

שבוע פרשת תצוה - פרשת זכור

(22 - 28 February 15)

ג' - ט' אדר תשנ"ה

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ. י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין בזמן התפילה, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

וְאַהֲבַתְּ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכֵל לְבָבְךָ וּכְכֹל נַפְשְׁךָ וּכְכֹל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָד וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשַׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטַמְּפַת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ שְׁמַעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצַוֶּה אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ, כָּכֵל לְבַבְכֶם וּכְכֹל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקָאוֹ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךָ וְתִירְשְׁךָ וּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לְבַהֲמֹתְךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמְרוּ לָכֵם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וּסְרַתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וְעִצַּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֵם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יַדְכֶם וְהָיוּ לְטַמְּפַת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשַׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַפְּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֵם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹתַי יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן הִזְכֵּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֵם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

הַרְיֵנִי מְקַבֵּל עָלַי מְצוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילות שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרַתְךָ.
אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׂבוּ יִשְׂרָיִם אֶת פְּנֵיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודר וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:
מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מִלְּךָ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהֵעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרַתְךָ כְּפִינוּ, וּבְכִי כְּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כְּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֹךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרַתְךָ לְשִׁמְיָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, גוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פְּנֵי אֱלֹהֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פְּנֵי אֱלֹהֶיךָ וַיִּשֶׁם לָךְ שְׁלֹום:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (אישר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתַי וְצִוְּנוּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹת לְעוֹלָם וָעֶד:

כדאי לשכלל יד, בן או בת - גם כמנו קמנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מתורו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תבות "לה") בציון שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדר, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר וכות של צדקה".

תהלים

ק"ג

בו יסופר נפלאות מציאת מצרים:

א הַלְלוּהָ | הַלְלוּ עֲבָדֵי יְהוָה הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה: ב יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:
 ג מִמְזֹרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבֹאֵז מְהַלֵּל שֵׁם יְהוָה: ד רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם | יְהוָה עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:
 ה מִי כִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ הַמִּגְבִּיהֵי לַשָּׁבֶת: ו הַמּוֹשִׁילֵי לְרֵאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ: ז מְקִימֵי מַעְפָּר
 דָּל מְאַשְׁפֵּת יָרִים אַבְיוֹן: ח לְהוֹשִׁיבֵי עַם־נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ: ט מוֹשִׁיבֵי | עֶקְרֵת הַכִּפּוֹת
 י אִם־תִּבְנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּהָ:

ק"ד

בו מבואר מפני מה זכה יהודה לתהלה:

א בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה יִשְׂרָאֵל מִמִּשְׁלוֹתָיו:
 ג הַיּוֹם רָאָה וַיִּגַּם הַיִּרְדֵּן יִסָּב לְאַחֹר: ד הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כְּבְנֵי־צֹאן: ה מֵהַלְלָךְ
 הַיּוֹם כִּי תָגוּס הַיִּרְדֵּן תִּסָּב לְאַחֹר: ו הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כְּבְנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אֲדוֹן
 חוֹלֵי אָרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ט הַהַפְּכֵי הַצּוּר אַגְמֵ־מַיִם חֲלָמוּשׁ לְמַעֲיָנו־מַיִם:

אגרות קודש

ב"ה, ט' אדר, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מעש"ק, והידיעות ע"י הטעלפאן.

הנה בדעתי אני עומד אשר אחת התרופות הכי טובות בענייני בריאות בכלל ובמצב בריאות שלו בפרט הוא היסח הדעת, וכיון שמחשבת האדם משוטטת תמיד, הדרך להיסח הדעת הוא על ידי התבוננות במחשבה אחרת ועל פי הציווי עבדו את ה' בשמחה, ועבודת השם הרי צריכה להיות תמיד (וכמו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד, וענין זה הוא התחלת ד' חלקי טורים ושולחן ערוך), הרי צריך להתבונן בענין המביא לידי שמחה שזהו גם כן כפשוטו, התחלת התבוננות האדם בכל יום ויום, וכלשון רבנו הזקן בסידורו שמיד שניעור אומר מודה אני וכו', וכי אפשר לאדם שמחה גדולה משמחת ההכרה שהוא נמצא לפני מלך מלכי המלכים שרבה אמונתו וכו'.

והשי"ת בטח יחזק בריאותו ולאריכות ימים ושנים טובות, וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, טובות עם כל הפירושים, ילמוד שיעוריו בנגלה ושיעוריו בחסידות, ויפיץ בסביבתו הדרכות ומנהגי המאור שבתורה היא תורת החסידות.

בברכה לבריאות ולהרחבת הדעת.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ..... ב
- (ב) מזמורי תהלים קיג, קיד ..... ג
- (ג) מאמר ד"ה ויהי אומן את הדסה פורים (מאמר א) היתשי"ג ..... ה
- (ד) שיחת ש"פ תצוה, פרשת זכור, ט"א אדר, היתנשי"א ..... טו
- (ה) לקוטי שיחות – פרשת תצוה (בלה"ק) כרך ו ..... כג
- (ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... כט
- (ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תצוה ..... ל
- (ח) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת תצוה ..... לא
- (ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תצוה ..... עו
- (י) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת תצוה ..... עז
- (יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת תצוה ..... פח
- (יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... צב
- שיעורי רמב"ם – מהדורת חזק:**
- (יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת תצוה ..... צה
- (יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת תצוה ..... קכז
- (טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת תצוה ..... קסג
- (טז) נביאים וכתובים ישעיה פרק ג, משלי פרק ו ..... קסד
- (יז) משניות – מסכת כלים ביאור קהתי ..... קסו
- (יח) עין יעקב מסכת יומא ..... קעג
- (ט) מסכת כתובות עם ביאורים מדף כ עד דף כו ..... קעד
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים אדמו"ר הזקן ..... רג
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת אדמו"ר הזקן ..... רד
- (כב) לקוטי תורה אדמו"ר הזקן ..... רד
- (כג) שערי אורה אדמו"ר האמצעי ..... רו
- (כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... רז
- (כה) תורת שמואל תרל"ב אדמו"ר מוהר"ש ..... רז
- (כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב אדמו"ר מוהרש"ב ..... רח
- (כז) ספר המאמרים – ה'תרצ"ד אדמו"ר מוהרי"צ ..... רט
- (כח) לקוטי דיבורים אדמו"ר מוהרי"צ ..... רי
- (כט) אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ ..... ריב
- (ל) חומש לקריאה בציבור ..... ריג
- (לא) לוח זמנים לשבוע פרשת תצוה ..... רכב
- (לב) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רכג
- דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

1 וַיְהִי אִמְּךָ אֶת הַדָּסָה הַיָּא אֶסְתֵּר¹, וַאֲיִתָּא [=מובא] בַּגְּמָרָא²
 2 קָרִי לָהּ הַדָּסָה וְקָרִי לָהּ אֶסְתֵּר [=נקראת בשם 'הדסה' וגם בשם
 3 'אסתר'], וּמְמַשֵּׁף בַּגְּמָרָא, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ הַדָּסָה עַל שֵׁם
 4 הַצְּדִיקִים שְׁנִקְרְאוּ הַדָּסִים, וְכֵן הוּא אִמְרָ³ בְּנִבְאוֹת זְכַרְיָה:
 5 וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהַדְּסִים [=בין
 6 הצדיקים. נמשלו להדס שיש לו ריח
 7 טוב, כך לצדיקים יש מצוות שנמשלו
 8 לריח טוב], וְלָמָּה נִקְרָאת שְׁמָהּ
 9 אֶסְתֵּר, עַל שֵׁם שְׁהִיָּתָה
 10 מִסְתַּרְתַּ דְּבָרֶיהָ, שְׁנֵאֲמַר⁴ אֵין
 11 אֶסְתֵּר מְגַדַּת - אֶסְתֵּר הִיָּתָה
 12 מִסְתַּרְיָה וְלֹא מִסְפַּרְתָּ "אֵת מוֹלַדְתָּה וְאֵת
 13 עֲמָהּ". וְעוֹד דְּעָה בַּגְּמָרָא שֵׁם,
 14 לָמָּה נִקְרָאת אֶסְתֵּר שְׁהִיָּו
 15 אֲמוֹת הָעוֹלָם קוֹרִין אוֹתָהּ עַל
 16 שׁוֹם אֶסְתֵּהָר [=יִרְח. יִפֵּה כְּלַבְנָה].
 17 וְצָרִיף לְהִבִּין א. מֵהוּ עֲנִין ב' וְ
 18 הַשְּׁמוֹת דְּהַדְּסָה וְאֶסְתֵּר? ב. וְ
 19 גַּם, מָה נוֹגַע אֵיף הִיָּו אֲמוֹת
 20 הָעוֹלָם קוֹרִין אוֹתָהּ? לְבֹאֵר
 21 זֹאת, מְקִידִים עֲנִין אֶסְתֵּר כְּפִי שְׁהוּא
 22 בְּרוּחַנִיּוֹת בְּעוֹלְמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, כִּיּוֹן
 23 שְׁהַנְּגַחַתָּה שֶׁל אֶסְתֵּר הִיָּתָה כְּפִי אוֹפֵן
 24 שֶׁרֶשֶׁה בְּרוּחַנִיּוֹת. וְהָעֲנִין בְּזָה⁵,
 25 פְּדִוּעָה⁶ שְׁאֶסְתֵּר הִיָּא סְפִירַת
 26 הַמְּלָכוֹת הַסְּפִירָה (דְּרִגָּה) הָאֲחֻרֹנָה
 27 שֶׁל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, שְׁעֲנִינָה לְקַבֵּל
 28 בְּתוֹכָהּ כָּל הַשְּׁפַעוֹת מֵהַסְּפִירוֹת
 29 שֶׁלְמַעֲלָה מִמֶּנָּה, וְלִירֵד לְהַשְׁפִּיעַ זֹאת
 30 לְעוֹלְמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים, וְיִשׁ בָּהּ -
 31 בְּמַלְכוּת - ב' מְדַרְיָגוֹת, מְדַרְיָגָה
 32 עֲלִיּוֹנָה שְׁנִקְרָאת הַדָּסָה כְּאִשֶּׁר
 33 ה'מַלְכוּת' בְּמִקְוָמָה בְּאֲצִילוֹת,
 34 וּמְדַרְיָגָה תַּחְתּוֹנָה שְׁנִקְרָאת
 35 אֶסְתֵּר כְּאִשֶּׁר ה'מַלְכוּת' יוֹרֵד לְמַטָּה,
 36 וְעַל זֶה הוּא אִמְרָ בְּפִסּוּק:
 37 הַדָּסָה הִיָּא אֶסְתֵּר, שְׁגַם
 38 הַמְּדַרְיָגָה תַּחְתּוֹנָה שְׁנִקְרָאת
 39 אֶסְתֵּר, הִיָּא הַדָּסָה⁷ (וְיִתְבָּאֵר
 40 כְּלִיזָה בְּסַעֲפֵי הַבַּא). וְצָרִיף לְהִבִּין

ביאור בדרך אפשר

בְּאוֹר הָעֲנִין, וְהַפְּעֵל-יוֹצֵא מְזָה בְּעִבּוּדָה [=ההוראה מזה בעבודת
 ה']. פְּדִוּעָה מָה שְׁפִתְבָּ כְּבוֹד קִדְשָׁת מוֹרִי חֲמִי אֲדַמּוּ⁸
 מוֹהַרִי"צ נ"ע וְחִזּוֹר עַל זֶה פְּמָה פְּעַמִּים, דְּכָל עֲנִין
 הַהַשְּׁפָלָה (בְּעֵינֵינִים הַעֲמוּקִים הַמְּבֹאֲרִים בַּחֲסִידוֹת) הוּא רַק הַקְּדָמָה
 לְעִבּוּדָה בְּפוּעַל, וְכָל עֲנִין
 שִׁישְׁנֹו בְּהַשְּׁפָלָה, אֶפְשָׁר
 לְהִבִּיא (אַרְאָפְטֵרֶאגֵן
 [=להוריד]) מְמַנּוּ 'בְּכֵן'
 [=מסקנה] בְּעִבּוּדָה, וּבְמִילָא
 מְכַרְחִים לְהִבִּיא מְמַנּוּ 'בְּכֵן'
 בְּעִבּוּדָה.

מ'מלכות'. המידה האחרונה שבעולם
 האצילות מקבלת את האורות
 והגלויים של עולם האצילות,
 ותפקידה להעביר אורות אלו שאוצרת
 בתוכה ולגלותם למטה. כאשר
 ה'מלכות' נמצאת במצב של קבלת
 האורות נמצאת היא במצב נעלה, אך
 כאשר יורדת לגלות אורות אלו למטה
 לעולם נמוך יותר, הרי זו ירידה
 לבחינת המלכות. בסעיף הבא יבאר
 שכאשר נמצאת במקומה העליון
 נקראת 'פנים' וכאשר יורדת הרי זה
 'הסתר פנים'.

ב) וְהָעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה אֵיִתָּא
 בַּגְּמָרָא⁹ אֶסְתֵּר מִן הַתּוֹרָה
 מִנֵּין הִיָּתָה נְרִמּוֹת אֶסְתֵּר בְּתוֹרָה?
 דְּכְתִיב¹⁰ וְאֵנְכִי הַסְתֵּר אֶסְתֵּר
 פְּנֵי בְיּוֹם הַהוּא [=בזמן הגלות
 יהיה הסתר פנים 'ומצאוהו צרות
 רבות ורעות'], וְהִיָּתָה שְׁהַפְּנִים
 דְּלְמַעְלָה (פְּנִי) הֵם בְּבַחֲחִינַת
 הַסְתֵּר. דְּהִנֵּה, אֵיף שְׁאֵין לוֹ
 גּוֹף וְאֵין לוֹ דְמוֹת הַגּוֹף¹¹

מְמַנּוּ 'בְּכֵן' בְּעִבּוּדָה, וּבְמִילָא מְכַרְחִים לְהִבִּיא מְמַנּוּ 'בְּכֵן' בְּעִבּוּדָה.
 ב) וְהָעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה אֵיִתָּא בַּגְּמָרָא⁹ אֶסְתֵּר מִן הַתּוֹרָה מִנֵּין דְּכְתִיב¹⁰ וְאֵנְכִי
 הַסְתֵּר אֶסְתֵּר פְּנֵי בְיּוֹם הַהוּא, וְהִיָּתָה שְׁהַפְּנִים דְּלְמַעְלָה (פְּנִי) הֵם
 בְּבַחֲחִינַת הַסְתֵּר. דְּהִנֵּה, אֵיף שְׁאֵין לוֹ גּוֹף וְאֵין לוֹ דְמוֹת הַגּוֹף¹¹

מְמַנּוּ 'בְּכֵן' בְּעִבּוּדָה, וּבְמִילָא מְכַרְחִים לְהִבִּיא מְמַנּוּ 'בְּכֵן' בְּעִבּוּדָה.
 ב) וְהָעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה אֵיִתָּא בַּגְּמָרָא⁹ אֶסְתֵּר מִן הַתּוֹרָה מִנֵּין דְּכְתִיב¹⁰ וְאֵנְכִי
 הַסְתֵּר אֶסְתֵּר פְּנֵי בְיּוֹם הַהוּא, וְהִיָּתָה שְׁהַפְּנִים דְּלְמַעְלָה (פְּנִי) הֵם
 בְּבַחֲחִינַת הַסְתֵּר. דְּהִנֵּה, אֵיף שְׁאֵין לוֹ גּוֹף וְאֵין לוֹ דְמוֹת הַגּוֹף¹¹

בס"ד. פורים (מאמר א),

ה'תשי"ג

(הנחה בלתי מוגה)

1 וַיְהִי אִמְּךָ אֶת הַדָּסָה הַיָּא אֶסְתֵּר¹, וַאֲיִתָּא
 2 בַּגְּמָרָא² קָרִי לָהּ הַדָּסָה וְקָרִי לָהּ אֶסְתֵּר,
 3 וּמְמַשֵּׁף בַּגְּמָרָא, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ הַדָּסָה עַל שֵׁם
 4 הַצְּדִיקִים שְׁנִקְרְאוּ הַדָּסִים, וְכֵן הוּא אִמְרָ³ בְּנִבְאוֹת זְכַרְיָה
 5 עֹמֵד בֵּין הַהַדְּסִים, וְלָמָּה נִקְרָאת שְׁמָהּ אֶסְתֵּר,
 6 עַל שֵׁם שְׁהִיָּתָה מִסְתַּרְתַּ דְּבָרֶיהָ, שְׁנֵאֲמַר⁴ אֵין
 7 אֶסְתֵּר מְגַדַּת. וְעוֹד דְּעָה בַּגְּמָרָא שֵׁם, לָמָּה
 8 נִקְרָאת אֶסְתֵּר שְׁהִיָּו אֲמוֹת הָעוֹלָם קוֹרִין אוֹתָהּ
 9 עַל שׁוֹם אֶסְתֵּהָר. וְצָרִיף לְהִבִּין מֵהוּ עֲנִין ב' וְ
 10 הַשְּׁמוֹת דְּהַדְּסָה וְאֶסְתֵּר. וְגַם, מָה נוֹגַע אֵיף הִיָּו
 11 אֲמוֹת הָעוֹלָם קוֹרִין אוֹתָהּ. וְהָעֲנִין בְּזָה⁵, פְּדִוּעָה⁶
 12 שְׁאֶסְתֵּר הִיָּא סְפִירַת הַמְּלָכוֹת, וְיִשׁ בָּהּ ב' וְ
 13 מְדַרְיָגוֹת, מְדַרְיָגָה עֲלִיּוֹנָה שְׁנִקְרָאת הַדָּסָה,
 14 וּמְדַרְיָגָה תַּחְתּוֹנָה שְׁנִקְרָאת אֶסְתֵּר, וְעַל זֶה הוּא
 15 אִמְרָ הַדָּסָה הִיָּא אֶסְתֵּר, שְׁגַם הַמְּדַרְיָגָה
 16 תַּחְתּוֹנָה שְׁנִקְרָאת אֶסְתֵּר, הִיָּא הַדָּסָה⁷. וְצָרִיף
 17 לְהִבִּין בְּאוֹר הָעֲנִין, וְהַפְּעֵל-יוֹצֵא מְזָה בְּעִבּוּדָה,
 18 פְּדִוּעָה מָה שְׁפִתְבָּ כְּבוֹד קִדְשָׁת מוֹרִי חֲמִי
 19 אֲדַמּוּ⁸ וְחִזּוֹר עַל זֶה פְּמָה פְּעַמִּים, דְּכָל עֲנִין
 20 הַהַשְּׁפָלָה הוּא רַק הַקְּדָמָה לְעִבּוּדָה, וְכָל עֲנִין
 21 שִׁישְׁנֹו בְּהַשְּׁפָלָה, אֶפְשָׁר לְהִבִּיא (אַרְאָפְטֵרֶאגֵן)
 22 מְמַנּוּ 'בְּכֵן' בְּעִבּוּדָה, וּבְמִילָא מְכַרְחִים לְהִבִּיא מְמַנּוּ 'בְּכֵן' בְּעִבּוּדָה.

מְמַנּוּ 'בְּכֵן' בְּעִבּוּדָה, וּבְמִילָא מְכַרְחִים לְהִבִּיא מְמַנּוּ 'בְּכֵן' בְּעִבּוּדָה.
 ב) וְהָעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה אֵיִתָּא בַּגְּמָרָא⁹ אֶסְתֵּר מִן הַתּוֹרָה מִנֵּין דְּכְתִיב¹⁰ וְאֵנְכִי
 הַסְתֵּר אֶסְתֵּר פְּנֵי בְיּוֹם הַהוּא, וְהִיָּתָה שְׁהַפְּנִים דְּלְמַעְלָה (פְּנִי) הֵם
 בְּבַחֲחִינַת הַסְתֵּר. דְּהִנֵּה, אֵיף שְׁאֵין לוֹ גּוֹף וְאֵין לוֹ דְמוֹת הַגּוֹף¹¹

1 אסתר ב. ז. 2 מגילה יג, א. 3 זכרי' א, ח. 4 אסתר ב, כ. 5 בהבא לקמן – ראה ד"ה ויהי אומן עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' שח ואילך עם הערות מכ"ק אדמו"ר שליט"א). תשכ"ד. 6 עץ חיים שער מו (שער כסא הכבוד) פ"ו. ובכ"מ. 7 ראה אוה"ת מגילת אסתר (הוצאת תשנ"ו) ע' טז. 8 ראה סה"מ תרח"ץ ס"ע קסד ואילך. סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 44 ואילך. ובכ"מ. 9 חולין קלט, ב. 10 וילך לא, יח. 11 פיוט "יגדל".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וא"כ כיצד יתכן לומר "אסתיר פני" אצל הקדוש-ברוך הוא? מַלְמֶלֶת מְקוֹם
2 שייך לומר 'פנים' כיון שישנה דרגה למעלה הנקראת בשם 'פנים' וכו'
3 שהרי ידוע שיש למעלה בחינת פנים ימין שמאל ואחור.
4 וזהו מה שכתוב אסתיר פני, היינו שבבחינת הפנים
5 למעלה, יש כמו שהוא
6 בגלוי ויש כמו שהוא
7 בהסתר. והענין בזה, דפנים
8 הוא בחינת מלכות דאצילות
9 (פדלקמן), ויש בה ב'
10 מדריגות, א' כמו שהיא
11 באצילות, שאז נקראת
12 הדסה על שם הצדיקים,
13 דלהיות שבאצילות כתיב¹²
14 לא יגורף רע [=לא ידור עמך
15 רע. עולם האצילות הוא עולם שכולו
16 טוב ואין שם כלל מציאות רע (בשונה
17 מעולמות התחתונים)], לכן המלכות
18 כמו שהיא באצילות נקראת
19 הדסה על שם הצדיקים, וב'
20 ויש כמו שהמלכות יורדת
21 ונעשית עתיק [=מקור] לעולם
22 הבריאה שלמטה מאצילות שאז
23 היא בהסתר, ואז נקראת
24 אסתור על שם שמסתרת
25 דבריה. ועל זה אומר הדסה
26 היא אסתור, הינו שגם בחינת
27 מלכות כמו שנעשית עתיק
28 לבריאה ומשתלשלת יורדת
29 למטה מטה, יש בה כל
30 הבחינות והענינים שישנם
31 במלכות כמו שהיא
32 באצילות.
33 פנים ואחור. כשם שאצל האדם
34 משתקפת בפניו פנימיותו ושם מתגלים
35 רגשותיו, כך למעלה בחינת 'פנים'
36 מורה על גילוי אורו יתברך. לעומת
37 זאת 'אחור' מורה על העלם, כאדם
38 המסתיר פניו שלא תתגלה פנימיותו
39 לזולת. בקטע הבא יבאר, שהכינוי פנים
40 ואחור אינו דווקא על דרגה מסוימת,

אלא באופן יחסי, דרגה בה מאיר יותר אור נקראת 'פנים', לעומת דרגה
הנמוכה ממנה, שנקראת 'אחור'.
ובאור הענין שמלכות דאצילות נקראת פנים, הנה בחינת
פנים בכללות היא בחינת עצמות אור אין-סוף שלמעלה
מהשתלשלות העולמות, וכללות
ההשתלשלות הוא בחינת
חצוניות ואחור לעומתו.
ובפרטיות המדריגות
בהשתלשלות גופא [=עצמה],
הנה אצילות הוא בחינת
פנים, ובריאה-יצירה-עשיה
הוא חצוניות ואחור¹³, כמו
שכתב הרמ"ז¹⁴ שד'
המדריגות פנים ימין שמאל
ואחור הם ד' עולמות אצילות
בריאה יצירה עשיה, ואצילות
היא בחינת פנים. והענין בזה,
שהחכמה נקראת פנים¹⁵ כמו
שכתב "חכמת אדם תאר פניו",
ולהיות שאבא עלאה מקננא
באצילות¹⁶ [=חכמה עליונה שורה
ומאירה באצילות], לכן כללות
האצילות הוא בחינת פנים,
וגם בחינה היותר אחרונה
שבאצילות, מלכות דאצילות,
הנה בהיותה באצילות הרי
היא גם כן בבחינת פנים. אבל
ה'מלכות' כמו שהיא יורדת
ונעשית עתיק לבריאה-
יצירה-עשיה, שזהו רק הארת
המלכות בלבד¹⁷, וכזה גופא
רק החיצוניות שבה, הנה זהו
בחינת הסתר, ועל זה נאמר

(12) תהלים ה, ה. וראה לקו"ת במדבר ג, סע"ג ואילך. ובכ"מ. (13) ראה גם אוה"ת תשא ע' ב'לד ואילך. סה"מ תרע"ח ע' רטז ואילך. תש"ה ע' 59 ואילך. (14) לזח"ג צג, ב. (15) ראה אוה"ת נ"ך ח"א ע' תקטז. (16) רמ"ז לזח"ב רכ, ב. תו"א משפטים עה, א. סה"מ תרצ"ו ע' 199. ושי"נ. (17) אולי נאמר: רק מלכות (היינו שאין בה בחינת החכמה) שהיא הארה בלבד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְאֹנְכֵי הַסֵּתֶר אֶסְתִּיר פְּנֵי בְיּוֹם הַהוּא, שֶׁהַמְּלָכוֹת שֶׁהָיָה
 2 בְּחֵינַת פְּנִים (פְּנֵי) מִסְתַּתֶּרֶת (הַסֵּתֶר אֶסְתִּיר) בְּכִרְיָאָה־
 3 יִצְרָה־עֲשִׂיָּה (בְּיוֹם הַהוּא "הַהוּא" – לְשׁוֹן הַעֵלָם. הַמְּלָכוֹת מִסְתַּתֶּרֶת
 4 בַּעֲלֻמוֹת שֶׁהֵם בְּבַחֲנֵי הַעֵלָם וְהַסֵּתֶר עַל הָאוֹר הָאֱלֵקִי). בְּסַעֲיָף הַבַּא יִבְאֵר,
 5 שֶׁהַמְּלָכוֹת נִקְרָאֹת 'פְּנִים' גַּם מִפְּנֵי
 6 שֶׁהֵיא הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁבְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל.
 7 (ג) וְעוֹד טַעַם שֶׁהַמְּלָכוֹת
 8 נִקְרָאֹת פְּנִים לְפִי שֶׁהֵיא
 9 הַפְּנִימִיּוֹת וְהוֹרֵשׁ דְּנִשְׁמוֹת
 10 יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב¹⁸ וְזֹאת
 11 לְפָנֶיךָ בְּיִשְׂרָאֵל, זֹאת הִיא
 12 בְּחֵינַת מְלָכוֹת¹⁹, וְהֵיא לְפָנֶיךָ
 13 בְּיִשְׂרָאֵל, הֵינּוּ הַפְּנִימִיּוֹת
 14 דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְהַעֲנֵן
 15 הוּא²⁰, דְּאִתָּא [=מִבְּבֹא] בְּעֵץ
 16 חַיִּים²¹ שֵׁשׁ נִצּוֹץ קָטָן מֵאֵד
 17 שֶׁהוּא בְּחֵינַת אֱלֻקוֹת כּוֹ'
 18 (מְדַרְיָגָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּבוֹרָא)
 19 וְזֶה הַנִּצּוֹץ מִתְּלַבֵּשׁ בְּכַח נִצּוֹץ אֶחָד נִבְרָא כּוֹ'
 20 אֶחָד נִבְרָא כּוֹ' בְּמַדְרִיגַת הַעֲלִיּוֹנָה
 21 שֶׁבְּנִשְׁמָה - הַנִּבְרָא יִחִידָה.
 22 וְכַמוֹכֵן גַּם מִמָּה שֶׁכְּתוּב
 23 בְּמַדְרָשׁ²² חֲמִשָּׁה שְׁמוֹת
 24 נִקְרָאוּ לָהּ (לְנִשְׁמָה), נִפְשׁ רֹחַ
 25 נִשְׁמָה חַיָּה יִחִידָה, הֵינּוּ,
 26 שְׁגֵם יִחִידָה הִיא רֵק שֵׁם
 27 בְּלִבְד²³ כְּמוֹ שֵׁם שֶׁהוּא חִיצוֹנִי. רֵק
 28 בְּשִׁבִיל שֶׁהוֹלֵת יוֹכֵל לִקְרֹא בְּשֵׁמוֹ,
 29 וְעֵצִים הַנִּשְׁמָה הִיא לְמַעְלָה
 30 גַּם מִבְּחֵינַת הַיִּחִידָה, כִּי
 31 בְּחֵינַת הַיִּחִידָה הִיא עֲנֵן
 32 'נִצּוֹץ אֶחָד נִבְרָא', וְעֵצִים
 33 הַנִּשְׁמָה הִיא הַנִּצּוֹץ בּוֹרָא'
 34 הַמְּתַלְבֵּשׁ בְּנִצּוֹץ נִבְרָא (כְּנִיל). וְהֵיא
 35 הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל הַנִּשְׁמָה.
 36 הַנִּצּוֹץ בּוֹרָא שֶׁבְּנִשְׁמָה זֶהוּ בְּחֵינַת
 37 מְלָכוֹת שֶׁנִּקְרָאֹת פְּנִים,
 38 הַפְּנִימִיּוֹת דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל.
 39 לְהַבִּין זֹאת, מִקְדִּים פִּירוּשׁ הַשְּׁמוֹת
 40 נִפְשׁ, רֹחַ, נִשְׁמָה, חַיָּה, יִחִידָה:
 41 דְּהַגָּה, יְדוּעַ שֶׁנִּפְשׁ הִיא דְּרִגָה

42 הַנִּשְׁמָה מִבְּחֵינַת עֲשִׂיָּה, רֹחַ הוּא בְּחֵינַת יִצְרָה, נִשְׁמָה
 43 בְּחֵינַת בְּרִיאָה, חַיָּה בְּחֵינַת אֲצִילוֹת, וְיִחִידָה הִיא בְּחֵינַת
 44 כְּתָר, הֵינּוּ בְּחֵינַת אֲרִיף, וְהַנִּצּוֹץ בּוֹרָא' שֶׁמִּתְּלַבֵּשׁ בְּנִצּוֹץ
 45 נִבְרָא' הוּא בְּחֵינַת עֲתִיק [=פְּנִימִיּוֹת הַכְּתָר]. וְכִמוֹ כֵּן גַּם בְּאֵדָם
 46 קְדָמוֹן' - 'אֵדָם קְדָמוֹן' - נִכַּל עוֹלָם
 47 הַמְּרוּכָב מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת נִקְרָא 'אֵדָם', כִּי
 48 עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת הֵן בְּדוּגְמַת עֶשֶׂר
 49 הַכּוֹחוֹת שֶׁבְּאֵדָם. הוּא הַדְּרִגָה הָרַאשׁוֹנָה
 50 בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְּשׁוֹת שֵׁשׁ בַּה עֶשֶׂר
 51 סְפִירוֹת שֶׁהוּא מִחְשָׁבָה
 52 הַקְּדוּמָה עַל פְּלָלוֹת
 53 הַהִשְׁתַּלְּשׁוֹת, שֵׁשׁ שֵׁם
 54 בְּחֵינַת לְבוּשִׁים וּבְחֵינַת
 55 סְפִירוֹת לְכָל סְפִירָה יִשְׁנֵוּ לְבוּשׁ,
 56 שֶׁהוּא הַחִיצוֹנִיּוֹת וְהַתַּחְתּוֹת שֶׁל
 57 הַסְּפִירָה אֶל הַדְּרִגוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה,
 58 וְכֵן בְּאֵדָם־קְדָמוֹן יִשְׁנֵם סְפִירוֹת
 59 וּלְבוּשִׁים, בְּחֵינַת לְבוּשִׁים הִיא
 60 מִחְצַב הַנִּשְׁמוֹת [=מִשְׁם נִחְצָבו
 61 הַנִּשְׁמוֹת], וּבְחֵינַת סְפִירוֹת הִיא
 62 מִחְצַב הַסְּפִירוֹת שֶׁל עוֹלָם
 63 הָאֲצִילוֹת²⁴, הֵגָה בְּחֵינַת יִחִידָה
 64 שֶׁהֵיא הַנִּצּוֹץ נִבְרָא' הִיא
 65 מִמְּחֻצָּב הַנִּשְׁמוֹת, אֲבָל
 66 הַנִּצּוֹץ בּוֹרָא' (שֶׁמִּתְּלַבֵּשׁ
 67 בְּנִצּוֹץ נִבְרָא') הוּא מִמְּחֻצָּב
 68 הַסְּפִירוֹת, שֶׁבְּזֶה שֵׁיף לּוֹמֵר
 69 מְדַרְיָגָה תַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּבוֹרָא.
 70 וְאִף שֶׁעֵצִים וְאִמְתַּת עֲנֵן
 71 'בּוֹרָא' הוּא לְמַעְלָה
 72 מִהַסְּפִירוֹת, שֶׁהֵם אוֹרוֹת
 73 בְּכָלֵם שֶׁהַסְּפִירוֹת נִמְצְאוּ
 74 וְנִאֲצְלוּ מֵאוֹר אֵין־סוּף וְאִם כּוֹ,

25 בְּאֵדָם קְדָמוֹן שֶׁהוּא מִחְשָׁבָה הַקְּדוּמָה עַל פְּלָלוֹת הַהִשְׁתַּלְּשׁוֹת, שֵׁשׁ שֵׁם
 26 בְּחֵינַת לְבוּשִׁים וּבְחֵינַת סְפִירוֹת, בְּחֵינַת לְבוּשִׁים הִיא מִחְצַב הַנִּשְׁמוֹת, וּבְחֵינַת
 27 סְפִירוֹת הִיא מִחְצַב הַסְּפִירוֹת²⁴, הֵגָה בְּחֵינַת יִחִידָה שֶׁהֵיא הַנִּצּוֹץ נִבְרָא הִיא
 28 מִמְּחֻצָּב הַנִּשְׁמוֹת, אֲבָל הַנִּצּוֹץ בּוֹרָא' (שֶׁמִּתְּלַבֵּשׁ בְּנִצּוֹץ נִבְרָא') הוּא מִמְּחֻצָּב
 29 הַסְּפִירוֹת, שֶׁבְּזֶה שֵׁיף לּוֹמֵר מְדַרְיָגָה תַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּבוֹרָא. וְאִף שֶׁעֵצִים וְאִמְתַּת
 30 עֲנֵן 'בּוֹרָא' הוּא לְמַעְלָה מִהַסְּפִירוֹת, שֶׁהֵם אוֹרוֹת בְּכָלֵם שֶׁנִּמְצְאוּ וְנִאֲצְלוּ

18 רות ד, ז. 19) ראה זח"ג רצז, סע"ב. ועוד. פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) מערכת זאת. 20) ראה גם סה"מ תרע"ח ע' ריג ואילך. תש"ה ע' 54 ואילך. 21) שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"א. הובא בלקו"ת פ' ראה כז, א. 22) ב"ר פי"ד, ט. דב"ר פ"ב, לו. בכמה מקומות (ודפוסים) הוא בשינוי הסדר. אבל כ"ה (ככפנים – גרנח"י) בעץ חיים שם. ובכ"מ. 23) ראה גם סה"מ תרצ"ו ס"ע 56 ואילך. וש"נ. 24) שערי קדושה להרח"ו ח"ג שער ב. וראה גם ביאורי הזוהר להצ"צ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הם עצמם אינם הבורא, ורק שנאצלו מהבורא, **מְכַל־מְקוֹם, הַסְפִּירוֹת**
2 **הֵם אֱלֹקוֹת מִמֶּשׁ, שְׁהָרִי אִיהוּ וְחִיּוּהִי וְגִרְמוּהִי חַד**
3 [=אור-אין-סוף והאורות והכלים דאצילות מאוחדים הם] ²⁵, **הֵינּוּ שְׁגָם**
4 **הַלְבוּשִׁים דְּאֲצִילוֹת אֵינָם נִפְרָדִים וְהֵם אֱלֹקוֹת, וּמְכַל־שְׁפָן**
5 **שְׁלַמְעֵלָה מֵאֲצִילוֹת הַלְבוּשִׁים**
6 **דְּאָדָם קְדָמוֹן הֵם אֱלֹקוֹת, וְכָל**
7 **זֶה הוּא בְּנוֹגַע לְלְבוּשִׁים**
8 **שֶׁהֵם חִיצוֹנִיּוֹת וְהַתְּפֹשְׁטוֹת**
9 **בְּלָבָד, וּלְמִירוֹת זֹאת הֵם מֵאוֹחָדִים**
10 עֵמוּ וְנִקְרָאִים גַּם 'אֱלֹקוֹת', וּמְכַל־
11 **שְׁפָן הַסְפִּירוֹת - אִירוֹת וְכִלִּים -**
12 **דְּאֲצִילוֹת, וּבִפְרָט הַסְפִּירוֹת**
13 **דְּאָדָם קְדָמוֹן, הָרִי הֵם אֱלֹקוֹת**
14 **מִמֶּשׁ וְלֹכֵן נִקְרָאוֹת סְפִירוֹת ד'אָדָם**
15 **קְדָמוֹן בְּשֵׁם 'נִיצוּץ בּוֹרָא, וּבְאֶמֶת**
16 **הֵנָּה הִנְצוּץ בּוֹרָא הוּא**
17 **לְמַעַלָּה גַּם מִמְחַצֵּב הַסְפִּירוֹת**
18 **שֶׁבִּרְגַת אֲדָם-קְדָמוֹן, דְּהִנְצוּץ**
19 **בּוֹרָא הוּא בְּחִינַת עֵתִיק**
20 **פְּנִ"ל, וְכִמוּ כֵן הוּא גַּם בְּאָדָם**
21 **קְדָמוֹן, שְׁהִנְצוּץ בּוֹרָא הוּא**
22 **בְּחִינַת עֵתִיק דְּאָדָם קְדָמוֹן,**
23 **כִּי־עוֹלָם ²⁶ שֵׁשׁ בְּחִינַת עֵתִיק**
24 **לְעֵילָא מְגוּלְגַלְתָּא דְּאָדָם**
25 **קְדָמוֹן, שְׁהִיא בְּחִינַת מְלָכוֹת**
26 **דְּאִין-סוּף. דְּכִמוּ שְׁמִלְכוֹת**
27 **דְּאֲצִילוֹת נַעֲשִׂית עֵתִיק**
28 **לְבְּרִיאָה, כִּמוּ כֵן מְלָכוֹת**
29 **דְּאֲצִילוֹת דְּכָלְלוֹת, שְׁהִיא**
30 **בְּחִינַת מְלָכוֹת דְּאִין-סוּף,**
31 **נַעֲשִׂית עֵתִיק לְבְּרִיאָה**
32 **דְּכָלְלוֹת שְׁהוּא אָדָם קְדָמוֹן.**
33 **וְהִנְצוּץ בּוֹרָא שְׁהוּא**
34 **הַפְּנִימִיּוֹת דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל**
35 **הוּא בְּחִינַת מְלָכוֹת דְּאִין-**
36 **סוּף, עֵתִיק דְּאָדָם קְדָמוֹן.**
37 **וּמִשׁוּם זֶה, הֵנָּה גַּם כִּמוּ**
38 **שְׁהִמְלָכוֹת בָּאָה בְּסֵדֶר**
39 **הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת עַד מְלָכוֹת**
40 **דְּאֲצִילוֹת, נִקְרָאת הַמְּלָכוֹת**

פְּנִימִים. בְּסַעֲיָהּ הֵבֵא יִתְבָּרַר שִׁשְׁעֵן שִׁשְׁעֵן שְׁתֵּי הַמְּדֻרְגוֹת הַנִּלְ בְּסַפִּירוֹת
הַמְּלָכוֹת כִּי אֲצֵל כֹּל נִשְׁמָה וְנִשְׁמָה, יִשְׁנֵן שְׁתֵּי מְדֻרְגוֹת וְהֵן הֵן שְׁתֵּי הַשְּׁמוֹת
שֶׁנִּקְרָא בָהֶם יַעֲקֹב אֲבִינוּ ע"ה וְכֵן זֶרְעוֹ: יִשְׂרָאֵל וְיַעֲקֹב. יִשְׂרָאֵל - שֵׁם הַמַּעֲלָה,
כְּדִבְרֵי הַכְּתוּב: "כִּי שְׂרִית עִם אֱלֹקִים וְעַם אֲנָשִׁים וְתוֹכַל" מוֹרָה עַל עַצְמֵךְ
הַנִּשְׁמָה, וְיַעֲקֹב - מַלְשׁוֹן 'עַקְב' - מוֹרָה
עַל הָאֵרֶת הַנִּשְׁמָה הַמְּתַלְבֶּשֶׁת בְּגוֹף.
(ד) וְהֵנָּה ב' מְדֻרְגוֹת הַנִּלְ
בְּבְּחִינַת הַמְּלָכוֹת שְׁנִקְרָאת
פְּנִימִים, א) כִּמוּ שְׁהִיא בְּגִלּוּי
בְּאֲצִילוֹת, ב) וְכִמוּ שְׁבָאָה
בְּהִסְתַּר לְהִיּוֹת עֵתִיק לְבְּרִיאָה,
יִשְׁנֵן גַּם בְּכָלְלוֹת נִשְׁמוֹת
יִשְׂרָאֵל (כַּמְּבֹאֵר בְּסַעֲיָהּ הַקּוּדֵם
שֶׁנִּרְמַז בְּפִסְקוֹ: וְזֹאת לְפָנִים
בְּיִשְׂרָאֵל [סְפִירוֹת הַמְּלָכוֹת שֶׁנִּקְרָאת
"זֹאת" נִמְצְאוֹת בְּפִנִּימִיּוֹת שֶׁל נִשְׁמוֹת
יִשְׂרָאֵל]) וּבְכָל נִשְׁמָה וְנִשְׁמָה
בְּפְּרָט, שֵׁשׁ בָּהֶן ב' בְּחִינּוֹת ²⁷,
בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל, יִשְׂרָאֵל אוֹתִיּוֹת
ל"י ר"א ²⁸, וּבְחִינַת יַעֲקֹב,
י"ד עַק"ב ²⁹, שְׁהֵם עֲצָם
הַנִּשְׁמָה וְהָאֵרֶת הַנִּשְׁמָה.
דְּהֵנָּה ³⁰, יְדוּעַ שְׁלֵא כָּל
הַנִּשְׁמָה מִתְּלַבֶּשֶׁת בְּגוֹף,
וְהֵנָּה, שְׁהַפְּחוֹת פְּנִימִיּוֹת
שְׁמֵאִירִים בְּאֲדָם וּמְסוּגָל לְקַבְּלָם מִפְּנֵי
שְׁמִדוּתֵיהֶם לְפִי כְּלוּ וּמִתְּלַבֶּשִׁים
בְּכָלִים - אֵינָם עֲצָם הַנִּשְׁמָה,
כִּי עֲצָם הַנִּשְׁמָה אֵינָה יְכוּלָה
לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף, שְׁהָרִי אֲפִלוּ
עַל מְלֶאךָ נִאֲמַר שְׁנִדְּלוּ בְּשָׁלִישׁ
עוֹלָם עוֹמְדִי ³¹, וְאִם-כֵּן

ח"א ע' ערב ואילך. (25) תקוני זוהר בהקדמה (ג, ב). (26) ע"ח שער ט (שער שבירת הכלים) פ"ו. זהו הרקיע לזח"א טו, א. לקו"ת הוספות לויקרא נא, ד. (27) ראה סה"מ תרע"ח ע' ריד ואילך. תש"ה ע' 57 ואילך. (28) שער הפסוקים להאריז"ל וישלח לב, כט. ספר הליקוטים להאריז"ל ויחי מזו, כח. שם מח, ב. פע"ח שער הלולב פ"א. סהמ"צ להצ"צ טו, ב - בשם הזוהר. ועוד. (29) פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו. ע"ח שער ג (שער סדר האצילות) פ"ב. תו"א ויצא כא, א. לקו"ת בלק ע, ב. ובכ"מ. (30) לקו"ת שה"ש טז, ד. ובכ"מ. (31) ראה חולין צא, ב. ב"ר פס"ח, יב. לקו"ת שם. סה"מ תש"ח ע' 280 ובהערה שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הנִשְׁמָה שְׁהִיא במעלתה לְמַעְלָה מִמְּלֶאךָ, הָרִי בְּדַאי שְׁאִינָה
 2 יְכוּלָה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוֹף, וְיִמָּה שְׁמִתְלַבֵּשׁ בַּגּוֹף הוּא רַק הָאֵרֶת
 3 הַנִּשְׁמָה לְבַד, בְּחִינַת יַעֲקֹב, וְאוֹלַם עֲצָם הַנִּשְׁמָה הִיא בְּחִינַת
 4 יִשְׂרָאֵל נִשְׁאֵרָת לַמַּעְלָה. וּמִצַּד ב' הַמְדַרְיָגוֹת הַנִּלְשָׁן שְׁבִנְשָׁמָה,
 5 יֵשׁ חֲלוּקִים גַּם בְּאוֹפֵן
 6 הָעֲבוּדָה - עֲבוּדַת הַיְהוּדִי בִּאֲהַבְת
 7 ה', וְכִמוּ שִׁיבָא.
 8 וְהַעֲנִין בְּזָה, דְּהִנְה, בַּעֲבוּדָה
 9 דְּאֶהְבָּה, דְּלִית פְּלַחְנָא
 10 פְּלַחְנָא דְרַחֲמִימוּתָא [אין
 11 עֲבוּדָה מַעֲלָה כַּעֲבוּדַת הָאֲהַבְתָּ] 32,
 12 כְּתִיב 33 וְאֶהְבָּתָ גּוֹ' בְּכָל לְבָבְךָ
 13 וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהֵם
 14 שְׁלֹשָׁה מַדְרָגוֹת וְשִׁלְבִים בִּאֲהַבְת ה':
 15 אֶהְבָּתָ דְּבָכָל לְבָבְךָ הִיא כְּמוֹ
 16 שְׁפָתוֹב 34 לְאֶהְבָּתָ אֶת הַוּי'
 17 אֶלְקִיךָ גּוֹ' כִּי הוּא חֲיִיךָ,
 18 וְהִינּוּ שְׁפָאֲשׁוּר יִתְבוּנָן
 19 שְׁהַחֲיִית אֶלְקִי מְחִינָה וּמְחִינָה
 20 אֶת הָעוֹלָם בְּכָל עֵת וּבְכָל
 21 שְׁעָה, וְהוּא (הָאֲדָם
 22 הַמְתְּבוּנָן) נִכְלָל בְּתוֹכּוֹ שְׁמַחֲי גַם
 23 אוֹתוֹ כַּעֲצוֹ, הִינּוּ, שְׁאֶלְקוֹת
 24 הוּא חֲיִי הָעוֹלָם כִּכְלָל וְחֲיִי
 25 נִפְשׁוֹ בְּפֶרֶט, [אֶלְקוֹת הוּא חֲיִים
 26 וְטוֹב, כְּמוֹ שְׁפָתוֹב 35 רָאָה
 27 נִתְחַי לְפָנֶיךָ אֶת חֲיִים וְאֶת
 28 הַטוֹב וְאֶת הַמְּוֹת וְאֶת הָרַע,
 29 דְּרוֹחֲנִיּוֹת הוּא חֲיִים וְטוֹב,
 30 וְגַשְׁמִיּוֹת הוּא מוֹת וְרַע לְפִי
 31 שְׁאִין לָהּ קִיּוֹם מִצַּד עֲצָמָה
 32 כְּלָל, הִנְה הַתְּבוּנָנוֹת זו
 33 מְבִיאָה לְהִיּוֹת יְבִחְרָתָ
 34 בְּחִיִּים 36, שְׁהִיָּה חֲפָצוֹ
 35 וּרְצוֹנוֹ בְּאֶלְקוֹת, שְׁזָהוּ עֲנִין
 36 מַה שְׁכְּתוֹב לְאֶהְבָּתָ אֶת הַוּי'
 37 אֶלְקִיךָ כִּי (לְפִי שְׁ) הוּא חֲיִיךָ,
 38 שְׁזָהוּ הָאֶהְבָּתָ שֶׁלֹּכ הַרְאִשׁוֹן -
 39 דְּבָכָל לְבָבְךָ. וְאֶהְבָּתָ זוֹ הִיא
 40 מְגַבְּלָת. דְּכִיּוֹן שְׁבָאָה
 41 מִהַתְּבוּנָנוֹת בְּחִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת
 42 בְּכָלֵל וְהָאֲדָם בְּפֶרֶט, שְׁהַחֲיִית

הִיא בְּבְּחִינַת גְּבוּל, לְכֹן גַּם הָאֶהְבָּתָ הִיא בְּהַגְבְּלָה כִּיּוֹן שְׁכָל
 אֲהַבְתוּ לְאֶלְקוֹת תְּלוּי בּוֹה שְׁאֶלְקוֹת הוּא חֲיִי וְהוּא חֲפֵץ בְּחִיִּים, אֶךְ לֹא יִבְטַל
 אֶת מְצִיאָתוֹ הַעֲצִמִית כְּתוֹצָאָה מֵאֲהַבָּה זו. וְלְמַעְלָה מִזָּה הִיא הָאֶהְבָּתָ
 דְּבָכָל נִפְשָׁךָ, שְׁעַל זֶה נֶאֱמַר 37 אֶפְלוּ נוֹטַל אֶת נִפְשְׁךָ,
 וְאֶהְבָּתָ זוֹ בָּאָה עַל יְדֵי
 הַהַתְּבוּנָנוֹת שְׁכָל חֲיִוֹת
 הָעוֹלָמוֹת הִיא רַק הָאֶרֶה
 בְּלָבָד - דְּבַר חֲיִצּוּנִי שְׁאִין לוֹ כִּלְל
 חֲשִׁיבוֹת לְגַבִּי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,
 וְהִינּוּ שְׁהָאֲדָם הַמְתְּבוּנָן מְרַגֵּישׁ
 אֶת חֲיִוֹת הָעוֹלָמוֹת וּמְתְּבוּנָן
 שְׁחִיּוֹת זוֹ הִיא רַק הָאֶרֶה
 בְּלָבָד, וְאִם כֵּן, כֹּל הָעוֹלָמוֹת הֵם
 הָאֶרֶה בְּלָבָד: שְׁהֲרִי כְּדַבְּרֵי הַזּוֹהַר:
 בְּמַחְשָׁבָה אַחַת נִבְרָאוּ
 הָעוֹלָמוֹת 38, וְלִמְחַשְׁבָּה אַחַת אִין
 כִּלְל תְּפִיסַת מְקוֹם, שְׁהֲרִי אֶפְלוּ
 בְּאֲדָם אִין תְּפִיסַת מְקוֹם
 לְמַחְשָׁבָה אַחַת לְגַבִּי כְּלָלוֹת
 כַּח הַמְּחַשְׁבָּה, שְׁבִכּוּחוֹ לְחִשּׁוֹב
 מַחֲשִׁבוֹת לְאִין קִץ וְאִין לּוֹה הַגְּבִלָה
 כִּלְל וּמְכָל-שְׁכָן שְׁאִין לְמַחֲשָׁבָה
 יִחִידָה זוֹ עֵרַךְ לְגַבִּי נִפְשׁוֹ וְלְגַבִּי
 עֲצָם נִפְשׁוֹ, וְאִם בְּאֲדָם כֵּךְ מְכָל-
 שְׁכָן לְמַעְלָה שְׁמַחְשָׁבָה אַחַת
 הִיא רַק הָאֶרֶה בְּלָבָד,
 וּמִהַתְּבוּנָנוֹת זוֹ בָּא לְהָאֶהְבָּתָ
 דְּבָכָל נִפְשָׁךָ. אֲמַנָם, גַּם אֲהַבָּה זוֹ
 אִינָה מוֹשְׁלֵמַת עֲדִיין, מְפִנִי שְׁאֲמָנָם
 בְּאֲמַת הִנְה גַּם אֶהְבָּתָ זוֹ
 קְשׁוּרָה בְּהַגְבְּלָה, דְּכִיּוֹן

כֵּן הַנִּשְׁמָה שְׁהִיא לְמַעְלָה מִמְּלֶאךָ, הָרִי בְּדַאי
 שְׁאִינָה יְכוּלָה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּגּוֹף, וְיִמָּה שְׁמִתְלַבֵּשׁ
 בַּגּוֹף הוּא רַק הָאֵרֶת הַנִּשְׁמָה לְבַד, בְּחִינַת יַעֲקֹב,
 וְעֲצָם הַנִּשְׁמָה הִיא בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל. וּמִצַּד ב'
 הַמְדַרְיָגוֹת הַנִּלְשָׁן שְׁבִנְשָׁמָה, יֵשׁ חֲלוּקִים גַּם
 בְּאוֹפֵן הָעֲבוּדָה.
 וְהַעֲנִין בְּזָה, דְּהִנְה, בַּעֲבוּדָה דְּאֶהְבָּתָ, דְּלִית
 פְּלַחְנָא כְּפְּלַחְנָא דְרַחֲמִימוּתָא 32, כְּתִיב 33
 וְאֶהְבָּתָ גּוֹ' בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ מְאֹדְךָ.
 הָאֶהְבָּתָ דְּבָכָל לְבָבְךָ הִיא כְּמוֹ שְׁפָתוֹב 34
 לְאֶהְבָּתָ אֶת הַוּי' אֶלְקִיךָ גּוֹ' כִּי הוּא חֲיִיךָ,
 וְהִינּוּ שְׁפָאֲשׁוּר יִתְבוּנָן שְׁהַחֲיִית אֶלְקִי מְחִינָה
 וּמְחִינָה אֶת הָעוֹלָם בְּכָל עֵת וּבְכָל שְׁעָה,
 וְהוּא (הָאֲדָם הַמְתְּבוּנָן) בְּתוֹכּוֹ, הִינּוּ, שְׁאֶלְקוֹת
 הוּא חֲיִי הָעוֹלָם וְחֲיִי נִפְשׁוֹ, וְהוּא חֲיִים וְטוֹב, כְּמוֹ
 שְׁפָתוֹב 35 רָאָה נִתְחַי לְפָנֶיךָ אֶת חֲיִים וְאֶת
 הַטוֹב וְאֶת הַמְּוֹת וְאֶת הָרַע, דְּרוֹחֲנִיּוֹת
 הוּא חֲיִים וְטוֹב, וְגַשְׁמִיּוֹת הוּא מוֹת וְרַע לְפִי
 שְׁאִין לָהּ קִיּוֹם מִצַּד עֲצָמָה כְּלָל, הִנְה
 הַתְּבוּנָנוֹת זוֹ מְבִיאָה לְהִיּוֹת יְבִחְרָתָ בְּחִיִּים
 36, שְׁהִיָּה חֲפָצוֹ וּרְצוֹנוֹ בְּאֶלְקוֹת, שְׁזָהוּ עֲנִין
 מַה שְׁכְּתוֹב לְאֶהְבָּתָ אֶת הַוּי' אֶלְקִיךָ
 כִּי (לְפִי שְׁ) הוּא חֲיִיךָ, שְׁזָהוּ הָאֶהְבָּתָ
 שֶׁלֹּכ הַרְאִשׁוֹן - דְּבָכָל לְבָבְךָ. וְאֶהְבָּתָ
 זוֹ הִיא מְגַבְּלָת. דְּכִיּוֹן שְׁבָאָה מִהַתְּבוּנָנוֹת
 בְּחִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת בְּכָלֵל וְהָאֲדָם בְּפֶרֶט,

(32 ראה זוהר ח"ב נה, ב. ח"ג רסז א. קונטרס העבודה ספ"א. פ"ג ואילך. ד"ה לא תהי' משכלה תשי"ב (תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ע' 328 ואילך). (33 ואתחנן ו, ה. 34) נצבים ל, כ. 35) שם, טו. 36) שם, יט. 37) משנה ברכות נד, א. 38) ראה זח"ב כ, א. רעו, ב (בהוספות). לקו"ת שה"ש ט, ב.

פורים (מאמר א), ה'תשי"ג

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שְׂבָאָה מֵהֶתְבוֹנְנוֹת שְׁחִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת הִיא רַק הָאָרֶה
2 בְּלָבָד, וְהִינּוּ שֶׁהוּא מְרַגֵּשׁ אֶת חַיּוֹת הָעוֹלָמוֹת וְשׁוֹלֵל
3 שְׁלֹגְבֵי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵין לֹה תְפִיסַת מְקוֹם, אִלָּא הִיא רַק הָאָרֶה,
4 לְכֵן גַּם הִיא קְשׁוּרָה בְּהַגְבָּלָה. וְכִ' מְדַרְיָגוֹת אֱלוֹ בְּאֶהְבָּה,
5 הָאֶהְבָּה הַמוֹגְבָּלַת דְּבָכָל
6 לְבָכָד, וְהָאֶהְבָּה דְּבָכָל נִפְשָׁךְ
7 שֶׁהִיא קְשׁוּרָה עַל-כֵּל-פָּנִים
8 עִם הַגְבָּלָה, הֵם מִצַּד בְּחִינַת
9 יַעֲקֹב, שֶׁהִיא רַק הָאָרֶת
10 הַנִּשְׁמָה בְּלָבָד. אַף תְּכַלִּית
11 הָעֲבוּדָה הִיא לְבוֹא לְבְחִינַת
12 אֶהְבָּה דְּבָכָל מְאֹדָךְ, שֶׁהִיא
13 אֶהְבָּה בְּלִי גְבוּל לְגַמְרִי, דְּאָף
14 שְׁכַשְׁלוֹן הַפְּסוּק 'מְאֹדָךְ' הִיא מְאֹד
15 שְׁלֵף שְׁלֹגְבֵי אִדָּם זֶה הָאֶהְבָּה הִיא בְּלִי
16 גְבוּל, שְׁאֵין בְּכוּחַ לְבוֹ וּשְׁכַחוּ לְהַכִּיל
17 אוֹתָהּ, אֵךְ אִדָּם כַּעַל מוֹחַ וּלְבַ רַחֲבִים
18 יוֹתֵר כֹּאשֶׁר יִתְעוֹרֵר בִּאֶהְבָּה כּוֹז לֹא יֵצֵא
19 מִגְדּוֹ, מְכַל-מְקוֹם הִיא לְמַעְלָה
20 מֵהַגְבָּלָה לְגַמְרִי כִּיּוֹן שְׁכַפּוּעַל
21 הוּא יוֹצֵא מֵהַגְבּוּלָתוֹ.³⁹ וְאֶהְבָּה זֶה
22 בְּאֶה מִצַּד הֶהֱתְבוֹנְנוֹת
23 בְּהַפְּלָאָת אֹר-אֵין-סוֹף, אֵיף
24 שֶׁהוּא מְפָלָא [=נְבֹדֵל] מְסַדֵּר
25 הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת וְאֵין לְכַל הָעוֹלָמוֹת
26 כְּלַל חַיִּבוֹת אֲצִלוֹ, וְעוֹד יוֹתֵר לֹא
27 רַק שֶׁהוּא מוּפְלָא בִּיחַס לְעוֹלָמוֹת, אִלָּא
28 שֶׁהוּא מְפָלָא מִצַּד עֲצָמוֹ (גַּם)
29 כֹּאשֶׁר שׁוֹלֵלִים דְּבַר, זֶהוּ כֹּאשֶׁר לְדַבֵּר
30 יִשְׁנָה אִיוֹז שֶׁהִיא שִׁיכוֹת לְגַבִּיז, שְׁלֹכַן
31 צוּרִךְ לְשׁוֹלֵל זֹאת, אֵךְ מִמְנוּ יִתְבַרֵךְ אֵין
32 צוּרִךְ כְּלַל לְוֹמֵר שֶׁהוּא מוּפְלָא מִשִּׁיכוֹת
33 לְעוֹלָמוֹת), שְׁעַל-יְדִי-זֶה בָּא
34 לְהָאֶהְבָּה דְּבָכָל מְאֹדָךְ,
35 דְּלִהּוֹת שְׂבָאָה מִצַּד
36 הֶהֱתְבוֹנְנוֹת בְּאֹר-אֵין-סוֹף
37 אֵיף שֶׁהוּא מְפָלָא וּמְרוֹמֵם
38 מִצַּד עֲצָמוֹ, לְזֹאת הִנֵּה גַם
39 הָאֶהְבָּה הִיא מְרוֹמְמַת מִצַּד
40 עֲצָמָה, הִינּוּ שֶׁהוּא מְרוֹמֵם
41 מְכַל עֲנִיּוֹ וְהַגְבּוּלוֹתָיו גַּם
42 בְּדִרְךְ שְׁלִילָה וְאֵין מְקוֹם אֲפִילוֹ
43 לְשׁוֹלֵל אֲצִלוֹ שִׁיכוֹת לְהַגְבּוּלוֹת.
44 וְאֶהְבָּה זֶה הִיא מִצַּד בְּחִינַת

יִשְׂרָאֵל, בְּחִינַת הַמְּקִיפִים דְּהַנִּשְׁמָה - שְׁאֵינִם מְתַלְבְּשִׁים כְּתוּךְ הַגּוֹף,
וְהֵם הַפְּנִימִיּוֹת וְהַעֲצָמוֹת שֶׁל הַנִּשְׁמָה. לְסִיכּוּם, אֶהְבָּת בְּכַל-לְבַבְךָ
וּבְכַל-נַפְשְׁךָ - גְבוּל - מְאִירִים בְּאִדָּם מִצַּד הַנִּשְׁמָה הַמְּלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף - יַעֲקֹב.
אֶהְבָּת בְּכַל מְאֹדָךְ - בְּלִי גְבוּל - מְאִירָה בְּאִדָּם מִצַּד שׁוֹרֵשׁ וּפְנִימִיּוֹת הַנִּשְׁמָה
("פְּנִי") - יִשְׂרָאֵל.

ה) אַף בְּזִמְן הַגְּלוּת כְּתִיב
וְאֵנְכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פְּנֵי גוֹ',
שֶׁהָאֶהְבָּה דְּבָכָל מְאֹדָךְ שְׁמַצַּד
בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל (פְּנִימִיּוֹת
הַנִּשְׁמָה, פְּנִי) הִיא בְּהִסְתַּר.
דִּהְנֵה, סֵדֵר הָעֲבוּדָה הוּא
שְׂבָכְדִי לְבוֹא לְהָאֶהְבָּה דְּבָכָל
מְאֹדָךְ, צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַקְּדָמַת
הָעֲבוּדָה שְׁעַל-פִּי טַעַם-וְדַעַת
שֶׁהִיא הָאֶהְבָּה דְּבָכָל לְבָכָד
וּבְכַל נִפְשָׁךְ, וְדוֹקָא אַחֲרֵי-כֵן
נוֹתְנִים לוֹ מְלַמְעֵלָה בְּדִרְךְ
מִתְנָה גַם הָאֶהְבָּה דְּבָכָל
מְאֹדָךְ. וְלָכֵן, כֹּאשֶׁר חִסְרָה
הָעֲבוּדָה שְׁעַל-פִּי טַעַם-וְדַעַת
- הַשְּׁלֵב הַרְאִשׁוֹן - אֲזִי אֵין לוֹ גַּם
הָאֶהְבָּה דְּבָכָל מְאֹדָךְ. וּבִפְרָט
כֹּאשֶׁר הוּא מְשַׁקַּע בְּעֲנִיּוֹ
תְּאֻנָּה וְחִמְדָּה שֶׁל הָעוֹלָם הַחוּמְרִי,
שְׂאֵז מִשְׁתַּמֵּשׁ הוּא בְּכוּחַ הָאֶהְבָּה
וְהִיא מְסַתְּרַת וּמְשַׁקַּעַת
בְּעֲנִיּוֹ תְּאֻוֹתָיו, דְּעַם הֵיּוֹת
שְׂאֶהְבָּה זֶה הִיא תְּמִיד 'מְסוֹתֵר',
שֶׁהִיא בְּאֶה מְלַמְעֵלָה בְּדִרְךְ
מְקִיף וְאֵינָה מְאִירָה בְּגִילוּי, עַד
שֶׁהָאִדָּם יִעוֹרֵר, מְכַל-מְקוֹם הָרִי
זֶה שֶׁהָאֶהְבָּה הִיא בְּדִרְךְ
מְקִיף הוּא מֵה שֶׁהָאֶהְבָּה הִיא
בְּהַעֲלֵם מִצַּד עֲצָמָה, אֲבָל עַל
יְדֵי שֶׁהוּא מְשַׁקַּע בְּעֲנִיּוֹ

מֵהֶהֱתְבוֹנְנוֹת שְׁחִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת הִיא רַק הָאָרֶה
בְּלָבָד, וְהִינּוּ שֶׁהוּא מְרַגֵּשׁ אֶת חַיּוֹת הָעוֹלָמוֹת
וְשׁוֹלֵל שֶׁהִיא רַק הָאָרֶה, לְכֵן גַּם הִיא קְשׁוּרָה
בְּהַגְבָּלָה. וְכִ' מְדַרְיָגוֹת אֱלוֹ בְּאֶהְבָּה, הָאֶהְבָּה
הַמוֹגְבָּלַת דְּבָכָל לְבָכָד, וְהָאֶהְבָּה דְּבָכָל נִפְשָׁךְ
שֶׁהִיא קְשׁוּרָה עַל-כֵּל-פָּנִים עִם הַגְבָּלָה, הֵם
מִצַּד בְּחִינַת יַעֲקֹב, שֶׁהִיא רַק הָאָרֶת הַנִּשְׁמָה
בְּלָבָד. אַף תְּכַלִּית הָעֲבוּדָה הִיא לְבוֹא לְבְחִינַת
אֶהְבָּה דְּבָכָל מְאֹדָךְ, שֶׁהִיא בְּלִי גְבוּל לְגַמְרִי,
דְּאָף שֶׁהִיא מְאֹד שְׁלֵף, מְכַל-מְקוֹם הִיא לְמַעְלָה
מֵהַגְבָּלָה לְגַמְרִי.³⁹ וְאֶהְבָּה זֶה בְּאֶה מִצַּד
הֶהֱתְבוֹנְנוֹת בְּהַפְּלָאָת אֹר-אֵין-סוֹף, אֵיף שֶׁהוּא
מְפָלָא מְסַדֵּר הַשְּׁתַלְשְׁלוֹת, וְעוֹד יוֹתֵר שֶׁהוּא
מְפָלָא מִצַּד עֲצָמוֹ, שְׁעַל-יְדִי-זֶה בָּא לְהָאֶהְבָּה
דְּבָכָל מְאֹדָךְ, דְּלִהּוֹת שְׂבָאָה מִצַּד הֶהֱתְבוֹנְנוֹת
בְּאֹר-אֵין-סוֹף אֵיף שֶׁהוּא מְפָלָא וּמְרוֹמֵם מִצַּד
עֲצָמוֹ, לְזֹאת הִנֵּה גַם הָאֶהְבָּה הִיא מְרוֹמְמַת
מִצַּד עֲצָמָה, הִינּוּ שֶׁהוּא מְרוֹמֵם מְכַל עֲנִיּוֹ
וְהַגְבּוּלוֹתָיו גַּם בְּדִרְךְ שְׁלִילָה. וְאֶהְבָּה זֶה הִיא
מִצַּד בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל, בְּחִינַת הַמְּקִיפִים דְּהַנִּשְׁמָה,
הַפְּנִימִיּוֹת וְהַעֲצָמוֹת שֶׁל הַנִּשְׁמָה.

ה) אַף בְּזִמְן הַגְּלוּת כְּתִיב וְאֵנְכִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר
פְּנֵי גוֹ', שֶׁהָאֶהְבָּה דְּבָכָל מְאֹדָךְ שְׁמַצַּד
בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל (פְּנִימִיּוֹת הַנִּשְׁמָה, פְּנִי) הִיא
בְּהִסְתַּר. דִּהְנֵה, סֵדֵר הָעֲבוּדָה הוּא שְׂבָכְדִי לְבוֹא
לְהָאֶהְבָּה דְּבָכָל מְאֹדָךְ, צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַקְּדָמַת
הָעֲבוּדָה שְׁעַל-פִּי טַעַם-וְדַעַת שֶׁהִיא הָאֶהְבָּה דְּבָכָל
אַחֲרֵי-כֵן נוֹתְנִים לוֹ מְלַמְעֵלָה בְּדִרְךְ מִתְנָה גַם
הָאֶהְבָּה דְּבָכָל מְאֹדָךְ. וְלָכֵן, כֹּאשֶׁר חִסְרָה
הָעֲבוּדָה שְׁעַל-פִּי טַעַם-וְדַעַת אֲזִי אֵין לוֹ גַּם הָאֶהְבָּה
דְּבָכָל מְאֹדָךְ. וּבִפְרָט כֹּאשֶׁר הוּא מְשַׁקַּע בְּעֲנִיּוֹ
תְּאֻנָּה וְחִמְדָּה, שְׂאֵז הָאֶהְבָּה הִיא מְסַתְּרַת
וּמְשַׁקַּעַת בְּעֲנִיּוֹ תְּאֻוֹתָיו, דְּעַם הֵיּוֹת שְׂאֶהְבָּה
זֶה בְּאֶה מְלַמְעֵלָה בְּדִרְךְ מְקִיף, מְכַל-מְקוֹם
הָרִי זֶה שֶׁהָאֶהְבָּה הִיא בְּדִרְךְ מְקִיף הוּא מֵה שֶׁהָאֶהְבָּה
הִיא בְּהַעֲלֵם מִצַּד עֲצָמָה, אֲבָל עַל יְדֵי שֶׁהוּא
מְשַׁקַּע בְּעֲנִיּוֹ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 תָּאוּה, אִין זֶה רַק שֶׁהָאֵהָבָה הִיא בְּהֶעֱלַם מִצַּד עֲצָמָה, אֲלֵא
 2 שְׁמַתְעֲלַמַּת בְּעִנְיֵי תְּאוּתִיו וּנְמִצָּת הִיא בְּמִצַּב שֶׁל 'גְּלוּת' (שְׁאִין הִיא
 3 בְּמִקְוֵמָה הַטְּבִיעִי, אֵלֵא) בְּתַאוּת הָעוֹלָם. וְזֶהוּ כְּלָלוֹת הָעִנְיָן דְּזַמָּן
 4 הַגְּלוּת, שֶׁהוּא הִיצִיאָה מֵאַרְצָן יִשְׂרָאֵל (מֵ'אִיזו אַוּעֶק פּוֹן
 5 [=שׁוֹלְחָנוּ מֵ]אַרְצָן יִשְׂרָאֵל),
 6 בְּחִינַת 'יִשְׂרָאֵל' אוֹתִיּוֹת לִי רֵאשׁ
 7 [מִצַּב נֶעֱלָה, בְּחִינַת הִ"רֵאשׁ" שֶׁל
 8 הַנְּשִׁמָּה], וְזֶהוּ עִנְיָן חוּץ לְאַרְצָן,
 9 הִינּוּ חוּץ מִבְּחִינַת לִי רֵאשׁ.
 10 וְעַל זֶה אֵימָא בִּזְהֵר⁴⁰ עַל
 11 הַפְּסוּק: "אֲנִי יִשְׁנָה וְלִבִּי עֵר": אֲנִי -
 12 הַנְּשִׁמָּה לְשִׁנָּה⁴¹ בְּגִלוּתָא [=בְּזַמָּן
 13 הַגְּלוּת], שְׁזַמָּן הַגְּלוּת הוּא עִנְיָן
 14 שֶׁל שִׁנָּה, שְׁחִסְרָה, שְׁחִסְרָה הַהֲתַבּוֹנְנוֹת וְהַשְּׂגָה
 15 הַהֲתַבּוֹנְנוֹת וְהַשְּׂגָה כּו', כֹּאִם
 16 הִישִׁן שֶׁמִּסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ כַח הַשֶּׁכֶל, וְלִכְּן
 17 גַּם הָאֵהָבָה דְּכָכָל מֵאֲדָךְ
 18 שְׁמִצַּד בְּחִינַת יִשְׂרָאֵל הִיא
 19 בְּהֶעֱלָם. וְכֵל זֶה הוּא הַמִּצַּב בְּזַמָּן
 20 הַגְּלוּת שְׁאִין מֵאִירָה אֲהַבַּת 'בְּכַל'
 21 מֵאֲדָךְ אֲצֵל הַיְהוּדִי, וְלִכְּן נִמְצָא
 22 נִשְׁמַתּוּ בְּמִצַּב שֶׁל גְּלוּת וְשִׁנָּה. הַלֵּן
 23 יִתְבָּאֵר שְׁלִמּוֹת שִׁנְשַׁמְתּוּ יִשְׁנָה בְּגִלוּת
 24 וְאֵינְהָ מֵאִירָה, כּוֹחַ נִשְׁמַתּוּ בְּתַקְפּוּ גַם
 25 בְּזַמָּן הַגְּלוּת וְזֶה בֵּא לִידֵי בִיטוּי בְּכוּחַ
 26 הַמְּסִירָת־נַפְשׁ שֶׁל הַיְהוּדִי. וְכּוֹחַ זֶה
 27 מֵתַגְלָה בְּזַמָּן הַגְּלוּת אִף יוֹתֵר מִבְּזַמָּן
 28 הַבִּיַּת.
 29 אֲמָנָם עִם הַיּוֹת שְׁאִינֵי יִשְׁנָה
 30 בְּגִלוּתָא, מְפַל־מְקוֹם, כַּהֲמִשֵּׁךְ
 31 הַפְּסוּק: "וְלִבִּי עֵר"⁴¹, דְּ'לִבִּי'
 32 שֶׁהוּא פְּנִימִיּוֹת הַחִיּוֹת - שׁוֹרֵשׁ
 33 וּמְקוֹר הַנְּשִׁמָּה - הוּא עֵר גַּם בְּזַמָּן
 34 הַגְּלוּת. וְאִף שְׁנִתְבָּאֵר דְּכּוֹזָן
 35 הַגְּלוּת הוּא הַסְּתֵר אֲסִתִּיר
 36 פְּנִי, דְּפָנֵי שֶׁהוּא הַפְּנִימִיּוֹת
 37 הוּא בְּהֶעֱלָם, מְפַל־מְקוֹם אִין
 38 זֶה סוֹתֵר לְמָה שְׁכָתוּב וְלִבִּי
 39 עֵר. וְהָעִנְיָן בְּזֶה, דְּהִנְהָ, יִשְׁנּוּ
 40 אֹר הָעֵצִים וְכַח הָעֵצִים (אֹר
 41 הַנְּשִׁמָּה וְכַח הַנְּשִׁמָּה). וְעִנְיָן
 42 הָאֵהָבָה הוּא אֹר - הַתְּגָלוּת - שֶׁל
 43 הַנְּשִׁמָּה, דְּגַם בְּחִינַת הָאֵהָבָה

1 הִיא בְּהֶעֱלָם מִצַּד עֲצָמָה, אֲלֵא שְׁמַתְעֲלַמַּת
 2 בְּעִנְיֵי תְּאוּתִיו. וְזֶהוּ כְּלָלוֹת הָעִנְיָן דְּזַמָּן הַגְּלוּת,
 3 שֶׁהוּא הִיצִיאָה מֵאַרְצָן יִשְׂרָאֵל (מֵ'אִיזו אַוּעֶק פּוֹן
 4 אַרְצָן יִשְׂרָאֵל). בְּחִינַת לִי רֵאשׁ²⁸, וְזֶהוּ עִנְיָן חוּץ
 5 לְאַרְצָן, הִינּוּ חוּץ מִבְּחִינַת לִי רֵאשׁ. וְעַל זֶה אֵימָא
 6 בִּזְהֵר⁴⁰ אֲנִי יִשְׁנָה⁴¹ בְּגִלוּתָא, שְׁזַמָּן הַגְּלוּת הוּא
 7 עִנְיָן שֶׁל שִׁנָּה, שְׁחִסְרָה הַהֲתַבּוֹנְנוֹת וְהַשְּׂגָה
 8 כּו', וְלִכְּן גַּם הָאֵהָבָה דְּכָכָל מֵאֲדָךְ שְׁמִצַּד בְּחִינַת
 9 יִשְׂרָאֵל הִיא בְּהֶעֱלָם.
 10 אֲמָנָם עִם הַיּוֹת שְׁאִינֵי יִשְׁנָה בְּגִלוּתָא, מְפַל־
 11 מְקוֹם וְלִבִּי עֵר⁴¹, דְּ'לִבִּי' שֶׁהוּא פְּנִימִיּוֹת
 12 הַחִיּוֹת הוּא עֵר גַּם בְּזַמָּן הַגְּלוּת. וְאִף שְׁנִתְבָּאֵר
 13 דְּכּוֹזָן הַגְּלוּת הוּא הַסְּתֵר אֲסִתִּיר פְּנִי, דְּפָנֵי
 14 שֶׁהוּא הַפְּנִימִיּוֹת הוּא בְּהֶעֱלָם, מְפַל־מְקוֹם אִין
 15 זֶה סוֹתֵר לְמָה שְׁכָתוּב וְלִבִּי עֵר. וְהָעִנְיָן בְּזֶה,
 16 דְּהִנְהָ, יִשְׁנּוּ אֹר הָעֵצִים וְכַח הָעֵצִים (אֹר הַנְּשִׁמָּה
 17 וְכַח הַנְּשִׁמָּה). וְעִנְיָן הָאֵהָבָה הוּא אֹר, דְּגַם
 18 בְּחִינַת הָאֵהָבָה דְּכָכָל מֵאֲדָךְ לְהִיּוֹתָה אֵהָבָה,
 19 הִיא עִנְיָן שֶׁל אֹר, וּבְפָרְט שְׁבָאָה מִצַּד הַהֲפָרָה
 20 עֲצָמִית מַה שְׁעֵצִים הַנְּשִׁמָּה מְכַרְתַּת בְּעֲצָמוֹת
 21 אִין-סוֹף בְּרוּף-הוּא, עַל-דֶּרֶךְ מַה דְּאֵימָתָא⁴² בְּן
 22 ג' שְׁנִים הִפִּיר אֲבָרָהֶם אֶת בּוֹרְאוֹ⁴³, וְכִינּוּ
 23 שֶׁהָאֵהָבָה בָּאָה מִצַּד הַהֲפָרָה, הָרִי הִיא בְּחִינַת
 24 אֹר. וְלִכְּן, בְּזַמָּן הַגְּלוּת שְׁאִין בְּחִינַת הָאֹר,
 25 הָאֵהָבָה הִיא בְּהֶעֱלָם, וְעַל זֶה נֶאֱמַר 'אֲנִי יִשְׁנָה' בְּגִלוּתָא. אֲבָל מְפַל־
 26 מְקוֹם וְלִבִּי עֵר, לְפִי שְׁכַח הָעֵצִים יִשְׁנּוּ גַם בְּזַמָּן הַגְּלוּת, וְהוּא עִנְיָן
 27 הַמְּסִירָת־נַפְשׁ, דְּמְסִירָת־נַפְשׁ הוּא עִנְיָן הַכַּח, וְרֵאזֵה לְזֶה, שְׁהָרִי גַם בְּקַל
 28 שְׁבָקָלִים שְׁאִין בּו בְּחִינַת אֹר, יֵשׁ בּו גַם בְּן כַּח הַמְּסִירָת־נַפְשׁ, לְפִי
 29 שְׁעִנְיָן הַמְּסִירָת־נַפְשׁ הוּא עִנְיָן הַכַּח, וְכַח הַמְּסִירָת־נַפְשׁ יִשְׁנּוּ בְּגִלוּי גַם
 30 בְּזַמָּן הַגְּלוּת, וְאֲדַרְבָּה, בְּזַמָּן הַגְּלוּת הוּא בְּגִלוּי יוֹתֵר מִכְּמוֹ בְּזַמָּן הַבִּיַּת,
 31 כְּמוֹ שְׁאֵמֵר רַבִּינוּ הִזְקָן⁴⁴ בְּשֵׁם הַבְּעַל־שֵׁם-טוֹב עַל הַפְּסוּק⁴⁵ בְּן בְּקָדָשׁ
 32 חִזִּיתִיךְ, שְׁאֵמֵר דּוֹד הַמְּלֹךְ בְּשֵׁם כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, בְּשַׁעֲהָ שְׁהִיָּה בְּאַרְצָן צִיָּה

25 הָאֵהָבָה הִיא בְּהֶעֱלָם, וְעַל זֶה נֶאֱמַר 'אֲנִי יִשְׁנָה' בְּגִלוּתָא. אֲבָל מְפַל־
 26 מְקוֹם וְלִבִּי עֵר, לְפִי שְׁכַח הָעֵצִים יִשְׁנּוּ גַם בְּזַמָּן הַגְּלוּת, וְהוּא עִנְיָן
 27 הַמְּסִירָת־נַפְשׁ, דְּמְסִירָת־נַפְשׁ הוּא עִנְיָן הַכַּח, וְרֵאזֵה לְזֶה, שְׁהָרִי גַם בְּקַל
 28 שְׁבָקָלִים שְׁאִין בּו בְּחִינַת אֹר, יֵשׁ בּו גַם בְּן כַּח הַמְּסִירָת־נַפְשׁ, לְפִי
 29 שְׁעִנְיָן הַמְּסִירָת־נַפְשׁ הוּא עִנְיָן הַכַּח, וְכַח הַמְּסִירָת־נַפְשׁ יִשְׁנּוּ בְּגִלוּי גַם
 30 בְּזַמָּן הַגְּלוּת, וְאֲדַרְבָּה, בְּזַמָּן הַגְּלוּת הוּא בְּגִלוּי יוֹתֵר מִכְּמוֹ בְּזַמָּן הַבִּיַּת,
 31 כְּמוֹ שְׁאֵמֵר רַבִּינוּ הִזְקָן⁴⁴ בְּשֵׁם הַבְּעַל־שֵׁם-טוֹב עַל הַפְּסוּק⁴⁵ בְּן בְּקָדָשׁ
 32 חִזִּיתִיךְ, שְׁאֵמֵר דּוֹד הַמְּלֹךְ בְּשֵׁם כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, בְּשַׁעֲהָ שְׁהִיָּה בְּאַרְצָן צִיָּה

(40) ח"ג צה, א. 41) שה"ש ה, ב. 42) נדרים לב, סע"א. וראה לקו"ש ח"כ ע' 14 ואילך. 43) ראה סה"מ עת"ר ע' קלב. וראה סה"מ תרע"ח ע' רטז. תש"ה ע' 59. 44) סה"מ תרפ"ט ע' 215. וראה כתר שם טוב (קה"ת, תשנ"ט) הוספות סימן סד. וש"נ. 45) תהלים סג, ג.

ביאור בדרך אפשר

1 של ריחוק מאלקות) שָׁאז צְמָאָה לָךְ נִפְשֵׁי גו', אָזִי אָמַר: כֵּן
 2 בְּקִדְשׁ חַזִּיתִיךָ, 'כֵּן מִלְשׁוֹן הַלְוָאֵי בְּקִדְשׁ חַזִּיתִיךָ - הַלְוָאֵי שָׂגַם
 3 כְּאִשֶּׁר אֵהִי בְּקִדְשׁ אֲתֵאוּהָ בְּצוּרָה כּוּזָה כְּמוֹ בְּהִיוֹתִי בְּגִלוֹת. הַצְמָאֵן בּוֹמֵן
 4 הַרְיָחוֹק גְּדוֹל יוֹתֵר, וְלָכֵן עֲנִין הַמְּסִירַת נִפְשׁ' הוּא בְּגִלּוֹי יוֹתֵר
 5 בְּזִמְן הַגְּלוּת מִכְּמוֹ בְּזִמְן
 6 הַבַּיִת. וְזֶהוּ שֶׁהִנְסִינוֹת בְּזִמְן
 7 הַגְּלוּת הֵם יוֹתֵר מִכְּמוֹ בְּזִמְן
 8 הַבַּיִת, וְכִיּוֹן שְׂאִין הַקְּב"ה בָּא
 9 בְּטוֹרֵנוּנְיָא עִם בְּרִיּוֹתֵינוּ⁴⁶ וּמִבְּקֵשׁ
 10 מִמֶּה רַק לִפִּי כּוֹחַם, עַל-פְּרָחֶךָ
 11 צְרִיף לֹמַר שֶׁבְּזִמְן הַגְּלוּת
 12 נִתְּנוּ כַּחוֹת גְּדוֹלִים יוֹתֵר, לֹמַר
 13 שֶׁזֶּהוּ כַח הַמְּסִירַת נִפְשׁ',
 14 שֶׁבְּזִמְן הַגְּלוּת הוּא בְּגִלּוֹי
 15 בְּיוֹתֵר⁴⁷, וְכִמוֹ בְּאַנְשִׁים
 16 פְּשׁוּטִים שְׂאִין בְּהֵם בְּחִינַת
 17 אוֹר, שֶׁדוֹקָא אֶצְלָם כַּח
 18 הַמְּסִירַת נִפְשׁ' הוּא בְּיוֹתֵר.
 19 לְסִיכּוּם, לְמֵרוֹת שְׂבוּמֵן גִּלוּת אֵין אֲצֵל
 20 הַיְהוּדִי אֲהַבַת כֹּכַל מֵאֲדָךְ - אוֹר
 21 הַנְּשִׁמָּה, הֵנָּה מֵאִיר אֲצֵלוֹ כּוֹחַ
 22 הַמְּסִירוֹת־נִפְשׁ וּבְחֻקָּךְ יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר
 23 בּוֹמֵן הַבַּיִת - כּוֹחַ הַנְּשִׁמָּה.
 24 וְעַל-יְדֵי כַח הַמְּסִירַת נִפְשׁ'
 25 שֶׁמֶצַד כַּח הַנְּשִׁמָּה שִׁישְׁנוּ
 26 בְּגִלּוֹי בְּזִמְן הַגְּלוּת, מִתְּגַלֶּה
 27 אַחֲרֶיךָ כִּי בְּהַמְשֵׁךְ לִגְלוֹי זֶה גַּם אוֹר
 28 הַנְּשִׁמָּה, שֶׁהִיא בְּחִינַת
 29 הַהִפְּרָה וְהַאֲהָבָה דְּכָכַל
 30 מֵאֲדָךְ הַנְּ"ל.
 31 וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּאִיתָא
 32 בְּמִדְרָשׁ⁴⁸: אָמַר יִשְׁעִיָּה (הַנְּבִיא)
 33 וְחִכִּיתִי לָהּ מִסְתִּיר פָּנָיו מִבֵּית יַעֲקֹב,
 34 אֵין לָךְ שְׁעָה קִשָּׁה כְּאוֹתָהּ
 35 שְׁעָה שֶׁכָּתַב בָּהּ וְאֶנְכִי הִסְתֵּר
 36 אֶסְתִּיר פָּנָי, וְכִיחַד עִם זֶה,
 37 הֵנָּה מֵאוֹתָהּ שְׁעָה (דְּוָקָא
 38 שְׁנַתְקִים הַפְּסוּק "וְאֶנְכִי הִסְתֵּר אֶסְתִּיר
 39 פָּנָי בְּיָוֵם הַהוּא" הִרִי בְּהַמְשֵׁךְ הַפְּסוּק
 40 נִאֲמַר "כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זְרַעוֹ", לָכֵן
 41 מֵאוֹתָהּ שְׁעָה דוֹקָא-) אָנִי מִחֻפָּה
 42 לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר⁴⁹ וְחִכִּיתִי לְהוֹי'

ביאור בדרך אפשר

43 הַמְּסִירַת פָּנָיו. וְהֵנָּה, מֵה שֶׁכָּתוּב חִכִּיתִי (וְלֹא לְשׁוֹן תִּקְוָה
 44 סְתָם), הוּא כְּמֵאֲמַר הוֹהֵר⁵⁰ לְמֵאֵן דְּדַחֲקִין בְּמִלֵּי דְחִכְמָתָא
 45 - מִי שְׂדוּחֵק וּמֵיִיגַע עֲצֵמוֹ לְהַבְחִין דְּבִרֵי הַחֲכָמָה (הַתּוֹרָה) יוֹכֵה לְחַוּוֹת בְּגִלּוֹי
 46 הָאוֹר לְעִתִּיד לְבוֹא, שֶׁעַל אוֹר זֶה נִאֲמַר: עֵין לֹא רֵאתָה אֱלוֹקִים וּזְלוֹתָךְ יַעֲשֶׂה
 47 לְמַחֲפָה לּוֹ⁵¹, שֶׁגִּלּוֹי זֶה הוּא
 48 לְמַעַלָּה מִהַגְּלוֹי דְּגַן-עֵדֶן
 49 וְלְמַעַלָּה מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת, וְגִלּוֹי
 50 זֶה נַעֲשֶׂה דוֹקָא עַל-יְדֵי
 51 הַמְּסִירַת נִפְשׁ' וְעִבּוּדַת
 52 הַנְּסִינוֹת שֶׁבְּזִמְן הַגְּלוּת,
 53 וְכִידוּעֵ⁵² הַהִפְּרָשׁ בֵּין עֲבוּדַת
 54 הַבְּרוּרִים לְנְסִינוֹת, שֶׁעֲבוּדַת
 55 הַבְּרוּרִים הִיא לְבָרַר אֶת
 56 הַנְּצוּיִן הָאֱלֹקִי מִלְּבַשׁ בְּדָבָר
 57 הַגְּשָׁמִי שֶׁכָּל דְּבַר גְּשָׁמִי מְלוּבֵשׁ
 58 (בְּאוֹפֵן שֶׁל 'גְּלוּת') נִיצוּץ אֱלוֹקִי
 59 הַמְּחִיָּה אוֹתוֹ, וְכֵאִשֶּׁר הָאָדָם מִשְׁתַּמֵּשׁ
 60 בְּדַבְרֵי הַגְּשָׁמִי לְשֵׁם שְׂמִים מוֹצִיא נִיצוּץ
 61 זֶה מִהַהֲסֵתֵר וְהַגְּלוּת וּמְחִיּוֹר וּמִקּוּמוֹ,
 62 וְהַעֲבוּדָה הִיא עַל יְדֵי קְרוּב -
 63 כְּאִשֶּׁר מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּדַבְרֵי הַגְּשָׁמִי, מֵה
 64 'שְׂאִין-כֵּן בְּנְסִינוֹת שֶׁהַנְּצוּיִן
 65 הוּא בְּהַעֲלָם יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר כֹּכַל דְּבַר
 66 גְּשָׁמִי, כִּיּוֹן שֶׁבִּשְׂעָה זֶה מִתְּלַבֵּשׁ נִיצוּץ
 67 זֶה בְּדַבְרֵי הַמְּנַגֵּד וּסְתוּר לְקִדּוּשָׁה
 68 (וּלְמֵרוֹת זֹאת מִקְבֵּל חִיּוּת בְּאוֹתָהּ שְׁעָה
 69 מִהַנְּצוּץ הַקְּדוּשָׁה), דְּאָף שֶׁגַּם
 70 בְּנְסִינוֹת יֵשׁ נְצוּץ אֱלֹקִי
 71 שֶׁלֹּכֵן יֵשׁ לוֹ קִיּוּם, מִכָּל-
 72 מְקוֹם הַנְּצוּץ הוּא נִכְבָּה
 73 (אוֹיֶסְגַּעֲלָאָשׁוֹן) בּוֹ, וְכִמוֹ
 74 נְצוּץ הַמְּלוּבֵשׁ בְּדָבָר הָאֲסוּר,
 75 וְלָכֵן הַעֲבוּדָה אֵינָה בְּדָבָר, כִּי
 76 אִם בְּאָדָם, שֶׁיַּעֲמוּד בְּנְסִיוֹן וּזוֹ
 77 עֲבוּדָה בְּאוֹפֵן שֶׁל 'רִיחּוֹק' וְלֹא יִתְפַּעַל
 78 מִהַנְּסִיוֹן. וְעַל יְדֵי עֲבוּדַת
 28 הַמְּלַבֵּשׁ בְּדָבָר הַגְּשָׁמִי, וְהַעֲבוּדָה הִיא עַל יְדֵי קְרוּב, מֵה-שְׂאִין כֵּן בְּנְסִינוֹת
 29 שֶׁהַנְּצוּץ הוּא בְּהַעֲלָם, דְּאָף שֶׁגַּם בְּנְסִינוֹת יֵשׁ נְצוּץ אֱלֹקִי שֶׁלֹּכֵן יֵשׁ לוֹ קִיּוּם,
 30 מִכָּל-מְקוֹם הַנְּצוּץ הוּא נִכְבָּה (אוֹיֶסְגַּעֲלָאָשׁוֹן) בּוֹ, וְכִמוֹ נְצוּץ בְּדָבָר הָאֲסוּר,
 31 וְלָכֵן הַעֲבוּדָה אֵינָה בְּדָבָר, כִּי אִם בְּאָדָם, שֶׁיַּעֲמוּד בְּנְסִיוֹן. וְעַל יְדֵי עֲבוּדַת

(46 ע"ז ג, סע"א. 47) ראה סה"מ תרמ"ח ע' קפז ואילך. תרפ"ה ע' רס ואילך. ובכ"מ. 48) ב"ר פמ"ב, ג. וראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ עטר"ת שם (ע' שיב). 49) ישע"י, ח, יז. 50) זח"א קל, ב. נתבאר בהמשך תרס"ו ע' עח ואילך. 51) ישע"י, סד, ג. 52) ראה לקו"ת פ' ראה יט, ג. ובכ"מ.

ויהי אומן את הדסה היא אסתר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הנסיונות וה'מסירת נפש' שבזמן הגלות שהוא מצד כח
 2 העצם, כתוצאה מזה מתגלה לא רק כוח עצם הנשמה אלא גם אור
 3 העצם, שהוא האהבה דבכל מאדך שבאה מצד ההפכה
 4 עצמית דעצם הנשמה בעצמות אין-סוף ברוך-הוא. עתה
 5 יבאר, שעל פי כל המבואר עד כה
 6 [בזמן הגלות אור עצם הנשמה (הרסה)
 7 הוא כהעלם והסתר (אסתר), ומתגלה
 8 רק כוח הנשמה; כתוצאה מזה יתגלה
 9 אחר-כך גם אור עצם הנשמה], יובן
 10 היטב ביאור הפסוק 'הרסה היא
 11 אסתר'.
 12 (ו) וזהו ויהי אומן את הדסה
 13 היא אסתר, דגם בחינת
 14 אסתר שהיא בחינת הסתר
 15 אסתיר פני - אור פנימיות הנשמה,
 16 כנ"ל, מכל-מקום הדסה היא
 17 אסתר ומאירה ומתגלה גם באסתר,
 18 כיון שמצד ההסתר דוקא
 19 נעשה חפיתי להני' המסתיר
 20 פניו. והינו, שגם בחינת
 21 יעקב, שהיא הנשמה
 22 המלבשת בגוף, יש כל
 23 הבחינות דישראל, שזהו
 24 עצם הנשמה. דגם כמו שהוא
 25 בהשתלשלות, שבבחינת
 26 המלכות כמו שזכרנו ונעשית
 27 עתיק [=מקור] לבריאה יש בה
 28 כל הבחינות כמו שהיא
 29 במקומה באצילות, כמו כן
 30 בהנשמה המלבשת בגוף יש
 31 בה כל הבחינות שיש בעצם
 32 הנשמה, שזהו ענין הדסה
 33 היא אסתר. וענין זה מתגלה
 34 על ידי ה'מסירת נפש'
 35 (כנ"ל), שזהו ענין הדסה
 36 (היא אסתר), כדאיתא
 37 במסכת סנהדרין⁵³ על
 38 הפסוק והוא עומד בין
 39 ההדסים, ד'הדסים' קאי על
 40 חנניה מישאל ועזריה,
 41 שאצלם היה ענין ה'מסירת
 42 נפש' בפועל, והינו, לא כמו

ה'מסירת נפש' בכח שהיתה בשעת מתן תורה, שעל כל דבור
 עשרת הדברות על כל דבור ודבור פְּרָחָה נִשְׁמַתָּם⁵⁴, ש'מסירת
 נפש' זו היתה מפני הגילוי האלוקי מלמעלה, כִּי-אִם 'מסירת
 נפש' בפועל שבזמן הגלות כאשר אין גילוי אור אלוקי, שהיא על
 ידי עבודה וגייעה דוקא, שלכן, דוקא בימי הפורים
 (בזמן הגלות) נאמר בפסוק:
 "קיימו וקבלו היהודים", ומבאר
 הגמרא: קיימו⁵⁵ את אשר
 החלו⁵⁶ לעשות בשעת מתן
 תורה⁵⁷ כיון שבזמן מתן-תורה (זמן
 הגילוי) היתה רק התחלת קבלת-
 התורה, כי הקבלה היתה מפני שהאיר
 להם הגלויים הנעלים ביותר, ודווקא
 בזמן הגלות (זמן ההסתר) כאשר קיימו
 את התורה במסירות נפש, כשאין כל
 גלויים, בזה קבלו על עצמם את
 התורה באופן מוחלט, והינו,
 שעל-ידי ה'מסירת נפש' הוא
 התגלות עצם הנשמה. אמנם,
 המשכת הכח לנשמה היא
 על ידי התורה. וזהו מה
 שכתוב ויהי אומן את הדסה,
 דאומן קאי על התורה, כמו
 שכתוב⁵⁸ (על התורה) וְאֵהִיָּה
 אֶצְלוֹ אֲמוֹן, וְהַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת
 אֲנִי הֵייתִי כְּלִי אֲמֵנֹתוֹ שֶׁל
 הַקָּב"ה⁵⁹. ובפְּרָטִיּוֹת יוֹתֵר,
 כְּדֹאִיתָא בְּמִדְרָשׁ⁵⁹ עַל
 אֲמוֹן פְּדָגוּג [מגדל חינוקות]
 אֲמוֹן מִצְנֵעַ אֲמוֹן מְכֹסֶה,
 דְּאֲמוֹן מְכֹסֶה קָאֵי עַל הַמְצוֹת

(53 צג, א. 54 שבת פח, ב. 55 אסתר ט, כז. שבת שם, א. 56 שם, כג. 57 ראה תו"א מג"א צח, א. ועוד. 58 משלי ח, ל. 59) ב"ר בתחילתו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 **שְׁהֵם בְּחִינַת לְבוּשִׁים** גשמיים שבהם מלוכב רצונו של הקדוש-ברוך
 2 הוא, וְאִמּוֹן פְּדָגוּג אִמּוֹן מְצַנֵּע קָאֵי עַל גְּלִיָּא דְתוֹרָה וְנִסְתָּר
 3 דְתוֹרָה. וְהוּא עֲנִיָן נְתִיבַת כַּח
 4 וְעוֹ לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי
 5 הַתּוֹרָה שֶׁהִיא נִקְרֵאת עוֹז
 6 וְתִשְׁפֶּה⁶⁰, עוֹז לְנִפְשׁ הָאֱלֹקִית
 7 וְתִשְׁפֶּה לְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית⁶¹,
 8 שְׁמֵתֶשֶׁת כַּח נִפְשׁ הַבְּהֵמִית
 9 שְׁמֵעֵלִים עַל הַקִּדְשָׁה, וְנוֹתְנַת
 10 כַּח וְעוֹ בַּעֲבוּדַת הַנִּפְשׁ
 11 הָאֱלֹקִית לְעִמּוּד פְּתוּקָה עוֹז,
 12 וְעַד לְכַח הַמְסִירַת נִפְשׁוֹ,

שְׁעַל יְדֵי זֶה מִתְגַּלֶּה גַם אֹר הָעֵצָם, שְׁהוּא הָאֲהָבָה דְבְּכָל
 מֵאֲדָרָךְ שְׁמַצַּד הַפֶּרֶת עֵצָם הַנִּשְׁמָה בַּעֲצָמוֹת אֵינְ-סוֹף
 בְּרוּךְ-הוּא, כְּמֵאֲמָר⁶² (על עצם)
 הַנִּשְׁמָה) חֲבוּקָה וְדְבוּקָה בְּךָ
 חֲדָה לְיַחְדָּךְ.
 כַּח וְעוֹ לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁהִיא עוֹז וְתִשְׁפֶּה⁶⁰, עוֹז לְנִפְשׁ
 הָאֱלֹקִית וְתִשְׁפֶּה לְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית⁶¹, שְׁמֵתֶשֶׁת כַּח נִפְשׁ הַבְּהֵמִית שְׁמֵעֵלִים עַל
 הַקִּדְשָׁה, וְנוֹתְנַת כַּח וְעוֹ בַּעֲבוּדַת הַנִּפְשׁ הָאֱלֹקִית לְעִמּוּד פְּתוּקָה עוֹז, וְעַד לְכַח
 הַמְסִירַת נִפְשׁוֹ, שְׁעַל יְדֵי זֶה מִתְגַּלֶּה גַם אֹר הָעֵצָם, שְׁהוּא הָאֲהָבָה דְבְּכָל
 מֵאֲדָרָךְ שְׁמַצַּד הַפֶּרֶת עֵצָם הַנִּשְׁמָה בַּעֲצָמוֹת אֵינְ-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, כְּמֵאֲמָר⁶²
 חֲבוּקָה וְדְבוּקָה בְּךָ חֲדָה לְיַחְדָּךְ.

60) מכילתא בשלח טו, ב. ויק"ר פל"א, ה. סנהדרין כו, ב. 61) ראה תו"א יתרו סז, ב. 62) נוסח הושענות (יום ג).

המשך ביאור למסכת כתובות ליום רביעי עמ' א

1 ט'הורה אני/ אף על פי שלא נשאת ממשי, רשאית להינשא עתה.
 2 תמדה הגמרא: וְהָא לֹא לִשְׁוֹן לֹא תִצָּא קִתְנֵי בַמְשֵׁנָה, וְאִם לֹא נִישְׂאת
 3 מִמֶּשׁ אִיךְ שִׁיךְ לומר 'לא תצא'. מתרצת הגמרא: כוונת התנא
 4 ש'לא תצא' מִתְּהִירָה הָרֵאשׁוֹן, שהתירוה להינשא קודם שבאו
 5 העדים.
 6 ***
 7 הגמרא דנה בנאמנות של שבוייה לומר שהיא טהורה: תנו רבנן,
 8 אשה שאמרה נשפיתי, וטהורה אני - שלא נבעלתי לגויים, ויש לי
 9 עדים שטהורה אני, אין אומרים נמתין עד שיבאו אותם עדים, אלא
 10 מתירין אותה מיד להינשא לכהן.
 11 מוסיפה הברייתא: הַתִּירוּהָ לִינְשָׂא לכהן, וְאֶחָד כֶּךָ כָּאֵן אֹתָם עֲרִים
 12 וְאָמְרוּ לֹא יִדְעוּהָ שְׁהִיא טְהוֹרָה, הִרִי זֶה לֹא תִצָּא מִהִתִּירָה הָרֵאשׁוֹן,
 13 אלא עדיין יכולה היא להינשא לכהן. וְאִם כָּאֵן עֲרֵי טוּמְאָה -
 14 שהעידו שנבעלה לגוי, אֲפִילוּ אִם יֵשׁ לָהּ כֶּמֶה בְּנִים מֵאוֹתוֹ כַּח
 15 שְׁנִישְׂאת לוֹ, תִצָּא, שהרי היא אסורה עליו מן התורה, ובניה ממנו
 16 חללים הם.
 17 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: הֵנִי שְׁבוּיָתָא דְאֵתְנִין לְנִתְרָעָא -
 18 מעשה בשבויות בנות ישראל שהביאו אותם הגויים לעיר
 19 נהרדעא כדי שיפדו אותם, אוֹתֵיב אֲבוּתָה דְשְׁמוּאֵל נְסוּרֵי פְתֻרֵיהוּ -
 20 הושיב אביו של שמואל שומרים עליהם, כדי שבינתיים לא יבעלו
 21 אותם הגויים. אָמַר לִיָּה שְׁמוּאֵל לֵאבִי, וְעַד הָאֵידְנָא מֵאֵן נְסָרִינְהוּ -
 22 וכי עד נכשיו מי שמר עליהן, כלומר, כיון שכבר היו שבויות ללא
 23 שמירה נפסלו לכהונה, ומה התועלת בשמירתן מעתה והלאה.
 24 אָמַר לִיָּה אֲבִי שֶׁל שְׁמוּאֵל לְשִׁמּוּאֵל, אֵילוּ בְּנִתְךָ תְּוֹן מִי הוּיָת
 25 מְזוּלָל כְּהוּ בּוּלֵי הָאֵי - וכי אם בנותיך היו שבויות גם כן היית מזולל
 26 בהן, והרי ודאי היית שומרן שלא יבעלו פעמים נוספות. אומרת
 27 הגמרא, דברים אלו שאמר אביו של שמואל הוּאֵי הֵיזְוֵי שְׁנִישְׂנָה
 28 שִׁיָּצָא מִלְּפָנֵי הַשְּׁלִיטָה (קהלת י ה), כלומר, כדבר שאמר השליט
 29 בשגגה, שאינו יכול לחזור בו, וְאֵישׁ תְּכַבֵּין בְּנִתְיָה דְמֵר שְׁמוּאֵל -
 30 בנותיו של שמואל נפלו בשבי.
 31 מביאה הגמרא את המשך המעשה עם בנותיו של שמואל:
 32 וְאִסְקִינְהוּ לְאֶרְעָא דְיִשְׂרָאֵל - העלו השבאים את בנותיו של שמואל
 33 לארץ ישראל, כדי שיפדו אותם היהודים. וכשהגיעו לשם אוֹסְקִין
 34 לְשְׁבוּיָתָהּ מֵאֶרְעָא - העמידו בנותיו של שמואל את השבאים
 35 מחוץ לבית דין, שלא יראום הדיינים, וְעִילֵי לְבֵי מְדָרְשָׁא דְרַבֵּי
 36 הִנְיָא - ועלו הבנות לבית מדרשו של רבי חנינא, הָא - אחת מן

אָמְרָה נִשְׁבִּיתִי וְטְהוֹרָה אֲנִי, וְהָא - ואף האחרת אָמְרָה נִשְׁבִּיתִי
 וְטְהוֹרָה אֲנִי, וכיון שלא ראו את השבאים ולא ידעו שהן היו
 38 שבויות אלא מתוך דבריהן, שְׁרִינְהוּ - התיירם רבי חנינא, וכדין
 39 המבואר במשנתינו, שאשה האומרת נשביתי וטהורה אני, נאמנת,
 40 שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. סוּף - לאחר זמן, עוֹל אָתוּ
 41 שְׁבוּיָתָהּ - עלו ובאו השבאים עצמם לבית הדין, אָמַר רַבֵּי חֲנִינָא,
 42 בְּנֵן דְמַרְרִין אֵינּוֹן - ניכר הדבר שהן בנותיו של אדם גדול המורה
 43 הוראה, שידעו שאם נראה את השבאים נאסור אותן, ולכן
 44 התחכמו לעלות לבדן תחילה לבית דין כדי שיהיה להם 'פה
 45 שאסר', ואחר שיתורו שוב לא נאסור אותן, אף כשנראה את
 46 השבאים.
 47 ממשיכה הגמרא ומספרת: אֵינְלָאֵי מִילְתָּא דְבְּנִתְיָה דְמֵר שְׁמוּאֵל
 48 תְּוֹן - התברר הדבר שהן בנותיו של שמואל. אָמַר לִיָּה רַבֵּי חֲנִינָא
 49 לְרַב שְׁמֵן בַּר אֲבָא שְׁהִיהַ כַּהֵן, וְהִיהַ קְרוּבוּ שֶׁל שְׁמוּאֵל, פּוּק אֵימְפֵּל
 50 בְּקְרוּבוּתֵיךָ - לך ותישא את אחת הבנות של שמואל, שהן
 51 קרובותיך. אָמַר לִיָּה רַב שְׁמֵן בַּר אֲבָא לְרַבֵּי חֲנִינָא, וְהָאֵיבָא - הרי
 52 יצא קול שיש עדים בְּמִינְתָּה הֵימָּן שְׂוִידְעִים להעיד שנשבו בנותיו
 53 של שמואל, ואם אחרי שאשא אחת מהן יבואו עדים, אצטרך
 54 להוציאה, שהרי שוב לא יהיה להן 'פה שאסר'. הָשִׁיב לוֹ רַבֵּי
 55 חֲנִינָא: הַשְּׁתָּא מִיָּתָה לִיתְנְהוּ קִמְּן - הרי עתה אין עדים לפנינו,
 56 וממילא אינן אסורות, עֲרִים בְּצֵד אֲסָקֵן וְתֵאָסֵר - וכי מחמת שיש
 57 עדים בצד צפון (בבבבל) שראו שנשבו, נאסור אותן לכהונה.
 58 מקשה הגמרא: מִשְׁמַע מְדַבְרֵי רַבֵּי חֲנִינָא, דְמַעְפָּא שְׁהֵן מוֹתְרוֹת
 59 הוּא רַק כִּיּוֹן דְעִידִין לֹא אָתוּ עֲרִים שְׁנִשְׁבִּיתָהּ, הָא - אבל אם אָתוּ
 60 עֲרִים וְמוֹעִידִים שְׁנִשְׁבִּיתָהּ, מִיָּתְפָּרָא - נאסרת לכהן. וְקִשָּׁה, הָאֵמַר
 61 אֲבוּתָה דְשְׁמוּאֵל, בִּיּוֹן שְׁהַתִּירוּהָ בֵּית דִּין לִינְשָׂא, אָף עַל פִּי שְׁעִידִין לֹא
 62 נִישְׂאת, לא תצא מהתירה הראשון, וכיון שרבי חנינא התיר את
 63 בנותיו של שמואל, מדוע חשש רב שמן בר אבא שכשיבואו
 64 העדים תאסרנה, ואף רבי חנינא הסכים עמו אלא שלא חשש
 65 שיבואו עדים.
 66 מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אֲשִׁי, אֲכַן עַל פִּי עֲרִים שְׁנִשְׁבּוּ לֹא הִיוּ
 67 נִישְׂאוֹת, וְמָה שְׁאֵמַר רַב שְׁמֵן שִׁיָּצָא הַקּוֹל שִׁישׁ עֲרִים, עֲרֵי טוּמְאָה
 68 אֵי תִקְרַ - כוונתו היתה לעדים שנבעלו בנותיו של שמואל לגויים,
 69 ובזה הרי שנינו בברייתא לעיל שאם באו עדי טומאה, אֲפִילוּ יֵשׁ
 70 לָהּ כֶּמֶה בְּנִים תִצָּא, ועל זה אמר לו רבי חנינא שכל זמן שלא באו
 71 עדי טומאה אינן נאסרות.
 72

בס"ד. משיחת שבת פרשת תצוה, פרשת זכור, ט' אדר ה'תנש"א.

תרגום מאידית

24 בפרשת ואתה תצוה, ובסיום הפרשה, הרי מסתבר
25 שיש לזה שייכות מיוחדת עם תחילת הפרשה,
26 כידוע הכלל¹¹ שנעוץ סופן בתחלתן ותחלתן
27 בסופן.
28 ב. הביאור בכל זה יובן בהקדים דברי חכמינו
29 ז"ל¹², שבפרשת תצוה ישנו חידוש, שזוהי הפרשה
30 היחידה בתורה משנולד משה¹³ שבה לא מוזכר
31 שמו של משה רבינו¹⁴, והטעם על זה הוא, כיון
32 ש"משה אמר "מחני נא מספרך אשר כתבת"¹⁵
33 ו"קללת חכם אפילו על תנאי היא באה"¹⁶ - נתקיים
34 הדבר בפרשה זו.
35 החידוש בדבר יש לומר, כיון ש"משה ותורה הם
36 דבר אחד, כמאמר חכמינו ז"ל¹⁷ שתורה "נקראת
37 על שמו" כיון ש"נתן נפשו עליה", כמו שכתוב¹⁸
38 "זכרו תורת משה עבדי", ו"משה אמת ותורתו
39 אמת"¹⁹; ולכן מפרסם זאת הקב"ה בתורה (על-דרך
40 מצוה לפרסם עושי מצוה²⁰) על-ידי-זה ששמו של
41 משה מוזכר בכל פרשה ובכל ענין וציווי ("וידבר
42 ה' אל משה גו'" וכיוצא בזה). לכן הרי זה חידוש
43 גדול שבפרשה שלמה (תצוה) לא יוזכר שמו,
44 והטעם כנ"ל - כדי לקיים את ה"מחני נא".
45 במבט שטחי נראה, שזה שלא מוזכר שמו של
46 משה רבינו, אינו ענין למעליותא. אבל יש לומר -
47 ובפרט שכל מה שעושה הקב"ה (שהוא עצם

1 א. בנוגע לציווי על הדלקת המנורה בתחילת
2 פרשתנו¹ - "ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו
3 אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד",
4 "באוהל מועד גו' יערוך אותו גו' מערב עד בוקר"
5 - ישנם כמה דיוקים, ובפרט בנוגע לביאור הענין
6 בעבודת האדם:
7 (א) הלשון (בלתי רגיל) "ואתה תצוה" (ולא
8 "תצוה", או "צו את בני ישראל" וכיוצא בזה, כמו
9 שכתוב בשאר הציוויים בתורה)², עד שמשמע מזה
10 ש"משה עצמו יצוה"³. (ב) "ויקחו אליך" - אל
11 משה דוקא, אף-על-פי שהדלקת המנורה היתה
12 על-ידי אהרן⁴. (ג) תיבת "אליך" לכאורה מיותרת
13 בכלל. (ד) "שמן גו' כתית למאור" - ולא "להאיר".
14 (ה) בתחילה נאמר "למאור" ואחר-כך "נר תמיד",
15 שהוא למטה ממאור, מקור אור הנר⁵. (ו) השינוי
16 שבפסוק הראשון נאמר "להעלות נר תמיד",
17 ובפסוק השני "מערב עד בוקר"⁶. (ז) "להעלות"
18 ולא "להדליק"⁷.
19 גם בסיום הפרשה - שבה נאמר הציווי על
20 מזבח הקטורת⁸ - ידועה השאלה⁹: לכאורה היה
21 ציווי זה צריך לבוא קודם בפרשת תרומה ביחד עם
22 הציווי על כל כלי המשכן (כולל מזבח החיצון¹⁰)?
23 גם: כיון שהציווי על המזבח הפנימי נאמר

(1) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(2) פי' הרא"ש עה"ת. בעל הטורים ריש פרשתנו. וכ"ה בזהר
חדש שה"ש בתחלתו (ס, ג). רבותינו בעה"ת ובחיי תשא לב, לב.
וראה זח"ג רמו, א.

(3) "עד משנה תורה" - פי' הרא"ש (ועד"ז הוסיפו בחצע"ג
בבעה"ט שם). וראה לקו"ש ח"ב ע' 675.

(4) ולהעיר מהמבואר בספרים (מאור עינים ריש פרשתנו),
שזהו הרמז בפ' תצוה (שלא נתפרש בה שמו של משה רבינו)
להסתלקות משה בו' אדר (שברוב השנים חל בסמיכות ל'פ'
תצוה). וראה לקו"ש חט"ז ע' 342 ואילך. חכ"ו ע' 264 ואילך.

(5) תשא לב, לב.

(6) מכות יא, סע"א.

(7) מכילתא בשלח טו, א. שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.

(8) מלאכי ג, כב - הובא במכילתא ושמו"ר שם.

(9) כ"ה הגירסא בתנחומא קרח יא. ובכ"ב (עד, א) משה
ותורתו אמת. וכ"ה בכמדב"ר פ"ח, כ. ועוד.

(10) רמ"א יו"ד סרמ"ט סי"ג, משו"ת הרשב"א ח"א סתקפ"א.
מג"א או"ח סקנ"ד סק"ג. וראה הנסמן בלקו"ש חכ"ב ע' 276.

(1) כו, כ"כא.

(2) ראה כלי יקר ואוה"ח הק' ריש פרשתנו. ד"ה וקבל היהודים
תרפ"ז פ"ג (ע' קיג). זאת תורת הבית תרפ"ט ספ"א (סה"מ
קונטרסים ח"א ע' 78). רד"ה ואתה תצוה העת"ר (המשך תער"ב
ח"ב ע' תתפח). תש"ד (ע' 156). בכלי יקר שם: "מהו ואתה תצוה
שני נוכחיות כו', גם מלת ואתה כולה מיותרת כו'". ובאוה"ח:
"למה הוצרך לומר ואתה אחר שעמו הי' מדבר".

(3) ד"ה זאת תורת הבית שם.

(4) תו"א ריש פרשתנו (פא, א). הוספות לתו"א פרשתנו ק"א,
ד. אוה"ת ריש פרשתנו (ע' א'תקמא). רד"ה ואתה תצוה העת"ר.
ועוד.

(5) רד"ה ואתה תצוה תש"ד.

(6) אלשיך ריש פרשתנו (הובא באוה"ת שם - ע' א'תקמא.
ס"ע א'תקמד).

(7) ראה ד"ה זאת תורת הבית שם.

(8) ל, א ואילך.

(9) רמב"ן, ספורנו ועוד סוף פרשתנו.

(10) תרומה כו, א ואילך.

29 ואף-על-פי שהשם קשור עם שרש הנשמה,
 30 ועל-ידי אותיות השם נמשכת החיות משרש
 31 הנשמה²⁹ בנשמה המלוכשת בגוף - הרי זה רק
 32 שהשם "מקשר הנשמה בגוף", אבל "הנשמה
 33 עצמה קודם בואה בגוף אינה נקראת בשם כלל"³⁰,
 34 ויתירה מזו: גם כפי שהנשמה נמצאת בגוף
 35 (ולאחרי קריאת השם) - הרי עצם הנשמה נעלית
 36 מכל השמות ותוארים שלה כו' (למעלה גם
 37 מה"חמשה שמות (ש)נקראו לה"³¹, להנשמה³² -
 38 נפש-רוח-נשמה-חיה-יחידה), ויש לומר - למעלה
 39 גם מזה שהנשמה (של יהודי) היא "חלק אלוהי
 40 ממעל (ויתירה מזו -) ממש"³³, דאף-על-פי
 41 ש"העצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס
 42 בכולו"³⁴, עד בכל העצם דעצמותו ומהותו יתברך
 43 ("אתה" האמיתי), אף-על-פי-כן הרי זה נקרא
 44 "חלק", וצריכים פירוש וביאור בתורה שבעל-פה
 45 (בפנימיות התורה), שזהו "תופס בכולו".

46 מה-שאיין-כן ה"אתה" של יהודי (של נשמתו) -
 47 כפי שהוא דבר אחד עם ה"אתה" דעצמותו יתברך
 48 ("ישראל וקודשא-בריך-הוא כולא חד"³⁵) - הוא
 49 נעלה משמות ותוארים, גם מ"חלק (אלוהי ממעל
 50 ממש)".

51 ועל-דרך-זה מובן בנוגע ל"ואתה" בריש
 52 פרשתנו שקאי על משה רבינו:

53 מבלי הבט על העילוי דשם משה (על שם "מן
 54 המים משיתיהו"³⁶), כפי שהוא קשור עם תורה
 55 ("תורת משה"¹⁸), ולמעלה גם מהתורה - "משה
 56 אמת"³⁷ (ורק אחר-כך) ותורתו אמת"¹⁹, ועל-דרך-זה
 57 גם ד"עשרה שמות (ש)נקראו למשה"³⁸ (כמה מהם

1 הטוב, ומטבע הטוב להטיב²¹) הוא בוודאי שלימות
 2 הטוב, ועל-אחת-כמה-וכמה דבר שמסופר בתורה
 3 (ובנוגע למשה רבינו)²² - שגם זה (קיום בקשת משה
 4 "מחני נא" על-ידי אי-הזכרת שמו בפרשת תצוה)
 5 מבטא מעלה ושלימות במשה, ואדרבה - מעלה
 6 ושלימות נעלית²³.

7 כמובן מהפרשה גופא: אף-על-פי ששמו של
 8 משה אינו מוזכר בפירוש, ישנם בפרשה ריבוי
 9 פסוקים המדברים אודות משה ומתייחסים אליו²⁴.
 10 יתירה מזו: התחלת כל הפרשה ושם הפרשה
 11 (המבטא את תוכן כל הפרשה) - "ואתה תצוה"²⁵
 12 (או "תצוה") - מתייחס דוקא למשה. ואדרבה:
 13 פרשה זו מתחלקת מכל שאר הפרשיות בתורה בכך
 14 ששם הפרשה, והמלה הראשונה של הפרשה
 15 ("ואתה"²⁶) מתייחסת למשה!²⁷

16 ג. והביאור בזה²³:
 17 "אתה" - קאי על עצם מציאותו של אדם.
 18 האדם, כפי שהוא נעלה ועמוק יותר מהדרגה
 19 המתבטאת על-ידי שמו: שמו של אדם אינו עצם
 20 מציאותו, זהו תואר נוסף על עצם מציאות האדם,
 21 שנוגע להזולת (בכדי שאדם אחר יוכל לקרוא לו,
 22 הרי זה על-ידי שמו), מה-שאיין-כן האדם
 23 כשלעצמו אינו צריך לשם.

24 וכנראה בפשטות, שגם קודם נתינת וקריאת
 25 השם - הרי ישנה עצם מציאותו (כפי שיצא לאויר
 26 העולם)²⁸. ועל-דרך-זה מובן גם בתוכן ומהות
 27 השם, שגם לאחרי נתינת השם, הרי זה כדבר נוסף
 28 על האדם עצמו.

21 עמק המלך שער שעשועי המלך רפ"א. שעהיה"א פ"ד.
 שומר אמונים ויכוח ב' ס"ד. ועוד.

22 והרי אפילו בגנות בהמה (להבדיל) לא דיבר הכתוב (ב"ב
 כג, א. וראה פסחים ג, א).

23 בהבא לקמן - ראה לקו"ש חט"ז ע' 351. חכ"א ע' 174
 ואילך. חכ"ו ע' 204 ואילך. ס' השיחות תשמ"ט ח"א ע' 257
 ואילך. ע' 271 ואילך. קונטרס משיחת ש"פ תרומה תש"נ ס"ג
 ואילך. ועוד.

24 ראה זהר חדש שם: הו"ל למיכתב שמי' דמשה בכל מלה
 ומלה ובכל פיקודא ופיקודא תמן".

25 כן נקראת פרשה זו בוח"ג וז"ח שם ובכ"מ. ראה הנסמן
 בלקו"ש חט"ז ע' 342 הערה 9.

26 וגם בפ' ויקהל משה ופ' וילך משה - תיבת "משה" אינה
 תיבה הראשונה של הפרשה, כמו "ואתה" בפרשתנו.

27 משא"כ פ' "כי תשא", "נשא" ועוד - ראה לקו"ש חט"ז
 ע' 343 הערה 11.

28 גם באם ידוע שמו לפני קריאתו בפועל, וגם באלו שהי'
 ידוע שמם לפני ידיתם.

29 שאליו מכוונים ההורים בעת קריאת השם - ע"ד נבואה
 (ראה ש' הגלגולים הקדמה כג. ש' מרז"ל בסופו. עמה"מ ש"א
 ספ"ד).

30 לקו"ת בהר מא, ג.

31 ב"ר פי"ד, ט.

32 ראה סה"מ תרצ"ו ס"ע 56. וש"נ.

33 תניא רפ"ב.

34 כתר שם טוב (הוצאת קה"ת) בהוספות סקט"ו. וש"נ.

35 ראה זח"ג עג, א.

36 שמות ב, י.

37 שמקדים משה לפני "אמת", שזוהו מובן ש"משה" הוא
 למעלה גם מדרגת אמת.

38 ויק"ר פ"א, ג. וראה מגילה יג, א. ובכ"מ.

לא גליא⁴⁷, אלא למעלה אפילו מגילוי לעצמו
 (בלבו), כיון שעצם הרי בלתי מתגלה ובלתי
 מורגש, אין זה בא (ואינו יכול לבוא) בגילוי⁴⁸,
 ברגש בלב, או ביאור והסברה בשכל⁴⁹ וכיוצא
 בזה, כיון שאיזה גילוי שיהיה יש לו ציור מסויים,
 מה-שאין-כן "אתה" - העצם - הוא למעלה מכל
 גדר ציור (גילוי), במילא אין בכח אותיות וכלים
 ואורות (שיש להם ציור מסויים) לבטא זאת.
 ויש לומר, שהענין ("אתה") מרומז באות וא"ו
 ד"ואתה": "אתה" לבד בלשון נוכח, הגם שמורה
 על העצם דמשה, קשור בכל-זאת עם מציאות,
 גילוי (נוכח); אות וא"ו המוסיפה לפני תיבת
 "אתה", מוסיפה שזה למעלה גם מ(גדר גילוי
 ד)"אתה": "ואתה" - מרמז שיש גם למעלה
 מה"אתה" (לשון נוכח), וממנו בא ה"אתה".
 בסגנון אחר: מצד אחד הרי האות וא"ו
 מובדלת מהתיבה ("אתה"), אפשר לומר "אתה"
 ללא וא"ו; לאידך: כאשר נאמר "ואתה" הרי זה
 משנה את כל המלה, עד שהאות וא"ו נעשית ראש
 התיבה, הראש דמלה זו.
 זאת אומרת, שהאות וא"ו ד"ואתה" מגלה איך
 ש"אתה" הוא באמת למעלה מגדר גילוי⁵⁰.

47 ל' חז"ל - ז"ח בראשית ח, א. מדרש תהלים ט, ב. וראה
 סנהדרין צט, א.
 48 ראה המשך תער"ב ח"ב פשנ"ה. ושם, "העצמי ממש ה"ה
 למעלה מהעלם והגילוי כו".
 49 וזהו טעם נוסף ש"אתה" הוא למעלה גם מ"חלק אלוקה
 ממעל ממש", שזה צריכים הביאור וההסברה שהעצם כשאתה
 תופס בחלקך אתה תופס בכלולו, משא"כ העצם ממש הוא למעלה
 מגדר גילוי בשכל כו".
 50 וי"ל ע"ד "ויתן לך", שפירושו "יתן ויחזור ויתן" (תולדות
 כו, כח ובפירוש"י): "יתן" (בלי ו' המוסיף) פירושו - נתינה,
 שמורה על מציאות של נותן ומקבל (התחלקות דרגות), דאף
 שהוא יסוד בכל הבריאה (דבלי זה "חסד ואמת מן יצרוהו" -
 תהלים סא, ח. שמו"ר פל"א, ה. תנחומא משפטים ט), ה"ז בפועל
 חילוקי דרגות; ואילו "ויתן" מורה על נתינה באופן של "יחזור
 ויתן" (לאחרי הנתינה הראשונה), היינו שיש ענין שלפני
 (ולמעלה) ה"יתן", שזה מרמז שהנתינה (יתן) בא ממקום שהוא
 למעלה מגדר נתינה (וקבלה).
 51 שהרי הוא למעלה גם מגדר העלם, כנ"ל הערה 48. וראה
 לק"ש ח"ה ע' 245.

עוד קודם קריאת שם משה³⁹, עם השלימות
 והמעלה דעשרה ("העשירי יהיה קודש"⁴⁰) - הרי
 זה רק שם, שהוא דבר נוסף על עצם מציאותו
 נוכחמורגש עוד יותר בזה ששם משה ניתן לו
 בפשטות (א) על-ידי בת פרעה³⁶ (ולא על-ידי
 הוריו⁴¹), ו(ב) רק לאחר "שלשה ירחים"⁴².
 דוקא "ואתה" מורה על "מהות עצמותך"⁴³
 דמשה, כפי שהוא למעלה משמו (משה) ומכל
 השמות, שמתקשר עם "עצמות אין-סוף ברוך-הוא
 שנקרא אתה"⁴⁴ (שדווקא על עצמותו יתברך שייך
 לומר "אתה" באמת לאמיתו⁴⁵), כפי שהוא למעלה
 מכל השמות שלו (שקשורים עם הארות וגילויים).
 ועל-פי-זה מובן, שזה ששמו של משה אינו
 מוזכר בפרשת תצוה (בקיום דבריו "מחני נא" -
 מבטא ענין עמוק יותר במשה - "ואתה", גילוי
 העצם דמשה).
 ד. אמנם צריך להבין: על-פי-זה יוצא שמשה
 אכן מוזכר בפרשת תצוה, ואדרבה - באופן נעלה
 יותר (מכפי שהוא על-ידי שם משה), גילוי העצם
 שלו ("ואתה"). אם כן, כיצד ניתן לומר שה"מחני
 נא" התקיים: נתקיים רק ה"מחני" דשמו (משה),
 החיצוניות שלו, אבל לא דענינו של משה (חס-
 ושלום), ואדרבה - לא דעיקר ועצם ענינו⁴⁶.
 ויובן זה על-ידי העמקת ביאור התוכן ד"אתה",
 שמורה על העצם (דמשה):
 אף-על-פי ש"אתה" מורה עליו (האדם) עצמו,
 הרי זה בכל-זאת "תואר", בסגנון אחר - גילוי
 מציאותו: "אתה" לשון נוכח, באופן שאפשר
 להצביע עליו ביד (מראה באצבעו ואומר אתה).
 אבל כאשר מדברים אודות העצם לאמיתתו -
 הרי זה למעלה מגדר גילוי, לא רק "לבא לפומא
 39 ראה פדר"א פמ"ח. וראה סוטה יב, א. ובכ"מ.
 40 בחוקתי כז, לב.
 41 ראה יל"ש שמות רמז קכא.
 42 שמות ב, ב.
 43 ל' הכלי יקר שבהערה 2. וראה ד"ה זאת תורת הבית הנ"ל
 (הערה 7) פי"א.
 44 ד"ה זאת תורת הנ"ל שם.
 45 ראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' לה. וש"נ.
 46 והרי דברי משה "מחני נא" הוא מפני ש"ואם אין", "אם
 הם כלים (ח"ו) מה אני עושה בתורתך" (שמו"ר פמ"ז, ט), וכן
 לפירוש"י "מחני נא מספרך - מכל התורה כולה, שלא יאמרו עלי
 שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים", שכל זה הוא לא רק
 בנוגע לשמו (החיצוניות) של משה, אלא בנוגע לכל ענינו.

19 שה"ואתה" תצוה את בני ישראל וגו' אודות
20 הדלקת המנורה (כדלקמן סעיף ו) ושאר הציוויים
21 בפרשה.

22 ולהוסיף, שענין זה (ד"ואתה") בא דוקא על-ידי
23 בקשת משה בגלל הירידה דחטא העגל ("ואם אין
24 מחני נא גו'⁵⁷). ויש לומר שזהו על-דרך המדובר
25 לעיל⁵⁷ הענין למעליותא ב"לכפר על נפשותיכם"⁵⁸
26 (על-ידי נתינת מחצית השקל) - שבא על כך
27 ש"עובר על הפקודים"⁵⁹ (חטא העגל) - כפרה
28 שלמעלה לגמרי מכפרה על החטא, ואדרבה - זהו
29 "עובר על הפקודים" למעליותא, למעלה מכל ענין
30 של ציווי, על-דרך "מחני נא" למעליותא (גילוי
31 העצם שלמעלה משם).

32 ו. על-פי הנ"ל יובנו הדיוקים בציווי בהמשך
33 הכתוב.

34 ובהקדים, שהדלקת המנורה מבטאת את כללות
35 עבודת האדם (בעשיית ה"ועשו לי מקדש ושכנתי
36 בתוכם"⁶⁰), להדליק את ה"נר ה' נשמת אדם"⁶¹ עם
37 "נר מצוה ותורה אור"⁶², ועל-ידי-זה תאיר הנשמה
38 באורה, אורה האמיתי, המאיר - אותה עצמה, את
39 כל מציאותו (גופו ונפשו וכל כחות הנפש), וחלקו
40 בעולם, ותאיר גם את האנשים שסביבו, עד - הארת
41 כל העולם, ממנה אורה יוצאה לכל העולם כולו⁶³,
42 והארה כזו המקשרת את העולם הגשמי עם
43 הקב"ה, כך שכל העולם נעשה - בלשון הירודע⁶⁴ -
44 דירה לו יתברך בתחתונים, ומגלה את ה"אתה"
45 שלמעלה (שמציאותו מעצמותו) - "אמיתת
46 המצאו" שממנו נמצאו כל הנמצאים⁶⁵, שדווקא
47 "הוא לברו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס
48 המוחלט ממש"⁶⁶.

49 והכח לעבודה זו בא ממש רבינו, "ואתה
50 תצוה", "ויקחו אליך": על-ידי גילוי העצם דמשה
51 ("ואתה"), ובאופן ד"תצוה" מלשון צוותא

1 (והגבלה ד'גילוי (וציור), אלא בהיותו עצם
2 שלמעלה מגילוי והעלם - זה מתבטא (מצד
3 שלימותו) גם בגילוי⁵².

4 ויש לומר שענין זה מרומז באות וא"ו
5 ("ואתה"): "אות אמת דא אות וא"ו"⁵³ (מדתו של
6 יעקב⁵⁴), כיון שאות וא"ו (שהיא בצורת קו שנמשך
7 מלמעלה עד למטה) היא בחינת בריח התיכון
8 המבריש מן הקצה אל הקצה, בדיוק כפי שזה
9 למעלה כך זה נמשך גם למטה, בלי שינויים⁵⁵.

10 ה. על-פי-זה מובן איך נתקיים ה"מחני"
11 בפרשת תצוה, אף-על-פי ששם מדובר אודות
12 משה, ועצם המהות של משה ("ואתה") - כיון
13 ש"ואתה", אף-על-פי שקאי על משה, הרי זה גילוי
14 העצם דמשה שלמעלה מגדר גילוי, בחינת "מחני
15 נא" למעליותא, הַמְתִּיחַ דכל שם וגילוי, בהיותו
16 למעלה לגמרי מגדר גילוי (גם מגילוי העצם -
17 "אתה"), רק העצם בעצמו. וכפי שהוא למעלה, כך
18 הוא נמשך ומתגלה למטה⁵⁶ - "ואתה", וכפי

52) ו"ל שענין זה נמשך גם בשם משה, כי להיותו בריח
התיכון (כדלקמן בפנים), הרי הוא נמשך בגילוי גם בשם האדם.
ועפ"ז מובן הטעם והעילוי בנתינת שם בפועל ממש ובפרסום
(לבן - בעת הברית, ולבת - בעת קריאת התורה ברבים*), אף
שירדע השם (לההורים וכיו"ב) לפני זה. ועד"ז העילוי דלידה
בכלל, שאז הוא השמחה של יום הולדת (ראה בארוכה סה"ש
תשמ"ח ח"ב ע' 398 ואילך. וש"נ), אף שהתינוק הוא בשלימותו
גם בעיבור במעי אמו (ואדרבה - מלמדין אותו כל התורה כולה
כו' - נדה ל, ב), מפני המעלה בענין הגילוי כו'.

53) זוהר ר"פ ויקרא.

54) זח"א קלט, סע"א. קסא, א. ועוד. תניא ספי"ג. לקו"ת
מטות פג, סע"ג ואילך. ואתחנן ה, ריש ע"ב. וראה ב"אזה"ז
לאדהאמ"צ כט, ד ואילך. ובכ"מ.

ועפ"ז י"ל מה שהמילוי דיעקוב מלא (כפי שנכתב בחמשה**
מקומות), "לפי שיעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבוא
ויבשר גאולת בניו" (פירש"י בחוקותי כו, מב) - כי בגאולה תהי'
שלימות גילוי העצם למטה.

55) משא"כ נו"ן פשוטה (אף שהוא גם קו ישר), הרי ראשה
גדול יותר והוא נמשך למטה מן השורה (ראה לקו"ת נשא כא,
א. ראה כ, ב. ובכ"מ), שזה מורה על שינוי דרגא מכפי שהוא
למעלה מן השורה. ואילו באות ו' הרי כולו הוא למעלה מן
השורה.

56) ולכן מובן שגם בפרשה זו בתורה יש הפרסום (בגילוי)
של תורת משה (שנתן נפשו עלי'), כנ"ל ס"ב. אלא שגילוי זה
הוא בנוגע להעצם דמשה, כפי שהוא למעלה מגדר גילוי.

(* ולפי מנהגנו - נתינת השם היא בקריה"ת הסמוכה להלידה. גם בשני
וחמישי וכיו"ב.

(** ו"ל כנגד בחי' והחמישית לפרעה (ל' הכתוב - יוגש מז. כד).
שלמעלה מד' עולמות אבי"ע.

57) קונטרס משיחת ש"פ משפטים ס"ה.

58) תשא ל, טו.

59) שם, יג.

60) תרומה כה, ח.

61) משלי כ, כז.

62) שם ו, כג.

63) ירושלמי ברכות פ"ד ה"ה. רש"י כתי"מ מנחות פו, ב.

64) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו.

תניא רפ"ו.

65) רמב"ם ריש הל' יסוה"ת.

66) תניא אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב).

36 הקב"ה מצוה לכל יהודי "ואתה": העבודה
 37 שניתנה לך (לשון נוכח) צריך אתה בעצמך לעשות
 38 - לא על-ידי שליח, אלא "ואתה", אתה בעצמך⁷³.
 39 ויתירה מזו: הנך צריך לעשות זאת עם כל ה"אתה"
 40 שלך, לא על-ידי ה"שליח" באדם עצמו (זאת-
 41 אומרת חיצוניותו), אלא עם כל הפנימיות שלך,
 42 כפי ש'פנימי' עושה דבר, כידוע הפתגם, ש'פנימי'
 43 - במה שהוא מונח - מונח הוא לגמרי⁷⁴.

44 "ואתה) תצוה" מלשון צוותא וחיבור⁶⁷: לא
 45 שהוא (ה"אתה") נמצא במקום כלשהו שלא
 46 במקום העבודה (מקום גם מלשון מעלה ודרגא),
 47 אפילו לא בענינים טובים אחרים, או ברוחניות
 48 בכלל, ברקיע השביעי וכיוצא בזה, אלא ה"אתה"
 49 צריך להיות קשור - תצוה - עם עבודתו (והמקום
 50 המתברר).

51 וכיון שבתחילת הכל - ישנו הוא"ו ד"ואתה"
 52 (שמורה על כך שהוא למעלה לגמרי גם מגדר
 53 הגילוי ד"אתה", כנ"ל) - הרי זה נותן לו כת,
 54 שבבואו (עם ה"אתה" שלו, פנימיות) במקום
 55 עבודתו בחלקו בעולם באופן ד"תצוה", ישאר
 56 בתוקף בדיוק כפי שהוא למעלה, בלי שום שינוי,
 57 כמו וא"ו שנמשך למטה בדיוק כפי שהוא למעלה
 58 בלי שינוי.

59 "את בני ישראל": נוסף על עבודתו בעצמו
 60 ובחלקו בעולם, צריך להתקשר ("תצוה") ולהשפיע
 61 גם על יהודים אחרים, "בני ישראל", על-ידי
 62 ובאופן "ואהבת לרעך כמוך"⁷⁵, ובאופן שמרגיש
 63 איך שהוא "את", טפל ובטל, ל"בני ישראל" שהם
 64 העיקר.

65 ותוכן העבודה הוא - "ויקחו אליך": לקחת את
 66 כל עניניו וכל הענינים בחלקו בעולם (וגם להשפיע
 67 על "את בני ישראל"), ולהביאם (לא רק לדרגא
 68 מסויימת בקדושה, אלא) "אליך" דוקא, לבחינת
 69 משה שבו - אל ה"אתה", עד ל"ואתה", העצם
 70 בעצמו.

71 "שמן זית זך": שבא על-ידי היגיעה ועבודה
 72 דכתישת הזית⁷⁶ (נוסף על גידול הפירות בכלל),

1 וחיבור⁶⁷ עם "את בני ישראל" - יש בכח להביא
 2 "שמן זית זך" מגשמיות העולם, באופן ד"כתישת
 3 למאור" דוקא, מקור האור, שהוא למעלה מאור
 4 וגילוי, עד כפי המאור האמיתי (בעצמותו יתברך)
 5 שלמעלה מכל גדר מאור ואור⁶⁸, וביחד עם זה
 6 נמשך ממנו (בחינת מאור שבו) אור וגילוי, עד
 7 למטה מטה;

8 והכלי לזה הוא - "כתישת", ביטול, ונפשי כעפר
 9 לכל תהיה⁶⁹, וזה מביא ל"פתח לבי בתורתך"⁶⁹,
 10 "למאור" (כולל - מאור שבתורה), עד העצם,
 11 ועל-ידי-זה הרי הוא נעשה דבר אחד עם ה"מאור",
 12 עד עצמותו יתברך.

13 ועל-ידי-זה נפעל "להעלות נר תמיד", שגם נר
 14 - בחינת אור שלמטה (מהמאור) - מאיר באופן
 15 ד"תמיד" (בהיותו קשור עם השמן ש"ויקחו
 16 אליך", עם העצם דמשה הקשור עם עצמותו יתברך
 17 שלמעלה מגדר גילוי והעלם), עד שזה נמשך גם
 18 בשינויי הזמן והמקום (גדר העולם) - "מערב עד
 19 בוקר", כפי שהם במקומם, והכח לחבר "תמיד"
 20 עם "ערב עד בוקר" בא מ"ואתה".

21 ז. מזה ישנו גם לימוד לכל יהודי:
 22 כל יהודי יש בו בחינת משה רבינו, כידוע
 23 ביאור אדמו"ר הזקן⁷⁰ במאמר חכמינו ז"ל⁷¹ על
 24 הפסוק⁷² "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה
 25 את הוי' אלקיך", "אטו יראה מילתא זוטרתא היא,
 26 אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא וכו'", כיון
 27 שלכל יהודי יש בחינת משה שבו, ולגביה - "יראה
 28 מילתא זוטרתא היא", ופועלת עליו בעבודתו בפועל.

29 מזה מובן שה"ואתה תצוה וגו'" (שנאמר
 30 למשה) קאי גם על בחינת משה שבכל יהודי:

31 "ואתה" קאי על העצם דכל יהודי, שלמעלה
 32 מכל גדר גילוי והעלם, שמתקשר עם עצמותו
 33 יתברך (כנ"ל סעיף ג). וה"ואתה" שבו - שבא גם
 34 בגלוי (בלשון נוכח) - נותן לו כח לעשות עבודתו
 35 בכל הענינים ובכל הפרטים. ובפרטיות - יש לומר:

(67) תו"א פרשתנו פב, א. אוה"ת פרשתנו ע' א'תקנא.

(68) ראה ד"ה ומשה נגש תרס"ח (ע' קפח ואילך). ועוד. ספר

הערכים חב"ד ערך אוא"ס (א) ס"ה (כרך ג ע' פה ואילך).

(69) תפלת "אלקי נצור" - ברכות יז, א.

(70) תניא רפמ"ב.

(71) ברכות לג, ב.

(72) עקב י, יב.

(73) ראה רמב"ן וכלי יקר ריש פרשתנו.

(74) ראה גם ס' השיחות תורת שלום ע' 39.

(75) קדושים יט, יח.

(76) "זית אינו מוציא שמנו אלא ע"י כתישת" - ראה מנחות

נג, סע"ב. וראה שמו"ר רפ"ו.

33 וכל זה קשור עם ה"ואתה" - העצם של היהודי,
34 שלמעלה מכל הענינים, כנ"ל.
35 ה. על-פי הנ"ל תובן גם השייכות עם מזבח
36 הקטורת בסיום הפרשה:
37 אחד הטעמים על כך שהציווי על מזבח
38 הקטורת נאמר בסיום פרשת תצוה (ולא עם שאר
39 הכלים - בפרשת תרומה) - הוא כיון שזוהי עבודה
40 מיוחדת, עבודה נעלית שאינה מענין העבודה
41 דשאר כלי המקדש⁸⁴, כולל מזבח החיצון; ולכן
42 נאמרה בנפרד משאר כלי המקדש, בפרשה אחרת
43 ושם גופא בסיומה, בסיום פרשת תצוה, לאחר
44 ובסיום הציוויים בפרשת תצוה (בנוגע להעלאת
45 נרות המנורה וכו'), כיון שסדר בתורה גם הוא
46 תורה: במזבח הקטורת מתבטא סיום ושלימות
47 העבודה - קטורת מלשון התקשרות (על-דרך
48 "תצוה"), "בחד קטירא אתקטירנא"⁸⁵ - ההתקשרות
49 דעצם הנשמה ("ואתה") עם הקב"ה, על-דרך
50 ובדוגמת העבודה ד"ואתה תצוה גו' להעלות נר
51 תמיד גו"⁸⁶:

52 כללות ועיקר העבודה במשכן ומקדש היא -
53 הקרבת הקרבנות⁸⁷, "אדם כי יקריב מכס קרבן
54 לה"⁸⁸, שיהודי (כנשמה בריאה בגוף בריא) מקריב
55 את עצמו (מכס) להקב"ה⁸⁹.

56 כאשר יהודי עושה עבודתו ו"מקריב" את עצמו
57 להקב"ה - אני נבראתי לשמש את קוני⁹⁰ - אין שום
58 הכרח לכאורה, שכל מציאותו - גם גופו וחלקו
59 בעולם - יהיה דבר אחד כביכול עם הקב"ה; קרבן
60 הוא לשון קידוב⁹¹, הוא מתקרב, קרוב ביותר
61 להקב"ה, אבל אין זה כמו קטורת מלשון
62 התקשרות, שנעשה מקושר ודבר אחד אתו; כי הגם
63 שיש לו נשמה שהיא "חלק אלוקה ממעל ממש",
64 הרי זו בהתלבשות בגוף, שנמצא בעולם, שאינו

1 "זית" דוקא - שזית הוא דבר מר⁷⁷, זאת-אומרת
2 שלא מסתפקים רק בעבודה נעימה ומתוקה, אלא
3 גם עבודה דאתהפכא מרירו למתיקא⁷⁸, כולל -
4 על-ידי כתישת הזית, שסוחטים ומגלים בגשמיות
5 וחומריות העולם - את ה"שמן זית", עד "שמן זית
6 זך" - ההודכנות דגשמיות וחומריות העולם, ובאופן
7 שמביאים ("ויקחו אליך") כבר שמן מוכן, לאחר
8 שכבר פעלו את הכתישה וברירור (לפני זה).

9 "כתית" - המובחר מבין תשעה השמנים,
10 ה"טיפה ראשונה" (שבאה על-ידי הכתישה
11 הראשונה), שהוא כשר ומובחר למנורה⁷⁹, ובאופן
12 של ביטול, "ונפשי כעפר לכל תהיה",
13 "למאור" דוקא, שלמעלה מאור וגילוי (כנ"ל
14 סעיף ו).

15 "להעלות": להרים את כל הענינים (בחלקו
16 בעולם ובכל העולם) מלמטה למעלה, ממעמדם
17 ומצבם (בסדר השתלשלות), שלמטה מהדרגות
18 הנעלות בקדושה, ועולמות עליונים, ועל-אחת-
19 כמה-וכמה למטה מ"ואתה" (העצם),

20 באופן ד"נר" - רמ"ח אברים וב' ידיים
21 (בגימטריא "נר"), הידים שבהם ועל-ידן יהודי
22 מרים את כל הענינים שבעולם, ובב' ידיים - הן יד
23 ימין הקשורה עם עניני שמים⁸⁰ (רוחניות), והן יד
24 שמאל הקשורה עם עניני ארץ⁸⁰ (גשמיות),

25 "תמיד" - שגם כל הדרגות דנר, מאירות באופן
26 תמידי (בהיותן קשורות עם "למאור"),

27 וביחד עם זה - "מערב עד בוקר" - בשינויי הזמן
28 ומקום, וכפי שזוה דוקא כ"ברייתו⁸¹ של עולם,
29 דכתיב⁸² ויהי ערב ויהי בוקר", קודם ("מאימתי
30 קורין את שמע) בערבין", ולאחרי-זה
31 "בשחרית"⁸³; בסדר מלמטה למעלה: מתחילים עם
32 העבודה, "מערב", ואחר-כך באים - "עד בוקר".

(84) ראה לקו"ש ח"ב ס"ע 675 ואילך.

(85) זח"ג רפח, א. וראה גם תו"א ואוה"ת שבהערה 67.

(86) וכמודגש בכתוב השייכות ביניהם: "ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה קטורת תמיד" (פרשתנו ל, ח).

(87) רמב"ם ריש הל' ביהב"ח.

(88) ויקרא א, ב.

(89) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב תנ, סע"א ואילך. "היום יום"

יב אדר שני. וראה גם לקו"ת ויקרא ב, ג. ובכ"מ.

(90) משנה וברייתא סוף קדושין.

(91) ראה ס' הבהיר סי' מו (קט). ועוד - נסמן בסה"מ מלוקט

ח"ב ע' קכב.

(77) כמאחז"ל (עירובין יח, ב) "אמרה יונה יהיו מזונותי מרירין כזית". וראה גם תו"א פרשתנו פא, סע"ג. קי, ד. ובכ"מ. לקו"ש ח"א ע' 131.

(78) ראה זח"א ד, א. ובכ"מ.

(79) מנחות פו, א. רמב"ם הל' איסורי מזבח פ"ז ה"ח ואילך.

(80) ראה פדר"א פי"ח. ועוד. וראה שיחה שבהערה 57 ס"ו.

(81) גמ' ריש ברכות.

(82) בראשית א, ה.

(83) ראה גם ד"ה ואתה תצוה עטר"ת. זאת תורת הבית

תרפ"ט.

35 שבו כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו הגיע - באופן
 36 של קביעות - לארצות-הברית, בחצי כדור התחתון,
 37 וקבע שם את מקומו ומקום עבודתו, כמקור דיפוצו
 38 מעיינותיך חוצה בכל העולם כולו.
 39 התוכן בזה הוא על-דרך העבודה הנ"ל ד"ואתה
 40 תצוה גו": הגילוי וההפצה דהמאור שבתורה
 41 (המעיינות דפנימיות התורה עצמם) בחצי כדור
 42 התחתון, תחתון שאין תחתון למטה ממנו, כפי
 43 שרואים בפשטות, שמאז ואילך התחילה עיקר
 44 הפעולה והשפעה דהפצת התורה והיהדות והפצת
 45 המעיינות חוצה - בחוצה שאין חוצה ממנו.
 46 והכח לזה הוא על-ידי נשיא הדור -
 47 אהרן הכהן דמשה⁹⁸, ש"ואתה תצוה את בני
 48 ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור
 49 להעלות נר תמיד גו' מערב עד בוקר", על-ידי-זה
 50 שה"ואתה" דהנשיא עצמו מתקשר (תצוה) עם כל
 51 בני ישראל, ומגלה בהם את ה"אתה" שלהם,
 52 הקשור עם ה"אתה" האמיתי, עצמותו יתברך. שזה
 53 נפעל על-ידי-זה שהנשיא הוא "כתית למאור":
 54 ביטול הנשיא - משה - להקב"ה, פועל שהוא
 55 נעשה "למאור", והממוצע המחבר בין בני ישראל
 56 עם הקב"ה.
 57 ולהוסיף, שט' אדר שנה זו הוא נ"א⁹⁹ שנה מאז
 58 שכ"ק מו"ח אדמו"ר הגיע לכאן (ט' אדר ה'ש"ת -
 59 ה'תשנ"א). זאת-אומרת שאוחזים כבר לאחרי
 60 השנה הראשונה - שנה מלשון שינוי¹⁰⁰, שכולל כל
 61 שינויי הזמן - מהיובל השני, במילא הרי זה צריך
 62 לעורר הוספה שלא בערך בכל הפעולות דהפצת
 63 התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה, כפי
 64 שנפעל בט' אדר.
 65 י. על-פי הנ"ל ישנה גם (קצת) הסברה בכך
 66 שלאחרי ריבוי מעשינו ועבודתינו, ובפרט במשך
 67 עשיריות השנים מאז שהגיעו לחצי כדור
 68 התחתון¹⁰¹ - ובוודאי כבר פעלו ריבוי הכי מופלג,
 69 ובוודאי ב"כתית" וב"למאור" וכו' וכו' - אף-על-

1 "חלק אלוהים ממעל ממש", ואין שום ציווי שהוא
 2 צריך להיות קדוש כ"מלאך ה'".
 3 המעלה דמזבח הקטורת היא, קטורת מלשון
 4 התקשרות (יותר מקירוב) - ההתקשרות עם
 5 הקב"ה.
 6 והכח על זה בא מ"ואתה": על-ידי העבודה
 7 מצד הדרגות בנשמה (חמשה שמות), ואפילו מצד
 8 הדרגה ד"חלק אלוהים ממעל ממש" - עדיין אין את
 9 הכח שְׁפָל מציאותו, גם גופו הגשמי וכו' יתקשר
 10 עם הקב"ה. יש בכחו להקריב "קרבן לה'", אבל
 11 בזה נדרש גם הבירור דנפש הבהמית (הקרבת
 12 הבהמה); מה-שאין-כן על-ידי הגילוי דעצם
 13 הנשמה ("ואתה"), שלמעלה מכל גדר גילוי
 14 והעלם, הרי זה נתגלה ונמשך גם למטה מטה,
 15 בגופו וחלקו בעולם, על-ידי "הקטרת הקטורת",
 16 שאינה קשורה עם בירור הבהמה אלא רק עם "ריח
 17 ניחוח לה".
 18 עד השלימות שבזה - הקטרת הקטורת "אחת
 19 בשנה"⁹², ביום הכיפורים, "קדש קדשים הוא
 20 לה"⁹² - שאז בני ישראל (כנשמות בגופים) הם
 21 ב"דוגמת מלאכי השרת", ולכן לובשים אז בגדי
 22 לבן⁹³ (בגדים גשמיים על הגוף הגשמי), עד שזה
 23 למעלה מדרגת המלאכים (כיון שהם רוחניים ולא
 24 גשמיים), עד - הקדושה ד"קדש הקדשים", ואף
 25 למעלה מזה - "קדושים תהיו כי קדוש אני"⁹⁴,
 26 "יכול כמוני"⁹⁵ בניחותא⁹⁶ - כיון שביום הכיפורים
 27 ישנו הגילוי דעצם הנפש ("ואתה") בגוף הגשמי
 28 (למעלה מגילוי הנשמה בכל ימי השנה), על-דרך
 29 העבודה דכלות הנפש כנשמה בגוף, ומעין זה
 30 בעבודת התפילה בכל יום - כתורת הבעל-שם-
 31 טוב⁹⁷, ש"זהו חסד גדול מהשם-יתברך שהאדם חי
 32 אחר התפילה".

33 ט. ויש להוסיף הקשר שבזה עם היום בחודש
 34 (דשבת פרשת תצוה, שנה זו) - ט' אדר, היום בשנה

92 סוף פרשתנו.

93 טור או"ח סתרו" (מפדר"א פמ"ו). שם סתרי"ט. שו"ע
 אדה"ז שם ס"ט (מדב"ר פ"ב, לו). רמ"א ושו"ע אדה"ז שם סו"ס
 תרי.

94 קדושים יט, ב.

95 ויק"ר פכ"ד, ט.

96 מאור עינים עה"פ. וראה אוה"ת ר"פ קדושים. וראה

לקו"ש ח"ז ע' 321.

97 צוואת הריב"ש סל"ה. וראה שם סמ"ב.

98 זח"ג רעג, א. תקו"ז תס"ט. וראה תניא פמ"ד (סג, א).
 ועוד.

99 ר"ת "נפלאות אראנו" (כמדובר כמ"פ בנוגע לר"ת דשנה
 זו, ה'תשנ"א).

100 עבודת הקודש ח"ד פי"ט.

101 כ"ק מו"ח אדמו"ר הגיע לכאן בט' אדר ה'ש"ת, אבל
 כו"כ מחסידי הגיעו בזמן מאוחר יותר. - הגעתי לכאן (איש
 וביתו) בכ"ח סיון ה'תש"א.

14 הזקן¹⁰³ שמביא מהזוהר¹⁰⁴: "איתא בתיקונים
15 שאפילו אם היה צדיק אחד חוזר בתשובה שלימה
16 בדורו היה בא משיח".
17 ויש לקשר זה עם פסק-דין הרמב"ם¹⁰⁵, שעל-
18 ידי "מצוה אחת" יש בכחו של יהודי [ועמך כולם
19 צדיקים¹⁰⁶] להביא "תשועה והצלה" לו ולכל
20 העולם כולו,
21 עד התשובה וההצלה האמיתית, גאולה
22 האמיתית והשלימה, שאז יהיה גילוי העצם דכל
23 יהודי, והגילוי דעצמותו ומהותו יתברך, כמו
24 שכתוב¹⁰⁷ "והיו עיניך רואות את מוריך",
25 ועוד ועיקר - תיכף ומיד ממש.

1 פייכן דורשים שיעשו עוד יותר; מאחר שהעבודה
2 היא שיהיה הן ענין ה"תמיד" והן הענין ד"מערב
3 ועד בוקר", שינויים ועלויות תמידיות, עד להגיע
4 ב"ואתה", בעצמותו ומהותו, שלמעלה מכל
5 הגדרים (והמחבר "תמיד" ו"ערב ועד בוקר") - לכן
6 צריך תמיד להיות "ילכו מחיל אל חיל", עד "יראה
7 אל אלקים בציון"¹⁰², וזוהי ("יראה אל אלקים
8 בציון") הבחינה אם הגיעו לתכלית ושלימות.
9 ועל-אחת-כמה-וכמה - שכל זמן שעדיין אין
10 גילוי ה"עצמות" למטה, בגאולה האמיתית
11 והשלימה, נדרשת הוספה יתירה בעבודה זו.
12 ויהי-רצון, שיסיימו כבר את המצוה האחרונה
13 שתביא כבר את הגאולה, כידוע תורת אדמו"ר

(102) ל' הכתוב - תהלים פד, ה.

(103) בונה ירושלים ספ"ד.

(104) ולע"ע לא ידוע מקומו. וראה ז"ח ס"פ נח: דאי יחזרון
בתשובה רישי כנישתא או חדא כנישתא יתכנש כל גלותא.

(105) הל' תשובה פ"ג ה"ד.

(106) ישע"י ס, כא.

(107) שם ל, כ. וראה תניא פל"ו.

המשך ביאור למסכת כתובות ליום רביעי עמ' ב

27 **גמרא**
28 במשניות שבתחילת הפרק (טו-כב) הובאו אופנים שונים של
29 נאמנות על ידי 'הפה שאסר', הגמרא מבארת מדוע הוצרך התנא
30 להביא את כל האופנים הללו. שואלת הגמרא: **כַּל הֲנֵי לְמָה לִי** -
31 למה הוצרכו להביא את כל האופנים במשניות הללו, ולא היה
32 די להביא אופן אחד כדי ללמדנו שאדם נאמן להתיר את הדבר
33 שהוא עצמו אסרו.
34 משיבה הגמרא: **צְרִיבֵי** - הוצרך התנא לשנות את כולן, **דְּאֵי תָנָא**
35 רק את המשנה הראשונה, **שְׁמוּדָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** באומר לחבירו שדה
36 זו של אביך היתה ולקחתיה הימנו, שנאמן, היינו סוברים שזהו
37 **מְשֻׁם דְּאִיבָא דְרָרָא דְמָמוּנָא** - יש רגלים לדבר שמתחילת דבריו
38 שאמר 'שדה זו של אביך היתה' התכוין לסיים ולומר 'ולקחתיה
39 ממנו', שאם לא כן יפסיד בהודאתו את השדה, ולכן הוא נאמן,
40 **אֲבָל לגבי עֲדִים** שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו,
41 **דְּלִיבָא דְרָרָא דְמָמוּנָא** - שאין לעדים כל הפסד אם יאמרו רק
42 שכתב ידם הוא זה, ואין ראייה שהתכוונו מתחילה לומר כן, **אִיבָא**
43 **לָא** - שמא אין זה נחשב כ'פה שאסר', כיון שמתחילה היתה
44 כוונתם לעדות גמורה שכתב ידם הוא, ואחר כך נמלכו בדעתם
45 והוסיפו שהיו אנוסים, ולא יהיו נאמנים על כך. ולכן הוצרכה
46 המשנה להוסיף שגם באופן זה נאמנים העדים שהיו אנוסים.
47 ממשיכה הגמרא לבאר מדוע לא שנינו רק את דין העדים ולא את
48 דין הלוקח שדה: **וְאֵי תָנָא** רק את דין העדים, היינו אומרים שרק
49 בזה הם נאמנים בפה שאסר, **מְשֻׁם דְּלְעֵלְמָא** - כיון שעדותם היא
50 לבני אדם אחרים, ולא לעצמם, ואם לא שהתכוונו מתחילה לומר
51 שהיו אנוסים לא היו חוזרים בהם באמצע דבריהם לומר שהיו
52 אנוסים, לתועלת אחרים, **אֲבָל אֵיהוּ** - האדם עצמו באומר לחבירו
53 שהיתה הקרקע של אביו ולקחה ממנו, **דְּלְנַפְשֵׁיהּ** - שהועיל לעצמו
54 במה שאמר שקנאה מאביו.

1 ניתן לומר, **דְּכִי מְהִימְנָא** - מה שהאשה נאמנת לומר שחברתה
2 טהורה זהו רק **בְּמָקוֹם דְּפְסָלָה נְפִשָׁה** - כשהיא אומרת על עצמה
3 שהיא טמאה, כאופן הראשון שבברייתא. שבודאי אין לה שום
4 רווח בעדותה, **אֲבָל בְּמָקוֹם דְּמִכְשָׁרָא נְפִשָׁה** - באופן שהיא רוצה
5 להכשיר את עצמה ואומרת ששתיהן טהורות, **אִיבָא לָא מְהִימְנָא**
6 - שמא אינה נאמנת, כיון שיש לחשוש שהיא רוצה לחזק את
7 דבריה שהיא עצמה טהורה על ידי שאומרת שגם חברתה טהורה,
8 **קָא מְשַׁמְעַ לֵן** שאף כשהיא רוצה להכשיר את עצמה, נאמנת
9 להכשיר את חברתה.
10 **משנה**
11 המשנה שלפנינו ממשיכה לדרן באופן הדומה למשנה הקודמת,
12 ועוסקת בשני אנשים שיש ספק ביחוסם, ומעידים זה על זה: **וְכֵן**
13 **שְׁנֵי אָנְשִׁים** שאין יחוסם ידוע, **וְהָ אִמְרַ בְּהֵן אָנִי**, וכן **וְהָ אִמְרַ בְּהֵן**
14 **אֵנִי**, **אִינְן נֶאֱמְנִין**, ואינם אוכלים בתרומה. **וּבְזִמְנָן שְׁתֵּין מְעִירִין וְהָ אֵת**
15 **וְהָ** - שכל אחד מעיד על חברו שהוא כהן, **תְּרֵי אֱלֹו נֶאֱמְנִין**, ואין
16 חוששים שמא כל אחד מעיד על חברו בשקר, כדי שחבירו יעיד
17 עליו. **רַבִּי יְהוֹדָה** חולק ואומר, **אִין מְעִלִין לְבְּהוֹנָה עַל פִּי עַד אַחָה**,
18 ולכן גם כשכל אחד מעיד על חברו, אינם נאמנים.
19 דעה נוספת בענין זה: **אִמְרַ רַבִּי אֶלְעָזָר**, **אִמְתִּי** אין מעלים לכהונה
20 על פי עד אחד, **בְּמָקוֹם שִׁישׁ עוֹרְרִין** על כהונתם, וכגון שיצא קול
21 שאינם כהנים, או שהם כהנים פסולים, **אֲבָל בְּמָקוֹם שְׁאִין עוֹרְרִין**,
22 **מְעִלִין לְבְּהוֹנָה עַל פִּי עַד אַחָה**.
23 **רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן נְמְלִיאֵל** אומר **מְשֻׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן הַסֵּנִי**, **מְעִלִין**
24 **לְבְּהוֹנָה עַל פִּי עַד אַחָה**, ובגמרא יבואר האם ובמה הוא חולק על
25 התנאים שלפניו.

לקוטי שיחות פרשת תצוה כרך ו'

מתורגם ללשון הקודש

א.

"קודש קדשים הוא"

1 בסוף הפרשה, כאשר מדובר על המזבח הפנימי,
2 והתורה אומרת "קודש קדשים הוא לה"¹ – מצטט
3 רש"י את המלים "קודש קדשים הוא"¹, ומפרש:
4 "המזבח מקודש לדברים הללו בלבד, ולא לעבודה
5 אחרת".

6 בפשטות כוונת רש"י היא להבהיר: הרי מזבח
7 הזהב עמד בהיכל², ולא בקדשי הקדשים, ואף קדושתו
8 לא היתה קדושת קדשי הקדשים, וכיצד נאמר כאן על
9 המזבח "קודש קדשים"³?

10 לכן מסביר רש"י "המזבח מקודש לדברים הללו",
11 שאין הכוונה שלמזבח יש קדושה של קודש קדשים,
12 אלא: "קודש", שקדושת המזבח היא – עבור
13 ה"קדשים", המוזכרים לפני כן בפרשה.

14 אך כיון שמתעוררת על כך השאלה: מהו החידוש
15 בכך? הרי מובן מאליהו שהמזבח מקודש כדי להקריב
16 עליו את הקרבנות? לכן מוסיף רש"י "בלבד, ולא
17 לעבודה אחרת", שבמלים "קודש קדשים" אין התורה
18 מתכוונת לציין את החיובי שבכך, אלא את השלילה,
19 שהוא מקודש רק בשביל הקדשים, ולא בשביל עבודה
20 אחרת.

21 אמנם, גם בכך אין חידוש, שהרי גם זה כבר
22 מופיע לפני כן⁴ במפורש: "לא תעלו עליו קטורת
23 זרה...". אך בכל זאת מציינת זאת התורה שוב, כדי
24 להוסיף עוד מצות-עשה למקריב על המזבח הפנימי
25 קרבנות אחרים, שלא יעבור רק על הלאו "לא
26 תעלו...". אלא גם על ציווי זה, "קודש קדשים" –
27 לאו הבא מכלל עשה⁵, עשה.

ב.

השאלות על פירוש רש"י

28 אך לפי פירוש זה לא מובן:

29 (א) מלשון הפסוק "קודש קדשים הוא לה" מובן,
30 שגם המלה "קדשים" מתייחסת למזבח עצמו,
31 שהמזבח הוא קודש קדשים לקדושתו-הוא, אך לפי
32 פירוש רש"י "קודש – קדשים", שהמזבח מקודש
33 ל"קדשים", אין מובן כל-כך סיום הפסוק "לה"?

34 (ב) כיון שבפירושו "המזבח מקודש..." מבאר רש"י
35 את המלים "קודש קדשים", שהמזבח מקודש רק
36 בשביל הקדשים המוזכרים לפני כן – צריך היה רש"י
37 לומר "המזבח מקודש לקדשים הללו...", ומדוע הוא
38 משנה בניסוחו ואומר "לדברים הללו"?

39 (ג) חידושו של רש"י הוא רק לגבי המשמעות של
40 "קודש קדשים", אך העובדה שמלים אלו מתייחסות
41 למזבח – שבו עוסקת כל הפרשה – היא, לכאורה,
42 פשוטה וברורה. ולכן, הוא היה צריך לבאר, לכאורה,
43 רק את המשמעות של "קודש קדשים" ("מקודש
44 לדברים הללו...") – אך רש"י אומר "המזבח
45 מקודש...". מה הוא מוסיף במלה "המזבח"?

ג.

"קודש קדשים" – אהרן?

46 על השאלה השלישית ניתן היה, לכאורה, להשיב:
47 יש המפרשים⁶, שהמלים "קודש קדשים הוא לה"
48 אינן מתייחסות למזבח, אלא לאהרן: בתחילת הפסוק
49 נאמר "וכפר אהרן...", ובקשר אליו (על אהרן) נאמר
50 בסיום הפסוק "קודש קדשים הוא לה". כנאמר בדברי
51 הימים⁷ "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים".
52 אך אי אפשר לומר, שכוונת רש"י בכיאוורו
53 "המזבח" היא לשלול פירוש זה⁸, כי⁹:

(1) כ"ה בדפוס ראשון. וכן הובא גם ברא"ם.

(2) פרשתנו ל, ו.

(3) והרי פשטות הל' מכריחה ההפרש בין הקדושה שב"קודש
הקדשים". ונאמר והבדיחה הפרוכת לכם בין הקודש ובין קדש הקדשים
(תרומה כו, לג). ועד כדי כך שאפילו כהן גדול אסור להכנס בו כ"א
ביוהכ"פ ובתנאים מיוחדים (ר"פ אחרי ובפרש"י. וראה גם פרש"י לעיל
כו, ל).

(4) פרשתנו ל, ט.

(5) ראה פירוש"י שמיני יא, ג.

(6) מלבי"ם עה"פ.

(7) א כג, יג.

(8) או: לשלול הפירוש (דברי שאול – הובא בתו"ש עה"פ) ש"קדש
קדשים הוא" קאי על יוהכ"פ – "אחת בשנה".

(9) ונוסף לזה: לפי הפירוש ש"קדש קדשים" קאי על אהרן, מוכרח
לומר ש"קדש קדשים" קאי על קדושת נח"ג, שהרי "אין עבודת יוהכ"פ
כשרה אלא בו" (רש"י לעיל כט, ל), ובפשוטו, "ויבדל אהרן גוי' והוא ובניו
עד עולם" קאי על כל בני אהרן שנבדלו לכהונה, וכמשך הפסוקים (דה"י
שם, יד) ולא כבני משה ש"קראו על שבט הלוי". וראה גם רש"י קרח
טז, ג' וה'.

וכן בנוגע ליוה"כ (ראה הערה שלפנ"ז), לא נמצא בכתובים שנקרא
"קדש קדשים".

29 ואינו מובן: מה קשה לרש"י בביטוי "קודש
30 קדשים" שבפסוקנו, לגבי המזבח הפנימי, כאשר ביטוי
31 זה כבר מופיע אף לגבי המזבח החיצון? וכן: לגבי
32 שניהם ניתן לבאר, שהם קדושים יותר מהיריעות
33 וכר"י¹⁶?

ה.

"קודש קדשים" - טעם לאיסור "לא תעלו..."
34 ההסבר לכך הוא:
35 בביטוי "קודש קדשים" שבפסוק כאן אין קשה
36 לרש"י כיצד ייתכן לומר על המזבח "קודש קדשים",
37 אלא, להיפך: לשם מה צריכה התורה לציין שהוא
38 "קודש קדשים", והרי הדבר מובן מאליו, כפי שניתן
39 להסיק בקל-וחומר מהמזבח החיצון?

40 על כך משיב רש"י, שבמלים "קודש קדשים"
41 מציינת התורה את הסיבה לאיסור "לא תעלו...": כיון
42 שהוא "קודש קדשים", שבין ה"קדשים" עצמם הוא
43 "קודש", קדוש יותר מהם ואף מהמזבח החיצון, לכן
44 הוא מקודש רק "לדברים הללו" – קטורת ומתן דמים
45 של חטאת הכיפורים – ואסור לעבוד בו שום עבודה
46 אחרת, כדי לא להורידו מקדושתו.

47 ולכן אומר רש"י "לדברים הללו", ולא "לקדשים
48 הללו", כי המלה "קדשים" שבפסוק אינה מתייחסת
49 לקטורת ולמתן הדמים, כנראה במבט ראשון, אלא
50 למזבח, שהוא "קודש קדשים".

51 לפיכך אומר רש"י "המזבח מקודש...", כדי
52 להדגיש את החידוש של הפסוק בציון הטעם "קודש
53 קדשים" לגבי האיסור "לא תעלו...": אין זה טעם
54 סתם, אלא זוהי גם מהות האיסור "לא תעלו", שאין
55 הוא קשור להעלאת קטורת זרה, עולה וכדומה, אלא
56 לקדושת המזבח¹⁷: אסור להוריד את המזבח מקדושתו.

1 (א) לפי פשוטו של מקרא מובן, גם ללא פירוש
2 רש"י, שהמלים "קודש קדשים" מתייחסות למזבח,
3 ולא לאהרן, כי הפרשה כולה¹⁰ עוסקת במזבח¹¹ ולא
4 באהרן. והמלים "וכפר אהרן..." מהוות רק פרט בדיני
5 מזבח. ואם כך, אין מקום בפשוטו של מקרא, שהתורה
6 תבאר כאן, בפרשת המזבח, את מעלתו של אהרן¹².

7 (ב) אילו היה רש"י אומר "מקודש לדברים הללו...",
8 אף ללא המלה "המזבח", כבר היה מובן מאליו,
9 שהמלים "קודש קדשים" מתייחסות למזבח ולא
10 לאהרן, ואם כך, שבה הקושיה למקומה: מהי כוונת
11 רש"י בהוספת המלה "המזבח"?

ד.

"קודש קדשים" - במקומות אחרים
12 בנוסף לדיוקים אלו שבפירוש רש"י כאן,
13 מתעוררים קשיים גם ממקומות אחרים:

14 הביטוי "קודש קדשים" כבר מופיע לפני כן
15 בפרשה¹³ בקשר למזבח החיצון, אשר קדושתו פחותה,
16 כמובן, מקדושת המזבח הפנימי, ובכל זאת אין רש"י
17 מסביר שם ביטוי זה.

18 אף אם נסביר באופן דחוק שרש"י מתכוון בפירושו
19 שם "ומה היא קדושתו – כל הנוגע במזבח יקדש...",
20 לפרש גם את הביטוי "קודש קדשים" – שה"קודש"
21 (הקדושה) של המזבח הוא בשביל "קדשים", כלומר
22 כדי לקדש את "כל הנוגע..."¹⁴.

23 – הרי בהמשך, בפרשת במדבר¹⁵, אומר רש"י
24 בפשטות, שכל כלי המשכן, שבמשא בני קהת, כולל
25 "המזבחות" (המזבח הפנימי והמזבח החיצון) נקראים
26 "קודש הקדשים" המקודש ביותר. והסיבה לכך מובנת:
27 מפני שהם קדושים יותר מהיריעות ומהקדשים וכדומה
28 – משא בני גרשון ובני מררי.

(ב), הו"ל לרש"י לכתוב זה בפירושו. ובפרט שמפשטות לשונו (בפ' תשא שם) "משיחה זו מקדשתם לזהות קדש קדשים" משמע ש"קדש קדשים" קאי על הכלים עצמם (ומה שמפרש "ומה היא קדושתם כל הנוגע כו...", הוא לפרש במה קדושתם מתבטאת – דאל"כ, מהו החידוש שבכתוב (וע"ד המבואר לקמן סעיף ה)).

(15) ד, ד. וראה גם רש"י שם פסוק טז.

(16) דפשיטא שאין לחלק בזה בין "קדש קדשים" לבין "קדש הקדשים".

(17) לכאורה אפשר להקשות: (א) מכיון שהאיסור בכלום הוא לפי שהם "עבודה אחרת" – זרים למזבח, למה נאמר "זרה" גבי קטורת דוקא, והול"ל "זרה" לאחרי "נסך" או קודם "קטרת" (ב) למה הוצרך הכתוב לפרט – קטרת (זרה), עולה ומנחה ונסך – והו"ל לקצר "לא תעשו עליו קרבנות זרים" (או כיו"ב) ויתאים למ"ש במזבח החיצון: וזה אשר תעשה גו' כבשים גו' ועשרון גו' ונסך גו'?

(10) וגם בפסוק זה עצמו, פי' "קרבנותיו" הוא קרנות המזבח וכן "עליו" קאי על המזבח.

(11) וכהתחלה "ועשית מזבח" – ע"ד "ועשו ארון" (תרומה כה, י) ובכל "אהל מועד וכליו".

(12) או המעלה דיה"כ, כי כל ענין יו"כ נזכר כאן רק בדרך אגב בנוגע לדיני המזבח. ובפרט שבכתוב נאמר רק "אחת בשנה" ואינו מפרש זמנו.

(13) כט, לו. וראה גם פ' תשא ל, כט: "והיו קדש קדשים" וקאי על כל כלי המשכן (גם מזבח העולה וכיור שהיו בחצר המשכן).

(14) ודוחק גדול לפרש כן, כי נוסף על זה שבפרשתנו שם מעתיק רש"י (לפי רוב הדפוסים, מה שאין כן בדפוס ראשון) רק "והי' המזבח קדש" ואינו מעתיק "קדשים" (ובפ' תשא שם מפרש הוא את פירושו (לפי כל הדפוסים) על "וקדשת אותם" – באם כוונת רש"י היתה ש"קדש) קדשים" קאי לא על המזבח עצמו (ורק שהוא קדוש לקדש את כל הנוגע

ו.

מספר אזהרות באותו ענין - לאו אחד

1 בפירוש רש"י יש גם "ענינים מופלאים"¹⁸,
2 מהחלקים האחרים שבתורה. ואנו רואים כאן, שעל ידי
3 פירושו של רש"י "המזבח מקודש..." מתורצת שאלה
4 בחלק ההלכה שבתורה.

5 לשם כך יש להקדים ולבאר:

6 הלאו "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגן
7 תירושך ויצהרך"¹⁹ נחשב במנין המצוות לשלושה
8 לאוין שונים²⁰: אסור לאכול מחוץ לירושלים - מעשר
9 שני של דגן; מעשר שני של תירוש; ומעשר שני של
10 יצהר, וכאשר אדם אוכל מחוץ לירושלים מעשר שני
11 של דגן, של תירוש ושל יצהר, הוא חייב בשלוש
12 פעמים מלקות²¹.

13 שונה מכך הלאו "את כספך לא תתן לו בנשך,
14 ובמרבית לא תתן אכלך"²², הנחשב²³ במנין המצוות
15 ללאו אחד בלבד, ואילו לא היה זה "לאו שניתן
16 להשבון", והיתה עליו חובת מלקות²⁴ - היה חייב
17 אדם העובר על כך רק פעם אחת של מלקות²⁵.

18 ולכאורה, להיפך: באיסור "מעשר דגןך תירושך
19 ויצהרך" מופיעה רק פעם אחת המלה "לא", ואילו
20 לגבי נשך ותרבית נאמר פעמיים "לא" ("את כספך לא
21 תתן לו בנשך, ובמרבית לא תתן אכלך") ומדוע הוא
22 נחשב ללאו אחד בלבד? ההסבר על כך הוא²⁶: כיון

ש"אי אתה מוצא נשך בלא תרבית, ולא תרבית בלא
נשך", לכן נשך ותרבית הם ענין אחד²⁷, ולכן שתי
האזהרות - פעמיים "לא" - הן ציווי אחד, אך אותו
ציווי מופיע פעמיים לצורך הדגשת הענין²⁸. כפי
שקובע הכלל²⁹ לגבי מצוות "לא תעשה" (וכן לגבי
מצוות-עשה), שכאשר אותו איסור מופיע בתורה מספר
פעמים, למרות שכשעוברים עליו, עוברים "על אזהרות
רבות", הרי הוא נחשב במנין המצוות, ללאו אחד, כי
זהו אותו ענין.

ז.

האיסור בכללותו, או על כל פרט בנפרד

לכאורה, אפשר לשאול על כך: אמנם, "נשך"
ו"תרבית" אינם יכולים להיות זה בלי זה, ולכן הם
"חדא מילתא", אך כיון שהתורה מציינת גם את
הפרטים האסורים בנשך ובתרבית, והם שונים -
"כספך" ו"אכלך" - והרי לגבי כסף ואוכל לא ייתכן
לומר ש"אי אתה מוצא זה בלא זה" - לפיכך צריך היה
איסור נשך ותרבית להתחלק לשני לאוין: לאו אחד
לגבי כסף, ולאו אחד לגבי אוכל, כבאיסור של "לא
תוכל לאכול בשעריך מעשר דגןך תירושך ויצהרך",
הנחשב לשלושה לאוין: לגבי דגן, לגבי תירוש, ולגבי
יצהר?

ההסבר לכך הוא:

האיסור "לא תוכל לאכול בשעריך..." איננו על

20 בספהמ"צ להרמב"ם שרש ט' ובלאוין קמא ג. (ולדעת הרמב"ן
בברש"ט) - בלאו אחד.

21 כריתות ד, סע"ב. רמב"ם בספהמ"צ שרש ט', ל"ת קמג ובהל'
מע"ש פ"ב ה"ה.

22 בהר כה, לו.

23 בספהמ"צ להרמב"ם ל"ת רלה.

24 ראה רמב"ם הל' מלוה ולוה פ"ד ה"ג.

25 ראה ספהמ"צ הנ"ל שרש ט': ומה שביארו שהוא חייב אחת על
הכל נמנה אותו מצוה אחת.

26 ספהמ"צ הנ"ל ל"ת רלה (מכ"מ ס, ב).

27 ובדוגמת "שעטנז לא יעלה עליך" ו"לא תלבש שעטנז" (קדושים
יט, יט. תצא כב, יא), שאף שהם פעולות מחולקות, מ"מ מכיון שא"א
ללבישה בלי העלאה - אין ההעלאה נמנית ללאו בפ"ע ואין לוקין עלי'
(מג"א בברש"ט ד"ה נראה לי שהנכון כדברי הרב שאין לוקין כו).

28 ובדוגמת "לא תפאר אחריך" ו"לא תעולל אחריך" (תצא כד,
כ"א), שהם לאו אחד ורק ש"האזהרה נכפלת במלות מתחלפות"
(רמב"ם בברש"ט הנ"ל).

29 ראה בארוכה בברש"ט הנ"ל.

אבל - כבר תירץ רש"י קושיות אלו בפירושו בפסוק שלפניו
במש"כ "לא תעלו עליו - על מזבח זה. קטרת זרה - שום קטורת של
נדבה כולן זרות לו חוץ מזו. ועולה ומנחה - ולא עולה ומנחה, עולה
של בהמה ועוף ומנחה היא של לחם". דלכאורה מאי קמ"ל רש"י בכ"ז?
ולמה העתיק גם "ולא תעלו" אף שמפרש רק "עליו"? ולמה לא פ"י מה
זה עולה ומנחה - כשהזכירו לפני זה? ועוד.

וכונת פרש"י (עכ"פ בקיצור): לא תעלו עליו - על מזבח זה. קטרת
זרה (וקשה כיון דזרה היא בודאי בכ"מ אסורה. ומתוך דאדרבה קודש
היא אלא שהיא דנדבה ולכן) זרות לו. ועפ"ז קשה דא"כ כל המנויים
בכתוב "זרה" הם. ומתוך שהכוננה ב"זרה" הוא (לא לשעם האיסור, כ"א)
להקטורת עצמה. דמכיון שישנה קטורת שמוותרת להעלות עליו, הוצרך
הכתוב לפרש "קטרת זרה". וזהו גם הטעם מה שהכתוב אינו כולל
"קטרת" יחד עם עולה ומנחה - כי חלוקים הם: האיסור בקטרת הוא
דוקא ב"זרה", משא"כ "עולה ומנחה" אין בהם צד חיתר. וכיון שמוכרח
לפרט קטרת (סמים) בפ"ע, מפרט ג"כ שאר הסוגים* בפ"ע: עולה**
(בהמה ועוף) ומנחה (לחם) ונסך.

18 של"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

19 ראה יב, יז.

(* ואינו מפרט חטאת וכו' - כי אינו סוג בפ"ע. ואיסורי פשוט - במכש"כ מעולה.
**) ועוד ענין בזה מכיון שגם על "עולה נאמר (לעיל כס, יח) "הקטרת". וכן לאידך גיסא. גם על "קטרת" נאמר כאן "לא תעלו" - לכן מפרש ש"עולה" היא רק של
בהמה ועוף.

25 הרי האיסור הוא על פעולת ההעלאה על המזבח
 26 בכללותה, ולא על העלאת קטרת, עולה ומנחה,
 27 אך לגבי "נסך", שאינו נכלל באיסור "לא תעלו",
 28 אלא נאמר לגביו בנפרד "לא תסכו עליו"³⁶, צריך
 29 בודאי, לכאורה, להחשיבו כלאו נפרד: לאו אחד –
 30 העלאה על המזבח, ולא שני – ניסוך על המזבח,
 31 ובלשון בעל "מנחת חינוך"³⁷: אכילת מזבח ושתיית
 32 מזבח,
 33 ואילו למעשה אנו רואים, שכל מוני המצוות –
 34 הרמב"ם³⁸, הסמ"ג³⁹, וכן נראה שדעת הרמב"ן⁴⁰ –
 35 מונים זאת כלאו אחד⁴¹?

36 בעל "מנחת חינוך"⁴² שואל שאלה זו, ומשאיר זאת
 37 ב"צריך עיון גדול". אך לפי פירוש רש"י "המזבח
 38 מקודש..."⁴³, מתורץ הקושי בפשטות:

39 כאמור, רש"י סובר שהפסוק עצמו מסביר את
 40 הטעם לאיסור "לא תעלו... לא תסכו..."⁴⁴, שזאת מפני
 41 שהמזבח הוא "קודש קדשים", והוא "מקודש לדברים
 42 הללו בלבד ולא לעבודה אחרת". ומובן, שהאיסור כאן
 43 אינו על הפרטים – קטרת, עולה ומנחה ונסך, ואף לא
 44 על הפרטים של אכילת מזבח ושתיית מזבח, אלא עצם
 45 העשיה על המזבח של דבר שאין המזבח מקודש לו.
 46 וכיון שבפעולה האסורה של עשיית "עבודה אחרת"
 47 אין הבדל אם היא נעשית על ידי קטרת או על ידי נסך,
 48 מחשיבים זאת כלאו אחד⁴³, בדומה לאיסור הלוואה
 49 בריבית.

1 הפעולה הכללית של אכילת מעשר שני מחוץ לחומה,
 2 אלא על אכילת מעשר דגן, מעשר תירוש ומעשר יצהר.
 3 כפי שמוכח מכך שהתורה מפרטת "דגנך תירושך
 4 ויצהרך", ואינה מכלילה אותם יחדיו בניסוח "לא תוכל
 5 לאכלם"³⁰, ומשום כך אלה הם שלושה לאוין
 6 נפרדים³¹.
 7 לעומת זאת, האיסור "את כסףך לא תתן לו בנשך,
 8 ובמרבית לא תתן אכלך" אינו על הלוואת כסף ואוכל,
 9 שהרי ב"את כסףך לא תתן לו בנשך" אין הכוונה רק
 10 לכסף, וב"במרבית לא תתן אכלך" אין הכוונה רק
 11 לאוכל, אלא בשניהם הכוונה היא ל"כל דבר"³²,
 12 והאיסור הוא על הלוואה בריבית בכללותה³³. וכיון
 13 שבפעולה האסורה של הלוואה בריבית אין הבדל אם
 14 היא נעשית על ידי כסף, על ידי אוכל או על ידי כל
 15 דבר, נחשב הדבר ללאו אחד³⁴.

ח.

מהות האיסור - הורדת המזבח מקדושתו

16 לפי כל האמור לעיל היה צריך, לכאורה, לנובע
 17 לגבי איסור "לא תעלו עליו קטרת זרה, ועולה ומנחה
 18 ונסך לא תסכו עליו", שהתורה אינה מציינת בו את
 19 האיסור באופן כללי "לא תעלו עליו קרבן זר", אלא
 20 מפרטת פרטים: קטרת, עולה, מנחה ונסך – שיחלקו
 21 זאת לארבעה³⁵ לאוין נפרדים, בדומה למעשר דגן,
 22 תירושך ויצהרך.

23 אף אם לגבי שלושת הפרטים הראשונים נאמר,
 24 שכיון שכולם כלולים באיסור הכללי "לא תעלו עליו",

י"ל שהם ב' לאוין שונים מצד ה"נשך וה"מרבית"? ולכן מוסיף: שמה שנקרא נשך הוא "מפני שהוא נושך שמצער את חבירו ואוכל את בשרו", שזוהו מובן שא"א לנשך בלא תרביית ולתרביית בלא נשך.
 (35) או עכ"פ בג' לאוין, דמכיון ש"עולה ומנחה" הוא מין מיוחד (שאינו בו היתר בבקטורת – ראה לעיל הערה 17) ה"ז כאילו כפל "ולא עולה ומנחה" – היינו שכאילו כתוב עוה"פ ולא*.
 36 ובפרט שנאמר בו עוד פעם "לא".
 37 מצוה קד.
 38 מל"ת פב. וראה גם בהל' כלי המקדש פ"ב הי"א.
 39 לאוין ס" רצה.
 40 שהרי בהשגותיו ובמל"ת לדעת הרמב"ן (שבסוף ספהמ"צ להרמב"ם) אינו חולק בזה על הרמב"ם.
 41 הרלב"ג בפירושו עה"ת עה"פ מונה אותם לשני לאוין ומביא דעת הרמב"ם, ומסיים: ודעתו רחבה מדעתו.
 42 שם. – עוד ספרים הדנים בזה, נסמנו בברית משה לסמ"ג שם.
 43 ולהעיר מל' הרמב"ם בהל' כלי המקדש שם: "מזבח הזהב.. מקטירין הקטרת.. ואין מקריבין עליו דבר אחד ואם הקטיר כו" (וכאן מפרט פרטים).

30) מכות יח, רע"א. כריתות שם ואילך. רמב"ם בספהמ"צ שרש ט' ומל"ת קמג ובהל' מע"ש שם.
 31) ברמב"ם שרש הנ"ל: "ואותן הלאוין שביארו שהוא חייב על כל אחד ואחד, הם שנמנו כל דבר מהם מצוה בפני עצמה". וכנראה שכוונתו היא, שממה שביארו שחייב על כו"א אנו יודעים שהאיסור הוא על הדברים הפרטים, וכמ"ש ברמב"ם שם "ידענו שהם שמות הרבה".
 32) ב"מ שם ואילך. רמב"ם הל' מלוה ולוה רפ"ד.
 33) משא"כ ב"לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך", י"ל, שהלאו הוא רק בג' מינים אלו. וראה מנ"ח סוף מצוה תמר, שנסתפק בזה.
 34) ועפ"ז תתורץ קושיית הלח"מ (בהל' מלוה ולוה שם) "איך למד רבינו מדברים אלו (שיש איסור נשך באוכל ורביית בכסף) דנשך ותרביית אחד – כי באם איסור הנשך הי' רק בכסף ואיסור הרביית רק באוכל, הי' בהכרח לומר שהם ב' לאוין שונים (גם במנין המצות), ככפנים. וי"ל, שזהו ג"כ מה שלאחרי שכתב הרמב"ם "שנאמר את כסףך . כל דבר אשר ישך". מוסיף: "ולמה נקרא שמו נשך מפני שהוא נושך כו" ורק לאח"ז מסיים (הענין ד"נשך ומרבית אחד הוא") "ולמה חלקן הכתוב כו" – כי אף שב' האיסורים נדשך ומרבית הם ב"כל דבר", אכתי

* ברא"ש ושי"ח כאן. שכוונת רש"י "שמלת לא דדיש" דקרא משמש גם על עולה ומנחה". אבל לפי"ז א"מ: (א) מאי קמ"ל? (ב) א"כ הו"ל לרש"י לומר "ולא תעלו עליו עולה ומנחה"?

26 עשיה, כי בהם קיימת מציאות של רע, אשר צריך לברר
27 ממנו את הטוב, ואילו בעולם האצילות אין בירורים,
28 כי שם "לא יגורך רע"⁴⁸. עבודת המזבח הפנימי היא
29 הקטורת, שמהותה היא התקשרות, ולא בירורים,
30 מלשון "בחד קטירא אתקטנא"⁴⁹ (=בקשר אחד אני
31 מתקשר) – לחזק את ההתקשרות עם הקדוש-ברוך-
32 הוא.

33 וכך גם בשתי הדרגות של "מזבח החיצון" ו"מזבח
34 הפנימי" שבאדם, והרי כל פרטי המשכן והמקדש
35 נמצאים גם בנפש האדם⁵⁰: המזבח החיצון הוא
36 בבחינת חיצוניות הלב⁵¹, ושם יש צורך בעבודת
37 הבירורים. ואילו המזבח הפנימי הוא בבחינת פנימיות
38 הלב⁵¹, ששם אין מקום לענין הבירורים, והעבודה
39 שמצד פנימיות הלב היא להתקשר יותר אל הקדוש-
40 ברוך-הוא.

י.

בפנימיות הלב אין מקום לעניני הרשות

41 במלים פשוטות: יהודי, נשמה בגוף, אינו צריך
42 לעסוק רק בלימוד התורה ובקיום המצוות, אלא גם
43 בעניני הרשות, כאכילה ושתייה, אך אלה צריכים
44 להיעשות, כנאמר במשנה⁵² "וכל מעשיך יהיו לשם
45 שמים", או יותר מכך⁵³ – "בכלל⁵⁴ דרכיך דעהו".
46 יהודי עלול לחשוב, שכיון שגם את דברי הרשות
47 הוא עושה "לשם שמים", שהמשמעות האמיתית היא,
48 שכוונתו בעשיית דברים אלו היא לשם שמים בלבד,
49 ואין מעורבות בכך שום כוונות אחרות, ועל-אחת-
50 כמה-זכמה כאשר בתוך דברי הרשות עצמם⁵⁵ הוא

1 לפי זה מובן מדוע אין התורה מציינת במפורש את
2 האיסור "ולא לעבודה אחרת", אלא אומרת זאת במלים
3 "קודש קדשים", שמכך לומדים, לפי פירוש רש"י, את
4 האיסור "ולא לעבודה אחרת", באופן של "מכלל⁴⁴ הן
5 אתה שומע לאו":

6 אילו היתה מהות האיסור קובעת שאסור לבצע על
7 המזבח עבודות אחרות, היה מקום לומר, שכל עבודה
8 היא איסור נפרד, אך כיון שמהות האיסור היא שלא
9 לשנות את המזבח מיצודו, ממה שהוא "מקדש
10 לדברים הללו בלבד", הרי אין הבדל על ידי איזו
11 עבודה מורידים את המזבח מקדושתו⁴⁵.

ט.

המשמעות הרוחנית של ההבדל בין המזבחות
12 מהענינים של "יינה של תורה"⁴⁶ שבפירוש רש"י
13 זה:

14 לגבי ההבדל בין המזבח הפנימי למזבח החיצון
15 מוסבר בתורת החסידות⁴⁷, שהמזבח החיצון הוא
16 בבחינת מלכות דאצילות כפי שהיא יורדת לעולמות
17 בריאה יצירה עשיה, ומשום כך הוא לא עמד בהיכל,
18 אלא בחצר (ובבית המקדש – בעזרה). והמזבח הפנימי
19 הוא בבחינת תפארת דאצילות, הנעלית מירידה
20 לעולמות בריאה יצירה עשיה, ולכן היה מזבח זה
21 בהיכל.

22 זוהי הסיבה לכך שעל המזבח החיצון הקריבו
23 קרבנות, ועל המזבח הפנימי הקטירו רק קטורת, ואסור
24 היה להקריב עליו קרבנות, כי מהות הקרבנות היא
25 עבודת הבירורים, הקשורה רק לעולמות בריאה יצירה

49 אד"ז (בזח"ג רפה, א).

50 כמוכח ממדר"ל (נסמן בלקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 160) בתוכו
לא נאמר אלא בתוכם בתוך כל אחד ואחד מישראל. וראה תו"ח שם
(תמג, א) שמ"ש בתוכם לשון רבים קאי על ב' הבחי' שבלב בכאו"א
מישראל – פנימיות הלב וחיצוניות הלב.

51 תו"ח שם ואילך. דרמ"צ שם. וראה גם לקו"ת סוכות עח, ד.
שמע"צ פו, ד. ועוד.

52 אבות פ"ב מ"ב.

53 ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 161. 188.

54 משלי ג, ו.

55 וכלשון הכתוב (משלי שם) בכל דרכיך. וראה רמב"ם הל' דיעות
רפ"ה: "כשם שהחכם ניכר בחכמתו כו' כן צריך שיהי' ניכר (ה"חכם")
במעשיו כו'", שבהמעשים נצמח (בכל העשר סוגים* שמונה שם) יהי'
ניכר ה"חכם" שבו, שאמיתית ענין החכמה הוא ידיעת אלקות –
"דעהו"**.

44 רש"י לעיל יתרו כ, יב.

45 עור י"ל בהלכה – ע"ד הפשט וע"פ פרש"י זה:
קטורת זרה ועולה וכו' שהקריבם על מזה"פ – דינם כאילו הקריבם
במקום שאינו מקודש (ובפרט שרש"י מדגיש – בלבד).

ולכאורה זוהי סברת הקס"ד בזבחים (כו, סע"ב). וי"ל דכן הוא גם
להמסקנא שם עפ"מ"ש בשטמ"ק שם דרדו אלא כו'.

א) מכאן ביורר לחקירה האם יש בקדשי קדשים גם מקדשת קדשים
קלים (את"ל שאין בזה הבחינה דהלך אחר לשון בני"א) וכיו"ב. ובכל
אופן – עדיין בספק האם יש בכהן מקדושת לוי (כיון שכהונה בכלל נבדלה
מלז"ר) ועאכו"כ – היש בתרומת מעשר מקדושת מעשר.

ויש להאריך בכ"ז ואכ"מ.

46 היום יום ע' כד.

47 תו"ח שמות ד"ה ועשו לי מקדש (תמג, א ואילך – בארוכה).

דרמ"צ פו, ב.

48 תהלים ה, ה. – וקאי על עולם האצילות (ראה לקו"ת במדבר ג, ג.

וש"ג).

(* כנגד עשר כחות שבאדם, שנשתלשלו (תניא רפ"ג) מהעשר ספירות.

** ענף המבואר בלקו"ש שם ע' 188 שבהעבודה ד"בכל דרכיך דעהו" מתבטא אמיתית ענין האחדות ש"אין עוד" – י"ל. שפירוש "החכם ניכר כו' במעשיו כו' הוא
ההרגש ש"הוא לבדו הוא ואין זולתו (ראה תניא פ"ה בהגה"ה).

31 כפי שהן נמשכות בבחינת גילוי, שאז הן "ארחות
32 הוי"ו"⁶¹, בלשון רבים – "תרי"ג ארחין". מצד המצנה,
33 בעל הרצון, המצוות הן "אורח צדיקים"⁶² בלשון יחיד
34 – "חד ארחא"⁶³.

35 אך יש מצוות, שגם כשהן נמשכות בבחינת גילוי
36 הרצון, מורגש בהן יותר בגלוי כוחו של המצנה.

37 יש לומר, שמשום כך אין האזהרות "לא תעלו"
38 ו"לא תסכו" נחלקות לשתי מצוות נפרדות – כי גם
39 כשהן נמשכות בגלוי, הן קשורות לפנימיות הלב, ששם
40 שורה עצם הנשמה, דרגת יחידה, המאוחדת עם
41 עצמותו ית'.

42 לגבי שכר ועונש ברוחניות, הקשורים לגילויים, אכן
43 "חילקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין", דבר המצביע
44 על יתר חומרה ואיסור, ולכן על יתר שכר ועונש ורחמי.
45 אך במנין המצוות, הקשור לציווי עצמו, וכן לגבי
46 מלקות – הלקאת הגוף היהודי, הקשור לעצמותו ית'⁶⁴
47 – הרי זה לאו אחד בלבד – למעלה מהתחלקות.

יב.

גילוי "יחידה" שולל "עבודה אחרת"

48 כיון שכל הענינים בתורת הנגלה – לא רק ההלכות
49 עצמן, אלא גם דרכי הלימוד – משתלשלים מפנימיות
50 התורה, מובן, שגילוי הרצון העצמי – שלמעלה
51 מהתחלקות – נמשך דוקא כאשר שלילת עניני העולם
52 מצד פנימיות הלב בעבודת האדם היא באופן של
53 "ממילא"

54 – כשם שבנגלה, האזהרות "לא תעלו" ו"לא תסכו"
55 נחשבות ללאו אחד, מפני שמהות האיסור היא תוצאה
56 של "מקודש לדברים הללו בלבד", כדלעיל בסעיף ח'.
57 ההסבר לכך הוא:

58 בפנימיות הלב עצמה יש שתי דרגות⁶⁵:

המשך בעמוד ל

1 מקיים את "דעהו" (ידיעת אלקות), הרי מותר לו
2 לעסוק גם בענינים הגשמיים מתוך פנימיות הלב. על
3 כך אומרים לו, שלמרות הכל, כיון שבכל זאת אלה הם
4 "מעשיך" ו"דרכיך" (מעשי ודרכי האדם), הם צריכים
5 להיעשות "בלא לב ולב"⁶⁶, לא בשתי הדרגות שבלב
6 – חיצוניות הלב ופנימיות הלב – אלא בחיצוניות הלב
7 בלבד. בפנימיות הלב יש לעסוק בעניני קדושה
8 בלבד⁵⁷.

9 וכאן מוסיף רש"י שמהות האיסור של "לא תעלו
10 עליו עולה ומנחה...", שבעבודה הרוחנית שבנפש
11 האדם הכוונה היא לאיסור להשתמש בפנימיות הלב
12 לעניני העולם, היא – "המזבח מקודש לדברים הללו
13 בלבד (וממילא) ולא לעבודה אחרת". שעניני העולם,
14 אף כאשר הם "לשם שמים", ואף באופן של "דעהו",
15 צריכים להיות כל כך "רחוקים" מפנימיות הלב, עד
16 שלא יהא כלל צורך לשלול אותם, כפי שאין צורך
17 לשלול את האפשרות של מישוש חכמה בידים⁵⁸,
18 שהרי עצם שלילת דבר מצביעה על קשר כל שהוא,
19 אשר יש לשוללו⁵⁹. אלא שהם יהיו רחוקים ממילא
20 מפנימיות הלב. על ידי שפנימיות הלב שלו "מקודש
21 לדברים הללו בלבד", מאוחד עם התורה והמצוות
22 באיחוד מוחלט, באופן של "בלבד" – הרי אין בו
23 אפשרות לשום דבר אחר, ואפילו לא לפעולה הנקראת
24 "עבודה" – כי זוהי "עבודה אחרת".

יא.

מצד בעל הרצון - מצוה אחת

25 לפי האמור לעיל מובן, בפנימיות הענינים, מדוע
26 במנין המצוות נימנות שתי האזהרות "לא תעלו
27 עליו..." ו"לא תסכו עליו" כלאו אחד, למרות, שמפני
28 חומרת האיסור⁶⁰, "חילקן הכתוב לעבור עליו בשני
29 לאוין":

30 חלוקת המצוות למנין תרי"ג היא בדרגת המצוות

(56) לשון הכתוב דה"א יב, לג. וראה ד"ה כי עמך הסליחה תש"ט פ"א.

(57) ראה בארוכה ד"ה וירד תרס"ב וד"ה בראשית ברא תש"ה (פ"ל), שהבירור שמדברי הרשות מגיע רק בבחי' 'לבוש מלכות', ודוקא ע"י המצות ממשכים בחי' 'כתר מלכות' (ראה גם תו"א צא, סע"ב. שערי אורה סד, א). ומכיון ששרש הנשמות הוא בהעצמות (בחי' כתר מלכות) לכן עבודתם בניקור (מצד פנימיות הלב) צ"ל לא בבירור דברי הרשות כ"א בתומ"צ.

אלא שמ"מ צריך גם לעבודת הבירורים [בחי' מזבח החיצון, שממנו דוקא היו מביאים גחלים לוחשות והיו נותנים ע"ג מזבח הפנימי (רמב"ם בהל' תמידין ומוספין פ"ב ה"ד)], כי זהו הקדמה שע"י מתעלה אח"כ הנשמה לשרשה האמיתי ממש (ראה אוה"ת שמע"צ ע' א'תת).

(58) שער היחוד והאמונה פ"ט פ"ב (ב).

(59) ובדוגמת הידוע (ראה ד"ה תכלית חכמה תרפ"ט פ"ב) שידיעת השלילה שייכת דוקא בבחי' הסובב, ולא בעצמות אוא"ס. וראה שעה"ה"א שם: "לא שייך כלל לומר בו שאי אפשר להשיגו". עיי"ש.

(60) ראה ספהמ"צ להרמב"ם שרש ט': "וכדי שיועד ג"כ שזה הענין עון גדול מאד אחר שבאה בו אזהרה אחר אזהרה".

(61) תהלים כה, יו"ד.

(62) משלי ד, יח.

(63) אד"ר (בזח"ג קכט, א). הובא ונתבאר בד"ה תקעו תרצ"א פ"ו. הוי' יחתו מריביו תש"ו פ"ד.

(64) תורת שלום ע' 11. 120.

(65) ראה בארוכה לקו"ת תצא לו, א.

ילקוט לוי יצחק על התורה

כט

וביעקב – הכולל³ אברהם ויצחק יחד – ד', כמו שהי' לאברהם ויצחק יחד.

זהו שמחיר השדה – שנוקבין נמשלו לשדה⁴, וכן אשה עם ג' אותיות גי' שדה, (ואיש עם ג' אותיות בגי' שדי⁵, יסוד דדכורא) – היו ד' מאות שקל כסף, כמספר ח' חמר שערים⁶, שכל אחד הוא נ' שקלים.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד רסא

בראשית כג, מז – וישמע אברהם אל עפרון וישקל אברהם לעפרון את הכסף אשר דבר באזני בני חת ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר

קנו

"עפרון" בגי' "400", "ארבע מאות שקל כסף"

עפרון⁷ עולה ת'.

ולכן לקח עפרון בעד מערת המכפלה ת' שקל כסף, ת' דוקא.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד יז

(3) ראה גם לקמן סימן רמב.

(4) וזהו שקדושי אשה בכסף, נלמד מן קיחת שדה עפרון (תורת לוי יצחק כאן). ראה לעיל סימן קנב. קנג. קנד.

[ועיין לעיל סימן קנב, מהערות לזוהר שמות-דברים עמוד רלג, תסא. ביאור המחלוקת (עירוויני גג). מערת המכפלה חד אמר שני בתים – כנגד החדר והפרוודור שבאשה, וחד אמר בית ועלי' – כנגד החדר והעלי'].

(5) כמ"ש (בראשית כח, ג) "ואל שדי יברך אתך ויפרך ויברך וגו'". ועיין לעיל סימן ק (הערה 4). קא. קב. קג. קד. קה. קשר ושייכות שם שדי לבחי' יסוד.

וראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים וז"ל: "שדה הוא על שם שדי שביסוד, אך שדי הוא בש' ימנית, ושדה בש' שמאלית, ובשדי הוא י' ובשדה ה', כי דכורא הוא בחי' ימין חסדים היינו ש' ימנית, ומל' נוקבא היא בחי' גבורה היינו ש' שמאלית, ובדכורא הוא י' כמו איש, ובנוקבא הוא ה' כמו ה' דאשה".

(6) ויקרא כז, טז "ואם משדה אחזתו יקדיש איש לה' והי' ערכו לפי זרעו זרע חומר שערים בחמשים שקל כסף".

(7) מתורץ בזה שאלת המפרשים (ראה רש"י ועוד), דבכל הפרשה כתוב עפרון בתוספות אות ו', ואח"כ בנתינת הכסף כתוב עפרון חסר ו', דכתיב "וישקל אברהם לעפרון", דהוא בגי' ת', רמו להארבע מאות שקל כסף. (ראה גם לקמן סימן קנד).

בראשית כג, מז – אדני שמעני ארין ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה הוא ואת מתך קבור

קנה

מעם דמערת שדה המכפלה הי' מחירה "ארבע מאות שקל כסף"

שדה עפרון הי' מחירה ד' מאות שקל כסף, כי בחי' מערת המכפלה יש בה ח' נוקבין¹ וכו'.

גם האבות הי' להם בסך הכל ח' נשים.

כאברהם ג', שרה הגר קטורה.

וביצחק א', רבקה.

(1) ד' דבינה וד' דמלכות, ועיין בשער הפסוקים מהש"ש להרח"ו ז"ל זיע"א פ' חיי שרה, ובעץ חיים שער ע"מ [שער כז] סוף פ"ד כמדומה ובשער אור"א [שער יד] סוף פ"ח כמדומה" (תורת לוי יצחק כאן). וראה לקוטי לוי יצחק הערות לספר התניא סוף עמוד יג. לח.

[והענין בקיצור: (ראה אור התורה חיי שרה עמוד 232, 236), דמבואר בחסידות דמערת המכפלה מרמז על ב' פעמים אותיות ה' בשם הוי', וכו"ל שהם בינה (מחשבה), ומלכות (דיבור).

ובפרטיות – הן במחשבה והן בדיבור יש העשר כחות הנפש המתחלק לארבעה בחי', והן (א) חב"ד, (ב) חג"ת – עיקר המדות, (ג) נה"י – המדות כפי שבא לפעול, (ד) מלכות-דיבור.

פירוש: דבשעה שאדם חושב על איזה דבר הנה יש בו ד' בחינות, השכל שבמחשבה, וכן יש המדות שבמחשבה הנחלק לשנים, עיקר המדות – חג"ת, והמדות כפי שבא לפעול – נה"י, וכן המחשבה כפי שבא לבחי' דיבור.

וכן במלכות-דיבור, יש ג"כ הד' בחי', השכל – או"א – שבדיבור, המדות שבדיבור הנחלק לשנים, עיקר המדות – חג"ת, והמדות כפי שבא לפעול – נה"י, והדיבור עצמה וכו'.

וזהו הד' בחי' בבינה, והד' בחי' במלכות, נמצא שיש ח' נוקבין, ו"נוקבין" נק' מה שמקבל מהבחי' העליונה ממנה.

ונוקבין (נקבה) נמשלה לשדה, וכמאמר רז"ל (תענית ו): "מיטרא בעלא דארעא הוא" דהשדה מקבל הגשם ועי"ז מצמיח, וכן האשה – נוקבא, מקבל מהאיש ועי"ז מוליד וד"ל. (ראה לעיל סימן קנב בהקדמה).

ועל זה מרמז מחיר מערת המכפלה כדין מקדיש שדה אחוזה.

(ועיין שם בתורת לוי יצחק, דיוק הלשון "מקדיש" שדה אחוזה ע"ד קידושי אשה).

(2) מבאר: דכמו בהאבות הי' הכל ח' נשים, כן עד"ז בשדה מערת המכפלה שנמשל לנקבה הי' מספר ח'.

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שלישי עמ' א

10 וזו הלכה העלה רב אחא שר הכירה לפני חכמים באישיא, ואמרו
11 חכמים, אם נתנה אמתלא לדבריה, נאמנת.

***

12 הגמרא דנה בנאמנות האדם לחזור בו על ידי אמתלא. מסתפקת
13 הגמרא: בעא מיניה שמואל מרב, אשה שאמרה לבעלה ממאח אני
14 בטומאת נדה, ונתנה בה לאחר כדי דיבור ואמרה מהוזה אני, ושקר
15 היו דברי הראשונים, מהו, האם היא נאמנת לחזור בה על ידי
16 אמתלא. פושטת הגמרא: אמר ליה רב, אף בזו, אם נתנה
17

1 נתנה אמתלא לדבריה, נאמנת. ממשכיבה הברייתא: ומעשה נמי –
2 וכך גם היה מעשה פאשה אחת גדולה – ממשפחה חשובה, שהיתה
3 גדולה בגוי, וקפצו עליה בני אדם שרצו לקדשה, ואמרה להם
4 'מקודשת אני'. למים – לאחר זמן עמדה וקדשה את עצמה. אמרו
5 לה חכמים, מה ראית לעשות בו, והרי בתחילה אמרת שאת כבר
6 מקודשת, וכיצד חזרת וקיבלת קדושתך. אמרה להם, בתחלה כשאני
7 עלי לקדשני אנשים שאינם מהונגנים, דחיתי אותם ואמרתי להם
8 מקודשת אני, כדי שלא יפצירו בי להינשא להם. עכשיו שבאו עלי
9 אנשים מהונגנים, עמדתי וקדשתי את עצמי, שבאמת פגויה הייתי.

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח על התורה – פרשת תצוה

כז, כ – ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד

מלמטה למעלה (כנגד יצחק, גבורה) – יש לומר, שע"י חורבן בית ראשון נתגלה החידוש בעבודתם של ישראל בהמשכה מלמעלה למטה, וע"י חורבן בית שני מתגלה החידוש בעבודתם של ישראל בהעלאה מלמטה למעלה (שהרי עיקר העבודה דבירור המטה במעמד ומצב של העלם והסתר וחושך הגלות היא לאחרי חורבן בית שני דוקא⁷).

ובצירוף שניהם יחדיו זוכים להחידוש דבית המקדש השלישי, שבו יהי החיבור וההתאחדות דהמשכה מלמעלה למטה והעלאה מלמטה למעלה, "בשתי ידיים" (יד ימין ויד שמאל, חסד וגבורה, המשכה והעלאה) – כיון שיהי' בו גילוי ה'עצמות' (כנגד יעקב, תפארת, שעולה עד הכתר) שלמעלה מכל ציור וגדר דמעלה ומטה, ומחברם יחד, היינו, שגם בהקוין דהמשכה והעלאה (בחי' הגילויים, אור) נמשך וחודר בחי' ה'עצמות' ("מאור"⁶), ודוגמתו בביהמ"ק השלישי – שכולל גם בית ראשון ובית שני, אלא שמוסיף ופועל (וגם בהם) מעלת הנצחיות, "מקדש"¹⁰ אדני-כוננו ידיך"¹¹, "בנינא דקוב"ה", בית נצחי לעולם ועד.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשנ"ח עמוד 95-96

ג. זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד. מורי ורבי בהפלאה דקדק זית לשון יחיד ה"ל למימור זיתים, ותי' ב' תירוצים. לתירוצ' א' קאי אפירי יחיד. ולתי' ב' קאי אילן זית ע"ש.

ו"ל דלפי האמור שלהי כתובות (קיא): בברכתו של א"י ע"ש א"כ מפירי א' של זית יספיק להדליק כל נרות המנורה לילה א' א"כ יוצדק שפיר זית לשון יחיד אפירי א', ולפי מאחז"ל בפ' במה מדליקין (ל): עתידה א"י שתוציא פירות בכל יום, א"כ אם הוציא שמן זית מזאת הפרי לצורך היום, שוב למחר כבר הוציא האילן פרי אחר במקומה של זה כיוצא בו וכן לעולם בכל יום, נמצא מאילן זית א' סגי להעלות נר תמיד. [תקפ"ט]

חתם טופר

א. כתית למאור. כאן רמז לו עמידת שני בתים, בית ראשון ובית שני, וכן קיום בית שלישי לעולם. בית ראשון בית שני דכתיב כתית למאור, וכתי"ת בגמטריא תת"ל, וכן עמדו השנים בית ראשון ת"י ובית שני ת"כ. ואחר כתית למאור, להעלות נר תמיד, בית שלישי שאין לו הפסק. ורמז לו עמידתו במצות הדלקת המנורה, שכן נמשלה מלכות ישראל לנר שנאמר (תהלים קלב, יז) ערכתני נר למשיחי, וכתיב (זכריה ד, ב) ראיתי והנה מנורת זהב כולה.

תורת המנחה (תלמיד הרשב"א)

ב. "כתית" – רמזו למספר השנים שנתקיימו בית ראשון ובית שני, "כת(ית)" דבית שני ו"כת(ית)" דבית ראשון; ו"כתית" מלשון כתישה ("כותש במכתשת"²) – רמזו על החורבן דבתי-המקדש ("שני חורבנין"³) שקיומם הי' למשך זמן (ת"כ ות"י שנים) בלבד⁴.

וע"ז נאמר "כתית למאור" – שכוונת החורבן ("כתית" – כתישה) היא בשביל החידוש והעליו ד"מאור" שלמעלה "מאור" (מקור האור):

בית ראשון ובית שני היו מבחי' הגילויים ("אור"), ובהתאם לכך היתה גם עבודתם של ישראל במעמד ומצב של אור וגילוי (בלבד). וע"י החורבן ("כתית"), שלא הי' האור והגילוי דביהמ"ק, ועבודתם של ישראל היתה במעמד ומצב של העלם והסתר, עד לחושך כפול ומכופל דסוף זמן הגלות – מתגלה החידוש בעבודתם של ישראל בכח עצמם, וע"ז מגיעים לבחי' "מאור" ("כתית למאור"), מהותו ועצמותו ית' (שלמעלה ואינו מוגדר כלל בבחי' הגילויים), ומתגלה המקדש דלעתיד, בנינא דקוב"ה⁵, בית נצחי.

וע"פ הידוע שבית ראשון הו"ע ההמשכה מלמעלה למטה (כנגד אברהם, חסד), ובית שני הו"ע ההעלאה

המשך מעמוד כח

11 לשלול אותם, הרי זוהי הוכחה, שהתגלתה אצלו רק בחינת "חיה", שעדיין אינה מאוחדת באיחוד מוחלט עם עצמותו ית'.

14 רק כאשר מלבד אלקות, כל הענינים – בבחינת "עבודה אחרת" – מושללים אצלו בדרך ממילא, עקב גילוי בחינת "יחידה", אשר בה אין שום נטיות וכו'⁶⁶, אז מגיעים לגילוי הרצון העצמי, כי היחידה מאוחדת עם ה"יחיד" – "חבוקה ודבוקה בך... יחידה יחידה"⁶⁷.

(משיחת ש"פ תצוה תשכ"ה)

1 (א) "הארת נקודת הלב" – ובכללות, בחינת "חיה" – שיש לה עדיין קשר לכוחות הגלויים. בדרגה זו, למרות שהיא נעלית מעבודת הבירורים, עדיין תופסים עניני העולם (אשר יש לבררם) מקום, ויש צורך לשלול אותם.

2 (ב) "עצמיות נקודת הלב" – ובכללות, בחינת "יחידה" – שאין לה שום קשר אל הכוחות הגלויים. לגביה עניני העולם מושללים בדרך ממילא.

3 ולכן, הרצון העצמי שמעל להתחלקות מתגלה דוקא כאשר עניני העולם מושללים בדרך ממילא:

4 כל עוד עניני העולם תופסים מקום כלשהו, וצריך

♦ יום ראשון ג' אדר ♦

כז (ב) וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ
שֶׁמֶן זֵית זָךְ כֶּתִית לְמָאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד:
כ וְאַתָּה תִּפְקֹד יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְבּוּן לָךְ
מִשְׁחָא זֵיתָא זְכִינָא כְּתִישָׁא לְאַנְהָרָא
לְאַדְלָקָא בּוֹצֵינְיָא תְּדִירָא:

ישי"א וְאַתָּה תִּצְוֶה • זך • בלי שמרים, כמו ששנינו ב'מנחות': (דף פו) 'מגרגרו בראש הזית וכו'". כתיית הזיתים היה כותש במכתשת ואינו טוחנן בריחים, כדי שלא יהיה בו שמרים, ואחר שהוציא טפה ראשונה, מכניסין לריחים וטוחנן, והשמן השני פסול למנורה וכשר למנחות, שנאמר: "כתיית למאור" ולא כתיית למנחות. להעלות נר תמיד • מדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה (שבת כא). תמיד • כל לילה ולילה קרוי תמיד, כמו שאתה אומר (במדבר כח) "עולת תמיד" ואינה אלא מיום ליום, וכן במנחת חביתין נאמר (ויקרא ו) "תמיד" ואינה אלא מחציתה בפקר ומחציתה בערב, אבל "תמיד" האמור בלחם הפנים משבת לשבת הוא.

אשל אברהם - הרב אלאשולי

שלא צריך "כתיית" למנחות, וכדלקמן ברש"י לקמן כט, מ: "לא נאמר כתיית למאור אלא למעט מנחות שאין צריך כתיית, שאף הטוחן בריחים כשר בהן".
להעלות נר תמיד - מדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה - ראה גם רש"י במדבר ח, ב. ושם הוסיף: "על שהלהב עולה, כתוב בהדלקתו לשון עליה". כלומר, ידליקנה עד שהלהב יעלה מאליה, הינו שרק עלית הלהב תהיה מאליה, אבל אחרות האש בפתיחה פולה צריכה להיות על ידי המדליק עצמו, ולא שידליקנה וילך, והאש תאחז מעצמה (משמעות גרא). וראה גם רש"י שבת, ב, א: "אלמא ככי האי גונא הויא הדלקה".

תמיד - כל לילה ולילה קרוי "תמיד" - לא תמיד יומם ולילה קאמר, אלא תמיד מלילה ללילה, אבל ביום לא היה דולק, ד'מערב עד בוקר כתיב" (רש"י חגיגה ב, ב). וראה גם רש"י ויקרא כד, ב. כמו שאתה אומר - לקמן כט, מב. במדבר כח, ו.

"עלת תמיד, ואינה אלא מיום ליום" - שלא יפסיק יום בינתיים (רש"י לקמן סט).
וכן במנחת חביתין נאמר - ויקרא ו, יג.

"תמיד, ואינה אלא מחציתה בפקר ומחציתה בערב. אבל "תמיד" האמור בלחם הפנים - לעיל כה, ל.

משבת לשבת הוא - ראה גם רש"י חגיגה שם. תורה כא

הסל - כדי שיוזב הצלול שבשמן מעצמו בלא דוחק חוץ לסל, והפסולת והשמרים שבשמן נשארו בסל". וכתב ב"תורת מנחם": מה ש"מגרגרו בראש הזית", והו בגלל שהשמן צריך להיות זך ללא שמרים, שפיון שהזיתים שבראש הזית מבושלים היטב אזי קל יותר להפריד מהם את השמרים. והו הטעם שרש"י מעתיק מהמשנה רק "התיבות" מגרגרו בראש הזית" ואת ההמשך מציין ב"וכו".

כתיית - הזיתים - כלומר, "כתיית" מתיחס ל"זית" ולא ל"שמן" (הרב).

היה כותש במכתשת, ואינו טוחנן בריחים, כדי שלא [יהיו] - כן הוא בהרבה כתבי יד ודפוסים ראשונים. ובדפוסים שלפנינו: יחא.
בו שמרים, ואחר שהוציא טפה ראשונה - לאו דוקא "טפה", אלא כל השמן הראשוני שיוצא על ידי הכתישה קורא לו "טפה ראשונה", והיא הנקראת "זך" וכשרה למאור. וראה גם רש"י ויקרא ב, ד: "ואין צריך שמן ראשון אלא למנורה, שנאמר בו זך". וכן שם כד, ב: "שלשה שמנים יוצאים מן הזית, הראשון קרוי זך".

מכניסין - כלומר, יכול להכניסין לריחים וטוחנן, והשמן השני - שיוצא על ידי כתישה חזקה יותר, או על ידי הטהינה, אם טחננו מיד אחר הכתישה הראשונית. וראה מנחות פו, א.
פסול למנורה וכשר למנחות, שנאמר "כתיית למאור", ולא כתיית למנחות -

(ב) וְאַתָּה תִּצְוֶה - מה שמעתיק התיבות "וְאַתָּה תִּצְוֶה" אף שאינו מפרשן, בפשטות הוא מפני שמעתיק התיבות של **שם הפרשה** בתור סימן להתחלת פרשה חדשה. ראה גם רש"י ריש פרשת ויגש, ריש פרשת במדבר (ראה שם בבבאור). ריש פרשת בלק וריש פרשת וזאת הברכה. אבל לא הקפיד להעתיק התיבות הראשונות של הפרשה - ראה לדוגמא ריש פרשת לך-לך. ועוד. וראה רש"י ויקרא כד, ב: "צו את בני ישראל - זו פרשת מצות הנרות, ופרשת ואתה תצוה לא נאמרה אלא על סדר מלאכת המשכן לפרש צורך המנורה, וכן משמע: ואתה סופר לצוות את בני ישראל על כך". ומה שרש"י לא פירש כן כאן, יש לומר, מפני שמלשון הפתוח כאן אין הכרח לפרש כן, אלא ניתן לפרשו בפשטות שזהו ציווי למשה שיצוה כן את בני ישראל. וכן דרכו של רש"י לפרש הפתוחים לפי משמעותם באותו מקום.
זך - בלי שמרים, - הינו ש"זך" מתיחס לשמן ולא לזית, ודלא כראב"ע (הרב).

כמו ששנינו במנחות - פו, א.
מגרגרו בראש הזית וכו' - "וכותש ונותן לתוך הסל". וברש"י שם: "מגרגרו בראש הזית - מניחו להתבשל, ודעשה גרגרין בראש הזית באילן. ענין אחר, מלקטן בראש הזית בגובה שאינן במקום שהזיתים קודמין להתבשל תחילה, מפני שהחמה זורחת שם תדיר. ונותן לתוך

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות' חלק ד, עמוד 1276)

על-ידי 'פתית' - התבטלות וכתישוה עצמית, מגיעים לבחינת 'מאור' שבבתורה למווד התורה צריך להיות בבטול והנחת עצמותו של הלומד, מתוך ידיעה והפכה שהוא לומד את חכמתו ורצונו יתברך; ולא זו בלבד שלומד בהתמדה ושקיפה, אלא שמסלק את עצמו בסלוק אמיתי שכל חפצו יהיה אף ורק בתורת ה' וחקמתו יתברך, וישעבד שכלו לגמרי מכל וכל. ויש להוסיף: זהו שאנו אומרים בתפלה - "ונפשי כעפר לכל תהיה, (ועל-ידי-זה) פתח לבי בתורתך".

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת תשא, שושן פורים קטן, התשכ"ו)

צווי (תצוה) הוא צותא וחיבור שהוא ענין ההתקשרות, ופירושו ואתה תצוה הוא שמשו מקשר ומחבר נשמות ישראל ונותן להם כח להעלות גר תמיד, והינו על-ידי-זה שהוא רועה ומפרנס את ישראל בענין האמונה, שמחזק אותנו באמונתנו בהנ"כ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 127)

בלי שמרים (רש"י כז, ט) יש לשאל, מה מחדש בזה, והרי ידוע ש'צף' פרושה נקי מתערבת דבר זר. ויש לומר, שבא ללמדנו ש'צף' קאי על השמן (שמן צלול, בלי שמרים), לא על הזית (זית נקי ונפה). ונמוקו עמו: צווי זה נאמר לבני ישראל במדבר, שם היה ברשותם שמן (שהביאו ממצרים), ולא זיתים, שהרי במדבר אין עצי זית.

כא במשפן זמנא מפרא לפרכתא דעל סהדותא יסדר יתה אהרן ובנויה מרמשא עד צפרא גדם יי קים עלם לדריהון מן בני ישראל:

(כא) באהל מועד מוויז לפרכת אשר עליה ערף אתו אהרן ובניו מערב עד-בקר לפני יהוה חקת עולם לדרתם מאת בני ישראל:

ה"י • מערב עד-בקר • תן לה מדתה, שתהא דולקת מערב עד בקר, וישערו חכמים חצי לוג ללילי טבת הארפיז, וכן לכל הלילות, ואם יותר אין בכך כלום.

א ואת קרב לותך ית אהרן אחוה וית בנויה עמה מגו בני ישראל לשמשא גדמי אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן:

כח (א) ואתה הקרב אליך את-אהרן אחיך ואת בניו אתו מתוך בני ישראל לכהנולי אהרן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר בני אהרן:

ה"י • ואתה הקרב אליך • לאחר שתגמר מלאכת המשפן.

ב ותעבד לבושי קודשא לאהרן אחוה ליקר ולתשבחן:

(ב) ועשית בגדי-קדש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת:

אשל אברהם – הרב אלעזר

בלילות הקצרים – ידלק, אכל פחות – לא, שלא יכבה בטבת בלי'לה. תורה א (א) ואתה הקרב אליך – לאחר שתגמור – בכמה דפוסים: שתגמור. מלאכת המשפן – ולא עבשיו, שהרי הקרבתם לא הייתה אלא על-ידי הבגדים והמשפן (רא"ם). תורה ב

ראשונים: ללילי תקופת טבת. וכן הוא ברש"י ויקרא שם וברש"י שבת כב, ב. הארפיז – ראה גם רש"י שם. וכן לכל הלילות, ואם יותר – בשאר הלילות. אין בכך כלום – וכן כתב ברש"י יומא טו, א: "ואם יותר בקצרה – יותיר". וברש"י שבת כב, ב: "ואם ידלק ביום

(כא) מערב עד בקר – תן לה מדתה – והו הפירוש "יערוף אותו". וכן הוא ברש"י ויקרא כד, ג: "יערוף אותו – עריכה הראויה למדת כל הלי'לה". שתהא דולקת "מערב עד בקר". וישערו חכמים – מנחות פט, א. חצי לוג – לכל גר וגר (רש"י ויקרא כד, ג). ללילי טבת – בכמה פתבי'יד ודפוסים

ג ואת תמלל עם כל חכימי לבא דאשמיית
עמה ריח חכמתא ונעבדון ית לבושי אהרן
לקדשותה לשמשא קדמי :

(ג) ואתה תדבר אל-כל-חכמי-לב אשר מלאתיו
ריח חכמה ועשו את-בגדי אהרן לקדשו לכהנו-
לי :

ה"א < לקדשו לכהנו-לי • לקדשו, להכניסו בכהנה על ידי הבגדים, שיהא כהן לי. ולשון כהנה, שרות הוא,
שנטריא"ה בלע"ז.

ד ואלין לבושיא די נעבדון חושנא ואפודא
ומעילא וכתונא מרמצא מצנפתא והמניא
ונעבדון לבושי קודשא לאהרן אחרון
ולבנויה לשמשא קדמי :

(ד) ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל
וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט ועשו בגדי-קדש
לאהרן אחרון ולבניו לכהנו-לי :

ה"ב < חשן • תכשיט כנגד הלב. ואפוד • לא שמעתי (שהוא לבוש), ולא מצאתי בבקרתא פרוש תבניתו. ולפי
אומר לי שהוא חגור לו מאחוריו, רחבו כרחב גב איש, כמין סינר שקורין פרציני"ט, שחוגרות השרות
כשרוכבות על הסוסים. כך מעשהו מלמטה, שנאמר: (שמואל ב ו) "ודוד חגור אפוד בד". למדנו, שהאפוד
חגורה היא. ואי-אפשר לומר שאין בו אלא חגורה לבדה, שהרי נאמר: (ויקרא ח) "ויתן עליו את האפוד",
ואחר כך "ויחגר אותו בחשב האפוד", ותרגום אונקלוס: 'בהמין אפודא'. למדנו, שהחשב הוא החגור,
והאפוד שם תכשיט לבדו. ואי-אפשר לומר שעל שם שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד, שהרי נאמר
שתי כתפות האפוד, למדנו שהאפוד שם לבד, והכתפות שם לבד, והחשב שם לבד. לכן אני אומר שעל
שם הסינר של מטה קרוי אפוד, על שם שאופדו ומקשטו בו, כמו שנאמר: (שם) "ויאפד לו בו". והחשב

אשל אברהם - הרב אלטוילי

את מעשה האפוד, נתישבה דעתו, כי
הבין שהראו לו כן כדי ללמוד מכך
ביאור במעשה האפוד. ולכן נקט
בלשון "ולבי אומר לי" (הרבי).
כך מעשהו מלמטה - החלק התחתון
של האפוד.
שנאמר - שמואל ב ו, יד.
"ודוד חגור אפוד בד", למדנו
שהאפוד חגורה היא. ואי-אפשר
לומר שאין בו אלא חגורה לבדה,
שהרי נאמר - ויקרא ח, ו.
"ויתן עליו את האפוד", ואחר-כך
"ויחגר אותו בחשב האפוד", ותרגום
אונקלוס "בהמין אפודא" - בחגורת
האפוד.
למדנו שה"חשב" הוא החגור,
ו"האפוד" שם תכשיט לבדו - ראה
גם רש"י לעיל כה, כו.
ואי-אפשר לומר שעל שם שתי
הכתפות שבו הוא קרוי "אפוד",
שהרי נאמר - פסוק כו.
"שתי כתפות האפוד", למדנו
ש"האפוד" שם לבד, וה"כתפות" שם
לבד, וה"חשב" שם לבד. לכן אני
אומר, שעל שם הסנר של מטה קרוי

פרוש תבניתו. ולפי אומר לי - מה
שנקט כאן בלשון זה דוקא (שאינו רגיל
כל כך), ולא "ונראה לי" וכיוצא בזה,
יש לומר, משום שבהמשך (פסוק ו) כותב
רש"י שהאפוד הינה נתון על הכהן
מאחוריו "כנגד לבו", לכן השתמש
בביטוי המתאים לאפוד.
שהוא חגור לו מאחוריו - וראה
בפירוש המיוחס לרש"י דברי הנמים א
טו, כז: "ועל דיד אפוד בד - כאותו
אפוד של אהרן, שהיה כמין שני לבדין
אחד לפניו ואחד לאחור ומגיע עד
מתניו, והיה האזור ארוג ממנו וקרוי
בו".
רחבו כרחב גב איש - לקמן פסוק ו
הוסיף "ויותר".
כמין סנר, שקורין פרציני"ט -
porceint, חגורה.
בלעז, שחוגרות השרות כשרוכבות
על הסוסים - בטעם שהפיר כאן
רש"י את לבוש השרות כשרוכבות על
סוסים, ישנו סיפור ידוע, שפעם ראה
רש"י שרה רוכבת על סוס, והוא
הצטער על כך, מדוע הראו לו משמים
דבר כזה, אך אחר כך כאשר בא לבאר

(ג) לקדשו לכהנו לי - "לקדשו",
להכניסו בכהנה - זהו פירוש
"לקדשו", שהכנסתו לכהונה זוהי
קדושתו (ג"א).
על ידי הבגדים - כמו שנאמר "ועשית
בגדי קדש לאהרן אחרון לקדשו".
שיהא כהן לי" - זהו פירוש "לכהנו
לי", שיהיה כהן ומשרת לי, שמאחר
שקדשתו והכנסתו לכהונה, הרי הוא
ראוי שיהיה אחר-כך כהן ומשרת
בפועל (ג"א).
ולשון כהנה שרות הוא - ראה גם
רש"י בראשית מז, כב: "כל לשון כהן
משרת לאלהות הוא". כלומר, שאין
הכהונה שם התואר בלבד, אלא
השירות בפועל.
שירינמריא"ה בלעז. - serjentrye,
שירות. תורה ד
(ד) חשן - תכשיט - ראה גם רש"י
לעיל כה, כז.
כנגד הלב - כדלקמן פסוק כט.
ואפוד - לא שמעתי - מרבתי.
ולא מצאתי בבקרתא - כנראה פונתו
לבקרתא דמ"ט מדות ולבקרתא של
מלאכת המשכן שמוזכרים בפירושו.

הוא חגור שלמעלה הימנו, והפתפות קבועות בו. ועוד אומר לי לבי, שיש ראיה שהוא מין לבוש, שתרגם יונתן 'ודוד חגור אפוד בד', 'פרדוט דבוי'. ותרגם כמו כן: 'מעילים', פרדוטין, במעשה תמר אחות אבשלום: (שמואל ב יג) "כי כן תלבשן בנות המלך הבתולות מעילים". ומעיל • הוא כמין חלוק, וכן הפתנת, אלא שהפתנת סמוך לבשרו, ומעיל קרוי חלוק העליון. **תשביץ** • עשויין משבצות לנוי, והמשבצות הם כמין גמות העשויות בתכשיטי זהב, למושב קביעת אבנים טובות ומרגליות, כמו שנאמר באבני האפוד: "מוסבות משבצות זהב", ובלע"ז קוראין אותו קשטוני"ש. **מצנפת** • כמין כפת כובע שקורין קופי"א, שהרי במקום אחר קורא להם 'מגבעות' ומתרגמין כובעין (עיי'ן יומא כה) • **ואבנט** • היא חגורה על הפתנת, והאפוד היא חגורה על המעיל, כמו שמצינו בסדר לבישתן: "ויתן עליו את הפתנת ויחגר אותו באבנט וילבש אותו את המעיל ויתן עליו את האפוד". **בגדי קדש** • מתרומה המקדשת לשמי, יעשו אותם.

אשל אברהם - הרב אלאשילי

סביב ראשו וכן משמע מלשון רש"י בויקרא טו, ד ש"יצנוף" פירושו יניח (ולא יברוף) (א"ר).
שקורין קופי"א - coife, שביס עשוי רשת.
בלעז, שהרי במקום אחר קורא להם - לקמן פסוק מ. לט, כח.
"מגבעות", ומתרגמין: "כובעין" - ואף ששם מדובר במגבעות של בני אהרן, סובר רש"י שלא היה הקבדל בזה בין אהרן ובניו. וכן משמע מלשון רש"י לקמן פסוק מ: "ומגבעת היא מצנפת". אלא שהיה שוני בצורת הנחת הכובע על הראש, שאצל כהן גדול בגלל הציץ היה צריך להניח את הכובע בגובה הראש, מה שאין כן בכהן הדיוט.
ואבנט - היא חגורה על הפתנת, והאפוד חגורה על המעיל, כמו שמצינו בסדר לבישתן - ויקרא ח ז. "ויתן עליו את הפתנת ויחגר אותו באבנט וילבש אותו את המעיל ויתן עליו את האפוד". **בגדי קדש** - מתרומה המקדשת לשמי - בדלעיל ברש"י כה, ב.
יעשו אותם - כי יעשו בגדי קדש" משמע שמשעת עשייתם הם קדש, וזה יתכן רק אם יעשו אותם מתרומה המקודשת לשמי" (א"ר). ומה שלא פירש כן לעיל פסוק ב על "ועשית בגדי שקראים" יש לומר כי שם ניתן לפרש שנקראים "בגדי קדש" משום שעל-ידם מתקדש אהרן, וכמו שאומר בהמשך לזה "לקדשו לכהנו לי", אבל כאן מהו שאומר שוב "ועשו בגדי קדש"? אלא ודאי בא להשמיענו שיעשו אותם מתרומה המקודשת לשמי (באר בשדה). תורה ה

לבשרו, ומעיל קרוי חלוק עליון - ומשום כך קרוי "מעיל", כיון שלובשים אותו מעל הפתנת.
תשביץ - [עשויה] - כן הוא בכמה כתבי-יד ודפוסים ראשונים. ולגירסא זו רק הפתנת של כהן גדול היתה של תשביץ. אבל בדפוסים הנפוצים הגירסא: "עשויו", ומשמע שבא לומר שגם פתנות של כהן הדיוט עשויו משבצות. וראה רש"י לקמן פסוק לט (יוסף הלל). אף מדויק לשון רש"י לקמן פסוקים מ"מא שלגבי כהן הדיוט כתב "פתונת", ולגבי כהן גדול כתב "פתונת תשביץ", משמע שסובר שרק פתונת כהן גדול היתה של תשביץ.
משבצות לנוי, והמשבצות הן כמין נומות העשויות בתכשיטי זהב למושב קביעות אבנים טובות ומרגליות - אלא שבפתנת היו רק משבצות, מבלי שתשביץ בהם אבנים טובות ומרגליות.
כמו שנאמר באבני האפוד - פסוק יא.
"מסבת משבצות זהב, ובלעז קוראין אותו קשטוני"ש - chastons, משבצות.
מצנפת - כמין כפת כובע - אין הכוונה שהמצנפת היתה עשויה חתיכה אחת כמין צורת כובע, שהרי היא היתה ארוכה שש עשרה אמה, אלא לאחר שהיה בורף אותה סביב ראשו כפל על כפל וכן משמע מלשון רש"י בויקרא יט, כג שפירש "ויחבש (להם) מגבעות)", לשון קשירה, שהכוונה לכריכות שברף את המגבעת סביב הראש, היתה נעשית צורתה כמין כובע, וכך נשארה צורתה כל הזמן, ולא שכל יום מחדש היה בורף אותה

"אפוד", על שם שאופדו ומקשמו בו - את הכהן. הינו שאפוד הוא מלשון קישוט. וראה גם רש"י לקמן פסוק ח.
כמו שנאמר - ויקרא ח ז.
"ויאפד לו בו", וה"חשב" הוא החגור שלמעלה הימנו - בדלקמן פסוק ח וברש"י שם.
וה"פתפות" קבועות בו. ועוד אומר לי לבי, שיש ראיה שהוא מין לבוש - ולא רק חגורה.
שתרגם יונתן - שמואל ב י, ד.
"ודוד חגור אפוד בד", "כרדוט דבוי" - מעיל של בויץ, וכן כתב רש"י שם. וראה גם רש"י שמואל א ב, יח.
ותרגם כמו כן "מעילים" - "פרדוטין", במעשה תמר אחות אבשלום - שמואל ב יג, יח. וכן כתב רש"י שם: "מעילים דתמר אחות אבשלום". אבל בבבאראית לו, ג כשמדבר אודות "פתונת הפסים" כותב רש"י: "וכמו פתונת הפסים דתמר ואמנון" (ש"ב טו). ויש לומר, שגבי פתונת פסים כיון שמשופר שם שהיא קרעה את פתונת הפסים בגלל מה שעשה לה אמנון, מתאים לומר "דתמר ואמנון", ואילו גבי "מעילים", אף שהכוונה בעצם לאותה פתונת הפסים שהיא לבשה, ובלשון הכתוב "ועליה פתונת הפסים", הרי הכתוב מדגיש "כי כן תלבשנה בנות המלך", לכן מתאים לומר "אחות אבשלום" (בלשון של כבוד).
"כי כן תלבשן בנות המלך הבתולות מעילים" - מוכיח מכאן שהמעיל הוא לבוש (וממילא גם האפוד הוא לבוש), שהרי מפורש "תלבשנה .. מעילים" (מהר"ק).
ומעיל - הוא כמין חלוק, וכן הפתנת, אלא שהפתנת סמוך

(ה) **וְהֵם יִקְחוּ אֶת־הַזֹּהֵב וְאֶת־הַתְּכֵלֶת וְאֶת־**
הָאֲרָגָמָן וְאֶת־תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת־הַשֵּׁשׁ:
 והואנן יסביון וְתִּהְיֶה תְּכֵלֵת וְתִּהְיֶה אֲרָגָמָן וְתִּהְיֶה צִבְעֵי זְהוּרֵי וְתִּהְיֶה בּוֹצֵא:

י"א - והם יקחו • אותם חכמי לב שייעשו הבגדים, יקבלו מן המתנדבים את הזהב ואת התכלת, לעשות מהן את הבגדים.

(ו) **וַעֲשׂוּ אֶת־הָאֹפֶד זָהָב תְּכֵלֶת וְאֲרָגָמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי**
וְשֵׁשׁ מְשׂוּר מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב:
 וייעבדוין וְתִּהְיֶה אֹפֶדָּה תְּכֵלֵת וְאֲרָגָמָן צִבְעֵי זְהוּרֵי וּבוֹיִן שְׂוִיר עוֹבֵד אָמֵן:

י"ב - ועשו את האפד • אם באתי לפרש מעשה האפוד והחשן על סדר המקראות, הרי פרושן פרקים, וישגה תקורא בצרוף. לכך אני כותב מעשיהם כמות שהוא, למען ירוץ תקורא בו, ואחר-כך אפרש על סדר המקראות. האפוד עשוי כמין סינר של נשים רוכבות סוסים, וחוגר אותו מאחוריו, כנגד לבו למטה מאציליו. רחבו כמדת רחב גבו של אדם ויותר ומגיע עד עקביו, והחשב מחבר בראשו על פני רחבו מעשה אורג ומאריך לכאן ולכאן, כדי להקיף ולחגור בו, והכתפות מחברות בחשב, אחת לימין ואחת לשמאל מרחקות זו מזו שיעור הבודלת כתפיים, מאחורי הכהן, לשני קצות רחבו של סינר. וכשזוקפן, עומדות לו על שני כתפיו והן כמין שתי רצועות עשויות ממין האפוד, ארכות כדי שיעור לזקפן אצל צוארו מכאן ומכאן, ונקפלות לפניו למטה מכתפיו מעט, ואבני השם קבועות בהם, אחת על פתח ימין ואחת על פתח שמאל, והמשבצות נתונות בראשיהם לפני כתפיו, ושתי עבותות הזהב תחובות בשתי טבעות שבחשן בשני קצות רחבו העליון, אחת לימין ואחת לשמאל, ושני ראשי השרשרות תקועים

אשל אברהם - הרב אלטוילי

המשבצות בתוך משבצות זהב, כדלקמן פסוק יא וברש"י שם.
אחת על פתח ימין ואחת על פתח שמאל, והמשבצות - אין אלו המשבצות שבהן קבועות אבני השם, אלא משבצות זהב שנגעשו עבור קביעת השרשרות, וכפי שמבאר. **נתונות בראשיהם** - של כתפות האפוד.
לפני כתפיו - כנגד החזה (רש"י לקמן פסוק ז).

וּשְׁתֵּי עֲבוֹתוֹת הַזֹּהָב תְּחֻבוֹת - מושחלות.
בשתי טבעות שבחשן בשני קצות רחבו העליון, אחת לימין ואחת לשמאל - כדלקמן ברש"י פסוק כג.
ושני ראשי השרשרת - כן הוא באחד הדפוסים. ולכאורה כך צריך להיות. אבל בשאר הדפוסים "השרשרות".
תימנית - כן נוסף בכמה כתבי־יד ודפוסים. ולכאורה כך צריך להיות. וכן הוא ברש"י לקמן פסוק כה.
תקועין במשבצות - כן הוא בכמה

וְחֹגֵר אוֹתוֹ מֵאֲחֹרָיו כְּנֹגֵד לְמִטָּה מֵאֲצִילָיו - מופקיו. וראה גם רש"י לקמן פסוק ו.
רחבו כמדת רחב גבו של אדם ויותר - כדלקמן ברש"י פסוק כו: "ונקפל הסינר לפני הכהן על מתניו וקצת פרסו מכאן ומכאן".
ומגיע - ארכו.
עד עקביו, והחשב מחבר בראשו על פני רחבו מעשה אורג - כדלקמן פסוק ח.
ומאריך לכאן ולכאן כדי להקיף ולחגור בו, והכתפות מחברות בחשב, אחד לימין ואחד לשמאל - בכמה דפוסים נוסף כאן: "מרחקות זו מזו כשיעור הבודלת כתפיים".
מאחורי הכהן, לשני קצות רחבו של סינר, וכשזוקפן עומדות לו על שתי כתפיו, והן כמין שתי רצועות עשויות ממין האפוד, ארכות כדי שיעור לזקפן אצל צוארו מכאן ומכאן, ונקפלות לפניו למטה מכתפיו מעט, ואבני השם קבועות בהם - בכתפות האפוד. ותחילה קובע

(ה) **וְהֵם יִקְחוּ - אותם "חכמי לב"** - האמורים לעיל פסוק ג, ולא אהרן ובניו האמורים בפסוק ד (רא"ם).
שייעשו הבגדים, יקבלו מן המתנדבים "את הזהב ואת התכלת", לעשות מהן את הבגדים. - ולא שיקבאו משל עצמם, שהרי הם רק אומנים לעשות מלאכתם, אלא "יקחו" מהמתנדבים, כלומר "יקבלו" מהם (רא"ם). תורה ו.
 (ו) **ועשו את האפד - אם באתי לפרש מעשה האפוד והחשן על סדר המקראות, הרי פרושן פרקים [פרקים],** - כן הוא בכמה כתבי־יד ודפוס ראשון.
וישגה תקורא בצרוף, לכך אני כותב מעשיהם כמות שהוא, למען ירוץ תקורא בו, ואחר-כך אפרש על סדר המקראות. האפוד עשוי כמין סינר של נשים רוכבות סוסים - ברש"י לעיל פסוק ד: "שחוגרות השרות בשרוכות על סוסים".
ואפשר שרק השרות היו רוכבות על סוסים.

במשבצות לְיָמִין, וְכֵן שְׁנֵי רֵאשֵׁי הַשְּׂרָשְׁרוֹת הַשְּׂמָאלִיּוֹת תְּקוּעִין בְּמִשְׁבְּצוֹת שְׁבַכְתָּךְ שְׂמָאל. נִמְצָא, הַחֲשׁוֹן תְּלוּי בְּמִשְׁבְּצוֹת הָאֶפֶסֶד עַל לְבוֹ מְלִפְנָיו, וְעוֹד שְׁתֵּי טַבְעוֹת בְּשְׁנֵי קְצוֹת הַחֲשׁוֹן בְּתַחְתִּיתוֹ, וְכַנְגָדָם שְׁתֵּי טַבְעוֹת בְּשְׁתֵּי כְּתֻפּוֹת הָאֶפֶסֶד מְלֻמָּטָה בְּרֵאשׁוֹ הַתַּחְתּוֹן הַמְּחַבֵּר בַּחֲשָׁב, וְטַבְעוֹת הַחֲשׁוֹן אֶל מוֹל טַבְעוֹת הָאֶפֶסֶד, שׁוֹכְבִים זֶה עַל זֶה וּמְרַכְסֵן בְּפִתִּיל תְּכֵלֶת תַּחוּב בְּטַבְעוֹת הָאֶפֶסֶד וְהַחֲשׁוֹן, שִׁיחָא תַּחְתִּית הַחֲשׁוֹן דְּבוּק לַחֲשָׁב הָאֶפֶסֶד וְלֹא יֵהָא נָד וְנִבְדָּל, הוֹלֵךְ וְחוֹזֵר. זֶהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שְׁנֵי וְשֵׁשׁ מְשׁוֹר • חֲמֶשֶׁת מִינִים הִלְלוּ שְׁזוּרִין בְּכָל חוּט וְחוּט. הָיוּ מְרַדְּדִין אֶת הַזֶּהָב כְּמִין טְסִים דְקִים וְקוֹצְצִין פְּתִילִים מֵהֶם, וְטוֹוִין אוֹתָן: חוּט שֶׁל זֶהָב עִם שֵׁשׁ חוּטִין שֶׁל תְּכֵלֶת, וְחוּט שֶׁל זֶהָב עִם שֵׁשׁ חוּטִין שֶׁל אַרְגָּמָן וְכֵן בְּתוֹלַעַת שְׁנֵי, וְכֵן בְּשֵׁשׁ. שְׁכָל הַמִּינִין חוּטָן כְּפוּל שִׁשָּׁה וְחוּט שֶׁל זֶהָב עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַחֲרֵיכֵן שְׁזוּר אֶת כָּלָם בְּאַחַד, נִמְצָא חוּטָן כְּפוּל עֶשְׂרִים וְשִׁמּוֹנָה, וְכֵן מְפָרֵשׁ בְּמִסְכַּת יוֹמָא, וְלִמַּד מִן הַמְּקָרָא הַזֶּה: "וַיִּרְקְעוּ אֶת פְּחֵי הַזֶּהָב, וְקָצְצוּ פְּתִילִים לַעֲשׂוֹת (אֶת פְּתִילֵי הַזֶּהָב) בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וְגו'". לְמַדְנֵי, שְׁחוּט שֶׁל זֶהָב שְׁזוּר עִם כָּל מִין וּמִין. מַעֲשֵׂה הַחֲשָׁב • כְּכָר פְּרֻשְׁתִּי שֶׁהִיא אַרְיֵגַת שְׁתֵּי קִירוֹת, שְׂאִין צוּרַת שְׁנֵי עֲבָרֶיהָ דוֹמוֹת זו לְזוֹ.

(1) שְׁתֵּי כְּתֻפּוֹת הַחֲבֹת יִהְיֶה לָוּ אֶל-שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְתַרְתִּין בְּתַפְּסֵן מְלַפְּסֵן יֵהוּן לָהּ עַל תְּרִין סְטְרוֹהֵי וַיִּתְּלַפֵּף: וְחֲבֵר:

י"ט שְׁתֵּי כְּתֻפּוֹת וְגו' • הַסִּינֵר מְלֻמָּטָה, וְחֲשָׁב הָאֶפֶסֶד הִיא הַחֲגוּרָה וְצִמּוּדָה לֹא מְלֻמָּעָה, דְּגַמַּת סִינֵר הַנָּשִׁים, וּמַגְבּוֹ שֶׁל כֶּהֵן הָיוּ מְחַבְּרוֹת בַּחֲשָׁב שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת כְּמִין שְׁתֵּי רְצוּעוֹת רְחֹבוֹת, אַחַת כְּנֶגֶד כָּל כְּתָף

אשל אברהם - הרב אלאטויל

- וְעַל-דִּרְךָ-זֶה בְּרִשֵׁי יוֹמָא שָׁם: "מִשְׁמַע שְׁיַעֲרֵב מִמֶּנּוּ עִם כָּל מִין וּמִין". מַעֲשֵׂה הַחֲשָׁב - כְּכָר פְּרֻשְׁתִּי - לְעֵיל כו, א, לא. שְׁחוּא אַרְיֵגַת שְׁתֵּי קִירוֹת שְׂאִין [צוּרוֹת] - כֵּן הוּא בְּדְפוּס שְׁנֵי. אֲבָל בְּשֶׁאֵר דְּפוּסִים: צוּרַת. שְׁנֵי עֲבָרֶיהָ דוֹמוֹת זו לְזוֹ - אָף שֶׁפִּירֵשׁ כְּכָר לְעֵיל הוֹסִיף לְפָרֵשׁ כָּאן, מִשׁוּם שֶׁבְּשְׁנֵי הַמְּקוֹמוֹת לְעֵיל נִזְכְּרוּ "כְּרוּבִים", וּמוּיָן שֶׁ"מַעֲשֵׂה חוּשָׁב" הוּא אַרְיֵגָה מִיּוֹחֲדַת שְׁמֵתבְּטָאָת בְּעִיקָר בְּצִיּוּר כְּרוּבִים, אֲבָל כָּאן שְׁלֹא נִזְכָּר כָּלֵל כְּרוּבִים, וּמִמֵּילָא הִיָּה נִיתָן לֹאמַר שֶׁ"מַעֲשֵׂה חוּשָׁב" הָאֶמּוּר כָּאן אֵינּוּ כִּ"מַעֲשֵׂה חוּשָׁב" דְּלְעֵיל, לְכֵן מְפָרֵשׁ שָׁגַם כָּאן "מַעֲשֵׂה חוּשָׁב" פִּירוּשׁוֹ אַרְיֵגָה מִיּוֹחֲדַת שֶׁל צִיּוּרִים מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם, כִּי כֵּן הוּא פִירוּשׁ "מַעֲשֵׂה חוּשָׁב" בְּכָל מְקוֹם. תוֹרָה ז

(1) שְׁתֵּי כְּתֻפּוֹת וְגו' - הַסִּינֵר מְלֻמָּטָה, וְ"חֲשָׁב הָאֶפֶסֶד" הִיא הַחֲגוּרָה וְצִמּוּדָה לֹא מְלֻמָּעָה דְּגַמַּת סִנֵּר הַנָּשִׁים, וּמַגְבּוֹ שֶׁל כֶּהֵן הָיוּ מְחַבְּרוֹת - זֶהוּ הַפִּירוּשׁ "חֲבֵרוֹת".

בַּחֲשָׁב שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת כְּמִין שְׁתֵּי רְצוּעוֹת רְחֹבוֹת, אַחַת כְּנֶגֶד כָּל כְּתָף

לְקַמֵּן לט, לא. תַּחוּב בְּטַבְעוֹת הָאֶפֶסֶד וְהַחֲשׁוֹן, שִׁיחָא תַּחְתִּית הַחֲשׁוֹן דְּבוּק לַחֲשָׁב הָאֶפֶסֶד, וְלֹא יֵהָא נָד וְנִבְדָּל הוֹלֵךְ וְחוֹזֵר - רֵאָה רִשֵׁי לְקַמֵּן פְּסוּק כו. זֶהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שְׁנֵי וְשֵׁשׁ מְשׁוֹר - חֲמֶשֶׁת מִינִים הִלְלוּ שְׁזוּרִין בְּכָל חוּט וְחוּט - כְּלוּמַר, "מְשׁוֹר" מוּסָב עַל הַכָּל, כּוֹלֵל הַזֶּהָב. הָיוּ מְרַדְּדִין אֶת הַזֶּהָב כְּמִין טְסִין דְקִין, וְקוֹצְצִין פְּתִילִים מֵהֶם, וְטוֹוִין אוֹתָן חוּט שֶׁל זֶהָב עִם שִׁשָּׁה חוּטִים שֶׁל תְּכֵלֶת, וְחוּט שֶׁל זֶהָב עִם שִׁשָּׁה חוּטִין שֶׁל אַרְגָּמָן, וְכֵן בְּתוֹלַעַת שְׁנֵי, וְכֵן בְּשֵׁשׁ, שְׁכָל הַמִּינִין חוּטָן כְּפוּל שִׁשָּׁה - שֶׁכֵּן בְּכָל מְקוֹם שְׁכָתוּב "שֵׁשׁ מְשׁוֹר" חוּטָן כְּפוּל שִׁשָּׁה. וְחוּט שֶׁל זֶהָב עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַחֲרֵיכֵן שְׁזוּר אֶת כָּלָם בְּאַחַד, נִמְצָא חוּטָן כְּפוּל עֶשְׂרִים וְשִׁמּוֹנָה. וְכֵן מְפָרֵשׁ בְּמִסְכַּת יוֹמָא - עב, א. וְלִמַּד מִן הַמְּקָרָא הַזֶּה - לְקַמֵּן לט, ג. וְרֵאָה גַם רִשֵׁי שָׁם. "וַיִּרְקְעוּ אֶת פְּחֵי הַזֶּהָב וְקָצְצוּ פְּתִילִים לַעֲשׂוֹת" אֶת פְּתִילֵי הַזֶּהָב "בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וְגו'", לְמַדְנֵי שְׁחוּט שֶׁל זֶהָב שְׁזוּר עִם כָּל מִין וּמִין

כְּתֻבֵי-יָד וּדְפוּסִים. אֲבָל בְּדְפוּסִים שְׁלִפְנֵינוּ: בְּמִשְׁבְּצוֹת. לְיָמִין - שֶׁהִיָּה מִשְׁחִיל אֶת הַשְּׂרָשְׁרַת דִּרְךָ הַטַּבְעַת שְׁבַחוּשָׁן, וְאֶת שְׁנֵי הָרֵאשִׁים הִיָּה מְחַבֵּר בְּמִשְׁבְּצוֹת שְׁבַכְתֻּפוֹת הָאֶפֶסֶד. וְכֵן שְׁנֵי רֵאשֵׁי [הַשְּׂרָשְׁרַת] - כֵּן הוּא בְּדְפוּס רֵאשׁוֹן. אֲבָל בְּדְפוּסִים שְׁלִפְנֵינוּ: הַשְּׂרָשְׁרוֹת. הַשְּׂמָאלִית תְּקוּעִין [בְּמִשְׁבְּצָת] - כֵּן הוּא בְּדְפוּס רֵאשׁוֹן. אֲבָל בְּדְפוּסִים שְׁלִפְנֵינוּ: בְּמִשְׁבְּצוֹת. שְׁבַכְתָּךְ שְׂמָאל - בְּדִלְקַמֵּן בְּרִשֵׁי פְּסוּק כח. נִמְצָא הַחֲשׁוֹן תְּלוּי בְּמִשְׁבְּצוֹת הָאֶפֶסֶד - וְרֵאָה לְשׁוֹן רִשֵׁי לְקַמֵּן שָׁם. עַל לְבוֹ מְלִפְנָיו. וְעוֹד שְׁתֵּי טַבְעוֹת בְּשְׁנֵי קְצוֹת הַחֲשׁוֹן בְּתַחְתִּיתוֹ, וְכַנְגָדָם שְׁתֵּי טַבְעוֹת בְּשְׁתֵּי כְּתֻפּוֹת הָאֶפֶסֶד מְלֻמָּטָה בְּרֵאשׁוֹ הַתַּחְתּוֹן הַמְּחַבֵּר בַּחֲשָׁב, טַבְעוֹת הַחֲשׁוֹן אֶל מוֹל טַבְעוֹת הָאֶפֶסֶד שׁוֹכְבִים זֶה עַל זֶה - צָרִיךְ לֹאמַר שְׂאִין כְּנֶגְתוֹ שְׁנוֹגְעִים זֶה בְּזֶה, אֲלֵא זֶה מַעַל זֶה כְּנֶגְדּוֹ. וְרֵאָה גַם רִשֵׁי לְקַמֵּן פְּסוּק כו. וּמְרַכְסֵן "בְּפִתִּיל תְּכֵלֶת" - כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב לְקַמֵּן פְּסוּק כח. וְרֵאָה רִשֵׁי

וכתף, וזוקפן על שתי כתפותיו עד שנקפלות לפניו כנגד החזה, ועל-ידי חבורן לטבעות החשן נאחזין מלפניו כנגד לבו, שאין נופלות, כמו שמפרש בענין, והיו זקופות והולכות כנגד כתפיו, ושתי אבני שהם קבועות בהן, אחת בכל אחת. אל-שני קצותיו • אל רחבו של אפוד, שלא היה רחבו אלא כנגד גבו של כהן, ונבחהו עד כנגד האצילים שקורין קודי"ש, שנאמר (יחזקאל מד) : "לא יחגרו ביזע", אין חוגרין במקום זיעה, לא למעלה מאציליהם ולא למטה ממתניהם, אלא כנגד אציליהם. וחקר • האפוד עם אותן שתי כתפות האפוד יחבר אותם במחט למטה בחשב, ולא יארגם עמו, אלא אורגם לבר ואחר-כך מתברם.

(ח) וְחָשַׁב אֶפְדֹתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כַּמַּעֲשָׂהוּ מִמֶּנּוּ יְהוָה וְהָיָה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְיֵשֶׁשׁ מִשֹּׁר:
 ח והמנן תקונה די עלוהי פעובדוהי מנה יהי דהבא תכלא וארגמנא וצבע זהורי ובוץ שזיר:

יש"י • וְחָשַׁב אֶפְדֹתוֹ • וְחָגוּר שְׁעַל-יָדוֹ הוּא מֵאֶפְדוֹ וּמְתַקְנָהוּ לְכַהֵן וּמְקַשְׁטוֹ. אֲשֶׁר עָלָיו • לְמַעַלָּה בְּשֵׁפֶת הַסִּינַי, הַיֵּה הַחֲגוּרָה. כַּמַּעֲשָׂהוּ • פְּאָרִיגַת הַסִּינַי, מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב וּמְחַמֵּשֶׁת מִיָּנַיִם, כֶּף אָרִיגַת הַחֹשֵׁב, מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב וּמְחַמֵּשֶׁת הַמִּיָּנַיִם. מִמֶּנּוּ יְהוָה • עֲמוּ יְהִיָּה אָרוּג וְלֹא יֶאֱרַגְנוּ לְבָד וַיַּחְבְּרָנוּ.

(ט) וְלִקְחִתָּ אֶת-שְׁתֵּי אַבְנֵי-שֹׁהַם וּפְתַחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
 ט ותסב ית פרתין אבני בורלא ותגלוף עליהן שמות בני ישראל:

אשל אברהם - הרב אלאטוילי

לְכַהֵן - אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ, שֶׁהַחֲגוּרָה מְתַקְנֶת אֶת הָאֶפְדוֹ לְכַהֵן, אוֹ אֶפְשָׁר שֶׁהָאֶפְדוֹ וְהַחֲגוּרָה שְׁעָלָיו מְתַקְנִים אֶת הַכֹּהֵן. וְרָאָה לְשׁוֹן רַש"י לְקַמֵּן כֵּט, הֵ: "קִשְׁט וְחֶקֶן הַחֲגוּרָה וְהַסִּינַי סְבִיבוֹתָיו".
וּמְקַשְׁטוֹ - הָאֶפְדוֹ מְקַשֵּׁט אֶת הַכֹּהֵן, כְּדִלְעִיל בְּרַש"י פְּסוּק ד. וְרָאָה גַם רַש"י לְשַׁעֲיָה ל, כב: "אֶפְדֹת - נוֹי".
אֲשֶׁר עָלָיו - לְמַעַלָּה בְּשֵׁפֶת הַסִּינַי - נִרְאָה שֶׁמִּפְרָשׁ "אֲשֶׁר עָלָיו", עַל הָאֶפְדוֹ וְלֹא עַל הַכֹּהֵן.
הִיא הַחֲגוּרָה - כְּלוֹמַר "אֲשֶׁר עָלָיו" מוֹסֵב עַל הַחֹשֵׁב הַנִּמְצָא עַל הָאֶפְדוֹ, וְלֹא עַל הָאֶפְדוֹ הַנִּמְצָא עַל הַכֹּהֵן.
כַּמַּעֲשָׂהוּ - פְּאָרִיגַת הַסִּינַי "מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב" וּמְחַמֵּשֶׁת מִיָּנַיִם - כְּדִלְעִיל פְּסוּק ו.
כֶּף אָרִיגַת הַחֹשֵׁב "מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב" - אֵף שֶׁלֹּא נִזְכָּר בְּפְסוּק.
וּמְחַמֵּשֶׁת מִיָּנַיִם. מִמֶּנּוּ יְהוָה - עֲמוּ יְהִיָּה לְבָד וַיַּחְבְּרָנוּ. - כְּפִי שֶׁמִּפְרָשׁ בְּפְסוּק. וְרָאָה גַם רַש"י לְקַמֵּן פְּסוּק טו. תוּרַה ט

"לֹא יַחְגְרוּ בִיזַע", אִין חוֹגְרִין - בְּשַׁעַת עֲבוּדָה (רש"י זבחים יח, ב).
בְּמִקוֹם זַעָה - בְּמִקוֹם שֶׁהַבֶּשֶׂר נִכְפָּל עַל הַבֶּשֶׂר וּמְתַחַמֵּם וּמוֹזִיעַ (רש"י שם).
לֹא לְמַעַלָּה מֵאֲצִילֵיהֶם - לְמַעַלָּה מִנְּגַד מִרְפָּקוֹ, לְפִי שֶׁשֵּׁם הַיָּד שׁוֹכֵב תְּמִיד עַל הַצְּלָעוֹת וּמוֹזִיעַ (רש"י שם).
וְלֹא לְמַטָּה מִמְּתַנִּיהֶם - מִקוֹם שֶׁנִּכְפָּל וְנוֹפֵל שׁוֹמֵן הַבֶּטֶן עַל הַקְּלֹבֹסֶת (רש"י שם).
אֵלָּא כִּנְגַד אֲצִילֵיהֶם - עַל צְלָעוֹתֵיהֶם כִּנְגַד הַמִּרְפֵּק (רש"י זבחים יח, א). וּבְרַש"י זְכָרִים פח, ב: "דְּהִינּוּ כִּנְגַד הַלֵּב".
וְחָקֵר - הָאֶפְדוֹ - וְלָכֵן נֶאֱמַר "וְחָקֵר" כְּלִשׁוֹן יַחֲדוּ.
עִם אוֹתָן "שְׁתֵּי כְּתוּפֹת הָאֶפְדוֹ", יַחְבֵּר אוֹתָם בְּמַחַט לְמַטָּה בְּחֹשֵׁב, וְלֹא יֶאֱרַגְם עֲמוּ, אֵלָּא אוֹרְגָם לְבָדָם וְאַחֲרֵי-כֵן מְחַבְּרָם - לוֹמֵד כֵּן מִיתוּר תִּיבַת "וְחָקֵר", שֶׁהָיָה כְּכֹר נֶאֱמַר "חֹבְרוֹת". תוּרַה ח
(ח) וְחָשַׁב אֶפְדֹתוֹ - וְחָגוּר שְׁעַל-יָדוֹ הוּא מֵאֶפְדוֹ (וּמְתַקְנָן) - כֵּן הוּא בְּכִמְהָ כְּתִבְיָד וּדְפוּס רֵאשׁוֹן, אֵף בְּדְפוּסִים שֶׁלְּפָנֵינוּ: וּמְתַקְנָהוּ.

וְכַתֵּף - וְלָכֵן נִקְרָאוּ "כְּתוּפֹת".
וְזוֹקְפָן עַל שְׁתֵּי כְּתוּפֹתָיו עַד שֶׁנִּקְפְּלוּ לְפָנָיו כִּנְגַד הַחֹזֶה, וְעַל יְדֵי חֲבוּרָן לְטַבְּעוֹת הַחֹשֵׁן נֶאֱחָזִין - כְּתוּפֹת הָאֶפְדוֹ.
מִלְּפָנָיו כִּנְגַד לְבוֹ שְׁאִין נוֹפְלוֹת, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בְּעֵנִין - רָאָה לְקַמֵּן פְּסוּקִים כד"כה. אִמְנָם עֲשִׂית הַטְּבִיעוֹת וְהַשְּׂרָרוֹת וְהַמְשֻׁבְּצוֹת נוֹעֲדָה בְּעִירְקָה לְצוּרְךָ הַחֲזָקֶת הַחוּשָׁן, כְּלִשׁוֹן רַש"י לְקַמֵּן פְּסוּק כה: "נִמְצָאוּ כְּתוּפֹת הָאֶפְדוֹ מְחֻזְּקִין אֶת הַחֹשֵׁן שֶׁלֹּא יִפּוֹל, וּבִהֵן הוּא תְּלוּי", אֲבָל בְּפוּעַל הֵם הַחֻזְקוֹ גַם אֶת כְּתוּפֹת הָאֶפְדוֹ.
וְהָיוּ זְקוּפוֹת וְהוֹלְכוֹת כִּנְגַד כְּתָפָיו, וְשְׁתֵּי אַבְנֵי שֹׁהַם קְבוּעוֹת בְּהֵן, אַחַת בְּכָל אַחַת. אֵל שְׁנֵי קְצוֹתָיו - אֵל רְחִבּוֹ שֶׁל אֶפְדוֹ - כְּלוֹמַר, בְּשְׁנֵי הַקְּצוּוֹת שֶׁל רֹחֵב הָאֶפְדוֹ.
שֶׁלֹּא הָיָה רְחִבּוֹ אֵלָּא כִּנְגַד גְּבוֹ שֶׁל כֹּהֵן, וְנִבְחָהוּ עַד כִּנְגַד הָאֲצִילִים, שְׁקוּרִין קוּדִי"ש - codes, מִרְפָּקִים, כְּלַעוּ, שְׁנֶאֱמַר - יְחֻזְקָל מִד, יח. וְרָאָה גַם רַש"י שָׁם.

י) שֵׁשָׁה מִשְׁמֹתֶם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֶת־שְׁמֹת הַשֵּׁשָׁה הַנּוֹתְרִים עַל־הָאֶבֶן הַשְּׁנִית בְּתוֹלְדוֹתֵם:

ישתא משמֵהֶהוּן על אבנא חדא וית שמֵהֶה שֵׁמָא דאִשְׁתְּאָרוּ על אבנא תניִתא בְּתוֹלְדֵהוּן:

י"א פתולדותם • פסדר שְׁנוֹלְדוֹ: ראובן, שמעון, לוי, יהודה, דן ונפתלי על האחת. ועל השנייה: גד ואשר, יששכר, זבולן, יוסף, ובנימין מלא, שפן הוא פתוב במקום תולדתו, כ"ה אותיות בכל אחת ואחת.

יא) מַעֲשֵׂה חֲרָשׁ אֶבֶן פְּתוּחֵי חֹתֶם תִּפְתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסִּבַּת מִשְׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

יא עובד אמן אבן טבא כתב מפרש פגלף דעזקו תגלוף ית תרתין אבניא על שמֵהֶה בני ישראל משקען מרמזן דדחב תעבד תהוון:

י"ב מעשה חרש אבן • מעשה אמן של אבנים. 'חרש' זה, דבוק הוא לתיבה שלאחריו, ולפיכך הוא נקוד פתח בסופו, וכן: (ישעיה מד) "חרש עצים נטה קו", חרש של עצים. וכן: (שם י"ב) "חרש ברזל מעצר", כל אלה דבוקים ופתוחים. פתוחי חתם • פתגומו: כתב מפרש פגלף דעזקא, תרוצות האותיות בתוכן כמו שחורצין חותמי טבעות, שהם לחתם אגרות כתב נכר ומפרש. על-שמות • כמו בשמות. מסבת משבצות • מקפות האבנים במשבצות זהב, שעושה מושב האבן בזהב, כמין גמא למדת האבן ומשקעה במשבצות. נמצאת המשבצת סוכבת את האבן סביב, ומחבר המשבצות בכתפות האפוד.

אשל אברהם - הרב אלאשולי

י) בְּתוֹלְדוֹתֵם - בְּסִדְרֵי שְׁנוֹלְדוֹ - וְלֹא בְּסִדְרֵי שְׁהוֹלִידוֹ, כְּפִירוּשׁ "תוֹלְדוֹת" בְּכָל מְקוֹם (גרא).

ראובן, שמעון, לוי, יהודה, דן ונפתלי - על האחת - ולא ראובן על האחת ושמעון על השנייה וכו', כדעת הרמב"ם.

ועל השנייה: גד, אשר, יששכר, זבולן, יוסף, ובנימין מלא, שפן הוא פתוב במקום תולדתו עשרים וחמש אותיות בכל אחת ואחת. - בראשית לה, יח. ומשום כך נכתב "בתולדותם" בסוף האבן השנייה ולא בתחילת הכתוב, לרמז שבנימין שנכתב בסוף האבן השנייה, צריכה להיות פתיכתו כמו שכתוב בתולדתו (הרב). תורה יא

יא) מַעֲשֵׂה חֲרָשׁ אֶבֶן - מַעֲשֵׂה אֶמֶן שֶׁל אֲבָנִים - כְּלוֹמַר, "חֲרָשׁ אֶבֶן", פִּירוּשׁוֹ: אֶמֶן שֶׁל אֶבֶן, וְכֵתֵב "שֶׁל אֲבָנִים", לְהוֹרוֹת שֶׁ"אֶבֶן" הֵיא שֵׁם הַמִּין וְלֹא אֶבֶן אַחַת (רא"ם).

"חֲרָשׁ" זֶה, דְּבִוּק הוּא לְתִיבָה שְׁלֹא־חֲרִיּוֹ, וְלִפְיֶכָּהּ הוּא נִקְוֵד פִּתְחָה בְּסוּפּוֹ - וְלֹא קִמ"ו.

וְכֵן "חֲרָשׁ עֲצִים נָטָה קוֹ" - יִשְׁעִיָּה

מד, יג. חֲרָשׁ שֶׁל עֲצִים - רֵאָה גַם רִש"י שֵׁם: "חֲרָשׁ עֲצִים הוּא".

וְכֵן "חֲרָשׁ בְּרִזְל מַעְצָר" - יִשְׁעִיָּה מֵד, יב. חֲרָשׁ שֶׁל בְּרִזְל (רִש"י שם).

כָּל אֵלֶּה דְּבִוּקִים - לְתִיבָה שְׁלֹא־חֲרִיּוֹם.

וּפְתוּחִים - נִקְוֵדִים פִּתְחָה בְּסוּפּוֹם. פְּתוּחֵי חֹתֶם - בְּתַרְגוּמוֹ: "כְּתֵב מִפְּרָשׁ בְּגִלְף דְּעוֹקָא" - כְּתֵב מִפּוּרְשׁ כְּחֻקִּיקָה שֶׁל טִבְעוֹת. חֲרוּצוֹת - חֻקִּיקוֹת.

הָאוֹתִיּוֹת בְּתוֹכָן, כְּמוֹ שְׁחוֹרְצִין חוֹתְמֵי טִבְעוֹת שֶׁהֵם - בְּאֶחָד מֵהַדְּפוּסִים: שְׁלֵהֶם.

לְחֹתֶם אֲגוּרוֹת, כְּתֵב נִכְרַ וּמִפְּרָשׁ. עַל שְׁמֹת - כְּמוֹ בְּשֵׁמוֹת - שֶׁחֲרֵי הַשְּׁמוֹת הֵיוּ חֻקִּיקִים עַל הָאֲבָנִים וְלֹא הָאֲבָנִים עַל הַשְּׁמוֹת (רא"ם).

מִסִּבַּת מִשְׁבְּצוֹת [זָהָב] - כֵּן הוּא בְּדִפּוּס רִאשׁוֹן.

מִקְפּוֹת הָאֲבָנִים בְּ"מִשְׁבְּצוֹת זָהָב" - וְכֵאֵילוֹ כְּתוּב: "מִסִּבּוֹת בְּמִשְׁבְּצוֹת זָהָב". וְלֹא שֶׁהָאֲבָנִים הֵן "מִשְׁבְּצוֹת" (רא"ם).

שְׁעוּשָׁה מוֹשֵׁב הָאֶבֶן בְּזָהָב כְּמִין גְּמָא - וְזֶה נִקְרָא "מִשְׁבְּצוֹת". וְרֵאָה גַם רִש"י לְעֵיל פְּסוּק ד. כה, ז.

לְמִדַּת הָאֶבֶן, וּמִשְׁקָעָה - אֵת הָאֶבֶן. בְּמִשְׁבְּצוֹת, נִמְצָאֹת הַמִּשְׁבְּצוֹת סוּכְבֹּת אֵת הָאֶבֶן סָבִיב - נִרְאָה שְׁבֻזָּה מִבְּאָר, שְׂאֵף שֶׁנֶּאֱמַר "מִסִּבּוֹת" (עַל הָאֲבָנִים)

וְלֹא "סוּכְבוֹת" (עַל הַמִּשְׁבְּצוֹת), הַצִּיּוּי "מִסִּבּוֹת" הוּא בְּאוֹפֵן עֲשִׂית הַמִּשְׁבְּצוֹת (וְלֹא בְּאוֹפֵן הַנְּחַת הָאֲבָנִים), כְּמוֹ שְׁכַתוּב "תַּעֲשֶׂה אוֹתָם", דְּהֵינּוּ שֶׁהַמִּשְׁבְּצוֹת תִּהְיֶה עֲשׂוּיָה בְּאוֹפֵן שֶׁהֵיא תִקְוֶי אֵת הָאֶבֶן (כְּשִׁינִיחוּ בְּהָ אֵת הָאֶבֶן).

וּמִחֲבַר הַמִּשְׁבְּצוֹת בְּכַתְּפוֹת הָאֶפּוֹד - מִשְׁמַע שְׁלֹא־חֲרֵי שִׁינִיחוּ בְּהֵן אֵת הָאֲבָנִים יִחְבְּרֶם. וְנִרְאָה שְׁלוּמֵד כֵּן מִמּוֹה שְׁכַתוּב (בְּפִסְקוֹ י"ב) "וְשִׁמַּת אֵת שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כְּתָפוֹת הָאֶפּוֹד", שְׁצִיּוּי זֶה מְדַבֵּר עַל חִיבּוּר הַמִּשְׁבְּצוֹת עִם הָאֲבָנִים שְׁבִתוֹךְ בְּכַתְּפוֹת הָאֶפּוֹד.

וְרֵאָה רִש"י לְקַמֵּן פְּסוּק כה שְׁגַם הַמִּשְׁבְּצוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עֲבוּר קְבִיעַת הַשְּׂרָשְׁרוֹת, נַעֲשֶׂה חִיבּוּרֵן לְכַתְּפוֹת הָאֶפּוֹד רַק לְאַחַר קְבִיעַת הַשְּׂרָשְׁרוֹת בְּתוֹף הַמִּשְׁבְּצוֹת. תורה יב

יב ותשוי ית תרתין אבניא על כתפי אפודא
אבני דכרנא לבני ישראל וישול אהרן ית
שמההון קדם יי על תרין כתפיה
לדכרנא:

(יב) וְשִׂמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כְּתֹפֶת הָאֹפֶד
אֲבָנֵי זָכָרֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָשָׂא אֹהֶרֶן אֶת־שְׁמוֹתֵם
לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְתָפָיו לְזָכָרֹן:

כ"א < לזכרון • שיהא רואה הקדוש-ברוך-הוא השבטים כתובים לפניו, ויזכר צדקתם.

♦ יום שני ד' אדר ♦

יא ותעבד מרמצון דדקב:

(יא) וְעִשִׂיתָ מִשְׁבַּצַּת זָהָב:

כ"א < וְעִשִׂיתָ מִשְׁבַּצַּת • מעוט משבצות, שמים. ולא פּרש לך עתה בפרשה זו, אלא מקצת צרכן, ובפרשת
החשן גומר לך פרושן.

יז ותרתין תפין דהב דכי מתחמן תעבד
יתהון עובד גדילו ותמן ית תפניא גדילתא
על מרמצתא:

(יז) וְשְׁתֵּי שְׂרָשְׁרֹת זָהָב מְהֹר מְגַבְּלַת תַּעֲשֶׂה אֹתָם
מַעֲשֵׂה עֵבֶת וְנִתְּתָה אֶת־שְׂרָשְׁרֹת הָעֵבֶת עַל־
הַמִּשְׁבָּצַת:

כ"א < שְׂרָשְׁרֹת זָהָב • שלשלאות. מגבלת • לסוף גבול החשן תעשה אותם. מעשה עבת • מעשה קליעת
חוטין ולא מעשה נקבים וכפלים, כאותן שעושין לבורות, אלא כאותן שעושין לערדסקאות, שקורין
אינשינשייר"ש (ביצה כב). ונתתה את שרשרת • של עבותות, העשויות מעשה עבת, על משבצות הללו, ולא
זה הוא מקום צואת עשיתן של שרשרות ולא צואת קביעותן. ואין "מעשה" האמור כאן לשון צווי, ואין
"ונתתה" האמור כאן לשון צווי, אלא לשון עתיד, כי בפרשת החשן חוזר ומצוהו על עשיתן ועל קביעותן,
ולא נכתב כאן אלא להודיעך מקצת צרך המשבצות שצוה לעשות עם האפוד. וכתב לך זאת לומר לך,
המשבצות הללו יזקקו לך לכשתעשה שרשרות מגבלת על החשן, תתנם על המשבצות הללו.

אשל אברהם - הרב אלאשולי

אֵלָא הפירוש שעשו אותן עבותות ספ
זכרון.

העשויות "מעשה עבת", "על
המשבצת" הללו. ולא זה הוא מקום
צואת עשיתן של שרשרות, ולא
צואת קביעותן, ואין "מעשה" האמור
כאן לשון צווי, ואין "ונתתה"
האמור כאן לשון צווי, אלא לשון
עתיד, כי בפרשת החשן - פסוק כב
ואילך.

חוזר ומצוה על עשיתן ועל קביעותן
- וראה רש"י לקמן פסוק כד.

ולא נכתב כאן אלא להודיע מקצת
צרך המשבצות שצוה לעשות עם
האפוד, וכתב לך זאת לומר לך:
המשבצות הללו יזקקו לך,
לכשתעשה "שרשרות .. מגבלות"
על החשן - כדלקמן פסוק כב.

תתנם על המשבצות הללו - כדלקמן
פסוק כה. תורה טו

כדלקמן ברש"י פסוק כב.

מגבלת - לסוף גבול החשן -
ש"מגבלות" הוא מלשון גבול, וגבול
הוא לשון קצה (רש"י לקמן פסוק כב).

"מעשה אתם". מעשה עבת -
מעשה קליעת חוטין, ולא מעשה
נקבים וכפלים - שמכניסים שלשלת
אחת בשנייה.

כאותן שעושין לבורות - לדללים
שמכניסים לבורות.

אֵלָא כאותן שעושין לערדסקאות -
כלים שמתמשים בהם לקטורת, והם
נבובים ומנוקבים (ראה רש"י ביצה כב, ט), והיו
עושים להם שלשלאות קלועות.

שקורין אינשינשייר"ש - encensiers,
מחתות (כלי קטורת).

בלעז. ונתתה את שרשרת - של
"עבותות" - זהו פירוש "העבותות",
ולא שהשרשרות הן עבותות, כי אז
היה לו לכתוב "השרשרות העבותות",

(יב) לזכרון - שיראה הקדוש-ברוך-
הוא השבטים כתובים לפניו - וזהו
הפירוש "לפני ה'".

ויזכר צדקתם - ומשום כך גם נקראו
האבנים זכרון לבני ישראל,
שעל-ידם הם נזכרים לפני הקדוש
ברוך הוא (באר בשדה). תורה יג

(יג) וְעִשִׂיתָ מִשְׁבַּצַּת - מעוט
"משבצת" שמים - כי מיעוט רבים
שנים. שפיון שאין אלו משבצות זָהָב
שנעשו עבור אבני השם, אלא עבור
חיבור קביעת השרשרות, הוצרך
ללימוד זה שמדובר רק בשתי
משבצות.

ולא פּרש לך עתה בפרשה זו אלא
מקצת צרכן - כדלקמן פסוק יד
וברש"י שם.

ובפרשת החשן גומר לך פרושן. -
פסוק כה. תורה יד

(יד) שְׂרָשְׁרֹת זָהָב - שלשלאות -

טו ותעבד חשן דינא עובד אמן פעובד
אפודא תעבדנה דהבא תכלא וארגונא וצבע
זהורי ובוץ שזיר תעבד יתה:

(טו) וְעֲשִׂיתָ חֶשֶׁן מִשְׁפָּט מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב בְּמַעֲשֵׂה
אָפֹד תַעֲשֶׂנוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי
וְיֵשׁ מִשְׁזָר תַעֲשֵׂה אֹתוֹ:

כ"א חשן משפט • שמכפר על קלקול הדין. דבר אחר: משפט, שמכבר דבריו - והבטחתו אמת, דרישנמ"ט בלע"ז, שהמשפט משמש ג' לשונות: דברי טענות בעלי הדין, וגמר הדין וענש הדין, אם ענש מיתה, אם ענש מכות, אם ענש ממון. וזה, משמש לשון ברור דברים, שמפרש ומכבר דבריו. במעשה אפוד • מעשה חושב ומחמשת מיניו.

~ נקודות משיחות קודש ~

במלה 'חשן' שני רמזים מנגדים:

(א) בכתבי האריז"ל מובא שחשן אותיות 'נחש'.

(ב) בספרים נאמר משמו של רבי אפרים מבעלי התוספות, שחשן בגימטריא 'משיח'.

הגוף רומז לנחש, כי הוא נקרא 'משכא דחניא' (=עורו של נחש), והנפש רומזת למשיח. בזמן הגלות ענין הנחש הוא בגלוי, כי סבת הגלות היא החטאים, דהינו התגברות הגוף על הנפש. ולאידך גיסא, ענין המשיח, אף שהוא קים - הוא בהעלם.

עבודתנו אפוא היא - הגברת הנפש על הגוף. כלומר, להוציא ולגלות מהעלמו את החשן שבגימטריא 'משיח'.

(טז) רְבוּעַ יְהִי־הָאָרֶץ וְזֶרַת אֲרָכּוֹ וְזֶרַת רָחֳבּוֹ:
טז מרבע יהי עיף זרתא ארפה וזרתא פתיה:

כ"א זרת ארפו וזרת רחבו • כפול, ומטל לו לפניו כנגד לבו, שנאמר: "ויהי על לב אהרן", תלוי בכתפות האפוד הכאות מאחוריו על כתפיו, ונקפלות ויורדות לפניו מעט, והחשן תלוי בהן בשרשרות וטבעות, כמו שמפרש בענין.

אשל אברהם - הרב אלאטוילי

- כלומר, כשכפלו אותו היה זרת על זרת, שהרי נאמר "רבויע יהיה כפול", ואי אפשר שיהיה רבויע כשהוא כפול אלא-אם-כן קודם שנכפל היה זרת רחבו ושני זרת ארכו (כאר בשדה). וראה רש"י לקמן פסוק ל בטעם שהיה כפול. ושיעור "זרת" הוא חצי אמה (ראה רש"י יחזקאל מג, יג. עירובין ה, א. שם כא, א. מנחות צו, ט).

אכל ראה רש"י בכתובות ה, ב (וכן במנחות יא, א) ש"מן [האצבע] הקטנה מוודין זרת של חושן". ובמחזור ויטרי סימן תקי: "הזרת הוי פפשיטת יד באלכסון מזרת שהיא באצבע קטנה עד הגודל". ונראה שמכאן קבעו ששיעור הזרת הוא חצי אמה.

ומטל לו לפניו כנגד לבו, שנאמר "ויהי על לב אהרן", תלוי בכתפות האפוד הכאות מאחוריו על כתפיו ונקפלות ויורדות לפניו מעט, והחשן תלוי בהן בשרשרות וטבעות, כמו שמפרש בענין. - פסוק ל. תורה יז

הדין .. ומשטר ששטרין אותו ביסורין".

אם ענש מיתה, אם ענש מכות, אם ענש ממון, וזה משמש לשון ברור דברים, שמפרש ומכבר דבריו - אם לעשות דבר או לא לעשות (רש"י לקמן פסוק ל), והינו שזהו כמו הלשון הראשון שהוא ענין טענה וברור בעלי הדין והדנים (גרא). וכן משמע מרש"י בישעיה שם.

במעשה אפוד - "מעשה חשב" ומחמשת מיניו - כלומר, התיבות

"במעשה אפוד" נקראות הן לפניו והן לאחריהן. ולפי זה "במעשה אפוד" לא בא להוסיף דבר חדש שלא נאמר בכתוב אלא רק האמור בכתוב (ראה גם רש"י ל). ואם כן צריך עיון לאיזה ענין אמר הכתוב "במעשה אפוד". ויש לומר שזהו טעם לצווי עשית החושן "מעשה חושב ומחמשת מיניו" דקא, כדי שיהיה "במעשה אפוד" (אהל יעקב). תורה טז

(טז) זרת ארכו וזרת רחבו - "כפול"

(טו) חשן משפט - שמכפר על קלקול הדין - שלא היו מתונים לענין בו כל צרכן, ונתקלקל מאליו רש"י שבת לג, א. ונקרא "משפט" על שם סליחת המשפט (רש"י לקמן פסוק ל).

דבר אחר - ולקמן פסוק ל מביא רש"י פירוש זה כפירוש ראשון, ואת הפירוש הראשון כפירוש שני בשם מדרש אגדה.

"משפט", שמכבר דבריו - כשהיו שואלים ב"אורים ותומים" היו מקבלים תשובה ברוכה.

והבטחתו אמת - כל תשובה שהיו מקבלים היתה מתקמת. ומשום כך נקרא גם "אורים ותומים", שמאיר דבריו ומתמם דבריו (רש"י לקמן פסוק ל).

דיריישנימינ"ט - dereisnemet, הוכחה.

בלעז, שהמשפט משמש שלש לשונות: דברי טענות בעלי הדין, וגמר הדין, וענש הדין - ראה גם רש"י ישעיה לב, ז: "משפט משמש שלשה לשונות, תחלת טענה .. וגמר

(יז) ומִלֵּאתָ בוֹ מִלֵּאת אֶבֶן אֲרֶבֶעָה טוּרִים אֶבֶן טוּר אָדָם פִּטְדָה וּבְרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד:

יז ומִלֵּאתָ בוֹ מִלֵּאת אֶבֶן אֲרֶבֶעָה טוּרִים אֶבֶן טוּר אָדָם פִּטְדָה וּבְרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד:

יח ומִלֵּאתָ בוֹ • על שם שֶהָאֲבָנִים מִמִּלֵּאוֹת גְּמוֹת הַמְשַׁבְּצוֹת הַמְתַּקְנוֹת לָהֶן, קוֹרָא אוֹתָן בְּלִשׁוֹן מְלוֹאִים.

(יח) וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נִפְדָּה סִפִּיר וַיְהִלֵּם:

(יט) וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לְשֵׁם שָׁבוּ וְאַחֲלָמָה:

(כ) וְהַטּוּר הַרְבִּיעִי תְּרִשִׁישׁ וְשֵׁהֶם וַיִּשְׁפֶּה מִשְׁבָּצִים זָהָב יֵהִיוּ בְּמִלּוֹאתָם:

יח וְסִדְרָא תַנְנָא אֲזַמְרַגְדִּין וְשִׁבְזִי וְסִבְהִלוּם:

יט וְסִדְרָא תְּלִיתָאָה קַנְפִּירִי טְרַקְנָא וְעֵין עִגְלָא:

כ וְסִדְרָא רְבִיעֵאָה כְּרוּם יִמָּא וּבוּרְלָא וּפְטִירִי מְרַמְצִין דְּדָבָה יְהוֹן בְּאַשְׁלָמוֹתְהוֹן:

יח ומִלֵּאתָ בוֹ • יְהִיוּ הַטּוּרִים בְּמִלּוֹאתָם, מְקַפִּים מִשְׁבָּצוֹת זָהָב בְּעֵמֶק שְׁעוֹר שִׁיתְּמִלָּא בְּעֵבֵי הָאֶבֶן, זֶהוּ לִשׁוֹן בְּמִלּוֹאתָם, כְּשִׁעוֹר מְלוּי עֲבָנֵי שֶׁל אֲבָנִים יֵהִיָּה עֵמֶק הַמְשַׁבְּצוֹת, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר.

(כא) וְהָאֲבָנִים תְּהִיִּין עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁתִּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם פְּתוּחֵי חוֹתֵם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ תְּהִיִּין לְשֵׁנֵי עֶשֶׂר שָׁבֹט:

כא וְאַבְנֵינָא יְהוֹן עַל שְׁמֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּרִיתֵי עֶסְרֵי עַל שְׁמֵהֶם תְּהוֹן כְּתָב מְפָרֵשׁ כְּגִלוּף דְּעִזְקָא גְּבַר עַל שְׁמֵה תְּהוֹן לְתַרְזִין עֶסֶר שְׁבָטִין:

יח ומִלֵּאתָ בוֹ • כְּסִדְרֵי תוֹלְדוֹתָם, סִדְרֵי הָאֲבָנִים: אֶדָם לְרֵאוּבֵן, פִּטְדָה לְשִׁמְעוֹן, וְכֵן כָּלֵם.

(כב) וְעֵשִׂיתָ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁרֵשֶׁת גְּבֻלַת מַעֲשֵׂה עֶבֶת זָהָב טָהוֹר:

כב וְתַעֲבִד עַל חוֹשְׁנָא תַפְזִין מִתְּחַמֵּן עוֹבֵד גְּדִילוֹ דְּדָבָה דְּכִי:

אשל אברהם - הרב אלאשילי

שְׁבוּלָל בְּנָה אֶת שְׁנֵי הָעֲבָנִים. תוֹרָה כֹּא (כא) אִישׁ עַל שְׁמוֹ - כְּסִדְרֵי תוֹלְדוֹתָם - כִּי "אִישׁ עַל שְׁמוֹ" פִּירוּשׁוֹ: כְּסִדְרֵי הַרְאוּי לָהֶם, וְהוּא כְּסִדְרֵי לִידְתָם (גו"א). סִדְרֵי הָאֲבָנִים, אֶדָם לְרֵאוּבֵן, פִּטְדָה לְשִׁמְעוֹן, וְכֵן כָּלֵם - וְכַמְפוֹרֵט בְּרִשׁ"י לְעֵיל פְּסוּק י'. וְכֵן הוּא בְּתַרְגוּם יוֹנָתָן כָּאן. אֶף רִשׁ"י בְּשׁוֹפְטִים יח, כּו כּוֹתֵב שֶׁעַל לְשֵׁם הָיָה כְּתוּב שְׁמוֹ שֶׁל דָּן, וְלִשְׁם הָרִי הִיא הָאֶבֶן הַשְּׁבִיעִית, וְלִפִּי סִדְרֵי לִידְתוֹ דָּן הָיָה הַחֲמִישִׁי, וְהָאֶבֶן הַחֲמִישִׁית הִיא סִפִּיר. וְצִרִיף לֹאמַר שֶׁשֵׁם מְפָרֵשׁ "אִישׁ עַל שְׁמוֹ" לִפִּי סִדְרֵי לִידְתָהּ הָאֲמֵהוֹת, כְּלוֹמֵר תְּחִילָה בְּנֵי לָאָה, וְאַחַר כֵּן בְּנֵי בְּלָהָה, וְאַחַר כֵּן בְּנֵי זִלְפָּה, וְאַחַר כֵּן בְּנֵי רַחֵל (רא"ס). תוֹרָה כב

זֶהוּ לִשׁוֹן "בְּמִלּוֹאתָם", כְּשִׁעוֹר מְלוּי עֲבָנֵי שֶׁל אֲבָנִים יֵהִיָּה עֵמֶק הַמְשַׁבְּצוֹת, לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר - וְזֶהוּ מֵה שְׁמוֹסוּף כָּאן הַכְּתוּב בְּאֶמְרוֹ "בְּמִלּוֹאתָם" (בְּמִלּוּי שְׁלָהֶם) עַל מֵה שֶׁכָּבַר נְאֻמָּר (כפסוק יז) "וּמִלֵּאתָ בוֹ", שְׁבֻדָּה מְדֻגֵּשׁ שֶׁהַמְשַׁבְּצוֹת תְּהִיִּינָה בְּשִׁעוֹר הַמִּלּוּי שֶׁל הָאֲבָנִים בְּדִיוּק. וּבְזֶה מְבוֹאֵר שֶׁכִּדִּי לְמִלֵּאוֹת אֶת הַמְשַׁבְּצָת בְּאֶבֶן בְּמִלּוּאָה, יֵשׁ לַעֲשׂוֹת תְּחִילָה אֶת הַמְשַׁבְּצָת כְּשִׁעוֹר מִדַּת הָאֶבֶן, דְּהִינּוּ שִׁישׁ לְהַתְאִים אֶת הַמְשַׁבְּצוֹת לְאֲבָנִים, וְלֹא אֶת הָאֲבָנִים לְמְשַׁבְּצוֹת. וְרָאָה גַם רִשׁ"י לְקַמֵּן לֹא, ה': "לְמִלֵּאת - לְהוֹשִׁיבָהּ בְּמִשְׁבָּצָת שְׁלָהּ בְּמִלּוּאָה, לַעֲשׂוֹת הַמְשַׁבְּצָת לְמִדַּת מוֹשֵׁב הָאֶבֶן וְעִבְיָה". הָרִי

(יז) ומִלֵּאתָ בוֹ - עַל שֵׁם שֶהָאֲבָנִים מִמִּלֵּאוֹת גְּמוֹת הַמְשַׁבְּצוֹת הַמְתַּקְנוֹת לָהֶן, קוֹרָא אוֹתָן בְּלִשׁוֹן מְלוֹאִים - רָאָה גַם רִשׁ"י לְעֵיל כה, ז'. שִׁיר הַשִּׁירִים ה, יב. תוֹרָה יח (כ) מִשְׁבָּצִים זָהָב יֵהִיוּ הַטּוּרִים - כְּלוֹמֵר, טוּרֵי הָאֲבָנִים, וְלֹא הַחֹשֶׁן, שֶׁהָרִי נְאֻמָּר "יֵהִיוּ" לִשׁוֹן רַבִּים. וְנִקְטַט "טוּרִים" וְלֹא "אֲבָנִים", מִשּׁוּם שֶׁהַפְּסוּק מְדַבֵּר עַל טוּרִים, וְאִם הָיָה אוֹמֵר אֲבָנִים הָיָה בְּמִשְׁמַע רַק הָאֲבָנִים שֶׁנִּזְכְּרוּ בְּפְסוּק זֶה, מֵהִשְׁאִי־בֵן "טוּרִים" כּוֹלָל אֶת כָּל הָאֲבָנִים שֶׁבְּאַרְבַּעַת הַטּוּרִים. בְּמִלּוֹאתָם - מְקַפִּים מִשְׁבָּצוֹת זָהָב - זֶהוּ הַפִּירוּשׁ "מִשׁוּבָּצִים זָהָב". בְּעֵמֶק שְׁעוֹר שִׁיתְּמִלָּא בְּעֵבֵי הָאֶבֶן.

כ"א על החשן • בשביל החשן, לקבעם בטבעותיו, כמו שמפרש למטה בענין. שרשת • לשון שרשי אילן המאחזין לאילן להאחז ולהתקע בארץ. אף אלו יהיו מאחזין לחשן, שבהם יהיה תלוי באפוד, והן שתי שרשרות האמורות למעלה, בענין המשבצות. ואף שרשרות, פתר מנחם בן סרוק לשון שרשים, ואמר שהרי"ש יתרה כמו מ"ם שבש"ש ומ"ם שב"ק. ואיני רואה את דברי, אלא שרשרת בלשון עברית כש"שלת בלשון משנה. גבלת • הוא מגבלות האמור למעלה, שמתקעם בטבעות שיהיו בגבול החשן, וכל גבול לשון קצה, אשומי"ל בלע"ז. מעשה עבת • מעשה קליעה.

(כג) ועשית עליהחשן שתי טבעות זהב ונתת את שתי הטבעות על שני קצות החשן: כג ונתת על חושנא תרתי עזקו דדקב ותתו ית תרתי עזקתא על תרין סטרי חושנא :

כ"ב על החשן • לצרף החשן, כדי לקבעם בו, ולא יתכן לומר שתהא תחלת עשיתו עליו, שאם כן מהו שחזור ואומר: "ונתת את שתי הטבעות", והלא כבר נתונים בו? ה"ה לו לכתב בתחלת המקרא: ועשית על קצות החשן שתי טבעות זהב?! ואף בשרשרות צריך אתה לפתור בן. על שני קצות החשן • לשתי פאות שפנגד הצואר, לימנית ולשמאלית הבאים מול כתפות האפוד.

(כד) ונתתה את שתי עבתת הזהב על שתי הפטעות אל קצות החשן: כד ותתו ית תרתי גדילו דדקב על תרין עזקתא לסטרי חושנא :

אשל אברהם - הרב אלטשול

(כב) על החשן - בשביל החשן - ולא שתחילת עשיתו היתה על החושן, כדלקמן ברש"י פסוק כב. לקבעם בטבעותיו - שהיה תוחב ומשחיל אותן בטבעות. כמו שמפרש למטה בענין - פסוק כד וברש"י שם. שרשת - לשון "שרשי אילן" - מעילה יג, ב במשנה. המאחזין לאילן להאחז ולהתקע בארץ, אף אלו יהיו מאחזין לחשן שבהם יהיה תלוי באפוד, והן שתי שרשרות האמורות למעלה - פסוק יד. בענין המשבצות. ואף "שרשרות" פתר מנחם בן סרוק - במחברת ב"ת (סמוך לערך בא). לשון שרשים, ואמר שהרי"ש יתרה, כמו מ"ם שב"ש"ש ומ"ם שב"ק, אלא "שרשרת" בלשון עברית כ"ש"שלת" - פי רי"ש ולמ"ד מתחלפים, שאף שאינם ממוצא אחד,

הם קרובים להתחלף זה בזה (מירא דכיא). בלשון משנה - ראה שבת מח, ב. ועוד. גבלת - הוא "מגבלת" האמור למעלה - פסוק יד. שמתקעם בטבעות שיהיו בגבול החשן, וכל גבול לשון קצה - כלומר, בקצה החושן, וכדלעיל ברש"י שם. וראה גם רש"י בראשית י, יט. במדבר כא, יג. אשומי"ל - asomeil, קצה, גבול. בלעז. מעשה עבת - מעשה קליעה - כדלעיל ברש"י פסוק יד. תורה כג (כג) על החשן - לצרף החשן - להעיר שפאן דיק רש"י לכתוב "לצורף החושן", ואילו לעיל (פסוק כב) גבי "שרשות" כתב "בשביל החושן", ויש לומר משום שהטבעות היו צורף ישיר לחושן, שהרי קבעו אותן ישירות בחושן (עד שנעשו כחלק מהחושן). מדה שאין כן ה"שרשות" קבעו אותן בטבעות החושן (לצורף חיבור החושן אל האפוד), ולכן הן רק "בשביל החושן". כדי לקבעם בו. ולא יתכן לומר

שתהא תחלת עשיתו עליו, שאם כן מה הוא שחזור ואומר: "ונתת את שתי הטבעות", והלא כבר נתונים בו, ה"ה לו לכתב בתחלת המקרא: "ועשית על קצות החשן שתי טבעות זהב" - אלא ודאי פירושו לצורף החושן (שפ"ח). ואף בשרשרות - האמורות בפסוק כב. צריך אתה לפתור בן - בשביל החושן (וכדלעיל ברש"י פסוק כב), שלא יתכן לפרש שתהא תחילת עשיתו עליו, שאם כן מהו שחזור ואומר בפסוק כד: "ונתת את שתי עבותות הזהב על שתי הטבעות", והרי הן כבר נתונות בו? על שני קצות החשן - לשתי פאות - פינות. וראה גם רש"י לקמן פסוק כה. וראה רש"י לעיל כו, יח. שפנגד הצואר, לימנית ולשמאלית - ראה גם רש"י לעיל פסוק ו: "בשתי טבעות שבחשן בשני קצות רחבו העליון, אחת לימין ואחת לשמאל". הבאים מול כתפות האפוד - שהטבעות האלו נועדו לחבר את החושן עם כתפות האפוד, כדלקמן פסוק כה. תורה כד

כ"א וְנִתְּתָה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתַת הַזֶּהָב • הֵן הֵן "שְׂרֵשֶׁת גְּבֻלַת" הַפְּתוּבוֹת לְמַעְלָה, וְלֹא פָּרַשׁ מְקוֹם קְבוּעָן בַּחֹשֶׁן. מִפְּרֹשׁ לָךְ שִׁיחָא תוֹחֵב אוֹתָן בְּטַבְּעוֹת, וְתַדַּע לָךְ שֶׁהֵן הֵן הָרֵאוּנוֹת, שֶׁהָרִי בְּפָרֶשֶׁת "אַלְהָ פְּקוּדֵי" לֹא הִכְפִּילוּ.

כה וְיָת תְּרַמִּין גְּדִילָן דְּעַל תְּרַמִּין סְטְרוּהֵי תַמֵּן עַל תְּרַמִּין מְרַמְצָתָא וְתַמֵּן עַל כַּתְפֵי אֶפּוֹדָא לְקַבֵּל אֶפּוֹהֵי :

(כה) וְאֵת שְׁתֵּי קִצּוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתוֹת תַתֵּן עַל־שְׁתֵּי הַמְּשַׁבְּצוֹת וְנִתְּתָה עַל־פְּתוֹת הָאֶפּוֹד אֶל־מוֹל פְּנָיו :

כ"א וְאֵת שְׁתֵּי קִצּוֹת • שֶׁל שְׁתֵּי הָעֲבֹתוֹת, ב' רֵאוּשֵׁיהֶם שֶׁל כָּל אַחַת וְאַחַת. תַתֵּן עַל־שְׁתֵּי הַמְּשַׁבְּצוֹת • הֵן הֵן הַפְּתוּבוֹת לְמַעְלָה, בֵּין פָּרֶשֶׁת הַחֹשֶׁן וּפְרֹשֶׁת הָאֶפּוֹד, וְלֹא פָּרַשׁ אֶת צָרְפָן וְאֵת מְקוֹמָן. עַכְשָׁו, מִפְּרֹשׁ שִׁיתְקַע בְּהֵן רֵאוּשֵׁי הָעֲבֹתוֹת הַתְּחוּבוֹת בְּטַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן, לְזִמִּין וְלִשְׁמַאל אֲצֵל הַצְּוָאר, שְׁנֵי רֵאוּשֵׁי שְׂרָשְׁרוֹת: הַיְמִנִית תוֹקַע בְּמְשַׁבְּצוֹת שֶׁל יְמִין, וְכֵן בְּשֵׁל שְׁמַאל, שְׁנֵי רֵאוּשֵׁי שְׂרָשְׁרוֹת הַשְּׂמַאלִית. וְנִתְּתָה • הַמְּשַׁבְּצוֹת. עַל פְּתוֹת הָאֶפּוֹד • אַחַת בְּזוֹ וְאַחַת בְּזוֹ. נִמְצְאוּ כַּתְּפוֹת הָאֶפּוֹד מְחֻזְּקִין אֶת הַחֹשֶׁן שֶׁלֹּא יִפֹּל, וּבְהֵן הוּא תְלוּי. וְעַדִּין שֹׁפֵת הַחֹשֶׁן הַתְּחַתּוֹנָה הוֹלְכַת וּבָאָה וְנוֹקְשֶׁת עַל פְּרָסוֹ, וְאֵינָה דְבוּקָה לוֹ יָפֵה, לְכַף הַצָּרֶף עוֹד ב' טַבְּעוֹת לְתַחְתִּיתוֹ כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרֹשׁ וְהוֹלֵךְ. אֶל מוֹל פְּנָיו • שֶׁל אֶפּוֹד, שֶׁלֹּא יַתֵּן הַמְּשַׁבְּצוֹת בְּעֶבֶר

אשל אברהם - הרב אלאשולי

(כד) וְנִתְּתָה אֶת שְׁתֵּי עֲבֹתַת הַזֶּהָב - הֵן הֵן "שְׂרֵשֶׁת גְּבֻלַת" הַפְּתוּבוֹת לְמַעְלָה - פְּסוּק כב. וְלֹא פָּרַשׁ מְקוֹם קְבוּעָן בַּחֹשֶׁן, עַכְשָׁו מִפְּרֹשׁ לָךְ שִׁיחָא תוֹחֵב אוֹתָן בְּטַבְּעוֹת. וְתַדַּע לָךְ שֶׁהֵן הֵן הָרֵאוּשֵׁי בְּפָרֶשֶׁת "אַלְהָ פְּקוּדֵי" - לט, טו"ז. בְּעֵשִׂית הַחֹשֶׁן בְּפוּעַל.

לֹא הִכְפִּילוּ - לֹא הוֹכְפִלָה שֵׁם עֲשִׂיתָן, שְׁעֵשׂו שְׁתֵּי שְׂרָשׁוֹת גְּבֻלוֹת וְשְׁעֵשׂו גַם שְׁתֵּי עֲבֹתוֹת זָהָב, אֲלֹא נִזְכְּרָה עֲשִׂית הַשְּׂרָשׁוֹת גְּבֻלוֹת וְנִתְּיַנֵּת שְׁתֵּי עֲבֹתוֹת הַזֶּהָב בְּטַבְּעוֹת, וּמִזֶּה מוֹכַח שֶׁחָד הֵם. וְאֵילוֹ כָּאֵן נִכְתְּבָה עֲשִׂית שְׁתֵּי שְׂרָשׁוֹת זָהָב (לְעֵיל פְּסוּק יד), וְגַם עֲשִׂית שְׂרָשׁוֹת גְּבֻלוֹת (בַּפְּסוּק כב), וּמִשׁוֹם כֵּךְ הוֹצֵרֶךְ רִשִׁי לְפָרֶשׁ לְעֵיל פְּסוּק יד שֶׁאֵין זֶה צִיוּי עַל עֲשִׂיתָן, עֵינֵן שֵׁם. תוֹרָה כה

(כה) וְאֵת שְׁתֵּי קִצּוֹת - שֶׁל שְׁתֵּי הָעֲבֹתוֹת - כְּלוּמֵר הַתִּיבוֹת "שְׁתֵּי קִצּוֹת" נִסְמְכוֹת לִ"שְׁתֵּי הָעֲבֹתוֹת", וּבְאֵילוֹ כְּתוּב: שֶׁל שְׁנֵי רֵאוּשֵׁיהֶם - מִפְּרֹשׁ קִצָּה מִלְשׁוֹן רֵאשׁ. וְרָאָה גַם רִשִׁי לְעֵיל כה, יח. שֶׁל כָּל אַחַת וְאַחַת - לוֹמֵד כֵּן מִיתוּר תִּיבַת "שְׁתֵּי (הָעֲבֹתוֹת)", שֶׁאִם הַפְּנִיָּה רַק לְרֵאשׁ אֶחָד שֶׁל כָּל שְׂרָשְׁרָת, הִיָּה

הַפְּתוּב אוֹמֵר "וְאֵת שְׁתֵּי קִצּוֹת הָעֲבֹתוֹת". תַתֵּן עַל שְׁתֵּי הַמְּשַׁבְּצוֹת - הֵן הֵן הַפְּתוּבוֹת לְמַעְלָה - פְּסוּק יג. בֵּין פָּרֶשֶׁת הַחֹשֶׁן וּפְרֹשֶׁת הָאֶפּוֹד, וְלֹא פָּרַשׁ אֶת צָרְפָן וְאֵת מְקוֹמָן, עַכְשָׁו מִפְּרֹשׁ שִׁיתְקַע בְּהֵן רֵאוּשֵׁי הָעֲבֹתוֹת הַתְּחוּבוֹת - מוֹשְׁחָלוֹת. בְּטַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן לְזִמִּין וְלִשְׁמַאל אֲצֵל הַצְּוָאר, שְׁנֵי רֵאוּשֵׁי [שְׂרָשְׁרָת] - כֵּן הוּא בְּדָפוּס רֵאוּשׁוֹן. וּבְדָפוּסִים שֶׁלְפָּנֵינוּ: הַשְּׂרָשׁוֹת.

הַיְמִנִית תוֹקַע בְּמְשַׁבְּצוֹת שֶׁל יְמִין - לְאַחַר שֶׁהִעֲבִיר הַשְּׂרָשְׁרָת דְּרָף הַטַּבְּעַת שֶׁל הַחֹשֶׁן הִיָּה מְחַבֵּר אֶת שְׁנֵי רֵאוּשֵׁי בְּמְשַׁבְּצַת הָאֶפּוֹד. וְכֵן בְּשֵׁל שְׂמַאל שְׁנֵי רֵאוּשֵׁי [שְׂרָשְׁרָת] - כֵּן הוּא בְּדָפוּס רֵאוּשׁוֹן. וּבְדָפוּסִים שֶׁלְפָּנֵינוּ: שְׂרָשׁוֹת.

הַשְּׂמַאלִית - רָאָה גַם רִשִׁי לְעֵיל פְּסוּק ו.

וְנִתְּתָה "הַמְּשַׁבְּצוֹת" - שֶׁהָרִי עַל קִצּוֹת הָעֲבֹתוֹת כְּבָר אָמַר שִׁיתָן בְּמְשַׁבְּצוֹת. וְהַכְּתוּב מְשַׁמֵּיעֵנוּ שֶׁחִיבוּר הַמְּשַׁבְּצוֹת לְכַתְּפוֹת הָאֶפּוֹד יִהְיֶה רַק לְאַחַר חִיבוּר הַשְּׂרָשְׁרוֹת לְמְשַׁבְּצוֹת. וְרָאָה רִשִׁי לְעֵיל פְּסוּק יא, שֶׁגַם חִיבוּר הַמְּשַׁבְּצוֹת שֶׁנַּעֲשָׂה עֲבוּר קְבִיעַת אֲבָנֵי הַשֵּׁהָם, נַעֲשָׂה רַק לְאַחַר קְבִיעַת

הָאֲבָנִים בְּתוֹךְ הַמְּשַׁבְּצוֹת. עַל כַּתְּפוֹת הָאֶפּוֹד - אַחַת בְּזוֹ וְאַחַת בְּזוֹ. נִמְצְאוּ כַּתְּפוֹת הָאֶפּוֹד מְחֻזְּקִין אֶת הַחֹשֶׁן שֶׁלֹּא יִפֹּל וּבְהֵן הוּא תְלוּי - כְּלוּמֵר, בֵּין שֶׁהַחִיבוּר שֶׁל הַמְּשַׁבְּצוֹת אֵל כַּתְּפוֹת הָאֶפּוֹד נַעֲשָׂה רַק לְאַחַר חִיבוּר הַשְּׂרָשְׁרוֹת לְמְשַׁבְּצוֹת, נִמְצָא שֶׁלֹּא הַמְּשַׁבְּצוֹת הַחֻזְקוּ אֶת הַחֹשֶׁן, אֲלֹא כַּתְּפוֹת הָאֶפּוֹד. אֲבָל לְהַעִיר מִלְשׁוֹן רִשִׁי לְעֵיל פְּסוּק ו: "נִמְצָא הַחֹשֶׁן תְלוּי בְּמְשַׁבְּצוֹת הָאֶפּוֹד", אֲבָל כְּבָר כְּתוּב רִשִׁי שֶׁשֶׁהוּא מְבָאָר שֵׁם רַק אֶת כְּלָלוֹת הָעֵינֵן. וּבְכָלִּלוֹת, הַמְּשַׁבְּצוֹת הֵן שֶׁהַחֻזְקוּ אֶת הַחֹשֶׁן. וְהִנֵּה אֵף שֶׁעִיקַר עֵינֵן עֲשִׂית הַטַּבְּעוֹת וְהַמְּשַׁבְּצוֹת וְהַשְּׂרָשְׁרוֹת הוּא עֲבוּר הַחֻזְקַת הַחֹשֶׁן, הָרִי לְמַעֲשֶׂה הֵן הַחֻזְקוּ גַם אֶת כַּתְּפוֹת הָאֶפּוֹד, וּכְלִשׁוֹן רִשִׁי לְעֵיל פְּסוּק ז, שֶׁ"עַל יְדֵי חִבוּרָן לְטַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן, נִקְּחוּן מִלְּפָנָיו כְּנֶגֶד לְבוֹ שֶׁאֵין נוֹפְלוֹת".

וְעַדִּין שֹׁפֵת הַחֹשֶׁן הַתְּחַתּוֹנָה הוֹלְכַת וּבָאָה וְנוֹקְשֶׁת עַל פְּרָסוֹ, וְאֵינָה דְבוּקָה לוֹ יָפֵה, לְכַף הַצָּרֶף עוֹד שְׁתֵּי טַבְּעוֹת לְתַחְתִּיתוֹ, כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרֹשׁ וְהוֹלֵךְ - פְּסוּקִים כו"כח. אֶל מוֹל פְּנָיו - שֶׁל אֶפּוֹד - וְלֹא שֶׁל כְּהֵן, כִּי פִּשּׁוּט הוּא שְׂכַתְּפוֹת הָאֶפּוֹד הֵן

הַתְּפֹת שְׁכַלְפֵי הַמַּעֲלֵל, אֲלֵא בַעֲבַר הַעֲלִיּוֹן שְׁכַלְפֵי הַחוּץ, וְהוּא קְרוּי מוֹל פְּנֵי שֵׁל אֶפֶד, כִּי אוֹתוֹ עֲבַר שְׂאִינוֹ נִרְאָה, אִינוֹ קְרוּי פְּנִים.

כו ומעבד פרתין עזקן דרבה ותשוי יתהון על תריין סטרי חושנא על ספתה די לעברא דאפודא מלגיו:

(כו) וְעֲשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְעוֹת זָהָב וְשַׂמְתָּ אֹתָם עַל-שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל-שִׁפְתוֹ אֲשֶׁר אֶל-עֵבֶר הָאֶפֶד בֵּיתָהּ:

כ"א < על שני קצות החשן • הן שתי פאותיו הפתוחות, לימין ולשמאל. על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה • הרי לך שני סימנים: האחד שיתנם בשני קצוות של תחתיתו, שהוא כנגד האפוד, שעליו אינו כנגד האפוד, שהרי סמוך לצואר הוא, והאפוד נתון על מתניו. ועוד נתן סימן שלא יקבעם בעבר החשן שכלפי החוץ, אלא בעבר שכלפי פנים, שנאמר: "ביתה", ואותו העבר הוא לצד האפוד, שחשב האפוד חוגרו לכהן ונקפל הסינר לפני הכהן על מתניו, וקצת כרסו מכאן ומכאן, עד כנגד קצות החשן, וקצותיו שוכבין עליו.

כו ומעבד פרתין עזקן דרבה ותתן יתהון על פרתין כפשי אפודא מלרע מלקבל אפוהי לקבל בית לופי מעלוי להמן אפודא:

(כו) וְעֲשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְעוֹת זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם עַל-שְׁתֵּי כְתָפוֹת הָאֶפֶד מִלְמַטָּה מִמּוֹל פְּנֵי לַעֲמַת מַחְבְּרָתוֹ מִמַּעַל לְחֹשֶׁב הָאֶפֶד:

כ"א < על שתי כתפות האפוד מלמטה • שהמשבצות נתונות בראשי כתפות האפוד העליונים הבאים על כתפיו כנגד גרונו, ונקפלות ויורדות לפניו, והטבעות צוה ליתן בראשן השני שהוא מחבר לאפוד, והוא שנאמר: "לעמת מחברתו", סמוך למקום חבורן באפוד, למעלה מן החגורה מעט, שהמחברת לעמת החגורה, ואלו נתונים מעט בגבה זקיפת הכתפות, הוא שנאמר: "ממעל לחשב האפוד", והן כנגד סוף

אשל אברהם - הרב אלאשולי

מקיף את הכהן עד כנגד קצות החשן. וקצותיו שוכבין עליו - קצות החושן היו שוכבים על האפוד. תורה כו

(כו) על שתי כתפות האפוד מלמטה - שהמשבצות נתונות בראשי כתפות האפוד העליונים הבאים על כתפיו כנגד גרונו, ונקפלות ויורדות לפניו - כנגד החנה (רש"י לעיל פסוק ז).

והטבעות צוה לתן בראשן השני שהוא מחבר לאפוד - וזהו שנאמר "מלמטה".

והוא שנאמר "לעמת מחברתו", סמוך למקום חבורן באפוד, למעלה מן החגורה מעט, שהמחברת לעמת החגורה - שהרי כתפות האפוד היו מחוברים לחגורה.

ואלו - הטבעות.

נתונים מעט בגבה זקיפת הכתפות, הוא שנאמר "ממעל לחשב האפוד", והן כנגד סוף החשן - וראה לשון רש"י לעיל פסוק ו: "ועוד שתי טבעות

אינו כנגד האפוד, שהרי סמוך לצואר הוא, והאפוד נתון על מתניו - כלפי מטה.

ועוד נתן סימן, שלא יקבעם בעבר החשן שכלפי החוץ, אלא בעבר שכלפי פנים, שנאמר "ביתה" - כלומר, "ביתה" [=לבית] מוסב על החושן.

ואותו ה"עבר" הוא לצד "האפוד" - זהו פירוש נוסף ב"אל עבר האפוד". ונמצא שהתיבות "אל עבר האפוד" נמשכות הן למעלה ("שני קצות החושן"). והן למטה ("ביתה").

שחשב האפוד חוגרו לכהן ונקפל הסנר לפני הכהן על מתניו וקצת כרסו מכאן ומכאן - ראה רש"י לעיל פסוק ו, שהאפוד היה כמין סינר מאחוריו ורחב כרוחב גב איש ויותר, ולפי זה מובן שהאפוד היה מקיף את הכהן מן הצדדים וגם כלפי פניו קצת.

עד כנגד קצות החשן - האפוד היה

מול פני הכהן, ולא צריך לכתבו (רא"ם). שלא יתן המשבצות בעבר הכתפות שכלפי המעיל - מבפנים.

אלא בעבר העליון שכלפי החוץ, והוא קרוי "מול פניו" של אפוד, כי אותו עבר שאינו נראה אינו קרוי פנים - מוסיף בזה, שלכאורה היה ניתן לומר להיפך, שהחלק הפנימי של האפוד הוא הנקרא "ממול פניו" של אפוד, ולכן מקרא שאותו צד שאינו נראה לא נקרא פנים. תורה כו

(כו) על שני קצות החשן - הן שתי פאותיו - פינותיו. וראה גם רש"י לעיל פסוק כג.

הפתוחות לימין ולשמאל. על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה - הרי לך שני סימנים: האחד, שיתנם בשני קצות של תחתיתו שהוא כנגד האפוד - זהו פירוש "אל עבר האפוד".

שעליונו - של החושן.

החשן, ונותן פתיל תכלת באותן הטבעות ובטבעות החשן, ורוכסן באותו פתיל לימין ולשמאל, שלא יהא תחתית החשן הולף לפנים וחוזר לאחור ונוקש על פרוסו, ונמצא מישוב על המעיל יפה. ממול פניו • בעבר החיצון.

כח ויחדון ית חושנא מעזקתה לעזקתא דאפודא בחושא דתכלתא למהוי על המין אפודא ולא יתפרק חושנא מעלוי אפודא:

(כח) וירכסו את החשן כתיב מטבעתו קרי ממטבעתיו אל־טבעת האפוד בפתיל תכלת להיות על־חשב האפוד ולא־יזח החשן מעל האפוד:

יש"י • לשון חבור, וכן (תהלים לא) "מרכסי איש", חבורי חבלי רשעים, וכן (ישעיה מד) "והרכסים לבקעה", הרים הסמוכים זה לזה, שאי־אפשר לירד לגיא שביניהם אלא בקשי גדול, שמתוך סמיכתן הגיא זקופה ועמקה, יהיו לבקעת מישור ונוחה לילף. להיות על־חשב האפוד • להיות החשן דבוק אל חשב האפוד. ולא יזח • לשון נתוק, ולשון ערבי הוא, כדברי דונש בן לברט.

כט ויטול אהרן ית שמהת בני ישראל בחשן דינא על לבה במעלה לקודשא לדוכרנא קדם יי תדירא:

(כט) ונשא אהרן את־שמות בני־ישראל בחשן המשפט על־לבו בבאו אל־הקדש לזכרון לפני־יהוה תמיד:

ליתמן בחשן דינא ית איניא וית תמיא ויהון על לבה דאהרן במעלה קדם יי ויטול אהרן ית דינא דבני ישראל על לבה קדם יי תדירא:

(ל) ונתת אל־חשן המשפט את־האורים ואת־התמים והיו על־לב אהרן בבאו לפני יהוה ונשא אהרן את־משפט בני־ישראל על־לבו לפני יהוה תמיד:

אשל אברהם - הרב אלאשולי

אלא בקשי גדול, שמתוך סמיכתן הגיא זקופה ועמקה - וכן כתב ברש"י שם. יהיו לבקעת מישור - והו פירוש "לבקעה" ובלשון רש"י שם: "ארץ חלקה ושוה". ונוחה לילף. להיות על חשב האפוד - "להיות" חשן דבוק אל - מפרש "על" מלשון "אל", כי חשן לא היה על חשב האפוד אלא מחובר אליו. "חשב האפוד". ולא יזח - לשון נתוק - ופירושו כדי שלא ינתק, אבל יש בזה גם אזהרת לאו, כדלקמן ברש"י פסוק לב. ולשון ערבי הוא כדברי דונש בן לברט. - אין הפירוש שהתורה כתבה בלשון ערבי, אלא שזה השתרבב בלשון ערבי מלשון הקדש, שהרי לשון הקדש היתה השפה היחידה שדברו בה עד לדור הפלגה (הבנת הנקרא. ועד). תורה כט

החשן הולף לפנים וחוזר לאחור ונוקש על פרוסו - וראה גם רש"י לעיל פסוק ו: "ומרכסן בפתיל תכלת תחוב בטבעות האפוד והחשן, שיהא תחתית החשן דבוק לחשב האפוד, ולא יהא נד ונבדל, הולף וחוזר". ונמצא מישוב על המעיל יפה. ממול פניו - בעבר החיצון - כדלעיל ברש"י פסוק כה. תורה כח (כח) וירכסו - לשון חבור. וכן "מרכסי איש" - תהלים לא, כא. חבורי חבלי רשעים - וכן הוא ברש"י שם: "מחבורי רשעים המתקשרים יחד להרע להם". וכן "והרכסים לבקעה" - ישעיה מ, ד. וברש"י שם: "הרכסים - כמו וירכסו את החושן". הרים הסמוכים זה לזה - והו פירוש "והרכסים", שהם סמוכים ומחוברים זה לזה. שאי־אפשר לירד לגיא שביניהם

בשני קצות החשן בתחתיתו, וכנגדם שתי טבעות בשתי כתפות האפוד מלמטה בראשו התחתון המחובר בחשב, טבעות החשן אל מול טבעות האפוד, שוכבים זה על זה". וצריך לומר מה שכתב "שוכבים" לאו דוקא שנוגעות, אלא זו מעל זו. ונותן פתיל תכלת" - לשון הכתוב לקמן פסוק כח. וראה רש"י לקמן לט, לא, שאף שנאמר "פתיל תכלת" בלשון יחיד, "על כרחק פחות משנים לא היו שהרי בשתי קצות החשן היו שתי טבעות החשן, ובשתי כתפות האפוד היו שתי טבעות האפוד שנגדן, ולפי דרך קשירה ארבעה חוטין היו, ומכל־מקום פחות משנים אי־אפשר". באותן הטבעות ובטבעות החשן, ורוכסן - ומחברן. באותו "פתיל" - בדפוס שני: באותן פתילים. למין ולשמאל, שלא יהא תחתית

כ"ט אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־הַתְּמִיּוֹת • הוּא כְּתָב שֵׁם הַמְּפָרֵשׁ שֶׁהָיָה נוֹתֵנוּ בְּתוֹךְ כַּפְּלֵי הַחֹשֶׁן, שֶׁעַל־יָדוֹ הוּא מְאִיר דְּבָרָיו, וְתַמְתֵּם אֶת דְּבָרָיו (יזמא עג). וּבְמִקְדָּשׁ שְׁנֵי הָיָה הַחֹשֶׁן, שְׁאִי־אֶפְשָׁר לְכַהֵן גָּדוֹל לְהִיּוֹת מְחַסֵּר בְּגָדִים, אֲבָל אוֹתוֹ הֵשֵׁם לֹא הָיָה בְּתוֹכוֹ, וְעַל שֵׁם אוֹתוֹ הִפְתָּב הוּא קְרוִי מִשְׁפָּט, שְׁנֵאָמַר (במדבר כז): "וְשָׂאֵל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים". אֶת־מִשְׁפַּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל • דָּבָר שֶׁהֵם נִשְׁפָּטִים וְנוֹכְחִים עַל־יָדוֹ, אִם לַעֲשׂוֹת דָּבָר אוֹ לֹא לַעֲשׂוֹת. וְלִפֵּי ה' מְדַרְשׁ אֲגָדָה' שֶׁהַחֹשֶׁן מְכַפֵּר עַל מַעֲוֵי הַדֵּין, נִקְרָא מִשְׁפָּט עַל שֵׁם סְלִיחַת הַמִּשְׁפָּט.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 133)

וּבְמִקְדָּשׁ שְׁנֵי הָיָה הַחֹשֶׁן . . אֲבָל אוֹתוֹ הֵשֵׁם לֹא הָיָה בְּתוֹכוֹ (רש"י כח, ל) יֵשׁ לְשָׂאֵל, מְדוּעַ מְזַכֵּיר דָּבָר זֶה. וְיֵשׁ לְבַאֵר, דִּהְיָה הֵשֵׁם הָיָה חֵלֶק מֵהַחֹשֶׁן, שֶׁכֵּן עַל־יָדוֹ מִלֵּא הַחֹשֶׁן אֶת תְּפָקִידוֹ. אָמֵנָם, מְזָה שֶׁהִפְתָּב מִפְּרִיד בֵּין מַעֲשֵׂה הַחֹשֶׁן וּבֵין נְתִינַת הָאוּרִים וְתוֹמִים מִשְׁמַע שְׂאִינָם חֵלֶק מֵהַחֹשֶׁן. וְעַל פְּרָחֵי, שֶׁהַחֹשֶׁן עֲצָמוֹ, בְּתוֹךְ בְּגָד קֹהֵל - אֵינוֹ תְלוּי בְּשֵׁם, וְעַל כֵּן מִסְתַּיֵּעַ רש"י מִבֵּיַת שְׁנֵי; וְאֵלוֹ תְּפָקִידוֹ כַּחֹשֶׁן מִשְׁפָּט - כֵּן תְלוּי בְּשֵׁם.

♦ יום שלישי ה' אדר ♦

(לא) וְעֲשִׂיתָ אֶת־מַעֲלֵי הָאֲפֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת: לא וּמַעֲבָד יֵת מַעֲלֵא דְאַפֹּדָא גְמִיר תְּכֵלֵא:

כ"ט אֶת־מַעֲלֵי הָאֲפֹד • שֶׁהָאֲפֹד נִתֵּן עֲלָיו לְחִגּוּרָה. כְּלִיל תְּכֵלֶת • כְּלִיל תְּכֵלֶת, שְׂאִין מִיֵּן אַחַר מַעֲרַב בּוֹ.

(לב) וְהָיָה פִּירְאֵשׁוֹ בְּתוֹכוֹ שֶׁפָּה יִהְיֶה לְפָיו סָבִיב מַעֲשֵׂה אֲרוֹג כְּפִי תַחֲרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא יִקְרָע: לב וְיִהְיֶה פִּירְאֵשׁוֹ כְּפִיל לְגוּה תוֹרָא יְהִי מַזְקָה לְפִנוּמָה סְחוּר סְחוּר עוֹבֵד מְחִי כְּפִנוּם שְׂרָן יְהִי לֵה לֹא יִתְבַּעַע:

אשל אברהם - הרב אלאשוילי

לְעֵיל שֵׁם כְּתָב רש"י "עַל קְלָקוֹל הַדֵּין". וְרֵאָה רש"י שְׁבַת לֵג, א שֶׁקְלָקוֹל הַדֵּין הוּא בְּשׁוּגָג, וְעוֹוֹת הַדֵּין הוּא בְּמִזְדָּה. תוֹרָה לֹא (לא) אֶת מַעֲלֵי הָאֲפֹד - שֶׁהָאֲפֹד [נִתּוּן] - כֵּן הוּא בְּכִמְהָ כְּתִיב־יָד וּדְפוּסִים רֵאשׁוֹנִים. אִף בְּדְפוּסִים שֶׁלְּפָנֵינוּ: נִתּוּן. עֲלָיו לְחִגּוּרָה - אִף שֶׁהָאֲפֹד הוּא לְבוּשׁ נִפְרָד, אֲבָל הֵיּוֹת וְהוּא מִשְׁמַשׁ גַּם בְּתוֹךְ חִגּוּרָה לְמַעֲלֵל, הַזְכִּירוּ יָחִיד עִם הַמַּעֲלֵל. וְאִף שֶׁלְּפִי זֶה, הַמַּעֲלֵל הוּא יוֹתֵר חָשׁוּב מֵהָאֲפֹד, שֶׁהָרִי הָאֲפֹד מִשְׁמָשׁוֹ כְּחִגּוּרָה, לֹא אָמַר "אֲפֹד הַמַּעֲלֵל", כִּי מְדוּבָר כָּאֵן עַל עֲשִׂית הַמַּעֲלֵל וְלֹא הָאֲפֹד. וְרֵאָה גַּם רש"י לְעֵיל פְּסוּק ד שְׂאִיבְנֵט הוּא חִגּוּרָה עַל הַכְּתוּבָה, וְהָאֲפֹד חִגּוּרָה עַל הַמַּעֲלֵל". כְּלִיל תְּכֵלֶת - כְּלִיל תְּכֵלֶת, שְׂאִין מִיֵּן אַחַר מַעֲרַב בּוֹ - וְרֵאָה גַּם רש"י מְנַחֵת מִב, ב: "שִׂיָּהָ כֵּל עֵיקֵר מִרֵּאָה הַחֲלוּזוֹן בְּצִמְרָה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה דָּבָר צְבוּעַ בְּהָ מִתְחַזְּקֵתָהּ". תוֹרָה לֹב

דְּבָרִים: אָרוֹן, אוּרִים וְתְמִיּוֹם, וְאֵשׁ, וְשִׁכְנָה, וְרוּחַ הַקּוֹדֵשׁ רש"י חגי א, ח מִיזמָא כ"א, ב. הָיָה הַחֹשֶׁן, שְׁאִי־אֶפְשָׁר לְכַהֵן גָּדוֹל לְהִיּוֹת מְחַסֵּר בְּגָדִים, אֲבָל אוֹתוֹ הֵשֵׁם לֹא הָיָה בְּתוֹכוֹ - מִבְּאֵר בְּזָה שְׂאוּרִים וְתוֹמִים" אֵינָם חֵלֶק בְּתִלְתֵי נִפְרָד מֵהַחֹשֶׁן, אֲלֵא הֵם דָּבָר נוֹסֵף עֲלָיו (הרב). וְעַל שֵׁם אוֹתוֹ הִפְתָּב הוּא קְרוִי "מִשְׁפָּט" - חוֹשֶׁן מִשְׁפָּט, כְּדִלְעִיל פְּסוּק טו וְכַפִּירוֹשׁ הַשְּׁנֵי בְּרש"י שֵׁם. שְׁנֵאָמַר - בְּמִדְבָר כו, כ"א. "וְשָׂאֵל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים". אֶת מִשְׁפַּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - דָּבָר שֶׁהֵם נִשְׁפָּטִים וְנוֹכְחִים עַל־יָדוֹ - כְּפִירוֹשׁ הַשְּׁנֵי בְּרש"י לְעֵיל שֵׁם. אִם לַעֲשׂוֹת דָּבָר אוֹ לֹא לַעֲשׂוֹת. וְלִפֵּי מְדַרְשׁ אֲגָדָה - רֵאָה וְכַחֲסִים פַּח, ב. וְיִקְרָא רְבָא י, ו. הוּבָא לְעֵיל שֵׁם כְּפִירוֹשׁ הָרֵאשׁוֹן. שֶׁהַחֹשֶׁן מְכַפֵּר עַל מַעֲוֵי הַדֵּין נִקְרָא "מִשְׁפָּט" עַל שֵׁם סְלִיחַת הַמִּשְׁפָּט. -

(ל) אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִיּוֹת - הוּא כְּתָב שֵׁם הַמְּפָרֵשׁ - וְכֵן כְּתָב רש"י בְּוִיקְרָא ח, ח. וְצִרִיף עֵינָן קֶצֶת בְּלִשׁוֹן רש"י יזמָא עג, א: "כְּלִפֵּי אוּרִים וְתוֹמִים וְשֵׁם הַמְּפָרֵשׁ שֶׁבְּתוֹךְ הַחֹשֶׁן". וְדַעַת רש"י בְּעֵינָן "שֵׁם הַמְּפָרֵשׁ" - רֵאָה רש"י סְנֵהֲדָרִין ס, א דְבוּרֵר הַמִּתְחַיֵּל שֵׁם, שֶׁהוּא "שֵׁם הַמִּיּוֹחֵד", וְכֵן מִשְׁמַע מְרש"י וְיִקְרָא כד, יא. וְשֵׁם הַמִּיּוֹחֵד הוּא שֵׁם הַיְהוּדָה - רֵאָה רש"י בְּרֵאשִׁית לב, י. סְנֵהֲדָרִין נו, א. וְעוֹד. אֲבָל מִלְשׁוֹן רש"י בְּסְנֵהֲדָרִין ס, א דְבוּרֵר הַמִּתְחַיֵּל וְשֵׁם, מִשְׁמַע שֶׁגַם שֵׁם כֵּן אֲרַבְעִים וְשִׁתִּים אוֹתִיוֹת הוּא שֵׁם הַמְּפָרֵשׁ. שֶׁהָיָה נוֹתֵנוּ בְּתוֹךְ כַּפְּלֵי הַחֹשֶׁן, שֶׁעַל יָדוֹ הוּא מְאִיר דְּבָרָיו - כְּלוּמַר, מִפְּרֵשׁ דְּבָרָיו (ע"פ רש"י יזמָא עג, ב. וְרֵאָה גַּם רש"י לְעֵיל פְּסוּק טו). וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרָא "אוּרִים". וְתַמְתֵּם אֶת דְּבָרָיו - מְשָׁלִים דְּבָרָיו, שְׂאִין גְּזָרְתוֹ חוֹזְרֵת (ע"פ רש"י יזמָא שם). וְרֵאָה גַּם רש"י לְעֵיל שֵׁם). וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרָא "תְּמִיּוֹת". וּבְמִקְדָּשׁ שְׁנֵי - שֶׁחֲסָרוּ בּוֹ חֲמִשָּׁה

כפי שה' וְהָיָה פִּי־רֹאשׁוֹ • פִּי הַמַּעֲלֵל בְּגִבְהוֹ, הוּא פְתִיחַת בֵּית הַצְּוָאר. בְּתוֹכוֹ • כְּתַרְגוּמוֹ: "כְּפִיל לְגוּה", כְּפוּל לְתוֹכוֹ, לְהִיּוֹת לוֹ לְשֹׁפָה כְּפִילָתוֹ, וְהָיָה מַעֲשֵׂה אוֹרֵג וְלֹא בְמַחַט. כְּפִי תַחְרָא • לְמַדְנוּ, שֶׁהַשְּׂרִיזִים שְׁלָהֶם פִּיהֶם כְּפוּל לְתוֹכָן. לֹא יִקְרַע • כְּדִי שְׁלֹא יִקְרַע. וְהַקּוֹרְעוֹ עוֹבֵר בְּלֹא, שְׂזָה מִמֶּנִּין לְאוּיִן שְׁבַתְוָרָה, וְכֵן: "וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן", וְכֵן "לֹא יִסּוּרוּ מִמֶּנּוּ", הַנֶּאֱמָר בְּכַדֵּי הָאֲרוֹן.

לג וְתַעֲבֹד עַל שִׁיפּוּלוֹהִי רִמּוּנֵי תְּכֵלֵת וְאַרְגָּמָא וְצִבְעֵי זָהָבִי עַל שִׁיפּוּלוֹהִי סָחוֹר סָחוֹר וְזָגִין דְּדִהֲבָא בִּינְיָהוֹן סָחוֹר סָחוֹר:

(לג) וְעִשִׂיתָ עַל־שׂוּלְיֹי רִמּוּנֵי תְּכֵלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שְׁנֵי עַל־שׂוּלְיֹי סָבִיב וּפְעַמַּיִן זָהָב בְּתוֹכֶם סָבִיב:

כפי שה' רִמּוּנֵי • עֲגָלִים וְחִלּוּלִים הָיוּ כְּמִין רִמּוּנִים הַעֲשׂוּיִים כְּבִיצַת תְּרַנְגָּלַת. וּפְעַמַּיִן זָהָב • זָגִין עִם עֲנַבְלִים שְׁבַתְוָכֶם. בְּתוֹכֶם סָבִיב • בִּינְיָהֶם סָבִיב, בֵּין שְׁנֵי רִמּוּנִים פְּעַמּוֹן אֶחָד דְּבוּק וְתִלּוּי בְּשׂוּלֵי הַמַּעֲלֵל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חט"ז עמ' 336 ואילך - מתוך 'לקראת שבת)

ריקנין שפך פרמונים או כתפוחי זהב

ועשית על-שוליו רמנו תכלת . . על-שוליו סביב ופעמני זהב בתוכם סביב: (כה, לג)

ופירש רש"י: "בתוכם סביב - ביניהם סביב, בין שני רמונים פעמון אחד דבוק".

והקשה עליזה הרמב"ן "אם-כן לא היו הרמונים משמשין כלום. ואם לנוי, למה היו עשויים פרמונים חלולים, יעשה כמין תפוחי זהב", ולכן מפרש "והפעמונים טמונין בהם (ברמונים)".

ונמצא, דנחלקו אם הרמונים היו לנוי, מה היה צריך להיות צורתם. לפי רש"י הרמונים חלולים היו, ולפי הרמב"ן אם היו נעשים לנוי, היו צריכים לעשותם כ"תפוחי זהב".

אשל אברהם - הרב אלטוילי

תְּרַנְגָּלַת - כְּלוֹמֵר, שְׁלֹא הָיוּ עֲגוּלִים מִמֶּשׁ אֶלָּא בְּצוּרַת בִּיצָה. וְאָכֵן הָרִימוֹן כְּשֶׁהוּא קָטָן, הֵינּוּ בְּתַחֲלִיל גְּדִילָתוֹ, הוּא חֲלוּל, וְצוּרָתוֹ בְּצוּרַת בִּיצָה [רְאֵה תְּמוּנָה בְּסוֹף הַסֵּפֶר]. וּבְסִפּוֹר "דְּמוֹת הַכֶּסֶף" כְּתַב, שֶׁבְּמִדְיָתוֹ שֶׁל רִש"י לֹא יָדְעוּ אִיךָ נִרְאָה רִימוֹן, וְלָכֵן הוֹצֵרָף לְהִבְיֵא דוֹגְמָא מְבִיצַת תְּרַנְגוּלַת, וּמוֹכִיחַ כֵּן מִרִש"י בְּרִכּוֹת לוֹ, ב: "פִּיטְמָא שֶׁל רִימוֹן - הִפְרַח שְׁבִירָאֲשׁוּ, כְּעִין שְׂנִישׁ לְתַפּוּחִים", שְׁגַם שֶׁם הוֹצֵרָף לְהִבְיֵא דוֹגְמָא לְרִימוֹן מִפְּרִי אַחֵר. וְרִאֵה גַם רִש"י זְבָחִים פַּח, ב. חוֹלִין קִיח, ב.

וּפְעַמַּיִן זָהָב - זָגִין - הַחֲלֵק הַחִיצוֹנִי שֶׁל הַפְּעַמּוֹן.

עִם עֲנַבְלִין שְׁבַתְוָכֶם - רְאֵה גַם רִש"י זְבָחִים פַּח, ב: "עֵינְבָלִים - מַה שְׁתִּלּוּי בְּתוֹכָן לְקִשְׁקֶשׁ".

בְּתוֹכֶם סָבִיב - בִּינְיָהֶם סָבִיב, בֵּין שְׁנֵי רִמּוּנִים פְּעַמּוֹן אֶחָד דְּבוּק וְתִלּוּי בְּשׂוּלֵי הַמַּעֲלֵל. - בֵּין הַרְמוּנִים, וְלֹא בְּתוֹכֶם מִמֶּשׁ. וְכֵן כְּתַב רִש"י בְּזָבָחִים פַּח, ב: "וּבְתוֹף הַרְמוּנִים דְּקָרָא, לֹא בְּתוֹף הַחֲלָל קָאָמַר, אֶלָּא בִּינְיָהֶם, דְּפְעַמּוֹן אֶחָד בֵּין שְׁנֵי רִמּוּנִים". תוֹרָה לֹד

תַּחְרָא", שְׁפִי הַמַּעֲלֵל צָרִיף לְהִיּוֹת כְּפוּל כְּפִי הַשְּׂרִיזוֹן, אֲבָל מ"בְּתוֹכוֹ" בְּלֶכַד לֹא הֵינּוּ יוֹדְעִים שְׁפִי כְּפוּל. לֹא יִקְרַע - כְּדִי שְׁלֹא יִקְרַע - וּמַה שֶּׁרַק בְּמַעֲלֵל הוֹצֵרָף לַעֲשׂוֹת כֵּן כְּדִי שְׁלֹא יִקְרַע, וְלֹא בְּשֶׂאֵר בְּגִדֵי כְּהוֹנֵה, יֵשׁ לוֹמֵר מִשׁוּם שֶׁהַפְּעַמּוּנִים וְהַרְמוּנִים חֲלוּלִים בְּמַעֲלֵל, יֵשׁ חֶשֶׁשׁ שִׁיקְרָעוּ מִחֲמַת כְּבָדֶם, מַה־שְּׂאִי־כֵן בְּשֶׂאֵר בְּגִדֵי כְּהוֹנֵה (בַּאֵר בַּשּׁוּחַ).

וְהַקּוֹרְעוֹ עוֹבֵר בְּלֹא - כְּלוֹמֵר, מִזָּה שְׁנֶאֱמַר "לֹא יִקְרַע" (שִׁמְשָׁמְעוּ מֵאֲלִיּוֹ), מוֹכֵן שְׂזָהוּ טַעַם "כְּדִי שְׁלֹא יִקְרַע", אֶךְ מִזָּה שְׁלֹא כְּתוּב "שְׁלֹא יִקְרַע", אֶלָּא "לֹא יִקְרַע", מוֹכֵן שֶׁהַכְּתוּב מְשַׁמְעֵנוּ גַם שְׂזָהוּ לֹא (בַּאֵר בַּשּׁוּחַ).

שְׂזָה מִמֶּנִּין לְאוּיִן שְׁבַתְוָרָה. וְכֵן "וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן" - פְּסוּק כַּח. שְׁגַם בּוֹ יֵשׁ כְּפֹל מְשַׁמְעוֹת, כְּדִי שְׁלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן, וְגַם לֹא.

וְכֵן "לֹא יִסּוּרוּ מִמֶּנּוּ" הַנֶּאֱמָר בְּכַדֵּי הָאֲרוֹן - לְעֵיל כַּח, טו. שְׁגַם בּוֹ יֵשׁ כְּפֹל מְשַׁמְעוֹת, כְּדִי שְׁלֹא יִסּוּרוּ מִמֶּנּוּ, וְגַם לֹא. תוֹרָה לֵג.

(לג) רִמּוּנֵי - עֲגָלִים וְחִלּוּלִים הָיוּ, כְּמִין רִמּוּנִים הַעֲשׂוּיִים כְּבִיצַת

(לב) וְהָיָה פִּי רֹאשׁוֹ - פִּי הַמַּעֲלֵל בְּגִבְהוֹ - זָהוּ פִירוּשׁ "בְּרֹאשׁוֹ".

הוּא פְתִיחַת בֵּית הַצְּוָאר. בְּתוֹכוֹ - כְּתַרְגוּמוֹ: "כְּפִיל לְגוּה", כְּפוּל לְתוֹכוֹ, לְהִיּוֹת לוֹ לְשֹׁפָה כְּפִילָתוֹ. וְהָיָה "מַעֲשֵׂה אוֹרֵג" - כְּלוֹמֵר, כֹּל הַמַּעֲלֵל הָיָה מַעֲשֵׂה אוֹרֵג וְלֹא רַק הַשְּׂפָה, כִּי מֵאַחַר שֶׁפִּירֵשׁ שִׁפִּי רֹאשׁוֹ בְּתוֹכוֹ, הֵינּוּ שֶׁהַשְּׂפָה כְּפוּלָה לְתוֹכוֹ, מוֹכֵן שֶׁכֹּל הַמַּעֲלֵל הוּא מַעֲשֵׂה אֶחָד יַחַד עִם הַשְּׂפָה הַכְּפוּלָה, וּכְמוֹ הַשְּׂרִיזִים שֶׁמִּזְכִּיר בְּדַמְשֵׁק (דְּבִיר דח).

וְלֹא בְמַחַט - וְכֵן הוּא בְּזָבָחִים פַּח, סוֹף עֲמוּד א: "בְּגִדֵי כְּהוֹנֵה אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן מַעֲשֵׂה מַחַט", וּבְרִש"י שָׁם: "לְאַרְגָּן כְּמִין יְרִיעָה וְלַעֲשׂוֹתָן אַחֲרֵי־כֵן לְבוּשׁ תְּפוּר כְּמַחַט, אֶלָּא כְּמִין מְלָבוּשׁ אוֹרְגִין אוֹתָן בְּכָלֵיהֶם".

כְּפִי תַחְרָא - לְמַדְנוּ שֶׁהַשְּׂרִיזִים - כְּתַרְגוּם אוֹנְקְלוֹס: "כְּפּוּם שְׂרָזִין", כְּפִי שְׂרִיזוֹן. וְהוּא לְבוּשׁ הַשְּׂרִיזִין שְׁלּוּבְשִׁים הַלּוֹחֲמִים לְהִגֵּן עַל עֲצָמָם.

שְׁלָהֶם פִּיהֶם כְּפוּל לְתוֹכָן - וּמִזָּה מוֹכֵן שְׁגַם הַמַּעֲלֵל פִּיּוֹ כְּפוּל לְתוֹכוֹ. כְּלוֹמֵר, זֶה שְׂתַרְגֵּם אוֹנְקְלוֹס לְעֵיל אֶת תֵּיבַת "בְּתוֹכוֹ" - "כְּפוּל לְתוֹכוֹ", לְמַד כֵּן מִ"כְּפִי

וּנְרָאָה לְבָאָר בַּעֲבוּדַת הָאֵדָם לְקוּנּוּ, דְּהִנֵּה הַפְּהוּ-גְדוּל הִיָּה שְׁלוּחָם שֶׁל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל, וּבִגְדֵי־נִרְמָזוּ כָּל הַבְּחִינּוֹת בְּבִנְיַיִשְׂרָאֵל, וּבִשְׁוֹלֵי הַמַּעֲיֵל נִרְמָזָה מַעֲלַתָּם שֶׁל הַדְּרָגָה הַכִּי תַחְתּוֹנָה בְּבִנְיַיִשְׂרָאֵל "רִיקְנִין שֶׁבָר".
לְרִשִׁי - "פִּשְׁטוּסוֹ שֶׁל מִקְרָא" - בִּשְׁוֹלֵי הַמַּעֲיֵל מְרַמְזִים מַעֲלַת הַ"נוֹי" שֶׁלָּהֶם שֶׁ"אַפִּילוּ רִיקְנִין שֶׁבָר מְלֵאִים מִצְוֹת כְּרֵמוֹן" וְלָכֵן נִרְמָזוּ הַ"רִיקְנִין" בְּצוּרַת רֵמוֹנִים.

אֲף לְרַמְבַּ"ן, שֶׁבִּפְרוּשׁוֹ יִשְׁנֶם גַּם "דְּבָרִים נְעִימִים . . לְיֹדְעֵי חוֹן" (לְשׁוֹן הַרַמְבַּ"ן בִּ"פְתִיחָה" לְפִירוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה) אִם תַּכְלִית הַרֵמוֹנִים לְגַלוֹת הַיִּפְי וְהַ"נוֹי" שֶׁבִּ"רִיקְנִין", הֵיוּ צְרִיכִים לַעֲשׂוֹתָם בְּצוּרַת תַּפּוּחֵי זָהָב, לְהִרְאוֹת שֶׁכָּל יְהוּדֵי בְּפִנְיֵימִיתוֹת אֵינּוּ "רִיקְנִין" (וְרַק "מְלֵא מִצְוֹת") אֲלָא כָּל מִצִּיאוֹתוֹ הוּא "תַּפּוּחַ זָהָב", עוֹבֵד ה'.

(ד) פַּעְמֹן זָהָב וְרֵמוֹן פַּעְמֹן זָהָב וְרֵמוֹן עַל-שׁוּלֵי הַמַּעֲיֵל סָבִיב:

לד זגא דדהבא ורמונא זגא דדהבא ורמונא
על שיפולי מעילא סחור סחור:

ש"י ◀ פַּעְמֹן זָהָב וְרֵמוֹן וְגו' • פַּעְמֹן זָהָב, וְרֵמוֹן אֲצִלוּ.

(ה) וְהָיָה עַל-אֶהָרָן לְשֵׁרֶת וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל-הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבִצְאוֹתוֹ וְלֹא יָמוּת:
לה ויהי על אהרן לשמשא וישמע קולו
במעלה לקודשא קדם יי וכמפקה ולא
ימות:

ש"י ◀ וְלֹא יָמוּת • מְכַלֵּל לָאו אִתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן: אִם יִהְיֶה לוֹ, לֹא יִתְחַיֵּב מִיָּתֶה. הָא אִם יִכְנַס מְחַסֵּר אֶחָד מִן הַבְּגָדִים הַלְלוּ, חַיֵּב מִיָּתֶה בִּיְדֵי שְׁמִים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' חלק טו, עמוד 338 - מתוך 'לקראת שבת')

בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים אֵין רַעַשׁ

בְּכָל הַשָּׁנָה קֵלָה, כְּשֶׁנִּכְנַס הַפְּהוּ-גְדוּל לַקֹּדֶשׁ, הִיָּה לְבוּשׁ בַּמַּעֲיֵל שֶׁבִּשְׁוֹלֵי הֵיוּ פַעְמֹנִים, כְּדִי שִׁיְהִי "וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ" (תְּרוּמָה כח, לה). מִה־שְּׁאִין-כֵּן בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, נִכְנַס הַפְּהוּ-גְדוּל לַקֹּדֶשׁ-הַקֹּדְשִׁים בְּבִגְדֵי לְבוֹ, שֶׁלֹּא הֵיוּ בָהֶם פַּעְמֹנִים.

וְיֵשׁ לַעֲיֵן בְּזֶה - דְּכִינּוֹן שֶׁבְּכָל הַשָּׁנָה "וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ" הוּא תְּנַאי עֵיקָרִי וּמַעֲכָב בְּכִנְיֻסְתּוֹ לַקֹּדֶשׁ ("וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ . . וְלֹא יָמוּת") - מֵאֵי טַעְמָא בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים אֵין צְרִיךְ לָזֶה?

וְיֵשׁ לְבָאָר - בְּדֶרֶךְ הַדְּרוֹשׁ:

מְבֹאָר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת (סֵפֶר הַמֵּאמָרִים תרצ"ט עמ' 2 וְאֵילֶךְ, וּבִכ"מ), דָּאף שֶׁבְּדֶרֶךְ כָּלֵל, עֲבוּדַת ה' הִיא בְּאִפְסָן דִּ"לֹא בְּרַעַשׁ ה'"

אשל אברהם - הרב אלאשולי

לְהִיּוֹת עֲלֵיו כָּל הַבְּגָדִים, וְכִלְשׁוֹן רִשִׁי לְעֵיל "אִם יִהְיֶה עֲלָיו", יֵשׁ לוֹמַר שֶׁמִּשּׁוּם כִּף אָמַר רִשִׁי לְעֵיל שֶׁהַכְּתוּב מְשַׁמֵּיעֵנוּ בְּעֵיקָר עַל הַ"הוּן" שֶׁבְּדָבָר, וְלָכֵן אָמַר "וְהָיָה", לוֹמַר שֶׁאִם לֹא הָיָה עֲלָיו אֲפִילוּ אֶחָד מִן הַבְּגָדִים חַיֵּב מִיָּתֶה. וְכַתֵּב בְּ"תוֹרַת מִנְחָם" שֶׁ"אֶחָד מִן הַבְּגָדִים הַלְלוּ", הַכּוּנָה רַק לְמַעֲיֵל חוֹשֵׁן וְאַפּוֹד הַנּוֹכְרִים קוֹדֵם לָכֵן, שֶׁבָּהֶם נִזְכְּרָה הַחֲשִׁיבוֹת שֶׁבְּלִבֵּישָׁתָם: "בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ" וְ"לִפְנֵי ה'". אֲמַנָּם לְקַמֵּן פְּסוּק מִגַּ מוֹסִיף רִשִׁי שֶׁכֵּן הוּא גַם בְּכָל שְׂאָר הַבְּגָדִים, וְשֶׁכֵּן הוּא גַם בְּכֵהֵן הַדְּיוֹט, אֲלָא שְׁשֵׁם מְדוּבָר בְּמִי שֶׁמִּשְׁמַשׁ מְחוּסֵר בְּגָדִים, וְאֵילוּ כְּאֵן מְדוּבָר אִף "בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ" בְּלִבְדוּ. תוּרָה לוֹ

כא. **אִם יִהְיֶה לוֹ** - בְּגָדֵי הַכְּהוּנָה לְאֶהָרָן. וּבְרִשִׁי שֶׁבְּרַמְבַּ"ן הַגִּירְסָא: אִם יִהְיֶה עֲלָיו. **לֹא יִתְחַיֵּב מִיָּתֶה, הָא אִם יִכְנַס** - אֶל הַקֹּדֶשׁ. כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב "בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ". **מְחַסֵּר אֶחָד מִן הַבְּגָדִים הַלְלוּ חַיֵּב מִיָּתֶה בִּיְדֵי שְׁמִים**. - כְּלוֹמַר, הַפְּסוּק "וְהָיָה עַל אֶהָרָן .. וְלֹא יָמוּת", אֵינּוּ מוֹסֵב רַק עַל הַמַּעֲיֵל הַנּוֹכְרַי פְּסוּק הַקּוֹדֵם, אֲלָא עַל כָּל הַבְּגָדִים הַנּוֹכְרִים לִפְנֵי כֵּן, וְיִמָּה שֶׁאָמַר הַכְּתוּב "וְהָיָה בְּלִשׁוֹן יְחִיד, וְזֶה לוֹמַר שֶׁאִף חֲסֵרוֹן שֶׁל בְּגָד אֶחָד מְחַיֵּב מִיָּתֶה. וְאִף שֶׁבְּפְסוּק נֶאֱמַר "וְלֹא יָמוּת", וְלִשְׁם כִּף צְרִיךְ

(ד) **פַּעְמֹן זָהָב וְרֵמוֹן** - אֲצִלוּ. **פַּעְמֹן זָהָב וְרֵמוֹן** - אֲצִלוּ. - כֵּן הוּא בְּכַמְּהָ כְּתִבֵּי-יָד וּבְכַפּוּס רֵאשׁוֹן. כְּלוֹמַר, הַתּוֹרָה כְּפָלָה "פַּעְמֹן זָהָב וְרֵמוֹן, פַּעְמֹן זָהָב וְרֵמוֹן", לוֹמַר שֶׁלִּיד כָּל פַּעְמֹן הִיָּה רֵימוֹן, כִּי אִם הִיָּתֶה כּוֹתֵב רַק פַּעַם אַחַת, הִיָּה נִיחַן לוֹמַר שִׁיכּוּלִים לְהִנִּיחַ תְּחִילָה כְּמָה פַּעְמֹנִים וְאֶחָר-כִּף כְּמָה רֵמוֹנִים (שפ"ח). וּבְכַפּוּסִים שֶׁלְּפָנֵינוּ הַגִּירְסָא: "פַּעְמֹן זָהָב וְרֵמוֹן וְגו'" - פַּעְמֹן זָהָב וְרֵמוֹן אֲצִלוּ". תוּרָה לֹה **(ל) וְלֹא יָמוּת** - **מְכַלֵּל לָאו אִתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן** - כְּלוֹמַר, הַכְּתוּב בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ בְּעֵיקָר אֵת הַ"הוּן" שֶׁבְּדָבָר. וְרֵאָה גַם רִשִׁי לְקַמֵּן ל, כ. דְּבָרִים יֵא.

(מלכים-א יט, יא), מפל-מקום עבודת בעלי-תשובה היא ברעש. כי כיון שבורח הוא מן הרע - מקום הפנות והטמאה, לכן עבודתו היא ברעש, וכדגמות הבורח מספנה, שבורח הוא בזעקה ובקול גדול. ועל-פי זה יש לבאר, דמה שפניסת הפנה-גדול אל הקדש (בכל השנה) היא באפן ד"ונשמע קולו", הרי זה מפני שהוא נכנס כשלוחם של כל ישראל, גם אלו שהם בדרגות נמוכות - ולכן צריך שיהיה "ונשמע קולו בבאו אל הקדש" להראות שגם אלו שעבודתם ברעש גדול - בעלי-תשובה, נכנסים עמו. אף זהו בכל השנה כולה, כשיש מקום לחטאים ועונות, רחמנא-ליצלו, דאזי יש כאלו שעבודתם היא ברעש, בבריחה מן הרע. אולם ביום הפורים, שבו מתגלית בכל אחד מישראל עצם נשמתו, שבה אין פגם דחטאים ועונות כלל וכלל - אזי נכנס הפנה-גדול אל הקדש בלא רעש, כי אז עומדים כל בני ישראל בתכלית הבטול להקב"ה - "בקול דממה דקה".

(לו) ועשית ציץ זהב טהור ופתחת עליו פתוחי חתם קדש ליהוה:
 לו ומעבד ציץ דדהב דכי ותגלוף עלוהי קתב מפרש קדש ליי:

כפי ציץ • (סוכה ה) כמין טס של זהב היה, רחב שני אצבעות, מקיף על המצח מאזן לאזן.

(לז) ושמת אתו על-פתיל תכלת והיה על- המצנפת אל-מול פני-המצנפת יהיה:
 לז ויהשוי יתה על חוטא דתכלתא ויהי על מצנפתא לקבל אפי מצנפתא יהי:

כפי על פתיל תכלת • ובמקום אחר הוא אומר (שמות ט): "ויהיו עליו פתיל תכלת", ועוד כתיב כאן: "והיה על המצנפת", ולמטה הוא אומר: "והיה על מצח אהרן", וב'שחיטת קדשים' (זכחים יט), שנינו: 'שערו היה נראה בין ציץ למצנפת - ששם מניח תפלין'. למדנו, שהמצנפת למעלה בגבה הראש, ואינה עמקה להפגס בה כל הראש עד המצח, והציץ מלמטה והפתילים היו בנקבים ותלויין בו בשני ראשים ובאמצעו. ששה, בג' מקומות הללו. פתיל מלמעלה, אחד מבחוץ ואחד מבפנים כנגדו, וקושר ראשי הפתילים מאחורי הערף שלשתן, ונמצאו בין ארץ הטס ופתילי ראשיו, מקיפין את הקדקד, ופתיל האמצעי שבראשו קשור עם ראשי השנים והולך על פני רחב הראש מלמעלה. נמצא עשוי כמין כובע, ועל פתיל האמצעי

אשל אברהם - הרב אלאשולי

מקומות הללו - כי בכל מקום, הפתיל נכפל לשני פתילים, וכפי שמבאר מיד. וראה רש"י לקמן לט, לא שמבאר הטעם "שכף הוא נוח לקשור, ואין דרך קשירה בפחות משני חוטיין". פתיל מלמעלה אחד מבחוץ - כלומר, פתיל אחד מעל הציץ לצד החוץ. ואחד מבפנים - מתחת לציץ, לצד המצח. כנגדו - כנגד הפתיל שמעליו. וקושר ראשי הפתילים מאחורי הערף שלשתן, ונמצאו בין ארץ הטס ופתילי ראשיו מקיפין את הקדקד, ופתיל האמצעי שבראשו קשור עם ראשי השנים והולך על פני רחב הראש מלמעלה, ונמצא עשוי כמין כובע, ועל פתיל האמצעי הוא אומר "והיה על

"שחיטת חוליון", שכן המסכת מדברת בדיני שחיטה של חוליון. "שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפלין", למדנו שהמצנפת למעלה בגבה הראש, ואינה עמקה להפגס בה כל הראש עד המצח, והציץ מלמטה - על המצח. והוצרך להביא הוכחה מהמשנה בנבחים ולא הסתפק בפסוק "והיה על מצח אהרן", משום שאת הפסוק היה ניתן לפרש שהיה מונח בחלקו על המצנפת ונמשך למטה גם על המצח, אבל מהמשנה מבואר שלא כך היה (משכיל לדח). ולהעיר דלקמן לט, לא הביא רש"י רק את המשנה בנבחים ולא את הפסוק "על מצח אהרן". והפתילים היו בנקבים ותלויין בו בשני ראשים - בשני קצוות הציץ. ובאמצעיתו, ששה בשלושה

(לו) ציץ - כמין טס של זהב היה, רחב שני אצבעות, מקיף על המצח מאזן לאזן - בדפוס שני נוסף כאן: וכתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת. וראה שבת סג, ב. סוכה ה, א. תורה לו (לז) על פתיל תכלת - ובמקום אחר הוא אומר - לקמן לט, לא. וראה גם רש"י שם. "ויהיו עליו פתיל תכלת" - משמע שהפתיל היה על הציץ. ועוד כתיב כאן: "והיה על המצנפת" - וכן נאמר בויקרא ח, ט: "וישם על המצנפת .. את ציץ הזהב". ולמטה הוא אומר - פסוק לח. "והיה על מצח אהרן", וב'שחיטת קדשים' שנינו - זכחים יט, סוף עמוד א. מסכת זבחים נקראת "שחיטת קדשים", שכן המסכת מדברת בדיני שחיטה והקרבן של קדשים, ואילו מסכת חוליון נקראת

הוא אומר "והיה על המצנפת", והיה נותן הציץ על ראשו כמין כובע על המצנפת, והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל, והטס תלוי כנגד מצחו, ונתקנימו כל המקראות: פתיל על הציץ, וציץ על הפתיל ופתיל על המצנפת מלמעלה.

לח ויהי על בית עינוהי דאהרן וישול אהרן ית עונת קודשיא די יקדשון בני ישראל לכל מתנת קודשיהון ויהי על בית עינוהי תדירא לרעוא להון קדם יי:

לח) והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לכל מתנת קדשיהם והיה על מצחו תמיד לרצון להם לפני יהוה:

כ"א ונשא אהרן • לשון סליחה, ואף על פי כן אינו זו ממשמעו: אהרן נושא את המשא של עון. נמצא מסלק העון מן הקדשים. את עון הקדשים • לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטמאה, כמו ששינינו (מנחות כח): אי זה עון הוא נושא? אם עון פגול, הרי כבר נאמר: "לא ירצה". ואם עון נותר, הרי נאמר: "לא יחשב". ואין לומר שיכפר על עון הכהן שהקריב טמא, שהרי "עון הקדשים" נאמר, ולא עון המקריבים. הא אינו מרצה, אלא להכשיר הקרבן. והיה על מצחו תמיד • אי אפשר לומר שיהא על מצחו תמיד, שהרי אינו עליו אלא בשעת העבודה, אלא תמיד, לרצות להם אפלו אינו על מצחו, שלא היה כהן גדול עובד באותה שעה. ולדברי האומר: עודהו על מצחו, מכפר ומרצה, ואם לאו, אינו מרצה, נדרש: "על מצחו תמיד", מלמד שממשמש בו בעודו על מצחו, שלא יסיח דעתו ממנו.

אשל אברהם - הרב אלטוילי

הקדשים כתיב, ולא עון הכהנים".
הא אינו מרצה אלא להכשיר הקרבן - שאין הבגדים צריכין להביא קרבן אחר (רש"י שבועות שם).
והיה על מצחו תמיד - אי אפשר לומר שיהא "על מצחו תמיד", שהרי אינו עליו אלא בשעת העבודה - כלומר, אין חובה עליו אלא בשעת עבודה, אבל אם רוצה יכול שיהיה עליו אף שלא בשעת עבודה, כדמשמע ביומא ז, ב (יברי דח).
אלא "תמיד [לרצון] - כן הוא בכמה כתבי יד ובדפוס ראשון. כלומר תיבת "תמיד" מוסכת על "לרצון להם".
להם", אפילו אינו על מצחו, שלא היה כהן גדול עובד באותה שעה. ולדברי האומר - רבי יהודה יומא ז, ב.
עודהו על מצחו - מכפר ומרצה, ואם לאו - אינו מרצה, נדרש: "על מצחו תמיד" - כלומר, תיבת "תמיד" מוסכת על התיבות "על מצחו".
מלמד שממשמש בו בעודו על מצחו, שלא יסיח דעתו ממנו. - בכמה כתבי יד ודפוסים ראשונים: "שימשמש בו" (בלשון ציווי). תורה לט

משא.
אהרן נושא את המשא של "עון", נמצא מסלק ה"עון" מן "הקדשים".
את עון הקדשים - לרצות - לבעלים (רש"י יומא ז, א).
על הדם ועל החלב שקרבו בטמאה - ברש"י שבועות ט, ב: "על הדם או על החלב או על הבשר של עולה שקרב בטומאה".
כמו ששינינו - פסחים טו, א.
איזה עון הוא נושא? אם עון פגול - מחשבת חוץ למקומו (רש"י פסחים שם).
הרי כבר נאמר - ויקרא יט, ז וברש"י שם.
"לא ירצה", ואם עון נותר - מחשבת נותר, ששקטו על מנת להותיר ולאכלו חוץ לזמנו (רש"י פסחים שם).
הרי נאמר - ויקרא ז, יח וברש"י שם.
"לא יחשב" - לא עלתה לו הקרבה. ואין לומר שיכפר על עון הכהן שהקריב טמא, שהרי "עון הקדשים" נאמר ולא "עון המקריבים" - וראה רש"י פסחים שם: "פסול הקרבן יכשיר וירצה, ואינו מכפר על האוכלין אותו טמא, דעון

המצנפת" - ועל פי זה מובן מה שנאמר "ושמת אותו על פתיל תכלת" (בלשון יחיד), אף שהיו פתילים נוספים בקצות הציץ, כי כאן הכונה לפתיל האמצעי. אבל ראה לשון רש"י ויקרא שם: "פתיל תכלת הקבועים בציץ נתן על המצנפת, נמצא הציץ תלוי במצנפת". וראה גם רש"י לקמן לט, לא: "ואל תתמה שלא נאמר פתיל תכלת הואיל ומרובין הן וכו'".
והיה נותן הציץ על ראשו כמין כובע על המצנפת, והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל, והטס תלוי כנגד מצחו, ונתקנימו כל המקראות: פתיל על הציץ, וציץ על הפתיל, ופתיל על המצנפת מלמעלה. - וכן כתב רש"י לקמן כט, ו: "נותנו על המצנפת כמין כובע". וברש"י לקמן לט, לא: "היה מושכן על המצנפת כמין כתר". תורה לח
לח) ונשא אהרן - לשון סליחה. ואף על פי כן אינו זו ממשמעו - לשון משא. ראה גם רש"י בראשית ד, יג שפירש "גדול עוני מנשוא", מלשון

(לט) וְשִׁבְצָתָּ הַפְּתִיחַת שֵׁשׁ וְעֵשֶׂת מִצְנַפֵּת שֵׁשׁ
 וְאֲבָנֵי תַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה רִקְמָה:
 לט וּתְרַמֵּץ כְּתוּבָא בּוֹצֵא וְתַעֲבֵד מִצְנַפְתָּא
 דְּבוֹצֵא וְהִמְיָנָא תַעֲבֵד עוֹבֵד צִיר:

י"ז - וְשִׁבְצָתָּ • עֲשֵׂה אוֹתָם מִשְׁבְּצוֹת מִשְׁבְּצוֹת, וְכֻלָּם שֶׁל שֵׁשׁ.

(מ) וְלִבְנֵי אֶהְרֹן תַעֲשֶׂה כִּתְנֹת וְעֵשֶׂת לָהֶם
 אֲבָנִים וּמִגְבְּעוֹת תַעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד
 וְלִתְפָאֲרָתָם:
 מ וְלִבְנֵי אֶהְרֹן תַעֲבֵד כְּתוּבֵין וְתַעֲבֵד לְהוֹן
 הַמְיָנִין וְכּוֹבְעֵין תַעֲבֵד לְהוֹן לִיקָר
 וְלִתְשִׁבְחָתָם:

י"ח - וְלִבְנֵי אֶהְרֹן תַעֲשֶׂה כִּתְנֹת • אֲרַבְּעָה בְּגָדִים הִלְלוּ וְלֹא יוֹתֵר: כִּתְנֹת וְאֲבָנֵי וּמִגְבְּעוֹת - הֵיא מִצְנַפְתָּא, וּמִכְנָסִים הַכְּתוּבִים לְמִטָּה בַּפְּרָשָׁה.

(מא) וְהַלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אֶהְרֹן אֶחָיִד וְאֶת־בָּנָיו
 אֹתוֹ וּמִשְׁחַתָּ אֹתָם וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם
 וּכְהַנְוִילִי:
 מא וּמְלַבֵּשׁ יִתְהוֹן יֵת אֶהְרֹן אֶחָיִד וְיֵת בְּנֵיהִי
 עִמָּה וְיִתְרַבֵּי יִתְהוֹן וְיִתְקַרְבּ יֵת קְרִיבָהוֹן
 וְיִתְקַדֵּשׁ יִתְהוֹן וְיִשְׁמְשׁוּן קְדָמִי:

י"ט - וְהַלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אֶהְרֹן • "אוֹתָם" הָאֲמֹרִים בְּאֶהְרֹן: חֲשׂוֹן וְאֶפֹד וְיַמְעִיל וְכִתְנֹת־תְּשֻׁבֵץ, מִצְנַפֵּת וְאֲבָנֵי וְצִיץ, וּמִכְנָסִים הַכְּתוּבִים לְמִטָּה בְּכֻלָּם. וְאֶת־בָּנָיו אֹתוֹ • אוֹתָם הַכְּתוּבִים בָּהֶם. וּמִשְׁחַתָּ אֹתָם • אֵת אֶהְרֹן וְאֵת בָּנָיו, בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה. וּמִלֵּאתָ אֶת־יָדָם • כָּל מְלוּי יָדַיִם, לְשׁוֹן חֲנוּךְ הוּא, כְּשֶׁהוּא נִכְנָס

אשל אברהם - הרב אלעזר

לְבָגָדִים שֶׁנִּזְכְּרוּ כָּאן, שֶׁאֵין הֵיךְ דִּי שְׂוִיבְתוּב "וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת אֶהְרֹן", אֲלֵא לְ"אוֹתָם" בְּגָדִים שֶׁנִּזְכְּרוּ אֲצֵל אֶהְרֹן. "חֲשׂוֹן, וְאֶפֹד, וְיַמְעִיל, וְכִתְנֹת תְּשֻׁבֵץ, מִצְנַפֵּת, וְאֲבָנֵי, וְצִיץ" - לְעֵיל פְּסוּק לֹא.

וּמִכְנָסִים הַכְּתוּבִים לְמִטָּה בְּכֻלָּם - כּוֹלֵל אֶהְרֹן, וְכִמּוּ שְׂכַתְב רְשִׁי שֵׁם. וְאֵת בָּנָיו אֹתוֹ - "אוֹתָם" הַכְּתוּבִים בָּהֶם - כִּתְנֹת, אֲבָנִים, מִגְבְּעוֹת, וּמִכְנָסִים הַכְּתוּבִים לְמִטָּה. כְּלוּמַר, תִּיבַת "אוֹתָם" (שֶׁהַכְּנֹהַ עַל הַבְּגָדִים) מְתַפְּרֶשֶׁת הֵן עַל "אֶהְרֹן" וְהֵן עַל "בָּנָיו", אֶהְרֹן יִלְבַּשׁ אֵת אוֹתָם בְּגָדִים הָאֲמֹרִים בּוֹ, וּבָנָיו יִלְבְּשׁוּ אֵת אוֹתָם בְּגָדִים הַכְּתוּבִים בָּהֶם. וְרָאָה גַם רַאב"ע.

וּמִשְׁחַתָּ אֹתָם - "אֵת אֶהְרֹן .. וְאֵת בָּנָיו" - כְּלוּמַר, "אוֹתָם" הַכְּנֹהַ לְאֶהְרֹן וּבָנָיו הַנִּזְכָּרִים בַּפְּסוּק, וְלֹא לְבָגָדִים כִּמּוּ "אוֹתָם" הָרִאשׁוֹן (רא"ם).

בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה - בְּדִלְקָמֵן כּוֹט, וּמִלֵּאתָ אֶת יָדָם - כָּל מְלוּי יָדַיִם לְשׁוֹן חֲנוּךְ - רָאָה גַם רְשִׁי שׁוֹפְטִים

כָּלֵל אוֹדוֹת עֲשִׂית הַמִּשְׁבְּצוֹת. שֶׁל "שֵׁשׁ" - פְּשִׁטוֹן. תּוֹרַה מ (מ) וְלִבְנֵי אֶהְרֹן תַעֲשֶׂה - בְּדַפּוּסִים שֶׁלְפָנֵינוּ מַעְתָּקַת בְּדַבְּרוֹר־הַמִּתְחִיל גַּם תִּיבַת "כִּתְנֹת", אִף בְּכִמּוּ כְּתִיב־יָד וְכֵן בְּדַפּוּסִים רִאשׁוֹנִים אֵינָהּ, וְכֵן מִשְׁמַע מְהֻמָּשׁ לְשׁוֹן רְשִׁי.

אֲרַבְּעָה בְּגָדִים הִלְלוּ וְלֹא יוֹתֵר - שְׂאִין פִּירוּשׁוֹ שֶׁתַּעֲשֶׂה לָהֶם כִּתְנֹת וְאֲבָנִים וּמִגְבְּעוֹת וְלֹא לְאֶהְרֹן, שֶׁהֵרִי גַם לְאֶהְרֹן עֲשֵׂה כְּאֵלּוּ, כִּי מִגְבְּעוֹת הֵן מִצְנַפּוֹת, אֲלֵא פִירוּשׁוֹ שֶׁמְכַל אוֹתָם הַשְּׂמוּנָה בְּגָדִים שֶׁל אֶהְרֹן, לֹא תַעֲשֶׂה לְבָנָיו אֲלֵא אֵלּוּ (רא"ם).

כִּתְנֹת, וְאֲבָנֵי, וּמִגְבְּעוֹת" הֵיא "מִצְנַפֵּת" - הַנִּזְכָּרַת לְעֵיל פְּסוּקִים ד, לֵט גְּבִי כְּהֵן גְּדוֹל, שֶׁהֵיא "כְּמִין כִּיפַת כּוֹבַע" (רְשִׁי לְעֵיל פְּסוּק ד).

וּמִכְנָסִים הַכְּתוּבִים לְמִטָּה בַּפְּרָשָׁה - פְּסוּק מ.ב. תּוֹרַה מֵא

(מא) וְהַלְבַּשְׁתָּ אֹתָם אֶת אֶהְרֹן - "אוֹתָם" הָאֲמֹרִים בְּאֶהְרֹן - לְעֵיל פְּסוּק ד. כְּלוּמַר, זֶה הֵיא מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב "וְהַלְבַּשְׁתָּ אוֹתָם", שְׂאִין הַכְּנֹהַ

(לט) וְשִׁבְצָתָּ - עֲשֵׂה [אוֹתָהּ] - כֵּן הוּא בְּכִמּוּ כְּתִיב־יָד וְדַפּוּסִים רִאשׁוֹנִים. אֲבָל בְּדַפּוּסִים הַנְּפוּצִים: "אוֹתָם", וְכַתֵּב בְּ"יוֹסֵף הַלֵּל", שֶׁלְגִירְסָא זֶה הַכְּנֹהַ גַם לְכִתְוֹנַת שֶׁל כְּהֵן הַדְּיוֹט, מִה־שְׂאִין־כֵּן לְגִירְסָא שֶׁבְּפָנִים רַק כִּתְוֹנַת הַכְּהֵן גְּדוֹל הֵיחָה תְּשֻׁבֵץ. וְרָאָה רְשִׁי לְעֵיל פְּסוּק ד דַּבְּרוֹר־הַמִּתְחִיל תְּשֻׁבֵץ. וְכֵן מִשְׁמַע מִדִּוּק לְשׁוֹן רְשִׁי לְקַמֵּן פְּסוּקִים מִרַמָּה, שֶׁלְגַבֵּי כְּהֵן הַדְּיוֹט כְּתִב "כִּתְוֹנַת", וְלְגַבֵּי כְּהֵן גְּדוֹל כְּתִב "כִּתְוֹנַת תְּשֻׁבֵץ". מִשְׁבְּצוֹת מִשְׁבְּצוֹת - לְנוּי, וְהַמִּשְׁבְּצוֹת הֵן כְּמִין גּוּמּוֹת (רְשִׁי לְעֵיל פְּסוּק ד).

וְכֻלָּם - כָּל הַמִּשְׁבְּצוֹת. כְּלוּמַר "שֵׁשׁ" מוּסָב עַל "וְשִׁבְצָתָּ" (וְלֹא עַל "הַכִּתְוֹנַת"). שֶׁהַמִּשְׁבְּצוֹת יִהְיוּ כּוֹלֵן שֶׁל שֵׁשׁ. כֵּן הוּא בְּרֹב הַדַּפּוּסִים. אִף בְּכִמּוּ כְּתִיב־יָד וְדַפּוּסִים רִאשׁוֹנִים גּוֹרְסִים "וְכּוֹלָה", וְהִינוּ שֵׁשׁ מוּסָב עַל הַכִּתְוֹנַת. וְלִהְיֵיר שְׂבַע־עִשְׂרֵת הַכִּתְוֹנַת בְּפֹעַל (לְקַמֵּן לֵט, כּו) נֶאֱמַר כֵּן: "וַיַּעֲשׂוּ אֵת הַכִּתְוֹנַת שֵׁשׁ", וְלֹא נִזְכַּר

לְדַבֵּר לְהִיּוֹת מִחֻזֵּק בּוֹ מֵאוֹתוֹ יוֹם וְהִלָּאָה. וּבִלְשׁוֹן לַעֲזֹז, בְּשִׁמְמִינֵי אָדָם עַל פְּקִידַת דְּבַר, נוֹתֵן הַשְּׁלִיט בְּיָדוֹ בֵּית יָד שֶׁל עוֹר, שְׁקוֹרֵינ גּוּוּאנְט¹ (האנדשו"ה), וְעַל-יָדוֹ הוּא מְחֻזְקוֹ בְּדַבַּר, וְקוֹרֵינ לְאוֹתָהּ מְסִירָה ווירסטי"ר וְהוּא מְלוּי יָדִים.

(מב) וְעֵשָׂה לָהֶם מְכַנְסֵי-בָד לְכַסּוֹת בְּשָׂר עֲרוּה מְכַתְנִים וְעַד-יַרְכְּסֵי יְהוּי:

כְּשִׁי וְעֵשָׂה לָהֶם • לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו. מְכַנְסֵי-בָד • הָרֵי ח' בְּגָדִים לְכַתֵּן גְּדוּל, וְאַרְבָּעָה לְכַתֵּן הַדְּיוֹט.

(מג) וְהָיוּ עַל-אַהֲרֹן וְעַל-בָּנָיו בְּבֹאֵם | אֶל-אֶהָל מוֹעֵד אֹו בְּגִשְׁתֶּם אֶל-הַמִּזְבֵּחַ לְשֵׁרֵת בְּקִדְשׁ וְלֹא-יִשָּׂאוּ עֵוֹן וּמָתוּ חֻקַּת עוֹלָם לֹו וְלוֹרְעוֹ אַחֲרָיו:

כְּשִׁי וְהָיוּ עַל-אַהֲרֹן • כָּל הַבְּגָדִים הָאֵלֶּה, עַל אַהֲרֹן הָרֵאוּיִין לוֹ. וְעַל-בָּנָיו • הָאֲמוּרִים בְּהֵם. בְּבֹאֵם אֶל-אֶהָל מוֹעֵד • לְהִיכַל, וְכֵן לְמִשְׁכַּן. וּמָתוּ • הָא לְמִדַּת, שֶׁהַמְשַׁמֵּשׁ מְחַסֵּר בְּגָדִים בְּמִיתָה. חֻקַּת-עוֹלָם לֹו • כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "חֻקַּת עוֹלָם", הוּא גְּזֵרָה מִיָּד וְלוֹדוֹרוֹת, לְעַכְבּ בּוֹ.

אשל אברהם - הרב אלאטוילי

שבו, ששם מונחים כלי הקודש, ולא מצד היותו משכן (במקום השׂרׂאת השכינה). ולכן הקדים כאן היכל למשכן, ולא כתב לפי הסדר, כמו שכתב לקמן בויקרא ד, ה: "אל אהל מועד - למשכן, ובבית עולמים להיכל". וראה רש"י שם י, ט. ומתו - הא למדת, שהמשמש - כמו שכתוב "בבואם.. לשׂרת בקדש", דהיינו שאין חייבים על הכניסה בלבד, אלא על "לשׂרת בקדש". מחסר בגדים - במיתה - והאמור לעיל פסוק לה וברש"י שם, מדובר: א) בכהן גדול בלבד, ב) בשלשה בגדים בלבד, שהם מעיל חושן ואפוד, ג) אף בכניסה בלבד. מהשאינן כאן מדבר: א) בכל הפהנים, ב) בכל הבגדים, ג) במו שמשמש מחוסר בגדים (הרב).

חַקַּת עוֹלָם לֹו - כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "חֻקַּת עוֹלָם", הוּא גְּזֵרָה מִיָּד וְלוֹדוֹרוֹת לְעַכְבּ בּוֹ - חֻקַּת עוֹלָם, מוֹסֵב גַּם עַל "לוֹ" וְגַם עַל "וְלוֹרְעוֹ", לְעַנְוֵן לְעַכְבּ עֲלֵיהֶם שֶׁלֹא יוֹכְלוּ לְעַבּוֹד בְּלִי בְּגָדִים. תוֹרָה א

(מב) וְעֵשָׂה לָהֶם - לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו - הַנּוֹכְרִים בְּפִסּוּק שְׁלֹפְנֵי זֶה. מְכַנְסֵי בָד - הָרֵי שְׁמוֹנֶה בְּגָדִים לְכַתֵּן גְּדוּל, וְאַרְבָּעָה לְכַתֵּן הַדְּיוֹט - כִּי אַחֲרָיו נֶאֱמַר "וְהָיוּ עַל אַהֲרֹן וְעַל בָּנָיו", וּפִירוּשׁוֹ כָּל הַבְּגָדִים הַנּוֹכְרִים לְעִיל, שֶׁהֵם שְׁמוֹנֶה לְכַתֵּן גְּדוּל וְאַרְבָּעָה לְכַתֵּן הַדְּיוֹט (רא"ם). תוֹרָה מַג (מג) וְהָיוּ - כֵּן הוּא בְּכֻמָּה כְּתִבִּי-יָד וּבְכֻמָּה דְּפוּסִים. אִף בְּרוּב הַדְּפוּסִים: "וְהָיוּ עַל אַהֲרֹן", וְאִינוּ מְתָאִים. כָּל הַבְּגָדִים הָאֵלֶּה. עַל אַהֲרֹן - הָרֵאוּיִין לוֹ - שְׁמוֹנֶה בְּגָדִים שֶׁהֵם רְאוּיִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כֹהֵן גְּדוּל. וְעַל בָּנָיו - הָאֲמוּרִים בְּהֵם - אַרְבָּעָה בְּגָדִים. בְּבֹאֵם אֶל אֶהָל מוֹעֵד - לְהִיכַל - לְהִיכַל שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. רָאָה גַם רִשְׁ"י עִירוּבִין ב, א: "אֶהָל מוֹעֵד - הוּא הַהִיכַל, שֶׁשֵּׁם הָיָה נְתוּן מִזְבַּח הַזֶּהָב וְהַשְּׁלֶחֶן וְהַמְּנוֹרָה, וּבְכֻלָּהוּ כְּתִיב אֶהָל מוֹעֵד". וְכֵן לְמִשְׁכַּן - שֶׁהַמְשַׁכֵּן דִּינוֹ כִּהִיכַל. כְּלוּמַר, אִיסוּר הַכְּנִיסָה לְאֶהָל מוֹעֵד בְּלֹא בְּגָדֵי כְּהוֹנָה הוּא מִצַּד דִּין הַהִיכַל

יז, ה: "כל חינוך דבר שאדם נכנס בו לשם גדולה, קרוי מילוי ידים". כשהוא נכנס לדבר להיות מחזק בו מאותו יום והלאה הוא [מלוי]. - כן הוא בדפוס ראשון. והינו שזהו ענין הכניסה לתפקיד, שאותו דבר שהוא נכנס אליו מעתה ואילך מחזק בידו וברשותו. וראה רש"י בראשית יד, יד. לקמן לב, כט. ובלשון לעו, בשממנין אדם על פקודת דבר, נותן השליט בידו בית יד של עור, שקורין גנט" - gant, כפפה. ועל-ידו הוא מחזיקו בדבר - על ידי אותה כפפה שמחזיק בידו הוא מחזיק באותו תפקיד שהוטל עליו. וקורין לאותו מסירה ריושטי"ר - rewestir, להסמיק. והוא מלוי ידים - שכל היד ממלאת ממנו (גרא). אין פונתו לומר שכן הוא גם מילוי ידים שבתורה, שהרי כבר פירש לעיל מהו מילוי, אלא מביא דוגמא ממנהג העולם, שעושים איוו פעולה של מילוי ידים לפני כניסה לתפקיד מסוים (רא"ם). תורה מב

♦ יום רביעי ו' אדר ♦

א וְיָדִין פִּתְגָמָא דִּי תַעֲבַד לְהוֹן לְקַדְשָׁא יְתֵהוֹן לְשִׁמְשָׁא קְדָמִי סַב תּוֹר חֵד פֵּר תּוֹרִי וְדַכְרִין תְּרִין שְׁלָמִין :

כט (א) וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָּהֶם לְקַדְשׁ אֹתָם לְבַהֵן לִי לֶקַח פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם:

ה"י א לֶקַח • כְּמוֹ קַח, וְשִׁתִּי גְזֵרוֹת הֵן: אַחַת שֶׁל קִיחָה וְאַחַת שֶׁל לְקִיחָה, וְלָהֵן פִּתְרוֹן אֶחָד. פֶּר אֶחָד • לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֶגְלָה, שֶׁהוּא פֶּר.

ב וְלַחֵם מִצּוֹת וְחֻלֹּת מִצַּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וְרִקְיָקִי מִצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשֶּׁמֶן סֹלֶת חֲטָיִם תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

ה"י א וְלַחֵם מִצּוֹת וְחֻלֹּת מִצַּת וְרִקְיָקִי מִצּוֹת • הָרִי אֵלוּ ג' מֵינִין: רְבוּכָה, וְחֻלּוֹת וְרִקְיָקִין, 'לַחֵם מִצּוֹת' הִיא הַקְּרוֹיָה לְמִטָּה בְּעֵנֶן 'חֻלֹּת לַחֵם שֶׁמֶן', עַל שֵׁם שְׁנוֹתַן שֶׁמֶן בְּרְבוּכָה בְּנֶגֶד הַחֻלּוֹת וְהַרְקִיקִין, וְכָל הַמֵּינִין בָּאִים עֲשׂוֹר עֲשׂוֹר חֻלּוֹת (מִנְחוֹת ע"ו). בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן • בְּשֵׁהָן קִמַּח, יוֹצֵק בְּהֵן שֶׁמֶן וְבוֹלְלָן (שם ע"ה). מְשֻׁחִים בַּשֶּׁמֶן • אַחַר אֲפִיתָן מוֹשְׁחָן כְּמִין כ"ף יְוֵנִית, שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה כְּנֹרִין שְׁלָנוּ (שם).

אשל אברהם - הרב אלאשולי

ש"חלות מצות" אינה מרְבֵכָת (קרי רמיס).
על שם שְׁנוֹתַן שֶׁמֶן בְּרְבוּכָה בְּנֶגֶד
הַחֻלּוֹת וְהַרְקִיקִין - רָאָה גַם רש"י
וְיִקְרָא ח, כו. וְהֵינּוּ שֶׁלְרִקְיָקִים וְחֻלּוֹת
יָחַד הֵיחָה נוֹתֵן רְבִיעִית לֹג שֶׁמֶן,
וְלְרְבוּכָה לְכָד הֵיחָה נוֹתֵן רְבִיעִית לֹג
שֶׁמֶן (ג"ר א).
וְכָל הַמֵּינִין בָּאִים עֲשׂוֹר עֲשׂוֹר חֻלּוֹת -
עֲשׂוֹר חֻלּוֹת מִכָּל מִין.
בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן - בְּשֵׁהָן קִמַּח יוֹצֵק
בְּהֵן שֶׁמֶן וְבוֹלְלָן - כִּי לֹא שִׁיף בְּלִילָה
אֶלָּא בְּשֵׁהוּא קִמַּח (ראַה מִנְחוֹת ע"ה, א). וְיֵמָּה
שֶׁאָמַר "קִמַּח" הוּא לֹא דוֹקָא, שֶׁהָרִי
כְּתוּב "סֹלֶת חֲטָיִם", אֶלָּא הַכּוֹנֵה קוֹדֵם
לִישְׁתֵּן (סַפֵּר הַזִּכְרוֹן).
מְשֻׁחִים בַּשֶּׁמֶן - אַחַר אֲפִיתָן מוֹשְׁחָן
כְּמִין כ"ף יְוֵנִית - וּבְלִשׁוֹנֵנוּ קוֹרִין
לְכ"ף שֶׁלְקוֹן כ"י" (רש"י מִנְחוֹת ע"ה, ב. וְרֹאֵה גַם
רש"י לְמַטְן פְּסוּקִים ז, לו. וְכֹן לו, כו). וְרָאָה רש"י
וְיִקְרָא ב, ד גַּבִּי מִנְחַת רְקִיקִין: "נְחֻלְקוּ
רְבוּתֵינוּ בְּמִשְׁחָתָן. וְשׂ אומְרִים: מוֹשְׁחָן
וְחוֹזֵר וּמוֹשְׁחָן עַד שִׁיכְלֶה כָּל הַשֶּׁמֶן
שְׁבִלֹג .. וְיֵשׁ אומְרִים: מוֹשְׁחָן כְּמִין כִּי
יְוֵנִית, וְשֶׁאֵר הַשֶּׁמֶן נֶאֱכָל בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ
לְכַהֲנִים". אֵךְ כָּאן סֵתֵם רש"י כְּפִירוּשׁ
הַשְּׁנִי. וְיֵשׁ לוֹמֵר מִפְּנֵי שֶׁהִמְשִׁיחוּת שֶׁל

א, א. וְרָאָה גַם רש"י בְּרֵאשִׁית טו, ט:
"עֶגְלָה מְשׁוּלֶשֶׁת - שֶׁלְשָׁה עֶגְלִים רָמִזוּ
לְשֶׁלְשָׁה פְּרִים". וְרָאָה רש"י בְּמִדְבָּר יט,
כב (גַּבִּי פָּרָה אֲדוּמָה): "תִּבְאָ אָמוֹ
וְתִקְנֶנָּה הַצּוֹאֶה, כִּף תִּבְאָ פָּרָה וְתִכְפֵּר עַל
הָעֶגְלָה". וְרָאָה וְיִקְרָא ט, ב שֶׁבְשִׁמְיָנִי
לְמִילֹאִים נִצְטוּהָ אֶהְרֵן לְהַקְרִיב "עֶגְלָה
בֶּן בְּקָר לְחֻטָּאת", וְכִרְש"י שֵׁם: "לְהוֹדִיעַ
שֶׁמְכַפֵּר לוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל דְּבִי
עֶגְלָה זֶה עַל מַעֲשֵׂה הָעֶגְלָה שֶׁעֲשָׂה". וְיֵשׁ
לוֹמֵר, שֶׁכָּאן זֶה כְּפָרָה עַל עֲצֵם חֻטָּא
הָעֶגְלָה בְּכֻלָּל, וְשֵׁם זֶה כְּפָרָה פְּרֻטִית שֶׁל
אֶהְרֵן עַל חֻלְקוֹ בְּעִשְׂתֵּי הָעֶגְלָה. תּוֹרַה ב
(ב) וְלַחֵם מִצּוֹת וְחֻלֹּת מִצַּת וְרִקְיָקִי
מִצּוֹת - הָרִי אֵלוּ שֶׁלְשָׁה מֵינִין:
רְבוּכָה - לַחֵם חֻלוֹט בְּ[מִים] רוֹתְחִין כָּל
צָרְכּוֹ (רש"י וְיִקְרָא ז, יט). וְזֶהוּ "לַחֵם מִצּוֹת".
וְרָאָה מִנְחוֹת ע"ה, א מִהֵיכָן לוֹמְדִים
שֶׁהִיא הֵיחָה "רְבוּכָה".
וְחֻלּוֹת, וְרִקְיָקִים. "לַחֵם מִצּוֹת", הִיא
הַקְּרוֹיָה לְמִטָּה בְּעֵנֶן - פְּסוּק כג.
"חֻלֹּת לַחֵם שֶׁמֶן" - וְאֵין לוֹמֵר
שֶׁהַכּוֹנֵה לְ"חֻלּוֹת מִצּוֹת" (שְׁכָן הִיא
נְזַכֶּרֶת שֵׁם שְׁנֵיָה כְּמוֹ חֻלּוֹת מִצּוֹת
כָּאן). כִּינֵן שְׁגַבִּי קָרְבֵן תּוֹדָה נֶאֱמַר
"חֻלּוֹת מִצּוֹת .. וְסֹלֶת מְרְבֵכָת", הָרִי

(א) לֶקַח - כְּמוֹ קַח. וְשִׁתִּי גְזֵרוֹת הֵן:
אַחַת שֶׁל קִיחָה, וְאַחַת שֶׁל לְקִיחָה -
כְּלוֹמֵר, שְׁנֵי שְׂרָשִׁים הֵן: "קַח", שְׂרָשָׁה
שִׁתִּי אוֹתִיּוֹת בְּלָכָד, וְאֵילוֹ "לֶקַח",
שְׂרָשָׁה שֶׁלֵּשׁ אוֹתִיּוֹת, זֶה דַּעַת רש"י
וְשֶׁאֵר חֲכָמֵי צְרַפְת, אֶבֶל חֲכָמֵי סְפָרַד
סוֹבְרִים שֶׁאֵין מִילָה בְּעֻלַּת שְׂרָשׁ שֶׁל
שִׁתִּי אוֹתִיּוֹת, אֶלָּא כָּל תִּיבָה יֵשׁ בָּהּ
שְׂרָשׁ שֶׁלֵּשׁ אוֹתִיּוֹת, וְ"קַח" הוּא
מִשְׂרָשׁ "לֶקַח", אֶלָּא שֶׁהַפְּעַל שֶׁלָּהּ חֲסַר
(ר"א יט).
וְלָהֵן פִּתְרוֹן אֶחָד - מִשְׁמַעוֹתָן אַחַת.
פֶּר אֶחָד - לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה הָעֶגְלָה -
לוֹמֵד כֵּן מִזֶּה שֶׁכְּתִיב "פֶּר אֶחָד", וְלֹא
כְּרִגִיל "פֶּר בֶּן בְּקָר אֶחָד", דֵּהֵינּוּ שִׁישׁ
יְחוּדִיּוֹת בְּפֶר עֲצָמוֹ, וְרָאָה עַל־דֶּרֶךְ־זֶה
בְּרש"י בְּמִדְבָּר ז, טו. שֵׁם ז, כא. שֵׁם כט,
לו (מִשְׁכִּיל לוד). אֵךְ רָאָה לְקַמֵּן פְּסוּק לו
וְכִרְש"י שֵׁם, שֶׁהִפֵּר בָּא לְחִטּוֹי הַמְּזוּבָּת,
וְיֵשׁ לוֹמֵר שֶׁאֵכֵן הִפֵּר הוֹקֵרֵב כְּדִי לְכַפֵּר
עַל הַמְּזוּבָּת, וְיֵמָּה שֶׁנִּבְחַר פֶּר דוֹקָא. וְלֹא
מִין אַחֵר, הוּא בְּשִׁבִיל לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה
הָעֶגְלָה, שֶׁמֵּאוֹתוֹ מִן שֶׁעֲשׂוּ בוֹ עֶגְלָה
מְקַרְיָבִים מְמוֹנוֹ עַל הַמְּזוּבָּת.
שֶׁהוּא פֶּר - כְּלוֹמֵר, הֵם מֵאוֹתוֹ מִין, רַק
שֶׁעֶגְלָה הוּא כֵּן שְׁנֵה וּפֶר כֵּן שֶׁלֵּשׁ רֵאֵה־ר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 239)

מזשחן כמין כ"ף יגנית (רש"י כט, ב) לכאורה היה לו לומר בקצור שהמשיחה היא בצורת אות נ"ן, ולשם מה מאריך ומפרש "כמין כ"ף יגנית". ויש לומר, שהמשיחה היא כמין **כ"ף יגנית** כדי לרמז על הפהנה, שכן המלים 'פהן' ו'כהנה' מתחילות באות כ"ף; ולכן מדגיש שהמשיחה היא "כמין כ"ף יגנית" דוקא (וראה אברבנאל פסוק ז).

ג ונתת אותם על-סל אחד והקרבת אתם בסל ואת-הפך ואת שני האילים:
ג ונתת ונתת על סלא חד ותקרב ונתת בסלא ונת תורא ונת תרין דכרין:

כ"ף ונתת אתם • אל חצר המשכן, ביום הקמתו.

ד ונת אהרן ואת-בניו תקריב אל-פחת אהל מועד ורחצת אתם במים:
ד ונת אהרן ונת בנוהי תקרב לתרע משכן פתונא ונת מעיל אפודא ונת אפודא ונת חושנא ונתקן לה כהמן אפודא:

כ"ף ורחצת • זו טבילת כל הגוף.

ה ולקחת את-הבגדים והלבשת את-אהרן את הכתנת ואת מעיל האפד ואת-החשן ואפרת לו בחשב האפד:
ה ותסב ות לבושיא ותלבש ות אהרן ות פתונא ונת מעיל אפודא ונת אפודא ונת חושנא ונתקן לה כהמן אפודא:

כ"ף ואפרת • קשט ותקן החגורה והסינר סביבותיו.

ו ושמת המצנפת על-ראשו ונתת את-גזר הקדש על-המצנפת:
ו ותשוי מצנפתא על רישה ותתן ות כלילא דקידשא על מצנפתא:

אשל אברהם - הרב אלאשולי

במילואים שבסוף פרשת פקודי סימן כ. תורה ג
(ג) והקרבת אתם - אל חצר המשכן - חלקם יקרב על המזבח שבחצר אהל מועד כדלקמן פסוק כג, וחלקם יאכל בחצר אהל מועד כדלקמן פסוק לב.
ביום הקמתו - הינו ביום ראשון למילואים (ראה רש"י ויקרא ח, ט). וראה רש"י ויקרא ט, כג ובמדבר ז, א, שבכל יום משבעת ימי המילואים היה משה מקים את המשכן ומשמש ואחר-כך מפרקו, וביום השמיני הקימו ולא פרקו. ואם כן, כאן שמדובר בשבעת ימי המילואים, צריך לומר שהכונה להקמת המשכן שבכל יום ושבעת ימי המילואים, שהרי בכל יום ושבעת ימי המילואים הקריבו

ימי המילואים כיון שנעשו למלא את ידי הפהנים לכהונה, המשיחה נעשתה בהם בצורת כ"ף יגנית דוקא, מפני שיש בזה רמז ל"כהונה", שכן כ"ף היא ראש תיבות כהן וכהונה (הרב). ויש להוסיף שפיון שהיא דומה לאות נו"ן ש'לנו (בלשון רש"י לקמן), הרי זה רמז גם לסוף תיבת כהן.
שהיא עשויה כנו"ן ש'לנו - נו"ן כפופה. וכנראה הכונה לאות C. אלא שצריך עיון כי צורת אות זו היא מהשפה הלטינית ולא מיונית העתיקה. וראה רש"י הוריות יב, א שמוכא שם ציור של האות ח. וברש"י פרייתות ד, ב ציור של x. וברש"י מנחות עד, ב (כת"י): "עשויה כמין טי"ת, כהפרכת גודל מהאצבע". וראה בכל זה באריכות בתורה שלמה

קרבת, כדלקמן ברש"י פסוק לה. תורה ד
(ד) ורחצת - זו טבילת כל הגוף - ולא רחיצת ידים ממיימי הכיור, שעל זה נצטוו רק בשמיני למילואים, כדלקמן מ, לא וברש"י שם. וגם כיון שאמר סתם "ורחצת", ועדין לא למדנו על רחיצת ידים ורגלים ממי הכיור, הרי בהכרח שזו היא טבילה במקוה. וגם מזה שאמר סתם "ורחצת אותם", משמע שהכונה לכל גופם. תורה ה
(ה) **ואפרת** - קשט ותקן - זהו "ואפרת". וראה רש"י לעיל כח, ד, ח. **החגורה והסנר** - זהו "בחשב האפוד", החגורה ביחד עם הסינר שהוא האפוד.
סביבותיו - זהו פירוש "לו". תורה ו

כ"א < נַזַר הַקֹּדֶשׁ • זֶה הַצִּיץ. על-המצנפת • כמו שפרשתי למעלה, על-ידי הפתיל האמצעי ושני פתילין שבראשו הקשורין שלשתן מאחורי הערף, הוא נותנו על המצנפת כמין כובע.

(ו) וְלִקְחֶתָּהּ אֶת־שֵׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּצְקֶתָּהּ עַל־רֵאשׁוֹ וַתִּסַּב יָת מִשְׁחָה דְרִבּוּתָא וְתֵרִיק עַל רֵישָׁהּ וְתִרְבִּי יָתָה: ומשחת אתו:

כ"ב < וּמִשְׁחָתָּה אֹתוֹ • (תורת כהנים) אף משיחה זו כמין כ"ף יונית. נותן שמן על ראשו ובין ריסי עיניו ומחברן באצבעו.

(ח) וְאֶת־בְּנֵי תִקְרִיב וְהִלַּבְשָׁתֶם כִּתְנֹתָ: ח וית בנהי תקרב ותלבשנון כתונין:

(ט) וְחִגְרֹתָ אֹתָם אֲבָנִט אֶהְרֵן וּבְנֵיו וְחִבְשַׁתָּ לָהֶם מִגְבַּעֹת וְהִיתָה לָהֶם כִּהְנָה לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֵּאתָ יַד־אֶהְרֵן וַיִּד־בְּנָיו: ט ותגרו ותהון המנין אהרן ובנהי ותתקן להון פוכעין ותהי להון כהנתא לקגם עלם ותקרב קרבנא דאהרן וקרבנא דבנהי:

כ"ג < וְהִיתָה לָהֶם • מלוי ידים זה, לכהנת עולם. ומלאת • על-ידי הדברים האלה. יד-אהרן ויד-בניו • במלוי ופקדת הפנהה.

אשל אברהם - הרב אלשוילי

האמורה כאן, וכמו שנאמר לעיל (כה, כא) "ומלאת את ידם וקדשת אותם וכהנו לי".
לכהנת עולם - זהו פירוש מה שנאמר "כהונה לחקת עולם", שמלוי ידים זה מכניסם "לכהונת עולם" (גרא).
ומלאת - על-ידי הדברים האלה - הכתובים אחריו: "והקרבת .. ושחטת" וכו', לא שמלוי ידים לחוד, והכתובים אחריו לחוד (רא"ב).
יד אהרן ויד בניו - במלוי ופקדת הכהנה - פיון שכל מילוי הוא חינוף לתפקיד מסוים (בדלעיל ברש"י כה, מא), הוסיף כאן שהמילוי הוא ל"פקודת הכהונה" (רא"ב). ואף שהזכיר כבר לעיל "לכהונת עולם", יש לומר שיש כאן שני מיני מילוי ידים: א) מילוי ידים "לכהונת עולם", שהם געשים מוחזקים לכהונה לעולם, וזה געשה על ידי המשיחה בשמן ולבישת הבגדים, ב) מילוי ידים לתפקיד הכהונה בפועל כעת, וזה געשה על ידי הקרבת הקרבנות האמורה לקמן. ולכן תחילה אמר "והיתה להם", הינו לכללות הכהנים לעולם, ואחר-כך

שמדגיש רש"י כאן "אף משיחה זו", יש לומר מפני שזו צורת משיחה אחרת, וכפי שמבאר. וראה רש"י לקמן פסוק לו: "וכל המשיחות כמין כ"ף יונית".
כמין כ"ף - בלשון יונית קורין לכ"ף כי (הפס' שני). ואפשר שהוא ראשי תיבות "כף יונית" (הריב).
נותן שמן על ראשו ובין ריסי עיניו ומחברן באצבעו - ועל ידי החיבור היה נעשה כמין כי יונית. וראה גם רש"י ויקרא ח, יב: "בתחילה יוצק על ראשו, ואחר כך נותן בין ריסי עיניו, ומושך באצבעו מזה לזה". וברש"י הוריות יב, א: "מתחיל למשוך באצבעו בין ריסי עיניו, ומושך אצבעו על הראש והולך עד שמגיע לעורף ככף יוני". אף ברש"י פרייתות ה, ב: "מציק שמן על ראשו ואחר כך בין ריסי עיניו, ומצרפן באצבעו דרך הפדחת". תורה ח
(ט) וְהִיתָה לָהֶם - מלוי ידים זה - כלומר, בעשית כל הדברים הנזכרים עד כאן, שענינם חינוף ומילוי ידים לכהונה, ולא רק בלבישת בגדי כהונה

(ו) **נזר הקדש** - זה הציץ - כמו שכתוב (לקמן לט, ז) "ציץ נזר הקדש". ונקרא "נזר הקדש", מלשון הפרשה והבדלה, שפיון שהיה כתוב עליו "קדש לה", היה הכהן גדול מופרש ומובדל בקדושתו משאר כל הכהנים (הכתב הקבלה). או יש לומר ש"נזר" הוא מלשון כתר, ונקרא כן מפני שהציץ היה מולבש על הכהן גדול "כמין כתר", בלשון רש"י לקמן לט, לא. אלא שצריך עיון לפי זה, מה שבדבור הבא כתב רש"י "כמין כובע" ולא "כמין כתר". ואולי מפני שהציץ היה "כמין כתר" ללא קשר מה שהפתיל היה מונח על המצנפת, אלא רק מעצם העובדה שהציץ הקיף את ראשו ביחד עם הפתילים שעליו.
על המצנפת - כמו שפרשתי למעלה על-ידי הפתיל האמצעי ושני פתילין שבראשו הקשורין שלשתן מאחורי הערף, הוא נותנו "על המצנפת" כמין כובע. - כה, לו. תורה ו
(ז) **ומשחת אתו** - אף משיחה זו - כמו המשיחה שבפסוק ב. ומה

יִתְקַרֵּב יְת תוֹרָא לְקָדָם מִשְׁפָּן זְמַנָּא
וְיִסְמוּךְ אַהֲרֹן וּבְנוֹהֵי יְת יְדִיהוֹן עַל רִישׁ
תוֹרָא:

יֵא וְתַכּוּס יְת תוֹרָא קָדָם יְי לְתַרַע מִשְׁפָּן
זְמַנָּא:

(י) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְסִמְךָ
אֹהֲרֹן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר:

(יא) וְשַׁחַטְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד:

כ"ט - פתח אהל מועד • בתצר המשפן שלפני הפתח.

יב וְהִסַּב מִדְּמָא דְתוֹרָא וְתַתֵּן עַל קַרְנֵת
מִדְּבַעָה בְּאַצְבָּעָךָ וְיָת כָּל דְּמָא תִישׁוּד
לִיסוּדָא דְּמִדְּבַעָא:

כ"ט - על-קרנת • (זכחים ג) למעלה בקרנות ממש. ואת-כל-הדם • שגרי הדם. אל-יסוד המזבח • (פרק ג דמדות) כמין בליטת בית קבול עשוי לו סביב סביב, לאחר שעלה אמה מן הארץ.

(יב) וְלִקְחֹתָ מִדָּם הַפָּר וְנִתְתָּהּ עַל־קַרְנֵת הַמִּזְבֵּחַ
בְּאַצְבָּעֶךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ:

יג וְהִסַּב יְת כָּל תְּרַבָּא דְחַפֵּי יְת בְּנָא וְיָת
הַצָּרָא דְעַל כְּבֵדָא וְיָת תְּרַתִּין כְּלִין וְיָת
תְּרַבָּא דִי עֲלִיָּהֶן וְתַסִּיק לְמִדְּבַעָא:

(יג) וְלִקְחֹתָ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֵת
הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכֶּבֶד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלִיֹּת וְאֶת־הַחֵלֶב
אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ:

כ"ט - החלב המכסה את-הקרב • הוא הקרום שעל הכרס, שקורין טיל"א. ואת היתרת • הוא טרפשא דכבדא, שקורין אובר"ש. על-הכבד • אף מן הכבד יטל עמה (תורת כהנים).

אשל אברהם - הרב אלאשולי

(רש"י ויקרא ג, ד). המסך הוא קרום הלֵבָן המבדיל בין אברי הנשימה לאברי המאכל, ודופן של מסך זה המקיף לו סביב הוא הֵבֶשֶׁר הַדָּבֵק בְּצִלְעוֹת סָבִיב, והֵבֶשֶׁר הַהוּא נִקְרָא בְּלִשׁוֹן חֲכָמִים "חֶצֶר הַכֶּבֶד" ו"טרפשא דכבדא", ובלשון התורה "יותרת הכבד" (רא"ם שם).

שקורין איברי"ש - ebdes, סרעפת. על הכבד - אף מן הכבד יטל עמה - שאם לא כן, הִיָּה לוֹ לומר: וְאֵת הַיֹּתֶרֶת אֲשֶׁר עַל הַכֶּבֶד" (משכיל לדוד). ומשמע שמפרש "על" במשמעות "עם", וכדלקמן פסוק יז. וברש"י ויקרא ח, ז מפרש: "על הכבד, לִבְד הַכֶּבֶד, שֶׁהִיָּה נוֹטֵל מֵעַט מִן הַכֶּבֶד עִמּוֹה". וְזֶה שְׁלֹקֵחַ רַק מֵעַט מִן הַכֶּבֶד, לֹא מִדָּמָה שְׂכָתוֹב בְּמִקוֹם אַחַר (ויקרא ט, י) וְאֵת הַיֹּתֶרֶת מִן הַכֶּבֶד" (משמעות רש"י ויקרא ג, ד). תורה יד

הפירוש שיתן על הקרנות, כלומר מעל הקרנות, אלא בקרנות, ו"על" הכונה "למעלה בקרנות ממש". ואת כל הדם - שגרי הדם - שלא יתכן כל הדם ממש, שהרי נתן מן הדם על קרנות המזבח, אלא הכונה את כל שגרי הדם, וכאילו כתוב: ואת כל הדם הנשאר (רא"ם).

אל יסוד המזבח - כמין בליטת בית קבול עשוי לו - למזבח הנחושת (משכיל לדוד).

סביב סביב לאחר שעלה אמה מן הארץ. - כלומר, מכל סביבות המזבח, ולא כמו מזבח שבמקדש שלא הִיָּה לוֹ יְסוּד בְּקֶרֶן דְּרוּמִית מִזְרָחִית (משכיל לדוד). תורה יג

(יג) החלב המכסה את הקרב - הוא הקרום שעל הכרס, שקורין טייל"א - teile, קרום. ואת היתרת - הוא טרפשא דכבדא - חֶצֶר הַכֶּבֶד (רש"י חולין לה, ב), דופן המסך

אמר "יד אהרן ויד בניו", כי מדובר לענין תפקיד הנהגה שלהם בעת. תורה י

(יא) פתח אהל מועד - בחצר המשפן שלפני הפתח - ולא בפתח ממש, שהרי אין שחיטה אלא בצפונה של מזבח הנמצא בחצר, ראה ויקרא א, יא (רא"ם ונ"א). יש להעיר, שמלשון רש"י כאן משמע שצריך לשחוט בחצר סמוך לפתח, ואילו לענין אכילת קדשים כתב רש"י לקמן פסוק לב שכל החצר נקראת פתח אהל מועד (נחלת יעקב). תורה יב

(יב) על קרנת - למעלה בקרנות ממש - הינו שעולה בכבש על המזבח ונתן מן הדם באצבעו על הקרנות, ולא שיעמוד למטה ויזרוק בכלי בכותל המזבח כנגד הקרנות כמו שעושה בקרבן עולה ובשאר זבחים וכדלקמן פסוק טז וברש"י שם] (רא"ם). ואפשר גם שבנת רש"י לומר, שאין

ידי ונת בשר ותורא ונת משפה ונת אוכלה תוקיד בנורא מברא למשריתא חטאתא הוא : (יד) וְאֶת־בֶּשֶׂר הַפֶּרֶ וְאֶת־עֲרוֹ וְאֶת־פְּרִשׁוֹ תִשְׂרֹף בְּאֵשׁ מִחוּץ לַמִּחֲנֶה חֲטָאת הוּא:

כ"ז < תִּשְׂרֹף בְּאֵשׁ • לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת, אלא זו.

טו ונת דקרא חד תסב ויסמכוו אהרן וקנוהי ית ידיהון על ריש דקרא : (טו) וְאֶת־הָאֵיל הָאֶחָד תִּקַּח וְסִמְכוּ אֹהֶרֶן וּבְנָיו אֶת־יָדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל:

טז ותכוס ית דקרא ותסב ית דמה ותזרק על מדבחה סחור סחור : (טז) וְשִׁחַטְתָּ אֶת־הָאֵיל וְלִקַּחְתָּ אֶת־דָּמּוֹ וּזְרַקְתָּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

כ"ח < וְזָרַקְתָּ • (זכחים נב) בכלי, אוחו במזרק וזרק פנגד הקרן כדי שיראה לכאן ולכאן, ואין קרבן טעון מתנה באצבע אלא חטאת בלבד, אבל שאר זכחים אינן טעונין קרן ולא אצבע, שמתן דמם מחצי המזבח ולמטה, ואינו עולה בכבש, אלא עומד בארץ וזרק. סביב • כך מפרש ב"שחישת קדשים, שאין 'סביב' אלא ב' מתנות שהן ארבע: האחת, בקרן זוית זו, והאחת, בקרן שפנגדה באלכסון, וכל מתנה נראית בשני צדי הקרן אילך ואילך. נמצא, הדם נתון בד' רוחות סביב, לכך קרוי 'סביב'.

יז ונת דקרא תפלג לאברהי ותחליל גוה וקרעוהי ותתן על אברהי ועל רישה : (יז) וְאֶת־הָאֵיל תִּנְתַּחַ וְנִתְחַוּ וְרַחֲצַתְּ קַרְבּוֹ וּבְרַעְיוֹ וְנִתַּתְּ עַל־נִתְחָיו וְעַל־רִאשׁוֹ:

כ"ט < עַל־נִתְחָיו • עם נתחיו, מוסף על שאר הנתחים.

אשל אברהם - הרב אלשוילי

בזריקה. אי וזרקו, יכול בזריקה אחת? תלמוד לומר: סביב, הא כיצד? נתן שתי מתנות שהן ארבע. שאין "סביב" אלא שתי מתנות שהן ארבע, האחת בקרן זוית זו - קרן מזרחית צפונית (רשי' זכחים שם). והאחת בקרן שפנגדה באלכסון - מערבית דרומית (רשי' שם). וכל מתנה נראית בשני צדי הקרן אילך ואילך, נמצא הדם נתון בארבע רוחות סביב - והרי זה בארבע מתנות (רשי' יומא יז, ב). לכך קרוי "סביב" - אף שאינו "סביב" ממש. תורה יז (יז) על נתחיו - עם "נתחיו" - ולא עליהם, אלא "על" פירושו "עם", וכן בהמשך "ועל ראשו" פירושו: ועם ראשו (רא"ם). מוסף על שאר הנתחים - תחילה פירש את התיבה, וכעת מפרש את הענין. ודיק רש"י לכתוב "על שאר הנתחים", כי גם הקרב והקרעים הם נתחים (רא"ם). תורה יח

סיני, שנאמר בה (לעיל כה, ו) "וישם באגנות" (רשי' במדבר כה, ו), אף וזריקה בכלי (רא"ם וגר"א). אוחו במזרק וזרק פנגד הקרן - ולא בקרנות ממש, וכפי שמבאר. כדי שיראה לכאן ולכאן - ב"דלקמן בדבור הבא. ואין קרבן טעון מתנה באצבע אלא חטאת בלבד - שעליו נאמר (ויקרא ט, ט): "וטבל אצבעו בדם" (רא"ם). וכמו שנאמר לעיל פסוק יב "באצבעך". וראה גם רש"י ויקרא ג, ח. אבל שאר זכחים אינן טעונין קרן ולא אצבע, שמתן דמם מחצי המזבח ולמטה, ואינו עולה בכבש אלא עומד בארץ וזרק - פנגד הקרנות. ראה גם רש"י ויקרא א, ה: "עומד למטה וזרק מן הכלי לכותל המזבח למטה מחוט הסיקרא פנגד הזויות". סביב - כך מפרש ב"שחישת קדשים" - זכחים נג, ב. הובא ברש"י ויקרא שם: "יכול וקיפנו כחוט? תלמוד לומר: וזרקו, ואי אפשר להקיף

(יד) תִּשְׂרֹף בְּאֵשׁ - לא מצינו חטאת חיצונה - פירוש, קרבן חטאת שזריקת דמו על מזבח החיצון. נשרפת אלא זו - אבל כל שאר חטאות נאכלות על ידי הכהנים אחר הקרבת אימורייהו. וכאן היתה הוראת שעה לשרפה. וראה רש"י ט, יא גבי חטאת של אהרן: "לא מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו ושל מילואים, וכולם על פי הדבור". ומה שכאן הוזכר רק של מילואים, משום ששתי ההוראות לא היו באותו זמן, ובזמן שהיתה הוראת שעה לשרוף חטאת המילואים עדין לא היתה הוראה לשרוף את חטאת אהרן, ולכן אינו מזכירה כאן, ואילו בזמן ההוראה לשרוף את חטאת אהרן היתה כבר הוראה לשרוף את חטאת המילואים, ולכן מזכיר שם את שתייהן (דברי דוד). תורה טו (טז) וְזָרַקְתָּ - בכלי - ראה גם רש"י ויקרא ג, ח. ולומדים פן מהיקש של זריקה ללקיחה, כמו ש"ולקחת" הוא בכלי, שכל העולות נלמדות מעולת

(יה) וְהִקְטַרְתָּ אֶת־פֶּלֶאֱאִילֵי הַמִּזְבֵּחַ עִלָּהּ הוּא לַיהוָה רִיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַיהוָה הוּא:

יה ותסיק ית כל דכרא למדבחה עלתא הוא קדם יי לאתקבלא ברענא קרבנא קדם יי הוא:

כ"ט - ריח ניחוח • נחת ריח לפני, שאמרתי ונעשה רצוני. אשה • לשון אש, והיא הקטרת אברים שעל האש.

♦ יום חמישי ז' אדר ♦

(יט) וְלִקְחֶתָּ אֶת־הָאֵילִם הַשְּׁנַיִם וְסִמְךָ אֹהֶרֶן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵילִם:

יט ותסב ית דכרא תגנא ויסמוך אהרן ובנויה ית ידיהון על ריש דכרא:

(כ) וְשַׁחֲטֶתָּ אֶת־הָאֵילִם וְלִקְחֶתָּ מִדָּמָם וְנִתְּתָהּ עַל־תְּנוּף אֹזֶן אֹהֶרֶן וְעַל־תְּנוּף אֹזֶן בְּנָיו הַיְמָנִית וְעַל־בֵּהוּן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בֵּהוּן רַגְלָם הַיְמָנִית וּזְרַקְתָּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

כ ותפוס ית דכרא ותסב מדמה ותתן על רום אודנא דאהרן ועל רום אודנא דבנויה דמינא ועל אליון ידיהון דמינא ועל אליון רגליהון דמינא ותזרוק ית דמא על מדבחה סחור סחור:

כ"ט - תנוף • (תורת כהנים, פרשת צו): הוא הסחוס, גדר האמצעי שבתוף האזן, שקורין סנדרום. בהן ידם • הגודל, ובפרק האמצעי.

(כא) וְלִקְחֶתָּ מִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְהַיִּיתָ עַל־אֹהֶרֶן וְעַל־בְּנָיו וְעַל־בְּנָיו וְעַל־בְּנָיו בְּנֵי אֶתוֹ וְקִדַּשׁ הוּא וּבְנָיו וּבְנָיו בְּנֵי אֶתוֹ:

כא ותסב מן דמא די על מדבחה וממשחא דרבוחא ומדי על אהרן ועל לבושויה ועל בנויה ועל לבושי בנויה עמה ויתקדש הוא ולבושויה ובנויה ולבושי בנויה עמה:

(כב) וְלִקְחֶתָּ מִן־הָאֵילִם הַחֵלֶב וְהָאֵלֶּה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמִּכֶּסֶה אֶת־הַקָּרֶב וְאֵת יִתְרַת הַכֹּהֵן וְאֵת שְׁתֵּי הַכַּפָּיִת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְאֵת שׁוֹךְ הַיָּמִין כִּי אֵיל מְלֵאִים הוּא:

כב ותסב מן דכרא תרבא ואליתא וית תרבא דחפי ית גיב וית חצר ככדא וית תרתין קלנן וית תרבא די עליהן וית שוקא דמינא ארי דכר קרבנא הוא:

אשל אברהם - הרב אלאשילי

(יה) ריח ניחוח - נחת ריח לפני - זהו הפירוש "ריח ניחוח לה". שאמרתי ונעשה רצוני - ולא שיש לו נחת מהריח עצמו (רא"ם). וראה גם רש"י לקמן פסוק כה. ויקרא א, ט ובביאור שם. אשה - לשון אש - ראה גם רש"י ויקרא שם. והיא הקטרת אברים שעל האש - ו"אשה" הוא שם התואר של העולה,

מפני שכל אברי העולה עולים באש (רא"ם). תורה יט

(כ) תנוף - הוא הסחוס, גדר האמצעי שבתוף האזן - ממה שדייק לכתוב "שבתוף האזן" (ולא "שבאזן"). נראה שרוצה לומר ש"תנוף" הוא מלשון "תוף". אף ראה רש"י ויקרא יד, יד: "ולשון תנוף לא נודע לי". ואפשר ששם חזר בו רש"י מדבריו כאן, ומשום כך דייק לכתוב שם: "גדר

אמצעי שבאזן", בהשקטת תיבת "תוף", לומר ש"תנוף" אינו מלשון "תוף", וכנראה הוא מפני הוספת האות נ"ן שבלשון "תנוף". שקורין מינרו"ם - tenrum, סחוס. ברש"י ויקרא שם: "והפותרים קורים לו סנדרום". בהן ידם - הגודל, ובפרק האמצעי - כמו התנוף שהוא אמצעי באזן (שפי"ט). תורה כא

כ"ט - החלב • זה חלב הדקים, או הקיבה (חולין מט). והאליה • מן הפליות ולמטה, כמו שפירש בויקרא' (ט) שְׁנֵאָמֵר: "לְעֻמַּת הָעֵצָה יִסְרְנָהּ", מְקוֹם שֶׁהַפְּלִיּוֹת יוֹעֲצוֹת. וּבְאִמּוּרֵי הַפָּר לֹא נֹאמַר 'אֵלֶיהָ', שָׁאִין אֵלֶיהָ קָרְבָּה אֲלָא בְּכֹבֶשׂ וּבְכֹשֶׁה וְאֵיל, אֲבָל שׁוֹר וְעֹז אֵין טְעוּנִים אֵלֶיהָ. וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין • לֹא מְצִינוּ הַקְּטָרָה בְּשׁוֹק הַיָּמִין עִם הָאִמּוּרִים, אֲלָא זֹו בְּלֶבֶד. כִּי אֵיל מְלֵאִים הוּא • שְׁלָמִים לְשׁוֹן שְׁלָמוֹת, שֶׁהַשְּׁלָם בְּכָל. מְגִיד הַכְּתוּב שֶׁהַמְּלוּאִים שְׁלָמִים, שְׁמֻשִׁמִּים שְׁלוֹם לְמִזְבֵּחַ, וְלַעֲבֹד הָעֲבוּדָה וְלַבְּעָלִים. לְכָף אֲנִי מְצָרִיכוֹ הַחֹזֶה לְהִיּוֹת לוֹ לְעֹבֵד הָעֲבוּדָה לְמִנָּה, וְזֶהוּ מִשָּׁה שְׁשֻׁמֵשׂ בְּמִלּוּאִים, וְהַשָּׂאֵר אֲכָלוּ אַהֲרֹן וּבְנָיו, שֶׁהֵם בְּעָלִים כְּמִפְרָשׁ בְּעֵנִין.

(כג) וְכִפֹּר לָחֶם אַחַת וְחֹלֶת לָחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרִיקֵי אַחַד מִסֵּל הַמִּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה:

כ"ט - וְכִפֹּר לָחֶם • מִן הַחֹלוֹת. וְחֹלֶת לָחֶם שֶׁמֶן • מִמִּין הַרְבּוּכָה (תורת כהנים). וְרִיקֵי • (מנחות עה) מִן

אשל אברהם - הרב אלאשולי

לְכָף אֲנִי מְצָרִיכוֹ הַחֹזֶה - אֲבָל הַשׁוֹק הַקְּטִירוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשׁ לְעֵיל. וְצָרִיף עֵינֵי בְּלִשׁוֹן רִשִׁי וְזָכִים קָא. ב: "שָׂאֲבָל חֹזֶה וְשׁוֹק שֶׁל אֵיל הַמִּלּוּאִים". וְצָרִיף לומר שְׁשׁוֹק לֹאוּ יִדְוָקָא, וְאֲגַב חֹזֶה כְּתֹב שׁוֹק. לְהִיּוֹת לוֹ לְעֹבֵד הָעֲבוּדָה "לְמִנָּה" - פְּסוּק כּו. בְּלומר "כִּי אֵיל מְלֵאִים הוּא", הוּא נְתִינַת טַעַם לְמַה נִּיתֵן הַחֹזֶה לְמִשָּׁה, וְהַשָּׂאֵר אֲכָלוּ אַהֲרֹן וּבְנָיו. וְלָכֵן מְפָרֵשׁ רִשִׁי שְׁמִילּוּאִים הוּא לְשׁוֹן שְׁלָמִים, מֵעֵנִין שְׁלִימוֹת וְשְׁלוֹם. וְזֶהוּ מִשָּׁה שְׁשֻׁמֵשׂ בְּמִלּוּאִים - רָאָה גַם רִשִׁי לְקַמֵּן פְּסוּק כד. וַיִּקְרָא ח, כד. וּבְרִשִׁי שֵׁם כּא, כב.

וְהַשָּׂאֵר אֲכָלוּ אַהֲרֹן וּבְנָיו שֶׁהֵם בְּעָלִים, כְּמִפְרָשׁ בְּעֵנִין - לְקַמֵּן פְּסוּק לב. תורה כג

(כג) וְכִפֹּר לָחֶם - מִן הַחֹלוֹת - הַנּוֹפְרוֹת לְעֵיל פְּסוּק ב בְּשֵׁם "חֹלוֹת מִצּוֹת".

וְחֹלֶת לָחֶם שֶׁמֶן - מִמִּין הַרְבּוּכָה - הַיָּנוּ שֶׁחֲלוּטָה בְּרוֹתְחִין. וְנִקְרָאת "חֹלֶת לָחֶם שֶׁמֶן", "עַל שֵׁם שְׁנוֹתָן שֶׁמֶן בְּרַבּוּכָה כִּנְגַד הַחֹלוֹת וְהַרְקִיקוּן", כְּמִבּוּאָר בְּרִשִׁי לְעֵיל פְּסוּק ב. וְרָאָה גַם רִשִׁי וַיִּקְרָא ח, כו. וְלָכֵן אֵף דְּלְעֵיל הִיא נּוֹכֶרֶת רַאשׁוֹנָה (בְּשֵׁם "לָחֶם מִצּוֹת", שֶׁהִיא הַרְבּוּכָה כְּפִירוּשׁ רִשִׁי שֵׁם) וְכָאן הִיא נּוֹכֶרֶת שְׁנִיָּה, וְאֵם כֵּן לְכַאוּרָה הִיא נִיתֵן לומר שֶׁ"כִּפֹּר לָחֶם" הִיא ה"לָחֶם מִצּוֹת", הִרִי מִזֶּה שֶׁהִיא נִקְרָאת כָּאן "חֹלֶת לָחֶם שֶׁמֶן", בְּהִכְרַח שֶׁהִיא הַרְבּוּכָה (רא"ע).

כִּי אֵיל מְלֵאִים הוּא - שְׁלָמִים - קָרְבֵן שְׁלָמִים. אֲלָא שְׁלֵא הִיָּה קֹדְשִׁים קְלִים בְּשָׂאֵר שְׁלָמִים אֲלָא קֹדְשִׁי קֹדְשִׁים, בְּדִלְקָמֵן בְּרִשִׁי פְּסוּק לא. לְשׁוֹן שְׁלָמוֹת - מִלּוּאִים הוּא לְשׁוֹן שְׁלִימוֹת, שְׁכָל מְלֵא הוּא שְׁלָם, וְכֵן שְׁלָמִים הוּא לְשׁוֹן שְׁלִימוֹת (גרא). וְרָאָה גַם רִשִׁי וַיִּקְרָא ח, כב: "אֵיל הַמְּלוּאִים - אֵיל הַשְּׁלָמִים, שְׁמִלּוּאִים לְשׁוֹן שְׁלָמִים". שְׁלָמִים - בֵּן הוּא בְּכֵמָה בְּתִבְיָד וּבְדְפוּסִים רַאשׁוֹנִים. וּבְדְפוּסִים שְׁלִפְנֵינּוּ: שְׁהוּשְׁלָם. כְּכָל - כְּפִי שְׁמִבְאָר מִיד.

מְגִיד הַכְּתוּב - בְּמָה שָׂאֵמֵר "כִּי אֵיל מְלֵאִים הוּא", שְׁלִכְאוּרָה מִדֵּה נְתִינַת טַעַם הוּא זֶה ל"וְלִקְחֶתָּ מִן הָאֵיל הַחֹלֶב וְהָאֵלֶיהָ וּגו'" (גרא).

שְׁהַמְּלוּאִים שְׁלָמִים, שְׁמֻשִׁמִּים שְׁלוֹם - שְׁלָמִים מִלְּשׁוֹן שְׁלוֹם (רא"ע). וְנִרְאָה שֶׁהוּא רִיבּוּי שֶׁל "שְׁלוֹם", כְּמוֹ "שְׁלוֹמִים", וְכִפִּי שְׁמִבְאָר. וְכֵתֵב ה"גֹּור אֲרִיָּה" שָׁאִין זֶה סוֹתֵר לְמָה שֶׁכְּתֵב לְעֵיל שֶׁהוּא לְשׁוֹן שְׁלִימוֹת, שְׁכָן שְׁלוֹם הוּא גַם מִלְּשׁוֹן שְׁלִימוֹת, שְׁכָל שְׁלוֹם יֵשׁ בוֹ שְׁלִימוֹת, שָׁאִין שֵׁם חֵילוּק וּמְחִלּוּקָת.

לְמוֹזֶבֶח - שְׁמִקְטִירִים עֲלֵיו הָאִמּוּרִין. וְלַעֲבֹד הָעֲבוּדָה וְלַבְּעָלִים - רָאָה גַם רִשִׁי וַיִּקְרָא ג, א (בפירוש השני): "שְׁלָמִים שִׁישׁ בָּהֶם שְׁלוֹם לְמוֹזֶבֶח וְלַכֹּהֲנִים וְלַבְּעָלִים". אֵף בְּרִשִׁי שֵׁם ח, כב: "אֵיל הַמִּלּוּאִים .. שְׁמֻמְלָאִים וּמְשֻׁלָּמִים אֵת הַכֹּהֲנִים בְּכֹהֲנוֹתָם".

(כב) הַחֹלֶב - זֶה חֹלֶב הַדְּקִים - כְּשֶׁהַמַּעֲיָם מִתְחִילִים לְהִמָּשֵׁךְ מִן הַקִּיבָה, הַיּוֹ חֹלֶב שֶׁעַל הַדְּקִין (רש"י חולין מט, ב).

אוּ תְּקֵבָה - וְתִלּוּי בְּמִחְלוּקַת הַמּוּבָאֵת בְּרִשִׁי וַיִּקְרָא ג, ג עַל הַפְּסוּק: "וְאֵת כָּל הַחֹלֶב", "לְהִבִּיא חֹלֶב שֶׁעַל הַתְּקֵבָה דְּבָרֵי רַבִּי וְשִׁמְעָאֵל, רַבִּי עֲקִיבָא אומר לְהִבִּיא חֹלֶב שֶׁעַל הַדְּקִין". אֵף בְּדְפוּס רַאשׁוֹן גֹּורֵס כָּאן: וְהַתְּקֵבָה. וְהָאֵלֶיהָ - מִן הַפְּלִיּוֹת וְלִמְטָה - רָאָה גַם רִשִׁי וְזָכִים ט, א.

כְּמוֹ שְׁמִפְרָשׁ ב"ויקרא" - ג, ט. שְׁנֵאָמֵר "לְעֻמַּת הָעֵצָה יִסְרְנָהּ", מְקוֹם שֶׁהַפְּלִיּוֹת יוֹעֲצוֹת - רָאָה גַם רִשִׁי פְּסָחִים צו, ב. אֵף בְּרִשִׁי וַיִּקְרָא שֵׁם: "לְמַעַלְהָ מִן הַפְּלִיּוֹת הַיּוֹעֲצוֹת".

וּבְאִמּוּרֵי הַפָּר - לְעֵיל פְּסוּק יג. לֹא נֹאמַר "אֵלֶיהָ", שָׁאִין אֵלֶיהָ קָרְבָּה אֲלָא בְּכֹבֶשׂ וּבְכֹשֶׁה וְאֵיל, אֲבָל שׁוֹר וְעֹז - רָאָה גַם רִשִׁי פְּסָחִים שֵׁם, וְשֵׁם הוֹסִיף: "יֵשׁ מְפָרְשִׁין עֹז אֵין לוֹ אֵלֶיהָ, וְטְעוֹת הוּא בְּיָדֶם, שֶׁהִרִי מִמְּקוֹם שֶׁהַפְּלִיּוֹת יוֹעֲצוֹת הִיא נִישְׁלֶת". וְרָאָה גַם רִשִׁי וַיִּקְרָא ג, ז.

אֵין מְעוּנִים אֵלֶיהָ - לְהַקְרִיב אֵלֶיהָ שְׁלָהֶם לְמוֹזֶבֶח. וְאֵת שׁוֹק הַיָּמִין - לֹא מְצִינוּ הַקְּטָרָה בְּשׁוֹק הַיָּמִין עִם הָאִמּוּרִים - הַנִּקְטָרִים עַל הַמִּזְבֵּחַ. אֲלָא זֹו בְּלֶבֶד - רָאָה גַם רִשִׁי וַיִּקְרָא ח, כח. וְהוֹרָאת שֶׁעַה הִיתָה, אֲבָל לְדוֹרוֹת הִיא נֶאֱכָל עַל יְדֵי הַכֹּהֲנִים, בְּדִלְקָמֵן פְּסוּקִים כּוֹזֵחַ וּבְרִשִׁי שֵׁם.

הַרְקִיקוּן, אַחַד מֵעֶשֶׂר שְׁבָכָל מִיַּן וּמִיָּן. וְלֹא מְצִינוּ תְרוּמַת לֶחֶם הַבָּא עִם זִבַח נִקְטָרֶת אֲלֵא זֹו בַלְבָד, שְׁתְרוּמַת לַחְמֵי תוֹדָה וְאֵיל נִזִיר נְתוּנָה לַכֹּהֲנִים עִם חֲזֶה וְשׁוֹק, וּמִזֶּה לֹא הָיָה לְמִשָּׁה לְמִנָּה, אֲלֵא חֲזֶה בַלְבָד.

(כד) וְשִׁמְתָהּ הַכֹּל עַל כַּפֵּי אֹהֶרֶן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:

כד ותשוי כלא על דא דאהרן ועל דא דבניהו ותרם תהון ארמותא קדם יי:

כ"ד - על כפיי אהרן וגו' והנפת • שניהם עסוקין בתנופה, הבעלים והכהן, הא כיצד? בהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף, וכזה היו אהרן ובניו בעלים, ומשה כהן. תנופה • (מנחות סב) מוליף ומביא למי שארבע רוחות העולם שלו, והתנופה מעכבת ומבטלת פרעניות ורוחות רעות. תרומה, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו, ומעכבת טללים רעים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 1 עמ' 175)

אהרן ובניו בעלים, ומשה כהן (רש"י כט, כד) ואלו בפרשת שמות (ד, יד) כתב שמושה נענש בקר שאהרן יהיה כהן ואתה הלוי. ויש לומר: א. הנהגה פסקה ממנו לאחר ימי המלוואים. ב. לא פסקה הנהגה אלא מזרעו. אבל אין מסתבר לומר שנעשה כהן רק לימי המלוואים, שכן לפי זה נמצא שבתחלה נענש ולא נתנה לו כהנה; לאחר מכן נתנה לו כהנה למשך ימי המלוואים; ולאחר מכן שוב נלקחה ממנו.

(כה) וְלִקְחַתְּ אֹתָם מִיָּדָם וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ עֲלֵי הָעֹלָה לְרִיחַ נִיחֹחַ לִפְנֵי יְהוָה אִשָּׁה הוּא לַיהוָה:

כה ותסב תהון מידיהון ותסיק למדבחה על עלתא לאתקבלא ברעוא קדם יי קרבנא הוא קדם יי:

כ"ה - על העלה • על האיל הראשון שהעלית עולה. לריח ניחוח • לנחת רוח, למי שאמר ונעשה רצונו. אשה • לאש נתן. לה' • לשמו של מקום.

אשל אברהם - הרב אלאשולי

סתם היא כוללת גם הרמה. וכן כתב רש"י שם כג, יא: "כל תנופה מוליף ומביא מעלה ומוריד". וראה גם רש"י במדבר ה, כה: "והניף - מוליף ומביא מעלה ומוריד". וראה רש"י מנחות סא, א דבור-המתחיל שתי הלחם, מהיכן למדים כן.

למי שהשמים והארץ שלו, ומעכבת טללים רעים - הבאים מלמעלה ומלמטה (רש"י מנחות שם). וראה גם רש"י ויקרא כג, יא: "לעצור טללים רעים". תורה כה

(כה) על העלה - על האיל הראשון שהעלית עולה - כדלעיל פסוק יח. לא בא לפרש באיזו עולה מדובר, שהרי לא הוזכרה כאן עולה אחרת אלא זו, אלא שאין פירושו "על העולה" שישם הכל על העולה ויקטירם יחד, אלא שיקטירם אחר העולה. וכן פירש רש"י בויקרא ח, כח: "על העולה - אחר העולה" (רא"ש). ונראה שמבאר בזה מהו שאומר "העולה" בה"א הידיעה,

והינו לארבע רוחות, לצפון ולדרום מזרח ומערב (רש"י מנחות סב, א). למי שארבע רוחות העולם שלו - מצדה זו אנו עושים לשמו, כך מראה בהנפתו (רש"י סוכה לו, ב).

ותנופה מעכבת ומבטלת פרעניות ורוחות רעות - הבאה מארבע רוחות (רש"י מנחות סב, א). לשון הגמרא (סוכה לו, ב ומנחות שם ובה ברש"י ויקרא כג, יא) הוא: "לעצור רוחות רעות", ורש"י הוסיף כאן "פורענויות". ובדפוס ראשון הגירסא: "פורענות רוחות רעות", כלומר פורענות הבאה מרוחות רעות. ("תרומה") - כן הוא בדפוסים שלפנינו. וכן הוא ברש"י ויקרא י, טו. אף בכמה כתבי-יד ודפוסים ראשונים, וכן הרא"ש, לא גורסים תיבה זו. וכן מסתבר, שהרי כאן לא נאמר "ותרומה".

מעלה ומוריד - כדלקמן ברש"י פסוק כו. ונאף שכאן לא נאמר "ותרומה", הכלל הוא שבכל מקום שזכרת הנפה

ורקיק - מן הרקיקין. אחד מעשרה שבכל מין ומין. ולא מצינו תרומת לחם הבא עם זבח נקטרת אלא זו בלבד, שתרומת לחמי תודה - ראה ויקרא ז, יד.

ואיל נזיר - ראה במדבר ו, יט. נתונה לכהנים עם חזה ושווק, ומזה לא היה למשה למנה אלא חזה בלבד - כי את השוק ותרומת לחם הקריבו על המזבח. תורה כד

(כז) על כפיי אהרן וגו' והנפת • שניהם עסוקים בתנופה, הבעלים והכהן, הא כיצד? בהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף, וכזה היו אהרן ובניו בעלים, ומשה כהן - בשבעת ימי המלוואים (רש"י ובהם יט, ב). אלא ששימש בחלוק לכן ולא בבגדי כהונה, כיון שלא הוכשר אלא לשעה (רש"י יומא ג, ב). וראה גם רש"י ויקרא ח, כח.

תנופה - מוליף ומביא - כי תנופה לשון הולכה והבאה (רש"י לקמן פסוק כז).

כו ותפכ ית חדיא מדכר קרפניא די לאהרן ותרים יתה ארמייתא קדם יי ויהי לך לחלק:

(כו) ולקחת את החזה מאיל המלאים אשר לאהרן והנפת אתו תנופה לפני יהוה והיה לך למנה:

כ"א < תנופה • לשון הולכה והבאה, וינטלי"ר בלע"ז.

כו ותקדש ית חדיא מדכר דארמייתא וית שוקא דארמייתא די אתרם ודי אפךש מדכר קרפניא מדי לאהרן ומדי לבנויה:

(כו) וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה אשר הונף ואשר הורם מאיל המלאים מאשר לאהרן ומאשר לבניו:

כ"א < וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה וגו' • קדשם לדורות, להיות נוהגת תרומתם והנפתם כחזה (נ"א בחזה) ושוק של שלמים, אבל לא להקטרה, אלא: "והיה לאהרן ולבניו" לאכל. הורם • לשון מעלה ומוריד.

כח ויהי לאהרן ולבנויה לקים עלם מן בני ישראל ארי אפךשיתא הוא ואפךשיתא יהי מן בני ישראל מנקסת קודשיהון אפךשיתהון קדם יי:

(כח) והיה לאהרן ולבניו לחקעולם מאת בני ישראל כי תרומה הוא ותרומה יהיה מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם תרומתם ליהוה:

אשל אברהם - הרב אלאשילי

כאן, שאלה כבר הונפו והורמו וניתן החזה למשה למנה ואין להם קדושה אחרת, אלא שיקדש דוגמתם לדורות, הינו כל חזה ושוק של שלמים (רא"ם).

להיות נוהגת תרומתם - הפרשתם, וכך לקמן ברש"י פסוק כח. אבל אין זה פירוש "התרומה" האמורה כאן, שכן כאן פירושה מלשון מעלה ומוריד, כדלקמן ברש"י דבור התמתיל הורם. **והנפתם** - לארבע רוחות ומעלה ומטה.

בחזה ושוק של שלמים, אבל לא להקטרה - שלא יקדשם לדורות להקטרה כמו שהיה במילואים שהקריבו את השוק. **אלא "והיה לאהרן ולבניו"** - פסוק כח.

לאכל. הורם - לשון מעלה ומוריד - ולא מלשון הפרשה. וברש"י מנחות פירש יותר: הורם - מעלה, ואין עליה בלא הורדה. וראה גם רש"י ויקרא י, טו: "שוק התרומה וחזה התנופה - לשון אשר הונף ואשר הורם, תנופה מולך ומביא, תרומה מעלה ומוריד". תורה כח

עולה כולה לה, מה שאין כן בשלמים, שחלקו נאכל לכהנים ולבעלים, הוצרך לפרש: "לשמו של מקום". תורה כו

(כו) **תנופה** - בספר הזכרון כתב שמקומו אינו כאן אלא בפסוק כז, ושהוא טעות סופר, וצריך לגרוס "הונף", שבוה בא רש"י לבאר ההבדל בין **לשון** "הונף" ו"הורם". וראה בהערה הבאה.

לשון הולכה והבאה - נראה שפגת רש"י לומר שלשון "תנופה" האמור כאן גבי ה"חזה", הוא מ"לשון הולכה והבאה", אף שבפועל עשו בו גם הרמה, מפני שהכתוב דיק לכתוב על חזה "תנופה" ועל שוק "תרומה", כמו שכתב רש"י בספר ויקרא י, טו: "ולמה חילקו הכתוב תרומה בשוק ותנופה בחזה? לא ידענו, ששניהם בהרמה והנפה".

וינטילי"ר בלעז. - wenteler, להניף. תורה כו

(כו) וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה וגו' - קדשם לדורות - לא שיקדש החזה ושוק האמורים

והרי סתם עולה היא עולת התמיד (רא"ה ויקרא ג, ה וברש"י שם), ועליה עדין לא נצטוו (אלא לקמן פסוק מב), ולא שיק לומר עליה "העולה", על בן מפרש שה"א הידיעה אינה מוסבת על תיבת ה"עולה", אלא על ה"איל" הראשון שהוקרב כבר לעולה. וכן הוא נקרא בספר ויקרא (ח יח): "איל העולה". ויש לומר שמטעם זה לא הוצרך לפרש בן שם (פסוק כח) מהו "העולה" בה"א הידיעה, כי שם מפורש "איל העולה". לרית נוחה - לנחת רוח למי שאמר ונעשה רצונו - כלומר תקריב אותו לשם נחת רוח לה. וזה מה שמוסיף כאן על האמור לעיל פסוק יח, כי שם מפרש רק שעל-ידי ההקרה יש נחת רוח לה.

אשה - לאש נתן - מבאר בזה שלמרות שאין המדובר כאן בעולה שושרפת כליל, כדלעיל פסוק יח, אלא בשלמים, בכל זאת נקרא "אשה", כי גם הוא ניתן לאש.

לה - לשמו של מקום - ולעיל גבי עולה לא פירש כלום על "לה", מפני שמפורש שם "לה" הוא, כלומר היא

כ"ט - < להק-עולם מאת בני ישראל • שהשלמים לפעלים, ואת החזה ואת השוק יתנו לפהן. כי תרומה הוא • החזה ושוק הזה.

(כט) ובגדי הקדש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו
למשחה בהם ולמלאכם את ידם:
כט וּלְבוּשֵׁי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְבָנָיו יִהְיוּ לְבָנָיו כְּתוּבָה לְדָבָר בְּהוֹן וּלְקַרְבָּא בְּהוֹן יֵת אֲרַבְּנָהוֹן:

כ"ט - < לבניו אחריו • למי שבא בגדלה אחריו. למשחה • להתגדל בהם, שיש משיחה שהיא לשון שררה, כמו (במדבר יח): "לך נתתם למשחה", (תהלים קח): "אל תגעו במשיחי". ולמלאכם את ידם • על ידי הבגדים הוא מתלבש בכהנה גדולה.

(ל) שבעת ימים ילבושם הכהן תחתיו מבניו אשר יבא אל-אהל מועד לשרת בקדש:
ל שבעת יומין ילבושונן כהנא תחותיה מבניהו די יעול למשפן זמנא לשמשא בקודשא:

כ"ט - < שבעת ימים • רצופין. ילבושם הכהן • אשר יקום מבניו לכהנה גדולה, כשימננהו להיות כהן גדול. אשר יבא אל-אהל מועד • (וימא עג) אותו כהן המוכן ליכנס לפני ולפנים ביום הפפורים, וזהו

אשל אברהם - הרב אלאשולי

"תחתיו מבניו" ל"מבניו תחתיו", כדי שיהיה "מבניו" מחובר אל "הכהן", שפירושו: אותו שיהיה כהן מבניו, והוסיף "אשר יקום", לומר שאין פירוש "תחתיו" תחתיו במדרגה ואפילו בחייו, אלא שיקום אחריו להיות תחתיו (רא"ם). וראה גם רש"י ויקרא ו, טו: "המשיח תחתיו מבניו - המשיח מבניו תחתיו". וראה בדבור שלאחריו למה נאמר בכתוב "תחתיו מבניו".

לכהנה גדולה - כלומר, כהן האמור כאן הוא כהן גדול. כשימננהו להיות כהן גדול - שרק בתחילת המינוי יצטרף ללבוש שבעה ימים רצופים את הבגדים הללו (רא"ם). אשר יבא אל אהל מועד - אותו כהן - כלומר, מי הוא הכהן אשר יקום מבניו תחתיו, וזהו אותו כהן אשר יבא אל אהל מועד, ולא כהן הדיוט (רא"ם).

המוכן לכנס - כלומר, אשר יבא אין פירושו באשר יכנס (בזמן שיכנס שרק אז צריך ללבוש את הבגדים הללו), אלא הראוי והעתידי ליכנס (רא"ם). לפני ולפנים - כלומר, אהל מועד האמור כאן אין הכוונה לכל המשפן, אלא לקדש הקדשים, וזהו "לשרת

הבגדים. שיש משיחה שהיא לשון שררה - ולא משיחה כמשמעה. ראה גם רש"י תהלים מה, ח: "כל לשון גדולה נופל עליה משיחת שמן פדת המלכים". וראה לקמן רש"י ל, כט. כמו: "לך נתתם למשחה" - במדבר יח, ח. לגדולה (רש"י שם). וראה גם רש"י ישעיה מה, א. "אל תגעו במשיחי" - תהלים קח, טו. בגדולין]. כל משיחה לשון שררה וגדולה (רש"י שם). ולמלא כם את ידם - עלי ידי הבגדים - ראה גם רש"י יומא ה, א: "מילוי ידים האמור שם לבישת בגדים הוא". וכן מפורש בויקרא כא, י: "ומלא את ידו ללבוש את הבגדים".

הוא מתלבש - מתכנהו. בכהנה גדולה - ולא יצטרף לקרבנות המילואים הכתובים כאן (ספרות). תורה ל (ל) שבעת ימים - רצופין - כי שבעת ימי המילואים רצופים הם, בדכתיב (ויקרא ח, לה): "ויפתח אהל מועד תשביו יומם ולילה שבעת ימים" (רא"ם). ולא שילבש רק שבעה ימים, שהרי כהן גדול לובש בגדיו כל זמן היותו כהן גדול (נח"י).

ילבושם הכהן - אשר יקום מבניו תחתיו - הפך הלשון המובא בפנים

(כח) להק עולם מאת בני ישראל - שהשלמים לפעלים, ואת החזה ואת השוק יתנו לפהן. כי תרומה הוא - החזה ושוק הזה - ולא איל המילואים הנזכר לפני זה (רא"ם). אף נראה שכונת רש"י לפרש את פפל הלשון: "כי תרומה הוא ותרומה יהיה", ולכן כותב ש"כ"י תרומה הוא" הכוונה לחזה ושוק של המילואים, וזה הפירוש "הזה", ומה שכתוב אחר-כך "ותרומה יהיה", הכוונה לחזה ושוק של שלמים לדורות (ע"פ אור החמה). ופירט חזה ושוק, כי לולא כן היה ניתן לומר שהכוונה רק לחזה שניתן למשה למנה (רא"ם). ויש להוסיף, שבהוספת תיבת "הזה" מתורץ גם לשון "תרומה הוא" בלשון יחיד, שהכוונה על החזה בפני עצמו ועל השוק בפני עצמו, ומפרש "הוא", במשמעות "הזה", כלומר כל אחד מהם בפני עצמו. תורה כט

(כט) לבניו אחריו - למי שבא בגדלה "אחריו" - להיות כהן גדול, ולא לכל בניו, שהרי כהן הדיוט אינו לובש בגדי כהן גדול (רא"ם). ולפי זה "לבניו" פירושו: למי מבניו, ו"אחריו" פירושו: למי שבא "אחריו" לאותה גדולה. וב"משפיל לדוד" כתב ש"לבניו" פירושו: לבנו ולבן בנו וכו'. למשחה - להתגדל בהם" - על-ידי

כהן גדול, שאין עבודת יום הכפורים כשרה אלא בו. תחתיו מבניו • מלמד, שאם יש לו לכהן גדול בן ממלא את מקומו, ימנוהו כהן גדול תחתיו (תורת כהנים). הבהן תחתיו מבניו • מפאן ראיה: כל לשון כהן לשון פועל, עובד ממש. לפיכך, נגזר תביר נמשך לפניו.

(לא) ואת איל המלאים תקח ובשלת את־בשרו לא ונת דבר קרבנא תסב ותבשל ית בסרה במקם קדש: באמר קדיש:

כ"א • במקם קדש • בחצר אהל מועד, שהשלמים הללו קדשי קדשים היו.

(לב) ואכל אהרן ובניו את־בשר האיל ואת־הלחם אשר בפל פתח אהל מועד: לב ויכול אהרן ובניו ית בסר דקרא ונת לחמא די בסלא לתרע משפן זמנא: לשון פתח אהל מועד • כל החצר קרוי כן.

(לג) ואכלו אתם אשר פפר בהם למלא את־ידם לקדש אתם וזר לא־יאכל פי־קדש הם: לג ויכולון תהוון די תפפר כהון לקרבא ית קרבנהון לקדשא תהוון וחלוני לא ייכול ארי קודשא אנון:

כ"ב • ואכלו אתם • אהרן ובניו, לפי שהם בעליהם. אשר פפר בהם • להם, כל זרות ותעוב. למלא את־ידם • באיל ולחם הללו. לקדש אתם • שעל־ידי המלוואים הללו נתמלאו ידיהם ונתקדשו לכהנה. פי קדש הם • קדשי קדשים, ומפאן למדנו אזרה לזר האוכל קדשי קדשים, שנתן המקרא טעם לדבר משום דקדש הם.

אשל אברהם - הרב אלאטוילי

בפדש" (רא"ם). ביום הכפורים, וזהו כהן גדול - והוא הכהן "אשר יקום מבניו תחתיו", ולא כהן הדיוט. שאין עבודת יום הכפורים כשרה אלא בו. תחתיו מבניו - מלמד - מזה שכתוב "תחתיו מבניו", ולא "מבניו תחתיו". שאם יש לו לכהן גדול בן ממלא את מקומו - כלומר, ראוי למלא את מקומו, וזהו "תחתיו מבניו", ראוי להיות תחתיו מבניו. ימנוהו כהן גדול תחתיו - והוא קודם לכל אדם (רש"י ויקרא טו, לב. ושמ לומד כן מהפסוק "לכהן תחת אביו"). (הבהן תחתיו מבניו - מפאן ראיה כל לשון כהן לשון פועל עובד ממש - ולא שם התואר. וראה לשון רש"י בראשית מז, כב: "כל לשון כהן משרת לאלהות הוא". וכן לעיל כח, ג: "לשון כהונה שירות הוא". לפיכך נגזר תביר - הינו בכל מקום שבא תביר לפני טפחא (באר החובות), אכל תביר לכהן הוא טעם מפסיק.

בפסוק יא: "בחצר המשכן שלפני הפתח", אלא ששם מדבר לענין שחיטה שצריכה להיות סמוך לפתח, וכאן לענין אכילה כל החצר ראויה לכהן (נחלת יעקב). תורה לג (לג) ואכלו אתם - אהרן ובניו, לפי שהם בעליהם - כדלעיל ברש"י פסוקים כב, כד. אשר כפר בהם - להם - בדפוס ראשון: אשר כפר להם בהם. אף ברא"ם הגירסא כבפנים, ומפרש שפונת רש"י באילו נאמר בפסוק: אשר בהם כופר להם, פי אם לא כן היה צריך להיות כתוב "כפרו". כל זרות ותעוב - על־ידי איל המילואים והלחם אשר בסל כפר לאהרן ובניו כל דבר זר ומאוס שעשו. למלא את ידם - באיל ולחם הללו - ברא"ם ו"גור ארזיה" כתבו שהכונה בהקרבתם ולא באכילתם. אכל מזה שבפסוק הבא בותב רש"י שאם חיסר דבר אחד לא נתמלא ידם, מוכן שזה כולל גם אכילתם. ונראה שפונת רש"י לומר, שמילוי ידים נעשה על ידי האיל

נמשך לפניו). - כלומר, "הבהן" מוסב על "תחתיו", ופירושו המכהן תחתיו. אף לכאורה פירוש זה סותר את דברי רש"י הקודמים שפירש "מבניו תחתיו", כמבואר לעיל. ויש מפרשים ש"לפניו" פירושו לתיבת "ולבשם" שלפניו, ולא ל"תחתיו" שאחריו, והינו משום שתביר הוא טעם מפסיק. אכל מזה שרש"י העתיק בדבור־המתחיל "הבהן תחתיו מבניו", משמע שרוצה לומר ש"הבהן" נמשך ל"תחתיו". אכן בכמה כתב־יד ובדפוסים ראשונים לא גורסים בכל דבור זה ברש"י, וגם הרא"ם לא הביאו בפירושו. ויתכן שזו הוספת איזה מעתיק, ולכן הושם בחצאי עגולים. תורה לא (לא) במקם קדש - "בחצר אהל מועד" - כלשון הכתוב בויקרא ו, ט. שהשלמים הללו קדשי קדשים היו - ואינם כשאר שלמים שהם קדשים קלים ונאכלין בכל העיר (ראה ובחיים נה, א). תורה לב (לב) פתח אהל מועד - כל החצר קרוי כן - וראה לשון רש"י לעיל

(לד) וְאִם־יִזְוֶתָּהּ מִבְּשֵׁר הַמְּלֵאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עֲדָה הַבֶּקֶר וְשִׂרְפֹת אֶת־הַגֹּוֹתָר בְּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל בִּי־קֹדֶשׁ הוּא:

לד ואם ישתאמר מבשר הרבניא ומן לחמא עד צפרא ותוקיד ית דאשתאר בגורא לא יתאכל ארי קודשא הוא:

(לה) וְעִשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה כָּל־אֲשֶׁר־צִוִּיתִי אֶתְכֶם שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם:

לה ותעבד לאהרן ולבניהו כדן ככל די פקדית יתך שבעת יומין תקרב קרבנהון:

יש"א וְעִשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה • שְׁנֵה הַפְּתוּב וְכַפֵּל, לְעַכְב, שְׂאֵם חֶסֶר דְּכַר אֶחָד מִכָּל הָאִמּוֹר בְּעֵנְיָן, לֹא נִתְמַלְאוּ יְדֵיהֶם לְהִיּוֹת כְּהֻנָּם, וְעַבְדֻדְתָּם פְּסוּלָה. אֶתְכֶם • כְּמוֹ אוֹתָךְ. שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם • בְּעֵנְיָן הַזֶּה וּבִקְרָבָנוֹת הַלְלוּ, בְּכָל יוֹם.

(לו) וּפָר חֲטָאת תַעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל־הַכֹּפָרִים וְחֲטָאתָ עַל־הַמִּזְבֵּחַ בַּכֹּפֶר עָלָיו וּמִשַּׁחַת אֹתוֹ לְקֹדֶשׁוֹ:

לו ותורא דחטאתא תעבד ליומא על כפרינא ותדפי על מדבחא ככפריהך עלוהי ותדפי יתה לקדשותה:

יש"א **עַל הַכֹּפָרִים •** בְּשִׁבִיל הַכֹּפָרִים, לְכַפֵּר עַל הַמִּזְבֵּחַ מִכָּל זָרוֹת וְתַעֲוִב, וְלִפִּי שְׂנְאָמֶר: "שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם", אֵין לִי אֶלָּא דְּכַר הַבָּא בְּשִׁבִילֵם, כְּגוֹן הָאֵלִים וְהַלֶּחֶם, אֶכֶּל הַבָּא בְּשִׁבִיל הַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן פֶּר שֶׁהוּא לְחֻטֵּי הַמִּזְבֵּחַ לֹא שְׂמַעְנֵנוּ, לְכֹף הַצֶּרֶף מִקְרָא זֶה. וּמִדְרָשׁ 'תּוֹרַת כְּהֻנָּם' אוֹמֵר: כְּפֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ הַצֶּרֶף, שְׂמָא הַתְּנַדֵּב אִישׁ דְּכַר גְּזוּל בְּמִלְאֶת הַמִּשְׁכָּן וְהַמִּזְבֵּחַ. וְחֲטָאתָ • וְתִדְפִי, לְשׁוֹן מִתְּנַת דְּמִים הַנְּתוּנִים בְּאֶצְבַּע, קְרוּי חֻטִּי. וּמִשַּׁחַת אֹתוֹ • בְּשִׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וְכָל הַמִּשְׁיחוֹת כְּמִין כ"ף יְגִינִית.

אשל אברהם - הרב אלטוילי

והלחם ולא במה ש"כפר בהם". לקדש אתם - שעל ידי המלוואים הללו נתמלאו ידיהם ונתקדשו לכהנה - כלומר, שהמילואים מלאו את ידיהם בפועל וגם קידשום לכהונה, ולא שמילוי ידים קידשם לכהונה, ולכן כתב "ונתקדשו" בנ"ו, שזהו כאילו כתוב בפסוק "למלא את ידם וילקדש אותם" (רא"ם).

כי קדש הם - קדשי קדשים - כדלעיל ברש"י פסוק לא. **ומבאן למדנו אזתרה לזר האוכל קדש קדשים -** שאסור לזר לאכול מכל קדשי קדשים (הנאכלים לכהנים), ולא רק מקדשי קדשים הללו (רא"ם).

שנתן המקרא טעם לדבר משום ד"קדש הם" - שמנה מובן שהאיסור הוא בכל דבר שהוא קדש קדשים. תורה לו

(לה) וְעִשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה - שְׁנֵה הַפְּתוּב וְכַפֵּל - לְאַחַר שֶׁכָּבַר פֶּרֶט לְעֵיל אֶת כָּל מַה שֶּׁצִּרְיָךְ לַעֲשׂוֹת. לְעַכְב, שְׂאֵם חֶסֶר דְּכַר אֶחָד מִכָּל הָאִמּוֹר בְּעֵנְיָן - לֹא נִתְמַלְאוּ יְדֵיהֶם

להיות כהנים, ועבודתם פסולה. אתכה - כמו אותך - וראה רש"י תהלים י, ח: "במסורת מן מליו המשמשין כה במקום ד".

שבעת ימים תמלא וגו' - בענין הזה ובקרבנות הללו ככל יום - ולא ש"שבעת הימים תמלא את ידם" הוא ענין בפני עצמו כמשמעות הכתוב, אלא מוסב על כל האמור לעיל (גרא).

ואמר "בכל יום", שכל יום יעשה את כל הפעולות הללו מחדש, ולא שישקל את כל הפעולות הללו למשך שבעה ימים (רא"ם).

[ופר חטאת תעשה - לכל יום]. -

כן הוא בדפוס ראשון. תורה לו

(לו) **על הכפרים - בשביל "הכפרים" -** שכן מצינו במקרא ש"על" משמעו לפעמים בשביל - ראה רש"י לעיל כח, ב. שופטים ו, לב. ועוד רבים.

לכפר על המזבח מכל זרות ותעוב - שנעשו בו.

ולפי שנאמר - פסוק לה.

"שבעת ימים תמלא ידם", אין לי אלא דבר הכא בשבילם, כגון

האילים והלחם, אבל הכא בשביל המזבח, כגון פר שהוא לחטוי המזבח, לא שמענו, לכך הצרף מקרא זה. ומדרש 'תורת כהנים' - ברייתא דמילואים טו.

אומר: כפרת המזבח הצרפה, שמה התנדב איש דבר גזול במלאכת המשכן והמזבח - ולא כפירוש הקודם מכל זרות ותעוב, שלא שיה לומר כן על המזבח (רא"ם).

וחטאת - "ותדפי" - תרגום אונקלוס, ופירושו ותטהר.

לשון מתנת דמים הנתונים באצבע קרוי חטוי - כלומר, מתן דמים של קרבן חטאת (שכן היא היחידה שניתנת באצבע) קרוי חטוי. וראה גם רש"י זכחים גג, א: "וריקת חטאת קרוי חטוי". ולפי זה רש"י מחבר כאן שני פירושים יחד: "וחטאת", מלשון טהרה כתרגום אונקלוס, וגם מלשון חטאת. וכונת הכתוב שיתן דמים על קרנות המזבח כמשפט החטאת, כדלעיל פסוק יב, וזה מה שמטהר את המזבח מכל זרות ותעוב. וראה רש"י ויקרא ו, יט שפירשו באופן אחר לפי משמעות

לו שבעת ימים תכפר על מדבחה ותקדש
ותה ויהי מדבחה קדש קודשׁיא כל דיקרב
במדבחה ותקדשׁ:

לו) שבעת ימים תכפר על המזבח וקדשת אתו
והיה המזבח קדש קדשים פלהנגע במזבח
יקדשׁ:

כ"י - והיה המזבח קדש • ומה היא קדשתו? "כל הנוגע במזבח יקדש", אפלו קרבן פסול שעלה עליו, קדשו המזבח להכשירו שלא ירד. מתוך שנאמר: "כל הנוגע במזבח יקדש", שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי, כגון דבר שלא היה פסולו בקדש, כגון: הרובע והנרבע, ומקצה ונעבד והטרפה וכיוצא בהן? תלמוד לומר: "וזה אשר תעשה" הסמוך אחריו (תורת כהנים פרשת צו), מה עולה ראוי, אף כל ראוי, שנראה לו כבר ונפסל משפא לעזרה, כגון: הלן והיוצא והטמא ושנשחט במחשבת חוץ לזמנו וחוץ למקומו וכיוצא בהן (ובאים טו).

♦ יום שישי ח' אדר ♦

לח ודין די מעבד על מדבחה אמרין בני
שנא תרין ליומא תדירא:

לוה) וזה אשר תעשה על המזבח כבשים בני־שנה
שנים ליום תמיד:

לט ית אמרא חד מעבד בצפרא וית אמרא
תנינא מעבד בין שמשיא:

לוט) את־הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש
השני תעשה בין הערבים:

אשל אברהם - הרב אלטוילי

לעזרה. וראה רש"י ויקרא ו, ב שמעט
אותם מהפסוק "היא העולה" האמור
שם.
כגון הלן - דם הלן (רש"י נדה מ, ב). דהינו
שלא נזרק על המזבח באותו יום
שנשחט.
והיוצא - בשר העולה שיצא והכניסה
(רש"י שם). דהינו שיצא מחוץ לקלעים.
והטמא ושנשחט במחשבת חוץ
לזמנו - שחשב לאכלו לאחר זמן
אכילתו.
וחוץ למקומו - שחשב לאכלו חוץ
למקום אכילתו.
וכיוצא בהן - וכל אלו אם עלו על
המזבח לא ירדו, אלא יקריבו אותם.
וברש"י ריש פרשת צו לומר כל זה
מהפסוק (שם ה, א) "זאת תורת העולה
וגו", מהתיבות "זאת תורת העולה"
לומר: "תורה אחת לכל העולים,
ואפילו פסולין, שאם עלו לא ירדו".
ומהתיבות "הוא העולה" לומר:
"למעט את הרובע ואת הנרבע
וכיוצא בהן שלא היה פסולן בקדש,
שנפסלו קודם שבאו
לעזרה". תורה לח

לתקרובת עבודה־זרה רש"י ע"ז נב, ב.
ונעבד - שעשאה עבודה־זרה
והשתחוה לה (רש"י שם).
והטרפה וכיוצא בהן - ראה גם רש"י
ויקרא א, ב. שם ו, ב.
תלמוד לומר "וזה אשר תעשה"
הסמוך אחריו - פסוק לח. ובעולה
הכתוב מדבר, וכמפורש לקמן פסוק
מב.
מה עולה ראוי, אף כל ראוי -
כדעת רבי עקיבא בנבחים פג, ב.
ומבאר בגמרא שם שלדעתו אף עולת
עוף במשמע, שאם עלתה לא תרד.
אבל ברש"י לקמן ל, כט כתב: "תלמוד
לומר כבשים, מה כבשים ראויים, אף
כל ראוי", והוא קרבי יוסי הגלילי,
שדוקא כבשים אם עלו לא ירדו ולא
עולת עוף. ונראה שבכל מקום פירש
רש"י בהתאם למשמעות הכתוב
באותו מקום, מה שאומר שבפשוטו
של מקרא יש מקום לשתי הדעות.
שנראה לו כבר - שהיה ראוי עד
שהגיע לעזרה.
ונפסל משפא לעזרה - למעט
הפסולים דלעיל שנפסלו קודם שבא

הכתוב שם.
ומשחת אתו - בשמן המשחה -
כדלקמן מ, ט"ז.
וכל המשיחות כמין כ"ף וינתי -
כדלעיל פסוקים ב, ז. וראה גם רש"י
לקמן ל, כו. בדפוס ראשון ושני
הגירסא: כמין פי. תורה לו
(לו) והיה המזבח קדש - ומה היא
קדשתו - במה מתבטאת קדשתו.
"כל הנגע במזבח יקדש", אפילו
קרבן פסול שעלה עליו, קדשו
המזבח להכשירו שלא ירד - ברש"י
ויקרא ו, ב לומר דבר זה מהפסוק "זאת
תורת העולה" - "תורה אחת לכל
העולים, ואפילו פסולין, שאם עלו לא
ירדו". וראה שם בבבאור.
מתוך שנאמר "כל הנגע במזבח
יקדש", שומע אני בין ראוי בין
שאינו ראוי, כגון דבר שלא היה
פסולו בקדש - שנפסלו קודם שבאו
לעזרה (רש"י ויקרא ה, א).
כגון הרובע - שהביא את הבהמה
עליו.
והנרבע - שבא על הבהמה.
ומקצה - שהקצה את הבהמה

(מ) וְעִשְׂרֵין סֵלֶת בְּלוּל בְּשֶׁמֶן פְּתִית רֵבֵעַ הֵהִין וְנִסְסָךְ רִבְעֵת הֵהִין יַיִן לִכְבֹּשׁ הָאָחֵד:
 מ וְעִסְרוּנָא סֵלְתָא דְפִילָא בְּמִשַׁח פְּתִישָׁא רִבְעוֹת הֵינָא וְנִסְפָּא רִבְעוֹת הֵינָא חֲמָרָא לְאִמְרָא חָד:

י"ט וְעִשְׂרֵין סֵלֶת • עֲשִׂירֵית הָאִיפָה, מ"ג בִּיצִים וְחֲמֵשׁ בִּיצָה. בְּשֶׁמֶן פְּתִית • לֹא לְחוּבָה נֹאמֵר פְּתִית, אֲלָא לְהַכְשִׁיר, לְפִי שְׁנֵאמֵר "פְּתִית לְמֵאוֹר", וּמִשְׁמַע לְמֵאוֹר וְלֹא לְמִנְחוֹת, יְכוּל לְפַסְלוֹ לְמִנְחוֹת? תְּלַמּוּד לֹאמֵר כֵּן "פְּתִית", וְלֹא נֹאמֵר "פְּתִית לְמֵאוֹר" אֲלָא לְמַעַט מִנְחוֹת שְׂאִין צְרִיךְ פְּתִית, שְׂאֵף הִטְחוּן בְּרִיחִים כְּשֶׁר בְּהֵן (מנחות פו). רֵבֵעַ הֵהִין • שְׁלֹשָׁה לֹגִין. וְנִסְסָךְ • לְסַפְּלִים, כְּמוֹ שֶׁשְׂנִינֵנוּ בְּמִסְכַּת סָבָה: שְׁנֵי סַפְּלִים שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ בְּרֵאשׁ הַמְּזֻבָּח וּמִגְּבֵי כְּמִין שְׁנֵי חֲטָמִין דְּקִים. נוֹתֵן הֵיִן לְתוֹכוֹ, וְהוּא מְקַלֵּחַ וְיוֹצֵא דְרָף הַחֹטֵם וְנוֹפֵל עַל גַּג הַמְּזֻבָּח וּמִשָּׁם יוֹרֵד לְשִׁיתֵין בְּמִזְבַּח בֵּית עוֹלָמִים, וּבְמִזְבַּח הַנְּחֻשֶׁת יוֹרֵד מִן הַמְּזֻבָּח לְאָרֶץ.

(מא) וְאֵת הַכֹּבֶשׂ הַשְּׂנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֲרֻבִים כְּמִנְחַת הַבֶּקָר וּכְנִסְפָּה תַעֲשֶׂה-לָּהּ לְרִיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַיהוָה:
 מא וְנֵת אִמְרָא תְּנַנָּא תַעֲבַד בֵּין שְׂמִישָׁא כְּמִנְחַת צִפְרָא וּכְנִסְפָּה תַעֲבַד לָהּ לְאִתְקַבְּלָא בְּרַעוּא קְרַבָּא גְדָם יִי:

י"ט וְלִרְיַח נִיחֹחַ • עַל הַמִּנְחָה נֹאמֵר, שְׂמִנְחַת נִסְכִּים כְּלָהּ כְּלִיל, וְסִדֵּר הַקְּרָבָתָם: הָאֲכָרִים בְּתַחֲלָה, וְאַחֲרֵי-כֵן הַמִּנְחָה, שְׁנֵאמֵר (ויקרא כג): "עוֹלָה וּמִנְחָה".

אשל אברהם - הרב אלאשולי

לְזָה, אֶחָד לְצַד מְעָרָב, וְאֶחָד לְפָנִים הַיְמָנִים, דְּהִינּוּ לְמִזְרַח (רש"י שם).
 וּמִגְּבֵי כְּמִין שְׁנֵי חֲטָמִין דְּקִים - חוֹטֵם אֶחָד בְּכָל סַפֵּל, וְנִקְבַּ אֶחָד בְּכָל חוֹטֵם (ע"פ רש"י שם).
 נוֹתֵן הֵיִן לְתוֹכוֹ - לְתוֹךְ הַסַּפֵּל הַמִּיּוּעָד לְנִיסוּף הֵיִין.
 וְהוּא מְקַלֵּחַ וְיוֹצֵא דְרָף הַחֹטֵם וְנוֹפֵל עַל גַּג הַמְּזֻבָּח - וּבְמִזְבַּח הָיָה נִקְבַּ שְׁבוּ הַמִּים וְהֵיִן יוֹרֵדִין (רש"י שם).
 וּמִשָּׁם יוֹרֵד לְשִׁיתֵין בְּמִזְבַּח בֵּית עוֹלָמִים, וּבְמִזְבַּח הַנְּחֻשֶׁת יוֹרֵד מִן הַמְּזֻבָּח לְאָרֶץ. - חָלַל שְׂתַחַת הַמְּזֻבָּח כְּגַד מְקוֹם הַנִּסְכִּים (רש"י שם מט, א), וְהָיוּ עֲמוּקִים וְחִלּוּלִים מֵאֵד (רש"י שם מח, א). תורה מא

(מא) לְרִיחַ נִיחֹחַ - עַל הַמִּנְחָה נֹאמֵר - כְּלוּמֵר, "לְרִיחַ נִיחֹחַ" הָאִמֹר כֵּן מוּסָב עַל "כְּמִנְחַת הַבֶּקָר", שֶׁכֵּן עַל הָעוֹלָה כְּבָר נֹאמֵר לְעִיל (כ"ח) שְׂהִיא "רִיחַ נִיחֹחַ לָהּ", וְאִין צוֹרֵךְ לְחִזּוֹר וְלֹאמֵר שֶׁגַם עוֹלַת הַתְּמִיד הִיא לְרִיחַ נִיחֹחַ, וְהַחִידוּשׁ כֵּן שְׂאֵף הַמִּנְחָה הִיא לְרִיחַ נִיחֹחַ (ע"פ באר בשדה). אֲבָל עַל הַנִּסְכִּים לֹא שָׁרָ לֹאמֵר "לְרִיחַ נִיחֹחַ", כִּינּוּן שֶׁהֵם לֹא "אִשָּׁה לָהּ".
 שְׂמִנְחַת נִסְכִּים כְּלָהּ כְּלִיל - כּוֹלָהּ

שֵׁם: "לְפִי שֶׁהַמִּנְחוֹת הֵן מְרוּבוֹת וְצְרִיכוֹת שֶׁמֶן הַרְבֵּה, וְאֵילּוּ הָיָה צְרִיךְ לְחִזּוֹר בְּמִנְחוֹת נְמִי אַחַר וְךָ וְכִתִּית כְּמוֹ לְמִנְחָה הָיוּ מְפַסְּדִים, שֶׁהָיוּ לוֹקְחִין אוֹתוֹ בְּיוֹקֵר". וְרָאָה רִש"י וַיִּקְרָא ב, ד: "מֵהַ תְּלַמּוּד לֹאמֵר, בְּשֶׁמֶן בְּשֶׁמֶן שְׁתֵּי פַעַמִּים, לְהַכְשִׁיר שֶׁמֶן שְׁנֵי וּשְׁלִישֵׁי הַיּוֹצֵא מִן הַיְזִיתִים [לְמִנְחוֹת], וְאִין צְרִיךְ שֶׁמֶן רֵאשׁוֹן אֲלָא לְמִנְחָה, שְׁנֵאמֵר בּוּ וְךָ". וַיֵּשׁ לֹאמֵר שֶׁהַלִּימּוּד שֵׁם לְבַדּוֹ אִינוּ מְסַפִּיק, שֶׁהָיָה נִיתֵן לֹאמֵר שְׂבִיא לְהַתִּיר שֶׁמֶן שְׁנֵי וּשְׁלִישֵׁי רַק בְּ"פְתִית", כְּתוּשׁ, וְלֹא בְּטָחוּן, אֲבָל כֵּן מִשְׁמִיעֵנוּ שְׂאֵף הַטְּחוּן כְּשֶׁר לְמִנְחוֹת.
 רֵבֵעַ הֵהִין - שְׁלֹשָׁה לֹגִין - כִּי כָּל הֵיִן הוּא שְׁנַיִם עֶשֶׂר לֹגִין.
 וְנִסְסָךְ - לְסַפְּלִים - רָאָה גַם רִש"י בְּמִדְבָר טו, ד: "וְהֵיִן לְסַפְּלִים".
 כְּמוֹ שֶׁשְׂנִינֵנוּ בְּמִסְכַּת סָבָה - מֵחַ, א"ב.
 שְׁנֵי סַפְּלִים - אֶחָד לְנִיסוּף הַמִּים וְאֶחָד לְנִיסוּף הֵיִין (משנה שם).
 שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ בְּרֵאשׁ הַמְּזֻבָּח - בְּקֶרֶן מְעַרְבֵית דְּרוּמִית, הַסַּפְּלִים נְתוּנִים אֲצֵל הַקֶּרֶן זֶה לְפָנֵי זֶה, סְמוּכִין זֶה

(מ) וְעִשְׂרֵין סֵלֶת - עֲשִׂירֵית הָאִיפָה, מ"ג בִּיצִים וְחֲמֵשׁ בִּיצָה - כְּמִזְבַּח בְּרִש"י לְעִיל טו, לו.
 בְּשֶׁמֶן פְּתִית - לֹא לְחוּבָה נֹאמֵר "פְּתִית" - שֶׁהָיְתִים יְהִיו כְּתוּשִׁים בְּמִכְתָּשֶׁת, כְּדִלְעִיל בְּרִש"י כז, ב.
 שֶׁהָיָה בְּדִין שֶׁהַמִּנְחוֹת יִטְעֵנוּ שֶׁמֶן זֵית וְךָ, מֵהַ מְנוֹרָה שְׂאִינָה לְאֲכִילָה טְעוּנָה שֶׁמֶן זֵית וְךָ, מִנְחוֹת שֶׁהוּן לְאֲכִילָה אִינוּ דִין שֶׁיִטְעֵנוּ שֶׁמֶן זֵית וְךָ (וימא פו, א).
 אֲלָא לְהַכְשִׁיר, לְפִי שְׁנֵאמֵר - לְעִיל שֵׁם.
 "פְּתִית לְמֵאוֹר", וּמִשְׁמַע: "לְמֵאוֹר" וְלֹא לְמִנְחוֹת - כְּמִזְבַּח בְּרִש"י שֵׁם. יְכוּל לְפַסְלוֹ לְמִנְחוֹת - שֶׁהָיָה נִיתֵן לֹאמֵר שֶׁגִּזְרַת הַכְּתוּב הִיא שֶׁהַשֶּׁמֶן לְמֵאוֹר יְהִיָּה מְשׁוּבָח יוֹתֵר מִשְׂאֵר הַשְּׂמִנִים, וְאִם הָיוּ מְכַשִּׁירִים "שֶׁמֶן פְּתִית" גַּם לְמִנְחוֹת, שׁוּב לֹא הָיְתָה חִדּוּשׁ לְשֶׁמֶן לְמֵאוֹר (משכיל לדח).
 תְּלַמּוּד לֹאמֵר כֵּן "פְּתִית", וְלֹא נֹאמֵר "פְּתִית לְמֵאוֹר" אֲלָא לְמַעַט מִנְחוֹת שְׂאִין צְרִיךְ "פְּתִית", שְׂאֵף הַטְּחוּן בְּרִיחִים כְּשֶׁר בְּהֵן - וְרָאָה בְּמִנְחוֹת פו, ב שֶׁהוּא מְפִינֵי "שֶׁהַתּוֹרָה חִסָּה עַל מְמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל", וּבְרִש"י

מב עלתא תדירא לדריכוך בתרע משפן זמנא
 גדם יי דאזמן מימרי לכוון תמן למללא
 עמך תמן :

(מב) עלת תמיד לדתיתכם פתח אהל-מועד לפני
 יהוה אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם :

יש"י • תמיד • מיום אל יום, ולא יפסיק יום בנתיים. אשר אועד לכם • בשאקבע מועד לדבר אליך, שם
 אקבענו לבא. ויש מרבותינו למדים מכאן, שמעל מזבח הנחשת היה הקדוש-ברוך-הוא מדבר עם משה
 משהוקם המשכן. ויש אומרים: "מעל הכפרת", כמו שנאמר (שמות כח) : "ודברתי אתך מעל הכפרת", ו"אשר
 אועד לכם" האמור כאן אינו אמור על המזבח, אלא על אהל-מועד הנזכר במקרא.

(מג) ונעדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבדי:
 מג ואזמן מימרי תמן לבני ישראל ויתקדש
 ביקרי :

יש"י • ונעדתי שמה • אתועד עמם בדבור, כמלך הקובע מקום מועד לדבר עם עבדיו שם. ונקדש •
 המשכן. בכבדי • שתשרה שכינתי בו, ומדרש אגדה: אל תקרי בכבדי, אלא במכבדי, במכבדים שלי.
 כאן רמז לו מיתת בני אהרן ביום הקמתו, וזהו שאמר משה (ויקרא י) : "הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי
 אקדש", והיכן דבר? "ונקדש בכבדי".

אשל אברהם - הרב אלאשולי

ישראל, לפיך צריך לומר, שהכונה
 שה' ידבר עם משה והוא ימסור את
 הדברים לבני ישראל, לכן דיק רש"י
 לכתוב "אתועד עמם בדבור", ולא
 שידבר אליהם ממש (ע"פ הר"ב).
 כמלך הקובע מקום מועד לדבר עם
 עבדיו שם - רש"י מביא משל זה
 להוכיח שאין צורך שהמלך ידבר
 ישירות אל עבדיו, אלא העיקר הוא
 קביעות המקום שבו דברי המלך
 נמסרים אל עבדיו. ולפי זה, פסוק זה
 בא להוסיף על הפסוק שלפניו שלאקהל
 מועד היה תפקיד נוסף, שמלבד זה
 שהוא מקום שבו ה' נועד ומדבר עם
 משה, הוא גם מקום אסיפת בני ישראל
 שבו דברי ה' נמסרים אליהם, ועל-
 דרך המובא לקמן לג, ז: "וקרא לו אהל
 מועד, והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל
 מועד", וברש"י שם: "הוא בית ועד
 למבקשי תורה" (ע"פ הר"ב).
 ונקדש המשכן - כלומר, ונקדש מוסב
 על "שמה", והוא "אהל מועד", ודיק
 לכתוב "המשכן" ולא "אהל מועד",
 משום השקאת השכינה שבו, שמשום
 כך נקרא משכן.
 בכבדי - שתשרה שכינתי - והו
 "בכבדיו".
 בו, ומדרש אגדה - ונחמים קטו, ב.
 הובא גם ברש"י ויקרא י, ג. תהלים צט,
 ט.
 אל תקרי "בכבדיו" אלא "במכבדיו" -

ויש מרבותינו - ברייתא דמלאכת
 המשכן פרק יד.
 למדים מכאן - שכן הפסוק מדבר על
 מקום המזבח שפפתח אהל מועד, שבו
 הקריבו את העולה.
 שמעל מזבח הנחשת היה הקדוש-
 ברוך-הוא מדבר עם משה משהוקם
 המשכן - ומה שנאמר (לעיל כה, א)
 "ודברתי אתך מעל הכפרת", הכונה
 שהקול יורד אל בין הכפורת, ומשם
 יוצא החוצה אל מזבח העולה (משכיל
 לדח).
 ויש אומרים - ונחמים קטו, ב.
 מעל הכפרת, כמו שנאמר - לעיל
 כה, כב.
 "ודברתי אתך מעל הכפרת", ו"אשר
 אועד לכם" האמור כאן אינו אמור
 על המזבח, אלא על "אהל מועד"
 הנזכר במקרא - כלומר, "אשר אועד"
 אינו מוסב על "פתח אהל מועד", אלא
 על "אהל מועד". ובפשוט זהו הטעם
 שנקרא "אהל מועד", משום שזהו
 מקום שבו ה' נועד עם משה
 (הר"ב). תורה מג
 (מג) ונעדתי שמה - אתועד עמם
 בדבור - הוסיף "בדבור" אף שאינו
 מפורש בכתוב, מפני שסתם ועידה
 היא בדבור (ראה רא"ש). אבל ראה רש"י
 ויקרא א, א: "משה שמע וכל ישראל
 לא שמעו". וגם לא מצינו בשום מקום
 במקרא שה' דבר ישירות עם בני

עולה למזבח.
 וסדר הקרבתם: האברים בתחלה,
 ואחר-כך המנחה, שנאמר - ויקרא
 כג, לו.
 "עלה ומנחה" - ומשמע שאחר
 העולה יקריב מיד מנחה (רש"י מנחות מד,
 א). תורה מב
 (מב) תמיד - מיום אל יום - מדי יום
 ביומו. וראה גם רש"י לעיל כו, כ:
 "תמיד - כל לילה ולילה קרי תמיד,
 כמו שאתה אומר עולת תמיד, ואינה
 אלא מיום ליום".
 ולא יפסיק יום בנתיים - שאם יפסיק
 אינו "תמיד".
 אשר אועד לכם - בשאקבע מועד
 - מפרש "אשר" במשמעות כאשר,
 ו"אועד" פירושו: אקבע מועד. וראה
 גם רש"י לקמן ל, לו. לעיל כה, כב.
 "לדבר אליך" - משמע ש"לדבר אליך
 שם" הוא ענין אחר עם "אועד" לכם
 שמה, שכאשר יועד עם משה שם,
 הרי זה פאילו שהוא נועד שמה עם בני
 ישראל, כיון שהדבור אל משה הוא
 לצורך ישראל, וכמפורש לעיל כה, ב:
 "ונועדתי לך שם ודברתי אתך .. את
 כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל".
 ולפי זה "לכם" פירושו לצרככם, ואם
 כן לכאורה תיבת "שמה" מיותרת.
 וראה גם רא"ש.
 שם" אקבענו לבא - ראה גם רש"י
 לעיל כה, כב.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חז"א עמ' 166 - מותך לקראת שבת)

"וְנוֹעַדְתִּי" - דָּרָךְ מִשָּׁה

וְנוֹעַדְתִּי שָׁמָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל

"אֲתוֹעֵד עִמָּם בְּדַבּוּר כְּמִלְךָ הַקּוֹבֵעַ מְקוֹם מוֹעֵד לְדַבֵּר עִם עֲבָדָיו שָׁם" (כט, מג. וּפְירוּשׁ רש"י)
וְיֵשׁ לְדַיָּק בְּלִשׁוֹן רש"י דְּלִכְאוּרָה אֵהָל מוֹעֵד הִיּהוּ הַמְקוּמָה שֶׁשָּׁם דָּבַר הַקֶּבֶ"ה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלָמָּה נִקְטַט רש"י "אֲתוֹעֵד עִמָּם בְּדַבּוּר . . לְדַבֵּר עִם עֲבָדָיו" דְּמִשְׁמַע שֶׁשָּׁם דָּבְרוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֶּבֶ"ה?
וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָא גּוֹפֵא מִשְׁמִיעֵנוּ רש"י, דְּכִמוּ שׁ"בֵּית עוֹלָמִים" נִקְרָא בְּכַתוּב גַּם "בֵּיתִי בֵּית תְּפִלָּה" שֶׁהִיּהוּ הַמְקוּמָה הַקּוֹבֵעַ לְתַפְלַת יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֶּבֶ"ה, כְּמוֹ כֵּן אֵהָל מוֹעֵד הִיּהוּ הַמְקוּמָה הַקּוֹבֵעַ לֹא רַק לְדַבּוּר הַקֶּבֶ"ה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲלָא גַם לְתַפְלָה וְלְדַבּוּר שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקֶּבֶ"ה (וראה פירוש הקצר לאבן-עזרא על הפסוק).

מִדְּוַאֲקֻדְשׁ יָת מִשְׁפַּח זְמַנָּא וְיָת מְדַבְּחָא וְיָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהֵי אֲקֻדְשׁ לְשִׁמְשָׁא קְדָמִי :

(מד) וְקֻדְשֹׁתַי אֶת־אֵהָל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־ אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֲקֻדֵשׁ לְכַהֵן לִי :

מִה וְאַשְׁרֵי שְׁכֻנָּתִי כְּגוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַהֲרֹן לְהוֹן לְאַלְהָ :

(מה) וְשְׁכֻנָּתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵייתִי לָהֶם לְאַלְהִים :

מִו וְיִדְעוּן אֲרִי אָנָּא יְיָ אֱלֹהֵהוֹן דִּי אֲפַקִּית יְתְהוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְאַשְׁרָאָה שְׁכֻנָּתִי בִּינְיָהוֹן אָנָּא יְיָ אֱלֹהֵהוֹן :

(מו) וַיֵּדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשִׁכְנִי בְּתוֹכָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם :

ה"ט < לְשִׁכְנֵי בְּתוֹכָם • עַל־מְנַת לְשִׁכְן אֲנִי בְּתוֹכָם.

◆ שבת קודש ט' אדר ◆

א וְתַעֲבֹד מְדַבְּחָא לְאַקְטָרָא עֲלוֹהֵי קַטְרֵת בּוֹסְמִיָּא דְּאַעֲצֵי שְׁטִין תַּעֲבֹד יְתֵיהּ :

ל (א) וְעֵשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטָר קַטְרֵת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ :

ה"ט < מִקְטָר קַטְרֵת • לְהַעֲלוֹת עֲלָיו קִיטוֹר עֵשֶׂן סַמִּים.

אשל אברהם - הרב אלאטוילי

אָנִי - וְהוּוּ פִירוּשׁ "לְשִׁכְנִי", לְשִׁכּוֹן אָנִי. **"בְּתוֹכָם"** - הוֹצֵאתִי אוֹתָם מִמִּצְרַיִם עַל מְנַת שְׂאֵשְׁכוֹן בְּתוֹכָם. וְנִרְאֶה שׁ"עַל־מְנַת" אֵינוּ פִירוּשׁ שֶׁל "לְשִׁכְנִי", אֲלָא מַעֲצָם הַעוֹבְדָה שֶׁהַכְּתוּב מוֹכִיר כָּאֵן עֲנִין הוֹצֵאתָ מִצְרַיִם, הֲרֵי יֵשׁ בְּמִשְׁמַעוֹ שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁהוֹצֵאתָ הֵייתָ עַל־מְנַת כֵּן. וְכֵן בְּכָל מְקוֹם שֶׁנִּזְכָּר בְּכַתוּב עֲנִין הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּהַקְשֵׁר לְעֲנִין הַמְדוּבָר שָׁם, רש"י מְפָרְשׁ שֶׁהוֹצֵאתָ הֵייתָ "עַל מְנַת כֵּן" - רָאָה: וַיִּקְרָא יֵא, ה, מִה. שָׁם יט, לו. שָׁם כב, לג. שָׁם כה, לח. בַּמְדַּבְּר טו, מא. דְּבָרִים ה, יד. שָׁם טו, יד. תורה א

שֶׁל מְקוֹם (רש"י שם), וְגַם לְפִירוּשׁ זֶה "וְנִקְדַּשׁ" מוֹסֵב עַל הַמִּשְׁכָּן. וְרָאָה רש"י וְבָחִים שָׁם: "וְנִקְדַּשׁ בְּכַבּוּדֵי - נִאֲמָרָה לוֹ לְמִשְׁה בְּיוֹם שֶׁנִּצְטָוָה עַל מְלֹאכֶת הַמִּשְׁכָּן, וְרָמַז לוֹ שֶׁבְּיוֹם שֶׁיִּשְׂרָאֵל שְׁכִינָתוֹ עַל הַבַּיִת יִתְקַדֵּשׁ בְּכַבּוּדֵי, וְלֹא נִרְמַז לְהַבִּין מִה הוּא עַד שְׁמַתוֹ". וּמִלְשׁוֹן "וַיִּתְקַדֵּשׁ בְּכַבּוּדֵי" מִשְׁמַע שֶׁהַכְּבֹדָה עַל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא. וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁשְׁנֵי הַעֲנָנִים הָיוּ שָׁם, גַּם הַמִּשְׁכָּן נִתְקַדֵּשׁ בְּכָךְ וְגַם הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא. וְרָאָה גַם רש"י וַיִּקְרָא שָׁם. בַּמְדַּבְּר כ, יג. תְּהִלִּים סח, לו. שָׁם צט, ט. תורה מד

כִּי לְפִי פִשוּטוֹ "וְנִקְדַּשׁ בְּכַבּוּדֵי" מִיּוֹתֵר הוּא, שֶׁהֲרֵי אוֹמַר מִיָּד "וְנִקְדַּשְׁתִּי אֶת אֵהָל מוֹעֵד . . וְשְׁכֻנָּתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (מִשְׁכַּל לְדָח). בְּכִמָּה כְּתִבִּי: וְדַפּוּסִים הַגִּירָסָא: "בְּכַבּוּדֵי". וְכֵן מִשְׁמַעוֹת לְשׁוֹן רש"י וְבָחִים כְּטו, ב: "וַיִּתְקַדֵּשׁ בְּכַבּוּדֵי". **בְּמִכְבָּדִים שְׁלִי** - בְּרִש"י וְבָחִים שָׁם: "בְּאוֹתָם הַנִּכְבָּדִים וְקָרוּבִים לִי אֲקֻדֵשׁ". **כָּאֵן רָמַז לוֹ מֵיַתַּת בְּנֵי אַהֲרֹן בְּיוֹם הַקְּמָתוֹ** - בְּיוֹם הַקְּמַת הַמִּשְׁכָּן. וְהוּוּ **שְׂאֵמֶר מִשָּׁה** - וַיִּקְרָא י, ג. וְרָאָה גַם רש"י שָׁם. **"הוּא אֲשֶׁר דָּבַר ה' לְאֹמֵר בְּקִרְבִּי אֲקֻדֵשׁ"**, וְהִכֵּן דְּבַר? "וְנִקְדַּשׁ בְּכַבּוּדֵי" - שִׁיתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בְּמִיּוֹדְעֵי

(א) מִקְטָר קַטְרֵת - לְהַעֲלוֹת - וְהוּוּ

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי 'לקוטי שיחות' חלק א. עמוד 171 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

עבודת ה' בהצנע לבת

בסוף פרשתנו פותב "ועשית מזבח מקטר קטרת" (ל, א), ומפרט סדר עשיתו.

והקשו המפרשים (רמב"ן, ספורנו, ש"ך, 'אור החיים' כאן. ועוד) מדוע הזכיר מזבח הקטרת רק בסוף פרשת תצוה, ולא בפרשת תרומה ביחד עם שאר הפלים?

יש לומר בדרך הדרוש, דהנה מציינו חלוק בין עבודות שאר הפלים לעבודת מזבח הזהב. דבשאר הפלים כשעבד הכהן עבודתו בהם, לא היה לבד באהל מועד. מה שאין כן בעבודת מזבח הזהב, שהיא הקטרת הקטרת, אסור לאדם שיפגס עם הכהן העובד, וכמו שכתוב בנוגע להקטרת הקטרת באהל מועד, שבזמן הזה "וכל אדם לא יהיה באהל מועד וגו'" (אחרי טו, יז).

וב'ירושלמי' (יומא פרק ה סוף הלכה ב) איתא יתירה מזו ש"אפילו אותן שכתוב בהן ודמות פניהם פני אדם, לא יהיו באהל מועד", שאפילו המלאכים לא היו באהל מועד בשעת הקטרת הקטרת.

ולכן הבדל מזבח הזהב משאר הפלים, כי עבודת מזבח הזהב היתה תכלית ועיקר העבודות שהיו באהל מועד. דהעבודה הכי נעלית היא בשעה שבמקום בו עובדים את הקב"ה, אין נמצאים אנשים אחרים אלא רק הכהן העובד והקב"ה. וזה משמיענו הפתוב, שהשלמות בעבודת ה' אינה כשנעשית לפני אנשים אחרים, כי אז יש חשש שהעבודה היא רק בשביל כבוד או פרסום וכיוצא בזה, אלא כשנעשית בצנעה ובסתור ורק לשם ה' בעצמו.

(ב) אמה ארכו ואמה רחבו רבוע יהיה ואמתים קמתו ממנו קרנתיו:
ב אמתא ארבה ואמתא פתיה מרבע יהי ותרתין אמין רומיה מנה קרנהי:

(ג) וצפית אתו זהב טהור אתגגו ואת קירתיו סביב ואת קרנתיו ועשית לו זר זהב סביב:
ג ותתפי יתה דהב דכי ית אגרה וית פתלוהי סחור סחור וית קרנהי ותעבד לה דיר דדהב סחור סחור:

יש"כ • את גגו • זה היה לו גג, אבל מזבח העולה לא היה לו גג, אלא ממלאים חללו אדמה בכל חנייתם. זר זהב • סימן הוא לכתר בהנה.

(ד) ושתו טבעת זהב תעשה לו מתחת לזו על שתי צלעותיו תעשה על שני צדיו והיה לבתים לבדים לשאת אתו בהמה:
ד ותרתין עזון דדהב תעבד לה מלרע לדירה על תרתין וזיתה תעבד על תרין סטרוהי ויהי לאתרא לאריחא למשל יתה כהון:

אשל אברהם - הרב אלעזר

שפרתו. משמע שהיה לו גג מעץ. ונראה שהן דעות חלוקות, וכאן נקט רש"י כדעה שלא היה לו גג. ועדין צריך עיון.

אלא ממלאים חללו אדמה בכל חנייתם - כדלעיל ברש"י כו, ה. וכן לעיל כ, כא בפירוש השני.

זר זהב - סימן הוא לכתר בהנה - ראה גם רש"י יומא עב, ב. ונבחר דוקא מזבח הקטרת לסימן כהונה, כי היא העבודה היותר נבחרת מפל עבודות הכהונה (משכיל לדו). וכן מציינו במחלוקת קרח ועדתו שנובחה כהונתם על-פי הקטרת הקטרת דוקא. תורה ד

אותו", פירט "את גגו", ואגב שפירט גג פירט גם "קירותיו סביב ואת קרנתיו", ואילו לעיל (כו, א) גבי מזבח הנחושת נאמר רק "וצפית אותו", ולא הזכיר גג (באר בשדה). וצריך לומר שגג - הכונה מקום המערכה, כי מפירוש רש"י לעיל כו, ה שששו מקום מיוחד על המזבח להילוך הכהנים, משמע שהיה שם מין גג לפחות עד מקום המערכה. אך עדין יש להבין את דברי רש"י לעיל פסוק מ אודות ניסוח הנסכים על המזבח: "ונפל על גג המזבח". וראה גם רש"י במדבר ד, יג שבשעת המסעות היו כופין עליו פסכת של נחושת, וכך האש שירדה מן השמים לא

הפירוש "מקטר". ראה גם אונקלוס. **עליו** - הוסיף "עליו" (על המזבח). פיון ש"מזבח" אינו סמוך ל"מקטר קטרת", שהרי לא נאמר מזבח [שאז היה פירושו: מזבח של מקטר קטרת], אלא מזבח, והרי זה כאילו כתוב: ועשית מזבח, כדי להעלות עליו קטורת ראים וי"א.

קישור עשן - ראה גם רש"י לעיל כה, ו ש"לשון קטורת הוא העלאת קישור ותמרות עשן".

סמים - עשן של סמים. תורה ב
(ג) את גגו - זה היה לו גג - ולכן כאן נאמר "גגו". שרק זה היה לו גג. **אבל מזבח העולה לא היה לו גג** - ולכן לאחר שאמר כאן "וצפית

ע"י צלעתיו • פאן היא לשון זויות, פתרגומו, לפי שנאמר: "על שני צדיו", על שתי זויותיו שבשני צדיו. והיה • מעשה הטבעות האלה. לכתים לבדים • לכל בית תהיה הטבעת לבד.

(ה) ועשית את הבדים עצי שטים וצפית אתם
זהב:

(ו) ונתתה אתו לפני הפרכת אשר על־ארן העדת
לפני הכפרת אשר על־העדת אשר אועד לך
שמה:

ע"י צלעתיו • שמה תאמר: משוף מכנגד הארון לצפון או לדרום? תלמוד לומר: "לפני הכפרת", מכון כנגד הארון מבחוץ.

(ז) והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר
בהיטיבו את־הנרת וקטורה:

ע"י בהיטיבו • לשון נקוי הדיקין של המנורה מדשן הפתילות שנשרפו בלילה, והיה מטיבין בכל בקר ובקר. הנרת • לוצי"ש בלע"ז, וכן כל נרות האמורות במנורה, חוץ ממקום שנאמר שם העלאה, שהוא לשון הדלקה.

אשל אברהם - הרב אלטוילי

רש"י לעיל כה, לו. והיו מנקים אותם על ידי בויכים קטנים, כמבואר ברש"י לעיל כה, לח.

של המנורה מדשן הפתילות שנשרפו בלילה, והיה מיטיבין בכל בקר ובקר - שנאמר "בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות" (רש"י יומא ד, א), כלומר ש"בבקר בבקר", מוסב הן על הקטורת והן על הטבת הנרות.

נרת - לוצי"ש - loces, מנורות. הפלים שנותנין בתוכם השמן והפתילות, להבדיל מן הלהבות עצמן (אוצר לעזר רש"י). וראה גם רש"י לקמן לה, יד. במדבר ד, ט. וכן ברש"י לעיל כה, כו. אך שם לא הביא בלשון לעז.

בלעז. וכן כל "נרות" האמורות במנורה - כפי שצינו לעיל.

חוץ ממקום שנאמר שם העלאה - לקמן פסוק ח. לעיל כו, כ. במדבר ח, ב. וראה רש"י שם.

שהוא לשון הדלקה - והפונה לפתילות ולשמן. תורה ח

לכתים לבדים - בית תהיה הטבעת לבד - שהטבעת היא עצמה בית לבד, ולא שישומו בתוכה בית בשביל הבד. וראה גם רש"י לעיל כה, כז. ומה שדיק לכתוב "הטבעת לבד", ולא "טבעות לבדים", משמע שהיתה רק טבעת אחת לכל בד, ונמצא שהיו רק שתי טבעות, טבעת לכל בד. וכמבואר לעיל. תורה ה

(ו) לפני הפרכת - שמה תאמר, משוף מכנגד הארון לצפון או לדרום - ועדין הוא "לפני הפרכת". תלמוד לומר "לפני הכפרת", מכון כנגד הארון מבחוץ - באמצע רוחב המשכן. בדרום ראשון יש גירסא אחרת: "שמה תאמר משוף הרבה מבחוץ? תלמוד לומר לפני הכפרת, סמוך לכפרת משליש הבית ולפנים". תורה ז

(ז) בהיטיבו - לשון נקוי הדיקין - הם נרות המנורה שהיו כמין בויכין שנותנים בתוכם השמן והפתילות, ראה

(ד) צלעתיו - פאן הוא לשון זויות - אבל בדרך כלל הוא מלשון צד, ראה רש"י לעיל כה, יב. בראשית ב, כ.

פתרגומו - וזויותיה.

לפי שנאמר "על שני צדיו" - ואם כן, "צלעותיו" אינם צדיו.

על שתי זויותיו שבשני צדיו - כלומר, שיעשה שתי טבעות על שתי זויות של שני צדי המנבח, דהיינו שבכל צד ישם טבעת בנות אחת של אותו צד, וכן יעשה בצד שכנגד ישם טבעת נוספת בנות אחרת שכנגד הזוית הראשונה, דהיינו באלכסון, ונמצא ששתי הפל היו שתי טבעות למנבח הזהב. וכן משמע מלשון רש"י לקמן דבורה המתחיל לכתים. וכן כתב הגור אריה.

והיה - מעשה הטבעות האלה - כלומר, תיבת "והיה" מוסבת על "מעשה" (החסרה בכתוב), ולא על הטבעות, ולכן נאמר בלשון יחיד (רא"ש).

(ח) וּבַהֲעֵלַת אֶהָרִן אֶת־הַנֶּזֶר בֵּין הָעַרְבִים יִקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְרֹדְתֵיכֶם:

הש"י • וּבַהֲעֵלַת • בְּשִׂדְלֵיכֶם לְהַעֲלוֹת לַהֲבֹתָן • יִקְטִירֶנָּה • בְּכֹל יוֹם, פָּרֶס מִקְטִיר שְׁחִירִית וּפָרֶס מִקְטִיר בֵּין הָעַרְבִים.

(ט) לֹא־תַעֲלוּ עֲלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְגַם־לֹא תִסְכּוּ עָלָיו:

הש"י • לֹא־תַעֲלוּ עֲלָיו • עַל מִזְבֵּחַ זֶה. קְטֹרֶת זָרָה • שׁוֹם קְטֹרֶת שֶׁל נְדָבָה, כֵּלֵן זָרוֹת לוֹ חוּץ מִזֶּה. וְעֹלָה וּמִנְחָה • וְלֹא עוֹלָה וּמִנְחָה. עוֹלָה שֶׁל בְּהֵמָה וְעוֹף, וּמִנְחָה הִיא שֶׁל לֶחֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חט"ז עמ' 458 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הַעֲסֵק בַּעֲנִינֵי עוֹלְמֵ־הַזֶּה רַק עִם חִיצוֹנִיּוֹת הַלֵּב

לֹא־תַעֲלוּ עֲלָיו . . . וְעֹלָה וּמִנְחָה (ל, ט)

ידוע מה שכתוב בספרים הקדושים (ראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו. של"ה ש' האותיות אות ל. ועוד) דָּכַל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת בְּלִבּוֹ מִשְׁכָּן וּמִכּוֹן לְשִׁבְתּוֹ יִתְבַּרְךָ. וְנִמְצָא דָּכַל הַעֲבוֹדוֹת שֶׁהָיוּ בְּמִשְׁכָּן יִשְׁנֵן גַּם כֵּן בַּעֲבוֹדַת ה'.

וּמִבְּאֵר בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת (ראה תורת חיים לאדמו"ר האמצעי, שמות תמג, א ואילך. ועוד) יַעֲבֹדֵת הַקְּרִבָּנוֹת בְּכֹל אֶחָד וְאֶחָד הִיא הַהֲתַעֲסָקוֹת עִם עֲנִינֵי עוֹלְמֵ־הַזֶּה לְשֵׁם שָׁמַיִם, לְהַעֲלוֹתָם לְקִדְשׁוֹ יִתְבַּרְךָ, שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַקְּרִבָּנוֹת שְׁלוֹקָחִים בְּהֵמָה גִּשְׁמִית, וּמַעֲלִים אוֹתָהּ לְהִיּוֹת "רִיחַ נִיחּוּחַ לַה".

וְעֲבוֹדַת הַקְּטֹרֶת הִיא כְּלִשׁוֹן הַזֶּהרֶה הַקְּדוֹשׁ (חלק ג רפה, א) "בְּחַד קְטִירָא אֶתְקַטְרָנָא", הַהֲתַקְשְׁרוֹת עִם הַקֵּב"ה, הֵינּוּ הַעֲבוֹדָה בְּהַאֲדָם קָשׁוּר עִם הַקֵּב"ה לְבָדוּ, וְאִין לוֹ שִׁיכוּת עִם עֲנִינֵי עוֹלְמֵ־הַזֶּה (כְּגוֹן לְמוֹד הַתּוֹרָה).

וְהֵנָּה עֲבוֹדַת הַקְּרִבָּנוֹת הִיא עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן בְּלִבָּד, מֵה־שְׁאִי־כֵן מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו גו' עוֹלָה וּמִנְחָה" וְהוּא רַק בְּשִׁבְלֵי הַקְּטֹרֶת.

אשל אברהם - הרב אלאשולי

נקראת "זרה".
חיוץ מוֹז - בְּרִשִׁי וְבָחִים כו, ב: "שלא התיר הכתוב אֶלָּא קְטוֹרֶת שֶׁל צִבּוֹר שְׁחִירִית וְעֶרְבִית".
וְעֹלָה וּמִנְחָה - וְלֹא עוֹלָה וּמִנְחָה "עוֹלָה" שֶׁל בְּהֵמָה וְעוֹף, "וּמִנְחָה" הִיא שֶׁל מִיִּן לֶחֶם. - תִּיבַת "לֹא" הָאֲמוּרָה בְּתוֹחֵלַת הַפְּסוּק מוֹסְכַת גַּם עַל "עוֹלָה וּמִנְחָה", וְכֵאֵילוֹ כְּתוּב "וְלֹא עוֹלָה וּמִנְחָה" (רא"ש). כְּלוּמָר, שְׁעוֹלָה וּמִנְחָה אֵינָן נִכְלָלוֹת בְּאִיסוּר שֶׁל קְטוֹרֶת זָרָה, אֶלָּא הֵן בְּאִיסוּר בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ, וְכֵאֵילוֹ נִכְתַּב עֲלֵיהֶן "לֹא" בְּנִפְרָד, מִשּׁוֹם שֶׁבְּקְטוֹרֶת הָאִיסוּר הוּא לְהַקְטִיר רַק "קְטוֹרֶת זָרָה", מֵה־שְׁאִי־כֵן עוֹלָה וּמִנְחָה אֲסוּר לְהַקְטִיר אוֹתָן כִּלְכֵּל עַל הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי (הר"ב). תורה י

(ט) לֹא תַעֲלוּ עֲלָיו - עַל מִזְבֵּחַ זֶה - אֲבָל עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן מוֹתֵר, וְהַדְּיוּק הוּא מִיִּתְוֹר תִּיבַת "עֲלָיו" (רא"ש). אֲמַנְכֶם בְּמִנְחוֹת ג, ב לומדים מהפסוק האמור לקמן (לא, א) "כִּכְלֵ אֲשֶׁר צוִיִּתְךָ יַעֲשֶׂה", שְׁגַם בְּמִזְבֵּחַ הַעוֹלָה אֲסוּר (מִצַּד מִצּוֹת עֲשֶׂה), אֲבָל רִשִׁי בְּפִשְׁטוֹ שֶׁל מִקְרָא אֵינּוּ מְפָרֵשׁ אֶת הַפְּסוּק כֵּן. וּבִ"בְּאֵר בְּשִׁדְרָה" כְּתוּב שֶׁכְּנֻגַת הַרְא"ם לְקְטוֹרֶת שְׁאֵינָה עֲשׂוּיָה מִי"א סְמָנֵי הַקְּטוֹרֶת, אֶלָּא קְטוֹרֶת לְבוֹנָה, וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב רִשִׁי בְּיוֹמָא נה, ב: "הַמִּתְנַדֵּב לְבוֹנָה מִבִּיא מַעוֹת וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שׁוֹפֵר לְבוֹנָה, וְלוֹקָחִים מִהֵן לְבוֹנָה וּמִקְטִירִין אוֹתָן נְדָבָה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן".
קְטֹרֶת זָרָה - שׁוֹם קְטֹרֶת שֶׁל נְדָבָה, כֵּלֵן זָרוֹת לוֹ - מִשְׁמַע שֶׁמְפָרֵשׁ "זָרָה", זָרָה לְמִזְבֵּחַ, וְלָכֵן כֹּל קְטוֹרֶת שְׁאִין חִיצִיִּים לְהַקְטִיר עַל הַמִּזְבֵּחַ, הִיא

(ח) וּבַהֲעֵלַת - בְּשִׂדְלֵיכֶם לְהַעֲלוֹת לַהֲבֹתָן - רָאָה גַם רִשִׁי בְּמִדְבַר שָׁם: "עַל שֵׁם שֶׁהִלָּחַב עוֹלָה, כְּתוּב בְּהַדְּלָקְתָן לְשׁוֹן עֲלֵיהָ".
יִקְטִירֶנָּה - בְּכֹל יוֹם - מִבְּאֵר בְּזֶה ש"בֵּין הָעַרְבִים" מוֹסֵב עַל "וּבַהֲעֵלַת אֶהָרִן אֶת הַנֶּזֶר" וְלֹא עַל "יִקְטִירֶנָּה", וְ"יִקְטִירֶנָּה" הִיא תִיבָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה, וְכֵאֵילוֹ כְּתוּב "יִקְטִירֶנָּה בְּכֹל יוֹם". וְעוֹד מִבְּאֵר בְּזֶה, שְׂאֵף שֶׁהַקְּטֹרֶת הַקְּטוֹרֶת מְחוּלָקֶת לְבִקֵּר וּלְעֶרֶב, אִין הִיא נִחְשָׁבַת לְשִׁתֵּי מִצּוֹת, אֶלָּא לְמִצְוָה אַחַת, מִצּוֹת הַקְּטֹרֶת קְטוֹרֶת בְּכֹל יוֹם, וְהִיא מִתְחַלֶּקֶת לְשִׁנֵּי חֻלָּקִים, בְּבִקֵּר וּבְעֶרֶב, וְלָכֵן מִקְטִיר חִצִּי מִנָּה בְּבִקֵּר וּחִצִּי מִנָּה בֵּין הָעַרְבִים.
פָּרֶס מִקְטִיר שְׁחִירִית, וּפָרֶס מִקְטִיר בֵּין הָעַרְבִים. - חִצִּי מִנָּה, שֶׁהוּא מִשְׁקַל חֲמִישִׁים דִּינָרִים. תורה ט

ומזה יש ללמוד הוראה נפלאה בעבודת האדם לקונו, דהמזבח הפנימי שבכל אחד מישראל, שהוא רגש האדם ופנימיות לבו, צריך להיות רק להקב"ה לבדו, בלי התערבות עניני עולמי-הזה, והעבודה דהעלאת הדברים הגשמיים, צריכה להיות רק עם "מזבח החיצון", שהוא חיצוניות לבו, כי פנימיות לבו ורגשותיו הם אף ורק להקב"ה בלבד.

י וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה מידם חטאת הכפרים אחת בשנה יכפר עליו לדתיתכם קדש קדשים הוא ליהוה:

כ"י - **וכפר אהרן • מתן דמים • אחת בשנה • ביום הכפורים, הוא שנאמר ב"אחרי מות" (ויקרא יז): "ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו". חטאת הכפרים • הם פר ושעיר של יום הכפורים המכפרים על טמאת מקדש וקדשיו. קדש קדשים • המזבח מקדש לדברים הללו בלבד ולא לעבודה אחרת:**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 1 עמ' 179)

המזבח מקדש לדברים הללו בלבד, ולא לעבודה אחרת (רש"י ל, י) הקרבת קרבן מסמלת את השמוש בדבר גשמי, כגון אכילה ושתיה, לשם שמנים, לצורך עבודת ה'. ועבודה זו צריכה להעשות על מזבח החיצון, היינו ב'חיצוניות הלב', בלי התלהבות ותר. ואלו עבודה רוחנית, כגון תפלה למווד וקיום המצוות, יש לעשות על המזבח הפנימי, עם 'פנימיות' הלב, היינו בלהט ובהתלהבות.

ק"א פסוקים, מיכאל"ל סימן. הסלת פרשת תצוה

שי למורא

עטרת מרים

י ויכלמו מעונותיהם, כי בעת שתספר להם על בנין בית המקדש העתיד, יזכרו בבנין הראשון שנתרכ בעונותיהם ויכלמו בזה. ומדרו את תכנית, ומדרו על ידך שאתה מורה להם את תכן חשבון הבנין. יא) ואם נכלמו מכל אשר עשו, אם יכלמו מכל הפעשים הרעים שעשו, או הודע להם את מה שאני עתיד לעשות להם בבנין המקדש.

הפטרה לשנים מקרא ואחד תרגום

ביחזקאל פרק מג

י אתה בן-אדם הגד את-בית-ישראל את-הבית את ספור בנין הבית שראית בניו ומשוכלל ועומד נכון לפני ה' רק שעונותיהם מעכבים, ולכן ויכלמו מעונותיהם ומהרו לשוב בתשובה, ואז יראה בית העתיד כבודו ומדרו ואז ימדרו על ידך את-תכנית את תוכן חשבון הבנין: יא ואם-נכלמו אם יהיו נכלמים מכל אשר-עשו או הודע אותם צורת הבית מה שלפנים מחומת הר הבית בכלל ותכונתו חכמתו בנינו בלשכות ובהאים ומוצאיו ומוכאיו בלשערים הנקראים וכל-צורתיו צורת כל בית בפני עצמו ואת כל-חקתיו מה שראוי להשתמר בבתים וכל-חכמות וכל-שכות וכל-צורתיו צורת הפתוחים שעל הקירות, וכל-תורתיו

אשל אברהם - הרב אלאשולי

(י) **וכפר אהרן - מתן דמים. אחת בשנה - ביום הכפורים. הוא שנאמר ב"אחרי מות" - ויקרא טו, יח.**
"ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו" - ובהמשך שם: "ולקח מדם הפר ומדם השעיר ונתן על קרנות המזבח סביב". וברש"י שם שזוהי פפרת.

חטאת הכפרים - הם פר ושעיר של יום הכפורים - ששניהם נקראים חטאת. וראה גם רש"י ויקרא טו, יא.
המכפרים על טמאת מקדש וקדשיו - שלאחר שנטמא, אבל קדש או נכנס למקדש בשוגג.
קדש קדשים - המזבח - ולא יום הכפורים, כפי שלכאורה מובן ממשמעות הכתוב.

בְּיָמֶיךָ וְלַעֲתִיד לֹא יִהְיֶה מְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ מִיָּחָד לְשׁוֹם שְׁכֵמֵךְ. וּמַעֲלֹתֶיךָ פְּנוֹת קָדִים, וְהַכְּבֹשׁ שֶׁעוֹלָיִם בּוֹ, יִהְיֶה בְּדָרוֹם, כִּדְרֵי שְׂיִתְיָהּ הָעוֹלָה בּוֹ פּוֹנֶה ("קָדִים") לְצַד מִזְרָח, שֶׁכֵּל הַפְּנִיּוֹת הֵם בְּדָרְךָ יָמִין. (יח) אֵלֶּה הַקּוֹת הַמְּזוּבָּח, אֵלֶּה הָאִמּוֹרִים לְהֵלֵן הֵם מִשְׁפְּטֵי הַמְּזוּבָּח לְהִנְכוּ בְּיוֹם הַשְּׁלֵמַת עֲשִׂיתוֹ.

יט) הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם, הַכֹּהֲנִים הַבָּאִים מִשְׁכֵּט לִוִי. מִזְרַע צְדוֹק, הוּא הָיָה הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הֶרְאָשׁוֹן שֶׁשָּׁמַשׁ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמֵי שְׁלֹמֹה, לְפִיכָךְ נִקְרָאוּ עַל שְׁמוֹ. פֶּר כֵּן בָּקֵר לְחַטָּאת, מוֹסֵב עַל "וְנִתְתָּה אֶל הַכֹּהֲנִים וְגו'". כ) עַל אַרְבַּע קִרְנֹתָיו וְאֵל אַרְבַּע פְּנוֹת הָעֲזוּרָה, עַל אַרְבַּע קִרְנוֹת הַמְּזוּבָּח וְעַל אַרְבַּע הַזְּיוֹת שֶׁל כְּנֹף גַּג הַמְּזוּבָּח. וְאֵל הַגְּבוּל סְבִיב, יִתְכַּן שָׂנֵה נֶאֱמַר עַל הַסּוּד, שֶׁהוּא כְּגִבּוֹל הַמְּזוּבָּח. (מִצְוֹת דוד, וְחַטָּאת אוֹתוֹ וְכִפְרָתוֹ. כֹּהֵן הַטֹּהֵר אֵת הַמְּזוּבָּח וְתַקְּרוֹ לְהַכְּנִיסוֹ בְּקִדְשָׁה לְהַזִּיחַ רְאוּי לְכַפֵּר עָלָיו מִכָּאן וְלַחֲבָא. כא) בְּמִקְדָּשׁ הַבַּיִת, בְּמִקְוֶה שֶׁהַבַּיִת כֻּלָּה. כְּלוּמָר, בְּמִקְוֶה קִדְשׁ מַחוּץ לַבַּיִת. כד) וְהַקְּרִבָתֶם לִפְנֵי ה', זוֹ הִיא הַתְּקַפָּרָה שֶׁעַל הַמְּזוּבָּח. וְהַשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מִלַּח, כְּפָתוּב בַּתּוֹרָה "עַל כָּל קִרְבָּנְךָ תִּקְרִיב מִלַּח" (ויקרא ב'ג). כה) תְּמִימִים יַעֲשׂוּ, לְקַרְבַּן עוֹלָה אֵת הַפֶּר וְאֵת הָאֵיל כו) וּמִלֶּאֱוִ יָדָיו, כֹּהֵן יִהְיֶה אֵת הַמְּזוּבָּח.

בְּאַרְבַּע עֲשָׂרֵה רֹחַב אֵל אַרְבַּעַת רְבַעֲיָה וְהַגְּבוּל סְבִיב אוֹתָהּ חֲצֵי הָאִמָּה וְהַחִיקְלָה אִמָּה סְבִיב וּמַעֲלֵתָהּ פְּנוֹת קָדִים: יח וַיֹּאמֶר אֵלַי כֹּהֵן אֲדָם כֹּה אִמֶּר אֲדָנִי יְיָהוָה אֵלֶּה הַקּוֹת הַמְּזוּבָּח בְּיוֹם הַעֲשׂוֹתוֹ לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם: יט וְנִתְתָּה אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מִזְרַע צְדוֹק הַקְּרִיבִים אֵלַי שְׂלֵא עֲבַדוּ עֲבוֹדָה זָרָה, בְּשָׂרוֹ שִׁעֲמֹד בַּתְּחִיָּה וְיִהְיֶה הַחֲנוּף נֶעֱשֶׂה עַל יָדוֹ נָאִם אֲדָנִי יְיָהוָה לְשִׁרְתָּנִי פֶּר בְּךָ בָּקֵר לְחַטָּאת: כ וְלִקְחַת מִדְּמֹו וְנִתְתָּה עַל־אַרְבַּע קִרְנֹתָיו שֶׁל הַמְּזוּבָּח וְאֶל־אַרְבַּע פְּנוֹת הָעֲזוּרָה גַּג הַמְּזוּבָּח וְאֶל־הַגְּבוּל סְבִיב וְחַטָּאת אוֹתוֹ כֹּהֵן הַטֹּהֵר אֵת הַמְּזוּבָּח וְכִפְרָתוֹ: לְהַכְּנִיסוֹ בְּקִדְשָׁה: כא וְלִקְחַת אֵת הַפֶּר הַחַטָּאת וְשִׂרְפּוּ בְּמִקְדָּשׁ הַבַּיִת מַחוּץ לְמִקְדָּשׁ: כב וּבִיּוֹם הַשְּׁנֵי תִּקְרִיב שְׂעִיר־עִזִּים תְּמִים לְחַטָּאת חַטָּאוֹ בַּפֶּר: כג בְּכֹלֹתֶךָ תִּקְרִיב פֶּר בְּךָ בָּקֵר תְּמִים וְאֵיל מִן־הַצֹּאן תְּמִים: כד וְהַקְּרִבָתֶם לִפְנֵי יְיָהוָה וְהַשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מִלַּח וְהַעֲלוּ אוֹתָם עוֹלָה לַיהוָה: כה שִׁבַּעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׂעִיר־חַטָּאת לְיוֹם וּפֶר בְּךָ בָּקֵר וְאֵיל מִן־הַצֹּאן תְּמִימִים יַעֲשׂוּ: כו שִׁבַּעַת יָמִים יַכְּפְרוּ אֶת־הַמְּזוּבָּח וְטָהְרוּ אוֹתוֹ וּמִלֶּאֱוִ יָדָיו: כז וַיְכַלּוּ אֶת־הַיָּמִים וְיִהְיֶה בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה

רֹחַב אֵל אַרְבַּעַת רְבַעֲיָה וְהוּוּ מֵאֲמַצְעֵיתוֹ לְכָל רוֹחַ וְהָיָה אִם כֹּהֵן עַל כ"ח עַל כ"ח. וְהַגְּבוּל הַקְּרִיבֵי שֶׁהוּוּ כְּגִבּוֹל סְבִיב אוֹתָהּ פְּאַרְבַּעַת הַמִּקְוֶוֹת חֲצֵי הָאִמָּה מֵאֲמַצְעֵיתָהּ לְכָל רוֹחַ וְהָיָה אִם כֹּהֵן עַל אִמָּה (וְהַחִיקְלָה הוּא יְסוּד הַמְּזוּבָּח בְּלֵט כְּכֵן שְׁלִישֵׁי אִמָּה סְבִיב וּמַעֲלֵתָהּ הַכְּבֹשׁ שֶׁעָלָיו אֵל הַמְּזוּבָּח שְׁלִישֵׁי הוּוּ, אַחַד כְּבֵשׁ הַגָּדוֹל וְאַחַד כֹּהֵן לְיִסוּד וְאַחַד כֹּהֵן לְסוּבָב. וְהֵם הָיוּ פְּנוֹת קָדִים נְהוּנוֹת בְּרוּחַ אֲשֶׁר הָעוֹלָה בָּהֶם יִפְגַּע אֵל הַמְּזוּבָּח (ובתים כב): יח וַיֹּאמֶר אֵלַי כֹּהֵן אֲדָם כֹּה אִמֶּר אֲדָנִי יְיָהוָה אֵלֶּה הַקּוֹת הַמְּזוּבָּח בְּיוֹם הַעֲשׂוֹתוֹ בְּיוֹם שֶׁשָּׁמַשׁ מִלֵּאכְתוֹ יִהְיֶה הַגֶּגֶן וְרָאוּ לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם: יט וְנִתְתָּה אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מִזְרַע צְדוֹק הַכֹּהֵן הַקְּרִיבִים אֵלַי שְׂלֵא עֲבַדוּ עֲבוֹדָה זָרָה, בְּשָׂרוֹ שִׁעֲמֹד בַּתְּחִיָּה וְיִהְיֶה הַחֲנוּף נֶעֱשֶׂה עַל יָדוֹ נָאִם אֲדָנִי יְיָהוָה לְשִׁרְתָּנִי פֶּר בְּךָ בָּקֵר לְחַטָּאת: כ וְלִקְחַת מִדְּמֹו וְנִתְתָּה עַל־אַרְבַּע קִרְנֹתָיו שֶׁל הַמְּזוּבָּח וְאֶל־אַרְבַּע פְּנוֹת הָעֲזוּרָה גַּג הַמְּזוּבָּח וְאֶל־הַגְּבוּל סְבִיב וְחַטָּאת אוֹתוֹ כֹּהֵן הַטֹּהֵר אֵת הַמְּזוּבָּח וְכִפְרָתוֹ: לְהַכְּנִיסוֹ בְּקִדְשָׁה: כא וְלִקְחַת אֵת הַפֶּר הַחַטָּאת וְשִׂרְפּוּ בְּמִקְדָּשׁ הַבַּיִת מַחוּץ לְמִקְדָּשׁ: כב וּבִיּוֹם הַשְּׁנֵי תִּקְרִיב שְׂעִיר־עִזִּים תְּמִים לְחַטָּאת חַטָּאוֹ בַּפֶּר: כג בְּכֹלֹתֶךָ תִּקְרִיב פֶּר בְּךָ בָּקֵר תְּמִים וְאֵיל מִן־הַצֹּאן תְּמִים: כד וְהַקְּרִיבָתֶם לִפְנֵי יְיָהוָה וְהַשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מִלַּח וְהַעֲלוּ אוֹתָם עוֹלָה לַיהוָה: כה שִׁבַּעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׂעִיר־חַטָּאת לְיוֹם וּפֶר בְּךָ בָּקֵר וְאֵיל מִן־הַצֹּאן תְּמִימִים יַעֲשׂוּ: כו שִׁבַּעַת יָמִים יַכְּפְרוּ אֶת־הַמְּזוּבָּח וְטָהְרוּ אוֹתוֹ וּמִלֶּאֱוִ יָדָיו: כז וַיְכַלּוּ אֶת־הַיָּמִים וְיִהְיֶה בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה

וְהַעֲלוּ אוֹתָם עוֹלָה לַיהוָה: כה שִׁבַּעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה בְּדָרְךָ שֶׁעָשׂוּ בְּיוֹם הַשְּׁנֵי שְׂעִיר־חַטָּאת לְיוֹם וּפֶר בְּךָ בָּקֵר וְאֵיל מִן־הַצֹּאן תְּמִימִים יַעֲשׂוּ לְעוֹלוֹת: כו שִׁבַּעַת יָמִים יַכְּפְרוּ אֶת־הַמְּזוּבָּח בְּדָם הַשְּׂעִיר וְטָהְרוּ אוֹתוֹ לְפִי שְׁמַמָּא כִּד גִּוִי הָאֲרִיז: וּמִלֶּאֱוִ יָדָיו בְּהַקְּרִיבַת הָעוֹלָה יִבְּוֹה וְיִנְכוּ אֵת הַמְּזוּבָּח: כז וַיְכַלּוּ פֶּאֶשֶׁר הַשְּׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים אֵת שִׁבַּעַת הַיָּמִים עַל זֶה הַפֶּר וְיִהְיֶה בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל־הַמְּזוּבָּח אֶת־עוֹלוֹתֵיכֶם וְאֶת־שְׁלֹמֵיכֶם וְרִצְאָתִי אֶתְכֶם אֶתְּוֶה מִרְצָה לְכֶם עַל יְדֵי הַקְּרִיבָתֶם הַלְלוּ נָאִם אֲדָנִי יְיָהוָה:

יעשו הפהנים על המזבח את עולותיכם ואת שלמיכם ורצאתי אתכם נאם אדני יהוה:

הפמרה לשנים מקרא ואחד תרגום ולקריאה בציבור נדפסה בעמ' ריה

אגרות קודש

ב"ה, ז' אדר, תשט"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מו' שבט. ת"ח על מה שמסר הפ"ש לחבריו שי' ובודאי איננו מסתפק בד"ש בלבד אלא מעוררם על הקירוב יותר והוא על ידי ענינים של תורה ומצות שהם הן המקשרים את בני ישראל אחד לחבירו וכמו שביאר רבנו הזקן בתניא קדישא פרק ל"ב, שהגופים מחולקים והעושים גופם עיקר ונפשם טפלה אי אפשר להיות אהבה ואחוה אמיתית ביניהם אלא התלוי בדבר לבדה וכו' עיין שם, ובפרט כשמתערב היצה"ר ועל ידי הכרת ערך עצמו והדגשתו בזה מסביר איך שהדברים היפך האהבה מכריעים את הדבר שצריך להביא לאהבה, משא"כ כשמתבונן איך שנפש הישראלי היא חלק אלקה ממעל ממש ואב אחד לכולנו מצד שרש נפשם בה' אחד, אלא שצריך לחזק התקשרות בה' אלקינו ע"י התורה והמצוה שזוהי דרך ישרה וקלה לבוא לידי קיום מצות ואהבת כל נפש מישראל למגדול ועד קטן, ויה"ר שיהיו דבריו יוצאין מן הלב ובמילא יכנסו ללב השומעים.

בשאלתו שלפני זמן התעסק בלימודים והפסיק, ונתעורר בו עתה הרצון ללמדם שוב, ושואל אם ימלא רצונו ובאיזה מהלימודים יבחר. אבל איננו מסביר, (א) כיון שעבודה רבה לפניו להשפיע על חבריו ועל סביבתו בכלל לקרבם לתורה ומצותי, שזוהי בטח דרושה יגיעת נפש התבוננות והתעמקות, האומנם ישאר זמן פנוי לענינים אחרים מלבד הדרושים להצלחת פעולות אלו שהן ההוספה והעלוי בלימוד הנגלה וחסידות וקיום המצות. (ב) אפילו אם בדוחק ימצא זמן פנוי מהאמור לעיל מבלי שיגרע על ידי זה בהצלחת הפעולה, הנה בכדי לענות על שאלתו צריך לבאר מהו התכלית, אם קבלת תעודה דיפלומה ובענין שיכול לשמש להרחבת הפרנסה לאחר זמן או להוספת ידיעות בעלמא, שבכ"ז תלוי היחס והמענה על שאלתו.

בברכת הצלחה ולבשו"ט,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

ב"ה, י"ג אדר, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

... מה ששואל אותי מפני מה לא הזכרתי הספרים חובת הלבבות והכוזרי בהנוגע לחינוך הבנות, הוא מפני כי האמור בספרים הנ"ל, אם מציעים הדברים ככתבם לפני בנות דורנו זה, קשה עליהם להבינם, ותלוי באופן ההסברה, עד שלפעמים קרובות אופן ההסברה הוא העיקר, וזה תלוי בהמורה יותר מאשר בהספרים ממנו לוקח את האמור, כמובן...

בברכה.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת תצוה

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - ו' אדר מפרק לה עד סוף פרק לח</p>	<p>יום ראשון - ג' אדר מפרק יח עד סוף פרק כב</p>
<p>יום חמישי - ז' אדר מפרק לט עד סוף פרק מג</p>	<p>יום שני - ד' אדר מפרק כג עד סוף פרק כח</p>
<p>יום שישי - ח' אדר מפרק מד עד סוף פרק מח</p>	<p>יום שלישי - ה' אדר מפרק כט עד סוף פרק לד</p>
<p>שבת קודש - ט' אדר פרק כ מפרק מט עד סוף פרק נד</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ג' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לח, פרק ל' עוד... עד עמ' 76, באריכות.

44 הרי זה – כפי שיסביר להלן – גרוע בהרבה ממה שה"קל
45 שבקלים" אינו יכול לעמוד במלחמה שלו. עלידי חשבון זה
46 יהיה בידו באמת, להחזיק את עצמו למטה גם מה"קל שבקלים".
47 וְהִינוּ עַל־פִּי מֵאֲמַר רז"ל: "אַל תִּדְוֶן אֶת חֲבִירְךָ עַד שֶׁתִּגְעֶיךָ
48 לְמִקוּמוֹ", – אל תשפוט

49 ואל תפסוק עד שלא

50 תעמיד את עצמך במקום
51 ובמצב שחבירך נמצא

52 בהם. "מקום" יש בו שני
53 פירושים: המקום והסביבה

54 הגשמית, והמקום הרוחני
55 – מצבו הרוחני של האדם

56 ואיזה יצר הרע נמצא בו:
57 לאחד יש יצר הרע חזק

58 ומחומם, ולשני – יצר
59 הרע לא כל כך חזק שאינו

60 בוטר כל כך אחרי תאוות.
61 וכך אומר רבנו הזקן להלן:

62 **בִּי מִקוּמוֹ** – הגשמי

63 וסביבתו, גִּזְרָם לֹא לְחֵמָא, לְהִיְתּוּ פְרָנְסָתוֹ לִילְךָ בְּשׂוּק בָּל
64 הַיּוֹם, וְלִהְיוֹת – באותה שעה שאינו מסתובב בשוק, מִיּוֹשְׁבֵי

65 קְרָנוֹת, וְעֵינָיו רוֹאוֹת כָּל הַתְּאוּוֹת, וְהָעֵין רוֹאָה וְהַלֵּב
66 הוֹמֵר, – כלומר, מקומו הגשמי יש בו משום סיבה לחטוא. וגם

67 מקומו הרוחני, מצב יצרו הרע, הוא – וַיִּצְרֵנוּ בּוֹעֵר כְּתָנוֹר
68 בּוֹעֵרָה מְאֹדָּה, – כתנור בוטר של אופה, אצלו בוטר התנור

69 בצורה חזקה יותר ולעתים קרובות יותר מאשר אצל בעל-הבית
70 סתם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּהוֹשַׁע: "הוּא בּוֹעֵר כְּאֵשׁ לְהַבֵּה וְגוֹ",

71 – הרי שגם מקומו הרוחני, מצבו של יצרו הרע, הוא כזה שגורם

72 ומביא לחטא. מֵה־שְׂאִינֵי כֵּן מִי שֶׁהוֹלֵךְ בְּשׂוּק מְעַט, וְרַב
73 הַיּוֹם יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ. – שאינו מיושבי קרנות, וממילא אינו רואה

74 את התאוות לנגד עיניו, ואין לו אותם נסיונות שיש למי
75 שמתהלך כל היום בשוק; וְגַם אִם הוֹלֵךְ בָּל הַיּוֹם בְּשׂוּק –

76 בעל עסק שמודמן לו להיות כל היום ברחוב, ומבחינת מקומו

77 הגשמי הוא דומה ל"קל שבקלים", וְכֹל לְהִיְתּוּ – שבמקומו

78 הרוחני, במצב יצרו הרע, אינו דומה לו, שְׂאִינוּ מְחַמֵּם כְּלִיכָּה
79 בְּמַבְעֵן, – וגם כשעליו להיות כל היום ברחוב, אין לו אותם

80 נסיונות שיש לאלה שיצרם הרע בוטר בקרבם. בִּי אֵין הַיִּצְר
81 שְׂוָה כְּכֹל נִפְשׁ, יֵשׁ שִׁיּוֹצְרוֹ כו', – יש שיצרו הרע בוטר, ויש

82 שאינו כך, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמִקוּם אַחֲרֵי. – וכפי הידוע, פירושו

83 של הבעל-שם-טוב על המשנה⁵ "איזהו גבור? – הכובש את
84 יצרו". שהוא גובר על יצרו הרע באותם דברים שהוא לוחם

85 במדה החזקה ביותר. כי, ביחס לדברים אחרים, יתכן שאין לו
86 לגביהם יצר הרע כלל, ואין משום גבורה באי-היענותו לעצמו

1 פֶּרֶק ל'. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שבשעה שה"בינוני" סובל

2 מטמטום הלב, ואף שבמוחו הוא מהרהר בגדולתו של הקב"ה, אין

3 זה משפיע על לבו, למשול בחומריותו וגסותו – הרי העצה לכך

4 היא: להתעמק בדברים המביאים ל"לב נשבר", שעל ידי כך ישבור

5 את חומריות הקליפה של

6 נפשו הבהמית, וייריד אותה

7 מגבהותה שהיא רוצה 1
8 להגביה את עצמה כנגד 2

9 אור הקדושה של נפשו 3
10 האלקית. רבנו הזקן גם 4

11 הסביר בפרק האמור – באלו 5
12 ענינים עליו להתעמק, כדי 6

13 להגיע ל"לב נשבר". 7
14 **עוֹד זֹאת יֵשִׁים אֶל לְבוֹ,** 8
15 **לְקַיֵּם מֵאֲמַר רז"ל:** 9

16 **"וְהוּוּ שֶׁפֶל רוּחַ בְּפָנַי כָּל** 10
17 **הָאָדָם", "וְהוּוּ" – לשון 11**

18 המשנה "והווי" מורה 12
19 שהכוונה היא שיהיה

20 **בְּאֵמַת לְאֵמָתוֹ,** – שכן, לכאורה הדברים טעונים הסבר:

21 חכמינו ז"ל אומרים כאן, שעליו להיות "שפל רוח" – ושפלות

22 איננה ענווה. ענווה משמעה: שהוא יודע מעלת ומדריגת עצמו,

23 אלא שהוא סובר, שהוא קבל אותן במתנה, שמלמעלה נתנו לו

24 כוחות והזדמנויות מיוחדות, שיוכל להגיע לאותה מדריגה;

25 ואילו ניתנו כוחות אלה למישהו אחר – היה הלז מנצל אותם

26 יותר טוב ממנו. מאידך, שפלות משמעה: שמחזיק את עצמו

27 נחות ממש מהשני, ומוצא בתוך עצמו, שהוא גרוע ממנו –

28 כיצד, איפוא, אפשר לומר למי שלומד תורה ומקיים מצוות,

29 שיחזיק את עצמו בדרגה נחותה מכל אדם, גם מ"קל שבקלים",

30 שאינו לומד תורה ואינו מקיים מצוות! לכן, יש מפרשים, שאין

31 הכוונה שאכן יראה את עצמו נחות מהשני, אלא שיתנהג
32 בהנהגה של שפלות, בפני כל אדם. ברם, לשון חכמינו ז"ל
33 "והווי", כלומר שתהיה, ולא "התנהג" – מורה, שאכן יחזיק את
34 עצמו באמת למטה במדריגה, ובפני מי? – "בְּפָנַי כָּל הָאָדָם" –
35 **מִמֶּשׁ, אִפְלוּ בְּפָנַי כָּל שְׂפָקְלִים.** – כיצד, באמת, אפשר לו
36 למי שלומד תורה ומקיים מצוות, להחזיק את עצמו פחות
37 מה"קל שבקלים"? – מוכיח רבנו הזקן שגם מי שמקיים כל
38 המצוות, ואינו עובר על שום עבירה, אפשר שיהיו בו דברים
39 שבגללם עליו להחזיק את עצמו נחות במדריגה: ישנם דברים
40 שלגבם נדרש ממנו ללחום כנגד היצר הרע. ואף שהמלחמה
41 שנדרשת ממנו, פחותה בחומרתה מהמלחמה הנדרשת מה"קל
42 שבקלים" ללחום כנגד היצר הרע שלו – בכל זאת אין הוא יכול
43 לעמוד נגד יצרו הרע; וכשאינו יכול לעמוד במלחמתו הוא,

1. אבות פרק ד משנה י. 2. אבות פרק ב משנה ד. 3. ראה הושע ז, ד, ז, ו. 4. ראה לקוטי תורה ויקרא ב, ד. 5. אבות פרק ד משנה

36 ויש בכך קשיים חמורים, וכמו נסיון ממש. והלכה, — ולכן, 36
 37 צריך כל אדם, לפי מה שהוא מקומו ומדרגתו בעבודת ה',
 38 לשקל ולבחן בעצמו אם הוא עובד ה' בערך ובהינת מלחמה
 39 עצומה כזו ונסיון כזה, — כשנדרשת ממנו מלחמה כזו, ועליו
 40 לעמוד בפני נסיון כזה,
 41 שמלחמה כזו יכולה
 42 להיות נדרשת מכל אחד
 43 (גם מיושב אוהל ובעל יצר
 44 הרע "צונן") ולעתים
 45 קרובות, כבהינת "עשה
 46 מזב" — במצוות
 47 ובענינים הקשורים
 48 בעשיית טוב, כגון,
 49 בעבודת התפילה ככונה,
 50 — שהיא יום יומית, שצורת
 51 תפילתו תהיה, לשפך
 52 נפשו לפני ה' ככל כחו
 53 ממש — בכל כוח כוונתו,
 54 עד מצוי הנפש, — שכל
 55 כוחות נפשו יהיו נתונים
 56 בעבודת התפילה, ועל
 57 סוג תפילה כזה, נדרש
 58 מאבק קשה עם היצר הרע,
 59 ולהלחם עם גופו ונפשו
 60 הבהמית שבו המונעים
 61 — ומפריעים, הפונה — ועליו להיאבק במלחמה עצומה,
 62 ולבמשם ולכתתם בעפר קדם התפילה שחרית וערבית מדי
 63 יום ביום, — שזוהי המלחמה שלפני התפילה — להכין את הגוף
 64 ואת הנפש הבהמית שלא יפריעו לתפילה בכוונה. ונמשעת
 65 התפילה, ליגע עצמו ביגיעת נפש — שלא יהיה קשה לו לאמץ
 66 את מחשבתו להתעמק ולהרהר בגדולת ה', כל הזמן הדרוש,
 67 ויגיעת פשר, — להסיר את המניעות הנובעות מן הגוף, כמו
 68 שיתבאר לקמן¹⁰ באריכות. — כיצד צריכות להיות יגיעת הנפש
 69 ויגיעת הבשר. יתבונן נא, איפוא, אם אכן הוא מנהל מלחמה כזו
 70 בעבודת התפילה,

1 באותם דברים. כאן מעיר הרבי: שבמה שיאמר להלן, בא רבנו
 2 הזקן לתרץ קושיא: "ולבאורה אם הנ"ל נכון — למה נק' קל
 3 שבקלים?" — אם אכן נכונים הדברים, שהאדם נכשל בגלל
 4 המקום שהוא נמצא בו והנסיבות בגשמיות וברוחניות,
 5 המעמידות בפניו נסיונות
 6 קשים — מדוע, איפוא,
 7 קוראים לו "קל שבקלים"?
 8 ורבנו הזקן מפרש את
 9 הדברים להלן, שאף
 10 שהמלחמה כבדה יותר
 11 למי שגם מבחינת מקומו
 12 הגשמי והרוחני הוא עלול
 13 לחטוא — בכל זאת, אין לו
 14 שום התנצלות על שאינו
 15 גובר על יצרו הרע. שכן,
 16 הפחד מהקב"ה היה צריך
 17 למנוע ממנו לחטוא,
 18 למרות הנסיונות שעליו
 19 לעמוד בהם. וכך אומר
 20 רבנו הזקן: והנה, באמת
 21 גם מי שהוא מחמם מאד
 22 במשעו, ופרנסתו היא
 23 להיות מיושבי קרנות כל
 24 היום — גם הוא, אין לו
 25 שום התנצלות על
 26 חטאיו, ומקרא, "רשע גמור" על אשר אין פחד
 27 אלהים לנגד עיניו, — שכן, מבלי הבט על מקומו וסביבתו ועל
 28 יצרו הרע הבווער — היה הפחד מהקב"ה עוזר לו לעמוד בפני כל
 29 הקשיים; כי היה לו להתאפק ולמשל על רוח תאותו שבלבו,
 30 מפני פחד ה' הרואה כל מעשיו, כמו שנתבאר לעיל, כי
 31 המוח שליט על הלב בתולדתו. — האדם נולד בטבע, שיש
 32 בכוח המוח לשלוט ולמשול בתאוות הלב. אילו היה לאדם הפחד
 33 הראוי מפני ה' — הרי למרות הנסיבות הגורמות לחטא — היה יכול
 34 להימנע מעשיית עבירות. והנה, באמת שהיא מלחמה גדולה
 35 ועצומה, לשבד היצר הבווער באש להכה מפני פחד ה', —

ליקוטי אמרים

גם מי שהוא מחומם מאד בטבעו ופרנסתו היא להיות מיושבי קרנות כל היום אין לו שום התנצלות על חטאיו ומיקרי רשע גמור על אשר אין פחד אלהי לנגד עיניו. כי היה לו להתאפק ולמשול על רוח תאוותו שבלבו מפני פחד ה' הרואה כל מעשיו כמש"ל כי המוח שליט על הלב בתולדתו. והנה באמת שהיא מלחמה גדולה ועצומה לשבד היצר הבווער כאש להכה מפני פחד ה' וכמו נסיון ממש. והלכך צריך כל אדם לפי מה שהוא מקומו ומדרגתו בעבודת ה' לשקול ולבחון בעצמו אם הוא עובד ה' בערך ובחי' מלחמה עצומה כזו ונסיון כזה בבחי' ועשה טוב כגון בעבודת התפילה בכוונה לשפוך נפשו לפני ה' בכל כחו ממש עד מיצוי הנפש ולהלחם עם גופו ונפש הבהמית שבו המונעים הכוונה במלחמה עצומה ולבטשם ולכתתם כעפר קודם התפילה שחרית וערבית מדי יום ביום וגם בשעת התפילה לייגע עצמו ביגיעת נפש ויגיעת בשר כמ"ש לקמן באריכות.

יום שני ד' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 76, וכל שלא הגיע... עד עמ' לט, כשגגות.

ליקוטי אמרים

וכל שלא הגיע לידי מדה זו להלחם עם גופו מלחמה עצומה כזו עדיין לא הגיע לבחי' וערך מלחמת היצר הבווער כאש להכה להיות נכנע ונשבר מפני פחד ה'. וכן בענין ברכת המזון וכל

78 ב"קל שבקלים" מיושבי
 79 הקרנות, שעליו להלחם
 80 ביצר הרע, להיות נכנע
 81 ונשבר מפני פחד ה'. —
 82 יתבונן נא, האם הוא אכן
 83 לוחם בתוקף כזה ביצרו
 84 הרע, בנוגע לתפילה

71 וכל שלא הגיע לידי
 72 מדה זו, להלחם עם
 73 גופו מלחמה עצומה כזו
 74 — עדיין לא הגיע לבחינת
 75 וערך מלחמת היצר —
 76 המלחמה עם היצר הרע,
 77 הבווער באש להכה,

6. פרק יב. 7. תהלים לד, טו. 8. ספרי על דברים ו, ה. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שזה צ"ל ככאו"א ויום יום ידרשון כמשנ"ת אגה"ק ס"א". 10. בפרק מ"ב.

45 הבדל ביניהם. ממילא, אי לחימתו כראוי בענינים של "ועשה
 46 טוב" דומה להיכשלותו של הלז בענינים של "סור מרע". וכן
 47 **בְּשֵׁאֵר מִצְוֹת**, - שכדי לקיימן, נדרש ממנו להילחם - גם
 48 בכך הוא יכול למצוא בעצמו שאין הוא לוחם מספיק ביצר
 49 הרע כפי שנדרש ממנו,
 50 **וּבְפֶרֶט בְּדָבָר שֶׁבְּמִמּוֹן**,
 51 - מצוות הקשורות לעניני
 52 כספים, **כְּמוֹ עֲבוֹדַת**
 53 **הַצְדָקָה** - לתת צדקה
 54 באופן של עבודה, לתת
 55 צדקה יותר מאשר יש
 56 ברצונו ורגילותו, **וּבְהֵאֵי**
 57 **גְּוֵנָא**. - וכדומה, בהם
 58 הוא יכול למצוא בעצמו,
 59 שאין הוא לוחם מספיק
 60 כפי שנדרש ממנו. **וְאִפְלוּ**
 61 **בְּבְחִינַת "סור מרע"**,
 62 **יְכוּל כָּל אִישׁ מִשְׁכִּיל**
 63 **לְמַצֵּא בְּנַפְשׁוֹ שְׂאִינוֹ סוֹר**
 64 **לְגַמְרֵי מְהֵרָע כִּפְּל מִכָּל**
 65 **כֹּל, בְּמִקּוֹם שֶׁצָּרִיךְ**
 66 **לְמַלְחָמָה עֲצוּמָה פְּעֻרָה**
 67 **הַנְּזַכֵּר לְעֵיל**, - המלחמה
 68 הנדרשת מקל שבקלים,
 69 **וְאִפְלוּ פְּחוֹת מְעֻרָה**
 70 **הַנְּזַכֵּר לְעֵיל**, -
 71 כשנדרשת ממנו לחימה
 72 קלה יותר מאשר נדרש מהלז - אין הוא יכול לעמוד במלחמה
 73 זו, **בְּגוֹן לְהַפְסִיק בְּאִמְצַע שִׂיחָה נְאֻחָה**, או - באמצע, **סְפִיר**
 74 **בְּנִגְנוֹת חֲבֵרוֹ, וְאִפְלוּ גְּנָאֵי קָטָן וְקָל מְאֹד, אִף שְׂהוּא אִמְתָּה,**
 75 **וְאִפְלוּ** - כשהוא מספר זאת **בְּרֵי לְנִקּוֹת עֲצוּמוֹ**, - שלא
 76 יאשימו אותו בגנאי זה, **בְּנִדְעָה¹² מְהֵרָה** - ממה, **דְּאִמְרַר רְבִי**
 77 **שְׁמַעוֹן לְאִבְיָו רַבְּנֵי הַקְדוּשָׁה**: - בקשר לגט מסוכר שלא נכתב
 78 כמו שצריך: **"לֹא אֵנָּה פְּתִיבָה, אֲלֵא יְהוּדָא חֵיטָא פְּתִיבָה"**,
 79 - "לא אני כתבתי את הגט, כי אם יהודה חייטא" - באותו מקום
 80 היה בכך משום גנאי לא כל כך גדול, והוא השתמש בו כדי
 81 לנקות את עצמו, ובכל זאת **וְאִמְרַר לֹו**: - רבנו הקדוש לבנו רבי
 82 שמעון: **"כִּלְיָהּ מְלִשׁוֹן הָרַע"** - "לך לך מלשון הרע", **[עֵינֵי שֵׁם**
 83 **בְּגִמְרָא רִישׁ פְּרָק י' דְּבַבְא בְּתַרְא]**, - הרי שאפשר לו לאדם
 84 למצוא בעצמו, שגם בענינים של "סור מרע", אין הוא מנהל
 85 כראוי את המלחמה עם גופו ויצרו הרע, **וּבְהֵאֵי גְּוֵנָא** - ודומה
 86 לכך, **כְּמָה מְלִי דְשִׁבְחֵי טוֹבָא**. - דברים שכוחם רבים,
 87 בעתים קרובות, הרי, שכל אחד יכול למצוא בעצמו, שאין הוא
 88 לוחם מספיק לנצח את היצר הרע. **וּבְפֶרֶט בְּעֵינֵי לְקַדֵּשׁ עֲצוּמוֹ**

1 בכוונה, כפי שעל ה"קל שבקלים" ללחום ביצר הרע שלו; וכך
 2 גם בנוגע לענינים אחרים עליהם מדובר להלן. **וְכֵן בְּעֵינֵי**
 3 **בְּרַבַּת הַמְּזוֹן וְכָל בְּרַבּוֹת הַנְּהַנִּין וְהַמִּצְוֹת** - שתהיינה כולן,
 4 **בְּבִינָה**, - שלשם כך נדרשות התאמצות ומלחמה נגד היצר
 5 הרע, **וְאִין צָרִיךְ לִזְמַר**
 6 **בְּנִגְנוֹת הַמִּצְוֹת לְשִׁמּוֹן**. -
 7 לקיימן לשם מצוה ולשמו
 8 של הקב"ה, שלשם כך
 9 נדרשת בודאי התאמצות
 10 גדולה ומלחמה עם היצר
 11 הרע, וברור הדבר שהוא
 12 יכול למצוא בעצמו,
 13 שעדיין חסר בו בכוונה
 14 לשמה כשהוא מקיים
 15 מצוות. **וְכֵן** - כשנדרש
 16 ממנו להילחם, **בְּעֵינֵי**
 17 **עֶסֶק לְמוֹד הַתּוֹרָה**,
 18 **לְלַמֵּד הַרְבֵּה יוֹתֵר**
 19 **מִחֶפְצוֹ וּרְצוֹנוֹ לְפִי**
 20 **מִכְּעוֹ וּרְגִילוֹתוֹ** - כי, כדי
 21 ללמוד עד כמה שרצוי לו
 22 מצד טבע התמדתו, או
 23 מצד רגילותו ללמוד
 24 בהתמדה - אין עליו
 25 להילחם כלל, כנוכר לעיל
 26 בפרק ט"ו. אך, כדי ללמוד
 27 יותר מאשר טבעו
 28 ורגילותו - זה יכול להיות רק, **עַל־יְדֵי מְלַחְמָה עֲצוּמָה עִם**
 29 **גּוֹפּוֹ, כִּי תְלוּמַד מְעַט יוֹתֵר מִטְּבַעוֹ** - שעל כך עליו כבר
 30 להילחם - אבל, הרי זו **מְלַחְמָה קְטַנָּה, וְאִין לָהּ עֲרָף וְרַמְיוֹן**
 31 **עִם מְלַחְמַת הַיִּצֵר הַבוֹעֵר בְּאֵשׁ**, - ב"קל שבקלים", כפי
 32 שלמדנו לעיל **דְּמִקְרֵי** - שנקרא, **"רִשְׁעָה גְּמוּר" אִם אִינוֹ מְנַצֵּחַ**
 33 **יִצְרוֹ, לְהִיּוֹת נִכְנַע וְנִשְׁבֵּר מִפְּנֵי ה'.** - הרי שמלחמתו ללמוד
 34 קצת יותר מכפי טבעו ורגילותו - אינה דומה כלל למלחמתו
 35 הגדולה של הלז, אלא אם כן הוא לומד הרבה יותר מאשר
 36 ברצונו, שלשם כך עליו להיאבק במלחמה גדולה - יבדוק נא
 37 את עצמו, אם אכן יש לו מלחמה כזו. ואף שאצל ה"קל
 38 שבקלים" המלחמה היא בענינים של "סור מרע" - ואילו אצלו
 39 חסר ב"ועשה טוב" - אומר על כך רבנו הוקן: **וְמָה לִי בְּחִינַת**
 40 **"סור מרע"**, **וְמָה לִי בְּחִינַת "ועשה טוב"** - **הַכָּל הֵיא**
 41 **מִצְוֹת הַמְּלָךְ הַקְדוּשׁ יְחִיד וְיִתְד וְיִתְד בְּרוּךְ הוּא**. - ההבדל
 42 שבין "סור מרע" ל"ועשה טוב" הוא רק בנוגע לענינים של
 43 כוונות ומה שנובע מכך, אך בעצם קיום המצוות - אין מצד
 44 המצווה, זה שציווה על המצוות, שהוא יחיד ומיוחד, שום

11. על הלשון "בכל מכל כל" העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל בדא"פ: כי צ"ל שלימות (ל' כל) העבודה בכל הג' הקוין (האבות) ויכהדוגמא שמביא בזה תומ"י: נאה, גנות, אמת] וכמדו"ל באבות (ב"ב יז, א) ושנק' כן מפני שבחי' צ"ל בכאו"א (תו"א ר"פ וארא) - שמשכרם בכל כו' נדע עבודתם בכל כו' שלמות (עיי"ש בחדא"ג ועוד) - ואצלו חסר זה עכ"פ בא' מהנ"ל". 12. בבא בתרא קסד, ב.

32 כְּכַפְלֵי כְּפָלִים – וּבִל כֵךְ לִמָּה? בְּמָה שְׂאִינוּ נִלְחַם וּמִתְנַבֵּר עַל
 33 יִצְרָו בְּעַרְףְּ וּבְחִינַת מְלָחְמָה עֲצוּמָה הַנּוֹכְרֶת לְעֵיל – הַנְּדֵרֶשֶׁת
 34 מִהֲקַל שְׂבָקִים. אֲשַׁמְתוּ שֶׁל הַיּוֹדֵעַ סֵפֶר הַיָּאוּף גְּדוּלָה
 35 בְּהַרְבֵּה, מֵאַשְׁמַת קַל שְׂבָקִים מִיּוֹשְׁבֵי קָרְנוֹת, הֶרְחֹקִים מֵה'
 36 וְתוֹרָתוֹ. וְאִין אֲשַׁמְתָם
 37 גְּדוּלָה כְּלָכָּךְ בְּמָה
 38 שְׂאִינָם כּוֹכְשִׁים יִצְרָם
 39 הַבּוֹעֵר כְּאֵשׁ לְהִבֵּה, –
 40 וְאִינָם שׁוֹלְטִים בִּיצֵר הָרַע
 41 שְׁלָהֶם, מִפְּנֵי פֶחַד ה' ה'
 42 הַמִּבִּין וּמְבִיט אֶל כָּל
 43 מַעֲשֵׂיהֶם, – אִין אֲשַׁמְתָם
 44 גְּדוּלָה כֹּל כֵךְ, בְּאַשְׁמַת
 45 כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל ה' ה'
 46 וְאֶל תּוֹרָתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ,
 47 וּכְמוֹ שְׂאִמְרוּ רַז"ל גְּבִי
 48 אַחֵר: – לְגַבֵּי אֲלִישֶׁע בֶּן
 49 אַבְוִי²⁰, הַמְּכַוֵּנָה "אַחֵר",
 50 "שִׁידַע כְּבָבְדִי וְכוּ". –
 51 כְּבָבֹד ה', וּבְכֹל זֹאת חָטָא
 52 – הָרִי שֶׁאֲשַׁמְתוּ גְּדוּלָה

53 יוֹתֵר, וְלִכְּן אָמְרוּ רַז"ל עַל עַמֵּי הָאָרֶץ²¹: "שִׁדְּוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לָהֶם
 54 כְּשִׁנְגֹּת"²²; – כֵּאִילוֹ חָטָאוּ מִתּוֹךְ שִׁגְגָה, יַעַן שֶׁאִין הֵם יוֹדְעִים
 55 חוֹמֵרָתָם שֶׁל חָטָאִים. וְאִילוֹ בְּתַלְמִיד חֶכֶם, הַדְּבַר הַפּוֹךְ, שֶׁ"שִׁגְגַת
 56 תַּלְמוּד עוֹלָה וְדוֹן"²², שֶׁגַם אִם הוּא נִכְשָׁל בְּחָטָא מְפַנֵּי שֶׁלֹא לַמּוֹד
 57 מִסְפִּיק – נִחְשָׁב לוֹ הַדְּבַר בְּחוּמְרָה כֵּאִילוֹ חָטָא בְּמוֹזֵד. הָרִי, בְּכֵךְ
 58 שֶׁאִין הוּא מִתְחַזֵּק לְמִשׁוּל בִּיצֵר הָרַע – הוּא גְּרוּעַ מֵהֲקַל
 59 שְׂבָקִים. "חֲשׁוֹן זֶה יַעֲזוֹר לוֹ לִקְיָיִם מֵאֲמַר חֲכַמֵּינוּ ז"ל "הָיוּ שְׂפַל
 60 רוּחַ בְּפָנָיו כֹּל הָאָדָם", וְעַל יַדֵּי כֵךְ יִגִיעַ גַּם ל"לֵב נִשְׁבֵּר", שִׁבְיָא
 61 לְשִׁבִּירַת רוּחַ ה"סְטְרָא אַחֲרָא" – וְיֵאִיר לוֹ אֹרֵךְ הַנִּשְׁמָה, כִּפִּי
 62 שְׁהוֹסְבֵר בְּפֶרֶק כ"ט.

1 כְּמִתֵּר לוֹ, שְׁהוּא מְרָאוֹרִית¹³, – שְׁאֵדָם מְחֻיִיב לְקַדֵּשׁ אֶת
 2 עֲצָמוֹ וּלְהִימְנַע מִלַּעֲשׂוֹת גַּם דְּבָרִים הַמּוֹתֵרִים, : כְּמוֹ שְׂפָתוֹב¹⁴:
 3 "קְדוּשִׁים תְּהִיוּ וְגו'", "וְהִתְקַדְּשֶׁתֶם וְגו'"¹⁵; – וּבְכֹל זֹאת, הוּא
 4 מוֹצֵא בְעֲצָמוֹ, שֶׁאִין הוּא מְקִיִּים מִצּוּהַ זוֹ בְּשִׁלְמוֹתָהּ, כְּשִׁנְדֵרֶשֶׁת
 5 מִמֶּנּוּ מִלְחָמָה עֲצוּמָה,
 6 וְגַם, דְּבָרֵי סוֹפְרִים –
 7 דְּבָרִים שֶׁחַכְמַיִם קִבְּעוּ
 8 אוֹתָם, חֲמוּרִים מְדַבְּרֵי
 9 תּוֹרָה¹⁶ וְכוּ'. – שֶׁגַם לִפִּי
 10 הַדִּיעָה שֶׁ"קִדְשׁ עֲצָמָךְ
 11 בְּמוֹתֵר לָךְ" הוּא מְדַרְבֵּן –
 12 הָרִי דִּינָם שֶׁקִּבְּעוּ רִבְנָה,
 13 חֲמוּרִים מִדִּינֵי הַתּוֹרָה.
 14 אֵלֶּא שְׂכַל אֱלוֹ וּבְיוֹצֵא
 15 פִּהּ, הֵן מַעֲנוֹת שְׁהָאֵדָם
 16 דִּשׁ בְּעַקְבֵי¹⁷, – כִּי אִין
 17 הוּא חֵשׁ בְּחוּמֵרָתָם וְאִינוּ
 18 שֶׁם לֵב שִׁישׁ בְּכֵךְ מִשׁוֹם
 19 עֵבִירָה, וְגַם נַעֲשׂוּ כְּהִתֵּר,
 20 מִחֲמַת שְׁעֵבֵר וְשִׁנָּה
 21 וְכוּ'. – כִּפִּי שְׁהַגְמֵרָא

22 אוֹמֵר¹⁸: "כִּיִּן שְׁעֵבֵר אָדָם עֵבִירָה וְשִׁנָּה בְּהֵ... נַעֲשִׂית לוֹ
 23 כְּהִתֵּר" – מִשׁוֹם שְׂאִינוּ חֵשׁ, שְׁהוּא חוֹטָא בְּמִשְׁהוּ. בְּהַתָּאם
 24 לְאִמּוֹר, הָרִי שֶׁאִין הוּא טוֹב יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר ה"קַל שְׂבָקִים", שְׂכוֹן,
 25 כְּשֶׁם שְׁהִלּוֹ אִינוּ מִתְאַבֵּק לְנִצָּחַ בְּמִלְחָמָתוֹ הוּא, כֵךְ גַּם הוּא אִינוּ
 26 מִנְהַל מִלְחָמָה, כְּדִי לַעֲמוּד בְּנִסְיוֹנוֹת שְׁלוֹ. בְּרַם, חֲכַמֵּינוּ ז"ל הָרִי
 27 אוֹמְרִים "וְהוּי שְׂפַל רוּחַ בְּפָנָיו כֹּל אָדָם", אֲפִילוֹ בְּפָנָיו ה"קַל
 28 שְׂבָקִים" – בְּמָה, אִיפּוּא, הוּא גְּרוּעַ מֵהֲקַל שְׂבָקִים? – אוֹמֵר
 29 עַל כֵךְ רַבְּנֵי הַזּוֹקֵן: אֵכֵל בְּאַמְתָּה, אָם הוּא – אוֹתוֹ אָדָם שֶׁעוֹשֶׂה
 30 אֶת הַחֲשׁוֹבֵן, יִדְעַ סְפֵר, – יוֹדֵעַ לְלַמּוֹד תּוֹרָה, וּמְחֻזֵּק בְּתוֹרַת
 31 ה', וְקָרְבַת אֱלֹקִים יַחְפִּין – גְּדוּל עוֹנוֹ מְנִשָּׂא, וְאַשְׁמַתוֹ גְּדוּלָה

יום שלישי ה' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 78, פרק לא והנה... עד עמ' מ, דעלמא.

74 בִּנְפִישׁוֹ הַבְּהִמִּית, כִּפִּי שִׁנְדֵרְשׁ מִמֶּנּוּ. וּבְכֵךְ – הוּא גְּרוּעַ מֵהֲקַל שְׂבָקִים
 75 שְׂאִינוּ לוֹחֵם כְּגַד יִצְרוּ הָרַע וּנְכַשָּׁל בְּעִבְרֵי: עַל יַדֵּי כֵךְ יִהְיֶה בִּידוֹ לִקְיָיִם
 76 בְּאֲמַת מֵאֲמַר חֲכַמֵּינוּ ז"ל "וְהוּי שְׂפַל רוּחַ בְּפָנָיו כֹּל הָאָדָם". בְּפֶרֶק ל"א,
 77 אוֹתוֹ אֵנוּ מִתְחַלֵּים לְלַמּוֹד, יִסְבִּיר שֶׁאֵף אִם עֲשׂוּי לְהִיטֵי שְׂכַאֲשֶׁר יִתְעַמֵּק
 78 בְּכֹל הַאֲמוּרָה בְּמִשְׁךְ שַׁעַה
 79 אֲרוּכָה, יִפּוֹל בְּעַצְבוֹת גְּדוּלָה
 80 – בְּכֹל זֹאת, אֵל יִפְחַד מִכֵךְ.
 81 וְהִנֵּה, אֵף אָם בְּשִׁיאֲרוֹךְ
 82 תְּרַבֵּה לְהַעֲמִיק בְּעִנְיָנִים
 83 הַנּוֹכְרִים לְעֵיל בְּשַׁעַה
 84 וְשִׁתִּים, לְהִיטֵי בְּנְמִיכַת רוּחַ וְלֵב נִשְׁבֵּר, יֵבֵא לְיַדֵּי עַצְבוֹת

63 פְּרָק ל"א. בְּפֶרֶק כ"ט דן רַבְּנֵי הַזּוֹקֵן בְּאָדָם שֶׁאִין אֹרֵךְ נִשְׁמָתוֹ נִקְלַט בְּגוֹפֵה
 64 וְאֵף שֶׁבְּשָׁכְלוֹ הוּא מִבִּין וּמִתְעַמֵּק בְּגוֹדְלוֹתוֹ שֶׁל הַקְּב"ה, אִין בְּכַחוֹ שֶׁלֹא
 65 בְּחוּמֵרֵי הַגּוֹף. הַעֲצָה לְכֵךְ – מוֹבַאת בְּאוֹתוֹ פֶרֶק – לַעֲשׂוֹת חֲשׁוֹנוֹת
 66 שִׁבְיָאוֹ אוֹתוֹ ל"לֵב נִשְׁבֵּר", שַׁעַל יַדֵּי כֵךְ הוּא שׁוֹבֵר אֶת רוּחַ ה"סְטְרָא
 67 אַחֲרָא", הַמְּגַבִּיהָ עֲצָמָה
 68 וְפוֹעֵלַת לְהַסְתִּיר עַל אוֹר
 69 הַקְּדוּשָׁה שֶׁל נַפְשׁוֹ הַאֲלֻקִּית.
 70 לְאַחֵר שְׁהוֹכִיר רַבְּנֵי הַזּוֹקֵן,
 71 בְּאוֹתוֹ פֶרֶק, חֲשׁוֹנוֹת שׁוֹנִים,
 72 שִׁבִּידִם לְהַבְיָאוֹ ל"לֵב נִשְׁבֵּר",
 73 יַעַץ, בְּפֶרֶק ל', שֶׁגַם יִתְבוּן בְּעוֹבְדָה, שְׁבַעֲנִינִים שׁוֹנִים אִין הוּא נִאֵבֵק

ליקוטי אמרים

פרק לא והנה אף אם כשיאריך הרבה להעמיק בענייני' הנ"ל כשעה ושתי' להיות בנמיכת רוח ולב נשבר יבא לידי עצבות גדולה לא

13. ראה לעיל סוף פרק כז. 14. ויקרא יט, ב. 15. ויקרא כ, ז. 16. סנהדרין פי"א מ"ג. 17. עבודה זרה יח, א. 18. יומא פו, ב. 19. לשון הפסוק במדבר יז, כח. 20. חגיגה טו, א. ראה הגהות הב"ח שם. 21. בבא מציעא לג, ב. 22. אבות פרק ד משנה יג.

43 במי שדומה לו. ועל זה - על העצבות הנובעת מחשובנות
 44 מעמדו ומצבו הרוחני, נאמר: "ככל עצב יהיה מותר",
 45 והיתרון היא השמחה הנפאה אחר העצב, כדלקמן. - כיצד
 46 יגיע לשמחה אחרי העצב. אך באמת, אין לב נשבר ומרירות
 47 הנפש - על רחוקה מאור פני ה'
 48 והתלכשותה כמרא-
 49 אחרא - נקראים בשם
 50 "עצבות" כלל בלשון
 51 הקדש, - משמעות
 52 המלה "עצבות" בלשון
 53 הקודש היא "כיווץ", כמו
 54 "מדה עוצבת", שהוא
 55 מכווץ ופול ברוחו, ואין
 56 בו חיות כלל. כי עצבות
 57 היא שלבו מטמטם
 58 כאן ואין חיות בלבו,
 59 אבל מרירות ולב נשבר,
 60 אדרבה, הרי יש חיות
 61 בלבו להתפעל
 62 ולהתמרמר, רק שהיא
 63 חיות - הנובעת, מבחינת
 64 גבורות קדושות, - ולכן
 65 היא באופן של מרירות,
 66 ואילו והשמחה מבחינת
 67 חסדים, - של קדושה, כי
 68 הלב כלול משתייהו. -
 69 משתי המדות, גבורות
 70 וחסדים. על כל פנים, הרי
 71 שברון לבו ומרירותו (עם חיות), אינם נובעים מקליפה, כי אם
 72 מקדושה, מגבורות של קדושה. והנה, לעתים צריך לעורר
 73 בחינת גבורות הקדושות כדי להמתיק הדינים, שהם -
 74 הדינים, בחינת נפש הבהמית ויצר הרע כששולט - היצר
 75 הרע, חסד ושלום על האדם, - שהרי זה ענין של דינים, כי
 76 אין דינים נמתקין - נהפכים ל"טוב" ול"חסד", אלא בשרשן.
 77 - כש"ממשיכים" אל תוך הדינים - משורשם, מגבורות
 78 דקדושה; שכן, בשורשם, גם הדינים והגבורות של הנפש
 79 הבהמית והיצר הרע, אינם ענין של רע, אלא גבורות של
 80 קדושה, שעל ידי ריבוי השתלשלות וצמצומים נובעים מהם
 81 גבורות ודינים של היפך הקדושה והטוב - ולכן נהפכים הם,
 82 בכוחו של שורשם, מ"רע" - לקדושה ולטוב. ולכן אמרו
 83 רז"ל: "לעולם ירגיו אדם יצר הטוב", - על היצר הרע,
 84

1 גדולה - ויהודי הרי צריך להיות בשמחה, ולא בעצבות, לא
 2 יחוש. - לכן, שהוא נתון בעצבות. ואף שעצבות היא מצד
 3 קליפת נגה, ולא מצד הקדושה, כי מצד הקדושה פתיב:
 4 "עו וחדוה במקומו", ואין השכינה שורה אלא מתוך
 5 שמחה", - כשיהודי
 6 נמצא במצב של שמחה;
 7 "וכן לדבר הלכה וכו'",
 8 - שעליו ללמוד דיני
 9 התורה מתוך שמחה;
 10 אלא שאם העצבות היא
 11 ממלי דשמיא, - מחמת
 12 מצבו הרוחני שאינו כפי
 13 צריך להיות - היא -
 14 העצבות נובעת אה,
 15 מבחינת טוב שנגנה -
 16 כפי שלמדנו בפרק
 17 הראשון, שבקליפת "נוגה"
 18 יש גם טוב וגם רע, לכן
 19 העצבות מענינים גשמיים
 20 נובעת מה"רע" שבקליפת
 21 נוגה, ואילו העצבות
 22 מענינים רוחניים נובעת
 23 מה"טוב" שבקליפת נוגה.
 24 ברם, גם ה"טוב" שב"נוגה"
 25 אף הוא קליפה ולא
 26 קדושה. ולכן כתב
 27 האר"י ז"ל, שאפלו
 28 דאגת העונות אינה
 29 ראויה בייאם בשעת
 30 הודו, ולא בשעת התפלה ותלמוד תורה, שצריך להיות
 31 בשמחה שמצד הקדושה דוקא] - לשון כ"ק רבינו: "לא של
 32 הוללות וכיו"ב". הרי, שגם העצבות מענינים רוחניים, נובעת
 33 מקליפת נוגה. מדוע, אפוא, עליו להשתדל להגיע לעצבות
 34 הנובעת מהקליפה? אף-על-פי-כן הרי כן היא המדה, - כך
 35 הוא הנהגה, לאכפא לסטרא-אחרא במינה ודונקמתה, -
 36 לכפות את ה"סטרא אחרא" בדברים שהם בדומה אליה, שבירת
 37 ה"סטרא אחרא", המשתדלת להסתיר על אור הקדושה של
 38 נפשו האלקית, צריכה להיות בדבר שגם הוא בא מה"סטרא
 39 אחרא", אלא מה"טוב" שבה, זוהי העצבות ממצבו בענינים
 40 הרוחניים. כמאמר רז"ל: "מינה וביה אכא לשדיה ביה
 41 נקמא", - מהיער עצמו לוקחים את ה"יד" לגרון לכרות בו את
 42 היער. או כביטוי רבותינו ז"ל: "פגע בו פיוצא בו". - נתקל

ליקוטי אמרים

יחוש ואף שעצבות היא מצד קליפת נוגה ולא מצד
 הקדושה כי בצד הקדושה כתיב עו וחדוה במקומו
 ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה וכן לדבר הלכה
 וכו' אלא שאם העצבות היא ממולי דשמיא היא מבחי'
 טוב שבנוגה [ולכן כתב האר"י ז"ל שאפי' דאגת העונות
 אינה ראויה כ"א בשעת הודו ולא בשעת התפלה
 ות"ת שצ"ל בשמחה שמצד הקדושה דווקא] אעפ"כ
 הרי כך היא המדה לאכפא לס"א במינה ודונמתה.
 כמארו"ל מינה וביה אכא לשדי' ביה נרגא ופגע בו
 כיוצא בו. וע"ז נאמר בכל עצב יהיה מותר והיתרון
 היא השמחה הבאה אחר העצב כדלקמן. אך באמת
 אין לב נשבר ומרירות הנפש על ריחוקה מאור פני ה'
 והתלכשותה בס"א נקראים בשם עצבות כלל בלשון
 הקודש כי עצבות היא שלבו מטומטם כאבן ואין חיות
 בלבו אבל מרירות ולב נשבר אדרבה הרי יש חיות
 בלבו להתפעל ולהתמרמר רק שהיא חיות מבחי'
 גבורות קדושות והשמחה מבחי' חסדים כי הלב כלול
 משתייהו. והנה לעתים צריך לעורר בחי' גבורות
 הקדושות כדי להמתיק הדינים שהם בחי' נפש הבהמ'
 ויצה"ר כששולט ח"ו על האדם כי אין הדינים נמתקין
 אלא בשרשן ולכן ארו"ל לעולם ירגיו אדם יצ"הט והיינו

1. דברי הימים א טז, כז. 2. שבת ל, ב. 3. סנהדרין לט, ב. 4. שבת קכא, ב. 5. משלי יד, כג. 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מובן, כיון שבאמת אי"ז עצבות כו', א"כ מהו כתבו: כך היא המדה וכו', האם מסביר דיעה דהיפך האמת? - וי"ל בדא"פ: סדר התוצאות מהתבוננות הנ"ל (דגרוע מקשב"ק וכו') - שפלות ובטול ונבזה בעיני עצמו בתכלית, העדר המציאות והחיות (עצבות), אלא שאין זה נמשך (באם התבוננותו כדבעי), כי תומ"י מתמרמר איך זה נפל כ"כ וכו' - ועל אותה הרגע דהעדר החיות מסביר, דכך היא המדה כו' דאפילו על הרגע "לא יחוש". - עפ"ז יומתק ג"כ כתבו (לאח"ז שביאר, שאין זה עצבות ואדרבה, ככ"ז ממשך) דע"ז מהפך העצב דמילי דעלמא וק"ל. ועייג"כ לעיל רפכ"ו: העצב מצ"ע אין בו מעלה כו' העצב האמתי כו' במר נפשו כו'". 7. ברכות ה, א.

18 בְּלֹא־הֵכִי מְמַלֵּי דְעֵלְמָא, – כשהוא בין כך עצב מעניני
 19 העולם, אוּ כְּךָ בְּלֵי שׁוּם סְכָה, – שלא בגלל עניניו הגשמיים,
 20 אלא הוא עצב מבלי שהוא עצמו יודע את הסיבה לכך, אוּ
 21 הִיא שְׁעַת הַכּוֹשֵׁר לְהַפְּךָ הָעֵצָב לְהִיּוֹת מִ"מַּרְי דְּחֶשְׁבִּנְא"
 22 הַנּוֹכַר לְעֵיל, – להיות
 23 מבעלי החשבונות,
 24 לעשות חשבון נפשו
 25 ממעמדו ומצבו הרוחני,
 26 וְלִקְנִים מֵאִמֵּר רַו"ל
 27 "לְעוֹלָם יִרְגִּיז וְכוּ",
 28 כְּנֹכַר לְעֵיל, –
 29 להשתמש בקו המרירות
 30 והרגזו,⁸ וְכוּה יִפְטֵר
 31 מְהַעֲצָבוֹת שְׁמַמְלֵי דְעֵלְמָא, – בכך, יפטר מהעצבות הנובעת
 32 מהענינים הגשמיים, כשיעשה חשבון נפשו ויגיע למרירות בגלל
 33 עניניו הרוחניים – יפטר מהעצבות שהיה נתון בה בתחילה
 34 מחמת עניניו הגשמיים.

1 שעל עבודת הנפש האלקית להיות מפעם לפעם בהלך רוח של
 2 רוגז וגבורה. כדי להמתיק על-ידיזה את הדינים של הנפש
 3 הבהמית והיצר הרע. אלא, הביטוי "לעולם" בהקשר לענינו,
 4 אינו במובן שתמיד עליו לעסוק בצורה זו של עבודה. כי בכלל
 5 הרי על עבודתו להיות
 6 בשמחה, אלא הכוונה
 7 היא: כל פעם, כל זמן
 8 שעליו להודק לכך –
 9 וכפי שיוסבר להלן: וְהִינְנָה,
 10 כְּכָל עַת שְׁרוּאָה בְּנַפְשׁוֹ
 11 שְׁצָרִיף לְכָה. – כגון,
 12 בשעה שהנפש הבהמית
 13 מגביהה את עצמה
 14 להסתיר על אור הקדושה של הנפש האלקית ועקב כך האדם
 15 הוא במצב של "טמטום הלב" – על עבודתו להיות אז מתוך
 16 "הרגזה" וגבורה. אִךְ שְׁעַת הַכּוֹשֵׁר, שְׁהִיא שְׁעַת הַמִּיחָדָת
 17 וְרֵאוּיָהּ לְכָךְ לְרֹב בְּנֵי אָדָם, הִיא בְּשַׁעָה שְׁהוּא עֵצָב

ליקוטי אמרים

בכל עת שרואה בנפשו שצריך לכך אך שעת הכושר
 שהיא שעה המיוחדת וראויה לכך לרוב בני אדם היא
 בשעה שהוא עצב בלא"ה ממילי דעלמא או כך בלי
 שום סבה אזי היא שעת הכושר להפך העצב להיות
 ממרי דחושבנא הנ"ל ולקיים מארו"ל לעולם ירגיז וכו'
 כנ"ל וכוה יפטר מהעצבות שממילי דעלמא

יום רביעי ו' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מ, ואח"כ יבא לידי שמחה... עד עמ' מ, דכל עלמון.

52 בְּקִרְבֵי "חֶלֶק ה'" מְמַש, שִׁישְׁנֵי אִפְלוּ בְּכָל שְׁפַקְלִים, – שכן,
 53 גם "קל שבקלים" יש בקרבו חלק אלקה ממעל, שְׁהִיא נַפְשׁ
 54 הָאֱלֹהִית עִם נִיצוּץ אֱלֹקוֹת מְמַש הַמְּלַבֵּשׁ בָּהּ לְהַחְיֹתָהּ,
 55 רַק שְׁהִיא – הנפש
 56 האלקית, בְּכַחֲנִית גְּלוּת,
 57 – בנפש הבהמית של
 58 הקליפה, בשעה שאני
 59 נמצא במצב רוחני ירוד
 60 כזה. וְאִם-כֵּן – הרי,
 61 אֲדַרְבֵּהּ, – להיפך: כָּל
 62 מֵה שְׁאֵנִי בְּתַכְלִית
 63 הַרְחוּק מֵה' וְהַתְּעוּב
 64 וְשִׁקוּץ – הרי נַפְשׁ
 65 הָאֱלֹהִית שְׁבִי בְּגִלוּת
 66 גְּדוּל יוֹתֵר, וְהַרְחַמְנוֹת
 67 עֲלֶיהָ גְּדוּלָה מְאֹד, וְלוֹה
 68 – ולכן, אֲשִׁים כָּל מְנַמְתִּי

35 וְאֲחֲרֵי-כֵן – אחרי שיבוא למרירות ולב נשבר על-ידי חשבון
 36 נפשו, יבא לידי שמחה אמיתית. דְּהִינּוּ, שְׁזֹאת יָשִׁיב אֶל לְבוֹ
 37 – שכן יענה ללבו, לְנַחְמוֹ בְּכַפְלִים, אַחַר הַדְּבָרִים וְהָאֲמַת
 38 הָאֱלֹהִת הַנּוֹכְרִים לְעֵיל, –
 39 שהשתכנע במצבו הנחות.
 40 כיצד, איפוא, הוא יכול
 41 במצב כזה, לנחם את
 42 עצמו? – לְאִמֵּר לְלִבּוֹ: –
 43 שיתבונן: אֲמַת הוּא בְּן
 44 בְּלֵי סְפָה, שְׁאֵנִי רְחוּק
 45 מֵה' בְּתַכְלִית,
 46 וּמְשַׁקֵּץ וּמְתַעֵב כּוּ, אִךְ
 47 כָּל זֶה הוּא אֲנִי לְבָדִי,
 48 הוּא הַגּוֹף עִם נַפְשׁ
 49 תְּחִינִית שְׁבוּ, – הנפש
 50 הבהמית המחיה את הגוף.
 51 אֲכַל מְכַל-מְקוּם יֵשׁ

ליקוטי אמרים

ואח"כ יבא
 לידי שמחה אמיתית דהיינו שזאת ישיב אל לבו לנחמו
 בכפליים אחר הדברי' והאמת האלה הנ"ל לאמר ללבו
 אמת הוא כן בלי ספק שאני רחוק מאד מה' בתכלית
 ומשוקץ ומתועב כו' אך כל זה הוא אני לבדי הוא הגוף
 עם נפש החיונית שבו אבל מ"מ יש בקרבי חלק ה'
 ממש שישנו אפי' בקל שבקלים שהיא נפש האלהית
 עם ניצוץ אלקות ממש המלוכש בה להחיותה רק שהיא
 בבחי' גלות וא"כ אדרבה כל מה שאני בתכל' הרחוק
 מה' והתיעוב ושיקוץ הרי נפש האלהית שבי בגלות
 גדול יותר והרחמנות עליה גדולה מאד ולזה אשים כל

8. מה שהוא אומר, כשהאדם הוא בין כה בעצבות מעניניו הגשמיים – הוא שעת הכושר למרירות ממצבו הרוחני – הכוונה בפשטות, שבהיותו בין כה בעצבות, לא ימעט, במרירותו, את עבודתו בשמחה, לכן היא שעת הכושר לעבודה זו; ברם, ממה שהוא אומר שזו "שעת הכושר" משמע שלעבודת המרירות עצמה יש בכך משום מעלה מה שהוא נתון בעצבות בגלל עניניו הגשמיים! אלא, האמת היא אכן כך: שכן, כשהנפש נמצאת בתנועה של שמחה קשה ביותר לעורר בתוכה תנועה הפכית של מרירות; ואילו, כשהנפש הבהמית נתונה בין כה במצב של עצבות, קל יותר לנפש האלקית להגיע למרירות. כמו שמוסבר (במקרה הפוך) מאמר חז"ל (פסחים קט, א): בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר... ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביי"ן, שלכאורה על שמחת החג להיות שמחה של מצוה, "וישמחו כן ישראל", כיצד, איפוא, באה שמחה-קדושה זו מבשר ויין גשמיים!?! – אלא, ההסבר הוא: כדי שהנפש האלקית תהיה בתנועה של שמחה – צריכה גם הנפש הבהמית להיות בשמחה, כי אם הנפש הבהמית תהיה בתנועה של עצבות – קשה לעורר שמחה בנפש האלקית (יען שהיא לבושה בנפש הבהמית); ולכן, כשהנפש הבהמית בשמחה על-ידי בשר ויין, קל יותר להמשיך שמחה גם בנפש האלקית. כך גם בענין זה: בשעה שהוא נתון בין כה במצב של עצבות מעניניו הגשמיים, קל יותר להגיע למרירות מעניניו הרוחניים.

23 ולהחזירה לייחודה עם הקב"ה עלידי תורה ומצוות בכלל
 24 ועלידי תפילה בפרט, היא בְּחִינַת "תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים
 25 טוֹבִים"¹⁰, – שכן, לכאורה "תשובה" ומעשים טובים הם שני
 26 ענינים שונים: "תשובה" באה כדי לתקן ולהיטיב את העבר
 27 הלא־טוב, ואילו "מעשים
 28 טובים", הם קיום המצוות
 29 וענינים טובים הנעשים
 30 עתה, ואין להם שום
 31 שייכות ל"עבר" – כיצד,
 32 איפוא, מקשרים את
 33 שניהם כאילו הם דבר
 34 אחד: תשובה ומעשים
 35 טובים? (כלשון חכמינו
 36 ז"ל: "יפה שעה אחת
 37 בתשובה ומעשים טובים").
 38 אלא, כפי שמוסבר כאן,
 39 שהמעשים הטובים צריכים להיעשות מתוך הכוונה האמורה –
 40 יובן הדבר: שְׁהֵן מַעֲשִׂים טוֹבִים שְׁעוֹשֶׂה כְּדִי לְהָשִׁיב – את
 41 הנפש, שהיא "חֶלֶק ה'" – להקב"ה. לְמִקְרָא וְשֵׁרָא דְכָל
 42 עֲלָמִין. – שהוא מקור ושורש כל העולמות. הרי, שמעשים
 43 טובים אלה קשורים בהחזרת הנפש למקורה ושורשה, שזה ענין
 44 ה"תשובה".

1 וְחַפְצֵי לְהוֹצִיאָהּ וְלְהַעֲלוֹתָהּ מִגְלוֹת זֶה, לְהָשִׁיבָה אֶל בֵּית
 2 אָבִיהָ כְּנַעֲוִירָה, – כלומר: לשורשה, כמו שהיתה קודם
 3 שְׁנַתְּלַכְשָׁה כְּגוֹפִי, שְׁהִיְתָה – אִזּוּ, נִכְלָלָת פְּאוּרוֹ וְתַפְרָד
 4 וּמִיּוֹחַדָת עִמּוֹ בְּתַכְלִית, וְגַם עֵתָה בֵּן תְּהֵא כְּלוּלָה וּמִיּוֹחַדָת
 5 בּוֹ וְתַפְרָד, – וזה יהיה,
 6 כְּשֵׁאֲשִׁים כָּל מְנַמְתִּי
 7 בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, לְחֻלְבִּישׁ
 8 כְּהֵן – בתורה ובמצות,
 9 כָּל עֶשֶׂר בְּחִינּוֹתֶיהָ –
 10 שכל עשרת בחינות
 11 וכוחות הנפש יהיו לבושים
 12 בתורה ומצוות, שה"שכל"⁶
 13 יהיה "לבוש" בהבנת
 14 התורה, וה"מדות" –
 15 בקיום המצוות במעשה
 16 ודיבור באותו אופן כמו
 17 שלבושות בהן מדות אהבת ה' ויראת ה' וכו', כְּנִזְכָּר לְעִילָי,
 18 וּבִפְרָט בְּמִצְוֹת תְּפִלָּה – בה מושגת במיוחד המגמה להוציא
 19 את הנפש האלקית מגלותה ולקשרה לשורשה באלקות – על
 20 ידי: לְצַעֵק – שהנפש תצעק בשעת התפילה, אֶל ה' בְּצַד לָהּ
 21 מִגְלוֹתָהּ כְּגוֹפִי תִּשְׁקָץ, לְהוֹצִיאָהּ מִמְּסַנָּה, וְלִדְבָקָה בּוֹ
 22 וְתַפְרָד. וְזוֹ – עבודתו זו, להוציא את הנשמה מגלותה בגוף

יום חמישי ז' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מ, וזאת תהי' עבודתו... עד עמ' 80, לפניכם ה' וגו'.

65 ומפרכות, וּמְנוּל בְּאִשְׁפָּה, – ומאותו מצב וּיֵצֵא לְחַפְשֵׁי אֶל
 66 בֵּית אָבִיו הַמְּלֶכֶה. – וניתנה לו האפשרות לחזור לבית אביו
 67 המלכותי – הרי זו השמחה הגדולה ביותר; כן תהא שמחתו של
 68 בן ישראל, בעבודת התורה והמצוות, כי על ידי כך, הוא מוציא
 69 את הנפש, שהיא בן מלך,
 70 מגלותה בגוף ובעניניו
 71 הנחותים, ומחזיר אותה
 72 לשורשה – מלכו של
 73 עולם. וְאֵף שְׁהַגּוֹף עוֹמֵד
 74 – עדיין, כְּשֵׁקֻצוֹ
 75 וְתַעֲבוֹ, וּכְמוֹ שְׂכָתוֹב
 76 בְּיַד דְּנִקְרָא "מִשְׁכָּא
 77 דְּחִוּיָא", – שהגוף נקרא
 78 "משכא דחויא" – "עור
 79 הנחש" ("נחש" הכוונה
 80 לשלש הקליפות הטמאות
 81 לגמרי, וגוף של יהודי שמקליפת "גוה", נקרא לכן, "משכא
 82 דחויא" – "עור הנחש"¹¹. בִּי מְהוֹתָה וְעִצְמוֹתָה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
 83 הַבְּהִמִית לֹא נִהְפְּךְ לְטוֹב לְכָל פְּקֻדָּה – שכן, המצוות
 84 והמעשים הטובים משפיעים רק על לבושי הנפש הבהמית שעל-

45 וְזֹאת תְּהִי עֲבוּדָתוֹ כָּל יְמֵיו בְּשִׂמְחָה רַבָּה, הִיא שְׂמַחַת
 46 הַנֶּפֶשׁ כְּצֵאתָהּ מִהַגּוֹף הַמְּתַעֵב, וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ
 47 כְּנַעֲוִירָה, – לשורשה, כמו שהיתה בתחילה, השבה זו
 48 מתבצעת בְּשַׁעַת הַתּוֹרָה וְהַעֲבוּדָה, – כשהוא לומד תורה
 49 ועוסק בעבודת ה', חוזרת
 50 הנפש לייחודה בשורשה
 51 כמו שהייתה לפני
 52 שהתלבשה בגוף.
 53 וּכְמֵאֲמַר רַבּוֹנוֹ: לְהִיּוֹת
 54 כָּל יְמֵיו בְּתְשׁוּבָה. –
 55 לשון כ"ק רבינו:
 56 "דלכאורה אינו מובן –
 57 לאחר שעשה תשובה –
 58 על מה שוב יעשה
 59 תשובה?" – אלא הכוונה
 60 היא, שתמיד יעסוק
 61 בתורה ובעבודה, לגרום להשבת הנפש למקורה ושורשה, שזה
 62 ענין התשובה. וְאִין לָךְ שְׂמַחָה גְּדוּלָה כְּצֵאתָה מִתְּהוֹלוֹת
 63 וְהַשְׁבִּיחָה, כְּמִשְׁלַל בֵּן מֶלֶךְ שְׁהִיָּה בְּשִׁבְיָה וְמוֹחֵן בְּבֵית
 64 הָאֲסוּרִים¹² – מאסר קשה בו הוא נדרש לעסוק בעבודת קשות

9. פרק ד. 10. אבות ד, יז. 11. ראה שבת קנג, א. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה שופטים טז, כא. ורשב"ם שמות יא, ה".
 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמבואר הענין בארוכה בד"ה ותפקחנה - להצ"צ - ס' החקירה ע' 136".

36 ומאחר שיציאתם ממצרים, היתה כך שנפשם האלקית
37 השתחררה בכוח מן ה"רע" של טומאת וקליפת מצרים שנדבקה
38 בהן (שכן, מבחינת גופם ונפשם הבהמית, נשאר עדיין בהם
39 קליפת וטומאת מצרים) – לכן גם בגשמיות היתה גאולתם

40 בצורה של בריחה –
41 ובלשון ה"תניא": **מִפְּנֵי**
42 **שְׁהָרַע שְׁבַנְפְּשׁוֹת יִשְׂרָאֵל**
43 – מבחינת גופם ונפשם
44 הבהמית, **עֲדֵינָן הִיָּה**
45 **בְּתַקְפּוֹ חֲחָלֵל הַשְּׂמָאֵלִי,**
46 – שבלב, מקומה של
47 הנפש הבהמית ושל היצר
48 הרע¹⁵, **כִּי לֹא פִסְקָה**
49 **זְהֻמָּתָם עַד מִתַּן תּוֹרָה,**
50 **רַק מִנְּמַתָּם וְחִפְצָם**
51 **הִיָּתָה לְצֵאת נַפְשָׁם**
52 **הָאֱלֹהִית מִגְּלוֹת**
53 **הַסְּמָרָאֲחָרָא, הִיא**
54 **מְמַת מְצִירִים, וְלִדְבָקָה**
55 **בּוֹ יִתְפָּרֵד, וְכִדְכְּתִיב¹⁶:**

56 "ה' עָזַר וּמְעָזוֹ וּמְנוּסֵי בְּיוֹם צָרָה וְגו'¹⁷, – "מנוסי" – לשון
57 "בריחה", כלומר: ישנה צורת עבודה של בריחה אל ה', **מִשְׁנֵבִי**
58 **וּמְנוּסֵי וְגו'¹⁷, "וְהוּא מְנוּס לִי וְגו'¹⁸. – הרי, כשם שברוחניות**
59 **ברחה הנפש האלקית מה"רע", לכן כך היה גם בגשמיות,**
60 **שהגאולה באה באופן של "כי ברח העם". וְלִבְנֵי, לְעֵתִיד, –**
61 **בגאולה העתידה, פְּשִׁיעֵבִיר ה' רִיחַ הַמְּמָאָה מִן הָאָרֶץ, –**
62 **וממילא לא תהיה ברוחניות צורה זו של בריחה מן ה"רע", כי**
63 **הרע יתבטל לגמרי, לכן גם בגשמיות לא תהיה הגאולה בצורה**
64 **של "בריחה", שלכן – בְּתִיב¹⁹: "וּבְמְנוּסָה לֹא תִלְבֹּן, כִּי הִלָּךְ**
65 **לְפָנֶיכֶם ה' וְגו'".**
66 – אך, היציאה ממצרים היתה בצורה של מנוסה, וכך גם
67 בעבודה הרוחנית של יהודי, שאף שהגוף נשאר עדיין
68 בנחיתותו, יוצאת בכל זאת הנפש האלקית מגלותה בגוף ובנפש
69 הבהמית, על-ידי מצוות ומעשים טובים, שזוהי בחינת יציאת
70 מצרים.

1 ידם נעשית מצודה גשמית. ואילו מהותה ועצמותה של הנפש
2 הבהמית, כלומר: כוחותיה, אינם נהפכים על ידי כך ל"טוב",
3 כיצד, איפוא, הוא יכול להיות בשמחה גדולה, בשעה שהוא
4 יודע שמבחינת גופו ונפשו הבהמית הוא נשאר עדיין באותו מצב

5 נחות? – **מְבַל-מְקוּם,**
6 **תִּיקַר נַפְשׁוֹ כְּעֵינָיו,**
7 **לְשִׁמְחָה בְּשִׂמְחָתָהּ –**
8 **שמחת הנפש, ביציאתה**
9 **מגלות הגוף, והתאחדותה**
10 **מחדש באלקות על-ידי**
11 **תורה ועבודה, וְיִתֵּר**
12 **מִהַגּוֹף הַנְּבִיחָה, – שהנפש**
13 **תהיה יקרה בעיניו –**
14 **לשמוח בשמחתה –**
15 **מאשר גופו הנבוה, שְׁלֹא**
16 **לְעֵרֶבב וּלְבַלְבֵּל שְׂמֵחָה**
17 **הַנְּפֶשׁ כְּעֵצְבוֹן הַגּוֹף. –**
18 **שמבלי הטב שמבחינת**
19 **הגוף קיימת טיבה להיות**
20 **בעצבות, יהיה בכל זאת**
21 **בשמחה מבחינת הנפש, שיקרה בעיניו בהרבה. וְהִנֵּה, בְּחִינָה זו**
22 **– אופן זה של עבודה, שהנפש האלקית מנתקת עצמה מגלות**
23 **הגוף והנפש הבהמית, על-ידי מצוות ומעשים טובים, למרות**
24 **שהגוף נשאר בנחיתותו, הִיא בְּחִינַת יְצִיאַת מְצִירִים, שְׁנֵאמַר**
25 **כֹּה¹⁴: "כִּי בָרַח הָעָם", – שעם ישראל יצא ממצרים בצורה של**
26 **בריחה. וְלִכְאוּרָה הוּא תְּמוּנָה, לְמַה הִיָּתָה בְּזֵאת, – "לברוח"**
27 **ממצרים. וְכִי אֵלֹו אָמְרוּ לְפָרְעָה לְשַׁלְּחֵם חֲפְשֵׁי לְעוֹלָם, לֹא**
28 **הָיָה מְכַרְח לְשַׁלְּחֵם? – אחרי עשר המכות שניתכו עליו, היה**
29 **פרעה נאלץ בין כה לשלחם, מדוע, איפוא, היה זה צריך להיות**
30 **בצורה של ערמה, לומר לו שיוציאים לשלשה ימים בלבד,**
31 **ולאחר מכן לברוח? אֵלֶּא – כי כל דבר הנעשה אצל בני ישראל**
32 **בגשמיות – מקורו מאותו דבר כפי שהוא ברוחניות. בני ישראל**
33 **היו בגשמיות בגלות מצרים, מחמת שברוחניות היו נשמותיהם**
34 **בגלות הקליפה והטומאה של מצרים; ויציאתם ממצרים**
35 **בגשמיות נבעה מיציאת נשמותיהם מטומאת מצרים ברוחניות:**

יום שישי ח' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 80, ולהיות בחי' תשובה... עד עמ' מא, משמחי לב.

77 וְלִהְיוֹת בְּחִינַת תְּשׁוּבָה זו – השבת הנפש לשורשה על-ידי
78 תְּהִיָּה בְּתוֹסַפַּת אוֹרָה וְשִׂמְחָה – הרי זה כְּאִשְׁרֵי יָשִׁיב אֶל לְבוֹ
79 דְּעַת וְתִבְנוּה – כשיתבונן
80 בלבו, בדעת ובתבונה,
81 וְלִהְיוֹת בחי' תשובה זו ביתר לְנַחְמוֹ – את הלב,
82 שאת ויתר עז מעומקא דלכא וגם שמחת הנפש תהיה מְעַצְבוֹנוֹ וְיִגְוֹנוֹ, –
83 הנובעים מחשבונות מצבו

ליקוטי אמרים

74 **וְיִתֵּר עֵז מְעַמְקָא**
75 **דְּלִבָּא, – מעומק הלב,¹⁴**
76 **וְנִבְּחָה הַנְּפֶשׁ –¹⁵**
77 **שאת ויתר עז מעומקא דלכא וגם שמחת הנפש תהיה מְעַצְבוֹנוֹ וְיִגְוֹנוֹ, –¹⁵**
78 **בתוספת אורה ושמחה כאשר ישיב אל לבו דעת¹⁶**

14. שמות יד, ה. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בוה מתורץ ג"כ זה שלא עיכבן אפילו כהרף עין כו'". 16. ירמ' טז, יט. 17. ירמ' טז, יט. 18. פיוט אדון עולם. 19. ישעי' נב, יב.

35 - כל משך ימי חיי, לְכָל בְּהֵן - להכניס במחשבה, דיבור
 36 ומעשה של תורה, חיי רוחי ונפשי, וּכְמוֹ שֶׁבִּתְּוֹבָה²¹: "אֵלֶיךָ
 37 ה' נִפְשֵׁי אֲשָׁא", דְּהֵינִי²² לְקִשְׁרֵי מַחְשַׁבְתִּי וְדַבְּרֵי בְּמַחְשַׁבְתִּי
 38 וְדַבְּרֵי יִתְּבַרְךָ, וְהֵן הֵן גּוֹפֵי הַלְכוּת הָעֲרוּכּוֹת לְפָנֵינוּ, -

39 הלכות התורה, הן הן
 40 מחשבתו ודיבורו של
 41 הקב"ה, ועל-ידי הדיבור
 42 וההרהור בהלכות
 43 התורה, מקשר האדם את
 44 דיבורו ומחשבתו, בדיבורו
 45 ומחשבתו של הקב"ה, [בן
 46 מַעֲשֵׂה בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת,
 47 - שעל-ידי עשיית
 48 המצוות במעשה, מתקשר
 49 לבוש המעשה שבאדם,
 50 לבחינת המעשה של
 51 הקב"ה, שְׁלֹבֵן נִקְרָאת
 52 הַתּוֹרָה²³ "מְשִׁיבֵת
 53 נֶפֶשׁ", פְּרוּשׁ - משיבה
 54 את הנפש לְמִקְוָה
 55 וְשִׂרְשָׁהּ, וְעַל זֶה
 56 נֶאֱמַר²³: - על מה

57 שלמדנו, שבשעה שהוא שבור בלבו מפאת מעמדו ומצבו
 58 הרוחני - ישמח את עצמו על-ידי תורה ומצוות, ועל ידי כך
 59 יחזיר את נפשו למקורה ושורשה - נאמר בפסוק: "פְּקוּדֵי ה'
 60 יִשְׂרָאֵל מְשַׁמְּחֵי לֵב": - שעל-ידי החשבון, שעל-ידי תורה
 61 ומצוות, מתעלה גם נפשו הבהמית לאלקות, - תהיה
 62 ה"תשובה" שלו, גדולה ועמוקה יותר, ושמתח הנפש תהיה
 63 בהרבה יותר אור ושמחה, שכן לפי החשבון האמור לפני כן,
 64 הרי נפשו האלקית בלבד תצא מגלות הגוף והנפש הבהמית,
 65 ותברח מן ה"רע", שהוא עדיין בתוקפו - ואז הרי מבחינת גופו
 66 ונפשו הבהמית הוא עדיין נשאר במצב נחות וירוד; לעומת
 67 זאת, אם יתבונן שגם נפשו הבהמית תתעלה על-ידי לימודו
 68 תורה וקיומו מצוות - יוסיף לו הדבר הרבה שמחה.

1 הרוחני, לְאָמַר בְּנוֹכַח לְעֵיל: הֵן אֲמַת כו' - שאני רחוק
 2 בתכלית מהקב"ה, ומתועב ומשוקץ, אֵךְ אֲנִי לֹא עָשִׂיתִי אֵת
 3 עֲצָמִי, - העובדה שהנפש האלקית מסוגלת לבוא למצב כזה
 4 של גלות בגוף ובנפש הבהמית, המושכות אותה לענינים
 5 שפלים ביותר - לא אני
 6 יצרתי את הנסיבות שמצב

7 כזה יוכל להתהוות, אלא
 8 הקב"ה הלביש את הנפש
 9 האלקית בגוף ובנפש
 10 הבהמית, כך שהיא
 11 מסוגלת לבוא למצב כזה,
 12 וְלָמָּה עָשָׂה ה' בְּזֹאת,
 13 לְהוֹרִיד חֶלֶק מְאֹרֵי
 14 יִתְּבַרְךָ, - הנפש
 15 האלקית, הַמְּמַלֵּא וְסוֹבֵב
 16 כָּל עֲלָמִין - כל
 17 העולמות, וְכֵלָּא קָמִיָּה
 18 בְּלֹא תְּשִׁיב, - והכל
 19 לעומתו לא נחשב לכלום,
 20 וְהַלְבִּישׁוּ - את האור,
 21 את הנשמה, הלביש
 22 הקב"ה, בְּ"מִשְׁכָּא
 23 דְּתֵינְיָא" - בגוף, הנקרא, כאמור, "עור הנחש" וְ"מִפָּה פְּרוּתָה"
 24 - למד, אכן, עשה הקב"ה כִּי? אֵין זֶה בִּי אִם יְרִידָה זו - של
 25 הנפש האלקית, הִיא צִרְף עֲלֵיהָ, - שתבוא אחרי הירידה:
 26 לְהַעֲלוֹת לָהּ כָּל נֶפֶשׁ הַחַיּוֹנִית הַבְּהֵמִית שֶׁמְקַלְפֵת נִגְה
 27 וְכָל לְבוּשֶׁיהָ, הֵן בְּחִינַת מַחְשַׁבְתָּהּ דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה שְׁלָה, -
 28 שכולם יתעלו אל הקב"ה, עַל-יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹתָן בְּמַעֲשֵׂה דְּבוּר
 29 וּמַחְשַׁבְתָּהּ הַתּוֹרָה - על-ידי עשיית מצוות התורה, ועל-ידי
 30 הדיבור וההרהור בעניני תורה - שעל ידי כך מתעלה הנפש
 31 הבהמית ומחשבתה, דיבורה ומעשיה, [וּכְמוֹ שֶׁיִּתְּבַרְךָ לְקַמְּוֵן²⁰
 32 עֲנִין הַעֲלָאָה זו - של הנפש הבהמית ולבושיה בְּאֲרִיכוּת,
 33 אֵיךְ שֶׁהִיא - העלאה זו, תְּכַלִּית בְּרִיאַת הָעוֹלָם], וְאִם-כֵּן
 34 אֲפֹא זֹאת אַעֲשֶׂה, וְזֹאת תִּהְיֶה כָּל מְגַמְתִּי כָּל יְמֵי חַלְדֵי

ליקוטי אמרים

ותבונה לנחמו מעצבוננו ויגונו לאמר כנ"ל הן אמת כו' אך אני לא עשיתי את עצמי. ולמה עשה ה' כזאת להוריד חלק מאורו ית' הממלא וסובב כל עלמין וכולא קמו' כלא חשיב והלבישו במשכא דחויא ומפה סרוחה אין זה כי אם ירידה זו היא צורך עליה להעלות לה' כל נפש החיונית הבהמית שמקליפת נוגה וכל לבושיה הן בחי' מחשבה דבור ומעשה שלה ע"י התלבשותן במעשה דבור ומחשבת התורה [וכמ"ש לקמן ענין העלאה זו באריכות איך שהיא תכלית בריאת העולם] וא"כ איפוא זאת אעשה וזאת תהיה כל מגמתי כל ימי חלדי לכל בהן חיי רוחי ונפשי וכמ"ש אליך ה' נפשי אשא דהיינו לקשר מחשבתי ודבורי במחשבתו ודבורו ית' והן הן גופי הלכות הערוכו' לפנינו וכן מעשה במעשה המצות שלכן נקראת התורה משיבת נפש פי' למקורה ושרשה וע"ז נאמ' פקודי ה' ישרים משמחי לב:

יום שבת קודש ט' אדר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' מא, פרק לב. והנה... עד עמ' מא, באריכות.

75 הבהמית, ורחמנות גדולה עליה - ישתדל, משום כך, בלי הפסק לגאול
 76 את הנפש האלקית מגלות זו ולהחזירה לשורשה באלקות, על-ידי
 77 קיום התורה והמצוות - שיבה וחזרה זו מביאה לשמחת-נפש גדולה:
 78 שמחת היציאה מהגלות ומהשבי. ולמרות שהגוף נשאר במצבו הנחות
 79 והלא-טוב - צריכה הנפש להיות יקרה בעיניו הרבה יותר מהגוף,
 80 וממילא אסור ששמחה זו תופר על-ידי העצבות הנובעת מהגוף.

69 פֶּרֶק לָב. בפרק הקודם, פרק לא, הסביר רבנו הזקן, שאחרי שהאדם
 70 מגיע למרירות ול"לב נשבר", על-ידי שעושה חשבון נפשו ממצבו
 71 הרוחני שאיננו כמו שצריך להיות - ישתדל להגיע לשמחה אמיתית
 72 על-ידי התבוננותו, שאכן, מבחינת הגוף והנפש הבהמית, הוא רחוק
 73 מהקב"ה תכלית ריחוק, אבל יש בו הרי נפש אלקית, שהיא חלק אלקה
 74 ממעל ממש, ומאחר שהנפש האלקית נמצאת בגלות הגוף והנפש

לכאורה, הדבר לאהוב את הזולת כמו את עצמו, אהבת עצמו
היא הרי טבעית ועצמונית, ואילו האהבה לזולת, איננה
עצמונית אלא אהבה הנוצרת, ודבר עצמותי הוא תמיד חוק יותר
מאשר דבר הנוצר ונרכש. כיצד, איפוא, הוא יכול לאהוב את

הזולת כמו שהוא אהב
את עצמו? אלא, לפי

האמור, שמבחינת הנשמה
כל בני ישראל הם אחים,

כי הם באים משורש אחד,
מובן הדבר. שכן, מבחינת

הנשמה הרי גם האהבה
לזולת היא אהבה טבעית

ועצמונית, באותה מדה
שהאהבה בין אחים היא

טבעית ועצמונית. ברם,
כל האמור הוא רק מבחינת

הנשמה בלבד, רק – זאת,
שהגופים מחלקים, ולכן

העושים גופם עקר ונפשם טפלה – אי אפשר להיות אהבה
ואהבה אמיתית ביניהם, – מאחר שעניני הנפש – בהם האהבה

לזולת היא טבעית ועצמונית – אינם בעיני העיקר, אלא עניני
הגוף, ומבחינת הגוף, הרי הוא הזולת – נפרדים וחלוקים אחד

מהשני ואי אפשר שתשרור ביניהם אהבה אמיתית, אלא –
אהבה, התלויה בדרך לבדה. – שאז, מוגבלת האהבה בהתאם

לגבולות ה"דבר", וכשה"דבר" הגורם את האהבה, בטל – בטלה
ממילא האהבה. ואילו מי שהנפש היא עיקר בעיניו והגוף – טפל,

יש לו הרי, מבחינת הנפש, אהבה עצמונית לזולת, באותה מדה
של האהבה העצמונית והטבעית שבין אחים. להלן, יסביר רבנו

הזקן "ענין עוד יותר גדול בהג"ל, שהשמחה מביאה לידי קיום
מצוה כזו – שהיא כל התורה כולה" (לשון ב"ק רבינו). כלומר:

כשגופו יהיה מאוס עליו, ושמחתו תהיה מצד הנפש בלבד, זה
יביא אותו לקיום מצוה כזו המבטאת את התורה כולה – והיא,

אכן, מצוה אהבת ישראל – אלא עד כאן דובר אודות מצוה זו
כשלעצמה, ולהלן ידובר אודות מצוה זו – אהבת ישראל – כפי

שהיא "כל התורה כולה". שכן, דברי חכמינו ז"ל, שאהבת
ישראל היא יסוד ושורש כל התורה, כלומר יסוד ושורש לכל

המצוות, דורשים הסבר. שני סוגים במצוות: מצוות שבין אדם

1 והנה, על-ידי קיום הדברים הנזכרים לעיל, להיות גופו נבזה
2 ונמאם בעיניו, – בהשתכנעה, על-ידי חשבון הנפש, עד כמה

3 הגוף ירוד, רק שמחתו תהיה שמחת הנפש לבדה – ממה
4 שהוא יוצא מהגלות וחוזר לשורשו האלקי, על-ידי מצוות

5 ומעשים טובים, הרי זו
6 הדרך ישרה ונקלה לבא

7 לידי קיום מצוות
8 "ואהבת לרעך כמוך"¹

9 לכל נפש מישראל
10 למגדול ועד קטן. –

11 החל מגדול במצוות
12 ובמעשים טובים, וכלה

13 בקטן במצוות ובמעשים
14 טובים, את כולם עליו

15 לאהוב כמו שהוא אהב
16 את עצמו. פי מאחר

17 שגופו נמאם ומתעב
18 אצלו, – הרי שאין מקום

19 כלל שמצד גופו יאהב את עצמו יותר מאשר את הזולת; כן אין
20 מקום כלל שיאהב את עצמו יותר מאשר את הזולת, בחשבו

21 שהנפש שלו היא למעלה במדרגה מאשר הנפש של הזולת,
22 שכן, והנפש והרוח מי יודע גדלתו ומעלתו בשרשן ומקורן

23 באלקים חיים, – כיצד, איפוא, הוא יכול לדעת שנפשו חשובה
24 והיא למעלה מנפש הזולת? שמה המצב הפוך לגמרי? בשגם – כי

25 בעצם, שכלן מתאימות, – כל הנשמות שוות, במדרגה אחת.
26 כ"ק רבינו מעיר: "ועוד יותר מזה שמתאימות אבל מחולקות

27 כאו"א בפ"ע – הנה ואב אחד כו". כלומר: נוסף על כך, שהנשמות
28 מתאימות, אך יחד עם כך הן נבדלות אחת מהשניה וכל נשמה

29 היא דבר לעצמו (כי עצם הדבר שאנו אומרים שהן מתאימות
30 אחת לשניה מורה על התבדלותן ולא על התאחדותן) – הרי כפי

31 שרבנו הזקן ממשך ואומר ביחס לענינו – ואב אחד לכללנה, –
32 אב אחד ושורש אחד לכל נפשות בני ישראל.² כ"ק רבינו מסיים

33 הערתו האמורה: "כולנה – מתאחדים". כלומר: הרי זה יותר
34 מאשר נאמר קודם, בכך ש"אב אחד" הוא "לכולנה" – אחדות

35 אחת. ולכן נקראו כל ישראל "אחים" ממש, מצד שרש
36 נפשם בה' אחר; – כמו שלהרבה אחים יש אב אחד, כך יש לכל

37 הנשמות אב אחד ושורש אחד. בכך מוסבר כיצד אפשרי,

1. ויקרא יט, יח. 2. לפני כן הוא אומר "מי יודע גדולתן ומעלתן" – של הנפשות, הרי שישנם הבדלים בין מדרגות הנפשות, ומיד
אחר כך הוא אומר "שכולן מתאימות ואב אחד לכולנה", שכל הנפשות שוות ואפילו מאוחדות? אלא הפירוש הוא: ב"אלקים חיים",
השם של "בינה דאצילות", בה מתחילות הנשמות לרדת בסדר ההשתלשלות של המדרגות – כאן ישנם הבדלים בין מדרגה אחת
לשניה; אין זה אלא מה שאין אנו יודעים אופן החילוקים. אך, כשהנשמות נמצאות בשורשן, ב"חכמה", שהיא בחינת "אב אחד" –
"אב" הוא בחינת "חכמה" – שם אין שום הבדל והתחלקות בין נשמה אחת לשניה (כמו במשל (בפרק שני) – ביחס לשורש הנשמה
ואיך שהיא יורדת לאחור מכן בהשתלשלות – ה"בן" ששורשו הוא מטיפת מוח האב, שם אין עדיין ציור של אברים נפרדים; וכשטיפת
האב יורדת לאחור מכן בבטן האם, שם מתחילה להתהוות תבניתם של האברים השונים והתחלקותם). הרי שבשורש הנשמות "אב אחד
לכולנה" – שכל הנשמות מאוחדות. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא קרובים או דומין (כהפ"י לך יג, ח) – מה שבני ישראל
מתוארים כאחים, מציין רבנו הזקן, שהכוונה ל"אחים ממש", ולא כ"אחים" במובן של "קרובים" או "דומים" (כמו שהמלה אחים
מתפרשת בפרשת לך לך, על המלים "כי אנשים אחים וגו'" – אחים – "קרובים"; פירוש שני: אחים – "דומין בקלסתר פנים"). 4. שבת
לא, א.

1 לחבירו, ומצוות שבין אדם למקום. אפשר, לכן, להבין, כיצד
 2 אהבת ישראל יש בה משום יסוד לקיום כל המצוות שבין אדם
 3 לחבירו; ברם, איזו שייכות יש לאהבת הזולת כמו את עצמו, לכן
 4 שבגללה יהיה זהיר במצוות שבין אדם למקום – שבגלל אהבה
 5 זו, יקיים, למשל, מצות
 6 תפילין, או מצוות דומות
 7 אחרות? אלא, לפי ההסבר
 8 האמור, שכדי לקיים מצות
 9 "ואהבת לרעך כמוך"
 10 כראוי, הרי זה דוקא על-
 11 ידי שעושים את הנשמה
 12 עיקר ואת הגוף טפל – יובן
 13 הדבר, שעצם דבר זה הוא
 14 אכן יסוד גם למצוות שבין
 15 אדם למקום: יסוד ושורש
 16 התורה כולה הוא ההעלות את הנפש מעל הגוף, וכפי שרבונו
 17 הזקן יסביר להלן. וְזֶהוּ שְׁאֵמַר הֲלֵל הַיְיָ עַל קְיוֹם מִצְוֵה זו:
 18 "זֶהוּ כָּל הַתּוֹרָה בְּלֶה, – ש"ואהבת לרעך כמוך" היא יסוד
 19 התורה כולה, והיא המביאה לקיום כל המצוות של התורה,
 20 וְאֵיךְ פְּרוּשָׁא הוּא כו". – כל השאר מהווים פירוש למצוה
 21 זו. כִּי יִסוּד וְשׂוֹרֵשׁ כָּל הַתּוֹרָה הוּא לְהַגְבִּיהַ וְלְהַעֲלוֹת הַנֶּפֶשׁ
 22 עַל הַגּוּף מְעֵלָה מְעֵלָה עַד עֲקָרָא וְשִׁרְשָׁא דְכָל עֲלָמִין; – עד
 23 עיקר ושורש כל העולמות, שזהו העלאה מלמטה למעלה; וְגַם
 24 לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין-סוּף פְּרוּף-הוּא בְּכַנְסַת יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ

ליקוטי אמרים

קיום מצוה זו זהו כל התורה כולה ואיך פירושא הוא כו'. כי יסוד ושורש כל התורה הוא להגביה ולהעלות הנפש על הגוף מעלה מעלה עד עיקרא ושרשא דכל עלמין וגם להמשיך אוֹר א"ם ב"ה בכנסת ישראל כמ"ש לקמן דהיינו במקור נשמות כל ישראל למהוי אחד כאחד דוקא ולא כשיש פירוד ה"ו בנשמות דקב"ה לא שריא באתר פנים וכמ"ש ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך וכמ"ש במ"א באריכות:

25 שְׁתַּבְּאֵר לְקַמְוֵי, דְּהֵינּוּ – "כנסת ישראל" משמעה: בְּמִקּוֹר
 26 נְשָׁמוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל, לְמַהוּי אֶחָד בְּאֶחָד דְּוָקָא, – שיהיה
 27 "אחד" (אחדות שמאור אין-סוף) עם "כנסת ישראל" כפי שהיא
 28 "אחד" דוקא, כלומר, דוקא כששוררת אחדות בנשמות ישראל
 29 למטה, וְלֹא כְּשִׁישׁ פְּרוּד
 30 חֶסֶד-וְשָׁלוֹם בְּנִשְׁמוֹת, –
 31 שאז, כששורר פירוד
 32 חלילה בנשמות, אין אור
 33 אין-סוף נמשך בכנסת
 34 ישראל ולמטה – כי,
 35 דְּקָדְשָׁא פְּרוּף-הוּא לֹא
 36 שְׂרִיא בְּאֵתֵר פְּגִים, – אין
 37 הקב"ה "שורה", כלומר
 38 הוא אינו מתגלה, במקום
 39 פגום, מקום שאין בו
 40 אחדות מלאה; וְכֵמוֹ שְׁאוּמְרִים: "בְּרַכְנוּ אֲבִינוּ בְּלִנּוּ בְּאֶחָד
 41 בְּאוֹר פְּנִיךְ", – אימתי יכול להיות "ברכנו באור פניך" –
 42 כשישנו "כולנו כאחד", כשאנחנו כולנו מאוחדים כאחד, וְכֵמוֹ
 43 שְׁנַתְּבָאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּאֵרִיכוֹת: – בהתאם לאמור, הרי
 44 מצות "ואהבת לרעך כמוך", מאחר שהיא מבוססת על
 45 התקשרותן ואחדותן של כל נשמות ישראל – לפיכך היא תקפה
 46 ומחייבת ביחס לכל אחד מישראל, כי הרי לכל יהודי יש נשמה
 47 בתוכו. אלא, אפשר להקשות על כך מהגמרא האומרת שישנם
 48 יהודים שמצוה לשנוא אותן – וכך אומר ה"תניא" להלן:

5. פרק מ"א. 6. בתפילת שמונה עשרה.

אגרות קודש

[י"ב אדר, תשט"ו]

...בשאלתו בענין ליקח תפלין של חבירו להתפלל בהם והשמועה ששמע בשם האבני נזר.

הנה בשו"ת אבני נזר חלק או"ח קפ"ג בסופה: להמניח תי של ראש של אחר, לא שפיר עביד כוון שהבעלים ישנו אח"כ הקשר לפי ראשם ונמצא דלא הוי קשר של קיימא, ולא יצא הראשון ידי חובתו ומצוה לפרסם הדבר עכ"ל. אבל כבר נהגו העולם דלא כן.

וראי חזקה להמנהג הוא מ"ש בפשיטות באו"ח סי' י"ד סעיף ד' - הועתק ג"כ בשו"ע לרבנו סעיף י"ב - דמותר להתלבש בתפילין של חבירו וכו'. והועתק בכמה אחרונים ובשום מקום לא נתבאר, שבמה דברים אמורים כשמת הראש מתאמת, שבאמת רק לעתים רחוקות מזדמן כך, וכבר הקשו על האבני נזר הועתקה קושיתם שם סי' קפ"ד וקפ"ה. ובכלי חמדה על התורה פרשת וילך לימד זכות על מנהג העולם: (א) דתפלין של בעי קשר של קיימא וכהרמב"ן, (ב) דמה שמקשר לזמן מצותה נחשב קשר של קיימא, ועיי"ש שמבאר מה שלכאורה לא משמע כן באיזהו מקומן...

יום ראשון

יום שני

ג אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, שני עם פירש"י.
תהלים: יח"כב.

תניא: ואדרבה . . . לד ידים כנ"ל.

רַבְּנּוּ הִזְקֵן אָמַר: מִצְוֹת אֶהְבֵּת יִשְׂרָאֵל הוּא לִילִיד עִם יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מְעוֹלָם לֹא רָאָה אוֹתוֹ, וּמִכָּל-שָׁכֵן לְחֵבֵר עֲדַת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּמָקוֹם מְגוּרוֹ, שֶׁהוּא בֶּן אוֹ בֵּת עֲדָתוֹ.

יום רביעי

ג אדר שני

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, רביעי עם פירש"י.
תהלים: יח"כב.

תניא: והנה בכל . . . 86 מסטרא דא.

מַעֲנַה הַצִּצַּח לְחִסִּיד בְּקֵי בִשׁ"ס כּו' וּמִשְׁכִּיל גְּדוֹל בְּחִסְדוֹת: קִבְּלַת עוֹל אִיז מִשְׁנָה דְעָם מֵהוֹת. דּוֹרֵךְ קִבְּלַת עוֹל פּוֹן אַ עֲבַד פְּשוּט, וּוְאָס בְּשַׁעַת עַר שְׁלֹאֲפֹט אִיז אוֹיֵךְ נִיכַר דְּעַר עוֹל הַעֲבָדוֹת זִינְעַר, קַעַן אֲפִילוֹ אַ לְמִדּוֹן אוֹן אַ גְּאוֹן אוֹיֵךְ קוֹמַעַן צוֹ דְּעַר מַעֲלָה אוֹן חֲשִׁיבוֹת פּוֹן אַ פְּרָאָס־תְּמִימוֹת/דִּיקַעַן מִסִּירַת-נֶפֶשׁ אִיד.

מַעֲנַה הַצִּצַּח צְדָק" לְחִסִּיד בְּקֵי בִשׁ"ס כּו' וּמִשְׁכִּיל גְּדוֹל בְּחִסְדוֹת: קִבְּלַת עַל מִשְׁנָה אֶת הַמְּהוֹת. עַל יְדֵי קִבְּלַת עַל שֶׁל עֲבַד פְּשוּט, שְׁגַם בְּשִׁנְתוֹ נִכְרַ עֲלָיו עַל עֲבָדוֹתוֹ, יְכוֹל גַּם לְמַדֵּן וְגְאוֹן לְהַגִּיעַ לְמַעְלָתוֹ וְחֲשִׁיבוֹתוֹ שֶׁל יְהוּדֵי שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ פְּשוּט וְתָמִים.

יום שני

יום שלישי

ד אדר א

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: כג"כח.

תניא: ובכל דחי' . . . לד צדיקים.

רֵאשִׁית הַהֲכֵנָה לְהַתְּעַסְקוֹת בְּשָׂכְלִים עֵיוֹנִיִּים, וּבְשָׂכְלֵי אֱלֹקֵי בְּפָרֹט, הוּא: א) יְגִיעַת בְּשׂוֹר לְהַסִּיר הַטּוֹב טַעַם מִעֲנִינֵי עוֹלָם, ב) יְגִיעַת נֶפֶשׁ לְעוֹרֵר הַטּוֹב טַעַם בְּמִשְׁכָּלוֹת בְּכָלֵל, וּבְעֲנִינֵי אֱלֹקוֹת בְּפָרֹט.

יום חמישי

ד אדר שני

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, חמישי עם פירש"י.
תהלים: כג"כח.

תניא: פרק לה. והנה . . . מד ועבודתם.

צוֹ חִסְדוֹת בֵּיִם מִיטְעֲלַעַן רַבִּין, אִיז גַּעוּוֹעַן זִייעַר שְׁטִיל, דְּאָךְ פִּלְעַגַּט עַר בְּשַׁעַת חִסְדוֹת זְאָגַעַן: שֶׁא, שֶׁא.

דְּעַר טֹאטַע הָאָט עַס עַרְקִלְעֶרַט, אַז דָּאָס אִיז גַּעוּוֹעַן אוֹיף לְהַשְׁקִיט נְבִיעַת הַמוֹחִין. אוֹן הָאָט מִיט דְּעַם מְבֹאֵר גַּעוּוֹעַן דְּעַם מֵאֵמֵר הַזֶּה סְבֵא דְּעַתוּהֵי סְתִים דְּשְׁקִיט וּשְׁכִיךְ.

בְּעַת אֲמִירַת הַחִסְדוֹת אֲצַל אֲדַמּוּ"ר הָאֲמָצְעִי שְׁרַר שְׁקַט מְחֻלָּט. לְמִרוֹת זֹאת נִהַג לֹמַר תּוֹךְ כְּדֵי אֲמִירַת חִסְדוֹת: שֶׁא! שֶׁא!

אַבָּא [=אֲדַמּוּ"ר הַרְש"ב] הַסְּבִיר, שֶׁהַדְּבָר נַעֲשֶׂה כְּדֵי לְהַשְׁקִיט [=לְרַסֵּן] אֶת נְבִיעַת הַמּוֹחִין, [הַמַּעֲלָה בְּמַחְשָׁבָה דְּעוֹת נוֹגְדוֹת] וּבְכַךְ בְּאֵר מֵאֵמֵר הַזֶּה "סְבֵא דְּעַתוּהֵי סְתִים, דְּשְׁקִיט וּשְׁכִיךְ" [=יִקַּן דְּעַתוֹ מִפְּלֵאָה מִשּׁוֹם שְׁשׁוֹקֵט וּמִיִּשְׁבָּ].

יום
שלישי

ה'תש"ג

ה אדר א

יום רביעי

שיעורים. חומש: תרומה, רביעי עם פירש"י.

תהלים: כט"ד.

תניא: ושני . . . 68 דקב"ה לעילא.

בלי שום צל ספק וספק ספקא, הנה בכל מקום מדרך כף רגלינו, הכל הוא לזכות ולטהר את הארץ באותיות התורה והתפלה, ואנחנו כל ישראל שלוחי דרחמנא אנו, איש איש כאשר גזרה עליו השגחה העליונה, אין חפשי מעבודת הקדש, אשר העמסה על שכמנו.

ה'תש"ג

ה אדר שני

יום ששי

שיעורים. חומש: פקודי, ששי עם פירש"י.

תהלים: כט"ד.

תניא: והוא בהקדם . . . מד בראשו עכ"ל.

למוד הנגלה, למוד החסידות ועבודה בפעל – כלם כאחד מכרחים המה. ולא זו בלבד דאינו שיף לומר שהאחד ידחה או ידחה מפני חברו, אלא אדרבה הם מסייעים זה לזה, וכמאמר "ולא עם הארץ חסיד" – שצריך להיות למוד הנגלה, "איזהו חסיד המתחסד עם קונו", – שצריך להיות למוד החסידות, ותכלית הלמוד הלא הוא העבודה בפעל.

יום
רביעי

ה'תש"ג

ו אדר א

יום חמישי

שיעורים. חומש: תרומה, חמישי עם פירש"י.

תהלים: לה"ח.

תניא: ולא עוד . . . 68 לעילא הרבה.

משיחות אאמו"ר: עם איז א מעלה נפלאה, וואס דער אויבערשטער ב"ה איז מזכה און מען קריגט א חוש מיט א געשמאק א אידען א טובה טאן, ביז אז יענער ווערט בא אים טייערער ווי ער בא זיך, ווארום אויף זיך קען ער געפינען כמה טעמים פאר וואס עם קומט איהם זאל, ח"ו, זיין ניט גוט, אבער אויף דעם אנדערען איז דאס ניט שייך כלל.

משיחות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: זו מעלה נפלאה, שהקדוש ברוך הוא מזכיה ומשיגים חוש וענג בעשית טובה ליהודי, עד שהזולת בעיניו יקר יותר משהוא בעיני עצמו. שכן על עצמו יכול הוא למצא כמה נמוקים מדוע מגיע שיהיה לו, חס ושלוש, לא טוב, אך על הזולת זה כולל לא שיף.

ה'תש"ג

ו אדר שני

שבת

הפטורה: ותשלם כל המלאכה.

בברכות הפטורה אומרים תמיד: נאמן ורחמן אתה, תושיע ותשמוח.

שיעורים. חומש: פקודי, שביעי עם פירש"י.

תהלים: לה"ח.

תניא: והנה ביאור . . . והמשכיל יבין.

מקבל אצל זקני אנ"ש: ספר התנ"א הוא לקוטי עצות מה שענה רבנו הגדול לאנ"ש על יחידות בשנות תק"מ-תק"ן. בקיץ תקנ"ב התחיל לסדר את ספר התנ"א בצורתו כמו שהוא עתה לפנינו. תקנ"ג – כבר היו העתקות רבות ממנו, ובמשך הזמן נשתבשו, וגם התחילו לזיפו. ומהאי טעמא [=ומסבה זו] נזדרז רבנו למסרו לרפוס. יש גסח אחר: עשרים שנה כתב רבנו את ספרו התנ"א, ודיק בכל תבה ותבה. בשנת תקנ"ה כבר היה צרוף וזקוק, ואז נתן רשות להעתיקו, וכשרבו ההעתיקות ונשתבשו מסרו לרפוס.

היום יום . . .

ה"צמח צדק" ספר אשר, בראש השנה הראשונה לחייו - שנת תק"ן - אמר רבנו הגדול דרוש "משביעין אותו תהי צדיק כו", והוא הוא שלשת פרקים הראשונים של ספר התניא.

יום
חמישי

יום ששי ז אדר א ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, ששי עם פירש"י.
תהלים: לט"מג.
תניא: ומקדושה זו . . . מעט מעט.

כל איש בישראל עליו לדעת, כי הוא שליח אדון כל, למען הביא לפעל - בכל מקום שהוא - רצונו יתברך וכוונתו בכריאת העולם, שהם להאיר את העולם באור תורה ועבודה, והוא על ידי קיום מצוות מעשיות והשרשת מדות טובות.

יום ראשון ז אדר שני ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקרא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: לט"מג.
תניא: פרק לו. והנה . . . 90 ואפסי עוד.

אז מען געהט אין גאס דארף מען טראכטען דברי תורה צי אין מחשבה צי אין דבור, דאס ווענדט זיך, צי מען מעג ע"פ דין ריידען דארטען דברי תורה. אבער אז ער געהט און איז ניט פארנומען אין דברי תורה, זאגט איהם דער שטיין אויף וועמען ער טרעט: בולאך (גולם) וואס טרעסטו אויף מיר? מיט וואס ביסטו העכער פאר מיר?

פאָשר הולכים ברחוב - צריך להרהר בדברי תורה, או במחשבה או בדבור. הדבר תלוי, אם מתור, על פי דין, לדבר שם דברי תורה. אף אם הוא הולך ואינו עסוק בדברי תורה - מטיחה בו האבן עליה הוא דורף: גלם! מדוע אתה דורף עלי? במה היא עליונותך עלי?

יום
שישי

שבת ה אדר א ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תרומה, שביעי עם פירש"י.
תהלים: מדרמת.
תניא: פרק כח. ואפילו . . . ממש עמו.

דער אלטער רבי האָט אַמאָל אַריינגערופען אַ יונגעראַן פון דעם מגיד'ס תלמידים, און האָט איהם געזאָגט - מיט אַ ניגון, כּדרכו - : "איך האָב אַ מצוה פון ולמדתם אותם את בניכם, דו האָסט אַ מצוה פון זון ומפרנס בני ביתו, לאָמיר זיך בייטען: איך וועל דיר געבען דו זאָלסט קענען מקיים זיין דיין מצוה, און דו לערען מיט מיין זון - דאָס איז געווען דער מיטעלער רבי - און האָט איהם מבאר געווען סדר הלימוד: דאָס ערשטע לערענט מען אותיות א. ב . . . וואָס איז אַן אַלף - אַ פינטעלע פון אויבען, אַ פינטעלע פון אונטען, אַ קו באמצע - דאָס איז אַן אַלף. אַ קינד מוז וויסען, אז דער אַלף פון תורה איז דער יוד פון אויבען דער יוד פון אונטען מיט דעם קו פון אמונה וואָס באהעפט זיי. נאָך אַ נוסחא איז דאָ: "אַ יוד למעלה דאָס איז די נשמה, אַ איד למטה דאָס איז דער גוף און אַ קו של יראת שמים באמצע".

רבנו הַזקן זמן אַליו פּעם אַברך מתלמידי המגיד, וְאמר לו - בנגון, כּדרכו - "עלי יש מצות וְלמדתם אתם את בניכם", עֲלִיךְ יש מצות לזון וְלפרנס בני ביתו, הִבָּה נתחלף: אַני אַתָּן לָךְ כְּדִי שתוכל לְקיים אַת המצוה שְׁלָךְ, וְאַתָּה לְמד עם בְּנֵי - הִיָּה זֶה אַדְמוֹר הָאֲמָצְעִי, - וְבאַר לו סְדֵר

הלמוד: ראשית לומדים אותיות א-ב... מהי "אלף"? – נקדה ממעל, נקדה מתחת, קו באמצע – זוהי "אלף". ילד חיב לדעת, שה"אלף" של תורה הוא ה"יוד" שממעל, ה"יוד" שמתחת, עם קו האמונה שמחברם.

ישנה גרסה נוספת: "יוד" למעלה זוהי הנשמה, "יהודי" למטה – זהו הגוף, וקו של יראת שמים באמצע.

ה'תש"ג

ח אדר שני

יום שני

שיעורים. חומש: ויקרא, שני עם פירש"י.

תהלים: מד-מת.

תניא: והנה תכלית . . . . . מו במציאות.

אדני אבי מורי ורבי ה'רש"ב כותב באחד ממכתביו: טובה פעלה אחת מאלף אנוחות. אלקינו חי, ותורה ומצוות נצחיים המה, עזב את האנוחה ושקד בעבודה בפעל ויחנך האלקים.

ה'תש"ג

ט אדר א

יום ראשון

שבת
קודש

שיעורים. חומש: תצוה, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: מט-נד.

תניא: פרק כט. אך . . . . . לו וגסותן.

אז מען געהט אין גאס און מען טראכט משניות תניא, און מ'זיצט אין קראם (סטאר) מיט א חומש, א תהלים, איז איצט איז דאס טייערער, ווי אין דער צייט, ווען אין גאס (סטריט) איז געווען ליכטיג באור תורה. מ'טאר נישט געהן אין גאס אליבא רקניא, מען דארף האבען תורה, מיט וואס צו געהן אין גאס.

כשהולכים ברחוב וחושבים משניות, תניא, ויושבים בחנות עם חמש, תהלים הרי עתה זה יקר יותר מכפי שהיה בזמן שהרחוב היה מואר באור תורה. אסור להלך ברחוב "על לב ריקן". יש להצטייד בתורה, עמה יתהלכו ברחוב.

ה'תש"ג

ט אדר שני

יום שלישי

שיעורים. חומש: ויקרא, שלישי עם פירש"י.

תהלים: מט-נד.

תניא: ולזה נתן . . . . . מו מהאר"י ז"ל.

בברכת בורא גפשות אומרים על כל מה שבראת – ה'כ"ף בחולם ולא בקמץ.

גדל התשוקה להתקשרות, יכול להשביע רק כאשר ילמד מאמרי התסידות שאומר הרב וכותב, כי בראית פנים בלבד לא סגי [=דין].

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שני עמ' ב

- 1 התקש שהיא דאורייתא, ולדברי הכל אין אומרים בה שעד נעשה
2 דיין, ואלו קיום שטרות, שלגביו התבאר דינו של רב הונא שעד
3 נעשה דיין, הוא דרפנן, שהרי מן התורה אין חוששים לזיוף, ורק
4 חכמים חששו לכך והצריכו לקיים את השטר, ולכן הקילו לומר
5 בו שעד נעשה דיין.
- 6 * * *
- 7 הגמרא עוברת לדון בענין אחר של קיום שטרות: אמר רבי אבא,
8 אמר רב הונא, אמר רב, שלשה דיינים שישבו לקיים את השטר,
9 ובאותה שעה קרא ערער על אחד מהן – באו עדים וערערו על
10 כשרותו של אחד מהדיינים, ושני הדיינים האחרים שיושבים עמו
- 11 רוצים להעיד שהוא כשר. אם הערער יצא עד שלא התמו
12 הדיינים על הקיום, מעידין עליו – על השלישי שהוא כשר, והותם
13 עמהם. אבל אם יצא הערער משחתמו השלשה על הקיום, אין
14 הדיינים מעידין עליו והותם, כלומר, אינם נאמנים בעדותם כיון
15 שהם נוגעים בדבר, שגנאי להם שישבו במושב בית דין עם דיין
16 פסול.
- 17 מבררת הגמרא: ערער דמאי – באיזה ערעור מדובר, כלומר, מה
18 טוענים המערערים על כשרות הדיין. אי ערער דמלכותא – אם הם
19 מעידים שהוא גולן ופסול לדון, ושני הדיינים מכחישים ומעידים
20 שאינו גולן.

יום ראשון ג' אדר ה'תשע"ה

כיצד היה אליעזר שליח לקידושין?

אליעזר ועשהו בן חורין, ולכן היה יכול להתמנות כשליח לקידושין.

ובעל ה'הפלאה' תירץ (פנים יפות, חיי שרה שם, ב) שעבד לא יכול להיות שליח לקידושין לאיש אחר, אבל "עבדו של המקדש עצמו שאני ויכול לקדש על ידי עבדו", כי אין זה מתורת שליחות אלא העבד נחשב כגופו של האדון, כי "יד העבד כיד רבו" (בבא מציעא צו, א).

והרבי תירץ על פי דברי הרמב"ם (לעיל פ"א ה"א) ש"קודם מתן-תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לביתו..." אך לאחר "שניתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחילה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה". נמצא, שקודם מתן תורה לא היתה 'תורת קידושין' כלל. ועל פי זה "יש לומר בפשטות, שלפני מתן תורה היה אפשר למנות גם עבד לשליח".

(ספר השיחות תשנ"ב ענף 99 הני 18)

הלכות אישות פרק ג, הלכה יז: הַעֲבָדָה, אֶת־עַלְפֵי שְׁהוּא נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לְדָבָר שֶׁבְּמִמּוֹ, הָרִי הוּא פְּסוּל לְשִׁלְיחוֹת הַקְּדוּשִׁין וְהַגְּמִין, לְפִי שְׁאִינוּ פְּתוּרֵת גְּמִין וְקְדוּשִׁין.

מסופר בתורה (חיי שרה כד, ד) שאברהם אבינו שלח את אליעזר למצוא אישה ליצחק בנו. ובכמה מדרשים (ראה פרקי רבי אליעזר פט"ז, לדעת ר"י) משמע שאליעזר היה שליח להביא את רבקה אל יצחק, ויצחק לקח אותה לאישה רק לאחר שכבר הובאה אליו; אבל לדעת התוספות (כתובות ז, ב ד"ה שנאמר) "אליעזר שליח לקידושין היה" (אברהם היה שליחו של יצחק ומינה את אליעזר כשליחו), כפי שמפרש המדרש (שם, לדעת ת"ק) את הפסוק "ויברכו את רבקה" (חיי שרה, שם, ס) שנאמר עוד בבית בתואל - שהכוונה לברכת אירוסין.

ותמהו המפרשים: כיצד עשה אליעזר את הקידושין, והרי עבד "פסול לשליחות הקידושין"?

יש שכתבו (מנחה בלולה, חיי שרה שם, לא) שאברהם שיחרר את

יום שני ד' אדר ה'תשע"ה

האם גיל מבוגר נחשב מום?

והתברר שהיא אילמת או נמצא בה מום אחר כיו"ב, בוודאי יש בכך עילה לביטול הקידושין למרות שאינו בכלל המומים המנויים כאן.

ומה שכתב הרמב"ם ש'אם נמצא בה מום אחר אע"פ שאמר מקפיד אני הרי זו מקודשת', הוא במום שאין רוב בני אדם מקפידים עליו ורק הוא מקפיד, ולכן אין מתחשבים בדעתו, אך מומים גדולים שרגילים להקפיד עליהם בוודאי גורמים לביטול הקידושין (ראה אוצר הפוסקים אה"ע סי' לט סל"א אות ב וא"לך. ברכת שלמה אה"ע ז' כז, ה).

וב'דובב משרים' (ח"א, יג) כתב במי שהטעו אותו לגבי גיל האשה שהשתדך עמה, והתברר שהיא מבוגרת ככעשר שנים מכפי שנאמר לו בתחילה, שאף-על-פי ששנים אינן פוסלות ככהנים, ורק מום הפוסל ככהנים פוסל בנשים, אין הדברים אמורים אלא במום שבגוף, אך ישנם מומים שאינם פגם בגוף הדבר אבל נחשבים מום במקח כי דרך בני אדם להקפיד על כך, ומום מסוג זה בוודאי גורם לביטול הקידושין.

הלכות אישות פרק ז, הלכה ז: הָרִי אֶת מְקַדְּשֵׁת לִי בְּזָה עַל מְנַת שְׁאִין בְּךָ מוֹמִין, וְנִמְצָא בָּהּ אַחַר מִן הַמוֹמִין הַפּוֹסְלִין בְּנָשִׁים - אֵינָהּ מְקַדְּשֵׁת. נִמְצָא בָּהּ מוֹם אַחַר הוּן מְאוּתָן הַמוֹמִין, אֶת־עַלְפֵי שְׁאִמְרָה: מְקַפֵּיד אֲנִי אֶפְלוּ עַל זֶה - הָרִי זֶה מְקַדְּשֵׁת.

מדברי הרמב"ם נראה, שכל מום שאינו נמנה ברשימת המומים המופיעים כאן אינו מהווה עילה לביטול הקידושין. ולכאורה קשה: בגמרא (ב"ב קמו, א) מבואר שהעדר חוש ריח נחשב מום לביטול הקידושין, והרי אינו בכלל המומים המנויים כאן!

ומבאר ה'בית שמואל' (אה"ע סי' צ סקכ"ב): כאשר הבעל התנה בפירוש שמקדש 'על מנת שאין בך כל מום', גם שאר המומים מבטלים את הקידושין, וכאן מדובר באופן שקידש ללא תנאי, וזכה רק המומים המנויים כאן מבטלים את הקידושין. ורבים מהפוסקים נקטו שיש לחלק בין דרגות המומים, והרשימה המנויה כאן מתייחסת ל'מומים קטנים', אך מום גדול מכל סוג מבטל את הקידושין, וכגון המקדש אשה

יום שלישי ה' אדר ה'תשע"ה

שליחות בדבר שהמשלח אינו יכול לעשותו

להפריש חלה, כי אין מפרישים חלה מקמח (הל' בכורים פ"ח ה"א)? ותיצו: מאחר שניתן להביא עיסה מגולגלת ולומר 'עיסה זו תהא חלה על הקמח לכשיהיה נילוש', הרי הדבר בידה כי כל דבר שביד האדם לעשות אינו כמחוסר מעשה, ולכן יכולה למנות שליח על זה.

והנה, כתבו אחרונים (ט"ז ושי"ך יור"ד סי' שה סק"א) שהאב יכול לפדות את בנו בכורו על ידי שליח. והוסיף ה'דגול מרובה' (שם) שזהו רק כשהאב ממנה את השליח אחר

הלכות אישות פרק ט, הלכה ו: אֵין אָדָם עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אֶלָּא אִשָּׁה שְׁיָכוּל הוּא לְקַדְּשָׁה בְּשַׁעַת הַשְּׁלִיחוֹת.

כך היא מסקנת הגמרא (נדר יב, ב) שאדם יכול למנות שליח בדבר שיכול לעשותו עכשיו, ואילו דבר שאינו יכול לעשותו עכשיו - אין בכוחו למנות שליח.

והקשו התוספות (שם ד"ה מ"ט): מעשים בכל יום שאישה אומרת לחברתה 'לושי לי קמח והפרישי חלה בעבורי', ואיך היא נעשית שליח לדבר, והרי לפני הלישה אי אפשר

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ צג

הקמח כשיהא נילוש - יכולה למנות שליח (וכן כתב האבני נור יור"ד סי' שצה).

ולמעשה מסיק ה'דגול מרבבה' שהאב הצריך ללכת לדרכו יכול למנות שליח אף קודם לשלושים יום, אפילו אם נאמר שהשליחות לא חלה בזמן שמינהו, כי על-כל-פנים נעשה אחר כך לשליחו מטעם 'זכין לאדם שלא בפניו'. ואין לחשוש שמא יש כאן 'חוב' לאב (לדעת הט"ז - כי מונע ממנו קיום המצוה בגופו), כי השליח אינו עושה זאת מדעת עצמו אלא בציוויו של האב, וניכר שנוח לו הדבר ורוצה בו.

שעברו שלושים יום מלידת הבן, שאז נעשה ראוי לפדיון, אבל אינו יכול למנות שליח תוך שלושים יום כדי לפדותו אחר כך, כדין הגמרא שאי-אפשר למנות שליח בדבר שאין בידו לעשות עכשיו.

אלא שה'דגול מרבבה' (יור"ד שם) מסתפק: היות והאב יכול לתת את מעות הפדיון לכהן בתוך שלושים יום ולומר לו שבנו יפדה לאחר שלושים יום (ש"ע שם סי"ג) ייתכן שכן נחשב דבר שיכול לעשותו עכשיו, כדברי התוספות (הנ"ל) שאם ביד האישה להביא עיסה ולומר שתהיה חלה על

מדוע אין מערבין שמחה בשמחה? יום רביעי ו' אדר ה'תשע"ה

סברות הפוכות: א. כאשר האדם נמצא בשמחה, למרות שהשמחה באה מסיבה מסוימת – הרי זה מועיל לאדם לשמור בשמחה נוספת הבאה מענין אחר. ב. בשעה שהאדם שמח בגלל סיבה אחת, הרי שמחה אחרת (לא רק שאינה תורמת לכך, אלא) מבלבלת אותו משמחה זו. שכן, למרות שהתוצאה של שני האירועים היא תנועה אחת של שמחה, כיוון שהסיבות הן שונות, שמחה אחת מפריעה לשמחה השנייה, וכל שמחה צריכה לבוא בזמן נפרד. ומהפסוק "מלא שבוע זאת וניתנה לך גם את זאת" למדים שכאשר האדם שמח בשמחה אחת אין הוא פנוי לשמחה אחרת. ונמצא שמן הפסוק שלפני מתן תורה למדים את עצם מציאות הדברים ששמחה אחת מבלבלת את השמחה השנייה, ומזה נובעת ההלכה ש"אין מערבין שמחה בשמחה".

(לקוטי שיחות א. עני' 65 ואילך)

הלכות אישות פרק י, הלכה יד: וְאִפְלוּ בְחָלוּ שָׁל מוֹעֵד אֵין נוֹשְׂאֵין נָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ, לְפִי שְׂאֵין מְעַרְבִין שְׂמֵחָה בְּשִׂמְחָה, שְׂנֵאמְרִי: מִלֵּא שָׁבַע זֹאת וְנִתְּנָה לָךְ גַּם אֶת זֹאת. ולכאורה יש להקשות על כך:

הפסוק "מלא שבוע זאת וניתנה לך גם את זאת" נאמר בתורה בקשר לחתונה של יעקב אבינו, והרי "אין למדין מקודם מתן תורה" (ירושלמי מועד קטן, פ"ג ה"ה)! ויש לתרץ: כלל זה תקף רק בענייני הלכה שבהם "ניתנה תורה ונתחייבה הלכה" (כבא בתרא ק"ב). אך בנוגע לתכונות אופי של נפש האדם, ניתן ללמוד גם מקודם מתן תורה, כי בענין זה אין הבדל בין קודם מתן תורה לאחר מתן תורה. וכן הוא בנוגע לעניינינו:

בנוגע לתכונת השמחה שבנפש האדם, יתכן לומר שתי

מתי לימוד תורה קודם לנישואין? יום חמישי ז' אדר ה'תשע"ה

כי "אשתמטתיה מה שכתב הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה פ"א" והכוונה למה שכתב הרמב"ם שם (בה"ה) "לעולם ילמד אדם תורה ואחר כך ישא אשה", הרי שלדעת הרמב"ם יש לדבר קצבה ולאחר שלמד תורה צריך לישא אשה! ומבאר אדמו"ר הזקן, כי יש להבדיל בין סוגי הלימוד: ישנו לימוד של "כל ההלכות בטעמיהן בדרך קצרה, שהן פירוש כל התרי"ג מצוות בתנאיהן ודקדוקיהן ודקדוקי סופרים" (הל' ת"ת פ"ג ה"א), וללימוד זה אכן יש שיעור וקצבה, כמפורש במשנה (אבות ספ"ה) "חמש שנים משנה וחמש שנים תלמוד", ולכן לימוד זה קודם לנשיאת אשה. אבל ישנו לימוד "להבין דבר מתוך דבר על ידי עיון ופלפול בעמקי ההלכות, שזוהו ודאי דבר שאין לו גבול וקץ כדכתיב ארוכה מארץ וגו', הלכך אין לו ליבטל ממצות-עשה דפרו ורבו בשבילה" (קו"א שם. ועיין שם שמוכיח חילוק זה מדברי הרמב"ם עצמו בהל' ת"ת פ"א ה"א-ב).

הלכות אישות פרק טו, הלכה ב: אִם הָיָה עוֹסֵק בְּתוֹרָה וְמָרִיד בָּהּ, וְהָיָה מְתוּרָא מְלֵשָׁא אִשָּׁה, כְּדִי שְׂלֵא יִמְרָח בְּמוֹזוֹנוֹת בְּעֵבֹר אִשְׁתּוֹ וְיִבְטַל מִן הַתּוֹרָה - הָרִי זֶה מֵתָר לְהַתְּאָחֵר. מהלכה זו עולה שמתר להתאחר בקיום מצוות פרו-ורבו כדי ללמוד תורה [בתנאי ש"לא יהיה יצרו מתגבר עליו", כדלקמן ה"ג (וראה ב"י לטור אבה"ע סי' א)]. וכתב הרא"ש (קדושין פ"א סי' מב): "וקיצבה לאותו לימוד לא ידענא, שלא יתכן שיתבטל מפריה ורביה כל ימיו. שלא מצינו זה אלא בבן עזאי שחשקה נפשו בתורה".

וכתב ה'בית שמואל' (אה"ע סי' א סק"ה) בדעת הרמב"ם "משמע דסבירא ליה באמת אין קצבה לדבר", ולכן כל אחד (ולא רק בן עזאי) "מותר להתאחר כל זמן שאין יצרו מתגבר עליו ואין לדבר קצבה". ולפי זה יתכן אפילו שאדם ילמד תורה כל חייו ולא ישא אשה כלל שהרי אין קצבה לדבר. אך אדמו"ר הזקן (הל' ת"ת פ"ג קו"א סק"א) העיר על דבריו,

בין איש לאשתו, ובין האלמנה ליתומים יום שישי ח' אדר ה'תשע"ה

הבעל מת והאלמנה מתפרנסת מהיתומים, הם זכאים ליטול את שכר עבודתה, אך אין להם זכות במציאתה (כמבואר להלן הלכה ח: מציאת האלמנה . . לעצמה). והטעם:

הלכות אישות פרק יח, הלכה ו: מַעֲשֵׂה יְדֵי הָאֵלְמָנָה - לְיִזְרְשִׁין. כאשר הבעל בחיים הוא זכאי ליטול את שכר עבודתה של אשתו (מעשי ידיה), וכן את מציאתה, אך כאשר

התמורה עבור מזונותיה, ומאחר וחז"ל לא חששו לאיבה שבין האלמנה ליתומים, אין היתומים זוכים במציאתה (משמעות דברי רש"י כתובות צו, א ד"ה תיהו להו איבה, וראה 'חיוכי אשות' ע' דק).

ויש מבארים באופן אחר:

מעשי ידיה שייכים ליתומים משום שאם יצטרכו לפרנסה ללא קבלת תמורה ינסו להתחמק מכך, ואף על פי שיוכלו לחייבם בכך בבית דין, ראוי למנוע מצב שהיתומים יאלצו את האשה לטרוח ולפנות לבית דין כדי להשיג את מזונותיה, ולכן תיקנו שמעשי ידיה שייכים ליתומים, כדי שיתרצו לפרנסה ללא מריבות. אך לשם כך די בכך שזוכים במעשי ידיה ואין צורך לתקן שיזכו גם במציאתה, ולכן מציאתה לעצמה (תוספות כתובות מז, א ד"ה משום איבה).

חז"ל תיקנו שהבעל יזכה במעשי ידיה של אשתו ובמציאתה 'משום איבה'. כלומר: מאחר והבעל חייב לפרנס את אשתו, אם לא יקבל זכות במעשי ידיה, הדבר עלול לגרום לאיבה מצדו כלפיה ולכן תיקנו שיזכה במעשי ידיה ומציאתה.

ואף שביסודה תקנה זו שייכת רק כלפי הבעל ולא כלפי היתומים, שכן חז"ל דאגו למניעת איבה בין בעל לאשתו ולא בין האשה ליתומים, מכל-מקום זוכים הירושים במעשי ידיה, כי 'משום איבה' תיקנו חז"ל הסדר קבוע שמעשי הידיים יהיו למי שמפרנס, והסדר זה נשאר בתוקפו גם כאשר הסיבה שבגינה נקבע אינה קיימת, וכיון שלמעשה היתומים זנים את האלמנה, ממילא הם זוכים במעשי ידיה. אך מציאתה של האשה אינה חלק מההסדר הקבוע של

ארוסה שנמסרה לבעלה - דינה כנשואה? שבת קודש ט' אדר ה'תשע"ה

שאסור להתייחד עמה ויחוד של איסור אינו קונה והרי היא כארוסה עדיין ולכן אינו יורשה, אבל כשהאב מסר את בתו לבעל או לשלוחיו, מחל על ירושתה מעכשיו¹⁶

אך לשיטת התוספות (כתובות מח, ב ד"ה ושמואל), במסירת האב את בתו לבעל או לשלוחיו הרי היא כנשואה לכל דבר (מטמא לה ומיפר נדריה וכו'). ומה שאמרו בגמרא שמסירתה לבעלה מועילה לענין ירושה, הוא כדי לחדש ולומר שנחשבת כאשתו לא רק לענין לטמא לה ולהפר נדריה אלא אפילו לענין ירושה שהיא מדרבנן, התקנה היתה גם כאשר האב מסרה לבעל.

וכתב ה'שער המלך' (הל' אישות, חופת חתנים ס"ד) שגם הרמב"ם סובר כן (שלא כדברי הבית שמואל הנ"ל), שהרי בהלכות נדרים (פי"א הכ"ב) כתב "מסר האב לשלוחי הבעל... אין האב יכול להפר... ולא הבעל יכול להפר, שאין הבעל מפר בקודמין". ומכאן שרק נדרים שנדרה האשה קודם מסירתה לבעל אינו מפר כי 'אין הבעל מפר בקודמין', אבל נדרים שנדרה אחר מסירתה מפר משום שנחשבת כנשואה.

הלכות אישות פרק כב, הלכה ב: האשה שנתארכה, ומסרה אביה לבעלה או לשלוחי בעלה... ומתה בדרך קדם שתפנס לחפה... בעלה יורשה.

לדעת רש"י (כתובות מח, ב ד"ה שמואל) מסירת האב את בתו לבעלה או לשלוחיו מועילה רק לענין ירושה, אבל לדינים אחרים (לזכות במציאתה, להפר נדריה או להיטמא לה) אין מסירת האב מועילה עד שתיכנס לחופה. ומדוע יורש הבעל, הרי הארוס אינו יורש את ארוסתו (שם נג, א)? כי בכך שהאב מסר את בתו שתיכנס לחופה הוא מחל על ירושתה משום קירוב נישואין. וכתב הבית שמואל שכן היא גם משמעות דברי הרמב"ם, שרק לענין ירושה מסירת האב את בתו מחשיבתו לנשואה.

[וכתב ה'חלקת מחוקק' (שם ס"ה סא סק"ב): כשם שחופת נדה אינה קונה והיא עדיין כארוסה שאין הבעל יורשה, כך גם במסירת האב את בתו לשלוחי הבעל כשהיא נדה אין הבעל יורשה. אבל הבית שמואל (שם) סובר שלענין ירושה מסירת האב את בתו עדיפה מחופה, כי חופת נדה אינה קונה כיון

המשך ביאור למסכת כתובות ליום המישי עמ' ב

16 מצאו את כתב יחוסם, איך המשיכו לישא כפיהם, והרי בין דפריס
17 ידויה, אתי לאפוקינהו - מתוך שישאו את כפיהם יעלו אותם
18 ליוחסין, ויכולה לצאת מכך תקלה.
19 דוחה הגמרא: באמת יתכן שמעלין מנשיאות כפים ליוחסין, ושאיני
20 הָבָא - שונה מקרה זה של אנשי הגולה, דריע חוקייהו - שהורעה
21 חזקתם, שהרי כולם רואים שאינם אוכלים מקדשי המזבח, ואף
22 אם ישאו כפיהם ידוע הדבר שיש בהם צד פסול.
23 מביאה הגמרא הכרח לכך: דאי לא תנימא הָבָי - שאם לא תאמר
24 כן, שבאופן שיש היכר אין חוששים, אם כן קשה גם למאן דאמר
25 שמעלין מתרומה ליוחסין, והרי בין דאותם כהנים שלא התייחסו
26 אֶבְלֵי בְּתֻרְמָה, אֶתִי לְאִסְקִינְהוּ - נחשוש שיעלו אותם ליוחסין,
27 אֶלָּא לָאו - ודאי יש לומר שלא תצא מכך תקלה משום דריע
28 חוקייהו - כיון שהורעה חזקתם בכך שאינם אוכלים בקדשים, ואם
29 כן הוא הדין שלא יבואו להעלותם מנשיאות כפים ליוחסין.

1 שָׁמָּם. אֵלֶּה בְּקִשּׁוֹ כְּתָבָם הַמְתִּיחִים - כתב יחוסם לכהונה ולא
2 נמצאו, וינאלו - נפסלו מן הכהנה, ויאמר התרשאו - נחמיהו להם
3 אשר לא יאכלו מקדשי הקדשים עד עמד בהן לאזרים ותומים' - עד
4 שיבוא המשיח וישאל הכהן הגדול באזרים ותומים אם כהנים
5 כשרים הם. ויש לדייק מכך שלא אסר עליהם נחמיה לאכול
6 בתרומה, אלא רק מקדשי הקדשים, שכן אמר להם, הרי אתם
7 בְּחֻזְקְכֶם, וּפְמָה הֵייתֶם אוכלים בגולה, הרי רק בְּקִדְשֵׁי הַגְּבוּל -
8 בתרומה הנאכלת בכל הגבולים, ולא רק בבית המקדש וירושלים,
9 אֶף פָּאן - בארץ ישראל תאכלו בְּקִדְשֵׁי הַגְּבוּל, אבל לא ב'קדש
10 הקדשים', והיינו קדשי המזבח, שלא הייתם אוכלים בו בגולה.
11 ומוכח מכאן שגם אחר שהוטל ספק בכשרותם נשאר בחזקתם
12 לאכול בתרומה. מסיים רבא את הוכחתו מהברייתא: הרי מלשון
13 הברייתא מוכח שהשארים נחמיה בחזקתם והמשיכו לנהוג בכל
14 הדברים שנהגו בהם בגולה, ואף בנשיאות כפים, ואי פִּלְקָא דַּעְתָּךְ
15 שְׂמַעְלִין מְנַשִּׂיאוֹת כְּפִים לְיוֹחֲסִין, אם כן הָנִי - אותם כהנים שלא

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ג' - ט' אדר ה'תשע"ה

יום ראשון ג' אדר ה'תשע"ה

הלכות אישות

פרק ב

1 א. הבת, מיום לדתה עד שתהיה בת שתיים עשרה שנה
2 גמורות - היא הנקראת קטנה, ונקראת תינקת; ואפלו
3 הביאה כמה שערות בתוך זמן זה, אינן אלא כשומא
4 [יבלת, ואין להתחשב בזה]. אבל אם הביאה שתי שערות
5 למטה בגוף במקומות הידועות להבאת שער, והיא מבת
6 שתיים עשרה שנה ויום אחד ומעלה - נקראת נערה.
7 ב. והבאת שתי שערות בזמן הזה נקרא סימן התחתון.
8 ומאחר שתביא סימן התחתון, תקרא נערה עד ששה
9 חודשים גמורים. ומתחלת יום תשלום [סיום] הששה
10 חודשים ומעלה תקרא בוגרת; ואין בין נערות לבגרות
11 אלא ששה חודשים בלבד.
12 ג. הגיעה לשתיים עשרה שנה ויום אחד ולא הביאה שתי
13 שערות - אף על פי שנראו בה [הסימנים המפורטים בה"ו,
14 שהם] סימני אילונית [עקרה כאיל] - עדין קטנה היא עד
15 עשרים שנה. וכשתביא שתי שערות, אפלו בשנת עשרים
16 - תהיה נערה ששה חודשים, ואחר כך תקרא בוגרת.
17 ד. היתה בת עשרים שנה פחות שלשים יום ולא הביאה
18 שתי שערות ונראו בה סימני אילונית - הרי היא אילונית;
19 ואם לא נראו בה כל סימני אילונית, עדין קטנה היא, עד
20 שתביא שתי שערות ותהיה נערה, או עד שתהיה בת חמש
21 ושלשים שנה ויום אחד.
22 ה. הגיעה לזמן זה [למעל גיל 35 שהוא רוב שנות אדם -] ולא
23 הביאה שתי שערות - הרי זו נקראת אילונית, אף על פי
24 שלא נראה בה סימן מסימני אילונית. נמצאת למד
25 שהאילונית אין לה ימי נערות, אלא מקטנותה תצא
26 לבגרות.
27 ו. ואלו הן סימני אילונית: כל שאין לה דדין ומתקשה
28 [כואבת] בשעת תשמיש, ואין לה שפולי מעים פנשים,
29 וקולה עבה, ואינה נפרת בין איש לאשה. והנערה,
30 והבוגרת, והאילונית - כל אחת משלשמן, נקראת גדולה.
31 ז. ויש בבת סימני מלמעלה, והן הנקראין סימן העליון,
32 ואלו הן: משתחזר ידה לאחוריה ויעשה קמט במקום
33 הדד; ומשישחיר ראש הדד; ומשייתן אדם ידו על עקץ
34 הדד והוא שוקע ושוהה לחזר; ומשיפצל ראש חטם הדד
35 ויעשה בראשו כדור קטן. ורבתי פרשו, משיפצל החטם
36 עצמו. וכן משיטו הדדין; ומשייתקששו [יתנועעו] הדדין;
37 ומשתפוף העטרה, והוא מקום הבשר התפוח שלמעלה מן
38 הערנה לצמת הבטן; ומשיחמץ בשר זה ולא יהיה קשה.

42 ח. כל אלו הסימנין, שמונה. נראה בבת סימן מכל אלו
43 או כלן, והיא בת שתיים עשרה שנה או פחות - אין
44 משיחין בו, והרי היא בקטנותה. נעשית בת שתיים עשרה
45 שנה ויום אחד, ונראה בה סימן התחתון - אין משיחין
46 באחד מכל אלו. ואם לא נראה התחתון, ונראה בה אחד
47 מכל אלו - הרי היא ספק בין קטנה לנערה, ודנים בה
48 להחמיר. ואם נראו כלן - הרי זו גדולה ודאית, שאי
49 אפשר שיבואו כלן, אלא וכבר בא סימן התחתון ונשר.
50 ט. הבת שילדה אחר שתיים עשרה שנה - אף על פי שלא
51 הביאה סימן, לא עליון ולא תחתון - הרי זו גדולה. בנים,
52 הרי הן כסימנין.
53 י. הבן - משיולד עד שיהיה בן שלש עשרה שנה נקרא
54 קטן, ונקרא תינוק; ואפלו הביא כמה שערות בתוך זמן
55 זה, אינו סימן אלא שומא. הביא שתי שערות למטה
56 במקומות הידועים להבאת שער, והוא מן שלש עשרה
57 שנה ויום אחד ומעלה - נקרא גדול, ונקרא איש.
58 יא. הגיע לזמן הזה ולא הביא שתי שערות - אף על פי
59 שנראו בו סימני סריס [עקר] הרי הוא קטן, עד שיהיה בן
60 עשרים שנה פחות שלשים יום. הגיע לזמן הזה ולא הביא
61 שתי שערות למטה, ולא הביא שתי שערות בזמן - אם
62 נראה בו אחד מסימני סריס הרי זה סריס, ודינו דין הגדול
63 לכל דבר. ואם לא נראה בו סימן מסימני סריס, עדין קטן
64 הוא, עד שייביא שתי שערות למטה במקום הראוי להן,
65 או עד שיהיה בן חמש ושלשים שנה ויום אחד.
66 יב. הגיע לזמן הזה ולא הביא - הרי זה סריס, אף על
67 פי שלא נראה בו אחד מסימני סריס. | הגיע לשנת
68 עשרים פחות שלשים יום, ולא הביא שתי שערות למטה,
69 והביא שתי שערות בזמן - אף על פי שנולד לו אחד
70 מסימני סריס, אינו סריס אלא הרי הוא בקטנותו, עד
71 שיולדו לו כל סימני סריס, או עד שיהיה בן חמש
72 ושלשים שנה ויום אחד.
73 יג. ואלו הם סימני סריס: כל שאין לו זקן, ושערו לקוי
74 [ורן], ובשרו מחליק [ללא שיער], ואין מימי רגליו מעלים
75 רתיחה [קצף], וכשמטיל מים אינו עושה כפה [קשת],
76 ושכבת זרעו דקה [צלול כמים], ואין מימי רגליו מומיציין
77 [מסריחים] בשהייה בכלין, ורוחץ בימות הגשמים ואין בשרו
78 מעלה הקל [אדים], וקולו לקוי [דק] ואינו נקר בין איש
79 לאשה.
80 יד. וסריס זה הוא הנקרא סריס חמה [מלידה, מהרגע שראה
81 שמש] בכל מקום. אבל הבן שחתכו [בכלין] או נתקו [ביר]
82 או מעכו גידו או ביציו, כמו שהגויים עושין - הוא
83 הנקרא סריס אדם; וכשיהיה בן שלש עשרה שנה ויום
84 אחד נקרא גדול, שאין זה מביא סימן לעולם.
85 טו. בן שלש עשרה שנה ויום אחד שלא הביא סימן

מתוך מהדורת חזק

47 אנדרויגינוס; והוא ספק אם זכר אם נקבה, ואין לו סימן
48 שיודע בו אם הוא זכר ודאי או נקבה ודאית לעולם.
49 **כה.** ומי שאין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום [סתום]
50 - הוא הנקרא טמטום, וגם הוא ספק. ואם נקרע הטמטום
51 ונמצא זכר, הרי הוא כזכר ודאי; ואם נמצא נקבה, הרי
52 הוא נקבה. וטמטום ואנדרויגינוס שהיו בן שתיים עשרה
53 שנה ויום אחד, הרי הן בחזקת גדולים; והן שגדבר בהן
54 בכל מקום.
55 **כו.** חרש וחרשת האמורים בכל מקום - הן האלמים
56 שאין שומעין ולא מדברים, אבל מי שמדבר ואינו שומע,
57 או שומע ואינו מדבר - הרי הוא ככל אדם. ואיש ואשה
58 שהם שלמים בדיעתן, ואינן לא חרשין ולא שוטיין -
59 נקראין פקח ופקחת.
60 **כז.** נמצאו כל השמות [מושגים] שבארנו ענינם בשני
61 פרקים אלו, עשרים שמות, ואלו הן: קדושין, ערוה,
62 שניה, אסורי לאוין, אסורי עשה, קטנה, נערה, בוגרת,
63 אילונית, גדולה, סימן הפחתון, סימן העליון, קטן, סריס
64 חמה, סריס אדם, גדול, אנדרויגינוס, טמטום, חרשין,
65 פקחין.
66 **כח.** שים כל השמות האלו לעמתך תמיד, ואל ילוזו
67 מעיניך כל עניניהם, כדי שלא נהיה צריכין לבאר ענין כל
68 שם מהן בכל מקום שנזכר אותן.

פרק ג

69
70 **א.** כיצד האשה מתקדשת? אם בכסף הוא מקדש - אין
71 פחות מפרוטה כסף, או שנה פרוטה; ואמר לה: 'הרי את
72 מקדשת לי', או 'הרי את מארסת לי', או 'הרי את לי
73 לאשה', 'בזה', ונותנו לה בפני עדים. והאיש הוא שאומר
74 דברים שמשמעין שקנה אותה לו לאשה, והוא שיתן לה
75 הכסף.
76 **ב.** נתנה היא ואמרה לו: 'הרי אני מקדשת לך', 'הרי אני
77 לך לאשה', ובכל לשון הקנאה - אינה מקדשת; וכן אם
78 נתנה היא לו ואמר הוא - אינה מקדשת. נתן הוא ואמרה
79 היא - הרי זו מקדשת בספק.
80 **ג.** ואם קדש בשטר - כותב על הנזיר או על החרס או על
81 העלה ועל כל דבר שירצה: 'הרי את מקדשת לי', או 'הרי
82 את מארסת לי', וכל פיוצא בדברים אלו, ונותנו לה בפני
83 עדים.
84 **ד.** וצריך שיכתב אותו לשם האשה המתקדשת, כגט;
85 ואינו כותבו אלא מדעתה. כותבו שלא לשמה, או לשמה
86 שלא מדעתה - אף על פי שנתנו לה מדעתה בפני עדים,
87 אינה מקדשת.
88 **ה.** ואם קדש בביאה - ואמר לה: 'הרי את מקדשת לי',
89 או 'הרי את מארסת לי', וכל פיוצא בזה, או 'הרי את לי
90 לאשה', 'בבעילה זו', ומתניח עמה בפני עדים ובוזעלה.
91 והמקדש בביאה דעתו על גמר ביאה, וכשיגמר ביאתו

1 למטה, ונראה בו כל הסימנין שלמעלה - הרי זה ספק בין
2 קטן לגדול; ואם לא נבדק מלמטה - פיון שונאו בו סימני
3 בגרות מלמעלה, הרי זה בחזקת גדול.
4 **טז.** שתי שערות האמורות בבן ובבת ובכל מקום -
5 שעורן [גידולן] כדי לכף ראשן לעקרון [שרשן]. ומשיצמחו
6 ויהיו יכולות להנטל בפי הזוג [מספריים], עד שיגיעו לכף
7 ראשן לעקרון - דנין בהן להחמיר בכל מקום. לפיכך בבן
8 ובבת נחשב אותם גדולים להחמיר, הואיל וצמחו כדי
9 להנטל בפי הזוג; ונחשב אותם קטנים להחמיר, הואיל
10 ולא הגיעו לכף ראשן לעקרון.
11 **יז.** שתי שערות אלו צריכות שיהיו במקום הערוה. ובית
12 הערוה כלו מקום סימניו, בין למעלה בין למטה, בין על
13 איברי הנרע עצמן. וצריכות להיות במקום אחד [שניהם
14 למעלה או למטה], ושיהיה בעקרון [שרשן] גמות. ואפלו
15 שתיהן בגמה אחת, הרי אלו סימן. נמצאו שתי גמות זו
16 בצד זו ואין בהן שער - הרי אלו סימן. חזקה אין גמה
17 בלא שער, ושערות היו בהן ונשרו.
18 **יח.** הפת שהביאה שתי שערות בתוך שנת שתיים עשרה,
19 והבן שהביא בתוך שלש עשרה, שהן שומא כמו שבארנו
20 - אף על פי שהשערות במקומן עומדות אחר שלש עשרה
21 לזכר ואחר שתיים עשרה לנקבה - אינן סימן.
22 **יט.** במה דברים אמורים? בשבדקו בתוך הזמן ונדע
23 שהן שומא. אבל אם לא נבדקו אלא אחר זמן ונמצאו
24 שם שתי שערות - הרי הן בחזקת סימניו, ואין אומרים
25 ששא קדם זמן צמחו כדי שיהיו שומא.
26 **כ.** כשבדקין הפת, בין בתוך הזמן שהוא כל שנת שתיים
27 עשרה, בין קדם זמן זה, בין לאחריו - בודקין על פי נשים
28 פשרות ונאמנות. ואפלו אשה אחת בודקת, ושומעין
29 ממנה אם הביאה אם לא הביאה.
30 **כא.** כל השנים האמורות בבן ובבת ובערכין [ערוך פלוני
31 עלי - הערוך משתנה לפי הגיל] ובכל מקום, אינן לא שני
32 הלקבה, ולא שני החמה - אלא שנים של סדר העבור,
33 שהן פשוטות [של י"ב חודש] ומעברות [י"ג חודש], כמו
34 שבית דין קובעין אותן, כמו שבארנו בהלכות קדוש
35 החדש; ובאותן השנים מונין לכל דברי הדת.
36 **כב.** אין סומכין על הנשים במנין השנים [גיל הבן או הבת],
37 ולא על הקרובים, אלא על פי שני עדים פשרים להעיד.
38 **כג.** האב שאמר בני זה בן תשע שנים ויום אחד, בתי זו
39 בת שלש שנים ויום אחד - נאמן לקרובן [שביאתן ביאה
40 וחלים בזה דיני קרבן בשוגג], אבל לא למכות [מלקות מדרבנן]
41 ולא לענשין [מלקות ומיתת ב"ד]. בני זה בן שלש עשרה
42 שנה ויום אחד, בתי זו בת שתיים עשרה שנה ויום אחד
43 - נאמן לנדרים [שנדריהם קיימין] ולערכין ולחרמים [אם
44 החרים הבן נכסיו לבדק הבית] ולהקדשות, אבל לא למכות
45 ולא לענשין.
46 **כד.** מי שיש לו אברי זכרות, ואברי נקבות - הוא הנקרא

מתוך מהדורת חוק

48 אָחד, מְתַקְדָּשֶׁת בְּבִיאָה מֵדַעַת אַבְיָה; פְּחוֹת מִפָּאָן - אִם
49 קִדְּשָׁה אַבְיָה בְּבִיאָה, אֵינָה מְתַקְדָּשֶׁת.
50 **יב.** בְּגֵרָה הַבַּת - אִין לְאַבְיָה בְּהָ רְשׁוּת, וְהָרִי הִיא כְּשֹׂאָר
51 כָּל הַנָּשִׁים, שְׂאִין מְתַקְדָּשׁוֹת אֱלָא לְדַעְתָּן. וְכֵן אִם הִשְׂיֵאָה
52 אַבְיָה וְנִתְאֲלַמְנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה בְּחַי אַבְיָה - הָרִי הִיא
53 בְּרְשׁוֹת עַצְמָהּ, וְאָף עַל פִּי שְׂעֻדָּין הִיא קָטְנָה. כִּיּוֹן
54 שְׁנַשְׂאָתָּ, אִין לְאַבְיָה בְּהָ רְשׁוּת.
55 **יג.** נִתְקְדָּשָׁה קְדָם שְׁתַּבַּגָּר שְׂלָא לְדַעַת אַבְיָה - אֵינָה
56 מְתַקְדָּשֶׁת, אָפְלוּ נִתְרַצָּה הָאָב אַחַר שְׁנִתְקְדָּשָׁה; וְאִפְלוּ
57 נִתְאֲלַמְנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה מֵאוֹתָם הַקְדוּשִׁין, אֵינָה אֲסוּרָה עַל
58 הַכְּהֵן. וְכִיּוֹן הִיא, וְכִיּוֹן אַבְיָה יְכַלִּין לְעַכְבֵּי. בֵּין שְׁנִתְקְדָּשָׁה
59 בְּכַפָּיו, בֵּין שְׁנִתְקְדָּשָׁה שְׂלָא בְּכַפָּיו - אֵינָה מְתַקְדָּשֶׁת.
60 **יד.** הֵיטָהּ הַבַּת סְפֵק בּוֹגֵרֶת - בֵּין שְׂקַדְּשָׁה אַבְיָה שְׂלָא
61 לְדַעְתָּהּ, בֵּין שְׂקַדְּשָׁה הִיא עַצְמָהּ שְׂלָא לְדַעַת אַבְיָה - הָרִי
62 זֶה מְתַקְדָּשֶׁת בְּסַפְקָא; לְפִיכֵף צְרִיכָה גַּט מְסַפְקָא. יֵשׁ לְאִישׁ
63 לְעֵשׂוֹת שְׂלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, בֵּין אִשָּׁה פְּלוּנִית [מַסִּיבָּתָא],
64 בֵּין אִשָּׁה מִשְׂאָר הַנָּשִׁים [אִיזוֹ שְׂהִיא]; וְכֵן הָאִשָּׁה הַגְּדוּלָּה
65 [הַבּוּגְרֵת] עוֹשָׂה שְׂלִיחַ לְקַבֵּל קְדוּשִׁיהָ, בֵּין מֵאִישׁ פְּלוּנִי, בֵּין
66 מֵאִישׁ מִשְׂאָר הַנָּשִׁים; וְכֵן הָאָב עוֹשָׂה שְׂלִיחַ לְקַבֵּל קְדוּשִׁי
67 בְּתוֹ, כְּשֶׁהִיא בְּרְשׁוֹתוֹ; וְאוֹמֵר אָדָם לְבִתּוֹ קְטַנָּה, 'צְאי
68 וְקַבְּלִי קְדוּשַׁיָּךְ'.
69 **טו.** כָּל הַעוֹשָׂה שְׂלִיחַ לְקַבֵּל הַקְדוּשִׁין, צְרִיף לְעֵשׂוֹתוֹ בְּכַפֵּי
70 שְׁנֵי עֵדִים. אָבֵל הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה שְׂלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, אֵינוֹ
71 צְרִיף לְעֵשׂוֹתוֹ בְּעֵדִים, שְׂאִין מְקוּם לְעֵדִים בְּשְׂלִיחוֹת הָאִישׁ
72 אֱלָא לְהוֹדִיעַ אֲמַתּוֹת הַדְּבָר; לְפִיכֵף אִם הוּדוּ הַשְּׂלִיחַ
73 וְהִשְׁלַחַת, אֵינֶן צְרִיכִין עֵדִים, כְּמוֹ שְׂלִיחַ הַגַּט, וְכְּמוֹ שְׂלִיחַ
74 שְׂהֶרְשֵׁהוּ [בְּעַל הַתְּבוּאָה] לְהַפְרִישׁ לוֹ תְּרוּמָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן -
75 בְּכָל שְׂלּוּחֹו שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, וְאֵינוֹ צְרִיף עֵדִים.
76 **טז.** הַשְּׂלִיחַ נִעְשָׂה עַד; לְפִיכֵף אִם עָשָׂה שְׁנַיִם שְׂלּוּחִין
77 לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהִלְכוּ וְקִדְּשוּ אוֹתָהּ - הֵן הֵן שְׂלּוּחֵיו, וְהֵן
78 הֵן עֵדֵי הַקְדוּשִׁין, וְאֵינֶן צְרִיכִין לְקַדְּשָׁה לוֹ בְּכַפֵּי שְׁנַיִם
79 אַחֲרֵים.
80 **יז.** הַכֹּל כְּשִׁרְיֵן לְשְׂלִיחוֹתָא, חוּץ מִחֵרֶשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן - לְפִי
81 שְׂאִינֶן כַּיּוֹן דַּעַת, וְהַגּוֹי - לְפִי שְׂאִינֵן בְּן בְּרִית, וְנֹאמָר: 'כֵּן
82 תְּרִימוּ גַם אַתֶּם', לְרִבּוֹת הַשְּׂלִיחַ - וְכֵן אַתֶּם כַּיּוֹן בְּרִית אָף
83 שְׂלּוּחֲכֶם בְּן בְּרִית, לְהוֹצִיא אֶת הַגּוֹי. אָבֵל הָעֵבֶד [הַכּוֹנְעֵן]
84 - אָף עַל פִּי שֶׁהוּא נִעְשָׂה שְׂלִיחַ לְדְבָר שְׂבֻמָּמוֹן - הָרִי הוּא
85 פְּסוּל בְּשְׂלִיחוֹת הַקְדוּשִׁין וְהַגִּטִּין, לְפִי שְׂאִינֵן בְּתוֹרַת גִּטִּין
86 וְקְדוּשִׁין [אֵינֶן חִלִּים עֲלֵיוֹ].
87 **יח.** שְׂלִיחַ הָאִישׁ שֶׁקִּדְּשָׁה - אוֹמֵר לָהּ: 'הָרִי אֶת מְתַקְדָּשֶׁת
88 לְפְלוּנִי בְּכִסֵּף זָה', אוֹ 'בְּשֶׁטֶר זָה'. וְאִם שְׂלִיחַ הָאִשָּׁה הוּא
89 שֶׁמִּקַּבֵּל הַקְדוּשִׁין - אוֹמֵר לוֹ: 'הָרִי פְּלוּנִית שֶׁשְׂלַחְתָּה אוֹתָךְ
90 מְתַקְדָּשֶׁת לִי, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ: 'קְדָשְׁתִּיךָ לְךָ', אוֹ 'אַרְסַתִּיךָ
91 לְךָ', אוֹ 'נִתְמַתִּיךָ לְךָ לְאַשְׁה', וְכָל כִּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן מְתַקְדָּשׁ
92 עַל יְדֵי הָאָב - אוֹמֵר לוֹ: 'הָרִי בְּתָךְ פְּלוּנִית מְתַקְדָּשֶׁת לִי',
93 וְהוּא אוֹמֵר לוֹ: 'קְדָשְׁתִּיךָ לְךָ'. אִם אוֹמֵר הָאָב אוֹ הַשְּׂלִיחַ
94 'הֵן' - דִּיּוֹ. וְאִם הָיוּ עֲסֻקִין בְּעֻנְיָן וְנִתְּן לָאָב אוֹ לְשְׂלִיחַ וְלֹא

1 תְּהִיָה מְתַקְדָּשֶׁת. וְכִיּוֹן שְׂבָא עָלֶיהָ כְּדַרְכָּהּ, וְכִיּוֹן שְׂבָא עָלֶיהָ
2 שְׂלָא כְּדַרְכָּהּ - הָרִי זֶה מְתַקְדָּשֶׁת.
3 **ו.** הַדְּבָרִים שִׂיאָמַר הָאִישׁ כְּשֶׁקִּדְּשׁ, צְרִיף שִׂיהִיָה עֲנִינֵם
4 שֶׁהוּא קוֹנֵה אִשָּׁה, לֹא שִׂיהִיָה עֲנִינֵם שֶׁהִקְנֵה עֲצֻמוֹ לָהּ.
5 כִּיּוֹן? הָרִי שְׂאָמַר לָהּ אוֹ כְּתִב בְּשֶׁטֶר שְׁנִתְּנוּ לָהּ: 'הָרִינִי
6 בְּעֵלְךָ', 'הָרִינִי אַרְוֹסָךְ', 'הָרִינִי אִישְׁךָ', וְכָל כִּיּוֹצֵא בָּזֶה -
7 אִין שְׂם קְדוּשִׁין כְּלָל. אָמַר לָהּ אוֹ כְּתִב לָהּ: 'הָרִי אֶת
8 אִשְׁתִּי', אוֹ 'אַרְוֹסְתִי', 'הָרִי אֶת קְנוּיָה לִי', 'הָרִי אֶת שְׂלִי',
9 'הָרִי אֶת בְּרְשׁוֹתִי', אוֹ 'הָרִי אֶת זְקוּקָה לִי', אוֹ 'הָרִי אֶת
10 לְקוּחֲתִי', אוֹ 'הָרִי אֶת חֲרוּפְתִי' [מַלְשׁוֹן הַכּוּתוּב "נַחֲרַפְתָּ לְאִישִׁי"]
11 וְכָל כִּיּוֹצֵא בָּזֶה - הָרִי זֶה מְתַקְדָּשֶׁת.
12 **ז.** אָמַר לָהּ אוֹ כְּתִב לָהּ: 'הָרִי אֶת מִיַּתְדָּת לִי', 'הָרִי אֶת
13 מִיַּעְרַת לִי', 'הָרִי אֶת עֲזָרְתִּי', 'הָרִי אֶת נֶגְדִי' [מַלְשׁוֹן "עוֹר
14 כַּנְגְדוּר"], 'הָרִי אֶת צִלְעָתִי', 'הָרִי אֶת סְגוּרְתִּי', 'הָרִי אֶת
15 תְּחַתִּי' [מַלְשׁוֹן "וּיְסוּגוּר בְּשֵׁר תַּחַתְּנוּ"], 'הָרִי אֶת אֲסוּרְתִּי', 'הָרִי
16 אֶת תְּפוּסְתִּי' - הָרִי זֶה מְתַקְדָּשֶׁת בְּסַפְקָא. וְהוּא שִׂיהִיָה מְדַבֵּר
17 עִמָּה עַל עַסְקֵי קְדוּשִׁין, אָבֵל אִם אֵינוֹ מְדַבֵּר עִמָּה תַּחְלָה
18 עַל עַסְקֵי קְדוּשִׁין [עַל כּוּוּנַתָּם לְהִישָׂא], אִין חוֹשְׁשִׁין לְמֵלוֹת
19 אֱלוֹ.
20 **ח.** וְיֵשׁ לְאִישׁ לְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה בְּכָל לְשׁוֹן שֶׁהִיא מְכַרְת
21 בָּהּ, וְיִהְיָה מִשְׁמַע הַדְּבָרִים בְּאוֹתָהּ הַלְשׁוֹן שֶׁקָּנְיָהּ, כְּמוֹ
22 שְׂבֻאֲרָנוּ. הֵיכָה מְדַבֵּר עִם הָאִשָּׁה עַל עַסְקֵי הַקְדוּשִׁין וְרִצָּתָא,
23 וְעַמֵּד וְקַדֵּשׁ וְלֹא פֵרַשׁ וְלֹא אָמַר לָהּ כְּלוּם אֱלָא נִתַּן כְּבִדָּה
24 אוֹ בְּעַל - הוּאִיל וְהֵם עֲסֻקִין בְּעֻנְיָן, דִּיּוֹ, וְאֵינוֹ צְרִיף לְפִרְשׁ.
25 וְכֵן עַדֵי הַקְדוּשִׁין וְהַגְּרוּשִׁין, אֵינוֹ צְרִיף לומר לְהֵם אַתֶּם
26 עַדִי, אֱלָא כִּיּוֹן שֶׁקִּדְּשׁ בְּכַפֵּיהֶם אוֹ גָּרַשׁ, הָרִי זֶה מְתַקְדָּשֶׁת
27 אוֹ מְגַרְשָׁתָא.
28 **ט.** הָאוֹמֵר לְאַשְׁה: 'הִתְקַדָּשִׁי לְחַצֵּי', הָרִי זֶה מְתַקְדָּשֶׁת. הֵא
29 לְמָה זֶה דוּמָה? לְאוֹמֵר לָהּ 'תְּהִי אִשְׁתִּי אֶת וְאֶחְרָת',
30 שְׂנִמְצָא שְׂאִין לָךְ אֱלָא חַצֵּי אִישׁ. אָבֵל אִם אָמַר לָהּ: 'חַצֵּיךְ
31 מְתַקְדֵשׁ לִי', אֵינָה מְתַקְדָּשֶׁת, שְׂאִין אִשָּׁה אַחַת רְאוּיָה לְשְׁנַיִם.
32 וְכֵן הָאוֹמֵר: 'הָרִי אֶת מְתַקְדָּשֶׁת לִי וְלָזֶה', אֵינָה מְתַקְדָּשֶׁת.
33 **י.** אָמַר לָהּ: 'הָרִי חַצֵּיךְ מְתַקְדֵשׁ לִי בְּפְרוּטָה וְחַצֵּיךְ מְתַקְדֵשׁ
34 לִי בְּפְרוּטָה', אוֹ שְׂאָמַר לָהּ 'הָרִי חַצֵּיךְ מְתַקְדֵשׁ לִי בְּחַצֵּי
35 פְּרוּטָה וְחַצֵּיךְ הַאֲחַר בְּחַצֵּי פְרוּטָה' - הָרִי זֶה מְתַקְדָּשֶׁת. אָמַר
36 לָהּ: 'חַצֵּיךְ מְתַקְדֵשׁ לִי בְּפְרוּטָה הַיּוֹם וְחַצֵּיךְ בְּפְרוּטָה
37 לְמָחָר', 'שְׁנֵי חַצֵּיךְ בְּפְרוּטָה', 'שְׁתֵּי בְּנוֹתֶיךָ לְשְׁנֵי כַּפֵּי
38 בְּפְרוּטָה', 'בְּתָךְ מְתַקְדָּשֶׁת לִי וּבְתָרְךָ מְכוּרָה לִי בְּפְרוּטָה',
39 אוֹ 'בְּתָךְ וּבְתָרְךָ לִי בְּפְרוּטָה' - בְּכָל אֱלוֹ מְתַקְדָּשֶׁת בְּסַפְקָא.
40 **יא.** הָאָב מְתַקְדֵשׁ אֶת בְּתוֹ שְׂלָא לְדַעְתָּהּ כָּל זְמַן שֶׁהִיא
41 קְטַנָּה, וְכִשֶּׁהִיא נִעְרָה רְשׁוּתָהּ כִּידוֹ, שְׂנֹאמָר: "אֶת בְּתִי
42 נִתְמַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה", וְקְדוּשִׁיָּהּ [כַּסֵּף הַקְדוּשִׁין] לְאַבְיָה. וְכֵן
43 הוּא זְכָאֵי בְּמַצִּיאָתָהּ, וּבְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וּבְכַתְבָּתָהּ. וְאִם
44 נִתְגַּרְשָׁה אוֹ נִתְאֲלַמְנָה מִן הָאַרְוֹסִין, הוּא זְכָאֵי בְּכָל, עַד
45 שְׂתַבַּגָּר. לְפִיכֵף מְקַבֵּל הָאָב קְדוּשִׁי בְּתוֹ מִיּוֹם שֶׁתְּנַלַּד עַד
46 שְׂתַבַּגָּר. וְאִפְלוּ הֵיטָהּ חֲרָשֶׁת אוֹ שׁוּטָה וְקִדְּשָׁה הָאָב - הָרִי
47 הִיא אִשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה. וְאִם הֵיטָהּ בְּתִי שְׂלֹשׁ שְׁנַיִם יוֹם

מתוך מהדורת חזק

47 רבות באחת, והוא שיהיה בכסף - אם קדש בכסף -
 48 פרוטה לכל אחת ואחת; ויש לאחת מהן או לאחר לקבל
 49 הקדושים על ידי כלן מדעתן.
 50 ב. המקדש את האשה, ונתן קדושיה מדעתה ביד חברה,
 51 ואמר לחברה לשנתן קדושיין בידה: 'ואת נמי' (ואת גם),
 52 או 'וכן גם את', וכיצא בזה - הרי שתיהן מקדשות. אבל
 53 אם נתן בידה ואמר לה: 'ואת' - הרי זו שקבלה קדושיין
 54 ספק מקדשת, שמה לא נתפון אלא לראות מה בלבה,
 55 וכאלו אמר לה: 'ואת מה תאמרי בדבר זה?' ולפיכך
 56 קבלה היא הקדושיין, שהרי זה עדין שואלה לראות מה
 57 בלבה, ומפני זה היא ספק מקדשת.
 58 ג. 'התקדשי לי בדינך זה', ונטלתו ונתתו לפניו, או לים,
 59 או לאור (אש), או לדבר האבד - אינה מקדשת. אמרה לו:
 60 'תנהו לאבא', או 'לאבדי', או 'לאיש פלוני', ונתן - אינה
 61 מקדשת; ואם אמרה: 'תנהו לו שקבלנו לי', ונתן - הרי
 62 זו מקדשת.
 63 ד. אמרה: 'הניחתי על הפלע' - אינה מקדשת; ואם היה
 64 סלע שלה - מקדשת. היה הפלע של שניהם - הרי זו
 65 מקדשת בספק. אמר לה: 'התקדשי לי בכפר זה', אמרה
 66 לו: 'תנהו לפני', אפלו היה עני הסמוך עליה - אינה
 67 מקדשת. 'תנהו לכלב' - אינה מקדשת; ואם היה כלב
 68 שלה - מקדשת; היה רץ אתריה לנשכה, ואמרה לו:
 69 'תנהו לכלב זה' - הרי זו ספק מקדשת.
 70 ה. היה מוכר פרות או בלים וכיצא בהן, באת אשה
 71 ועמדה ואמרה לו: 'תן לי מעט מאלו', ואמר לה: 'אם
 72 אתן לך, תהי מקדשת לי?' אמרה 'הן', ונתן לה - הרי
 73 זו מקדשת; אבל אם אמרה לו: 'תן לי מהן', או 'השלף
 74 לי', או דברים שענינם: 'לא תשחק עמי בדברים אלו אלא
 75 תן בלבד', ונתן - אינה מקדשת. וכן אם היה שותה ביין,
 76 ואמרה לו: 'תן לי כוס אחד', ואמר לה: 'אם אתן לך,
 77 תהי את מקדשת לי בו', ואמרה לו: 'השקני השקות', או
 78 'תן', 'השקה', 'השלף' - אינה מקדשת, שאין הדברים
 79 מראין אלא 'השקני בלבד ולא תשחק עמי בדבר אחר'.
 80 ו. המקדש בעד אחד - אין חוששין לקדושיין (אין כאן אפילו
 81 ספק קידושין), ואף על פי ששניהן מודים; קל וחמר למקדש
 82 בלא עדים. המקדש בפסולי עדות של תורה, אינה
 83 מקדשת. בפסולי עדות של דברי סופרים, או בעדים שהם
 84 ספק פסולי תורה - אם רצה לכנס, חוזר ומקדש בכשרים;
 85 ואם לא רצה לכנס, צריכה ממנו גט מדברי סופרים. ואפלו
 86 כפרה האשה והכחישה את העדים, ואמרה 'לא קדשתני'
 87 - כופין אותה לקח גט. וכן דין כל קדושי ספק - אם רצה
 88 לכנס, חוזר ומקדש ודאי; ואם לא רצה, צריכה ממנו גט
 89 מספק.

90 ז. קטן שקדש, אין קדושי קדושיין. אבל גדול שקדש את
 91 הקטנה היתומה, או קטנה שיעצה מרשות אב ונשיאת
 92 ונתגרשה או נתאלמנה] - אם היתה פחותה מבת שש, אף על
 93 פי שהיא נבונה לחש [נבונה ושומרת סוד] ביותר ומקרת

1 פרש ולא אמר דבר - דיו. ואם קדש בשטר - אינו כותבו
 2 אלא מדעת האב או מדעת השליח. וכן בכל הדברים בלן
 3 של קדושיין, כדין האיש עם האשה, כן דין שליח עם
 4 שליח או עם האב.
 5 יט. מצוה שקדש אדם אשתו בעצמו יותר מעל ידי
 6 שלוחו; וכן מצוה על האשה שתקדש עצמה בידה יותר
 7 מעל ידי שליח. ואף על פי שיש רשות לאב לקדש בתו
 8 כשהיא קטנה וכשהיא נערה לכל מי שיצוה, אין ראוי
 9 לעשות כן; אלא מצות חכמים שלא יקדש אדם את בתו
 10 כשהיא קטנה, עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה. וכן
 11 האיש אין ראוי לו שקדש קטנה; ולא יקדש אשה עד
 12 שיצאנה ותהיה כשרה בעיניו, שמה לא תמצא חן בעיניו,
 13 ונמצא מגרשה, או שוכב עמה והוא שונאה.
 14 כ. המקדש בכיאה, הרי אלו קדושי תורה. וכן בשטר,
 15 מתקדשת בו מן התורה; כשם שגומר ומגרש, שגאמר:
 16 'וקתב לה ספר פרייתו', כן גומר ומכניס. וכן הפסוק מן
 17 התורה, ופרושו מדברי סופרים (נחמים למדו זאת מהתורה),
 18 שגאמר: 'כי יקח איש אשה', ואמר חכמים: לקוחים
 19 יהיו בכסף, שגאמר: 'נתתי כסף השדה, קח ממני'.
 20 כא. אף על פי שעקר הדברים כן הוא, נהגו כל ישראל
 21 לקדש בכסף או בשוה כסף; וכן אם רצה לקדש בשטר,
 22 מקדש. אבל אין מקדשין בכיאה לכתחלה; והמקדש
 23 בכיאה, מכין אותו מכת מרדות (מלקות מדרבנן), כדי שלא
 24 יהיו ישראל פרוצין בדבר זה, אף על פי שקדושי קדושיין
 25 גמורין.
 26 כב. וכן המקדש בלא שדוף, או המקדש בשוק - אף על
 27 פי שקדושי קדושיין גמורין, מכין אותו מכת מרדות, כדי
 28 שלא יתא דבר זה הרגל לנוות, ונדמה לקדשה (מופקרת)
 29 שהיתה קדם מפת תורה.
 30 כג. כל המקדש אשה - בין על ידי עצמו, בין על ידי
 31 שליח - צריך לברך קדם הקדושיין, הוא או שלוחו, ואחר
 32 כן מקדש, בדרך שמברכין קדם כל המצוות. ואם קדש
 33 ולא ברוך - לא יברך אחר הקדושיין, שזו ברכה לבטלה,
 34 מה שנעשה כבר נעשה.
 35 כד. ביצד מברך? 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם,
 36 אשר קדשנו במצוותיו, והבדילנו מן העריות, ואסר לנו
 37 את הארוסות, והתיר לנו את הנשואות על ידי חפה
 38 וקדושיין, ברוך אתה ה', מקדש ישראל'. זו היא ברכת
 39 ארוסין. ונהגו העם להסדיר ברכה זו על כוס של יין או
 40 של שכר. אם יש שם יין - מברך על היין תחלה, ואחר
 41 כן מברך ברכת ארוסין, ואחר כך מקדש. ואם אין שם לא
 42 יין ולא שכר - מברך אותה בפני עצמה.

פרק ד

43
 44 א. אין האשה מתקדשת אלא לרצונה, והמקדש אשה
 45 בעל פרה - אינה מקדשת; אבל האיש שאנסוהו עד
 46 שקדש על פרה - הרי זו מקדשת. ויש לאיש לקדש נשים

מתוך מהדורת חזק

טו. המקדש גזייה או שפחה - אינן קדושים, אלא הרי
 48 היא אחר קדושים כמה שהיתה קדם הקדושים; וכן גוי
 49 ועבד שקדשו בת ישראל, אין קדושהו קדושים. ישראל
 50 משמד שקדש בת ישראל - אף על פי שהוא עובד עבודה
 51 זרה ברכונו, הרי אלו קדושים גמורין, וצריכה ממנו גט.
טז. המקדש אשה שחציה שפחה וחציה בת חורין - אינה
 52 מקדשת קדושים גמורין עד שתשפחה; וכיון
 53 שגשפתה, גמרו קדושיה כקדושי קטנה שגדלה, ואינו
 54 צריך לקדשה קדושים אחרים. בא אחר וקדשה אחר
 55 שגשפתה, הרי זו ספק קדושים לשניהם.
יז. ואיזו היא שפחה חרופה [חצי שפחה] האמורה בתורה?
 56 [שהבא עליה מתחייב באשם - ב] מי שחציה שפחה וחציה בת
 57 חורין שקדשה עבד עברי [שאו חלים הקידושים]. ומי שחציו
 58 עבד וחציו בן חורין שקדש בת חורין - הרי זה ספק
 59 קדושים.
יח. שכור שקדש - קדושי קדושים, ואף על פי שגשפתו
 60 הרבה, ואם הגיע לשכרותו [לדרגת שכרות] של לוט [שאינו
 61 יודע מה עושה -], אין קדושי קדושים; ומתחייבין בדרך זה
 62 [ויש לבדוק היטב את מצבו].
יט. המקדש בפחות מפרוטה, אינה מקדשת. קדשה באכל
 63 או בכלי וכיוצא בו ששונה פחות מפרוטה - הרי זו מקדשת
 64 בספק, וצריכה גט מספק; שמה דבר זה שונה פרוטה
 65 במקום אחר. הא למדת, שכל המקדש בשונה כסף - אם
 66 היה שונה פרוטה באותה המדינה, הרי אלו קדושי ודאי;
 67 ואם אינו שונה פרוטה, הרי אלו קדושי ספק. יראה לי,
 68 שאם קדש בתכשיל או בירק שאינו מתקיים [לזמן רב]
 69 וכיוצא בהן - אם לא היה שונה פרוטה באותו המקום, אינה
 70 מקדשת כלל; שהרי דבר זה אינו מגיע למקום אחר עד
 71 שיפסד ויאבד, ולא יהיה שונה כלום. ודבר של טעם הוא
 72 זה, וראוי לסמוך עליו.
כ. המקדש אשה בפחות מפרוטה, או שקדש שתי נשים
 73 בפרוטה - אף על פי ששילח סבלונות [מתנות] לאחר מלאו,
 74 אינה מקדשת; וכן קטן שקדש - אף על פי ששילח
 75 סבלונות אחר שהגדיל, אינה מקדשת; שמחמת קדושי
 76 הראשונים שלחם, שהיו קדושים פסולין.
כא. המקדש את האשה בכסף או בשטר, אינו צריך שיתן
 77 הקדושים לתוך ידה, אלא פינן שרצת לזרק לה קדושיה,
 78 וזרקם - בין לתוך ידה, בין לתוך חיקה, או לתוך חציה,
 79 או לתוך שדה שלה - הרי זו מקדשת. היתה עומדת
 80 ברשות הבעל - צריך שיתן לתוך ידה או לתוך חיקה.
 81 היתה עומדת ברשות שהיא של שניהם, וזרק לה קדושיה
 82 מדעתה, ולא הגיעו לידה או לחיקה - הרי זו מקדשת
 83 קדושי ספק. ואפלו אמרה לו: הנה קדושי על מקום זה,
 84 ואותו המקום של שניהם - הרי אלו קדושי ספק.
כב. היו עומדין ברשות הרבים, או ברשות שאינה של
 85 שניהם, וזרק לה קדושיה - קרוב לו, אינה מקדשת; קרוב
 86 לה, הרי זו מקדשת. מחצה למחצה, או שהיו ספק קרוב
 87

1 ומבחינת, אין כאן שם קדושים, ואינה צריכה למאן; ואם
 2 היתה מבת עשר ומעלה, אף על פי שהיא סבלה ביותר,
 3 הואיל ונתקדשה לדעתה, הרי זו מקדשת למאן נדי לה
 4 במיאון כבעלה לבטל הנישואין. | היתה מבת שש עד סוף
 5 עשר, בודקין את יפי דעתה - אם מבחינת ומפאת עסקי
 6 הנישואין והקדושים, צריכה למאן; ואם לאו, אינה
 7 מתקדשת למאן ואינה צריכה למאן.
ח. כיצד מתקדשת למאן? שאם נתקדשה ולא רצת לישב
 8 עם בעלה, צריכה למאן בפני שנים, ולומר: 'איני רוצה
 9 בפלוני בעלי', ויוצאה בלא גט, כמו שיתבאר בהלכות
 10 גרושים; וזו היא הנקראת ממאנת. ולמה יוצאה בלא גט?
 11 מפני שאין קדושיה קדושים מן התורה, אלא קדושי קטנה
 12 זו מדברי סופרים, והן תלויות: שאם רצתה עם בעלה עד
 13 שגדלה - גמרו קדושיה, ונעשית אשת איש גמורה, ואינו
 14 צריך לחזור ולקדשה אחר שגדלה; ואם לא רצת לישב -
 15 צריכה למאן, ותצא בלא גט.
ט. חרש שגשף פקחת, וכן חרשת שגשפת לפקח - אין
 16 קדושיהו קדושים גמורין מן התורה, אלא מדברי סופרים.
 17 לפיכך אם בא פקח וקדש אשת חרש הפקחת - הרי זו
 18 מקדשת לשני קדושים גמורין, ונותן גט, והיא מתרת
 19 לבעלה החרש. אבל השוטה שקדש פקחת, או פקח
 20 שקדש שוטה - אין כאן קדושים כלל, לא מדברי תורה
 21 ולא מדברי סופרים.
י. סריס [עקר] שקדש, בין סריס חמה [מלידה] בין סריס
 22 [בידן] אדם, וכן אילונית [עקרה] שנתקדשה - הרי אלו
 23 קדושים גמורין.
יא. טמטום ואנדרוגיניוס [ספיקי זכר או נקבה] שקדשו אשה,
 24 או שקדשו איש - הרי אלו קדושי ספק, וצריכין גט
 25 מספק.
יב. המקדש אחת מן העריות [שחייב עליהן כרת] - לא עשה
 26 כלום, שאין קדושים תופסין בעריות, חוץ מן הנדה,
 27 שהמקדש את הנדה, הרי זו מקדשת קדושים גמורין. ואין
 28 ראוי לעשות כן.
יג. אשת איש שפשטה ידה וקבלה קדושים מאחר בפני
 29 בעלה, הרי זו מקדשת לשני, שהאשה שאמרה לבעלה
 30 בפניו 'גרשתי', נאמנת, חזקה שאינה מעזה פניה בפני
 31 בעלה. אבל אם קדשה אחר שלא בפני בעלה, אין קדושים
 32 תופסין בה עד שתביא ראיה שנתגרשה קדם שתקבל
 33 הקדושים; כל [- במצב שהוא -] שלא בפניו, מעזה.
יד. המקדש אחת מן השניות [עריות מדרבנן], או מאסורי
 34 לאוין, או מאסורי עשה, וכן היבם שקדש צרת יבמה
 35 [אשתו השניה של אחיו] - הרי זו מקדשת קדושים גמורין;
 36 חוץ מיבמה שנתקדשה לזר [לפני שנחלצה], שהיא מקדשת
 37 בספק - ונסתפק לחכמים אם הקדושים תופסין ביבמה,
 38 כשאר חבבי לאוין, או אין קדושים תופסין בה, בעריות.
 39 ואף על פי שאסור לו לנכנס אחת מכל אלו, הרי זה מגרש
 40 בגט.

מתוך מהדורת חזק

46 ז. המקדש את האשה בגזל, או בגנבה, או בחמס [קנין
 בעל כרחו] - אם נתיאשו הבעלים ונדוע [לעדי הקידושין]
 47 שקנה אותו דבר ביאוש, הרי זו מקדשת; ואם לאו, אינה
 48 מקדשת.
 49 ח. הנכנס לבית חברו, ולקח לו כלי או אכל וכיוצא בהן
 50 וקדש בו אשה, ובא בעל הבית - אף על פי שאמר לו:
 51 'למה לא נתת לה דבר זה, שהוא טוב ממה שנתת לה?'
 52 - אינה מקדשת; שלא אמר לו דבר זה אלא כדי שלא
 53 להתבייש עמו, והואיל וקדש במקומו חברו שלא מדעת
 54 חברו, הרי זה גזל ואינה מקדשת. ואם קדשה בדבר שאין
 55 בעל הבית מקפיד עליו, כגון תמרה או אגוז - הרי זו
 56 מקדשת מספק.
 57 ט. היתה סחורה בינו ובין חברו [בשותפות], וחלקה שלא
 58 מדעת חברו, וקדש בחלקו - הואיל וצריכה שומת בית
 59 דין [של שלושה], אינה מקדשת: שאין זה נוטל לעצמו מה
 60 שירצה, וינית [לשותפו] מה שירצה.
 61 י. גזל את האשה או גנב ממנה או חמסה, וחזר וקדשה
 62 בגזל ובגנבה וחמס שלה, ואמר לה: 'הרי את מקדשת לי
 63 בו' - אם קדם ביניהן שדוכין [הסכמה להינשא], ונטלה
 64 ושתקה - הרי זו מקדשת; ואם לא שדך אותה מעולם -
 65 אף על פי ששתקה כשנתן לה דברים אלו בתורת קדושין,
 66 אינה מקדשת; ואם אמרה 'הן', הרי זו מקדשת.
 67 יא. וכן אם נתן לה פקדון ואמר לה: 'כנסי [קבלי] פקדון
 68 זה', וחזר ואמר: 'הרי את מקדשת לי בו' - אם אמר לה
 69 קדם שתטלנו, ונטלתו ושתקה - הרי זו מקדשת; ואם
 70 אחר שתטלתו בתורת פקדון אמר לה 'הרי את מקדשת בו'
 71 ושתקה - אין זה כלום, שכל שתיקה שלאחר מתן מעות
 72 אינה מועלת; אבל אם אמרה 'הן' אחר שתטלה, הרי זו
 73 מקדשת.
 74 יב. החזיר לה חוב שהיה לה אצלו, ואמר לה 'הרי את
 75 מקדשת בו' קדם שתטלנו, ונטלתו ושתקה - אם היה
 76 ביניהן שדוכין, הרי זו מקדשת; ואם לא שדך - אינה
 77 מקדשת, עד שתאמר 'הן'. ואם אמר לה אחר שנטלה
 78 החוב שלה 'הרי את מקדשת בו', אפלו אמרה 'הן', אינה
 79 מקדשת; שהרי לא הגיע לידה ממנו כלום, אלא שלה
 80 נטלה, וכבר נפרע חובו משעה שנטלה, ואינה יכולה לחזר
 81 ולתבעו בחוב פעם אחרת.
 82 יג. המקדש במלוה - אפלו היתה בשטר, אינה מקדשת.
 83 כיצד? כגון שהיה לו אצלה חוב דינר, ואמר לה: 'הרי
 84 את מקדשת לי בדינר שיש לי בידך' - אינה מקדשת, מפני
 85 שהמלוה להוצאה [לשימוש] נתנה, ואין כאן דבר קיים
 86 להנות בו מעתה, שפכר הוציאנה [- כאילו הוציאה] אותו
 87 הדינר ועברה הנאתו.
 88 יד. היה לו אצלה מלוה על המשכון, וקדשה באותה
 89 המלוה והחזיר לה את המשכון - הרי זו מקדשת, שהרי
 90 היא נהנית במשכון מעתה, והרי הגיעה הנגה לידה.
 91 טו. המקדש בהנית מלוה, הרי זו מקדשת. כיצד? כגון

1 לה ספק קרוב לו, ואבדו קדם שיגיעו לידה - הרי זו
 2 מקדשת בספק. כיצד הוא קרוב לה וקרוב לו? כל שהוא
 3 יכול לשמר אותן והיא אינה יכולה לשמר אותן - זה הוא
 4 קרוב לו; היא יכולה לשמר אותן והוא אינו יכול לשמר
 5 - זה הוא קרוב לה. שניהם יכולין לשמר אותן, או שניהם
 6 אינן יכולין לשמר אותן - זה הוא מחצה למחצה.

יום שני ד' אדר ה'תשע"ה

פרק ה

9 א. המקדש בדבר שהוא אסור בהנזה - כגון חמץ בפסח
 10 או בשר בחלב, וכיוצא בהן משאר אסורי הנזה - אינה
 11 מקדשת; ואפלו היה אסור בהנזה מדבריהם [מדרבנות], כגון
 12 חמץ בשעוה ששית מיום ארבעה עשר [בניסון] - אינה
 13 מקדשת.
 14 ב. עבר ומכר דבר האסור בהנזה, וקדש בדמיו - הרי זו
 15 מקדשת; חוץ מעבודה זרה - שאם קדש בדמיה, אינה
 16 מקדשת, מפני שדמי עבודה זרה אסורין בהנזה כמות.
 17 המקדש בפרש [צואת] עגל עבודה זרה, אינה מקדשת,
 18 שהכל מעבודה זרה אסור בהנזה, שנאמר: "ולא ידבק
 19 בידך מאומה מן החרם". אבל המקדש בפרש שור הנסקל
 20 [שור שהרג אדם], הרי זו מקדשת - אף על פי ששור הנסקל
 21 אסור בהנזה, פרשו אינו אסור בהנזה, שאינו דבר
 22 חשוב לגבי השור.
 23 ג. המקדש בפרות שביעית, או באפר פרה אדמה, או
 24 במים שמלאן לעשותן מי נדה - הרי זו מקדשת. המקדש
 25 בהקדש של ברוך הבית [ביהמ"ק] בשוגג - הרי זו מקדשת,
 26 והוא שלם קרן וחמש להקדש ויביא אשמו, כדן כל
 27 מוצל בשוגג; ואם קדש בו במזיד, אינה מקדשת.
 28 ד. קדשה במעשר שני, בין בשוגג בין במזיד - אינה
 29 מקדשת, לפי שאין לו לעשות בו שאר חפציו עד שיתחלל
 30 [יפדה], שנאמר במעשר: "לה' הוא".
 31 ה. המקדש בחלקו מקדשי קדשים, או מקדשים קלים -
 32 אינה מקדשת, מפני שלא התרו אלא לאכילה בלבד. אבל
 33 כהן שקדש בתרומה גדולה, ובתרומת מעשר, ובכפורים,
 34 וכן לוי שקדש במעשר ראשון, וישראל שקדש במעשר
 35 עני - הרי זו מקדשת.
 36 ו. מתנות [תרומות ומעשרות] שלא הורמו, הרי הן כמו
 37 שהורמו. לפיכך ישראל שנפלו לו [בירושה] טבילים [תבואה]
 38 שלא הופרשה מבית אבי אמו כהן, והפריש מהם תרומה
 39 ומעשרות - הרי הן בתרומות ומעשרות שנפלו לו בירשה
 40 מאבי אמו, ואם קדש בהן אשה, הרי זו מקדשת, שאף
 41 על פי שאינם ראויין לו לאכילה, יש לו למכרן למי שהן
 42 ראויין לו. אבל ישראל שקדש בתרומה שהפריש מגרנו
 43 [תבואתו], אינה מקדשת, שהרי אין לו [אינו יכול] למכרה,
 44 ואין לו בה אלא טובת הנגה, לפי שנותנה לכל כהן
 45 שירצה; וטובת הנגה אינה ממון.

מתוך מהדורת חזק

48 שאינו שלו, הרי זו מקדשת, לפי שבעל חוב יש לו מקצת
49 קנן בגופו של משכון.
50 **כד.** האומר לאשה: 'הרי את מקדשת לי בדינר זה על
51 מנת שתחזיריהו לי' - אינה מקדשת, בין החזירה בין לא
52 החזירה; שאם לא החזירתו לא נתקנם התנאי; ואם
53 החזירתו, הרי לא נהנית ולא הגיע לידה כלום.
54 **כה.** נתן לה אגדה של הדס וכיוצא בה ואמר לה: 'הרי
55 את מקדשת לי בזו', וקבלה אותה, ואמרו: 'והלא אין בה
56 שוה פרוטה', ואמר: 'מתקדש בארבעה זוזים המתקבאים
57 בתוך האגדה' - אם אמרה 'הן', הרי זו מקדשת. ואם
58 שתקה - אינה מקדשת במעות אלו, שהשתיקה שלאחר
59 מתן מעות לידה אינה מועלת; ותהיה מקדשת בספק מפני
60 האגדה, שמא תשוה פרוטה במקום אחר.
61 **כו.** האומר לאשה: 'התקדשי לי בתמרה זו, התקדשי לי
62 בזו, התקדשי לי בזו' - אם יש באחת מהן שוה פרוטה,
63 הרי זו מקדשת; ואם לאו - אינה מקדשת אלא מספק,
64 שמא תשוה תמרה אחת פרוטה במדינה אחרת.
65 **כז.** אמר לה: 'התקדשי לי בזו ובזו ובזו' - אם יש בכלם
66 שוה פרוטה, מקדשת; ואם לאו, אינה מקדשת אלא
67 מספק. היתה אוכלת ראשונה ראשונה [אכלה הראשונה קודם
68 שסיים דיבורו] - אם יש באחרונה שוה פרוטה, מקדשת;
69 ואם לאו, אינה מקדשת אלא מספק; שאותן תמרים
70 שאכלה, הרי הן כמלונה, והמקדש כמלונה אינה מקדשת,
71 ונמצא שאין הקדושין אלא בתמרה אחרונה.
72 **כח.** אמר לה: 'הרי את מקדשת לי באלו' - אם יש בכלן
73 שוה פרוטה, מקדשת; אף על פי שהיא אוכלת ראשונה
74 ראשונה, שלשה היא אוכלת.
75 **כט.** האומר לאשה: 'הרי את מקדשת לי בכוס זה' - אם
76 היה מלא מים, הרי זו מקדשת בו וכמה שבתוכו; ואם
77 היה מלא יין - הרי זו מקדשת בו, ולא כמה שבתוכו.
78 ואם היה מלא שמן - הרי זו מקדשת כמה שבתוכו, ולא
79 בו; לפיכך אם לא היה בשמן שוה פרוטה, הרי זו מקדשת
80 בספק, ואם היה בשמן שוה פרוטה, הרי זו מקדשת ודאי,
81 ואין משגיחין [בדוקים] על כוס [אם שווה פרוטה].

פָּרְקוּ

82 **א.** המקדש על תנאי - אם נתקנם התנאי, מקדשת; ואם
83 לאו, אינה מקדשת; בין שהיה התנאי מן האיש, בין
84 שהיה מן האשה. וכל תנאי שבעולם - בין בקדושין, בין
85 בגרושין, בין במקח וממכר, בין בשאר דיני ממון - צריך
86 להיות בתנאי ארבעה דברים.
87 **ב.** ואלו הם הארבעה דברים של כל תנאי - שיהיה התנאי
88 כפול, ושיהיה הן שלו קודם ללאו, ושיהיה התנאי קודם
89 למעשה, ושיהיה התנאי דבר שאפשר לקימו [כדלהלן].
90 ואם חסר התנאי אחד מהן - הרי התנאי בטל, וכאלו אין
91 שם תנאי כלל, אלא תהיה זו מקדשת או מגרשת ויתקם
92

1 שהלנה אותה עתה מאתים זוז, ואמר לה: 'הרי את
2 מקדשת לי בהנית זמן שארוים לך [שאדחה הפרעון] במלנה
3 זו, שתהיה בידך כך וכך יום, ואיני תובעה ממך עד זמן
4 פלוני' - הרי זו מקדשת, שהרי יש לה הנהיה מעתה
5 להשתמש במלנה זו עד סוף זמן שקבע; ואסור לעשות
6 כן, מפני שהיא קרבית [דומה לריבית]. ופרשו רבותי בהנית
7 מלנה דברים שאין ראוי לשמען [לסבור כמותם].
8 **טז.** אמר לה: 'הרי את מקדשת לי בפרוטה זו ובחוב
9 שיש לי אצלך' - הרי זו מקדשת; וכן אם אמר לה:
10 'במלנה שיש לי אצלך ובפרוטה זו' - הרי זו מקדשת.
11 **יז.** היה לו חוב ביד אחרים, ואמר לה: 'הרי את מקדשת
12 לי בחוב שיש לי ביד זה' במעמד שלשתן [הלווה, המקדש
13 והמתקדשת] - הרי זו מקדשת.
14 **יח.** קדשה בפקדון שיש לו בידה, או בשאלה שהשאלה
15 [כגון שהשאל לה כלים] - אם היה הפקדון והשאלה או שוה
16 פרוטה מהן קים ברשותה, הרי זו מקדשת.
17 **יט.** אמר לה: 'הרי את מקדשת לי בשכר שאדבר עליך
18 [לשלוטן] [למושל], ודבר עליה, והניחה השלוטן ולא תבעה
19 [למשפט] - אינה מקדשת אלא אם נתן לה פרוטה משלו;
20 שהנהיה הבאה לה מדבריו הרי היא כמלונה, והמקדש
21 כמלונה אינה מקדשת.
22 **כ.** 'הרי את מקדשת לי במלאכה זו שאעשה עמך', ועשה
23 עמה - אינה מקדשת אלא אם כן נתן לה פרוטה משלו;
24 לפי שהשכירות יזכה בה הפועל מתחלה ועד סוף - כל
25 זמן שיעשה מקצת מן המלאכה, זוכה במקצת מן השכר
26 - ונמצא השכר פלו מלנה אצלה, והמקדש כמלונה אינה
27 מקדשת.
28 **כא.** האשה שאמרה: 'מן דינר פלוני מתנה ואתקדש אני
29 לך', ונתן ואמר לה: 'הרי את מקדשת לי בהנאת מתנה
30 זו שנתתי על פיך' - הרי זו מקדשת; אף על פי שלא הגיע
31 לה כלום, הרי נהנית ברצונה שנעשה, ונהנה פלוני
32 בגללה. וכן אם אמרה לו: 'מן דינר פלוני מתנה ואתקדש
33 לו', ונתן לו, וקדשה אותו פלוני ואמר לה: 'הרי את
34 מקדשת לי בהנאת מתנה זו שקבלתי ברצונך' - הרי זו
35 מקדשת.
36 **כב.** אמר לה: 'הא לך דינר זה מתנה והתקדשי לפלוני',
37 וקדשה אותו פלוני ואמר לה: 'הרי את מקדשת לי בהנאה
38 זו הבאה לך בגללי' - הרי זו מקדשת, אף על פי שלא
39 נתן לה המקדש כלום. אמרה לו: 'הא לך דינר זה מתנה
40 ואתקדש לך', ולקחו ואמר לה: 'הרי את מקדשת לי
41 בהנאה זו שקבלתי ממך' - אם אדם חשוב הוא, הרי זו
42 מקדשת, שהנאה יש לה בהיותו נהנה ממנה, ובהנאה זו
43 תקנה עצמה לו.
44 **כג.** האומר לאשה: 'התקדשי לי בדינר, והרי זה המשכון
45 בידך עד שאמתן הדינר' - אינה מקדשת; לא הדינר הגיע
46 לידה, ולא המשכון נתן להיותו שלה. היה בידו משכון
47 על חוב שיש לו אצל אחרים, וקדש בו אשה - אף על פי

מתוך מהדורת חזק

- 1 המקח או המתנה מיד, וכאלו לא התנה כלל, הואיל וחסר
2 התנאי אחר מן הארבעה.
- 3 ג. כיצד? האומר לאשה: 'אם תתני לי מאתים וזו הרי
4 את מקדשת לי בדינך זה, ואם לא תתני לי לא תהי
5 מקדשת', ואחר שהתנה תנאי זה נמן לה הדינך - הרי
6 התנאי קיים, והרי זו מקדשת על תנאי; ואם נתנה לו
7 מאתים וזו, תהיה מקדשת, ואם לא נתנה לו, אינה
8 מקדשת.
- 9 ד. אבל אם אמר לה: 'הרי את מקדשת לי בדינך זה',
10 ונמן הדינך בידה, והשלים התנאי ואמר: 'אם תתני לי
11 מאתים וזו תהי מקדשת, ואם לא תתני לי לא תהי
12 מקדשת' - הרי התנאי בטל, מפני שהקדים המעשה ונמן
13 בידה ואחר כך התנה, ואף על פי שהכל בתוך כדי דבור;
14 והרי זו מקדשת מיד, ואינה צריכה לתן לו כלום.
- 15 ה. וכן אם אמר לה: 'אם תתני לי מאתים וזו, הרי את
16 מקדשת לי בדינך זה', ואחר כך נמן הדינך לידה - הרי
17 התנאי בטל, מפני שלא כפל תנאו, שהרי לא אמר לה:
18 'ואם לא תתני, לא תהי מקדשת'; והרי זו מקדשת מיד,
19 ואינה צריכה לתן לו כלום.
- 20 ו. וכן אם אמר לה: 'אם לא תתני לי מאתים וזו לא תהי
21 מקדשת לי, ואם תתני לי מאתים וזו הרי את מקדשת לי
22 בדינך זה', ואחר כך נמן הדינך לידה - הרי התנאי בטל,
23 מפני שהקדים לאו ["אם לא תתני"] לתן ["אם תתני"]; והרי
24 זו מקדשת מיד, ואינה צריכה לתן.
- 25 ז. וכן אם אמר לה: 'אם תעלי לרקיע או תרדי לתהום
26 הרי את מקדשת לי בדינך זה, ואם לא תעלי לרקיע ולא
27 תרדי לתהום לא תהי מקדשת', ואחר כך נמן הדינך לידה
28 - הרי התנאי בטל, והרי היא מקדשת מיד; שהדבר ידוע
29 שאי אפשר לה לקיים תנאי זה, ואין זה אלא כמפליגה
30 [מגוימה] בדברים דרך שחוק והתול.
- 31 ח. הרי שהתנה בדבר שאפשר לעשותו, אלא שהתורה
32 אסרה אותו - כגון שאמר לאשה: 'אם תאכלי חלב ודם
33 הרי את מקדשת לי בדינך זה, ואם לא תאכלי לא תהי
34 מקדשת', 'אם תאכלי בשר חזיר הרי זה גטף, ואם לא
35 תאכלי לא יהא גט', ואחר שהתנה נמן הדינך או הגט
36 בידה - הרי התנאי קיים; ואם עברה ואכלה, תהיה
37 מקדשת או מגרשת, ואם לא אכלה, אינה מקדשת ואינה
38 מגרשת. ואין אומרים בזה 'הרי התנה על מה שפתיב
39 בתורה', שהרי בידה שלא תאכל, ולא תתקדש ולא
40 תתגרש.
- 41 ט. ובמה אמרו 'כל המתנה על מה שפתיב בתורה תנאו
42 בטל חוץ מדבר שבממון'? כגון שקדש או גרש או נמן
43 או מכר על תנאי שהוא רוצה בתנאו שיזכה עצמו בדבר
44 שלא זפתה לו תורה ומנעה ממנו, או פטר עצמו בתנאו
45 מדבר שחיבה אותו בו תורה, שאומרים לו: 'תנאך בטל,
46 וכבר נתקמו מעשיך, אין אתה נפטר מדבר שחיבה אותך
47 בו התורה, ולא תזכה בדבר שמנעה אותך ממנו'.
- י. כיצד? כגון שקדש אשה על תנאי שאין לה עליו שאר
[מזונות] כסות ועונה [תשמיש] - שאומרים לו: 'כסות ושאר
- תנאך קיים בהן, מפני שהוא תנאי שבממון. אבל בעונה
- תנאך בטל, שהתורה חיבה אותך בעונה. והרי זו
מקדשת, ואתה חיב בעונתה, ואין בדין לפטר עצמך
בתנאך. וכן כל פיוצא בזה. וכן המקדש פת תאר גויה
שביית מלחמה על תנאי שיתעמר בה [שתהא שפחתן] - הרי
זו מקדשת, ואין לו להתעמר בה, שהרי התורה מנעה
אותו מלהשטעבד בה אחר שנבעלה, ולא מפני תנאו יזכה
בדבר שמנעה תורה, אלא תנאו בטל. וכן כל פיוצא בזה.
יא. התנה על האשה בשעת קדושיה, או בשעת גרושיה,
שתבעל לאביה ולאחיה או לבנה וכיוצא בזה - הרי זה
כמי שהתנה עליה שמתעלה לרקיע או שתרד לתהום,
והתנאו בטל; שאין בידה שיעברו אחרים ויבואו על
הערוה, ונמצא שהתנה בדבר שאינו בידה לקנמו. וכן כל
פיוצא בזה.
- יב. אבל אם התנה עליה שישתן לי פלוני חצרו, או שישאי
בתו לבני וכיוצא בזה - תנאו קיים; שהרי אפשר בידה
לקנמו, ונתן לפלוני ממון הרבה עד שישתן לו חצרו ועד
שישאי בתו לבנו, שהרי אין כאן עברה. וכן כל פיוצא בזה.
יג. שים אלו הדברים של תנאים לנגד עיניך תמיד, וכל
מקום שאתה שומע 'המקדש על תנאי כך וכך', או 'הנותן
גט על תנאי כך וכך', או המוכר, או הנותן על תנאי - תדע
שהתנאי יש בו ארבעה דברים אלו שבאננו, כדי שלא נהיה
צריכין לפרש אותן בכל מקום ומקום; ואם חסר אחד מהן,
אין כאן תנאי.
- יד. יש מקצת גאונים אחרונים שאמרו: 'אין אדם צריך
לכפל תנאו אלא בגטין וקדושיה בלבד, אבל בדיני ממון
אינו צריך לכפל'. ואין ראוי לסמוך על דבר זה, שפפילת
התנאי עם שאר הארבעה דברים, מתנאי בני גר ובני ראובן
למדו אותן חכמים, "אם יעברו בני גר וגו', ואם לא
יעברו", והתנאי זה לא היה בגטין ולא בקדושיה. וכזה הורו
גדולי הגאונים הראשונים, וכן ראוי לעשות.
- טו. המקדש על תנאי - כשיתקיים התנאי תהיה מקדשת
משעה שנתקיים התנאי, לא משעה שנתקדשה. כיצד?
האומר לאשה: 'אם אתן ליד מאתים וזו בשנה זו הרי את
מקדשת לי בדינך זה, ואם לא אתן ליד לא תהי מקדשת',
ונמן הדינך לידה בניסן, ונתן לה המאתים וזו שהתנה עמה
בתשרי - הרי זו מקדשת מתשרי; לפיכך אם קדשה שני
קדם שיתקיים התנאי של ראשון - הרי זו מקדשת לשני.
וכן הדין בגטין ובמזונות, בשעה שיתקיים התנאי הוא
שיהיה גט, או יתקיים המקח או המתנה.
- טז. במה דברים אמורים? בשעה שם תנאי, ולא אמר
מעכשיו; אבל אם אמר לה: 'הרי את מקדשת לי מעכשיו
בדינך זה אם אתן ליד מאתים וזו, ולאחר זמן נמן לה
המאתים וזו - הרי זו מקדשת למפרע משעת הקדושיה,
אף על פי שלא נעשה התנאי אלא לאחר זמן מרבה;

ה. היה לו בית כור עפר, והיה בו נקעים [חפירות] עמקים
 עשרה טפחים, או סלעים גבוהים עשרה טפחים - אם היו
 הנקעים מלאים מים - הרי הן כסלעים ואין נמדדין עמו,
 מפני שאין ראויין לזריעה; ואם אינן מלאין מים - נמדדין
 עמו, מפני שהן ראויין לזריעה.
 ו. האומר לאשה: 'הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאין
 עליך נדרים', ונמצא עליה אחד משלשה נדרים אלו -
 שלא תאכל בשר, או שלא תשטה יין, או שלא תתקשט
 במיני בגדין צבעונין - אינה מקדשת; נמצא עליה נדר
 חוץ מאלו - אף על פי שהוא אומר: 'מקפיד אני אפלו
 על זה', הרי זו מקדשת. ואם אמר לה: 'על מנת שאין
 עליך כל נדר' - אפלו נמצאת שנודרה שלא תאכל חרובין,
 אינה מקדשת.
 ז. 'הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאין ביך מומין',
 ונמצא בה אחד מן המומין הפוסלין בנשים - אינה
 מקדשת; נמצא בה מום אחר חוץ מאותם המומין - אף
 על פי שאמר: 'מקפיד אני אפלו על זה', הרי זו מקדשת.
 ומה הן המומין הפוסלין בנשים? כל המומין הפוסלין
 בפנהים [לעבודה במקדש], פוסלין בנשים; ובהלכות ביאת
 מקדש, יתבארו כל מומי הפנהים. ויותר עליהן בנשים -
 ריח רע [מהגורן], וזעה, וריח הפה, וקול עכה, ודדין גסין
 מתברותיה טפח, וטפח בין דד לדד, ונשיכת כלב ונעשה
 המקום צלקת, ושומא [יבלת] שעל הפדחת [מצח], אפלו
 היתה קטנה ביותר, ואפלו קרובה משער ראשה ואף על
 פי שאין בה שער, וזו היא השומא שיתרה באשה על
 הפנהים. אבל אם היתה שומא שיש בה שער בשאר
 הפנים, או שומא גדולה פאסר [מטבע איטלקי קטן] אף על
 פי שאין בה שער - הרי זה מום בין בכהנים בין בנשים.
 ח. המקדש אשה סתם ונמצא בה אחד מן המומין
 הפוסלין בנשים, או נמצא עליה אחד משלשה נדרים -
 הרי זו מקדשת מספק. קדשה על מנת שאין עליה נדרים
 והיו עליה נדרים, והלכה אצל חכם והתיר לה - הרי זו
 מקדשת.
 ט. קדשה על מנת שאין בה מומין והיו בה מומין, והלכה
 אצל רופא ורפא אותה - אינה מקדשת. אבל אם התנה
 האיש שאין עליו נדרים, ושואין בו מומין, והיו עליו
 נדרים, והיו בו מומין, והלך אצל חכם והתירו, אצל רופא
 ורפאו - הרי זו מקדשת; שאין לאיש גנאי במומין שפכו
 נרפאו, ואין האשה מקפדת על זאת.
 י. האומר לאשה: 'הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאאתן
 ליך מאתיים וזו מכאן ועד שלשים יום' - אם נתן לה בתוך
 שלשים יום, מקדשת; ואם עברו שלשים יום ולא נתן,
 אינה מקדשת. 'הרי את מקדשת לי בזוים אלו לאחר
 שלשים יום' - אף על פי שנתאכלו המעות [השתמשה בהם]
 בתוך שלשים יום, הרי זו מקדשת לאחר השלשים יום; ו
 אם חזר בו בתוך השלשים, או חזרה היא - אינה
 מקדשת.

לפיכך אם קדשה אחר קדם שיעשה התנאי - אינה
 מקדשת. וכן הדין בגטין ובקמונות.
 יז. כל האומר 'מעכשור', אינו צריך לכפל תנאו ולא
 להקדים התנאי למעשה, אלא אף על פי שהקדים המעשה
 תנאו קים; אבל צריך להתנות בדבר שאפשר לקנימו, ואם
 התנה בדבר שאי אפשר לקנימו - הרי זה כמפליג בדברים
 ואינו מתכוון ברצינות, ואין שם תנאי. וכל האומר 'על מנת'
 - הרי זה כאומר 'מעכשור', ואינו צריך לכפל התנאי ולא
 להקדימו למעשה.
 יח. כיצד? האומר לאשה: 'הרי את מקדשת לי על מנת
 שתתני לי מאתיים וזו', 'הרי זה גטף על מנת שתתני לי
 מאתיים וזו', 'הרי חצר זו נתונה לך כמתנה על מנת שתתן
 לי מאתיים וזו' - הרי תנאו קים, ונתקדשה האשה, או
 נתגרשה, וזכה זה בחצר, והם יתנו מאתיים וזו, ואם לא
 יתנו - לא תהיה זו מקדשת, ולא תתגרש זו, ולא יזכה זה
 בחצר, ואף על פי שלא כפל תנאו, ואף על פי שהקדים
 המעשה לתנאי ונתן הקדושין או הגט לידה והחזיק זה
 בחצר ואחר כך השלים תנאו; שהרי פשיטתה התנאי -
 יזכה זה בחצר, ונתקדש זה ונתגרש זה, משעה ראשונה
 שבה נעשה המעשה, כאלו לא היה שם תנאי כלל.

פרק ז

א. האומר לאשה: 'הרי את מקדשת לי על מנת שירצה
 אבי' [שיאמר "הן"] - רצה האב [אמר "הן"], מקדשת; לא
 רצה, או ששתק, או שמת קדם ששמע הדבר - אינה
 מקדשת. 'על מנת שלא ימחה אבי' - שמע ומחה, אינה
 מקדשת; לא מחה, או שמת - הרי זו מקדשת. מת הבן
 ואחר כך שמע האב - מלמדין את האב שיאמר 'איני
 רוצה', כדי שלא יהא שם קדושין, ולא תפל לפני יבם.
 ב. האומר לאשה: 'הרי את מקדשת לי בזה על מנת שיש
 לי מאתיים וזו', או 'בית כור עפר' [שטח שניתן לזרוע בו כור]
 - אם יש שם עדים שיש לו, הרי זו מקדשת; ואם אין לו,
 הרי זו מקדשת מספק; שמה יש לו, והוא אומר 'אין לי'
 - כדי לקלקלה [להכשילה באיסור אשת איש].
 ג. 'הרי את מקדשת לי בזה על מנת שיש לי מאתיים וזו',
 או 'בית כור עפר במקום פלוני' - אם יש לו באותו
 המקום, הרי זו מקדשת; ואם אין לו באותו המקום
 שאמר, הרי זו מקדשת מספק - שמה יש לו שם, והוא
 מתכוון לקלקלה.
 ד. 'הרי את מקדשת לי בזה על מנת שאראף מאתיים וזו',
 או 'בית כור עפר' - הרי זו מקדשת, ויראה; הראה
 הזוים ביד אחרים, או שהראה בית כור עפר בשדה
 אחרים - אינה מקדשת, עד שיראה משלו. לקח המעות
 במלואו או בשתפות, או ששכר השדה או לקחה באריסות
 [לעבוד בה תמורת חלק מהיכול] - אינה מקדשת, עד שיראה
 משלו; שמשמע 'שארף', שאראף שעמי לעצמי דבר זה
 שאמרתי לך.

מתוך מהדורת חזק

47 לתוך ידה - אינה מקדשת עד שישלים; ואפלו בדינר
 48 האחרון שניהן יכולים לחזור זה בזה. וכן אם נמצא מנה
 49 חסר דינר, או נמצא מהם דינר נחשת (ולא מכסף) - אינה
 50 מקדשת. נמצא בהם דינר רע (חסר במשקלן) - אם יכולה
 51 להוציאו על ידי הדחק, נחליפנו; ואם לאו, אינה מקדשת.
 52 יח. אמר לה: 'הרי את מקדשת לי בבגדים אלו שהן שוין
 53 חמשים דינר', והיו של משי וכיוצא בהן שהאשה מתאנה
 54 להן - אם היו שוין חמשים, הרי זו מקדשת משעת
 55 לקיחה; ואינן צריכין שומא בשוק ואחר כך תהיה
 56 מקדשת, כדי שתסמך דעתה, אלא הואיל והם שוין
 57 כשאמר לה, הרי זו מקדשת משעה ראשונה. ואם אינם
 58 שוין, אינה מקדשת.
 59 יט. איש ואשה שהיו עסקין בדברי ארוסין, הוא אומר:
 60 'במאה דינר אקדש אותך', והיא אומרת: 'איני מתקדשת
 61 לך אלא במאתים זוז', והלך זה לביתה וזו לביתה (מבלי
 62 להסכים), ואחר כך תבעו זה את זה (הסכימו לחדש את הקשר)
 63 וקדשו סתם (בלי להכיר סכום) - אם האיש תבע את האשה,
 64 יעשו דברי האשה; ואם האשה תבעה את האיש, יעשו
 65 דברי האיש.
 66 כ. העושה שליח לקדש לו אשה, והלך השליח וקדשה
 67 על תנאי - אינה מקדשת; וכן אם אמר לו לקדשה על
 68 תנאי, והלך וקדשה סתם, או על תנאי אחר, או ששנה את
 69 התנאי - אינה מקדשת.
 70 כא. אמר לו: 'קדשה לי במקום פלוני', והלך וקדשה
 71 במקום אחר - אינה מקדשת; 'קדשה לי והרי היא במקום
 72 פלוני', והלך וקדשה במקום אחר - הרי זו מקדשת, מפני
 73 שמראה מקום הוא לו (ציון לו היכן היא נמצאת). וכן היא
 74 שאמרה לשלוחה: 'קבל לי קדושי במקום פלוני', וקבל
 75 לה במקום אחר - אינה מקדשת; 'הרי הבעל במקום
 76 פלוני', וקבל לה במקום אחר - הרי זו מקדשת, מפני
 77 שמראה מקום היא לו.
 78 כב. המקדש את האשה וחזר בו מיד הוא או היא, אף על
 79 פי שחזרו בתוך כדי דבור (בטווח מידי של זמן אמירת משפט)
 80 - אין חזרתם בלום, והרי היא מקדשת.
 81 כג. המקדש על תנאי וחזר אחר כמה ימים ובטל התנאי,
 82 אף על פי שבטלו בינו לבינה שלא בפני עדים - בטל
 83 התנאי, והרי היא מקדשת סתם. וכן אם היה התנאי מן
 84 האשה, ובטלה אותו אחר כן בינה לבינו - בטל התנאי.
 85 לפיכך המקדש על תנאי וכנס סתם (נשאה ללא הזכרת התנאי)
 86 או בעל סתם - הרי זו צריכה גט אף על פי שלא נתקיים
 87 התנאי, שמא בטל התנאי כשבעל או כשכנס. וכן המקדש
 88 בפחות מפרוטה, או במלחה (שחייבת לו), וחזר ובעל סתם
 89 בפני עדים - צריכה גט, שעל בעילה זו סמך ולקדשה בה,
 90 ולא על אותן הקדושין הפסולין; תזקה היא שאין אדם
 91 מישאל הפשרים עושה בעילתו בעילת זנות, והרי בידו
 92 עתה לעשותה בעילת מצוה.

1 יא. בא שני וקדשה בתוך השלשים יום, הרי זו מקדשת
 2 לשני לעולם, לפי שבשעה שקדשה השני לא היתה
 3 מקדשת, ותפסו בה קדושי שני ונעשית אשת איש, ולאחר
 4 השלשים יום, כשיבואו קדושי ראשון, ימצאו אותה אשת
 5 איש, ונמצא הראשון כמי שקדש אשת איש שאין
 6 הקדושין תופסין בה.
 7 יב. האומר לאשה: 'הרי את מקדשת לי מעכשו לאחר
 8 שלשים יום בדינר זה', ובא אחר וקדשה בתוך השלשים
 9 - הרי זו מקדשת מספק לשניהם; לפיכך שניהם נותנין
 10 גט, בין בתוך השלשים יום בין לאחר השלשים יום. 'הרי
 11 את מקדשת לי מעכשו לאחר שלשים יום', ובא אחר
 12 ואמר לה: 'הרי את מקדשת לי מעכשו לאחר עשרים יום',
 13 ובא אחר ואמר לה: 'הרי את מקדשת לי מעכשו לאחר
 14 עשרה ימים', אפלו הן מאה על הסדר הזה - קדושי בלן
 15 תופסין בה; וצריכה גט מכל אחד ואחד, מפני שהיא
 16 מקדשת לכלן בספק.
 17 יג. האומר לאשה: 'הרי את מקדשת לי חוץ מפלוני',
 18 כלומר שלא תאסר עליו, אלא תהיה אשת איש על כל
 19 העולם ולפלוני כפנויה - הרי זו ספק מקדשת. אבל אם
 20 אמר לה: 'הרי את מקדשת לי על מנת שתהיי מתרת
 21 לפלוני' - הרי זו מקדשת, ותהיה אסורה על אותו פלוני
 22 כשאר העם, מפני שהתנה בדבר שאי אפשר לקנאו.
 23 יד. הנותן שתי פרוטות לאשה ואמר לה: 'הרי את
 24 מקדשת לי היום באחת, ובאחת לאחר שאגרוף' - הרי זו
 25 מקדשת, וכשיגרוש אותה תהיה מקדשת עד שיגרוש אותה
 26 פעם שניה מן קדושי פרוטה שניה. אבל האומר לאשה:
 27 'הרי את מקדשת לי בזה לאחר שאתגיר', 'לאחר
 28 שתתגיר', 'לאחר שאשתחרר' (מהיותו עבד כנעני), 'לאחר
 29 שתשתחרר' (מהיותה שפחה כנענית), 'לאחר שזימות בעלך',
 30 'לאחר שתמות אחותך' [שכעת היא אשתך] - אינה מקדשת,
 31 לפי שאינו יכול עתה לקדשה.
 32 טו. האומר ליכמה: 'הרי את מקדשת לי בזה לאחר
 33 שיחלץ לך בביד' - הרי זו מקדשת מספק, הואיל ואלו
 34 קדשה עתה, היו קדושין תופסין בה מספק.
 35 טז. האומר לחברו: 'אם ילדה אשתך נקבה הרי היא
 36 מקדשת לי בזה' - לא אמר פלוס. ואם היתה אשת חברו
 37 מעברת והפר העבר - הרי זו מקדשת. ונראה לי, שצריך
 38 לחזור ולקדש אותה מאביה אחר שחלה, כדי שיכניס אותה
 39 בקדושין שאין בהן דפי (פגם).
 40 יז. האומר לאשה: 'הרי את מקדשת לי במאה דינר', ונתן
 41 לה אפלו דינר אחד - הרי זו מקדשת משלקחה הדינר,
 42 והוא ישלים לה את השאר; שנה כמי שאמר לה: 'הרי
 43 את מקדשת לי בדינר זה על מנת שאשלים לך מאה
 44 דינר', שהיא מקדשת לו מעכשו. במה דברים אמורים?
 45 כשאמר לה במאה דינר סתם. אבל אם פרש ואמר לה:
 46 'הרי את מקדשת לי במאה דינר אלו', והתחיל למנות

פָּרָק ח

46 שָׁמָּא הִרְהַר בְּעִבּוּדָּה וְנָרָה בְּדַעְתּוֹ; שְׁעוֹן עִבּוּדָּה וְנָרָה גְּדוּל
47 הוּא, וּמְשִׁיחֵהָ הִרְהַר לְעַבְדּוֹ בְּלִבּוֹ נַעֲשֶׂה רָשָׁע, שְׁנֹאֲמַר: 'פֶּן
48 יִפְתָּה לְבַכְּכֶם', וְכֵתוּב: "לְמַעַן תִּפְשֵׁן אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל
49 בְּלִבָּם".

50 ו. הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה וְאָמַר: 'הֵייתִי סְבוּרָה שֶׁהִיא כֹּהֲנֶת
51 וְהָרִי הִיא לֹוִיָּהּ', לֹוִיָּהּ וְהָרִי הִיא כֹּהֲנֶת, 'עֲנִיָּה וְהָרִי הִיא
52 עֲשִׂירָה', 'עֲשִׂירָה וְהָרִי הִיא עֲנִיָּה' - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי
53 שְׁלֵא הִטְעֵמוּ; וְכֵן הִיא שְׁאֲמָרָה: 'סְבוּרָה הֵייתִי שֶׁהוּא כֹּהֵן
54 וְהָרִי הוּא לֹוִי', 'לֹוִי וְהָרִי הוּא כֹּהֵן', 'עֲשִׂיר וְהָרִי הוּא עֲנִי',
55 'עֲנִי וְהָרִי הוּא עֲשִׂיר' - הָרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת, מִפְּנֵי שְׁלֵא הִטְעָה
56 אוֹתָהּ.

פָּרָק ט

58 א. הַמְקַדֵּשׁ שְׁתֵּי נָשִׁים שְׁאֲסוּר לִשְׂא שְׁתֵּיהֶן מִשׁוּם עֲרוּהָ
59 וְיֻקְדְּשׁוּ - כִּאֲחַת - אֵינָן מְקַדְּשׁוֹת. בִּיצֵד? כִּגוֹן שְׁקַדְּשׁ אִשָּׁה
60 וּבִתְהָ, או שְׁתֵּי אֲחִיוֹת כִּאֲחַת - אֵין אַחַת מֵהֶן מְקַדְּשֶׁת.

61 ב. קִדְּשׁ נָשִׁים רַבּוֹת כִּאֲחַת וְאָמַר: 'הָרִי בְּלִכְּן מְקַדְּשׁוֹת
62 לִי, וְהָיוּ בְּהֵן שְׁתֵּי אֲחִיוֹת, או אִשָּׁה וּבִתָּה, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן -
63 אֵין אַחַת מִכֻּלָּן מְקַדְּשֶׁת; אִם אָמַר לְהֵן: 'הָרִי אֵינָה מִכֻּן
64 לְבִיאָה מְקַדְּשֶׁת לִי' - הָרִי בְּלִכְּן מְקַדְּשׁוֹת, חוּץ מֵאֲחִיוֹת, או
65 אִשָּׁה וּבִתָּה, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן. וְכֵן אִם אָמַר לְהֵן: 'הָרִי בְּלִכְּן
66 מְקַדְּשׁוֹת לִי', וְהָיְתָה בְּהֵן שְׁפָחָה, או גוֹיָה, או אִשָּׁה אַחַת
67 עֲרוּהָ, כִּגוֹן אִשֶׁת אִישׁ או בַּתוֹ או אֲחִיתוֹ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן -

68 אֵין אַחַת מִכֻּלָּן מְקַדְּשֶׁת; וְאִם אָמַר: 'הָרִי אֵינָה מִכֻּם לְבִיאָה
69 מְקַדְּשֶׁת' - הָרִי בְּלִכְּן מְקַדְּשׁוֹת לוֹ, חוּץ מֵאִשָּׁה שְׁאֵין
70 הַקְּדוּשָׁיִן תּוֹפְסִין בָּהּ.

71 ג. אָמַר לְשְׁתֵּי אֲחִיוֹת: 'הָרִי אַחַת מִכֻּם מְקַדְּשֶׁת לִי בְּזָה',
72 וְנָתַן לְהֵן פְּרוּטָה, או שְׁקַבְּלָתָה אַחַת עַל יְדֵי (בשביל)
73 חֲבֵרָתָה, וְכֵן הָאוֹמֵר לְאָב: 'אַחַת מִבְּנוֹתֶיךָ מְקַדְּשֶׁת לִי',
74 וְקָבַל הָאָב קְדוּשֶׁתָּהּ - בְּלִכְּן צְרִיכוֹת גַּט מִמֶּנּוּ, וְאָסוּר לוֹ
75 לְבוֹא עַל אַחַת מֵהֶן; מִפְּנֵי שֶׁהַקְּדוּשָׁיִן תּוֹפְסִין בְּהֵן וְאֵף עַל
76 פִּי שְׂאֵי אֶפְשֵׁר לְבוֹא עַל אַחַת מֵהֶן.

77 ד. הַעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה פְּלוּנִית, וְהִלֵּךְ לְקַדְּשָׁה
78 לוֹ, וְקִדְּשׁ הַמְּשַׁלַּח בְּעֲצָמוֹ לְאִמָּה (את אמה) או לְבִתָּה או
79 לְאֲחוֹתָהּ, וְאֵין יְדוּעַ אֵיזוֹ מֵהֶן נִתְקַדְּשָׁה רֵאשׁוֹנָה - שְׁתֵּיהֶן
80 צְרִיכוֹת גַּט וְאָסוּרוֹת עֲלֵיו. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁעֲשֶׂתָה שְׁלִיחַ
81 לְקַדְּשָׁהּ, וְהִלְכָה וְקִדְּשָׁה הִיא עֲצָמָה לְאַחֵר, וְאֵין יְדוּעַ אֵיזָה
82 מֵהֶם קָדָם - שְׁנֵיהֶן נֹתְנִין לָהּ גַּט; וְאִם רָצוּ, אֶחָד נֹתֵן גַּט
83 וְאֶחָד כּוֹנֵס.

84 ה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּרוּחֻקֵּיךָ; אֲבָל אִם קִדְּשָׁה
85 הַשְּׁלִיחַ לְאָב וְקִדְּשָׁה הִיא עֲצָמָה לְבָן, או לְאֲחִיו, וְכִיּוֹצֵא
86 בְּהֵן - שְׁנֵיהֶן נֹתְנִין גַּט, וְהִיא אֲסוּרָה לְשִׁנְיָהּ.

87 ו. הָאוֹמֵר לְשִׁלּוּחוֹ: 'צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה', וּמַת הַשְּׁלִיחַ,
88 וְאֵינוֹ יְדוּעַ אִם קִדְּשׁ לוֹ אִשָּׁה או לֹא קִדְּשׁ - הָרִי זֶה בְּתוֹקֶת
89 שְׁקַדְּשׁ, שְׁחֻקֶת הַשְּׁלִיחַ לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוֹתוֹ, וְהוֹאִיל וְאֵין
90 יְדוּעַ אֵיזוֹ אִשָּׁה קִדְּשׁ לוֹ, הָרִי זֶה אָסוּר בְּכָל אִשָּׁה שִׁישׁ
91 לָהּ קְרוֹבוֹת שֶׁהֵן עֲרוּהָ עֲלֵיו, כִּגוֹן אִשָּׁה שִׁישׁ לָהּ בַּת או

3 א. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּכוֹס זֶה שֶׁל יַיִן' וְנִמְצָא
4 שֶׁל דְּבַשׁ, 'שֶׁל דְּבַשׁ' וְנִמְצָא שֶׁל יַיִן, 'בְּדִינָה זֶה שֶׁל כֶּסֶף'
5 וְנִמְצָא שֶׁל זָהָב, 'שֶׁל זָהָב' וְנִמְצָא שֶׁל כֶּסֶף, 'עַל מִנְתַּ שְׁאֲנִי
6 כֹּהֵן' וְנִמְצָא לוֹ, 'לוֹ' וְנִמְצָא כֹּהֵן, 'נִתִּין' [גִּבְעוּנִין] וְנִמְצָא
7 מִמֶּזֶר, 'מִמֶּזֶר' וְנִמְצָא נִתִּין, 'כֵּן עִיר' וְנִמְצָא כֵּן כֶּרֶךְ [עִיר
8 גְּדוּלָה], 'כֵּן כֶּרֶךְ' וְנִמְצָא כֵּן עִיר, 'עַל מִנְתַּ שְׁאֲנִי עֲשִׂיר'
9 וְנִמְצָא עֲנִי, 'עֲנִי' וְנִמְצָא עֲשִׂיר, 'עַל מִנְתַּ שְׁבִיתִי קְרוֹב
10 לְמִרְחִץ' וְנִמְצָא רְחוּק, 'רְחוּק' וְנִמְצָא קְרוֹב, 'עַל מִנְתַּ שִׁישׁ
11 לִי בַת' או 'שְׁפָחָה גְּדוּלָת' [קולעת שיער] או 'אוֹפָה' וְאֵין
12 לוֹ, עַל מִנְתַּ שְׁאֵין לוֹ וְיֵשׁ לוֹ, 'עַל מִנְתַּ שִׁישׁ לִי אִשָּׁה
13 וּבָנִים' וְאֵין לוֹ, עַל מִנְתַּ שְׁאֵין לוֹ וְיֵשׁ לוֹ - בְּכָל אֵלוֹ
14 וְהַדּוּמִין לְהֵן, אֵינָה מְקַדְּשֶׁת; וְכֵן הִיא שֶׁהִטְעֵמוּ.

15 ב. וּבְכָלֶם - אֵף עַל פִּי שְׁאֲמָרָה: 'בְּלִבִּי הָיָה לְהִתְקַדֵּשׁ לוֹ
16 אֵף עַל פִּי שֶׁהִטְעֵנִי וְאֵין הַדְּבָר כִּמוֹ שְׁאָמַר', וְכֵן אִם אָמַר
17 הוּא: 'בְּלִבִּי הָיָה לְקַדְּשָׁה אֵף עַל פִּי שֶׁהִטְעֵנִי' - אֵינָה
18 מְקַדְּשֶׁת; דְּבָרִים שְׁבָלָב אֵינָן דְּבָרִים.

19 ג. 'הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי עַל מִנְתַּ שְׁאֲנִי בֶּסֶם' [מוכר בשמים]
20 וְנִמְצָא בֶּסֶם וּבְרָסִי [מעבד עוורות], 'עַל מִנְתַּ שְׁאֲנִי כֵּן עִיר'
21 וְנִמְצָא כֵּן עִיר וְכֵן כֶּרֶךְ, 'עַל מִנְתַּ שְׁשָׁמֵי יוֹסֵף' וְנִמְצָא שְׁמוֹ
22 יוֹסֵף וְשִׁמְעוֹן - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת; אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: 'עַל
23 מִנְתַּ שְׁאֵין שְׁמִי אֵלָא יוֹסֵף' וְנִמְצָא שְׁמוֹ יוֹסֵף וְשִׁמְעוֹן,
24 'שְׁאֲנִי אֵלָא בֶּסֶם' וְנִמְצָא בֶּסֶם וּבְרָסִי, 'שְׁאֲנִי אֵלָא כֵּן עִיר'
25 וְנִמְצָא כֵּן עִיר וְכֵן כֶּרֶךְ - אֵין זֶה מְקַדְּשֶׁת.

26 ד. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: 'הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי בְּזָה עַל מִנְתַּ שְׁאֲנִי
27 יוֹדַע לְקָרוֹת' - צְרִיף שִׁינְיָהּ הַתּוֹרָה וְיִתְרָגַם אוֹתָהּ תְּרַגְּמוּ
28 אוּנְקָלוּס הַגֵּר; וְאִם אָמַר לָהּ 'עַל מִנְתַּ שְׁאֲנִי קְרָאָה' - צְרִיף
29 לְהִיּוֹת יוֹדַע לְקָרוֹת תּוֹרָה נְבִיאִים וְכֵתוּבִים בְּדִקְדוּקַת גִּפְהָ.
30 'עַל מִנְתַּ שְׁאֲנִי יוֹדַע לְשִׁנּוֹת' - צְרִיף לְהִיּוֹת יוֹדַע לְקָרוֹת
31 הַמְּשֻׁנָּה; 'עַל מִנְתַּ שְׁאֲנִי תִנְאָה' - צְרִיף לְהִיּוֹת יוֹדַע לְקָרוֹת
32 הַמְּשֻׁנָּה וְסִפְרָא וְסִפְרֵי וְתוֹסֵפְתָא שֶׁל רַבִּי חִזְיָא.

33 ה. 'עַל מִנְתַּ שְׁאֲנִי תִלְמִיד' - אֵין אוֹמְרִין כִּכֵּן עֲזַאי וְכִכֵּן
34 זֻמָּא [כַּנְדוּלֵי תוֹרָה], אֵלָא כָּל שְׁשׂוֹאֲלִין אוֹתוֹ דְּבַר אֶחָד
35 בְּתִלְמוּדוֹ וְאוֹמְרוֹ, וְאֶפְלוּ בְּהִלְכוֹת הַתַּג שְׁמִלְמְדִין אוֹתָן
36 בְּרַבִּים מְדַבְּרִים הַקְּלִים סְמוּךְ לְחַג כְּדִי שִׁיחֵיו כָּל הַעַם
37 בְּקִיאֵין בְּהֵן. 'עַל מִנְתַּ שְׁאֲנִי חֲכָם' - אֵין אוֹמְרִין כְּרַבִּי
38 עֲקִיבָה וְחִבְרִיו, אֵלָא כָּל שְׁשׂוֹאֲלִין אוֹתוֹ דְּבַר חֲכָמָה [סִבְרָה]
39 בְּכָל מְקוֹם [בַּתּוֹרָה] וְאוֹמֵר. 'עַל מִנְתַּ שְׁאֲנִי גְבוּר' - אֵין
40 אוֹמְרִין כְּאֶבְנָר כֵּן גֵּר וְכִיּוֹצֵא, אֵלָא כָּל שְׁחִבְרִיו מִתְּנִיאִים
41 מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי גְבוּרָתוֹ. 'עַל מִנְתַּ שְׁאֲנִי עֲשִׂיר' - אֵין אוֹמְרִין
42 כְּרַבִּי אֶלְעָזָר כֵּן עֲזַרְיָה, אֵלָא כָּל שְׁבִנֵי עִירוֹ מְכַבְּדִין אוֹתוֹ
43 מִפְּנֵי עֲשָׂרוֹ. 'עַל מִנְתַּ שְׁאֲנִי צַדִּיק' - אֶפְלוּ רָשָׁע גְּמוּר, הָרִי
44 זֶה מְקַדְּשֶׁת מִסַּפֵּק, שְׁמָא הִרְהַר בְּתִשּׁוּבָה בְּדַעְתּוֹ. עַל מִנְתַּ
45 שֶׁהוּא רָשָׁע - אֶפְלוּ צַדִּיק גְּמוּר, הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת מִסַּפֵּק,

מתוך מהדורת חזק

- 1 אם או אחות וכיוצא בהן; שאם תאמר ישא זו - שפא
2 אמה קדש לו שלוחו, או אחותה, או בתה. ומתר באשה
3 שאין לה קרובות כגון אלו. היתה לה קרובה, אחות או
4 אם וכיוצא בהן, והיתה הקרובה אשת איש בשעה
5 שעשהו שליח, אף על פי שנתגרשה קדם שימות השליח
6 - הרי זה מתר בה; ואין אומרים שפא קדש השליח את
7 קרובתה אחר שנתגרשה, מפני שלא היתה ראוייה בשעה
8 שעשה השליח, ואין אדם עושה לו שליח לקדש לו אלא
9 אשה שיכול הוא לקדשה בשעת השליחות.
- 10 ז. מי שהיו לו חמשה בנים, ועשו בלן את אביהם שליח
11 לקדש להם נשים, ואמר אבי הבנים לאיש שהיו לו חמש
12 בנות: 'אחת מבנותיך מקדשת לאחד מבני', וקבל האב
13 הקדושין - כל אחת מהן צריכה חמשה גטין מכל האחין,
14 הואיל ובלן נתנו רשות לאב לקדש להם; מת אחד מהן,
15 כל אחת מהן צריכה ארבעה גטין, וחליצה מאחד מהם.
16 ח. האב שהיתה לו בת קטנה, או נערה שהיא ברשותו,
17 ובת בוגרת, ונתנה לו הבוגרת רשות לקדשה, וקדש בתו
18 סתם לאחד - אין הבוגרת בכלל עד שיפרש ויאמר 'בתי
19 הבוגרת שעשת אותי שליח'; לפיכך אין הבוגרת מקדשת,
20 ואחותה מקדשת.
- 21 ט. מי שיש לו שתי בתי (קבוצות) בנות משתי נשים, ובלן
22 ברשותו (שלא בגרו), וקדש אחת מהן, ובשעת הקדושין
23 אמר לבצל: 'קדשתי לך את בתי הגדולה' - אף על פי
24 שיש לו מר, שפא גדולה שבגדולות (מאשתו הראשונה) קדש
25 לו, או גדולה שבקטנות (מאשתו השניה), או קטנה
26 שבגדולות שהיא גדולה מן הגדולה שבקטנות - הרי בלן
27 מתרות, חוץ מן הגדולה שבגדולות, והיא לבדה
28 המקדשת. וכן אם קדש בתו הקטנה - אף על פי שיש
29 לומר, שפא קטנה שבקטנות, או קטנה שבגדולות, או
30 גדולה שבקטנות שהיא קטנה מן הקטנה שבגדולות - הרי
31 בלן מתרות, חוץ מן הקטנה שבקטנות, והיא לבדה
32 המקדשת; שמשמע 'בתי הגדולה', שאין בבנותיו גדולה
33 ממנה; ומשמע 'הקטנה', שאין בהן קטנה ממנה.
- 34 י. נאמן האב לומר על בתו קדם שתבגר שהיא מקדשת,
35 ואוסרה על הכל.
- 36 יא. האב שאמר: 'קדשתי את בתי ואיני יודע למי
37 קדשתי' - הרי זו אסורה לעולם על כל אדם, עד
38 שיאמר: 'נדע לי שלפלוני קדשתי'; ותהיה צריכה ממנו
39 גט בלבד, ואף על פי שנודע לו אחר שבגרה.
- 40 יב. אמר האב: 'איני יודע למי קדשתי', ובא אחד
41 ואמר: 'אני הוא שקדשתי' - נאמן אף לכנס, ואינו צריך
42 קדושין אחרים.
- 43 יג. באו שנים, זה אומר 'אני קדשתי', וזה אומר 'אני
44 קדשתי' - שניהם נותנין גט; ואם רצו, אחד נותן גט
45 ואחד כונס. כנסה, ואחר כך בא אחר ואמר: 'אני הוא
46 שקדשתי' - אינו נאמן, ואינו אוסרה על בעלה.
- 47 יד. האשה שאמרה: 'נתקדשתי ואיני יודעת למי
- נתיקדשתי, ובא אחד ואמר: 'אני הוא שקדשתי' - נאמן
לתן גט, ותהיה מתרת לכל אדם חוץ ממנו; אבל אינו
נאמן לכנס, שפא יצרו תקפו והיא תרגיל לו (תחפה עליו)
כדי להתירה.
- טו. האומר לאשה 'קדשתי', והיא אומרת 'לא קדשתי'
- הוא אסור בקרובותיה, והיא מתרת בקרוביו. היא
אומרת 'קדשתי', והוא אומר 'לא קדשתי' - הוא מתר
בקרובותיה, והיא אסורה בקרוביו. 'קדשתי', והיא
אומרת 'לא קדשתי אלא בתי' - הוא אסור בקרובות גדולה
(האם), וגדולה מתרת בקרוביו; ומתר בקרובות הבת,
והבת מתרת בקרוביו. 'קדשתי את בתך', והיא אומרת 'לא
קדשתי אלא אותי' - הוא אסור בקרובות הבת, והבת
מתרת בקרוביו; ומתר בקרובות האם, והאם אסורה
בקרוביו.
- טז. וכל אלו שטוענין (לתקפות) הקדושין (בין הוא בין היא
- בשטען הטוען שהיו שם קדושין בפני עדים והלכו
למדינה אחרת או מתו; אבל אם הודו שהיו הקדושין
בלא עדים - אין פאן קדושין, כמו שבארנו. וכל מקום
שתאמר אשה לאיש 'קדשתי', והוא אומר 'לא קדשתי' -
מבקשים ממנו שיכתב לה גט כדי להתירה לשאר העם,
שאין לו בזה הפסד; ואם נתן לה גט מעצמו, כופין אותו
לתן כתובה.
- יז. העושה לו שליח לקדש לו אשה, והלך (השליח)
וקדשה לעצמו - הרי זו מקדשת לשליח; ואסור לעשות
כך. וכל העושה דבר זה וכיוצא בו בשאר דברי מקח
וממכר, נקרא רשע.
- יח. העושה שליח לקדש לו אשה, והלך וקדשה, השליח
אומר 'לעצמי קדשתי', והאשה אומרת 'לאיש ששלחו
נתקדשתי' - אם לא עשה (מינה) השליח בעדים, הרי
השליח אסור בקרובותיה, והיא מתרת בקרוביו; והאשה
אסורה בקרובי המשלח, והמשלח מתר בקרובותיה. ואם
החזק השליח בעדים (מינה אותו בפני עדים), הרי זו מקדשת
לראשון.
- יט. אמרה: 'איני יודעת למי נתקדשתי, אם לשולח או
לשלוחו' - אם לא החזק השליח בעדים, הרי זו מקדשת
לשני; ואם החזק שהוא שלוחו, שניהם כותבין גט. ואם
רצו, אחד נותן גט ואחד כונס.
- כ. האשה שעשת שליח לקדשה, והלך וקדשה, ובעת
הליכתו בטלה השליחות וחזרה בה, ואין ידוע אם קדם
שקבל לה הקדושין חזרה או אחר הקדושין - הרי זו
מקדשת מספק; וכן האיש שעשה שליח וחזר בו.
- כא. המקדש אחת מחמש נשים ואינו יודע איזו מהן
קדש, וכל אחת ואחת אומרת 'אותי קדש' - אסור
בקרובות בלן; ונותן גט לכל אחת ואחת, ומניח כתובה
אחת ביניהן ומספלק. ואם קדש בביאה, קנסו אותו
תקמים שימתן כתובה לכל אחת ואחת. והדבר ידוע
שהכתובה שכתב לאחת מהן אכרה, וכל אחת ואחת

48 **כט.** החזק שטר כתבתה [על ידי שראו אותו] - אם דרף
 49 מקצת אנשי המקום שמקדשין ואחר כך כותבין, חוששין
 50 לה; ואף על פי שאין שם סופר, אין אומרין שמא מפני
 51 הסופר שמצא הקדים וכתב. ואם דרף כל אנשי המקום
 52 שכותבין הכתבה קדם הקדושין, אין חוששין לה.
 53 ל. שנים אומרים 'ראינוה שנתקדשה ביום פלוני, ושנים
 54 אומרים 'לא ראינוה' - אף על פי שכלם שוכנים בחצר
 55 אחת, הרי זו מקדשת; שאין 'לא ראינוה' ראיה, שדרף
 56 העם לקדש בצנעה.
 57 **לא.** אמר עד אחד 'מקדשת היא', והיא אומרת 'לא
 58 נתקדשתי' - הרי זו מתרת. אחד אומר 'מקדשתי', ואחד
 59 אומר 'אינה מקדשת' - לא תנשא, ואם נשאת לא תצא,
 60 שהרי היא אומרת: 'לא נתקדשתי'. אמרה 'מקדשתי אני',
 61 ולאחר זמן עמדה וקדשה עצמה - אם נתנה אמתלה
 62 לדבריה [הסבר למה שאמרה 'מקודשת אני'] ואמרה: 'מפני כך
 63 וכך אמרתי בתחלה שאני מקדשת', וראינו בדבריה ממש
 64 - הרי זו מתרת לשני. ואם לא נתנה אמתלה לדבריה, או
 65 שנתנה ואין בה ממש - הרי זו אסורה, וקדושי שני קדושי
 66 ספק, לפיכך נתן לה גט, ותהיה אסורה עליו ועל הכל
 67 עד שיבוא ארוסה. וכן האשה שבאת ואמרה 'אשת איש
 68 אני', ותורה ואמרה 'פנויה אני' - אם נתנה אמתלה
 69 לדבריה ויש בדבריה ממש - הרי זו נאמנת.

פָּרְקֵי

70 **א.** הארוסה אסורה לבעלה מדברי סופרים כל זמן שהיא
 71 בבית אביה; והבא על ארוסתו בבית חמיו, מפני אותו
 72 מכת מרדות [מלקות מרבנן]. ואפלו קדשה בכיאה, אסור
 73 לו לבוא עליה ביאה שניה בבית אביה, עד שביא אותה
 74 לתוך ביתו ויתחד עמה ויפרישנה לו; ויחוד זה הוא
 75 הנקרא כניסה לחפה, והוא הנקרא 'נשואין' בכל מקום.
 76 והבא על ארוסתו לשם נשואין אחר שקדשה - משערה
 77 בה קנאה, ונעשית נשואה, והרי היא אשתו לכל דבר.
 78 **ב.** כיון שנוכסה הארוסה לחפה - הרי זה מתר לבוא
 79 עליה בכל עת שיצאה, והרי היא אשתו גמורה לכל דבר.
 80 ומשתכנס לחפה - נקראת נשואה, אף על פי שלא נבעלה,
 81 והוא שתהיה ראויה לבעלה; אבל אם הייתה נדה, אף על
 82 פי שנוכנסה לחפה ונתחד עמה - לא גמרו הנשואין, והרי
 83 היא בארוסה עדין.
 84 **ג.** וצריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קדם הנשואין,
 85 והן שש ברכות, ואלו הן: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך
 86 העולם, שהכל ברא לכבודו'. 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך
 87 העולם, יוצר האדם'. 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם,
 88 אשר יצר את האדם בצלמו, בצלם דמות תבניתו, והתקין
 89 לו ממנו בנין עדי עד, ברוך אתה ה' יוצר האדם'. 'שוש
 90 תשיש ותגל עקרה, בקבוץ בניה לתוכה בשמחה, ברוך
 91 אתה ה' משמח ציון בבניה'. 'שמח תשמח רעים אהובים,
 92 כשמחך יצירך מקדם בגן עדן, ברוך אתה ה' משמח עמו

1 אומרת 'אני היא שקדשתי וכתבתה לי כתבה ואבדה
 2 כתבתי'.
 3 **כב.** האשה שיצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני - הרי
 4 זו בחזקת מקדשת, אף על פי שאין שם ראיה ברורה; וכל
 5 קול שלא החזק בבית דין, אין חוששין לו. וכיצד הוא
 6 הקול שתחזק זו בו שהיא מקדשת? כגון שבאו שנים
 7 והעידו שראו הנרות דולקים ומטות מצעות, ובני אדם
 8 נכנסין ויוצאין, ונשים שמחות לה ואומרות: 'נתקדשה
 9 פלונית היום, נתקדשה פלונית היום'. שמעו אותן
 10 אומרות: 'פלונית נתקדש היום' - אין חוששין לה, שמא
 11 נדמנו לקדש ולא נתקדשה; עד שישמעו שנתקדשה. וכן
 12 אם באו שנים ואמרו: 'ראינו כמו שמחת ארוסין ושמענו
 13 הברה [המולה], ושמענו מפלוני ששמע מפלוני שנתקדשה
 14 פלונית בפני פלוני ופלוני, והלכו להם העדים למדינה
 15 אחרת, או מתו' - הרי זה קול שמחזיק אותה מקדשת.
 16 **כג.** במה דברים אמורים? שלא הייתה שם אמתלה וטעם
 17 השוכר את הקולן; אבל אם הייתה שם אמתלה, ושמעו
 18 האמתלה ושמעו שנתקדשה - לא החזקה מקדשת. כיצד
 19 היא האמתלה? פלונית נתקדשה על תנאי, או קדושי ספק
 20 - לא החזקה; אלא שואלין אותה, וסומכין על דבריה,
 21 הואיל ואין שם ראיה ברורה ולא קול חזק.
 22 **כד.** יצא עליה קול שנתקדשה לפלוני, ולאחר ימים אמרו
 23 אמתלה - אם מראין הדברים בבית דין שהוא כן - סומכין
 24 על האמתלה, ולא תחזק מקדשת; ואם לאו - הואיל ולא
 25 נשמעה האמתלה בעת שושמעו הקדושין, אין חוששין
 26 לאמתלה.
 27 **כה.** מעשה באחת שיצא עליה קול שנתקדשה לבנו של
 28 פלוני, ולאחר זמן שאלו את אביו ואמר: 'על תנאי כך
 29 נתקדשה לו, ולא נתקם התנאי'; ולא סמכו חכמים על
 30 דבריו, אלא אמרו: 'הרי זו ספק מקדשת, וכאלו אין שם
 31 אמתלה'.
 32 **כו.** יצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני, ובא שני
 33 וקדשה בפנינו - בודקין על קדושי ראשון, שהם בקול:
 34 אם באו עדים בראיה ברורה שהיא מקדשת לראשון, אין
 35 קדושי שני בלום; ואם לאו - מגרש ראשון שקדושו
 36 בקול, ונושא השני שקדושו ודאי. ואם גרש השני, לא
 37 יכנס הראשון, שמא יאמרו החזיר גרושתו מן הארוסין
 38 אחר שנתארסה לאחר.
 39 **כז.** יצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני, ויצא קול אחר
 40 כמותו שהיא מקדשת לאחר - אחד כותב גט ואחד כונס,
 41 בין ראשון בין אחרון.
 42 **כח.** מקום שנהגו לשלח סבלונות [מתנות] לארוסה אחר
 43 שתתארס, ובאו עדים שראו סבלונות הובלו לה - חוששין
 44 לה שמא נתקדשה וצריכה גט מספק, אף על פי שרוב
 45 אנשי העיר אין משלחין אלא קדם הארוסין. ומקום שנהגו
 46 בלם לשלח הסבלונות תחלה ואחר כך מקדשין, וראו
 47 סבלונות - אין חוששין לה.

מתוך מהדורת חזק

48 בלא כתבה. אבל המוכרת כתבתה לאחרים בטובת הנה
 49 [במחיר זול], אינו צריך לכתב לה כתבה אחרת; שלא תקנו
 50 כתבה אלא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציא, ואם
 51 הוציאה זה משלם כתבה ללוקח, בדרך שהיה משלם לה
 52 אם לא מכרה.
 53 יא. המאוס את האשה וכתב לה כתבה ולא נכנסה לחפה
 54 - עדין ארוסה היא, ואינה נשואה; שאין הכתבה עושה
 55 הנשואין. ואם מת או גרשה, גובה עקר כתבתה מבני
 56 חורין [מנכסים שברשותו, שלא נמכרו]; ואינה גובה תוספת
 57 כלל, הואיל ולא נכנסה. אבל אם ארס ולא כתב כתבה,
 58 ומת או גרשה והיא ארוסה - אין לה כלום, ואפלו העקר;
 59 שלא תקנו לה עקר כתבתה עד שתנשא או עד שיכתב.
 60 והמאוס את בתו וכתב לה המאוס כתבה, ומת או גרשה
 61 כשהיא נערה - כתבתה לאביה, כמו שבארנו.
 62 יב. וכן תקנו חכמים, שכל הנשוא בתולה, יהיה שמח
 63 עמה שבעת ימים - אינו עוסק במלאכתו, ולא נושא ונותן
 64 בשוק, אלא אוכל ושותה ושמת, בין שהיה בחור [ריוק]
 65 בין שהיה אלמן; ואם היתה בעולה, אין פחות משלשה
 66 ימים; שתקנת חכמים היא לבנות ישראל, שיהיה שמח
 67 עם הבתולה שבעה ימים, ועם הבעולה שלשה ימים, בין
 68 בחור בין אלמן.
 69 יג. יש לו [מותר] לאדם לשא נשים רבות פחות ביום
 70 אחד, ומכרף ברפת חתנים לכל כאחד. אבל לשמחה, צריך
 71 לשמח עם כל אחת שמחה הראויה לה - אם בתולה,
 72 שבעה, ואם בעולה, שלשה; ואין מערבין שמחה
 73 בשמחה.
 74 יד. מתר לאדם לשא בכל יום חול, אפלו בתשעה באב,
 75 בין ביום, בין בלילה. אבל אין נושאין לא בערב שבת
 76 ולא באחד בשבת - גזרה שמא יבוא לידי חלול שבת
 77 בתקון הסעודה, שהחתן טרוד בסעודתו; ואין צריך לומר,
 78 שאסור לשא בשבת. ואפלו בחלו של מועד אין נושאין
 79 נשים, כמו שבארנו - לפי שאין מערבין שמחה בשמחה,
 80 שגאמר: "מלא שבע זאת, ונתנה לך גם את זאת". ושאר
 81 הימים, מתר לשא בכל יום שירצה - והוא שיטרח
 82 בסעודת נשואין שלשה ימים קדם יום הנשואין.
 83 טו. מקום שאין בית דין יושבין בו אלא בשני ובחמישי
 84 בלבד, בתולה נשאת ביום רביעי, שאם היתה לו טענת
 85 בתולים [שלא מצאה בתולה], ישפם לבית דין; ומנהג
 86 חכמים הוא, שהנשוא את הבעולה ישאנה בחמישי, כדי
 87 שיהיה שמח עמה חמישי וערב שבת ובשבת, ויוצא
 88 למלאכתו ביום הראשון.
 89 טז. המאוס בתו קטנה ותבעה הבעל לנשואין - בין היא
 90 בין אביה יכולין לעכב שלא תנשא עד שתגדיל ותעשה
 91 נערה. ואם רצו ונכנסה, כונס; ואין ראוי לעשות כן.
 92 יז. ארסה ושהה כמה שנים ותבעה לנשואין והרי היא
 93 נערה - נותנין לה שנים עשר חדש מיום התביעה לפרנס
 94 את עצמה [בבגדים ותכשיטים] ולתקן מה שהיא צריכה לו,

1 ובונה ירושלים. 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר
 2 ברא ששון ושמחה, חתן וכלה, גלה ורנה אהבה אהבה
 3 שלום ורעות, מהרה ה' אלהינו ישמע מערי יהודה
 4 ומחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול
 5 כלה, קול מצהלות חתנים ממשחה ונערים מגנינתם, ברוך
 6 אתה ה' משמח חתן עם הכלה'.
 7 ד. ואם יהיה שם יין - מביא כוס של יין, ומכרף על היין
 8 תחלה, ומסדר את פלן על הכוס, ונמצא מכרף שבע
 9 ברכות. ויש מקומות שנהגו להביא הדס עם היין, ומכרף
 10 על הדס [ברכת הבשמים] אחר היין, ואחר כך מכרף השש.
 11 ה. ואין מכרכין ברפת חתנים אלא בעשרה גדולים ובני
 12 חורין; וחתן מן המנין.
 13 ו. המאוס את האשה, וברף ברפת חתנים, ולא נתיחד
 14 עמה בביתו - עדין ארוסה היא; שאין ברפת חתנים עושה
 15 הנשואין, אלא כניסה לחפה. ארס וכנס לחפה ולא ברף
 16 ברפת חתנים - הרי זו נשואה גמורה, וחזור ומכרף אפלו
 17 אחר כמה ימים. ולא תנשא נדה עד שתטהר, ואין מכרכין
 18 לה ברפת חתנים עד שתטהר. ואם עבר ונשא וברף, אינו
 19 חוזר ומכרף.
 20 ז. וצריך לכתב כתבה קדם כניסה לחפה, ואחר כך יהיה
 21 מתר באשתו; והחתן נותן שכר הסופר. וכמה הוא כותב
 22 לה? אם היתה בתולה, אין כותבין לה פחות ממאתים
 23 דינר; ואם היתה בעולה, אין כותבין לה פחות ממאה
 24 דינר. וזה הוא הנקרא 'עקר כתבה'. ואם רצה להוסיף לה,
 25 אפלו כפר זהב - מוסיף. ודין התוספת ודין העקר אחד
 26 הוא לרב הדברים; לפיכך כל מקום שגאמר בו כתבה
 27 סתם, הוא העקר והתוספת כאחד. וחכמים הם שתקנו
 28 כתבה לאשה, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציא.
 29 ח. דינרים אלו - לא תקנו אותם מן הפסוף הטהור אלא
 30 ממטבע שהיה באותן הימים, שהיה שבעה חלקים נחשת
 31 וחלק אחד כסף, עד שהיה בסלע [שהוא ד' דינרים] חצי זה
 32 כסף; ונמצאו מאתים דינרים של בתולה, חמשה ועשרים
 33 דינר של כסף, ומאה של בעולה, שנים עשר דינר ומחצה.
 34 ומשקל כל דינר - שש ותשעים שעורות, כמו שבארנו
 35 בתחלת עירובין. והדינר - הוא הנקרא 'זו' בכל מקום,
 36 בין שהיה מן הפסוף הטהור, בין שהיה ממטבע אותן
 37 הימים.
 38 ט. אין פוחתין לבתולה ממאתים, ולבעולה ממאה; וכל
 39 הפוחת, בעילתו בעילת זנות. אחד הכותב את הכתבה
 40 בשטר, ואחד שהעידו עליו עדים [שהתחייב דמי כתובה] וקנו
 41 מידו [התחייב בקנין סודר] שהוא חייב לה מאה או מאתים -
 42 הרי זה מתר; וכן אם נתן לה משלטלין כנגד כתבתה -
 43 הרי זה מתר לבעל, עד שהיה לו פנאי לכתב.
 44 י. הכונס את האשה ולא כתב לה כתבה, או שכתב ואבד
 45 שטר הכתבה, או שמחלה כתבתה לבעלה, או שמכרה לו
 46 כתבתה - חוזר וכותב לה כתבה עקר, אם רצה לקנמה;
 47 לפי שאסור לו לאדם לשהות עם אשתו אפלו שעה אחת

46 כָּלֵל; וְהַחֲרָשֶׁת, אִף עַל פִּי שְׁנַיִם לָהּ נִשְׁוֵאִין מִדְּבָרֶיהֶם
 47 [מדרבנן], לֹא תִקְנוּ לָהּ כְּתֻבָּה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִמְנְעוּ וְלֹא יִשְׁאוּ
 48 אוֹתָהּ. וְכִשְׁם שְׁאִין לָהּ כְּתֻבָּה, כִּף אֵין לָהּ מְזוּנוֹת, וְלֹא
 49 תִּנְאִי מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה; וְאִם כְּנִסָּה [נִשְׂאָה כִשְׂהִיא] חֲרָשֶׁת
 50 וְנִתְפַקְחָה - יֵשׁ לָהּ כְּתֻבָּה וְתִנְאֵי כְּתֻבָּה, וְכִתְבָתָּה מֵאָה.
 51 ה. נִשְׂאָ חֲרָשֶׁת אוֹ שׁוֹטָה וְכִתְבָ לָהּ מֵאָה מְנָה - כְּתֻבָתָן
 52 קִיָּמָת, מִפְּנֵי שֶׁרָצָה לְהִזְיֵק נְכָסָיו.
 53 ו. חֲרָשׁ אוֹ שׁוֹטָה שֶׁנִּשְׂאָו נְשִׁים פְּקֻחוֹת - אִף עַל פִּי
 54 שְׁנֵיפְקֻחַ חֲרָשׁ וְנִשְׂתַּפֶּה הַשׁוֹטָה, אֵין לְנִשְׂיָהּ עֲלֵיהֶן
 55 כְּלוּם [שׁוּם תְּבִיעָה]; רָצוּ לְקַיֵּמַן אַחַר שֶׁהִבְרִיאָו, יֵשׁ לָהֶן
 56 כְּתֻבָּה מֵאָה. וְאִם בֵּית דִּין הֵן שֶׁהִשְׂיאוּ אֶת הַחֲרָשׁ, וְכִתְבוּ
 57 לָהּ כְּתֻבָּה עַל נְכָסָיו - נוֹטְלוֹת כָּל מַה שֶׁכְּתֻבוּ לָהּ בֵּית דִּין;
 58 אֲבָל הַשׁוֹטָה, אֵין בֵּית דִּין מְשִׂיאִין אוֹתָהּ - בְּמִקּוּם שְׁאֵין
 59 תִּקְנָת חֲכָמִים עוֹמְדָת, לֹא תִקְנוּ לוֹ נִשְׁוֵאִין. וְכֵן קָטָן - לֹא
 60 תִקְנוּ לוֹ חֲכָמִים נִשְׁוֵאִין, הוֹאִיל וְסוֹפוֹ לְבֹא לִידֵי נִשְׁוֵאִין
 61 גְּמוּרִין. וּמִפְּנֵי מַה תִּקְנוּ נִשְׁוֵאִין לְקַטְנָה וְאִף עַל פִּי שֶׂהִיא
 62 בָּאָה לִידֵי נִשְׁוֵאִין גְּמוּרִין? כְּדִי שֶׁלֹּא יִנְהַגוּ בָּהּ מִנְהַג הַפְּקָר
 63 [ונות]. וְאֵין מְשִׂיאִין אֶת הַקָּטָן עַד שֶׁבּוֹדְקִין אוֹתוֹ וְיִדְעוּ
 64 שֶׁהִיא סִימְנִין.
 65 ז. קָטָן, אֲפֹלוּ בֵּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיֻום אֶחָד, שֶׁנִּשְׂאָ אִשָּׁה -
 66 אֵין לָהּ כְּתֻבָּה; וְאִם הִגְדִּיל וְקִיָּמָה [נִשְׂאָר לְהִיּוֹת בַּעֲלָהּ] אַחַר
 67 שֶׁהִגְדִּיל, יֵשׁ לָהּ עֵקֶר כְּתֻבָּה מְנָה. וְכֵן גַּר שֶׁנִּתְגַּיֵר הוּא
 68 וְאִשְׁתּוֹ - כְּתֻבָתָהּ מְנָה, שֶׁעַל מְנַת בֵּן קִיָּמָה.
 69 ח. כָּל בְּתוּלָה שֶׁכְּתֻבָתָהּ מְאִתִּים, יֵשׁ לָהּ טַעֲנַת בְּתוּלָה;
 70 וְכָל שֶׁכְּתֻבָתָהּ מְנָה, אוֹ שֶׁלֹּא תִקְנוּ לָהּ חֲכָמִים כְּתֻבָּה - אֵין
 71 לָהּ טַעֲנַת בְּתוּלָה. וְהַמְתַּיַחַד עִם אַרוּסוֹתוֹ קֹדֶם נִשְׁוֵאִין, אֵין
 72 לוֹ טַעֲנַת בְּתוּלָה.
 73 ט. וְמַה הִיא טַעֲנַת בְּתוּלָה? זֶה שֶׁנִּשְׂאָ בְּתוּלָה שֶׁחֻזְקָתָה
 74 שֶׂהִיא בְּתוּלָה, וְטוֹעֵן וְאוֹמֵר 'לֹא מִצְּאִיתִי בְּתוּלָה'. וְשִׁנִּי
 75 סִימְנִין הֵן לְבְּתוּלָה - הָאֶחָד, דְּמִים שֶׁשׁוֹתֵתִין מִמֶּנָּה בְּסוֹף
 76 בִּיאָה רֵאשׁוֹנָה; וְהַשֵּׁנִי, הַדִּחַק שֶׁיִּמְצָא בָּהּ בְּבִיאָה רֵאשׁוֹנָה
 77 בְּשַׁעַת הַתְּשׁוּמִישׁ.
 78 י. הַנּוֹשֵׂא בְּתוּלָה שֶׁכְּתֻבָתָהּ מְאִתִּים, וְטוֹעֵן וְאוֹמֵר לֹא
 79 מִצְּאִיתִי בְּתוּלָה - שׁוֹאֲלִין אוֹתָהּ: אִם אִמְרָה 'אֵימָת הוּא,
 80 לֹא מִצְּאִי בְּתוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּפְלֵיתִי וְהִכְנִי עֵץ אוֹ קֶרֶקַע
 81 וְהִלְכוּ בְּתוּלָי' - הָרִי זֹו נִאָּמְנָת, וְתַחֲזוֹר כְּתֻבָתָה לְמְנָה. אִף
 82 עַל פִּי שֶׁהוּא טוֹעֵן וְאוֹמֵר 'שְׂמָא אִישׁ בָּא עֲלַיָּךְ וְאֵין לָךְ
 83 כְּלוּם' - אֵין מְשִׁיחִין בְּטַעֲנוֹתוֹ; וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים סְתָם
 84 [לְהַטִּיל חֶרֶם סְתָמִין] שֶׁלֹּא בָּא עֲלֵיהָ אִישׁ, שְׁאֵין הַדְּבָר לוֹ
 85 וְדָאֵי.
 86 יא. אִמְרָה הִיא: 'אֵימָת אִמְרָה שֶׁלֹּא מִצְּאִי בְּתוּלָה, וְאִישׁ
 87 בָּא עֲלַי בְּאִנְסָ אַחַר שֶׁנִּתְאַרְסְתִּי לוֹ' - הָרִי זֹו נִאָּמְנָת,
 88 וְכִתְבָתָהּ מְאִתִּים כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה; וְאִם טַעֵן וְאוֹמֵר: 'שְׂמָא עַד
 89 שֶׁלֹּא אַרְסְתִּיךָ נִאָּנְסְתָּ וּמִקְחִי מִקַּח טַעוֹת, אוֹ אַחַר
 90 שֶׁאַרְסְתִּיךָ נִבְעַלְתָּ בְּרִצְוֹנָךְ' - הָרִי זֶה מַחֲרִים סְתָם עַל מִי
 91 שֶׁטוֹעֵן שֶׁקָּר כְּדִי לְחִכְנֵי מִמּוֹן שְׁאֵינִי חַיֵּב בּוֹ.
 92 יב. טַעֵן וְאוֹמֵר: 'לֹא מִצְּאִיתִי בְּתוּלָה', וְהִיא אוֹמְרָת: 'לֹא

1 וְאַחַר כִּף תִּנְשָׂא. תְּבַעָה אַחַר שֶׁבִּגְרָה, נוֹתְנִין לָהּ שְׁנַיִם
 2 עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ מִיּוֹם הַבְּגָר; וְכֵן אִם קָדְשָׁה בְּיּוֹם הַבְּגָר, נוֹתְנִין
 3 לָהּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ מִיּוֹם הַקְּדוּשִׁין, שֶׁהוּא יוֹם הַבְּגָר.
 4 קָדְשָׁה אַחַר שֶׁבִּגְרָה - אִם עָבְרוּ עֲלֶיהָ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ
 5 בְּבִגְרוּתָהּ וְאַחַר כִּף נִתְקַדְּשָׁה, אֵין נוֹתְנִין לָהּ אֲלֵא שְׁלִשִׁים
 6 יוֹם מִיּוֹם שֶׁתְּבַעָה; וְכֵן הַמְּאָרֵס אֶת הַבְּעוּלָה, נוֹתְנִין לָהּ
 7 שְׁלִשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַתְּבִיעָה.
 8 יח. כֶּשֶׁם שֶׁנוֹתְנִין זְמַן לְאִשָּׁה מִשֶׁתְּבַעָה הַבַּעַל לְפָרְגַם אֶת
 9 עַצְמָהּ וְאַחַר כִּף תִּנְשָׂא, כִּף נוֹתְנִין זְמַן לְאִישׁ לְפָרְגַם אֶת
 10 עַצְמוֹ [לְהַכִּין צִרְכֵי הַסְּעוּדָה וְהַחֻפָּה] מִשֶׁתְּבַעָה אוֹתוֹ הָאִשָּׁה.
 11 וְכִמָּה נוֹתְנִין לוֹ? כְּמוֹ שֶׁנוֹתְנִין לָהּ: אִם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ,
 12 שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ; וְאִם שְׁלִשִׁים יוֹם, שְׁלִשִׁים יוֹם.
 13 יט. הִגִּיעַ זְמַן שֶׁנִּתְנָה לְאִישׁ וְלֹא נִשְׂאָה - נִתְחַיֵּב
 14 בְּמִזְוֹנוּתֶיהָ אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּנַס; וְאִם הִגִּיעַ הַזְּמַן בְּאֶחָד
 15 בְּשַׁבָּת אוֹ בְּעֶרְבֵי שַׁבָּת - אֵינוֹ מַעֲלָה לָהּ מְזוּנוֹת לְאוֹתוֹ
 16 הַיּוֹם, מִפְּנֵי שְׁאֵינוֹ יְכוּל לְכַנֵּס. וְכֵן אִם חָלָה הוּא אוֹ הִיא,
 17 אוֹ שֶׁפָּרְשָׁה נְדָה כְּשֶׁהִגִּיעַ הַזְּמַן - אֵינוֹ מַעֲלָה לָהּ מְזוּנוֹת,
 18 שֶׁהָרִי אֵינָה רְאוּיָה לְהִנְשָׂא עַד שֶׁתִּטְהַר אוֹ עַד שֶׁתִּבְרִיא,
 19 וְכֵן הוּא אֵינוֹ יְכוּל לְשָׂא אִשָּׁה עַד שֶׁיִּבְרִיא.

יום רביעי ו' אדר ה'תשע"ה

פֶּרֶק יא

22 א. הַנּוֹשֵׂא בְּתוּלָה שֶׁנִּתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה אוֹ נִחְלָצָה [עַי'
 23 אַחֵי בַעֲלָה שְׂמַת] - אִם מִן הָאֲרוּסִין נִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה
 24 אוֹ נִחְלָצָה, כְּתֻבָתָהּ מְאִתִּים; וְאִם מִן הַנִּשְׁוֵאִין, כְּתֻבָתָהּ
 25 מְנָה, שֶׁמְשַׁנְּשָׂאת הָרִי הִיא כְּבַעוּלָה. וְכֵן הַנּוֹשֵׂא בְּתוּלָה
 26 מִשְׁחֻרְרָת [מִהִיּוֹתָה שְׂפַחָה כְּנַעֲנִית] אוֹ גִיּוֹרָת אוֹ שְׁבוּיָה [בִּידֵי
 27 גִּיּוּם] - אִם נִשְׁתַּחֲרָרָה הַשְּׁפַחָה וְנִתְגַּיֵרָה הַגִּיּוֹה וְנִפְדִּית
 28 הַשְּׁבוּיָה, וְהֵן פְּחוּתוֹת מִשְׁלֵשׁ שָׁנִים וְיּוֹם אֶחָד - כְּתֻבָתָן
 29 מְאִתִּים; וְאִם הִיוּ בְּנוֹת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיּוֹם אֶחָד וְנִמְעְלָה,
 30 כְּתֻבָתָן מֵאָה.
 31 ב. וּמִפְּנֵי מַה תִּקְנוּ חֲכָמִים לְאִלוֹ כְּתֻבָּה מֵאָה וְאִף עַל פִּי
 32 שֶׁהֵן בְּתוּלוֹת? הוֹאִיל וְחֻזְקַת הַנִּשְׂוֵאָה שֶׁתְּבַעַל, וְחֻזְקַת
 33 הַשְּׁפַחָה וְהַנְּכָרִית וְהַשְּׁבוּיָה שֶׁתְּבַעַל, תִּקְנוּ לָהֶן מֵאָה בֵּין
 34 נִבְעְלוּ בֵּין לֹא נִבְעְלוּ, וְהָרִי הֵן כְּבַעוּלוֹת לְכָל דְּבָר.
 35 ג. מִפְּת עֵץ [קִיבְלָה מִכָּה וּנְפִלוּ בְּתוּלָה] כְּתֻבָתָה מֵאָה; אֲפֹלוּ
 36 נִשְׂאָה עַל מְנַת שֶׂהִיא בְּתוּלָה שֶׁלְמָה וְנִמְצָאת מִפְּת עֵץ -
 37 כְּתֻבָתָה מֵאָה. קָטְנָה בֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְלִמְטָה שֶׁנִּבְעַלְתָּה,
 38 אֲפֹלוּ בָּא עֲלֶיהָ אֶדָם גְּדוּל - כְּתֻבָתָה מְאִתִּים; סוֹפָה
 39 שֶׁתַּחֲזוֹר בְּתוּלָה כְּשֶׁאָר הַבְּתוּלוֹת. וְכֵן גְּדוּלָה שֶׁבָּא עֲלֶיהָ
 40 קָטָן מִבֵּין תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְלִמְטָה - כְּתֻבָתָה מְאִתִּים, כְּאִלוֹ לֹא
 41 נִבְעַלְתָּ כָּלֵל; שֶׁבִּיאַת בֵּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיּוֹם אֶחָד בִּיאָה,
 42 פְּחוּת מְנָה אֵין בִּיאָתוֹ בִּיאָה.
 43 ד. בְּתוּלָה שֶׂהִיא בּוֹגְרָת, אוֹ סוּמָא, אוֹ אִילוּנִית [דוּמָה לְאִיל
 44 זָכַר וְאֵינָה מוּלִידָה] - כְּתֻבָתָן מְאִתִּים; אֲבָל הַחֲרָשֶׁת וְהַשׁוֹטָה,
 45 לֹא תִקְנוּ לָהֶן חֲכָמִים כְּתֻבָּה. הַשׁוֹטָה, לֹא תִקְנוּ לָהּ נִשְׁוֵאִין

מתוך מהדורת חזק

47 היא שאין אדם טורח בסעודה ומפסידה; ויש לה להחרימם
48 סתם על מי שטוען עליה שקר.
49 יז. הרי שרצה לקיימה אחר שהפסידה עקר כתבתה -
50 חוזר וכותב לה מאה, לפי שאסור לו לאדם לשהות עם
51 אשתו שעה אחת בלא כתבה, כמו שבארנו.

פרק יב

52
53 א. פשושא אדם אשה, בין בתולה בין בעולה, בין גדולה
54 בין קטנה, אחת בת ישראל ואחת הגיורת או המשחררת
55 [- שפחה כנענית לשעבר] - יתחייב לה בעשרה דברים, ויזכה
56 בארבעה דברים.

57 ב. והעשרה, שלשה מהן מן התורה, ואלו הן: "שארה
58 כסותה ועונתה". "שארה", אלו מזונותיה; "כסותה",
59 כשממעה; "עונתה", לבוא עליה כדרך כל הארץ.
60 והשבעה מדברי סופרים, וכלן תנאי [תקנות] בית דין הם.
61 האחד מהן, עקר כתבה; והשאר הן הנקראין תנאי כתבה,
62 ואלו הן: לרפאתה אם חלתה, ולפדותה אם נשפית,
63 לקברה כשפטמות, ולהיות נזנית מנכסיו וישבת בביתו
64 אחר מותו כל זמן אלמנותה, ולהיות בנותיה ממנו נזנות
65 אחרי מותו עד שיתארסו, ולהיות בניה הדברים ממנו
66 יורשין כתבתה יותר על חלקם בירשה ששם אחיהם
67 מאשה אחרת.

68 ג. והארבעה שזוכה בהן, כלם מדברי סופרים, ואלו הן:
69 להיות מצשה ידיה שלו, ולהיות מציאתה שלו, ושיהא
70 אוכל פרות כל נכסיה בחייה, ואם מתה בחייו יירשנה;
71 והוא קודם לכל אדם בירשתה.

72 ד. ועוד תקנו חכמים, שיהיו מעשה ידי האשה כנגד
73 [תמורת] מזונותיה, ופדיונה כנגד [תמורת] אכילת פרות
74 נכסיה, וקבורתה כנגד [תמורת] ירשתו לכתבתה. לפיכך אם
75 אקרה האשה 'איני נזונת' [מתפרנסת ממנו] ואיני עושה' [איני
76 מביאה לו רווחי עבודתי] - שומעין לה, ואין כופין אותה;
77 אבל אם אמר הבעל 'איני נגף ואיני נוטל כלום ממעשה
78 ידיך' - אין שומעין לו, שמה לא יספיקו לה מעשה ידיה
79 במזונותיה. ומפני זה יחשבו המזונות כתנאי הכתבה.

80 ה. כל הדברים האלו, אף על פי שלא נכתבו בשטר
81 כתבה, ואפלו לא נכתבו כתבה עדין, אלא נשא סתם - פיין
82 שששא, וכה הבעל בארבעה דברים שלו, וזכת האשה
83 בעשרה דברים שלה, ואינן צריכין לפרש.

84 ו. התנה הבעל שלא יתחייב באחד מן הדברים שהוא חייב
85 בהן, או שהתנת האשה שלא יזכה הבעל באחד מן
86 הדברים שהוא זוכה בהן - התנאי קנס, חוץ משלשה
87 דברים שאין התנאי מועיל בהן, וכל המתנה עליהן תנאו
88 בטל, ואלו הן: עונתה, ועקר כתבתה, וירשתה.

89 ז. כיצד? התנה עם האשה שאין לה עליו עונה, תנאו
90 בטל וחיב בעונתה - שהרי התנה על מה שכתוב בתורה,
91 ואינו תנאי ממוין.

92 ח. התנה עמה לפחות מעקר כתבה, או שכתב לה מאתים

1 בא עלי ועדין בתולה אני' - בודקין אותה, או חוזר ובויעל
2 בפני עדים. אמרה: 'בא עלי ובתולה מצאני ככל
3 התולות, ושקר הוא טוען' - שואלין אותו ואומרים לו:
4 'מה היה הדבר עד שאמרתי שאינה בתולה? אם אמר
5 מפני שלא מצאתי דם - בודקין במשפחתה שמה אין להם
6 דם כלל, לא דם נדה ולא דם בתולים; אם נמצאו כלן כן,
7 הרי זו כחוקתה. לא נמצאו בנות משפחתה כן - בודקין
8 אותה, שמה חלי גדול יש בה שיבש לחלוחית האיברים,
9 או שמה היתה מתענה ברעב. ומרטיבין [רוחצים] אותה
10 ומאכילין אותה ומשקין אותה עד שתבריא, ותבעל שניה,
11 ונראה אם תוציא דם או לאו. ואם אין שם לא חולי ולא
12 רעב ולא פיוצא בו - הרי זו טענת בתולים; ואף על פי
13 שמצא דחק בעת התשמיש, הואיל ולא יצא דם, אין כאן
14 בתולים - שכל בתולה יש לה דם, בין קטנה בין נערה
15 בין בוגרת, אלא מפני החולי כמו שאמרנו. ואם אמר
16 'מפני שלא מצאתי דחק, אלא פתח פתוח [בעולה] מצאתי'
17 - שואלין על שנותיה: שמה בוגרת היא, שרוב הבוגרות
18 אין להן דחק שמרגישיין בו הרבה, שהרי גדלה ונתרפו
19 איבריה וכלו בתוליה. ואם לא בגרה עדין, אומרים לו:
20 'שמה השיתה או בעלתה בנחת, ולפיכך לא הרגשתה
21 בדחק; אם אמר 'לא כי אלא ודאי פתח פתוח היתה' - הרי
22 זו טענת בתולים לכל בתולה שלא בגרה, בין קטנה בין
23 נערה, בין בריאה בין חולה; שכל בתולה נערה, פתחה
24 סתום הוא; ואף על פי שיצא הדם, הואיל ומצא פתח
25 פתוח, אין כאן בתולים.

26 יג. יש גאונים שהורו, שהבוגרת אין לה טענת דמים, ויש
27 לה טענת פתח פתוח. ואין דרך התלמוד מראה דבר זה,
28 וטעות היתה בנסחאות שלהן; וכבר בדקתי על ספרים
29 רבים ונקמונים, ומצאתי שהדבר כמו שאמרנו, שאין
30 לבוגרת אלא טענת דמים בלבד.

31 יד. חכמים הם שתקנו עקר כתבה לאשה; והם התקינו
32 ואמרו שכל הטוען טענת בתולים והאשה מכחשת אותו
33 - נאמן, ועליה להביא ראיה, לא על האיש; שחזקה היא
34 שאין אדם טורח בסעודה [בנישואין] ומפסידה [ע"י שמשקר
35 שהיא לא בתולה] והופך שמתו אכל.

36 טו. ועד מתי יש לו לטען טענת בתולים? אם נסתרה
37 [נתייחדה עמו] - מיד; ואם לא נסתרה - אפלו לאחר
38 שלשים יום.

39 טז. הורו כל הגאונים, שזה שאמרו חכמים שהוא נאמן
40 אם הכחישתו, להפסידה עקר הכתבה, אבל התוספת יש
41 לה, אלא אם כן נודע בראיה ברורה שהיתה בעולה, או
42 שהודת [הודתה] לו שהיא בעולה קדם שתתארס והטעתו.
43 לפיכך יש לו להשביעה בנקיטת חפץ [תפיסת חפץ קדוש],
44 כדין כל הנשבעין ונוטלין [קבוצת תובעים שנוטלין ממון רק
45 בשבועה], ואחר כך תגבה התוספת. ואין לה היא להשביעו
46 שלא מצאה בתולה ואחר כך תפסיד עקר כתבה, שחזקה

48 אם היתה אמוד שיש לו ממון הראוי לתן ממנו צדקה
 49 המספקת להן - מוציאין ממנו בעל פרווה משום צדקה,
 50 וננין אותן עד שיגדילו.
 51 טז. מי שהלך למדינה אחרת, ובאה אשתו לבית דין
 52 לתבע מזונות - שלשה חדשים הראשונים מיום הליכתו
 53 אין פוסקין לה בהן מזונות, חזקה היא שאין אדם מניח
 54 ביתו ריקן. מכאן ואילך פוסקין לה מזונות; ואם היו לו
 55 נכסים - בית דין יורדין לנכסיו ומוכרין למזונותיה. ואין
 56 מחשבין עמה על מעשה ידיה [אם הם מספיקים לה] עד
 57 שיבוא בעלה; אם מצא שעשת, הרי זה שלו. וכן אם לא
 58 עמדה בדין אלא מכרה לעצמה למזונות - מכרה קנים;
 59 ואינה צריכה הכרזה [מכירה פומבית לכל המרבה] ולא שבועה
 60 [שאינו בידה משל בעלה] עד שיבוא בעלה ויטען, או עד
 61 שתבוא לגבות כתבתה אחר מותו, מגלגלין [מוסיפין] עליה
 62 [בשבועה] שלא מכרה אלא למזונות שהיא צריכה להן.
 63 יז. וכשם שבית דין מוכרין למזון האשה שהלך בעלה,
 64 כך מוכרין למזון בניו ובנותיו שהן בני שש שנים או
 65 פחות; אבל יתר על שש, אין ננין אותן מנכסיו שלא
 66 בפניו אף על פי שהוא אמוד. וכן מי שנשתטה - בית דין
 67 יורדין לנכסיו ומוכרין, וננין אשתו ובניו ובנותיו שהן בני
 68 שש או פחות ומפרינסין אותן.
 69 יח. יש מן הגאונים שהורה, שאין פוסקין מזונות לאשה
 70 שהלך בעלה או שמת בעלה, עד שיהיה שטר כתבה יוצא
 71 מתחת ידה; ואם לא תוציא שטר כתבה, אין לה מזונות;
 72 שמה נטלה כתבתה מבעלה, או מחלה כתבתה לו, שאין
 73 לה מזונות, כמו שיתבאר. ויש מי שהורה שפוסקין לה
 74 בחזקת שלא נטלה ולא מחלה, ואין מצריכין אותה להביא
 75 כתבה. ולזה דעתי נוטה במי שהלך בעלה, הואיל ויש לה
 76 מזונות מן התורה. אבל אם מת בעלה - אין לה מזונות
 77 עד שתביא כתבה, מפני שהיא אוכלת בתקנת חכמים,
 78 ועוד מפני שהזנות מנכסי יורשין, ולעולם טוענין לירוש.
 79 יט. הלך בעלה, ולותה ואכלה - פשיבוא חיב לשלם.
 80 עמד אחד מדעת עצמו וזנה משלו - אם יבוא הבעל אינו
 81 חיב לשלם לו, אלא הרי זה אבד את מעותיו, מפני שלא
 82 צוהו לזונה, והיא לא לותה ממנו.
 83 כ. הבעל שאמר לאשתו בשעה שהלך: 'טלי מעשה ידיך
 84 במזונותיך' - אין לה מזונות, שאלו לא רצת בדבר זה ולא
 85 סמכה דעתה, היתה לה לתבעו או לומר לו 'אין מעשה ידי
 86 מספיקין לי'.
 87 כא. הרי שעמדה בדין ופסקו לה מזונות ומכרו בית דין
 88 ונתנו לה, או שמכרה לעצמה, ובא הבעל וטען ואמר:
 89 'הנחתי לך מזונות' - הרי זה נשבעת בנקיטת חפץ [באחיזת
 90 חפץ קרוש] שלא הנחתי לה. לא תבעה ולא מכרה אלא שקה
 91 עד שבא, הוא אומר 'הנחתי', והיא אומרת 'לא הנחתי,
 92 אלא לזיתי מזה ונתפרינסתי' - נשבע שבועת הסת [שבועה
 93 שהסיתו עליו חכמים, ללא נקיטת חפץ] שהנחתי לה, ונפטר;
 94 וישאר החוב עליה.

1 או מאה עקר כתבה וכתבה לו שנתקבלה מהן כך וכך
 2 והיא לא נתקבלה [אלא מחלה לו] - תנאו בטל; שכל
 3 הפוחת לכתולה ממאתים ולא למנה ממנה, הרי זה בעילת
 4 זנות.
 5 ט. התנת עמו אחר שנשאה שלא יירשנה - תנאה בטל.
 6 ואף על פי שירשת הבעל מדברי סופרים, עשו חזוק
 7 לדבריהם כשל תורה, וכל תנאי שבירשה בטל ואף על פי
 8 שהוא ממון, שנאמר בה: "לחקת משפט לדורותיכם".
 9 ובשאר הדברים תנאו קנים, כגון שהתנה עמה שאין לה
 10 שאר וכסות, על מנת שלא יאכל פרות נכסיה; וכל פיוצא
 11 בזה, תנאו קנים.
 12 י. כמה מזונות פוסקין לאשה? פוסקין לה לחם שתי
 13 סעודות בכל יום, סעודה בינונית של כל אדם באותה
 14 העיר שאינו לא חולה ולא גרגרן [רעבתן]; ומאותו מאכל
 15 של אנשי אותה העיר, אם חטים חטים, ואם שעורים
 16 שעורים, וכן ארו או דחן, או משאר מינין שנהגו בהן.
 17 ופוסקין לה פרפרת [תיבול] לאכל בה את הפת, כגון
 18 קטניות או ירקות וכיוצא בהן; ושמן לאכילה, ושמן
 19 להדלקת הנר, ופרות; ומעט יין לשתות, אם היה מנהג
 20 המקום שישתו הנשים יין. ופוסקין לה שלש סעודות
 21 בשבת, ובשר או דגים כמנהג המקום. ונותן לה בכל שבת
 22 ושבת מצה פסח [מטבע ששווי אחד מ' בדינר] לצרכיה, כגון
 23 לכבוס או למרחץ וכיוצא בהן.
 24 יא. כמה דברים אמורים? בעניי שגישראל. אבל אם היה
 25 עשיר, הכל לפי עשירו; אפילו היה ממונו ראוי לו שיעשה
 26 לה כמה תבשילי בשר בכל יום, כופין אותו ופוסקין לה
 27 מזונות כפי ממונו. ואם היה עני ביותר ואינו יכול לתן
 28 לה לחם שהיא צריכה לו - כופין אותו להוציא, ותהיה
 29 כתבתה חוב עליו עד שתמצא ידו ויתן.
 30 יב. בעל שרצה לתן לאשתו מזונותיה הראויות לה,
 31 ותהיה אוכלת ושותה לעצמה והוא אוכל ושותה לעצמו
 32 - הרושות בידו; ובלבד שיאכל עמה מלילי שבת ללילי
 33 שבת.
 34 יג. האשה שפסקו לה מזונות והותירו [נותרין] המותר
 35 לבעל. היתה בעלה כהן - אינו נותן לה כל מזונותיה
 36 תרומה, מפני שטרך גדול הוא לה לשמן מדבר המטמאן
 37 לאכלן בטוהרה; אלא נותן לה מחצה חלין ומחצה תרומה.
 38 יד. כשם שאדם חיב במזונות אשתו, כך הוא חיב
 39 במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים.
 40 מכאן ואילך, מאכילן עד שיגדלו בתקנת חכמים; ואם לא
 41 רצה - גוערין בו ומקלימין אותו ופוצרין [מפצירים] בו.
 42 ואם לא רצה - מכריזין עליו בצבור ואומרים: 'פלוני
 43 אכזרי הוא ואינו רוצה לזון בניו, והרי הוא פחות מעוף
 44 טמא שהוא זן את אפרוחיו'. ואין כופין אותו לזונם אחר
 45 שש.
 46 טו. כמה דברים אמורים? באיש שאינו אמוד [מוחזק כבעל
 47 ממון] ואין ידוע אם ראוי לתן צדקה או אינו ראוי; אבל

מתוך מהדורת חזק

47 הכל לפי עשרו - אפלו היה ראוי לקנות לה כלי משי
 48 ורקמה וכלי זהב, כופין אותו ונותן. וכן המדור, לפי
 49 עשרו. והתכשיט וכלי הבית, הכל לפי עשרו. ואם קצרה
 50 ידו לתן לה אפלו כעני שבשיראל, כופין אותו להוציא;
 51 ומהיה הכתבה עליו חוב עד שיעשיר.
 52 ו. ולא האשה בלבד, אלא בניו ובנותיו הקטנים בני שש
 53 או פחות - חייב לתן להן כסות המספקת להן, וכלי
 54 תשמיש ומדור לשכן בו; ואינו נותן להן כפי עשרו, אלא
 55 כפי צרכן בלבד. זה הכלל: כל מי שיש עליו מזונות [שהוא
 56 חייב לזונן], בין בתו בין אחר מותו - יש לו כסות וכלי
 57 בית ומדור; וכל שבית דין מוכרין למזונותיו - כן מוכרין
 58 לכסותו וכלי ביתו ומדורו.
 59 ז. האשה שהלך בעלה, ופסקו לה בית דין מזונות וכסות
 60 וכלי בית ושכר מדור - אין פוסקין לה תכשיט, שהרי אין
 61 לה בעל שתתקשט לו; אבל מי שגשג בעלה או
 62 נתחרש - פוסקין לה תכשיט. ודין הבעל עם אשתו
 63 בטענת הפסות והפלים ושכר המדור פדנים בטענת
 64 המזונות: אם אמר הוא 'נתתי' והיא אומרת 'לא נתתי' -
 65 דין אחד לכל.
 66 ח. המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל המינין -
 67 בעניות [אשה עניה], שנה אחת יקיים [יחיה איתה בנדרו]; ותר
 68 על פן - או יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה. ובעשירות,
 69 שלשים יום יקיים; ותר על פן - או יתיר נדרו, או יוציא
 70 ויתן כתובה.
 71 ט. הדירה שלא תלך למרחץ - בכרבים [ערים גדולות],
 72 שבת אחת [שבוע]; ובכפרים, שתי שבתות. שלא תנעל
 73 מנעל - בכפרים, שלשה ימים; ובכרבים, מעת לעת. ותר
 74 על זה - או יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה.
 75 י. הדירה שלא תשאל ואל תשאל מכלי הבית שדרך
 76 כל השכנות לשאל אותן ולהשאלן, כגון נפה וכברה
 77 רחים ותנור וכיוצא בהן - יתיר נדרו, או יוציא ויתן
 78 כתובה, מפני שמשיאה [מוציא לה] שם רע בשכונותיה. וכן
 79 היא שנדרה שלא תשאל ואל תשאל נפה וכברה ורחים
 80 ותנור וכיוצא בהן, ושאל תארג בגדים נאים לבנה במקום
 81 שדרך לארג אותן לבנים - תצא שלא בכתובה, מפני
 82 שמשיאתו שם רע בשכונותיו שהוא כילי [קמצן].
 83 יא. מקומות שדרךן שלא תצא אשה בשוק בכפח שעל
 84 ראשה בלבד עד שיהיה לה רדיד [צעיף] החופה את כל
 85 גופה כמו טלית - נותן לה בכלל הפסות רדיד הפחות
 86 [הזול] בכל הרדידין; ואם היה עשיר - נותן לפי עשרו,
 87 כדי שתצא בו לבית האב או לבית המשפחה; לפי שכל
 88 אשה יש לה לצאת וליילך לבית אביה לבקרו, ולבית
 89 האב ולבית המשפחה לגמל חסד לרעותיה ולקרובותיה,
 90 כדי שיבואו הם לה - שאינה בבית הסהר עד שלא תצא
 91 ולא תבוא. אבל גנאי הוא לאשה שתהא יוצאה תמיד,
 92 פעם בחוץ פעם ברחובות; ויש לבעל למנוע אשתו מזה,
 93 ולא יניחה לצאת אלא כמו פעם אחת בחדש או פעמים

1 כב. מכרה מטלטלין ואמרה 'במזונות מכרתי', והוא טוען
 2 ואומר 'מזונות הנחתי' - נשבעת שבועת הסת שלא הניח.
 3 הרי שלא תבעה ולא לותה ולא מכרה, אלא דתקה עצמה
 4 ביום ובלילה, ועשת ואכלה - אין לה פלוס.
 5 כג. המדיר את אשתו מלהנות לו, בין שפרש עד זמן
 6 פלוני, בין שלא פרש אלא סתם - ממתינין לו שלשים יום;
 7 אם תמו ימי נדרו, או שלא תמו והתיר נדרו - הרי מוטב;
 8 ואם לאו - יוציא ויתן כתובה. ובאותן השלשים יום תהיה
 9 היא עושה ואוכלת, ויהיה אחד מחבריו מפרנס אותה
 10 דברים שהיא צריכה להן יתר על מעשה ידיה, אם אין
 11 מעשה ידיה מספיקין לכל.
 12 כד. המדיר את אשתו שלא תטעם אחד מכל הפרות -
 13 ממתינין לו שלשים יום; ותר על פן, יוציא ויתן כתובה;
 14 אפלו הדירה שלא תטעם מאכל רע, אפלו הדירה ממין
 15 שלא אכלה אותו מימיה - יוציא אחר שלשים יום ויתן
 16 כתובה. נדרה היא שלא תאכל אחד מכל מן הפרות, וקיים
 17 לה הוא את נדרה, או שנדרה בנזיר [נזירות] ולא הפר לה
 18 - אם רצה שתשב תחתיו ולא תאכל פרות או תהא נזירה
 19 - תשב; ואם אמר: 'איני רוצה באשה נודרת' - יוציא ויתן
 20 כתובה, שהרי היה בידו להפר והוא קיים לה ברצונו.

פרק יג

22 א. כמה הפסות שהיא חייב לתן לה? בגדים של חמשים
 23 זוז משנה לשנה, ממטבצ אותן הימים, שנמצאו החמשים,
 24 ששה דינרין ורביע דינר פסו. נותנין לה חמשים בימות
 25 הגשמים, ולובשת בליותיהן [בגדים שנתישנו] בימות
 26 החמה. והשחקים, והם מותר הפסות [בגדים שנשחקו] - הרי
 27 הן שלה, כדי שתתפסה בהן בימי נדתה. ונותנין לה חגור
 28 למתניה וכפח לראשה, ומנעל ממועד למועד [מרגל לרגל].
 29 ב. כמה דברים אמורים? באותן הימים ובארץ ישראל.
 30 אבל בשאר זמנים ושאר המקומות, אין הדמים עקר - יש
 31 מקומות שיהיו שם הגדים ביקר הרבה, או בזול הרבה;
 32 אלא העקר שסומכין עליו, שמחביין אותו לתן לה בגדים
 33 הראויין לה לימות הגשמים ולימות החמה, בפחות הזול
 34 [ביותר] שלובשת כל אשה בעלת בית באותה המדינה.
 35 ג. ובכלל הפסות שהיא חייב לה - כלי בית ומדור [דירה]
 36 שיושבת בו. ומה הן כלי הבית? מטה מצעת, ומפץ ומצע
 37 [גס] או מחצלת לישב עליה, וכלי אכילה ושתייה, כגון
 38 קדרה וקערה וכוס ובקבוק וכיוצא בהן. והמדור ששוכר
 39 לה - בית של ארבע אמות על ארבע אמות; ומהיה רחבה
 40 [חצר] חוצה לו כדי להשתמש בה, ויהיה לו בית הפסא
 41 חוץ ממנו.
 42 ד. וכן מחביין אותו לתן לה תכשיטה, כגון בגדי
 43 צבעונין להקיף על ראשה ופדתה [מצחה], ופוף [איפור]
 44 העיין ושרק [אודם ללחיין] וכיוצא בהן - כדי שלא תתגנה
 45 עליו.
 46 ה. כמה דברים אמורים? כעני שבשיראל. אבל בעשיר,

48 **יט.** במה דברים אמורים? מחוצה לארץ לחוזה לארץ,
 49 או מארץ ישראל לארץ ישראל. אבל מחוזה לארץ לארץ
 50 ישראל - כופין לעלות, אפלו מנה היפה לנהו רע; ואפלו
 51 ממקום שרבו ישראל למקום שרבו גויים - מעלין. ואין
 52 מוציאין מארץ ישראל לחוזה לארץ, ואפלו מנה הרע
 53 שרבו גויים לנהו יפה שרבו ישראל.
 54 **כ.** אמר האישי לעלות לארץ ישראל והיא אינה רוצה -
 55 תצא שלא בכחבה; אמרה היא לעלות והיא אינו רוצה -
 56 יוציא ויתן כחבה; והוא הדין לכל מקום מארץ ישראל
 57 עם וירושלים; שהכל מעלין לארץ ישראל, ואין הכל
 58 מוציאין משם; והכל מעלין לירושלים, ואין הכל מוציאין
 59 משם.

יום חמישי ז' אדר ה'תשע"ה

פרק יד

61 **א.** עונה [חשמיש] האמורה בתורה - לכל איש ואיש כפי
 62 כחו וכפי מלאכתו. כיצד? בני אדם הבריאים הרבים
 63 והענגים [מפונקים] שאין להם מלאכה שמקשלת כחן אלא
 64 אוכלין ושוחטין ויושבין בכתיהן - עונתן בכל לילה.
 65 הפועלין - כגון החיטין, והאורגין, והבונים, וכיוצא בהן
 66 - אם היתה מלאכתן בעיר, עונתן פעמים בכל שבת; ואם
 67 מלאכתן בעיר אחרת, עונתן פעם אחת בשבת. החמרים
 68 - פעם אחת בשבת; הגמלים - אחת לשלשים יום;
 69 המלחין - אחת לששה חדשים. תלמידי חכמים - עונתן
 70 פעם אחת בשבת, מפני שתלמוד תורה מהש כחן; ודרך
 71 תלמידי חכמים לשמש מטתן מלילי שבת ללילי שבת.
 72 **ב.** יש לאשה לעכב על בעלה שלא יצא לסוחרה אלא
 73 למקום קרוב, שלא ימנע מעונתה, ולא יצא אלא
 74 ברשותה; וכן יש לה למנעו לצאת ממלאכה שעונתה
 75 קרובה למלאכה שעונתה רחוקה, כגון חמר שבקש
 76 להעשות גמל, או גמל להעשות מלח. ותלמידי חכמים
 77 יוצאין לתלמוד תורה שלא ברשות נשותיהן שמים שלש
 78 שנים; וכן רף וענג שנעשה תלמיד חכמים, אין אשתו
 79 יכולה לעכב.
 80 **ג.** נושא אדם כמה נשים, אפלו מאה, בין בבית אחת, בין
 81 בזו אחר זו, ואין אשתו יכולה לעכב; והוא שיהיה יכול
 82 לתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת. ואינו יכול
 83 לכף אותן לשכן בחצר אחת, אלא כל אחת ואחת לעצמה.
 84 **ד.** וכמה היא עונתן? לפי מנינן. כיצד? פועל שהיה לו
 85 שתי נשים - יש לזו עונה אחת בשבת ולזו עונה אחת
 86 בשבת; היו לו ארבע נשים - נמצאת עונת כל אחת מהן
 87 פעם אחת בשתי שבתות. וכן אם היה מלח או ארבע
 88 נשים, תהיה עונת כל אחת מהן פעם אחת בשתי שנים.
 89 לפיכך צוה חכמים שלא ישא אדם יותר על ארבע נשים,
 90 אף על פי שיש לו ממון הרבה, כדי שתגיע להן עונה
 91 פעם אחת בחודש.

1 בחודש, כפי הצורך; שאין יפי לאשה אלא לישוב בנות
 2 ביתה, שפך כתוב: "כל כבודך בת מלך, פנימה".
 3 **יב.** המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה - בזמן שהן
 4 עמה בעיר, חדש אחד ממתינין לו; שנים, יוציא ויתן
 5 כתובה. ובזמן שהן בעיר אחרת, רגל אחד ממתינין לו;
 6 שנים, יוציא ויתן כתובה.
 7 **יג.** המדיר את אשתו שלא תלך לבית האביל ולבית
 8 המשתה - או יתיר נדרו, או יוציא ויתן כתובה: שנה כמי
 9 שאסרה בבית הסהר ונעל בפניה. ואם היה טוען מפני
 10 בני אדם פרוצין שיש באותו בית האביל או בבית
 11 המשתה, והחזקו שם פרוצין - שומעין לו.
 12 **יד.** האומר לאשתו: 'אין רצוני שיבואו לביתי אביך ואמך
 13 אחיך ואחיותיך' - שומעין לו, ותהיה היא הולכת להם
 14 כשיצא רעהו דבר; ותלך לבית אביה פעם בחודש, ובכל
 15 רגל ורגל. ולא ינסו הן לה, אלא אם ארע לה דבר גדול
 16 כגון חלי או לדה - שאין כופין את האדם שיכנסו אחרים
 17 לרשותו. וכן היא שאמרה: 'אין רצוני שתכנס אצלי אמך
 18 ואחותך, ואיני שוכנת עמך בחצר אחת, מפני שמרעין לי
 19 ומצריין לי' - שומעין לה; שאין כופין את האדם שישבו
 20 אחרים עמו ברשותו.
 21 **טו.** האישי שאמר: 'איני דר במדור זה, מפני שבני אדם
 22 רעים או פרוצים או גויים בשכנותי ואני מתירא מהם' -
 23 שומעין לו, אף על פי שלא החזקו בפריצות; שפך צוה
 24 חכמים: 'הרחק משכן רע'. ואפלו היה המדור שלה -
 25 מוציאה ממנו, ושוכן בין בני אדם כשרים. וכן היא
 26 שאמרה כן, אף על פי שהיא אומרת: 'אני איני מקפיד
 27 עליהן' - שומעין לה, מפני שהיא אומרת: 'אין רצוני
 28 שיצא עלי שם רע בשכנות אלו'.
 29 **טז.** כל הישוב - ארצות ארצות הוא, כגון: ארץ פנעו,
 30 ארץ מצרים, ארץ תימן, ארץ כוש, ארץ שניער, וכיוצא
 31 בהן; וכל ארץ ארץ - מדינות וכפרים. וערי ישראל לענין
 32 נשואין - שלש ארצות היו: יהודה, ועבר הירדן, והגליל.
 33 **יז.** איש שהיה בארץ מן הארצות, ונשא אשה בארץ
 34 אחרת - כופין אותה ויוצאה עמו לארצו, או תצא בלא
 35 כתובה, שעל מנת כן נשאה, ואף על פי שלא פרש. אבל
 36 הנושא אשה באחת מן הארצות, והוא מאנשי אותה
 37 הארץ - אינו יכול להוציאה לארץ אחרת; אבל מוציאה
 38 ממדינה למדינה [מעיר לעיר], או מכפר לכפר באותה
 39 הארץ. ואינו יכול להוציאה ממדינה לכפר, ולא מכפר
 40 למדינה, שיש דברים שישביח המדינה טובה להן, ויש
 41 דברים שישביח הכפרים טובה להן.
 42 **יח.** וכשמוציאה ממדינה למדינה, או מכפר לכפר באותה
 43 הארץ - אינו מוציאה מנה יפה לנהו רע ולא מרע ליפה,
 44 מפני שהיא צריכה להטפל [לטפל] ולבדק עצמה יפה בנהו
 45 היפה, כדי שלא תהיה בו קלה ובעורה. וכן לא יוציאה
 46 ממקום שרבו ישראל למקום שרבו גויים; ובכל מקום,
 47 מוציאין ממקום שרבו גויים למקום שרבו ישראל.

מתוך מהדורת חזק

47 חַדָּשׁ, וְאֵין לָהּ מְזוּנוֹת כֹּל שָׁנַיִם עֶשֶׂר חֹדֶשׁ. וְאִם מֵתָה קֹדֶם
48 הַגֵּט, בַּעֲלָהּ יוֹרֶשָׁה.
49 **יא.** כַּסְדֵּר הֵזָה עוֹשִׂין אִם מְרָדָה כְּדִי לַצַּעֲרוֹ - וְאֶפְלוּ
50 הִיתָּה נְדָה אוֹ חוֹלָה שְׂאִינָה רַאוּיָה לַתַּשְׁמִישׁ, וְאֶפְלוּ הִיא
51 בַּעֲלָהּ מֵלַח שְׁעוֹנָתָה לִשְׁשָׁה חֳדָשִׁים, וְאֶפְלוּ יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה
52 אַחֲרָת.
53 **יב.** וְכֵן אֲרוּסָה שֶׁהִיֶּעַ זְמַנָּה לְהַנְשֵׂא, וּמְרָדָה כְּדִי לַצַּעֲרוֹ
54 וְלֹא נִשְׂאתָ - הַרִי זֹו מוֹרְדָת מִתַּשְׁמִישׁ. וְכֵן יָכֻמָּה שְׁלֵא
55 רָצָת לְהַתְּיָבֶם כְּדִי לַצַּעֲרוֹ - כַּסְדֵּר הֵזָה עוֹשִׂין לָהֶן.
56 **יג.** הַמוֹרְדָת הַזֹּאת - כְּשֶׁהִיא יוֹצֵאת אַחַר שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֹדֶשׁ
57 בְּלֹא כַּתְּבָה, תַּחֲזוֹר כָּל דָּבָר שֶׁהוּא שֶׁל בַּעַל. אָבֵל נְכָסִים
58 שֶׁהֵכֵנִיסָה לוֹ וּבְלִיִּיתָהֶן קָיָמִין - אִם תִּפְסָה, אֵין מוֹצִיאִין
59 מִיָּדָה; וְאִם תִּפְסֹן הַבַּעַל, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְכֵן כָּל מָה
60 שֶׁאֶבֶד מִנְּכָסֶיהָ שֶׁקֶבֶל הַבַּעַל אַחֲרֵיהֶן עָלָיו, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם
61 לָהּ כְּלוּם. זֶה הוּא דִין הַתַּלְמוּד, בַּמּוֹרְדָת.
62 **יד.** וְאָמְרוּ הַגְּאוֹנוֹיִם, שֵׁישׁ לָהֶן בִּכְבָּל מְנֵהָגוֹת אַחֲרוֹת
63 בַּמוֹרְדָת; וְלֹא פָּשְׁטוּ אוֹתָן הַמְּנֵהָגוֹת בְּרַב יִשְׂרָאֵל, וְרַבִּים
64 וְגִדּוּלִים חוֹלְקִין עָלֶיהֶן בְּרַב הַמְּקוֹמוֹת. וּבְדִין הַתַּלְמוּד
65 רָאוּי לְתַפֵּס וְלְדוֹן.
66 **טו.** הַמוֹרְדָת עַל אִשְׁתּוֹ וְאָמְרָ: 'הִרְיִנִי זֶן וּמְפָרְנִס, אָבֵל אֵינִי
67 כָּא עָלֶיָהּ מִפְּנֵי שְׂאֵנִי שְׁנֵאתִיהָ' - מוֹסִיפִין לָהּ עַל כַּתְּבָתָהּ
68 מִשְׁקַל שֵׁשׁ וְשִׁלְשִׁים שְׁעוֹרָה שֶׁל כֶּסֶף בְּכָל שָׁבַת וְשַׁבָּת;
69 וְיֹשֵׁב וְלֹא יִשְׁמַשׁ כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצָה הִיא לֵישֵׁב. וְאֶף עַל פִּי
70 שֶׁכַּתְּבָתָהּ הוֹלֶכֶת וְנוֹסֶפֶת - הַרִי הוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה,
71 שְׁנֵאתִים: 'לֹא יִגָּרַע'; שֶׁאִם שָׂנֵא יִשְׁלַח, אָבֵל לַעֲנוֹת אָסוּר.
72 וְלָמָּה לֹא יִלְקַח עַל לָאוּ זֶה? מִפְּנֵי שְׂאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה.
73 **טז.** אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ שֶׁבֵּאוּ לְבֵית דִּין, הוּא אוֹמֵר: 'זוֹ מוֹרְדָת
74 מִתַּשְׁמִישׁ', וְהִיא אוֹמֵרָת: 'לֹא כִי, אֲלֹא כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ
75 אָנִי עֲמוּ', וְכֵן אִם טַעֲנָה וְאָמְרָה שֶׁהוּא מוֹרְד מִתַּשְׁמִישׁ,
76 וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא כִי, אֲלֹא כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ אָנִי עֲמָה' -
77 מִתְּרִימִין תִּחַלֵּה [חָרָם סָחֵמִין] עַל מִי שֶׁהוּא מוֹרְד וְלֹא יוֹדֵה
78 בְּבֵית דִּין; וְאַחַר כֵּן, אִם לֹא הוֹדוּ - אוֹמְרִין לָהֶן: 'הַתֵּיחֲדוּ
79 בְּפָנֵי עַדִּים'. נִתְּיַחֲדוּ וְעִדוּן הֵן טוֹעֵגִין, מִבְּקֻשִׁין מִן הַנְּטַעָן
80 וְעוֹשִׂין פְּשָׁרָה כְּפִי כַח הַדִּין; אָבֵל לְבַעַל בְּפָנֵי אָדָם אֵי
81 אֶפְשָׁר, לְפִי שְׂאֵסוּר לְבַעַל בְּפָנֵי כָּל בְּרִיָּה.
82 **יז.** הַאִשָּׁה שֶׁחִלָּתָהּ - תֵּיב לְרַפָּא אוֹתָהּ עַד שֶׁתְּכַרֵּיָא. רָאָה
83 שֶׁחִלָּי אַרְף וְיִפְסִיד מִמּוֹן תְּרַבָּה לְרַפּוּאָה, וְאָמַר לָהּ: 'הַרִי
84 כַּתְּבִיתֶךָ מִנְּחָת, אוֹ רַפְּאֵי עֲצֻמְךָ מִכַּתְּבִיתֶךָ, אוֹ הַרִינִי
85 מְגִרְשֶׁךָ וְנוֹתֵן כַּתְּבָהּ וְהוֹלֵךְ' - שׁוֹמְעִין לוֹ; וְאֵין רָאוּי
86 לַעֲשׂוֹת כֵּן, מִפְּנֵי דֶרֶךְ הָאָרֶץ.
87 **יח.** נִשְׁפִּיתָ - תֵּיב לְפָדוּתָהּ. אִם הִיא כֹהֵן שֶׁכָּכֵר נֶאֱסָרָה
88 עָלָיו - פּוֹדָה, וּמְחִירָה לְבֵית אֲבִיהָ; וְאֶפְלוּ הִיוּ בְּעִיר
89 אַחֲרָת, מַשְׁפָּל בָּהּ עַד שֶׁמְחִירָה לְמִדְיָנָה, וּמְגִרְשָׁה, וְנוֹתֵן
90 לָהּ כָּל כַּתְּבָתָהּ. הִיא בַּעֲלָהּ יִשְׂרָאֵל שֶׁשְׁבוּיָהּ מִתָּרַת לוֹ,
91 מְחִירָה לוֹ לֵאשָׁה כְּמוֹת שְׁחִיטָה; וְאִם רָצָה אַחַר כֵּן,
92 מְגִרְשָׁה וְנוֹתֵן לָהּ כַּתְּבָתָהּ.
93 **יט.** אֵין מִתְּיָבִין אֶת הַבַּעַל לְפָדוּת אֶת אִשְׁתּוֹ בִּיתָר עַל

1 הַר. הַמְּדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ [מִמְמוֹנוֹ, עַד] שֶׁתֵּאָמַר לְאַחֲרִים מָה
2 שְׂאָמַר לָהּ אוֹ מָה שְׂאָמְרָה לוֹ מִדְּבָרֵי שְׁחוֹךְ וְקִלּוֹת רֹאשׁ
3 שֶׁמְדַבֵּר אָדָם עִם אִשְׁתּוֹ עַל עֶסְקֵי תַשְׁמִישׁ - הַרִי זֶה יוֹצֵא
4 וְיַתֵּן כַּתְּבָהּ; שְׂאֵין זֹו יִכּוֹלָה לְהַעֲזוֹ פְּנִיָּה וְלוֹמַר לְאַחֲרִים
5 דְּבָרֵי קָלוּן. וְכֵן אִם הִדְרָה שְׁתַּהְיֶה מִתְּהַפְּכַת בַּשַּׁעַת
6 תַּשְׁמִישׁ כְּדִי שְׁלֹא תִתְעַבֵּר, אוֹ הִדְרָה שֶׁתַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה
7 שׁוֹטֵים וְדְבָרִים שְׂאֵינֶן אֵלָא כְּשִׁטוֹת - הַרִי זֶה יוֹצֵא וְיַתֵּן
8 כַּתְּבָהּ.
9 **ו.** הַמְּדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִתַּשְׁמִישׁ הַמְּטָה - שָׁבַת אַחַת [שְׁבוּעוֹ],
10 מִמְּתִינֵין לוֹ; יִתַּר עַל כֵּן - יוֹצֵא וְיַתֵּן כַּתְּבָהּ, אוֹ יַפֵּר נְדָרוֹ,
11 וְאֶפְלוּ הִיא מֵלַח שְׁעוֹנָתָה לִשְׁשָׁה חֳדָשִׁים; שְׁכִינֵין שְׁנֵדָר,
12 הַרִי צַעֲרָה וְנִתְּנָאֲשָׁה. וְכִיֶּעַד מִדְרָהּ? אִם אָמַר לָהּ:
13 'תַּשְׁמִישִׁי אָסוּר עָלֶיךָ, אוֹ שֶׁנִּשְׂבַּע שְׁלֵא יִשְׁמַשׁ מִטָּתוֹ -
14 לֹא נְדָר כְּלוּם, וְאִם נִשְׂבַּע - נִשְׂבַּע לִשְׂוֹא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
15 מְשַׁעְבֵּד לָהּ. אָמַר לָהּ: 'הִנֵּאת תַּשְׁמִישֶׁךָ אֲסוּרָה עָלַי' - הַרִי
16 זֶה נְדָר, וְאָסוּר לִשְׁמֹשׁ; שְׂאֵין מֵאֲכִילִין אֶת הָאָדָם דְּבָר
17 הָאָסוּר לוֹ.
18 **ז.** אָסוּר לְאָדָם לְמַנַּע אֶת אִשְׁתּוֹ עוֹנָתָה; וְאִם מִנַּע כְּדִי
19 לַצַּעֲרָה - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה שֶׁל תוֹרָה, שְׁנֵאתִים: "שְׂאֲרָה
20 כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָה לֹא יִגָּרַע". וְאִם חָלָה אוֹ תַשׁשׁ כַּחוֹ וְאֵינִי
21 יִכּוֹל לְבַעַל - יִמְתִּין שְׁשָׁה חֳדָשִׁים עַד שֶׁיִּכְרִיא, שְׂאֵין לָךְ
22 עוֹנָה גְדוּלָה מְזוֹ, וְאַחַר כֵּן - אוֹ יִטַּל מִמְּנָה רִשׁוֹת, אוֹ
23 יוֹצֵא וְיַתֵּן כַּתְּבָהּ.
24 **ח.** הַאִשָּׁה שֶׁמְנַעַה בַּעֲלָהּ מִתַּשְׁמִישׁ הַמְּטָה - הִיא הַנְּקָרָת
25 'מוֹרְדָת'. וְשׁוֹאֲלִין אוֹתָהּ מִפְּנֵי מָה מְרָדָה. אִם אָמְרָה:
26 'מְאֻסְתִיהוּ, וְאֵינִי יִכּוֹלָה לְהַבַּעַל לוֹ מִדְּעַתִּי' [מְרֻזוּן] -
27 כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא לַשַּׁעַתָּה [מֵיִדֵּית], לְפִי שְׂאִינָה בִשְׁבִיָּה
28 שֶׁתַּבְּעַל לְשֻׁנוֹי לָהּ; וְחִצְא בְּלֹא כַּתְּבָהּ כָּלֵל, וְתַטַּל בְּלִיִּיתָהּ
29 [בְּגֵדִים בְּלוּיִם] הַקֵּימִין, בֵּין מִנְּכָסִים שֶׁהֵכֵנִיסָה לְבַעֲלָהּ
30 וְנִתְּחִיב בְּאַחֲרֵיהֶן, בֵּין מִנְּכָסִים שֶׁלֹּא נִתְּחִיב בְּאַחֲרֵיהֶן.
31 וְאִינָה נוֹטֶלֶת מִשָּׁל בַּעַל כְּלוּם; וְאֶפְלוּ מִנְּעַל שֶׁבְּרַגְלֶיהָ
32 וּמִטַּפְחַת שֶׁבְּרַאשָׁה שֶׁלְקָחֶן לָהּ, פּוֹשֻׁטֶת וְנוֹתְנָת לוֹ. וְכֵן
33 כָּל שְׁנָתָן לָהּ מִתְּנָה, מִחֲזוֹרֶת אוֹתָן, שְׁלֹא נִתַּן לָהּ עַל מְנָת
34 שֶׁתַּטַּל וְחִצְא.
35 **ט.** וְאִם מְרָדָה מִתַּחַת בַּעֲלָהּ כְּדִי לַצַּעֲרוֹ, וְאָמְרָה: 'הַרִינִי
36 מַצַּעֲרָת אוֹתוֹ בְּכֶךְ, מִפְּנֵי שְׁעֲשֶׂה לִי כֶךְ וְכֶךְ', אוֹ מִפְּנֵי
37 שֶׁקִּלְלִנִי, אוֹ מִפְּנֵי שְׁעֲשֶׂה עִמִּי מְרִיבָה, וְכִיֶּעַצֵּב בְּדְבָרִים
38 אֵלוֹ - שׁוֹלְחִים לָהּ מִבֵּית דִּין וְאוֹמְרִין לָהּ: 'הָיוּ יוֹדַעַת,
39 שְׂאִם אַתְּ עוֹמֵדֶת בְּכַרְדָּךְ, אֶפְלוּ כַּתְּבִיתֶךָ מֵאָה מְנָה, הַפְּסוֹדֶת
40 אוֹתָהּ; וְאַחַר כֵּן מְכַרְזִין עָלֶיָהּ בְּכַתִּי כְּגִסִּיּוֹת וּבְכַתִּי
41 מִדְּרָשׁוֹת כְּכָל יוֹם אַרְבַּע שָׁבָתוֹת [שְׁבוּעוֹת] זֹו אַחַר זֹו,
42 וְאוֹמְרִים: 'פְּלוֹנִית מְרָדָה עַל בַּעֲלָהּ'.
43 **י.** וְאַחַר הַהַכְרָזָה שׁוֹלְחִין לָהּ פַּעַם שְׁנִיָּה, וְאוֹמְרִים לָהּ:
44 'אִם אַתְּ עוֹמֵדֶת בְּכַרְדָּךְ, הַפְּסוֹדֶת כַּתְּבִיתֶךָ. אִם עָמְדָה
45 בְּמְרָדָה וְלֹא חֲזָרָה - נִמְלֶכִין בָּהּ, וְתֵאָבֶד כַּתְּבָתָהּ, וְלֹא
46 יִהְיֶה לָהּ כַּתְּבָהּ כָּלֵל; וְאֵין נוֹתְנִין לָהּ גֵט עַד שְׁנַיִם עֶשֶׂר

תמיד] כֵּן עֲזַי וְנִדְבַק בָּהּ כָּל יָמָיו וְלֹא נִשָּׂא אִשָּׁה - אֵין
 בָּיָדוֹ עֹזוֹן; וְהוּא שְׂלֵא יִהְיֶה יָצְרוֹ מִתְּגַבֵּר עֲלָיו; אֲבָל אִם
 הָיָה יָצְרוֹ מִתְּגַבֵּר עֲלָיו - חָיֵב לִשְׂא אִשָּׁה, וְאַפְלוּ הָיָה לוֹ
 בָּנִים, שְׂמָא יָבֹוא לִידַי הַרְהוּר.
 ד. כִּמְה בָּנִים יִהְיוּ לוֹ לְאִישׁ, וְחַתָּקִים מִצֹּהּ זֹו בָּיָדוֹ? זָכֹר
 וְנִקְבָּה, שְׁנֶאָמַר: "זָכֹר וְנִקְבָּה בְּרָאִם". הָיָה חֲבָן סָרִיס
 [עָקֹר, או שְׁהֵיחָה חַבַּת אֶילֻוּנִית [עָקֹר] - לֹא קָיָם מִצֹּהּ
 זֹו.
 ה. נוֹלְדוּ לוֹ וְמָתוּ, וְהַנְיָחוּ בָּנִים - הָרִי זֶה קָיָם מִצֹּת פְּרִיָּה
 וְרִבְיָה; בְּגִי בָּנִים הָרִי חָן כְּבָנִים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
 בְּשֵׁהִיו בְּנֵי הַבָּנִים זָכֹר וְנִקְבָּה, וְהָיָה בָּאִים מְזַכֵּר וְנִקְבָּה;
 אִף עַל פִּי שְׁהַזְכֵּר בֵּן בִּתּוֹ וְהַנִּקְבָּה בִּתּוֹ בְּנוֹ - הַוְאִיל וְהָם
 מִשְׁנֵי בְּנָיו, הָרִי קָיָם מִצֹּת פְּרִיָּה וְרִבְיָה; אֲבָל אִם הָיָה לוֹ
 בֵּן וּבַת וְמָתוּ, וְהַנְיָח אַחַד מֵהֶן זָכֹר וְנִקְבָּה - עֲדָיִן לֹא קָיָם
 מִצֹּהּ.
 ו. הָיָה לוֹ בָּנִים בְּגִיּוּתוֹ, וְנִתְגַּיֵר הוּא וְהָם - הָרִי זֶה קָיָם
 מִצֹּהּ זֹו. הָיָה לוֹ בָּנִים וְהוּא עֶבֶד [כֻּנְעֻנִי], וְנִשְׁתַּחֲרָר הוּא
 וְחָן - לֹא קָיָם מִצֹּת פְּרִיָּה וְרִבְיָה, עַד שִׁיּוֹלֵיד אַחֵר
 שְׁנִשְׁתַּחֲרָר; שְׁהַעֲבָד אֵינָן לוֹ יְחוּס [אֵינָן בְּנֵי מַתִּיחִיסִים אֲלֵיוּן].
 ז. לֹא יִשָּׂא אִדָּם עָקֹרָה וְנִקְבָּה וְאֶילֻוּנִית [דוּמָה לֶאֱלִיל זֹכֹר וְאִינָה
 מוּלִידָה] וְקִטְנָה שְׂאִינָה רִאיוּיָה לְוֹלָד, אֲלָא אִם בֵּן קָיָם מִצֹּת
 פְּרִיָּה וְרִבְיָה, או שְׁהֵיחָה לוֹ אִשָּׁה אַחֲרַת לְפָרוֹת וְלְרִבּוּת
 מִמֶּנָּה. נִשָּׂא אִשָּׁה וְשָׁהַת עִמּוֹ עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יִלְדָּה - הָרִי
 זֶה יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה, או יִשָּׂא אִשָּׁה הָרִאיוּיָה לְוֹלָד; וְאִם
 לֹא רָצָה לְהוֹצִיא, כּוּפִין אוֹתוֹ וּמְפִין אוֹתוֹ בְּשׁוֹט עַד
 שִׁיּוֹצִיא. וְאִם אָמַר: 'אֵינִי בּוֹעֶלָה, וְהָרִי אֵנִי שׁוֹכֵן עִמָּה
 בְּפָנֵי עַדִים כְּדִי שְׂלֵא אֲתִיחַד עִמָּה,' בֵּין שְׁאָמְרָהּ הִיא בֵּן,
 בֵּין שְׁאָמַר הוּא - אֵינָן שׁוּמְעִין לָהֶן, אֲלָא יוֹצִיא אוֹ יִשָּׂא
 אִשָּׁה הָרִאיוּיָה לְוֹלָד.
 ח. שְׁהַת עֶשֶׂר שָׁנִים וְלֹא יִלְדָּה, וְהָרִי הוּא יוֹרָה שְׁכַבַת זֹרַע
 כְּחֵץ - חִזָּקַת הַחֲלִי מִמֶּנָּה, וְחֵצָא שְׂלֵא בְּכַתְּבָהּ, וְיִשׁ לָהּ
 תּוֹסַפַת [הַתַּחֲיִיבוּת שְׁלַקָּח עַל עִצְמוֹ בַּכַּתּוּבָה לְפִי רִצּוֹנוֹ]; לֹא
 תִּהְיֶה זֹו פְּחוּתָהּ מְאִילֻוּנִית שְׂלֵא הַפִּירָה בָּהּ, שְׁיִשׁ לָהּ
 תּוֹסַפַת כְּמוֹ שְׁיִתְּבַאֵר. וְאִם אֵינִי יוֹרָה כְּחֵץ, חִזָּקַת הַחֲלִי
 מִמֶּנָּה בְּלָבָד; וְכִשְׁיּוֹצִיא - יִתֵּן הַכְּתֻבָּה כְּלָהּ, עָקֹר וְהַסְּכוּם
 שְׁקִבְעוּ חַכְמִים בַּכַּתּוּבָה [וְחֻסְפַת].
 ט. הוּא אוֹמַר: 'מִמֶּנָּה נִמְנַע הַיָּלָד,' וְהִיא אוֹמְרַת: 'מִמֶּנּוּ
 נִמְנַע, מִפְּנֵי שְׂאִינוּ יוֹרָה כְּחֵץ' - הִיא נְאָמְנָת; וְיִשׁ לוֹ
 לְהַחֲרִים עַל מִי שִׁטּוּעַנָּת דְּבִר שְׂאִינָה יוֹדַעַת אוֹתוֹ בְּיָדֶי, אוֹ
 וְאֲחֵר כְּפִי יִתֵּן כְּתֻבָּתָהּ. וְאִם אָמְרָה: 'אֵינִי יוֹדַעַת אִם מִמֶּנִּי
 אִם מִמֶּנּוּ' - אֵינָן לָהּ עָקֹר כְּתֻבָּהּ, כְּמוֹ שְׁאָמְרָנוּ; הַעֲמַד
 מִמוֹן בַּחֲזַקַת בְּעָלָיו, עַד שְׁתִּטְעֹן בְּיָדֵי שְׂאִינוּ יוֹרָה כְּחֵץ.
 וְלִמָּה הִיא נְאָמְנָת בְּטַעֲנָה זֹו? מִפְּנֵי שְׂהִיא מְרָגְשָׁת אִם
 יוֹרָה כְּחֵץ אוֹ לֹא יוֹרָה כְּחֵץ, וְהוּא אֵינוּ מְרָגִישׁ.
 י. הָאִשָּׁה שְׁבֵאָה לְחַבַּע בְּעָלָה לְגִרְשָׁה אַחֵר עֶשֶׂר שָׁנִים
 מִפְּנֵי שְׂלֵא יִלְדָּה, וְהִיא אוֹמְרַת שְׂאִינוּ יוֹרָה כְּחֵץ - שׁוּמְעִין
 לָהּ; אִף עַל פִּי שְׂאִינָה מִצֹּהּ עַל פְּרִיָּה וְרִבְיָה, צָרִיכָה הִיא

דְּמִיָּה, אֲלָא כְּמָה שְׂהִיא שָׁנָה כְּשֶׂאֶר הַשְּׁבוּיוֹת. הָיָה דְּמִיָּה
 יוֹתֵר עַל כְּדֵי כְּתֻבָּתָהּ, וְאָמַר: 'הָרִי אֵנִי מְגַרְשָׁה זֹו
 כְּתֻבָּתָהּ, חֲלַף וְחַפְדָּה אֶת עֲצֻמָּה' - אֵין שׁוּמְעִין לוֹ; אֲלָא
 כּוּפִין אוֹתוֹ וּפּוֹדָה אוֹתָהּ, אֲפְלוּ הָיָה דְּמִיָּה עַד עֲשֻׂרָה
 בְּכַתְּבָתָהּ, וְאַפְלוּ אֵין לוֹ אֲלָא כְּדֵי פְּדִיוּנָהּ. בְּמָה דְּבָרִים
 אֲמוּרִים? בְּפַעַם רֵאשׁוֹנָה; אֲבָל אִם פְּדִיָּה וְנִשְׁבִּית פַּעַם
 שְׁנִיָּה וְרָצָה לְגִרְשָׁה - הָרִי זֶה מְגַרֵשׁ וְנוֹתֵן כְּתֻבָּהּ, וְהִיא
 תְּפָדָה אֶת עֲצֻמָּהּ.
 כ. מִי שֶׁנִּשְׁבִּית אִשְׁתּוֹ, וְהוּא בְּמַדִּינַת הָיִם - בֵּית דִּין יוֹרְדִין
 לְנַכְסֵיוֹ וּמוֹכְרִין בְּהַכְרָזָה [מְכּוּרָה פּוּמְבִין], וּפּוֹדִין אוֹתָהּ כְּדַרְךָ
 שְׁהַבַּעַל פּוֹדָה.
 כא. הַמְדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ נִגְרָ שְׂהוּא חָיֵב בְּגַלְלוּ לְגִרְשָׁה וְלִתֵּן
 כְּתֻבָּתָהּ, וְנִשְׁבִּית אַחֵר שְׁהַדִּירָהּ - אֵינּוּ חָיֵב לְפַדּוֹתָהּ;
 שְׁמַעַת שְׁהַדִּירָהּ נִתְחַיֵּב לְגִרְשָׁה וְלִתֵּן כְּתֻבָּתָהּ.
 כב. הָאִשָּׁה שְׁהֵיחָה אֶסְנוּרָה עַל בַּעֲלָהּ מְאִסְרוּרֵי לְאוּיִן,
 וְנִשְׁבִּית - אֵינּוּ חָיֵב לְפַדּוֹתָהּ, אֲלָא נוֹתֵן לָהּ כְּתֻבָּתָהּ וְהִיא
 תְּפָדָה עֲצֻמָּהּ. וְהֵלֵא הַשְּׁבוּיָה אֶסְנוּרָה לְכַהֵן, וְהָרִי הוּא
 פּוֹדָה אוֹתָהּ - מִפְּנֵי שְׂלֵא הֵיחָה אֶסְנוּרָה מִקָּדָם, וְאִסְרוּר
 הַשְּׁבוּיָה הוּא שְׁגָרַם לָהּ.
 כג. מָתָּה אִשְׁתּוֹ - חָיֵב בְּקַבּוּרָתָהּ, וְלַעֲשׂוֹת לָהּ הַסֵּפֶד
 וְקִינִים [לְשִׁכּוּר מְקוּנוּתוֹ] כְּדַרְךָ כָּל הַמְּדִינָה; וְאַפְלוּ עָנִי
 שְׁבִישְׂרָאֵל, לֹא יִפְחָתוּ לוֹ מִשְׁנֵי חֲלִילִין וּמְקוּנָנָת. וְאִם הָיָה
 עֶשֶׂר, הַכֹּל לְפִי כְּבוֹדוֹ; וְאִם כְּבוֹדָה יוֹתֵר מִכְּבוֹדוֹ, קוּבְרִין
 אוֹתָהּ לְפִי כְּבוֹדָה; שְׁהֵאִשָּׁה עוֹלָה עִם בַּעֲלָהּ [לְדֵרַגַּת
 עֲשִירוֹתוֹ] וְאֵינָה יוֹרְדָת, אֲפְלוּ לְאַחֵר מִיָּתָהּ.
 כד. לֹא רָצָה לְקַבֵּר אֶת אִשְׁתּוֹ, וְעָמַד אַחַד מַדְעַת עֲצָמוֹ
 וְקִבְּרָהּ - מוּצִיאֵין מִבַּעֲלָהּ בְּעַל פְּרָהוֹ וְנוֹתְנִין לָזָה, כְּדִי
 שְׂלֵא תִהְיֶה זֹו מְשַׁלְכֵת לְפָלְבִים. הָיָה בְּמַדִּינָה אַחֲרַת
 כְּשִׁמְתָהּ אִשְׁתּוֹ - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לְנַכְסֵיוֹ וּמוֹכְרִין בְּלֵא
 הַכְרָזָה [מְכּוּרָה פּוּמְבִין], וְקוּבְרִין אוֹתָהּ לְפִי מְמוֹן הַבַּעַל, וְלְפִי
 כְּבוֹדוֹ אוֹ לְפִי כְּבוֹדָה.
פֶּרֶק טו
א. הָאִשָּׁה שְׁהִרְשָׂת אֶת בַּעֲלָהּ אַחֵר הַנְּשׂוּאִין שְׁיִמְנַע
 עוֹנְתָהּ - הָרִי זֶה מִתֵּר. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֵׁהִיו לוֹ
 בָּנִים, שְׁכִבְּר קָיָם מִצֹּת פְּרִיָּה וְרִבְיָה. אֲבָל אִם לֹא קָיָם,
 חָיֵב לְבַעַל כָּכֵל עוֹנָה עַד שִׁהִיו לוֹ בָּנִים, מִפְּנֵי שְׂהִיא
 מִצֹּת עֲשָׂה שְׁל תוֹרָה, שְׁנֶאָמַר: "פְּרוּ וּרְבּוּ".
ב. הָאִישׁ מִצֹּהּ עַל פְּרִיָּה וְרִבְיָה, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה.
 וּמְאִימַתִּי יִתְחַיֵּב הָאִישׁ בְּמִצֹּהּ זֹו? מִכֵּן שִׁשׁ עֲשֻׂרָה שָׁנָה
 או מִכֵּן שִׁבְעַ עֲשֻׂרָה שָׁנָה. וְכִיּוֹן שְׁעֵבָרוּ עֲשָׂרִים שָׁנָה וְלֹא
 נִשָּׂא אִשָּׁה - הָרִי זֶה עוֹבֵר וּמְבַטֵּל מִצֹּת עֲשָׂה; וְאִם הָיָה
 עוֹסֵק בַּתוֹרָה וְטָרוּד בָּהּ, וְהָיָה מִתְּגַרַּא מְלִשָׂא אִשָּׁה כְּדִי
 שְׂלֵא יִטְרַח בְּמִזוּנוֹת וְיַבְטֵל מִן הַתוֹרָה - הָרִי זֶה מִתֵּר
 לְהַתְּאַחֵר, שְׁהָעוֹסֵק בְּמִצֹּהּ פְּטוּר מִן הַמִּצְוָה, וְכָל שֶׁכֵּן
 בְּתִלְמוּד תוֹרָה.
ג. מִי שְׁחַשְׁקָה נְפִשׁוֹ בַּתוֹרָה תְּמִיד, וְשָׁגָה בָּהּ [עוֹסֵק בַּהּ

מתוך מהדורת חזק

48 בטובתה כפי הממון. ולא יטיל עליה אימה יתרה, ויהיה
49 דבורו עמה בנחת, ולא יהיה עצב ולא רוגז.
50 כ. וכן צווי על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר
51 מדי, ויהיה לו עליה מורא, ותעשה כל מעשיה על פיו,
52 ויהיה בעיניה כמו שר או מלך: מהלכת בתאוות לבו,
53 ומרחקת כל מה שישנא. וזה הוא דרך בנות ישראל וכני
54 ישראל הקדושים, שהטורים בוונגן; ובדרךים אלו, יהיה
55 ישובן נאה ומשבח.

פרק טז

56 א. הנכסים שמכנסת האשה לבעלה, בין קרקע בין
57 עבדים בין משלטלין, אף על פי שהן נכתבין בשטר
58 כתבה - אינן נקראין 'כתבה', אלא 'נדוניא' שמם. ואם
59 קבל הבעל אחריות הנדוניא עליו ונעשית ברשותו, אם
60 פתחה [נפחת שויה] פתחה לו [משלם הפחת כשמתגרשת] ואם
61 הותירה [התייקרה] הותירה לו [אינו מחזיר לה הרווח] - הרי
62 זו נקראת 'נכסי צאן ברזל'. ואם לא קבל אחריות הנדוניא
63 עליו, אלא הרי היא ברשות האשה, אם פתחה פתחה לה
64 ואם הותירה הותירה לה - הרי זו נקראת 'נכסי מלוג'.
65 ב. וכן כל נכסים שיש לאשה שלא הכניסה אותן לבעלה
66 ולא כתבה אותן בכתבה, אלא נשארו לה לעצמה, או
67 נפלו לה בירשה אחר שנתארסה, או נתנו לה במתנה -
68 הכל נקראין 'נכסי מלוג', שכלן ברשותה הן. ואין נקרא
69 'כתבה' אלא עקר כתבה שהיא מאה או מאתיים עם
70 התוספת בלבד.
71 ג. כבר הודענו שחקמים תקנו כתבה לאשה, ודין התוספת
72 כדן העקר; ולא תקנוה לגבותה כל זמן שתראה, אלא
73 הרי היא חוב שקבוע לו זמן; אין הפתה נגבית, אלא
74 לאחר מיתת הבעל או אם גרשה. וכן התקינו שאם היו
75 לבעל שדות טובות ורעות ובינוניות, ובאה האשה לגבות
76 כתבתה ממנו, שלא תגבה אלא מן הרעה שבנכסיו, והיא
77 הנקראת 'זבורית'.
78 ד. וכן התקינו, שפשטבוא לגבות אחר מותו, לא תגבה
79 עד שתשבע בנקיטת חפץ [אחיות חפץ קדוש] שלא הגיח
80 אצלה כלום, ושלא מכרה ולא מחלה אותה. ושמין לה
81 כל [בגד שקנה לה] שעליה, ופוחתין אותה מכתבתה. אבל
82 אם גרשה לרצונה, גובה בלא שבועה. ואין שמין כסות
83 שעליה, שהרי לקחן לה וזכת בהן, והוא רוצה להוציא
84 לא היא.
85 ה. וכן התקינו שלא תגבה האלמנה כתבתה אלא מן
86 הנרקע, ואינה גובה משבח ששבחו נכסים לאחר מיתת
87 הבעל, ואין הגנות זונות לאחר מיתת אביהן משבח
88 ששבחו נכסים לאחר מיתתו, ואינה טורפת [גובה]
89 בכתבתה משבח שהשבית הלוקח [שקנה הקרקע מבעלה
90 והשביח אותה], אף על פי שבעל חוב גובה את השבח.
91 ודברים אלו מקלי כתבה הן.
92 ו. וכן מקלי כתבה, שתטל האשה מן הפחות שבמטבעות
93

1 לבנים לזקנותה. וכופין אותו להוציא, ויתן עקר כתבה
2 בלבד; שלא כתב לה התוספת על מנת שתצא לרצונה
3 ותטל.
4 יא. הלך בסחורה בתוך עשר שנים, או שהיה חולה, או
5 שהיתה היא חולה, או שהיו חבושין בבית האסורים - אין
6 עולה להם אותו זמן מן המנגן.
7 יב. הפילה - מונה מיום שהפילה. אם הפילה וחררה
8 והפילה שלשה פעמים - החזקה לנפלים, ושמה לא זכה
9 להגנות ממנה; ויוציא ויתן כתבה.
10 יג. הוא אומר: 'הפילה בתוך עשר', כדי שישקה עמה,
11 והיא אומרת: 'לא הפלתי' - נאמנת, שאינה מחזקת עצמה
12 בעקרות; הוא אומר 'הפילה שנים', והיא אומרת 'שלשה'
13 - נאמנת, שאינה מחזקת עצמה במפלת, ויוציא ויתן
14 כתבה. ובכל זה משיבועה שבועת הסת שלא הפילה, או
15 שהפילה שלשה - שבטענה זו תחזיב לתן כתבה.
16 יד. נשאת לאחד ושהת עמו עשר שנים ולא ילדה
17 והוציאה - מתרת להנשא לשני. שהת עם השני עשר
18 שנים ולא ילדה - לא תנשא לשלישי; ואם נשאת לשלישי
19 - תצא בלא כתבה, אלא אם פן יש לו אשה אחרת, או
20 שקים מצות פריה ורביה.
21 טו. האשה שבאה לבית דין ואמרה: 'בעלי אינו יכול
22 לשמש כדרך כל הארץ שמוש שמוליד', או שאינו יורה
23 כחץ - יעשו הדינים פשרה, ואומרים לה: 'ראוי לך
24 שתנהגי עם בעליך עד שתשנה עשר שנים ולא תוליד',
25 ואחר כך תתבע'. ומגלגלין עמה בדרך, ואין כופין אותה
26 לישוב; ולא דינין אותה דין המורדת, אלא מאריכים בדרך
27 זה עד שיעשו פשרה.
28 טז. אף על פי שקים אדם מצות פריה ורביה, הרי הוא
29 מצוה מדברי סופרים שלא יבטל מלפדות ולרבות כל זמן
30 שיש בו פח - שכל המוסף נפש אחת בישוראל, כאלו בנה
31 עולם; וכן מצות חכמים היא, שלא ישב אדם בלא אשה
32 - שלא יבוא לידי הרהור, ולא תשב אשה בלא איש -
33 שלא תחשד.
34 יז. וחובה על כל איש לקנות לאשתו ולהתרות בה על
35 התנהגות פרוצה. אמרו חכמים: "אין אדם מקנא לאשתו
36 אלא אם כן נכנסה בו רוח טהרה". ולא יקנא לה ביותר
37 מדי; ולא יאנס אותה, ויבטל בעל פרוצה, אלא לדעתה,
38 ומתוך שיחה ושמוחה.
39 יח. וכן צוו חכמים על האשה שתהיה צנועה בתוך
40 ביתה, ולא תרבה בשחוק וקלות ראש בפני בעלה, ולא
41 תתבע תשמיש המטה בפייה, ולא תהיה מדברת בעסק זה;
42 ולא תמנע מבעלה כדי לצערו עד שיוסיף באהבתה, אלא
43 נשמעת לו בכל עת שירצה. ותזהר מקרוכו וכוני ביתו,
44 כדי שלא יעבר עליו רוח קנאה; ותתרחק מן הפעור ומן
45 הדומה לבעור.
46 יט. וכן צוו חכמים, שיהיה אדם מכבד את אשתו יותר
47 מגופו ואוהבה כגופו; ואם יש לו מומן הרבה, יעשה

48 קדם שתשבע - הרי זו נשבעת אחר הנשואין, ונוטלת כל
 49 זמן שתתעב; אבל אינה נודרת ונוטלת, שמא יפר הבעל.
 50 יג. יחד לה קרקע [מסוימת] בכתבתה - בין שיחדה [סימן]
 51 בארבעת המצרים [גבולות], בין במצד אחד - גובה את
 52 כתבתה ממנו בלא שבועה. וכן אם כתב לה מטלטלין והן
 53 עצמן קנין - נוטלת אותן בלא שבועה. וכן אם נמכרו
 54 ונלקח בהן מטלטלין אחרים, ונדע שאלו השניים מדמי
 55 המטלטלין הראשונים - נוטלת בלא שבועה.
 56 יד. הפונמת כתבתה - לא תפרע אלא בשבועה. ביצד?
 57 הוציאה שטר כתבה שיש בו אלף זוז, הבעל אומר:
 58 'נתקבלה הכל', והיא אומרת: 'לא נתקבלתי אלא כף וכו'
 59 - ואפלו יש עליה עדים במקצת שנשלה, ואפלו דקדקה
 60 בחשבון מה שנשלה בחצי חצי פרוטה, לא תטל השאר
 61 אלא בשבועה.
 62 טו. אומר הבעל: 'נתקבלה הכל', והיא אומרת: 'לא
 63 נתקבלתי כלום', ועד אחד מעיד עליה שנתקבלה הכל, או
 64 מקצת - לא תפרע אלא בשבועה.
 65 טז. הנפרעת שלא בפניו, לא תפרע אלא בשבועה. ביצד?
 66 הרי שגרש את אשתו והלך לו - בית דין יודין לנכסיו
 67 אחר שתשבע, ומגבין אותה בכתבה; והוא שיהיה במקום
 68 רחוק, שיש להן טרח להודיעו; אבל אם היה קרוב הדרך
 69 להודיעו, שולחין לו ומודיעין אותו, ואם לא יבוא -
 70 תשבע ותטל.
 71 יז. הפוחתת בכתבה - נפרעת שלא בשבועה. ביצד?
 72 הוציאה שטר כתבה באלף זוז, הוא אומר: 'נתקבלה
 73 הכל', והיא אומרת: 'לא נתקבלתי כלום, ואין לי אלא
 74 חמש מאות זוז, וזה שכתב לי אלף - אמנה שהיתה ביני
 75 לביני' [האמין שלא אתבע יותר מה מאות] - הרי זו נפרעת
 76 שלא בשבועה. אבל אם אמרה: 'אין בי שטר כתבתי אלא
 77 חמש מאות' - אינה נפרעת בשטר זה שיש בו אלף כלום,
 78 שהרי בטלה אותו, וכאלו הודת שהוא שקר; לפיכך נשבע
 79 שבועת הסת [שבועה מדרבנן], ונפטר.
 80 יח. כל מקום שאמרנו: 'לא תפרע אלא בשבועה' -
 81 אומרין לה בית דין: 'השבעי וטלי'. ומקום שאמרנו:
 82 'תפרע שלא בשבועה' - אומרין לבעל: 'עמד ותן לה,
 83 ואין אתה נאמן בטענה זו עד שתביא ראיה לדרךך'.
 84 יט. אומר הבעל מעצמו: 'תשבע לי על טענתי' - אומרין
 85 לה: 'השבעי וטלי'; ותשבע בנקיטת חפץ. התנה עמה
 86 שתגבה בכתבה בלא שבועה, או שהיא נאמנת בכל מה
 87 שתטען - גובה ממנו בלא שבועה כלל; אבל אם באת
 88 לפרע מירשיו - תשבע ותטל.
 89 כ. התנה עמה שתהא נוטלת מירשיו בלא שבועה, או
 90 שתהא נאמנת על ירשיו - הרי זו נוטלת מהן בלא
 91 שבועה. אבל אם באה לטרף מנכסים משעבדים [שנמכרו
 92 ע"י בעלה] - לא תטרף אלא בשבועה, ואף על פי
 93 שהיאמינה [האמין לה] הבעל; שאין תנאי הבעל מועיל אלא
 94 עליו ועל ירשיו, אבל להפסיד ממון אחרים אינו מועיל.

1 [בגודל ומשקל]. ביצד? נשא אשה במקום, וגרשה במקום
 2 אחר - אם היו מעות מקום הנשואין טובות ממעות מקום
 3 הגרושין, נותן לה ממעות מקום הגרושין; ואם היו מעות
 4 מקום הגרושין טובות ממעות מקום הנשואין, נותן לה
 5 ממעות מקום הנשואין. במה דברים אמורים? בשהיה
 6 בכתבתה מעות סתם; אבל אם פרש בה מטבע ידוע ו-
 7 מסויים, בין בעקר בין בתוספת - הרי היא כדין המלוה
 8 את חברו מטבע ידוע, שנותן לו במה שהלוהו, כמו
 9 שיתבאר בהלכות הלואה.
 10 ז. תקנו הגאונים בכל הישיבות, שתהיה האשה גובה
 11 כתבתה אחר מיתת בעלה אף מן המטלטלין, בדרך
 12 שהתקינו לבעל חוב לגבות מן המטלטלין; ופשטה תקנה
 13 זו בכל ישראל. וכן שאר תנאי כתבה כלם בכתבה הן,
 14 וישנן במטלטלין קרקע - חוץ מכתבת בנין דכרין ובנים
 15 זכרים - שירשו כתובת אמם], שלא מצאנו מנהג רשיתה פשוט
 16 [מקובל] בכל הישיבות. לפיכך אני אומר, מעמידין אותה
 17 על דין התלמוד, שאין יורשין כתבת אמן אלא מן הקרקע.
 18 ח. כבר נהגו בכל מקומות שידענו וששמענו שמעם,
 19 שיקתבו בכתבה 'בין מקרקעי בין מטלטלי'; ודבר זה
 20 תקון גדול הוא, ונאשים נבונים הנהיגו בו, שהרי זה תנאי
 21 שבממון [שתתקן תמיד], ונמצאת האלמנה גובה מן
 22 המטלטלין [בכוחו של] בתנאי זה, לא בתקנת אחרונים.
 23 ט. הרי שלא כתב כף בשטר כתבה, אלא נשא סתם - אם
 24 היה יודע בתקנה זו של גאונים, גובה. ואם לאו, או
 25 נסתפק לנו הדרך - מתישבין בדרך זה הרבה; שאין פח
 26 בתקנת הגאונים לדון בה אף על פי שלא נתפרשה כדין
 27 תנאי כתבה שהם תקנת הסנהדרין הגדולה, עד שנוציא
 28 בה ממון מן היורשים.
 29 י. ועוד תקנו חקמים, שיהיו כל נכסי הבעל אחראין
 30 וערבאין [עריבים] לכתבה; אפלו בכתבה מנה, ויש לו
 31 קרקע באלפים והוכים - הכל תחת שעבוד הכתבה. וכל
 32 שימכר אחר הנשואין מנכסיו, אף על פי שמכרו קנים, ויש
 33 [מותר] לו למכור כל נכסיו אם ירצה - יש לה לטרף אותן
 34 בכתבתה כשיגרשנה או כשימות, אם לא תמצא נכסים בני
 35 חורין; וכשתטרף, לא תטרף אלא בשבועה בנקיטת חפץ
 36 כדין כל בעלי חובות. ותקנה זו, כדי שלא תהיה כתבה
 37 קלה בעיניו.
 38 יא. כשמשביעין בית דין או היורשין את האלמנה
 39 כשתבוא לגבות בכתבה, אין משביעין אותה אלא חוץ
 40 לבית דין, מפני שבתי דינין היו נמנעין מלהשביעה,
 41 שחוששין לה שמא לא תדקדק על עצמה בשבועה. ואם
 42 רצו היתומים [להוריד ממנה חומרת שבועה, ובתמורה] להדירה
 43 [בהנאה מדבר מסויים - אם קיבלה משהו מהבעל שלא ידוע -],
 44 נודרת להם כל מה שירצו; ומדירין אותה בבית דין, ואחר
 45 כף נוטלת בכתבה.
 46 יב. מתה האלמנה קדם שתשבע - אין יורשיה יורשין
 47 מכתבתה כלום, שאין לה כתבה עד שתשבע. ואם נשאת

מתוך מהדורת חזק

48 שְׁתוֹצִיָּא שְׁטַר כְּתָבָה כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ; וְנִשְׁבַּע הַבֶּעַל שְׂבוּעַת
 49 הַסֵּת עַל טַעֲנָתָהּ, וְנִפְטָר.
 50 כ.ט. הוֹצִיָּאָה שְׁנֵי גִטִין וְשְׁתֵי כְּתוּבוֹת - גוֹבָה שְׁתֵי כְּתוּבוֹת.
 51 שְׁתֵי כְּתוּבוֹת וְגִט אֶחָד - אֵינָה גוֹבָה אֶלָּא כְּתָבָה אַחַת; וְאִיזוּ
 52 מֵהֵן גוֹבָה? אִם שְׁתֵי הֵן שְׁוֹת [בסכום] - בְּטֵלָה אַחֲרֹנָה אֶת
 53 הָרֵאשׁוֹנָה, וְאֵינָה טוֹרְפָת [גובה ממשועבדים] אֶלָּא מִזְמָן
 54 אַחֲרוֹנָה; וְאִם הָיָה בְּאֶחָת מִשְׁתֵּיהֶן תּוֹסֶפֶת עַל חֲבָרְתָּהּ -
 55 גוֹבָה בְּאִיזוּ מֵהֵן שְׂמֵרְצָהּ, וְחַבְטֵל הַשְּׂנֵיָה.
 56 ל. הוֹצִיָּאָה שְׁנֵי גִטִין וְכְתָבָה אַחַת - אִין לָהּ אֶלָּא כְּתָבָה
 57 אַחַת; שְׁהַמְגֵרַשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִחֲזִירָהּ, עַל דַּעַת כְּתָבָתָהּ
 58 הָרֵאשׁוֹנָה הִחֲזִירָהּ. הוֹצִיָּאָה גִט וְכְתָבָה אַחַר מִיתַת הַבֶּעַל
 59 - אִם גִּט קוֹדֵם לְכְתָבָהּ, גוֹבָה בְּגִט זֶה עֶקֶר כְּתָבָהּ, אִם אִין
 60 דְּרָכֵן לְכַתֵּב כְּתָבָהּ, וְגוֹבָה כָּל מַה שֵּׁיִשׁ בִּפְתָּתָהּ, שֶׁהָרִי זָכַת
 61 בָּהּ בְּמִיתַתּוֹ; וְאִם כְּתָבָהּ קָדְמָה אֶת הַגִּט - אִין לָהּ אֶלָּא
 62 כְּתָבָה אַחַת, שְׁעַל כְּתָבָה הָרֵאשׁוֹנָה הִחֲזִירָהּ.
 63 ל.א. הָאִשָּׁה נֶאֱמָנַת לומר 'מַת בְּעַלִי' כְּדִי שְׂתַנְשָׂא, כְּמוֹ
 64 שְׂיִתְבָּאָר בַּהֲלֻכוֹת גְּרוּשִׁין; וּמִתְנַאֵי הַכְּתָבָהּ, שְׂאִם תִּנְשָׂא
 65 לְאַחֵר אַחַר מוֹתוֹ, תַּטְל מַה שִּׁכְתָּב לָהּ בְּכְתָבָתָהּ. לְפִיכָף אִם
 66 בָּאָה לְבֵית דִין וְאָמְרָה: 'מַת בְּעַלִי, הַתִּירוּנִי לַהֲנַשָּׂא', וְלֹא
 67 הִזְכִּירָהּ שֵׁם כְּתָבָהּ בְּעוֹלָם - מִתִּירִין אוֹתָהּ, וַיִּמְשִׁיבֵיעִין
 68 אוֹתָהּ וְנִתְּנִין לָהּ כְּתָבָתָהּ. בָּאָה וְאָמְרָה: 'מַת בְּעַלִי, תְּנוּ לִי
 69 אֶת כְּתָבָתִי' - אָף לַהֲנַשָּׂא אִין מִתִּירִין; שְׁעַל עַסְקֵי הַכְּתָבָהּ
 70 בָּאָה, וְהָרִי זֶה בְּחֻזְקָתָהּ שְׁלֵא מַת; וְאִין דַּעַתָּה לַהֲנַשָּׂא, אֶלָּא
 71 לְטַל כְּתָבָה מִחַיִּים בְּלַבָּד. בָּאָה וְאָמְרָה: 'מַת בְּעַלִי, וְלֹא
 72 הַתִּירוּנִי לַהֲנַשָּׂא וְתִנּוּ לִי אֶת כְּתָבָתִי' - מִתִּירִין אוֹתָהּ
 73 וְנִתְּנִין לָהּ כְּתָבָתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁעֶקֶר דְּבָרֶיהָ עַל עַסְקֵי נְשׂוּאִין
 74 בָּאָה. אֲבָל אִם אָמְרָה: 'תְּנוּ לִי אֶת כְּתָבָתִי וְהַתִּירוּנִי
 75 לַהֲנַשָּׂא' - מִתִּירִין אוֹתָהּ וְאִין נִתְּנִין לָהּ כְּתָבָתָהּ; וְאִם
 76 תִּפְסָהּ, אִין מוֹצִיאִין מִיָּדָה.

יום שישי ח' אדר ה'תשע"ה

פֶּרֶק יז

77
 78
 79 א. מִי שֶׁהָיָה נָשׁוּי נְשִׁים רַבּוֹת וְמַת - כָּל שְׂנַשָּׂאָת בִּתְחִלָּה,
 80 קוֹדְמַת לְטַל כְּתָבָתָהּ; וְאִין אַחַת מֵהֵן נוֹטֶלֶת אֶלָּא
 81 בְּשִׂבּוּעָה; וְאִין לֹאֲחֲרֹנָה אֶלָּא מֵה שִּׂשִׁירָה שְׁלִפְנֵיָה, וְגַם
 82 הִיא [הַאֲחֵרוֹנָה] נִשְׂבַּעַת וְנוֹטֶלֶת הַשָּׂאָר. וְכֵן אִם הָיָה עֲלָיו
 83 שְׁטַר חוֹב - אִם הָיָה הַחוֹב קוֹדֵם, גוֹבָה בְּעַל הַחוֹב תְּחִלָּה;
 84 וְאִם הַכְּתָבָה קָדְמָה, גוֹבָה הָאִשָּׁה תְּחִלָּה, וְהַשָּׂאָר לְבַעַל
 85 חוֹב.
 86 ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַקְּרָקַע שֶׁבָּאוּ לְגִבוֹת
 87 מִמֶּנּוּ קְנִיָה לוֹ בְּשַׁעַת הַנְּשׂוּאִין וּבְשַׁעַת שְׁלֹחַהּ - הוּא
 88 שְׂהֵדִין נוֹתֵן, שֶׁכָּל הַקּוֹדֵם שְׁטָרוֹ זָכֶה תְּחִלָּה; אֲבָל אִם נִשָּׂא
 89 נְשִׁים זוֹ אַחַר זוֹ, וְלָוֶה בֵּין קָדָם נְשׂוּאִין בֵּין אַחַר נְשׂוּאִין,
 90 וְאַחַר שְׂנַשָּׂא וְלָוֶה קָנָה קְרָקַע - בִּלְטָן חוֹלְקִין בְּאֶחָת,
 91 שְׁשֶׁעִבּוּד בִּלְטָן בְּאֶחָת בָּא, שְׂבִשֶׁעָה שֶׁקָּנָה הָיָה מִשְׁעִבָּד
 92 לְכָל, וְאִין כָּאֵין דִּין קְדִימָה.

1 כ.א. אֲלִמְנָה שְׁהָיָה שְׁטַר כְּתָבָה יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ - נִשְׂבַּעַת
 2 וְגוֹבָה כְּתָבָתָהּ לְעוֹלָם, אֲפֹלוּ לְאַחֵר מֵאָה שְׁנָה, בֵּין שְׁהָיָה
 3 בְּבֵית בְּעַלָּהּ, בֵּין שְׁהָיָה בְּבֵית אֲבִיהָ. וְאִם אִין שְׁטַר כְּתָבָה
 4 יוֹצֵא מִתַּחַת יָדָהּ - אִין לָהּ כְּלוּם, וְאֲפֹלוּ עֶקֶר כְּתָבָהּ, וְאֲפֹלוּ
 5 תְּבַעָה בְּיוֹם מִיתַת בְּעַלָּהּ; וְכֵן הַגְּרוּשָׁה - אֲפֹלוּ עֶקֶר כְּתָבָה
 6 אִין לָהּ, עַד שְׂתוֹצִיָּא שְׁטַר כְּתָבָה.
 7 כ.ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִקוּם שְׂדֵרְכָן לְכַתֵּב כְּתָבָה;
 8 אֲבָל בְּמִקוּם שְׂאִין דְּרָכֵן לְכַתֵּב כְּתָבָה, אֶלָּא סוּמְכִין עַל
 9 תְּנַאי בֵּית דִין - הָרִי זֶה גוֹבָה עֶקֶר כְּתָבָה אָף עַל פִּי שְׂאִין
 10 בְּיָדָהּ שְׁטַר כְּתָבָהּ, בֵּין נְתַלְמֵנָהּ בֵּין נִתְּאֲלֵמְנָהּ, בֵּין שְׁהָיָה
 11 בְּבֵית בְּעַלָּהּ בֵּין לֹא הָיָה בְּבֵית בְּעַלָּהּ. אֲבָל תּוֹסֶפֶת אִין
 12 לָהּ בְּכָל מִקוּם אֶלָּא בְּרַאְיָה בְּרוּרָה.
 13 כ.ג. וְעַד כְּמָה תִּגְבָּה הָאֲלִמְנָה הָעֶקֶר בְּמִקוּם שְׂאִין כּוֹתְבִין
 14 כְּתָבָה? אִם הָיָה בְּבֵית בְּעַלָּהּ, גוֹבָה לְעוֹלָם; וְאִם הָיָה
 15 בְּבֵית אֲבִיהָ, עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שְׁנָה. וְאִם בָּאָה לְתַבֵּעַ אַחַר
 16 עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שְׁנָה, אִין לָהּ כְּלוּם, שְׂאִלוּ לֹא מַחֲלָה, לֹא
 17 שְׂתָקָה כָּל יָמֵן זֶה; וְהָרִי אֵינָה עִם הַיְיָרָשִׁין, כְּדִי שְׂתַאמֵּר:
 18 'נְכַלְמָתִי מִלְּתַבָּעֵן, וְהֵן עָמִי בְּבֵיתִי'.
 19 כ.ד. לְפִיכָף אִם הָיָה הַיְיָרָשׁ עֲצָמוּ מוֹלִידָהּ לָהּ מִזֹּוֹנֹתֶיהָ
 20 לְבֵית אֲבִיהָ, וּמְטַפֵּל בָּהּ - יֵשׁ לָהּ לְתַבֵּעַ כְּתָבָתָהּ וְאֲפֹלוּ
 21 אַחַר עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שְׁנָה; מִפְּנֵי שֶׁזֶה שְׂשִׂתָּקָה וְלֹא תְּבַעָה,
 22 מִפְּנֵי שֶׁהִיא בּוֹשָׁה מִן הַיְיָרָשׁ.
 23 כ.ה. הִיא אוֹמְרָת: 'בְּתוּלָה נִשְׂאָתִי, וְעֶקֶר כְּתָבָתִי מֵאִתִּים',
 24 וְהַבֶּעַל אוֹ הַיְיָרָשִׁין אוֹמְרִין: 'בְּעוּלָה נִשְׂאָת, וְאִין לָהּ אֶלָּא
 25 מֵאָה' - אִם יֵשׁ עֲדִים שְׂרָאוּ שֶׁעֲשׂוּ לָהּ הַמַּנְהֵגוֹת שְׂנֵהָגוּ
 26 אֲנָשִׁי אוֹתָהּ הָעִיר לְעִשׂוֹתָן לְכַתוּלָהּ, כְּגוֹן מֵינִי שְׂמַחָה אוֹ
 27 מִלְּבוּשׁ יָדוּעַ אוֹ כְּתָרִים אוֹ שְׂאָר דְּבָרִים שְׂאִין עוֹשִׂין כֵּן
 28 אֶלָּא לְכַתוּלָהּ - הָרִי זֶה נוֹטֶלֶת מֵאִתִּים; וְאִם אִין לָהּ עֲדִים
 29 בָּזֶה, הָרִי זֶה נוֹטֶלֶת מִנָּה. וְאִם הָיָה הַבֶּעַל קָים - יֵשׁ לָהּ
 30 [יְכוּלָה] לְהַשְׂבִּיעוֹ שְׂבוּעַת הַתּוֹרָה, שֶׁהָרִי הוֹדָה בְּמִקְצַת
 31 הַטַּעֲנָה. וְנֶאֱמָן הַקָּטָן לְהָעִיר בְּגָדְלוֹ וְלומר: 'זְכוּר אָנִי
 32 בְּשֶׁהָיִיתִי קָטָן שֶׁנְּעַשָּׂה לְפִלוֹנִית מִנֶּהָג הַכְּתוּלוֹת'. וְכָל
 33 הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, בְּמִקוּם שְׂאִין כּוֹתְבִין כְּתָבָהּ, כְּמוֹ שְׂאֲמָרְנוּ.
 34 כ.ו. הָאִשָּׁה שְׂאֲמָרָה לְבַעַלָּהּ: 'גִּרְשְׁתַּנִּי' - נֶאֱמָנָת, שְׂאֵינָה
 35 מַעֲזָה פְּנִיָּה [מחציתה] בְּפִנֵי בְּעַלָּהּ; לְפִיכָף הָאִשָּׁה שְׂהוֹצִיָּאָה
 36 שְׁטַר כְּתָבָהּ וְאִין עִמָּה גִט, וְאָמְרָה לְבַעַלָּהּ: 'גִּרְשְׁתַּנִּי וְאֲבָד
 37 גִּטִּי, תֵּן לִי כְּתָבָתִי', וְהוּא אוֹמֵר: 'לֹא גִרְשְׁתִּי' - חַיֵּב לְתֵן
 38 עֶקֶר כְּתָבָהּ; אֲבָל אֵינּוּ נוֹתֵן הַתּוֹסֶפֶת, עַד שְׂתַבִּיא רַאְיָה
 39 שְׂגֵרְשָׁהּ, אוֹ שְׂיַצֵּא גִט עִם הַכְּתָבָהּ מִתַּחַת יָדָהּ.
 40 כ.ז. אָמַר לָהּ הַבֶּעַל: 'כֵּן הָיָה, גִּרְשְׁתִּי וְנִתִּיתִי כָּל הַכְּתָבָה
 41 עֶקֶר וְתוֹסֶפֶת, וְכַתְּבָה לִי שׂוֹבֵר [כתב קבלה] וְאֲבָד שׂוֹבְרִי' -
 42 מִתּוֹךְ שֶׁיְכוֹל לומר 'לֹא גִרְשְׁתִּי' וְלֹא תַחֲסִיב בְּתוֹסֶפֶת, הָרִי
 43 זֶה נֶאֱמָן; וַיִּמְשִׁיבֵיעָה בְּנִקִּיטַת חֲפֵץ [תפיסת חפץ קדוש], וְנוֹתֵן
 44 לָהּ אֶת הָעֶקֶר, וְנִשְׂבַּע הוּא שְׂבוּעַת הַסֵּת עַל הַתּוֹסֶפֶת.
 45 כ.ח. הוֹצִיָּאָה גִט וְאִין בְּיָדָהּ שְׁטַר כְּתָבָהּ - אִם דְּרָךְ אוֹתוֹ
 46 מִקוּם שְׂלֵא יְכַתְּבוּ שְׁטַר כְּתָבָהּ, גוֹבָה עֶקֶר כְּתָבָתָהּ בְּגִט
 47 שְׂבִידָהּ. וְאִם דְּרָכֵן לְכַתֵּב כְּתָבָהּ, אֲפֹלוּ עֶקֶר אִין לָהּ, עַד

48 שלש מאות, וחולקין בין שלשתן בשוה; שנמצאת
 49 השלישית נטלה מאתים שלה, והלכה לה. ונשאר כאן
 50 מאה, ושתי נשים. חולקין את המאה בשוה בין ראשונה
 51 וישניה; נמצא ביד הראשונה מאתים וחמשים, וכן ביד
 52 השנייה, ונמצא ביד שלישית מאתים, וביד הרביעית מאה.
 53 ועל דרך זו חולקות לעולם, אפלו הן מאה.
 54 ט. הערב לאשה בכתבתה, אף על פי שקנו מידו [התחייב
 55 בקנין סודר], אינו חייב לשלם, שמצוה עשה, והרי לא חסרה
 56 כלום [לא הוציאה מכספה]; ואם ערב של כתבת בנו הוא,
 57 וקנו מידו - חייב לשלם, שהאב בגלל בנו משעבד עצמו
 58 וגומר [בלבו] ומקנה. והקבלן של כתבה חייב לשלם, אף
 59 על פי שלא קנו מידו; ואיזה הוא קבלן? זה שאמר
 60 לאשה: 'הנשאי לזה, ואני נותן כתבה זו'. אבל אם אמר
 61 לה: 'אני ערב כתבה זו', ואני פורע כתבה זו, וכיוצא בזה
 62 - פטור, אלא אם כן היה אביו. המגרש את אשתו -
 63 ידירנה הנגה [שלא תהנה ממנו], ואחר כך תפטר מן הקבלן,
 64 או מן הערב אם היה אביו; שמה יחזירנה [את גרושתו],
 65 ונמצאו עושין קנוניה [החבולה] על נכסיו של זה.
 66 י. וכן המקדיש נכסיו [לבדק הבית] וגרש את אשתו -
 67 ידירנה הנגה, ואחר כך תפטר מן הפודה מיד ההקדש;
 68 שמה יעשו קנוניא על ההקדש. אבל המגרש את אשתו
 69 ובאה לטרף מן הלוקחות - אין מחזיבין אותו להדירה,
 70 אלא נשבעת וטורפת; ואם רצת, תחזור לבעלה, שפכר
 71 ידעו הלוקחות שיש עליו כתבת אשה, והם הפסידו על
 72 עצמן שלקחו נכסים שתחת שעבודה.
 73 יא. הבעל שמכר נכסיו, ואחר כך כתבה אשתו ללוקח:
 74 'דין ודברים אין לי עמך', והסכימה למעשיו, אף על פי
 75 שקנו ממנה - הרי זו טורפת, שלא כתבה לו אלא שלא
 76 יהיה בינה ובין בעלה קטטה, ויש לה לומר: 'נחת רוח
 77 עשיתי לבעלי'; אבל אם קנו מיד האשה תחלה שאין לה
 78 שעבוד על מקום זה, ואחר כך מכר אותו הבעל - אינה
 79 טורפת אותו. וכן אם מכר הבעל ואמר לאשתו לכתב
 80 ללוקח 'דין ודברים אין לי עמך', ולא כתבה ולא הסכימה
 81 למעשיו, ונפסד המכר [החבטל], וחזר הבעל ומכר לאיש
 82 אחר, בין אותה שדה בין שדה אחרת, ואחר שמכר הבעל
 83 הסכימה למעשיו, וקנו מידה שאין לה שעבוד על שדה
 84 זו - אינה יכולה לטרף, שאינה יכולה לומר 'נחת רוח
 85 עשיתי לבעלי', שהרי בראשונה כשלא רצת לא הלכה
 86 ברצון בעלה.
 87 יב. מי שהיו לו שתי נשים, ומכר את שדהו, וקנו מיד
 88 הראשונה [התחייב בקנין סודר] שאין לה שעבוד על שדה
 89 זו ואינה טורפת אותה מן הלוקח, והנה קנן המועיל
 90 שאינה יכולה לטען לו 'נחת רוח עשיתי לבעלי', ואחר
 91 כך מת הבעל, או גרש שתיהן - השנייה מוציאה מיד
 92 הלוקח, שהרי לא קנו מידה ללוקח, והראשונה מוציאה
 93 מיד השנייה, מפני שהיא קדמה ולא הסיכה שעבודה אלא
 94 מעל הלוקח; וכשתחזר השדה לראשונה, חזר הלוקח

1 ג. וכן אם היה זמן הפתבות והשטרות בלן יום אחד, או
 2 שעה אחת במקום שפותבים שעות - חולקין כאחת, שאין
 3 שם קודם; וילעולם כל שקדם וזכה במטלטלין כדי חובו
 4 או כדי כתבה - אין מוציאים מידו, שאין דין קדימה
 5 במטלטלין.
 6 ד. מי שגרש את אשתו ועליו שטר חוב, וכא בעל חוב
 7 והאשה לגבות, והיו לו מעות וקרקע כדי החוב והכתבה
 8 - בעל חוב נוטל מעות, והאשה נוטלת כתבתה מן
 9 הקרקע. ואם אין לו אלא קרקע שאין בו כדי להגבות
 10 לשניהן, ולא היה בה דין קדימה - נותנין אותו לבעל
 11 חוב; ואם נשאר לאשה כלום [משהו] - תטל, ואם לאו -
 12 תדחה מפני בעל חוב; שבעל חוב הפסיד והוציא מעותיו,
 13 והאשה לא חסרה דבר, שיותר מה שהאיש רוצה לשא,
 14 אשה רוצה להנשא.
 15 ה. וכן מי שמת והניח אשה ובעל חוב וקרקע שאין בה
 16 דין קדימה - האשה נדחית מפני בעל חוב, והוא גובה כל
 17 חובו תחלה.
 18 ו. וכיון שתקנו הגאונים שתגבה האשה ובעל חוב מן
 19 המטלטלין, והדבר ידוע שאין דין קדימה במטלטלין -
 20 אם לא הניח מטלטלין כדי לתן לשניהם, נותנין לבעל
 21 חוב כל חובו תחלה; ואם נשאר לאשה מה שתטל
 22 בכתבתה תטל, או תדחה.
 23 ז. היו פותבין בכתבתה נכסי צאן ברזל [נכסי האשה
 24 שבאחיות הבעל] וטענה שאבדו או שלקחן הבעל [לעצמו]
 25 - הרי היא בנכסי צאן ברזל שלה כשאר בעלי חובות;
 26 ונשבעת שלא לקחה אותן ולא נתנה ולא מחלה, וחולקת
 27 עם בעלי חובות.
 28 ח. מי שמת או גרש, ויש לו נשים רבות, ואין שם דין
 29 קדימה, ואין לו כדי כל הפתבות - ביצד חולקות? וראין:
 30 אם פשיחלק המזון על מגן הנשים, יגיע לפחותה
 31 [לכתובה הזולה] שבהן כדי כתבתה או פחות - חולקות
 32 בשוה. ואם היה המזון יותר על זה - חולקין ממנו, כדי
 33 שיגיע לפחותה שבהן כשעור כתבתה, וחזרות וחולקות
 34 את המותר בין הנותרות על הדרך הראשונה. ביצד? מי
 35 שהיה נשוי ארבע נשים, כתבתה של ראשונה ארבע
 36 מאות, ושל שניה שלש מאות, ושל שלישית מאתים, ושל
 37 רביעית מאה, נמצא הכל אלף - וגרש בלן, או מת - אם
 38 הניח ארבע מאות או פחות, חולקות בלן בשוה, וכל אחת
 39 נוטלת מאה או פחות. הניח שמונה מאות - אם תחלק
 40 בין בלן בשוה, נמצאת הרביעית נוטלת מאתים, והרי אין
 41 בכתבתה אלא מאה. אלא ביצד עושין? לוקחין ארבע
 42 מאות, וחולקין אותן ביניהן בשוה מאה מאה; ונמצאת
 43 הרביעית נטלה כדי כתבתה, והלכה לה. ונשאר כאן ארבע
 44 מאות, ושלש נשים שביד כל אחת משלשתן מאה. אם
 45 תחלק הארבע מאות בין שלשתן בשוה, נמצא השלישית
 46 נוטלת מאתים ושלשים ושלשה ושלש, והרי אין
 47 בכתבתה אלא מאתים. לפיכך לוקחין מארבע המאות

מתוך מהדורת חזק

46 מזונות. וכן אם מכרה כתבתה בלה, או משכנה כתבתה,
 47 או עשתה כתבתה הפותיקי לאחר (שיעבדה לבעל חוב שלה),
 48 והוא שתאמר לו: 'פה תקנה חובך' - בין שעשת דברים
 49 אלו בבית דין ממחין בין שלא בבית דין ממחין, בין
 50 שעשת בחיי בעלה בין שעשת לאחר מיתת בעלה - אין
 51 לה מזונות מן הירושים; אבל אם מכרה מקצתה, יש לה
 52 מזונות. ומשתתארא האלמנה, אבדה מזונותיה.
 53 ב. לשם שזונות אחר מותו מנכסיו, כף נותנין לה כסות
 54 וכלי תשמיש ומדור [דירה] - יושבת במדור שהיתה בו
 55 בחיי בעלה, ומשתמשת בפרים וכסות שנשתמשה בהן
 56 בחיי בעלה, ובצבדים ושפחות שנשתמשה בהן בחיי
 57 בעלה. וכל המדור, אין הירושין חייבין לבנותו. ואם
 58 אמרה: 'הניחו לי, ואני אבגנו משלי' - אין שומעין לה.
 59 וכן לא תחזק בדרך [סדוק], ולא טחה אותו [בטיט], אלא
 60 תשב בו כמו שהיא או תצא. וירושין שמכרו מדור
 61 אלמנה, לא עשו כלום.
 62 ג. נפל הבית, או שלא היה לבעלה בית אלא בשכר -
 63 נותנין [שוכרים] לה מדור לפי כבודה; וכן מזונותיה
 64 וכסותה לפי כבודה. ואם היה כבוד הבעל גדול מכבודה,
 65 נותנין לה לפי כבודו, מפני שעולה עמו, ואינה יורדת
 66 אפלו לאחר מיתה.
 67 ד. ברפת הבית מרבה' - כיצד? תמשה שהיה מזונות כל
 68 אחד מהן קב כשיאכל לבדו, אם היו תמשתן בבית אחד
 69 ואוכלין בערוב [יחד], מספיק להן ארבעת קבין; והוא
 70 הדין לשאר צרכי הבית. לפיכך אלמנה שאמרה: 'איני זזה
 71 מבית אבי, פסקו לי מזונות ותנו לי שם' - יכולין הירושין
 72 לומר: 'אם את אצלנו, יש לך מזונות; ואם לאו, אין אנו
 73 נותנין לך אלא לפי ברפת הבית'. ואם היתה טוענת מפני
 74 שהיא גלדה [צעירה] והם ילדים [וחוששת לשם רע] - נותנין
 75 לה מזונות המספיקין לה לבדה, והיא בבית אביה. ומותר
 76 מזונות האלמנה ומותר הפסות - לירושין.
 77 ה. אלמנה שחלתה - אם צריכה לרפואה שאין לה קצפה
 78 [שחולה תרין], הרי זו במזונות, וירושין חייבין בה; ואם היא
 79 רפואה שיש לה קצפה, הרי זו מתרפאה מכתבתה. נשפית
 80 - אין הירושין חייבין לפדותה, אפלו היתה יבמה; ואפלו
 81 נשפית בחיי בעלה, ומת והיא בשביה - אין חייבין
 82 לפדותה מנכסיו, אלא נפדית משל עצמה, או תטל כתבתה
 83 ותפדה עצמה.
 84 ו. מתה האלמנה, יורשיה הבעל חייבין בקבורתה; ואם
 85 נשבעה שבועת אלמנה ואחר כך מתה - יורשיה יורשין
 86 כתבתה, והן חייבין בקבורתה, אבל לא יורשיה הבעל.
 87 מעשה ידי האלמנה לירושין. ויורש שאמר לאלמנה: 'שלי
 88 מעשה ידך במזונותיך' [במקום דמי המזונות] - אין שומעין
 89 לו; אבל היא שרצת בזה, שומעין לה.
 90 ז. וכל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, אלמנה עושה
 91 ליתומים - חוץ ממזיגת הפוס, והצעת המטה, והרחצת
 92 פניו ידיו ורגליו.

1 ומוציאה מידה, שהרי קנו מידה לו; וחוזרות חלילה, עד
 2 שיעשו פשרה ביניהן.
 3 יג. אלמנה, בין מן הנשואין בין מן הארוסין - נשבעת
 4 [שלא קיבלה כתובתה מבעלה] ומוכרת מקרקע בעלה ונפרעת
 5 כתבתה, בין בבית דין ממחין, בין שלא בבית דין ממחין;
 6 והוא שיהיו השלשה אנשים נאמנין ויודעין בשומת
 7 הקרקע. ואחריות המכר [אם נמצא שגולה היתה] - על נכסי
 8 יתומים. אבל הגרושה לא תמכר אלא בבית דין ממחין.
 9 וכל המוכרת בבית דין, לא תמכר אלא בהכרזה [מכרו
 10 פומבין]; ובהלכות הלואה יתבאר משפט מכירת בית דין
 11 היאך היא. אבל המוכרת שלא בבית דין - אינה צריכה
 12 הכרזה, ואף על פי שהן שלשה נאמנין ויודעין השומא.
 13 יד. אלמנה שמכרה קרקע בכתבתה בינה לבין עצמה וללא
 14 נוכחות ג' אנשים] - אם מכרה שוה בשוה, מכרה קים;
 15 ונשבעת שבועת אלמנה אחר שמכרה; והוא שמכרה
 16 לאחר, אבל אם שמה לעצמה - לא עשת כלום, ואפלו
 17 הכרזה.
 18 טו. היתה כתבתה מאתים, ומכרה שוה מאה במאתים,
 19 או שוה מאתים במאה - נתקבלה כתבתה ואין לה כלום,
 20 ובלבד שתשבוע שבועת אלמנה. היתה כתבתה מאה,
 21 ומכרה שוה מאה ודינר במאה - מכרה בטל. ואפלו
 22 אמרה: 'אני אחזיר את הדינר לירושים' - מכרה בטל.
 23 טז. היתה כתבתה ארבע מאות זוז, ומכרה לזה במנה
 24 ולזה במנה ולזה במנה שוה בשוה, ולאחרון שוה מאה
 25 ודינר במאה - של אחרון בטל ושל כלם קים.
 26 יז. יש לאשה למכר כתבתה או לתנה במתנה. אם מת
 27 הבעל או גרשה - יבוא הלז [הקונה] ויטל; ואם מתה היא
 28 בחיי בעלה או קדם שנשבעה [שלא קיבלה] - אין לו כלום.
 29 יח. הרי שמכרה מקצת כתבתה, או משכנה מקצתה, או
 30 נתנה לאחר מקצתה - מוכרת מקרקע בעלה, ונתנה
 31 השאר בין בבית דין ממחין בין בשלשה נאמנין. ומוכרת
 32 לכתבתה אפלו בפעמים רבות, בין בבית דין, בין בשלשה
 33 נאמנין ויודעין שומת הקרקע.
 34 יט. המוכרת כתבתה, בין לאחרים בין לבעלה - לא
 35 אבדה שאר תנאי כתבה; ואם הנה לה בן זכר, יורש כנגד
 36 כתבתה הזאת שנמכרה מנכסי אביו יותר על חלקו בדין
 37 תנאי זה. אבל המוחלת כתבתה לבעלה, אבדה כל תנאי
 38 כתבתה, ואפלו מזונות אין לה עליו. ומוחלת כתבתה
 39 אינה צריכה קנן ולא עדים - כשאר המוחלין, שאינן
 40 צריכין עדים ולא קנן, אלא בדברים בלבד; והוא שיהיו
 41 דברים שהדעת סומכת עליהן, ולא יהיו דברי שחוק והתל
 42 ודברי תמה, אלא בדיעת נכונה.
 43 פרק יח
 44 א. אלמנה נזונת מנכסי יורשין כל זמן אלמנותה, עד
 45 שתטל כתבתה; ומשתבע כתבתה בבית דין אין לה

- 1 ח. מציאת האלמנה ופרות נכסים שהנכסיה לפעל -
 2 לעצמה, ואין ליורש בהם פלוג.
- 3 ט. והנכסים עצמם שהם נדונייתה, נוטלת אותן בלא
 4 שבועה; ואין ליורשים בהן דין בעולם, אלא אם כן
 5 הותרו [התיקון] בחיי הבעל והיו נכסי צאן ברזל שהמותר
 6 לבעל. ואם מתה האלמנה בלא שבועה - יורשיה יורשין
 7 נדונייתה, ואף על פי שהיא נכסי צאן ברזל; ואם היה בהם
 8 מותר, המותר ליורשי הבעל.
- 9 י. אלמנה שתפסה מטלטלין כדי שתזון מהן - בין שתפסה
 10 מחיים בין שתפסה אחר מותו, אפלו תפסה פטר וקב -
 11 אין מוציאין מידה, אלא כותבין עליה בית דין מה
 12 שתפסה, ופוסקין לה מזונות ומחשבין עמה; והיא נזונה
 13 ממה שבידה עד שתמות, או עד שלא יהיה לה מזונות,
 14 ויקחו היורשין את השאר.
- 15 יא. וכן אם תפסה מטלטלין בכתבתה מחיי בעלה ומת -
 16 גובה מהן; אבל אם תפסה אחרי מותו לכתבתה, אינה
 17 גובה מהן. אף על פי שתקנו הגאונים שתגבה הפתחה
 18 ותנאי הפתחה מן המטלטלין. ולפיכך תזון האלמנה מן
 19 המטלטלין אף על פי שלא תפסה
- 20 (יב) - אם הניח בעלה מטלטלין ולא תפסה אותן -
 21 היורשין נוטלין אותן, והן מעלין [משלמים] לה מזונות.
 22 ואינה יכולה לעכב עליהן ולומר: 'היו המטלטלין מנחין
 23 בבית דין עד שאזון מהן, שמא יאבדו ולא יהיו לי
 24 מזונות'; ואפלו התנת עליו [על הבעל] בפרוש שתזון מן
 25 המטלטלין, אינה מעכבת. ובה דנין תמיד, בכל בתי דינין.
 26 יג. אבל אם הניח קרקע, יכולה היא לעכב עליהן שלא
 27 ימכרו; ואם מכרו - אינה מוציאה מיד הלוקחות, שאין
 28 האשה והבנות נזונות אלא מנכסים בני חורין.
- 29 יד. הניח נשים רבות, אף על פי שנסאן זו אחר זו, נזונות
 30 בשונה, שאין דין קדימה [במזונות] (במטלטלין).
- 31 טו. אלמנה שנפלה לפני יבם - בשלשה חדשים
 32 הראשונים נזונה משל בעל; אם הפך העבר, וכן אם
 33 הניחה מעברת - נזונה והולכת עד שתלד. ילדה בן של
 34 קימה - נזונה והולכת כל ימי אלמנותה כשאר הנשים. לא
 35 נמצאת מעברת אחר השלשה חדשים, או שהפילה - אינה
 36 נזונה לא משל בעל ולא משל יבם, אלא תובעת יבמה
 37 לכנס או לחליץ.
- 38 טז. תבעה יבמה לכנס או לחליץ, ועמד בדין וברח או
 39 שחלה, או שהיה היבם במדינת הים - הרי זו נזונה משל
 40 יבם בלא שבועה כלל.
- 41 יז. נפלה לפני יבם קטן - אין לה מזונות עד שיגדיל ויהיה
 42 כשאר היבמין.
- 43 יח. מי שיחד קרקע לאשתו בשעת מיתה למזונותיה
 44 ואמר: 'היה מקום פלוני למזונות' - הרי רבה לה מזונות.
 45 ואם היה שכרו פחות ממזונות הראויין לה, נוטלת שאר
 46 נכסים; ואם היה שכרו יותר מן הראוי לה, נוטלת הכל.
 47 אבל אם אמר לה: 'היה מקום פלוני במזונות', ושתקה -
- אין לה אלא פרות אותו מקום בלבד, שהרי קצץ [קצב] לה
 מזונות.
- יט. אלמנה שבאה לבית דין לתבע מזונות - יש מי
 שהורה שפוסקין לה מזונות ואין משביעין אותה; ואין
 ראוי לסמוך על הוראה זו, מפני שנתחלף לו הדבר באשה
 שהלך בעלה למדינת הים. ורבנן הורו שאין לה מזונות
 מבית דין עד שתשבוע, שהרי זו באה להפריע מנכסי
 יתומים, וכל הנפריע מנכסי יתומים אינו נפריע אלא
 בשבועה; ולזה דעתי נוטה, ובו ראוי לדון.
- כ. אלמנה שבאה לבית דין לתבע מזונות - משביעין
 אותה תחלה, ומוכרין בלא הכרזה, ונותנין לה מזונות; וכן
 יש לה למכר למזונות שלא בבית דין ממחין אלא בשלשה
 נאמנין, בלא הכרזה. וכן אם מכרה למזונות בינה לבין
 עצמה שנה בשנה, מכרה קנס; וכשיבואו היורשין
 להשביע אותה, נשבעת.
- כא. וכמה מוכרין למזונות - כדי לזון מהם ששה חדשים
 או יתר על זה. ומוכרין על מנת שיהיה הלוהק נותן לה
 מזון שלשים יום, וחוזרת ומוכרת פעם שניה לששה
 חדשים; וכן מוכרת לעולם, עד שישאר מן הנכסים כדי
 כתבתה, וגובה כתבתה מן השאר והולכת לה.
- כב. אלמנה שפסקו לה בית דין מזונות - אין מחשבין
 עמה על מעשה ידיה [אם די לה במעשה ידיה], עד שיבואו
 היורשים ויתבעוה; אם מצאו לה מעשה ידיה, נוטלין
 אותה, ואם לאו, הולכין לדרך. ואני אומר שאם היה
 היורשים קטנים - בית דין מחשבין עמה [בודקים אם נותנת
 רווחיה ליתומים], ופוסקין לה [- קובעים לה מכסת רווח מ -]
 מעשה ידיה כדרך שפוסקין לה מזונות.
- כג. אלמנה שאין שטר כתבה יוצא מתחת ידה, אין לה
 מזונות - שמא מחלה בכתבה, או מכרה אותה, או משכנה
 אותה; ואף על פי שלא טען יורש, טוענין לו ואומרים
 לה: 'הביאי כתבתך, והשבעי, וטלי מזונות' - אלא אם
 אין דרכם לכתב כתבה.
- כד. האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובאה
 ואמרה: 'מת בעלי' - רצת, נזונה כדן כל האלמנות, רצת,
 נוטלת כתבתה. אמרה: 'גרשני בעלי' - אינה נאמנת;
 ונזונה מנכסיו עד כדי כתבתה מכל פנים - שאם עדן היא
 אשתו, יש לה מזונות, ואם גרשה כשאמרה, יש לה כתבה,
 שהרי כתבתה בידה; לפיכך נוטלת מזונות עד כדי כתבתה
 והולכת לה.
- כה. האשה שהיה לה ספק גרושין ומת בעלה - אינה
 נזונה מנכסיו, שאין מוציאין מיד היורש מספק; אבל בחיי
 בעלה, יש לה מזונות עד שתתגרש גרושין גמורין.
- כו. אלמנה עניה ששהת שתי שנים ולא תבעה מזונות, או
 עשירה ששהת שלש שנים ולא תבעה - אין לה מזונות
 בשנים שעברו, אלא משעה שתבעה; ואם שהת פחות
 מזה, אפלו ביום אחד - לא ותרה, אלא תובעת ונוטלת
 מזון אותן השנים שעברו.

מתוך מהדורת חזק

- 1 כז. אלמנה שתבעה מזונות מן ה'יורשים' - הם אומרים:
 2 יתנו, והיא אומרת: 'לא נטלתי' - כל זמן שלא נשאת,
 3 על היתומים להביא ראיה, או תשבע שבועת הסת
 4 [מדרבנן] ותטל; ומשנשאת, עליה להביא ראיה, או ישבעו
 5 ה'יורשים' שבועת הסת שנתנו לה.
- 6 כח. דין תוספת כתבה כדין העקר. לפיכך אלמנה
 7 שתבעה, או מכרה, או מחלה, או משכנה תוספת כתבה
 8 עם העקר - אין לה מזונות; ואם תבעה מקצת, והניחה
 9 מקצת - הרי זו כמי שתבעה מקצת העקר והניחה
 10 מקצתה. וכל המוכרת או המוחלת סתם, מכרה ומחלה
 11 התוספת עם העקר - ששניהם 'כתבה' שמים בכל מקום.
- 12 פָּרָק יט
- 13 א. מתנאי הפתבה, שיהיו בניו הזכרים יורשין כתבת אמן,
 14 ונדונייתה [נכסים מבית אביה] שהכניסה בתורת נכסי צאן
 15 בְּרָזָל [שהיה באחריות הבעל, לרווח ולהפסד], ואחר כך חולקין
 16 שאר הירשה עם אחיהם בשונה.
- 17 ב. ביצר? נשא אשה כתבתה ונדונייתה אלה, וילדה בן
 18 ומתה בחייו, ואחר כך נשא אשה אחרת כתבתה ונדונייתה
 19 מאתים, וילדה בן ומתה בחייו, ואחר כך מת הוא, והניח
 20 אלפים - בנו מן הראשונה יורש אלה שבכתבת אמו, ובנו
 21 מן השניה יורש מאתים שבכתבת אמו, והשאר [ח' מאות
 22 וזו] יורשים אותו בשונה. נמצא ביד בן הראשונה אלה
 23 וארבע מאות, וכדי בן השניה שש מאות.
- 24 ג. במה דברים אמורים? בשהניח יותר על פדי שתי
 25 הפתבות דינר אחד או יותר, פדי שיתלקו השאר בשונה;
 26 אבל אם לא הניח יותר דינר, חולקים הכל בשונה: שאם
 27 יירשו אלו כתבת אמן ואלו כתבת אמן, ולא ישאר דינר
 28 אחד לחלק אותו בין ה'יורשים' - נמצא תנאי זה מבטל
 29 חלוק ירשה בין הבנים בשונה, שהוא מן התורה.
- 30 ד. והוא הדין למי שנשא נשים רבות, בין בזו אחר זו
 31 בין בבת אחת, ומתו בלן בחייו, ולו מהן בנים זכרים, אם
 32 היה שם יותר על פדי כל הפתבות דינר - כל אחד ואחד
 33 יורש כתבת אמו, והשאר חולקין בשונה.
- 34 ה. אמרו היתומים: 'הרי אנו מעלין [מוסיפים לגובה הערך]
 35 על נכסי אבינו יותר, כדי שישלנו כתבת אמן' - אין
 36 שומעין להן, אלא שמין את הנכסים בבית דין כמה היו
 37 שווין בשעת מיתת אביהן; ואף על פי שנתרבו או נתמעטו
 38 אחרי מיתת אביהן, קדם שיבואו לחלק - אין שמין אותם
 39 אלא כשעת מיתת אביהן.
- 40 ו. היה שם יותר על פדי כל הפתבות, אף על פי שיש
 41 עליו [על האב] שטר חוב כנגד היתור - אינו ממצט, אלא
 42 כל אחד מהן יורש כתבת אמו.
- 43 ז. מי שהיה נשוי שתי נשים, ומתה אחת מהן בחייו ואחת
 44 אחר מותו, ולו בנים משתיהן, אף על פי שלא הניח יתר
 45 על שתי הפתבות - אם נשבעה השניה שבועת אלמנה
 46 קדם שתמות, בניה קודמים לירש כתבתה, מפני שאינם
- 47 יורשים כתבת אמן בתנאי זה, אלא ירשה של תורה. ואחר
 48 כך יורשין בני הראשונה כתבת אמן בתנאי זה [תקנת בני
 49 זכרים]; ואם נשאר שם כלום, חולקין אותה בשונה. ואם
 50 מתה קדם שתשבע, בני הראשונה יורשים כתבת אמן
 51 בלבד, והשאר חולקין בשונה.
- 52 ח. היה נשוי שתי נשים, ולו מהן בנים, ומת, ואחר כך
 53 מתו הנשים - אם נשבעו הנשים ואחר כך מתו - כל אחד
 54 ואחד יורש כתבת אמו בירשה של תורה, לא בתנאי זה;
 55 לפיכך אין משגיחין אם יש שם מותר דינר או אין שם,
 56 ויורשי הראשונה קודמין ליורשי השניה. ואם לא נשבעו
 57 - חולקין הבנים הכל בשונה, ואין שם ירשת כתבה, לפי
 58 שאין לאלמנה כתבה עד שתשבע.
- 59 ט. אחת נשבעה ואחת לא נשבעה - זו שנשבעה, בניה
 60 יורשין כתבתה תחלה; והשאר, חולקין אותו בשונה. וכל
 61 היורש כתבת אמו שמתה בחיי אביה, אינו טורף מנכסים
 62 משעבדים [נכסים שנמכרו] אלא מבני חורין [נכסים שלא
 63 נמכרו] ככל היורשין.
- 64 י. ומתנאי כתבה, שתהינה הבנות נזונות מנכסי אביהן
 65 אחר מותו, עד שיתארסו או עד שיבגרו; בגרה הבת אף
 66 על פי שלא נתארסה, או נתארסה אף על פי שלא בגרה
 67 - אין לה מזונות. ובת הנזונת מנכסי אביה לאחר מותו -
 68 מעשה ידיה ומציאתה לעצמה, לא לאחים.
- 69 יא. פוסקין לבת מזונות וכסות ומדור [דירה] מנכסי אביה,
 70 כדרך שפוסקין לאלמנה; ומוכרין למזון הבנות וכסותן
 71 בלא הכרזה [מכירה פומבית לכל המרבה], כדרך שמוכרין
 72 למזון האלמנה וכסותה: אלא שהאשה, פוסקין לה לפי
 73 כבודה וכבוד בעלה, ולבנות פוסקין להן דבר המספק להן
 74 בלבד; ואין הבנות נשבעות.
- 75 יב. אין הבנים יורשין כתבת אמן, ולא הבנות נזונות
 76 בתנאים אלו, עד שיהיה שטר כתבה יוצא מתחת ידם;
 77 אבל אם אין שם שטר כתבה - אין להם כלום, שמה
 78 מחלה אמן כתבתה. ואם אין דרכם לכתב כתבה, יש להם
 79 כפי התנאים.
- 80 יג. מי שצוה בשעת מיתתו לעקר אחד מתנאי כתבה,
 81 כגון שאמר: 'אל יזנו בנותי מנכסיו ואל תזון אלמנתו',
 82 או 'אל יירשו בניו כתבת אמן' - אין שומעין לו. נתן כל
 83 נכסיו במתנה לאחרים - הואיל ומתנת שכיב מרע [אדם
 84 חולה] אינה קונה אלא לאחר מיתה, כמו שיתבאר - הרי
 85 המתנה וחייב הנכסים בתנאים אלו באין פאחד; ולפיכך
 86 אלמנתו ובנותיו נזונות מנכסיו, ובניו יורשים כתבת אמן
 87 שמתה בחיי בעלה.
- 88 יד. בת [של] המקאנת [קטנה יתומה שהישיאה ומיאנה
 89 בנישואין] - הרי היא כשאר הבנות, ויש לה מזונות. אבל
 90 בת היבמה, ובת השניה [שאמא אסורה מדרבנן], ובת
 91 הארוסה, ובת האנוסה - אין להן מזונות אחר מיתת
 92 אביהן בתנאי זה; אבל בחיי אביהן, הוא חייב במזונותן,
 93 כדין שאר הבנים והבנות בחיי אביהן.

46 שתנשא בו; וזה הוא הנקרא 'פרנסה'. המשיא את בתו
 47 סתם, לא יפחות מן כסות שפוסקין לאשת עני שבישראל,
 48 כמו שבארנו. במה דברים אמורים? בשניה האב עני;
 49 אבל אם היה עשיר, הרי זה ראוי לתן לה כפי עשרו.
 50 ב. פירש על הפעל שאין לה כלום, ושיכניסנה ערמה -
 51 אין לה כלום; ולא יאמר הפעל: 'קשתבוא לביתי אכנסה',
 52 אלא מכסה, והיא בבית אביה.
 53 ג. האב שמת והניח בת - אומדין דעתו כמה היה בלבו
 54 לתן לה לפרנסתה, ונותנין לה; ומנין יודעין אמדין דעתו?
 55 מרעיו ומידעיו, וממשאו ומתנו וכבודו. וכן אם השיא בת
 56 בחייו, אומדין בה [משערים לפי מה שנתן לה]. ואם לא יודע
 57 לבית דין אמדין דעתו [כמה היה נותן], נותנין לה מןכסיו
 58 עשור [מעשר] לפרנסתה.
 59 ד. הניח בנות רבות - כל שתבוא להנשא, נותנין לה
 60 עשור הנכסים; ושלאתריה, עשור מה ששירה ראשונה;
 61 ושלאתריה, עשור מה ששירה שניה. ואם באו בלן להנשא
 62 כאחת - ראשונה נוטלת עשור, והשניה עשור מה ששירה
 63 ראשונה, והשלישית עשור מה ששירה שניה, וכן אפלו
 64 הן עשר; וחזרות וחולקות כל העשורים בשנה, ושאר
 65 הנכסים לאחים.
 66 ה. עשור זה שהוא לפרנסה, אינו מתנאי כתבה; לפיכך
 67 אפלו לתקנת אחרונים, אינו נשל אלא מן הקרקע. ויש לה
 68 לגבות עשור זה משכירות [דמי שכירות] הקרקע; ואם רצו
 69 האחין לתן לה מעות כנגד עשור הקרקע, נותנין.
 70 ו. הבת בעשור זה כבעל חוב של אחין; לפיכך נוטלת
 71 אותה מן הבינונית בלא שבועה. ואם מתו האחין, נוטלת
 72 אותה מבניהם מן הזבורית ובשבועה - שהרי היא נפרעת
 73 מנכסי יתומים, והבא לפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא
 74 מן הזבורית ובשבועה, כמו שיתבאר בהלכות הלואה.
 75 ז. והאחים שמכרו או משכנו קרקע אביהם - הבת טורפת
 76 [גובה] מן הלקוחות פרנסתה, כדרך שטורפין כל בעלי
 77 חובות מן הלקוחות, כמו שיתבאר בהלכות הלואה.
 78 ח. מי שהשיא בנות גדולות, ונשארו קטנות, ומת בלא
 79 בן - אין נוטלין פרנסה לקטנות ואחר כך חולקות את
 80 הנכסים, אלא חולקות את הנכסים בשנה.
 81 ט. מי שמת והניח שתי בנות וכן, וקדמה ראשונה ונטלה
 82 עשור נכסים, ולא הספיקה השניה לגבות עד שמת הבן,
 83 ונפלו כל הנכסים לשתייהן - אין השניה נוטלת עשור,
 84 אלא חולקות בשנה; וזכת ראשונה, בעשור שלה.
 85 י. מי שצוה בשעת מיתה: 'אל תפרנסו בנותי מנכסי' -
 86 שומעין לו, שאין זה מתנאי כתבה.
 87 יא. מי שמת והניח אלמנה ובת, כבר בארנו שמזונות
 88 האלמנה קודמין למזונות הבת. וכן אם נשאת הבת - אינה
 89 נוטלת עשור נכסים, מפני מזונות האלמנה; ואפלו מתה
 90 הבת אחר שנשאת, אין הפעל יורש פרנסה הראויה להנתן
 91 לה, שהרי הנכסים בלן בחזקת האלמנה שתהא נזונה מהן.
 92 יב. קטנה יתומה שהשיא אותה אמה או אחיה לדעתה, ונתנו

1 טו. המארס בת הנזונה מן האחין, חיב במזונותיה משעת
 2 הארוסין - שהרי אין לה מזונות מאחיה משנתארסה,
 3 ואינה בוגרת כדי שתזון עצמה אלא קטנה או נערה, ואין
 4 אדם רוצה שתתבזה ארוסתו ותלך ותשאל על הפתחים.
 5 טז. נשאת הבת, ומאנה או נתגרשה או נתאלמנה, אפלו
 6 היא שומרת נכס [ממתינה לייבום], הואיל וחרה לבית אביה
 7 ועדין לא כגרה - הרי זו נזונה מנכסי אביה עד שתבגר
 8 או עד שתתארס.
 9 יז. מי שמת והניח בנים ובנות - יירשו הבנים כל
 10 הנכסים, והן זנין את אחיותיהן עד שיבגרו או עד
 11 שיתארסו. במה דברים אמורים? בשניה נכסים שאפשר
 12 שיוזנו מהן הבנים והבנות כאחד, עד שיבגרו הבנות;
 13 ואלו הן הנקראין 'נכסים מרבין'. אבל אם אין בנכסים
 14 שהניח אלא פחות מזה - מוציאין מהן מזונות לבנות עד
 15 שיבגרו, ונותנין השאר לבנים; ואם אין שם אלא כדי מזון
 16 הבנות בלבד - הבנות נזונות מהן עד שיבגרו או עד
 17 שיתארסו, והבנים ישאלו על הפתחים.
 18 יח. במה דברים אמורים? בשניה קרקע. אבל אם הניח
 19 מטלטלין - הואיל ובתקנת הגאונים הוא שיוזנו הבנות מן
 20 המטלטלין, הרי הבנים והבנות נזונות כאחת מן הנכסים
 21 האלו המועטין; שלא תקנו להן במטלטלין אלא שיהיו
 22 כבנים. וכזה הורו הגאונים.
 23 יט. הניח קרקע, והיו הנכסים מרבין, ונתמעטו אחר פן
 24 - כבר זכו בהן יורשים; היו מועטין בשעת מיתה, ונתרבו
 25 אחר פן - הבנים יורשין אותן. ואפלו לא נתרבו, אם קדמו
 26 הבנים ומכרו נכסים מועטין, מכרן קיים.
 27 כ. היו הנכסים מרבין, ויש עליו [על המת] חוב, או שהתנה
 28 עם אשתו שיוזן את בתה - אין החוב ולא מזונות בת
 29 אשתו מועטין בנכסים; אלא ירשו הבנים הכל, ויתנו
 30 לבעל חוב חובו, וזונו בת אשת אביהם עד זמן שפסקו,
 31 וזונו אחיותיהן עד שיבגרו או עד שיתארסו מתחת
 32 ידיהם.
 33 כא. הניח אלמנה, ובת ממנה או מאשה אחרת, ואין
 34 בנכסים כדי שיוזנו שתייהן - האלמנה נזונה, והבת תשאל
 35 על הפתחים. וכן אני אומר, שמזונות הבת קודמין לירשת
 36 הבן כתבת אמו שמתה בחיי אביו, ואף על פי ששניהם
 37 מתנאי כתבה; קל וחמר הדברים: ומה אם נדחית ירשה
 38 של תורה מפני מזונות הבת, לא תדחה ירשת הכתבה
 39 שהיא תנאי בית דין מפני מזונות הבת? !
 40 כב. מי שמת והניח בנות גדולות וקטנות, ולא הניח בן
 41 - אין אומרין: 'זונו הבנות הקטנות עד שיבגרו ויחלקו
 42 שאר הנכסים בשנה', אלא בלן חולקות בשנה.
 43 יום שבת קודש ט' אדר ה'תשע"ה
 44 פרק כ
 45 א. ציו חקמים שיתן אדם מנכסיו מעט לבתו, כדי

46 לְהַן כְּמָה שִׁפְחוֹת, אִין עוֹשֶׂה מְלָאכוֹת אֱלוּ לְבַעַל אֲלָא
47 אַשְׁתּוּ.

48 ה. יֵשׁ מְלָאכוֹת אַחֲרוֹת שֶׁהֶאֱשֶׂה עוֹשֶׂה אוֹתָן לְבַעֲלָהּ בְּזָמַן
49 שֶׁהָן עֲנִיִּים, וְאֵלוּ הֵן: אוֹפָה אֶת הַפֶּת בַּתְּנוּרָה; וְעוֹרָא תְּמַן
50 שֶׁתְּהִיָּה אִשָּׁה מִשְׁכַּמַּת וְאוֹפָה כְּדִי שֶׁתְּהִיָּה הַפֶּת מִצִּוְיָה
51 לְעַנְיִים; וּמְבַשְׂלַת אֶת הַתְּבַשִּׁילִין, וּמְכַבֵּסַת בְּגָדִים, וּמְנִיקָה
52 אֶת בְּנָהּ, וְנוֹתְנַת תְּבִין לְפָנֵי בְּהֵמַתּוּ [שֶׁהִיא לְרִכִּיבָה] אָבֵל לֹא
53 לְפָנֵי בְּקָרוּ [הַעוֹמֵד לְחַרִּישָׁה], וּמִטְחַנְתָּ. כִּי צְדָקַת מִטְחָנְתָּ -
54 יוֹשְׁבַת בְּרַחֲמִים וּמְשַׁמֶּרֶת [מִנִּפְחָה] אֶת הַקַּמַּח, וְאַצְהָ [מִזְרוֹת]
55 בַּטּוֹחָנָה, אוֹ מְחַמֶּרֶת [מִנְהִיגָה] אַחֵר הַבְּהֵמָה [הַמְּסוּכָבֶת], כְּדִי
56 שְׁלֹא יִבְטְלוּ הַרְחִים; וְאִם הִיָּה דַרְכָן לְטַחֵן בְּרַחֲמִים שֶׁל יָד,
57 טוֹחֶנָה.

58 ו. בְּמָה דְּבָרִים אִמּוּרִים? בְּעַנְיִים; אָבֵל אִם הֵכְנִיסָה לּוֹ
59 שִׁפְחָה אַחַת, אוֹ נְכִסִּים שְׂרָאוּיִין לְקַנּוֹת מִהֵן שִׁפְחָה אַחַת,
60 אוֹ שְׁהִיָּתָה לּוֹ שִׁפְחָה אַחַת, אוֹ שְׁהִיָּה לּוֹ מִמּוֹן כְּדִי לְקַנּוֹת
61 שִׁפְחָה אַחַת - אִינֶה מִטְחַנְתָּ, וְלֹא אוֹפָה, וְלֹא מְכַבֵּסַת, וְלֹא
62 נוֹתְנַת תְּבִין לְפָנֵי בְּהֵמַתּוּ. הֵכְנִיסָה לּוֹ שְׁתֵּי שִׁפְחוֹת, אוֹ נְכִסִּים
63 הִרְאוּיִין לְקַנּוֹת מִהֵן שְׁתֵּי שִׁפְחוֹת, אוֹ שְׁהִיָּה לּוֹ שְׁתֵּי שִׁפְחוֹת,
64 אוֹ שְׁהִיָּה רְאוּי לְקַנּוֹת שְׁתֵּי שִׁפְחוֹת - אִינֶה מְבַשְׂלַת, וְאִינֶה
65 מְנִיקָה אֶת בְּנָהּ, אָלָא נוֹתְנַת אוֹתוֹ לְשִׁפְחָה לְהַנִּיק.

66 ז. נִמְצְאוּ כָּל הַמְּלָאכוֹת שְׂכַל אִשָּׁה עוֹשֶׂה אוֹתָן לְבַעֲלָהּ,
67 חֲמֵשׁ מְלָאכוֹת: טוֹה, וְרוֹחֶצֶת פְּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וּמוֹזַגַת לּוֹ
68 אֶת הַכּוֹס, וּמִצְעַת אֶת הַמְּטָה, וְעוֹמְדַת לְשִׁמֵּשׁ בְּפָנָיו;
69 וְהַמְּלָאכוֹת שֶׁמְקַצְצָת הַנְּשִׂים עוֹשׂוֹת אוֹתָן וּמְקַצְצָת אִינֶן
70 עוֹשׂוֹת, שֶׁשׁ מְלָאכוֹת: מִטְחַנְתָּ, וְאוֹפָה, וּמְבַשְׂלַת, וּמְכַבֵּסַת,
71 וּמְנִיקָה, וְנוֹתְנַת תְּבִין לְפָנֵי בְּהֵמַתּוּ.

72 ח. כָּל מְלָאכוֹת שֶׁהֶאֱשֶׂה עוֹשֶׂה לְבַעֲלָהּ, נְדָה עוֹשֶׂה
73 לְבַעֲלָהּ, חוּץ מִמְּזִיגַת הַכּוֹס וְהִצְעַת הַמְּטָה בְּפָנָיו וְהִרְחַצַת
74 פְּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו; גּוֹרָה מִשׁוּם הַרְהוּר, שֶׁמָּא יְבוֹא לְבַעַל.
75 לִפְיֶיהָ מִצְעַת מִטְוָה כִּשְׁהִיא נְדָה שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וּמוֹזַגַת הַכּוֹס
76 וְאִינֶה נוֹתְנַת אוֹתוֹ בִּידוֹ כְּדִרְכָּה תְּמִיד, אֲלָא מְנַחַת אוֹתוֹ עַל
77 הַכְּלִי אוֹ עַל הָאֵרֶץ, וְהוּא נוֹטְלוֹ.

78 ט. הַאִשָּׁה שֶׁשִּׁכְּרָה כִּלְיָם בְּעַת שֶׁעֲשִׂתָּהּ מְלָאכוֹתֶיהָ בְּחוּף
79 בֵּיתָה - פְּטוּרָה; וְאִין זֶה מִן הַדִּין, אֲלָא תִּקְנָה, שֶׁאִם
80 אֵין אֶתָּה אוֹמֵר כֵּן, אִין שְׁלוֹם בְּחוּף הַבַּיִת לְעוֹלָם, אֲלָא
81 נִמְצְאָת נְוִהֶרֶת וְנִמְנַעַת מֵרֵב הַמְּלָאכוֹת, וְנִמְצְאָת קִטְטָה
82 בַּיְנֵיהֶן.

83 י. כָּל אִשָּׁה שֶׁמִּנְעַל מַלְעָשׂוֹת מְלָאכָה מִן הַמְּלָאכוֹת שֶׁהִיא
84 חִיבַת לְעַשׂוֹתָן - כּוֹפִין אוֹתָהּ וְעוֹשֶׂה, וְאֶפְלוּ בְּשׁוֹט. טָעַן
85 הוּא שְׂאִינֶה עוֹשֶׂה, וְהִיא אוֹמְרַת שְׂאִינֶה נְמַנְעַת מִלְעַשׂוֹת -
86 מוֹשִׁיבִין אִשָּׁה בִּינְיָהֶן אוֹ שְׁכָנִים; וְדַבָּר זֶה, כְּמוֹ שְׂרִירָה
87 הַדִּין שֶׁאִפְשָׁר בְּדַבָּר.

88 יא. הַאִשָּׁה, כָּל זָמַן שֶׁהִיא מְנִיקָה - פּוֹחֲתִין לָהּ מִמַּעֲשֶׂה
89 יְדִיָּה, וּמוֹסִיפִין לָהּ בְּמִזְוֵנוֹתֶיהָ יֵין וּדְבָרִים שֶׁיִּפִּין לְחָלָב.
90 פְּסָקוּ לָהּ מִזְוֵנוֹת הִרְאוּיוֹת לָהּ, וְהִרִי הִיא מְתַאַה לְאַכֵּל
91 יוֹתֵר, אוֹ לְאַכֵּל מֵאַכְלוֹת אַחֲרוֹת, מִפְּנֵי חֲלִי תַּאֲנָה שִׁישׁ לָהּ
92 בְּכַטְנָה - הִרִי זוֹ אוֹכֵלַת מַשְׁלָה [עַל חֲשׁוֹנוֹהָ] כָּל מַה שֶׁתַּרְצָה;

1 לָהּ מֵאָה אוֹ חֲמִשִּׁים זַוּז - יְכוֹלָה הִיא מִשְׁתַּגְּדִיל לְהוֹצִיא
2 מִהֵן פְּרִנְסָה הִרְאוּיָה לָהּ, אוֹ בְּאִמְדָן דְּעַת הָאָב אוֹ עֶשְׂרוֹ
3 הַקֶּרְקָעוֹת, וְאֶפְלוּ לֹא הָיוּ הָאָחִין וְנִין אוֹתָהּ, וְאַף עַל פִּי
4 שֶׁלֹּא מָחַת בִּשְׁעַת נִשׁוּאֵין, מִפְּנֵי שֶׁהִקְטֵנָה אִינֶה בֵּת מְחָאָה.
5 יג. נִשְׂאָת הַבֵּת אַחֵר שֶׁגְּדָלָהּ, בֵּין נַעֲרָה בֵּין בּוֹגְרַת, וְלֹא
6 תְּבַעָה פְּרִנְסָתָה - אִבְדָּה פְּרִנְסָתָה; וְאִם מָחַת בְּעַת נִשׁוּאֵיָהּ,
7 הָרִי זוֹ מוֹצִיאָהּ אֶת הִרְאוּיָה לָהּ כָּל זָמַן שֶׁתַּרְצָהּ. בְּגָרָה
8 וְעוֹדָה בְּבֵית אֲבִיהָ, בֵּין שֶׁבְּגָרָה אַחֵר מוֹתוֹ בֵּין שֶׁהִנְחִיחָה
9 בּוֹגְרַת - אִם פְּסָקוּ הָאָחִין מִזְוֵנוֹתֶיהָ, שֶׁהִרִי אִין לָהּ מִזְוֵנוֹת
10 כְּמוֹ שֶׁבְּאִרְנוֹ, וְשִׁחַקָה וְלֹא תְּבַעָה פְּרִנְסָתָה - אִבְדָּה
11 פְּרִנְסָתָה; וְאִם מָחַת, לֹא אִבְדָּה פְּרִנְסָתָה. לֹא פְּסָקוּ הָאָחִים
12 מִזְוֵנוֹתֶיהָ, וְזֶנּוּ אוֹתָהּ בְּבָגֵר [בְּכַגּוּרָה], אָף עַל פִּי שֶׁלֹּא
13 מָחַת, לֹא אִבְדָּה פְּרִנְסָתָה כָּל זָמַן שֶׁהָן וְנִין אוֹתָהּ; שִׁישׁ
14 לָהּ לְטַעַן, מִפְּנֵי שֶׁהָן וְנִין אוֹתָהּ, אָף עַל פִּי שְׂאִינֶן חֲבִיבִין,
15 וְהִיא עֲדִין לֹא נִשְׂאָת, מִפְּנֵי זֶה לֹא תְּבַעָה פְּרִנְסָתָה.

16 יד. מִי שֶׁצָּרָה לְתַן לְכַתּוּ כָּף וְכָף מַעוֹת לְפְרִנְסָתָה לְקַח בְּהֵן
17 קֶרְקָע, בֵּין שֶׁהָיָה שְׂכִיב מְרַע [וְחוֹלָה] בֵּין שֶׁהָיָה בְּרִיא, וְנִמְתָּ,
18 וְהָרִי הַמַּעוֹת בְּיַד הַשְּׁלִישִׁי [אִם שְׁלִישִׁי הֵנַמֵּן עַל שְׁנֵיהֶם],
19 וְאַמְרָה הַבֵּת: 'תָּנוּ אוֹתָן לְבַעֲלִי, כָּל מַה שִּׁירְצָה יַעֲשֶׂה
20 בְּהֵן' - אִם הִתְּהָ גְדוֹלָה וְנִשְׂאָת, הִרְשוּת בְּיָדָהּ; וְאִם עֲדִין
21 מֵאֵרֶסֶת הִיא, יַעֲשֶׂה הַשְּׁלִישִׁי מַה שֶׁהַשְּׁלִישׁ בִּידוֹ; וְאִם עֲדִין
22 קַטְנָה הִיא, אֶפְלוּ נִשְׂאָת - אִין שׁוֹמְעֵין לָהּ, אֲלָא יַעֲשֶׂה
23 הַשְּׁלִישִׁי כְּמוֹ שֶׁצָּרָהּ הָאָב.

פְּרָק כֵּא

24

25 א. מְצִיאַת הַאִשָּׁה וּמַעֲשֶׂה יְדִיָּהּ, לְבַעֲלָהּ. וּמַה הִיא עוֹשֶׂה
26 לּוֹ? הֵפַל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה: מְקוֹם שֶׁדַּרְכָן לְאַרְגַּא אוֹרְגָּת,
27 לְרֵקֶם [צִוּוּרַת יְבוֹת עַל אֵרֶץ] רוֹקְמַת, לְטוֹוֹת צִמֶּר אוֹ פִּשְׁתָן
28 טוֹוָה. וְאִם הִיָּה דַרְךְ נִשִּׁי הַעִיר לְעֶשׂוֹת כָּל הַמְּלָאכוֹת הָאֵלוּ,
29 אִינֹו כּוֹפֶה [כּוֹפֶה אוֹתָהּ] אֲלָא לְטוֹוֹת בַּצְּמֵר בְּלִבְדּוֹ; שֶׁהִפְשַׁתּוּן
30 מְזִיק אֶת הַפֶּה וְאֶת הַשְּׁפִתִים, וְהַשׁוּוִי הִיא הַמְּלָאכָה
31 הַמִּיחֶדֶת לְנָשִׂים, שְׁנְאָמֵר: "וְכָל אִשָּׁה חַכְמַת לֵב בְּגִידֶיהָ
32 טוֹוָה".

33 ב. דְּחַקָה עֲצָמָה [הַתַּאמֵצָה] וְעִשְׂתָּה יוֹתֵר מִן הִרְאוּיָה לָהּ -
34 הַמוֹתֵר לְבַעַל. הִיָּה לָהּ וְלוֹ מִמּוֹן הַרְבַּה, אֶפְלוּ הִיָּה לְהֵם
35 כְּמָה שִׁפְחוֹת - אִינֶה יוֹשְׁבַת לְהַבְטָלָה בְּלֹא מְלָאכָה כְּלָל,
36 שֶׁהַבְטָלָה מְבִיאָה לִידֵי זְמָה; אָבֵל אִין כּוֹפִין אוֹתָהּ לְעֶשׂוֹת
37 מְלָאכָה כָּל הַיּוֹם כָּלּוּ, אֲלָא לְפִי רֵב הַמְּמוֹן מִמַּעֲטָת
38 בְּמְלָאכָה.

39 ג. וְהַמְדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה כְּלָל - יוֹצִיא
40 וְיָתֵן כְּתָבָה, שֶׁהַבְטָלָה מְבִיאָה לִידֵי זְמָה. וְכֵן כָּל אִשָּׁה
41 רוֹחֶצֶת לְבַעֲלָהּ פְּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וּמוֹזַגַת לּוֹ אֶת הַכּוֹס,
42 וּמִצְעַת לּוֹ אֶת הַמְּטָה, וְעוֹמְדַת וּמְשַׁמֶּשֶׁת בְּפָנֵי בַעֲלָהּ, כְּגוֹן
43 שֶׁתַּתֵּן לּוֹ מִיָּם אוֹ כְּלִי אוֹ תַטֵּל מִלְּפָנָיו, וְכִיוֹצָא בְּדָבָרִים
44 אֵלוּ; אָבֵל אִינֶה עוֹמְדַת וּמְשַׁמֶּשֶׁת בְּפָנֵי אֲבִיו אוֹ בְּפָנֵי בְּנוֹ.
45 ד. וּמְלָאכוֹת אֵלוּ, עוֹשֶׂה אוֹתָן הִיא בְּעֲצָמָה; וְאֶפְלוּ הָיוּ

46 בירשנה? משתצא מרשות האב; ואף על פי שעדין לא
 47 נכנסה לחפה, הואיל ונעשית ברשות בעלה, יירשנה.
 48 ב. ביצד? האשה שנתארסה ומסרה אביה לבעלה או
 49 לשלוחי בעלה, או מסרה לשלוחי האב לבעלה או לשלוחי
 50 בעלה, ומתה בדרך קדם שתפנס לחפה - אף על פי
 51 שפתתמה [נדוניתה] עדין בבית אביה, בעלה יורשה; וכן
 52 אם הלך האב או לשלוחי האב עם הבעל, ונכנס עמה בעלה
 53 בדרך לחצר ונתיחד עמה שם לשם נשואין, ומתה - הרי
 54 זו יירשנה בעלה. אבל אם עדין האב עם הבעל להוליקה
 55 לבית בעלה, או שהלכו לשלוחי האב עם שלוחי הבעל או
 56 עם הבעל, ואפלו נכנס הבעל עמה לחצר ללון פדרך
 57 שלגין עוברי דרכים בפונדק אחד - הואיל והאב או
 58 שלוחיו עמה ועדין לא נתיחד עמה לשם נשואין, אם מתה
 59 יירשנה אביה, ואף על פי שפתתמה בבית בעלה.
 60 ג. וכן אם היתה בוגרת או תומה או אלמנה, והלכה היא
 61 בעצמה מבית אביה לבית בעלה, ואין עמה לא בעל ולא
 62 שלוחיו, ומתה בדרך - אין הבעל יורש אותה.
 63 ד. הנושא אשה שהיא אסורה לו - הואיל ויש לו [חלים]
 64 בה קדושין - אם מתה תחתיו, יירשנה; וכן הנושא את
 65 הקטנה, אף על פי שאין קדושיה קדושין גמורין - אם
 66 מתה תחתיו יירשנה. אבל הפקח שנשא חרשת - אם מתה
 67 לא יירשנה, והחרש שנשא פקחת ומתה - יירשנה; שהרי
 68 היא בת דעת, ולדעתה נשאת, וזכתה לו ממנה.
 69 ה. קטנה שנתקדשה לדעת אביה, ונשאת שלא לדעת
 70 אביה, בין בפניו בין שלא בפניו - יכול האב למחות, כמו
 71 שבארנו; ואפלו שתק האב - אם מתה אין הבעל יורשה,
 72 אלא אם כן רצה האב בנשואיה.
 73 ו. הורו הגאונים, שהאשה שחלתה, ובקשה מבעלה
 74 שיגרשנה ותצא בלא כתובה כדי שלא יירשנה - אין
 75 שומעין לה; ואפלו אמרה: 'אני שונאה אותו ואינו רוצה
 76 לעמד עמו' - אין שומעין לה, ואין דינין לה דין מוהרת.
 77 ודין יפה הוא זה.
 78 ז. כל נכסים שיש לאשה, בין נכסי צאן ברזל ונכסים
 79 שבאחריות הבעל בין נכסי מלוג [שאינו באחריותו] - הבעל
 80 אוכל כל פרוותיה בנתייה; ואם מתה בחיי בעלה, יירש
 81 בעלה הכל. לפיכך אם מכרה האשה נכסי מלוג אחר
 82 שנשאת, אף על פי שאותן הנכסים נפלו לה קדם
 83 שתתארס - הבעל מוציא הפרות מיד הלקוחות כל מי
 84 חיייה, אבל לא גוף הקרקע, שאין לו כלום בגוף נכסי
 85 מלוג עד שתמות. מתה בחייו, מוציא הגוף מיד הלקוחות
 86 בלא דמים. ואם הדמים שלקחה מן הלקוחות קמיין
 87 בעצמן, מתזרין ללקוחות, ואינו יכול לומר 'שמא מציאה
 88 הן'.
 89 ח. במה דברים אמורים? בנכסים הידועין לבעל; אבל אם
 90 נפלו לה נכסים במדינה אחרת, ולא ידע בהן הבעל,
 91 ומכרה אותן - מכרה קיים. וכן ארוסה שמכרה קדם

1 ואין הבעל יכול לעכב ולומר, שאם תאכל יותר מדי, או
 2 תאכל מאכל רע, ימות הולך - מפני שצער גופה קודם.
 3 יב. ילדה תאומים, אין כופין אותה להניק שניהן, אלא
 4 מניקה אחד, ושוכר הבעל מניקה לשני; הרי שרצת האשה
 5 להניק בן חברה עם בנה, הבעל מעכב ואינו מניחה אלא
 6 להניק בנו בלבד.
 7 יג. נדרה שלא להניק את בנה - כופה ומניקתה עד שיהיה
 8 בן עשרים וארבעה חדש, אחד הזכר ואחד הנקבה. היא
 9 אומרת: 'אני אניק את בני', והוא אינו רוצה שתניק אשתו,
 10 כדי שלא תחנול - אף על פי שיש להם כמה שפחות,
 11 שומעין לה; שצער הוא לה לפרש מבנה.
 12 יד. היתה עניה שהיא חבית להניק, והיה הוא עשיר שראוי
 13 שלא תניק אשתו - אף על פי שאין לו שפחות, אם לא רצת
 14 להניק, שוכר מניקה או קונה שפחה; מפני שהאשה עולה
 15 עם בעלה [לחיות ברמת עשירותו], ואינה יורדת.
 16 טו. היא אומרת: 'ראוי הוא לשכר או לקנות שפחה', והוא
 17 אומר: 'איני ראוי' - עליה להביא ראיה, ואין כאן מקום
 18 לשבועה.
 19 טז. האשה שנתגרשה, אין כופין אותה להניק - אלא אם
 20 רצת, נותן לה שכרה ומניקתו, ואם לא רצת, נותנת לו את
 21 בנו והוא משפל בו. במה דברים אמורים? שלא הניקה
 22 אותו עד שהפירה [התרגל אליה]. אבל אם הפירה [התנינוק]
 23 התרגל אליה ואינו רוצה לינוק מאחרת, ואפלו היה סומה - אין
 24 מפרישין אותו מאמו, מפני ספנת הולך, אלא כופין אותה,
 25 ומניקה אותו בשכר עד עשרים וארבעה חדש.
 26 יז. הגרשה - אין לה מזונות, אף על פי שהיא מניקה את
 27 בנו; אבל נותן לה יותר על שכרה, דברים שהקטן צריך
 28 להן מכסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בה. אבל
 29 המעברת, אין לה כלום. שלמו תדשו [כ"ד חדשי הנקה]
 30 וגמלתו [מהנקה], אם רצת המגרשת שיהיה בנה אצלה - אין
 31 מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות, אלא
 32 כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו. ואחר שש
 33 שנים יש לאב לומר: 'אם הוא אצלי אמתן לו מזונות, ואם
 34 הוא אצל אמו איני נותן לו כלום'. והבת אצל אמה לעולם,
 35 ואפלו לאחר שש.
 36 יח. ביצד? היה האב ראוי לצדקה - מוציאין ממנו הראוי
 37 לו בעל כרחו, וניין אותה והיא אצל אמה. ואפלו נשאת
 38 האם לאחר - בתה אצלה, ואביה זן אותה משום צדקה עד
 39 שמות האב; ותזון מנכסיו אחר מותו בתנאי כתובה, והיא
 40 אצל אמה. ואם לא רצת האם שיהיה בניה אצלה אחר
 41 שגמלתו, אחד זכרים ואחד נקבות - הרשות בינה, ונותנת
 42 אותן לאביהן, או משלכת אותן לקהל אם אין להן אב, והם
 43 משפלין בהן.
 44 פרק כב
 45 א. הבעל קודם לכל אדם בירשת אשתו. ומאימתי יזכה

מתוך מהדורת חזק

- 1 הנשואין, מכרה קנים, שאין לבעל בנכסי ארוסתו כלום עד
2 שיכנס.
- 3 ט. האשה שפנתה כל נכסיה לאחר, בין רחוק בין קרוב
4 [משפחתית], קדם שתנשא - אף על פי שאם נתגרשה או
5 נתאלמנה תבטל המתנה, כמו שיתבאר בהלכות מתנה, אין
6 הבעל אוכל פרותיהן; ואם מתה, אינו יורשן - שהרי נתנה
7 אותן קדם שתנשא. וכשתמות בחיי בעלה, קנה מקבל
8 מתנה מתנתו קנן גמור. ולא עוד, אלא אפלו נתנה מקצת
9 נכסיה או פלן קדם נשואיה, וכתבה למקבל: 'קנה מהיום
10 ולכשארצה' [אם ארצה], שהרי לא קנה קנן גמור עד
11 שתרצה - אין הבעל אוכל פרות אותה מתנה, ואם מתה
12 אינו יורשה.
- 13 י. שומרת יבם [ממתינה לייבום; בין מות בעלה לייבום], יש לה
14 למכר ולתן בנכסים שנפלו לה קשהיה שומרת יבם; ואין
15 ליבם פרות, ואפלו בנכסי צאן ברזל שהכניסה לאחיו, עד
16 שיכנס. מתה קשהיה שומרת יבם - יורשה מאביה יורשין
17 נכסי מלוג שלה ויחצי נכסי צאן ברזל, ויורשי הבעל יורשין
18 פתבחה ויחצי נכסי צאן ברזל; ויורשי הבעל חביבין
19 בקבורתה.
- 20 יא. שומרת יבם, פתבחה על כל נכסי בעלה; לפיכך אין
21 היבם יכול למכר בנכסי אחיו, בין קדם יבום בין אחר
22 יבום. ואם מכר, או נתן מתנה, או חלק עם אחיו בנכסי
23 המת, בין קדם יבום בין אחר יבום - לא עשה כלום, שפכר
24 נתחייבו נכסים אלו לאלמנה לגבות מהן פתבחה.
- 25 יב. פנס את יבמתה, והניח אחיו פרות מחברין לקרקע -
26 ימכרו וילקח בהן קרקע, והיבם אוכל פרותיהן.
- 27 יג. הניח פרות תלושין מן הקרקע, וכן אם הניח מעות
28 ומטלטלין - הכל של יבם; ומשתמש בהן כמו שיירצה,
29 ואינה יכולה לעצב; שהמטלטלין - אין הפתבה נגבית
30 מהם אלא בתקנת הגאונים, ואין כח בתקנה זו למנועו
31 מנכסי אחיו ולאסרן עליו באחריות זו שלא ישא ויתן
32 בהם.
- 33 יד. יבמה שלא היתה לה פתבה, או שמחלה פתבחה -
34 זכה בנכסי אחיו, ומוכר ונותן כחפצו; וכשיכנס את
35 יבמתה, יכתב לה פתבה מאה, ויהיו כל נכסיו אחראין
36 לפתבחה, כשאר כל הנשים שיש להן פתבה.
- 37 טו. האשה שמכרה או נתנה אחר שנשאת בנכסי צאן
38 ברזל, בין לבעלה בין לאחרים - לא עשת כלום; וכן הבעל
39 שמכר קרקע בנכסי אשתו, בין בנכסי צאן ברזל בין בנכסי
40 מלוג - לא עשה כלום.
- 41 טז. מכר מטלטלין של נכסי צאן ברזל - אף על פי שאינו
42 רשאי, אם מכר ממכרו קנים. מכרו שניהם בנכסי מלוג, בין
43 שלקח מן האיש תחלה וחסר ולקח מן האשה, בין שלקח
44 מן האשה וחסר ולקח מן האיש - מכרם קנים.
- 45 יז. וכן האשה שמכרה או נתנה נכסי מלוג לבעלה - מכרה
46 ומתנתה קנין, ואינה יכולה לומר בנכסי מלוג יצאת רוח
47 עשיתי לבעלי; אבל בשאר נכסים יש לה לומר.
- 48 יח. ביצד? האשה שמכרה או נתנה לבעלה מנכסי צאן
49 ברזל [נכסים שלה שבאחריותו], בין קרקע בין מטלטלין, או
50 שדה שיחד לה בכתבמה, או שדה שכתב לה בכתבמה, או
51 שדה שהכניס לה שום משלו [תמורת דנונייתה] - לא קנה
52 הבעל; ואף על פי שקנו מיד האשה ברכונה, חוזרת כל
53 עת שתרצה; שלא נתנה לו ולא מכרה אלא מפני שלום
54 ביתה. ולפיכך אין לבעל ראייה כלל בנכסי אשתו [אפילו
55 עדים או שטר אינן מועילים], חוץ מנכסי מלוג [נכסיה שאינן
56 באחריותו], כמו שבארנו.
- 57 יט. נכסי צאן ברזל שאכרו או נגנבו, ומחלה אותם האשה
58 לבעלה, וקנו ממנה בעדים - יראה לי שאינה יכולה לומר
59 יצאת רוח עשיתי לבעלי. הא למה זה דומה? למי שקנו
60 מידה שאין לה אחריות, ושהחזירה נכסים אלו נכסי מלוג
61 - שהרי אין הבעל מביא ראיה זו לטל כלום ולא להחזיק
62 בנכסיה בכלום, אלא להפטר מתביעתה לשלם. אבל אם
63 נתנה לו מתנה מטלטלי צאן ברזל הקנין, לא קנה, מפני
64 שיש לה לומר יצאת רוח עשיתי לבעלי.
- 65 כ. בעל שמכר קרקע לפרות [בתנאי שרק הפירות יהיו לקונה]
66 - לא עשה כלום, מפני שלא התקינו פרות לאיש אלא כדי
67 להרויח בהוצאת הפית [להרבות אוכל וכלי בית]; לפיכך אם
68 מכר לפרות, ולקח אותן המעות לעשות בהן סחורה -
69 שומעין לו.
- 70 כא. היו לאשה כספים - אם נכסי צאן ברזל הן, הרי זה
71 נושא ונותן בהן; ואם נכסי מלוג הן - בין שהכניסה אותן
72 לו, בין שנפלו לה בירשה, או נתנו לה במתנה, או נפלו
73 לה מטלטלין, או נתנו לה - הרי אלו ימכרו, וילקח בכל
74 קרקע, והוא אוכל פרותיהן.
- 75 כב. וכן האשה שחבלו בה אחרים - כל המעות הראויות
76 לתת לה, ילקח בהן קרקע, והבעל אוכל פרותיהן, כמו
77 שיתבאר בהלכות חובל.
- 78 כג. נפלו לה עבדים - אף על פי שחן זקנים הרי אלו לא
79 ימכרו, מפני שבח בית אביה [ששם אביה עליהם]. נפלו לה
80 זיתים וזנפים, ולא היה לה בגוף הקרקע שהאילנות בה
81 כלום - אם עושין כדי טפולן [מכניסים דמי הוצאתם] לא
82 ימכרו, מפני שבח בית אביה; ואם לאו - הרי אלו ימכרו
83 לעצים, וילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות.
- 84 כד. נפלו לה פרות מחברין לקרקע - הרי אלו של בעל;
85 תלושין מן הקרקע - שלה, וימכרו וילקח בהן קרקע,
86 והוא אוכל פרות. אבל המגרש את אשתו, והיו לה פרות
87 מחברין לקרקע בשעת גרושין - הרי אלו שלה; ואם היו
88 תלושין - הרי אלו שלו.
- 89 כה. עבדי נכסי מלוג, ובהמת נכסי מלוג - הבעל חייב
90 במזונותיהן ויכלל צרכיהן; והם עושין לו, והוא אוכל
91 פרותיהם. לפיכך ולד שפחת מלוג וילד בהמת מלוג,
92 לבעל; ואם גרש, ורצת האשה לתן דמים ולטל ולד
93 השפחה מפני שבח בית אביה - שומעין לה.
- 94 כו. הכניסה לו שני כלים או שתי שפחות בתורת נכסי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ג' אדר - ספר אהבה - הלכות תפלה וברכת כהנים קכז

הרמב"ם המבואר - מהדורת חיטריק

35 יחזיר לאשה; מטה, יחזיר לבעלה. קבל מן העבד, יחזיר
 36 לעבד; מת, יחזיר לרבו. קבל מן הקטן, קנה לו בו ספר
 37 תורה או דבר שאוכל פרותיו. וכלן שאמרו בשעת מיתתן:
 38 'פקדון זה של פלוני הוא' - אם היו בחזקת נאמנין אצל
 39 זה שהפקדון אצלו, נעשה כמו שצווי; ואם לאו, יתן
 40 ליורשיהן.
 41 לג. אשה שהיו לה כספים הראויות לבעל לאכל פרותיהן
 42 - הוא אומר: 'כף וכף ילקח בהן', והיא אומרת: 'איני
 43 לוקחת בהן אלא כף וכף' - לוקחין דבר שפרותיו מרבין
 44 ויציאתו מעוטה, בין שהיה הדבר כרצונו, בין שהיה
 45 כרצונה; ואין לוקחין אלא דבר שגזעו מחליף [גדל שוב
 46 לשנה הבאה] - שפא יאכל הכל, ונמצא הקרן אבד.
 47 לד. האשה שהכניסה לבעלה עז לחלבה [רק החלב שייך
 48 לה], ורחל לגזתה [רק הגז שייך לה], ודקל לפרותיו [רק
 49 הפירות שייכים לה] - אף על פי שאין לה אלא פרות אלו
 50 בלבד, הרי זה אוכל והולך עד שתכלה הקרן. וכן אם
 51 הכניסה לו כלי תשמיש בתורת נכסי מלוג - הרי זה
 52 משתמש בהן, ולובש ומציע ומכסה עד שיכלה הקרן;
 53 וכשיגרוש, אינו חייב לשלם הבליזות של נכסי מלוג.
 54 לה. הורו הגאונים, שנכסי צאן ברזל, אף על פי
 55 שפחיתתן על [השכון] הבעל, אם היו הבליזות קימין והיו
 56 עושין מעין מלאכתן, נוטלת פליה כמה שהן; ואם לא היו
 57 עושין מעין מלאכתן, הרי הן כמי שנגנבו או אבדו, שהוא
 58 חייב לשלם בדמיהן ששמו אותן עליו בשעת נשואין.
 59 ומנהג פשוט הוא זה. וכל הנושא - על מנהג זה קבל עליו
 60 אחריות הנדונאי; וכשם שאינו משלם הפחת - כך אינו
 61 נוטל השבבח אם הותירו דמיהן, לפי מנהג זה. יש לבעל
 62 לכף מקצת עבדי אשתו ואמהותיה, שהיו משמשין לו
 63 בבית אשה אחרת שנסא, בין שהיו עבדי מלוג, בין שהיו
 64 עבדי צאן ברזל; אבל אינו יכול להוליכן לעיר אחרת
 65 שלא מדעת אשתו.

1 צאן ברזל, ושמו אותן עליו באלף זוז, והוקרו ועמדו
 2 באלפים, וגרשה - נוטלת אחד אלף שלה; והשני - אם
 3 רצת שתתן דמיו ותטל משום שבח בית אביה - שומעין
 4 לה.
 5 כז. הנותן מתנה לאשתו - בין שנתן לה קרקע, בין שנתן
 6 לה מעות ולקחה בהן קרקע - אין לבעל פרות במתנה זו;
 7 וכן הנותן מתנה לאשה על מנת שלא יהיה הבעל אוכל
 8 פרותיה, אלא יהיו פרותיה לאשה למה שתרוצה - אין
 9 הבעל אוכל פרות מתנה זו. וכן המוכרת כתבתה בטובת
 10 הנדה [במחיר וול] - אותן הדמים לאשה, ואין הבעל אוכל
 11 פרותיהן.
 12 כח. ולד פהמת מלוג שנגנב, ונמצא הגנב ושלם שנים -
 13 הנפיל לאשה, שאין זה פרי שתקנו לו חכמים. החובל
 14 באשתו - כל הגזק והצער והבשת, שלה, ואין הבעל אוכל
 15 פרותיהן, כמו שיתבאר בהלכות חובל.
 16 כט. המוכר קרקע לאשתו - אם היו המעות שלקחה בהן
 17 הקרקע מבעלה גלוזין וידועין לבעל - קנת, והבעל אוכל
 18 פרות אותה קרקע. ואם היו מעות טמונין - לא קנת,
 19 שהבעל אומר: 'לא מכרתי אלא כדי להראות המעות
 20 ששקמנה'; ואותן המעות שגראו - ילקח בהן קרקע, והבעל
 21 אוכל פרות.
 22 ל. הרי שנמצאו מעות או משלטלין ביד האשה - היא
 23 אומרת: 'במתנה נתנו לי', והוא אומר: 'ממעשה ידך הן,
 24 שהן שלי' - הרי זו נאמנת; ויש לו להחזירם [להטיל חרם
 25 סתמין על מי שטוענת דבר שאינו כן, וילקח בהם קרקע,
 26 והוא אוכל פרות. ואם אמרה: 'על מנת בן נתנו לי, על
 27 מנת שלא יהיה לבעלי רשות בהן אלא אעשה בהן מה
 28 שארצה' - עליה להביא ראיה; שכל ממון הנמצא ביד
 29 האשה - בחזקת הבעל הוא שיאכל פרותיו, עד שתביא
 30 ראיה.
 31 לא. אמרה לו: 'נתתם לי מתנה' - נשבעת שביעת הסת
 32 [מדרבנן] שנתן לה הבעל, ואינו אוכל פרותיהן.
 33 לב. אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים, ולא מן
 34 העבדים, ולא מן הקטנים. ואם עבר וקבל מן האשה,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ג' - ט' אדר ה'תשע"ה

70 נשמעת תמיד - מתקבלת עליידי ה' תמיד, ואפלו היו בהן
 71 חטאים - אנשים שעושים חטאים אין הקדוש ברוך הוא
 72 מואס בתפלתן של רבים - אין תפילת הרבים נמאסת ונדחית
 73 מלפניו, לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הצבור -
 74 להתפלל יחד עם הצבור ולהתפלל בלשון רבים, שנמצא שאינו
 75 מתפלל רק על עצמו אלא על כל הצבור והוא בתוכם, ולא

יום ראשון ג' אדר ה'תשע"ה 66

הלכות תפלה וברכת כהנים 67

פרק ח 68

א. תפלת הצבור - תפילה שמשותפים בה עשרה יהודים 69

פניני הלכה

הכנסת [ולהתפלל עם הצבור], שיכוון להתפלל בשעה שהציבור מתפללים. ובשו"ע הרב (שם ס"י) הוסיף שאנוס' זהו כגון שתש

הלכה א: ולא יתפלל יחידי כל זמן שיכול להתפלל בציבור. וכתב בשו"ע (ס"י צ ס"י) שאם הוא אנוס ואינו יכול לבוא לבית

קכח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון ג' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

21 הכנסת ולכן בחר לו מקום זה שיהיה מזומן לצאת במהירות וְאֶחָד
22 כִּף וְתַפְלָל, לְקַיֵּם מִה שֶׁנֶּאֱמַר בַּפְּסוּק (משלי ח, לד) 'לְשֹׁמֵר מְזוּזוֹת
23 פְּתָחָיו', וּמִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר 'פְּתָחוּ בְלִשׁוֹן רַבִּים, וּמִיֵּעוּט רַבִּים שְׂנִיִּים, יֵשׁ
24 לְלַמּוֹד שְׁצָרִיךְ שִׁיעוּר שֶׁל שְׁנֵי פְתָחִים.
25 ג. בֵּית הַמְדַרְשׁ גְּדוֹל מִבֵּית הַכְּנֶסֶת – מִקוּם הַמִּיּוּחָד לְלִימוּד
26 הַתּוֹרָה חָשׁוּב מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, וְחֻכְמִים גְּדוֹלִים, אֵף עַל פִּי שְׁהִיָּה
27 לְהֵם בְּעֵינֵם בְּתֵי כְּנִסְיוֹת הַרְבֵּה, לֹא הָיוּ מִתְפַּלְלִין שָׁם אֶלָּא
28 בְּמִקוּם שְׁהִיּוּ עוֹסְקִין בּוֹ בַּתּוֹרָה, מִשּׁוּם שְׁבִית הַמְדַרְשׁ גְּדוֹל
29 מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, וְהוּא – וּבִלְבַד שְׁתִּיִּתְפַּלֵּל שָׁם תְּפִלַּת צְבוּר –
30 בְּעֵשְׂרָה מִתְפַּלְלִים.
31 ד. וְכִיצַד הִיא תְּפִלַּת הַצְּבוּר? יְהִיָּה אֶחָד מִתְפַּלֵּל שְׁמוּנָה
32 עֶשְׂרֵה בְּקוֹל רֵם כְּשֶׁלִּיחַ צִיבוּר, וּמוֹצֵא יָדוֹ חוֹבֵה אֶת כָּל מִי שֶׁלֹּא
33 הַתְּפִלָּה וַאֲנִינוּ יוֹדֵעַ לְהַתְּפַלֵּל, וְהִפְלִל שׁוֹמְעֵין אֶת תְּפִילָתוֹ וְאוֹמְרִים
34 אַמֵּן. וְאֵין עוֹשִׂין בֵּן בְּפִחוֹת מְעַשְׂרָה זְכָרִים גְּדוֹלִים (ולא יהיה
35 אֶחָד מֵהֶם קָטָן וְכִי חוֹרֵין – וְלֹא יִהְיֶה אֶחָד מֵהֶם עֶבֶד, וְשְׁלִיחַ
36 צְבוּר יִכּוֹל לְהִיּוֹת אֶחָד מֵהֶם) – מִמִּנְיַן הָעֶשְׂרֵה. וְאֶפְלוּ הָיוּ
37 מְקַצְצֵתָן שֶׁל הַמִּנְיָן אֲנִשִּׁים שֶׁכָּבֵר הִתְּפַלְלוּ וְיִצְאוּ יָדֵי חוֹבְתָן,
38 מִשְׁלִימִין בְּהֵן מִנְיָן עֲשָׂרָה לְתַפִּילַת הַשְּׁלִיחַ צִיבוּר, וְהוּא –
39 וּבִלְבַד שְׁתִּיִּתְפַּלְלוּ רַב הָעֲשָׂרָה – שִׁישָׁה אֲנִשִּׁים שֶׁלֹּא הִתְּפַלְלוּ, וְלֹא
40 יִצְאוּ יָדֵי חוֹבָתָם, אוֹ שֶׁהַתְּפַלְלוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא שִׁמְעוּ תְּפִילַת שְׁלִיחַ

1 יְתַפַּלֵּל יְחִידִי כָּל זְמַן שֶׁיִּכּוֹל לְהִתְּפַלֵּל בְּצְבוּר – וְגַם
2 כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּבִיתוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵשְׂרָה לֹא יִתְּפַלֵּל אֶלָּא בְּאוֹתוֹ זְמַן
3 שֶׁהַצִּיבוּר מִתְּפַלְלִים, וְלִעוֹלָם יִשְׁפִּים אָדָם – יֵלֶךְ בְּבוֹקֵר בִּשְׁעַת
4 הַהִשְׁכָּמָה וְיַעֲרִיב – יֵלֶךְ בְּעֶבֶר לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהַתְּפַלֵּל, גַּם
5 כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בִּיחִידוּת, מִפְּנֵי שְׁאֵין תְּפִלָּתוֹ שָׁל אָדָם נְשָׁמַעַת כָּכָל
6 יַת – אֵין הִיא מִתְּקַבֵּלַת תְּמִיד עַל־יְדֵי ה' אֶלָּא כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּבֵית
7 הַכְּנֶסֶת. וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּעִירוֹ – שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ
8 לְלַכֵּת לְעִיר אַחֲרַת כְּדֵי לְהַתְּפַלֵּל בְּבֵית כְּנֶסֶת, וְאֵינוֹ נִכְנָס לְתוֹכָהּ
9 לְהִתְּפַלֵּל אֶלָּא מִתְּפַלֵּל שֶׁלֹּא בְּבֵית כְּנֶסֶת, נִקְרָא 'שָׁכֵן רַע'
10 (בַּגְּמָרָא (בְּרַכּוֹת ח, א) דְּרִשׁוּ אֶת הַפְּסוּק (יְרֵמִיָּהוּ יב, יד) 'כֹּל שְׂכֵנִי
11 הָרָעִים' שְׁכוּנָתוֹ, שֶׁכָּךְ אֹמֵר ה' עַל אֵלוֹ שִׁישׁ בֵּית כְּנֶסֶת בְּעִירָם
12 וְאִינֵם בְּאִיִּם לְהַתְּפַלֵּל בּוֹ).
13 ב. וּמִצְוָה לְרוּץ לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהַתְּפַלֵּל, שְׁנֶאֱמַר (הוֹשֵׁעַ ו, א)
14 וְנִדְעָה נִרְדְּפָה לְדַעַת אֵת ה' – נָדַע אֶת ה' וְאוֹ נִרְוֹץ לְעַבְדּוֹ.
15 וּכְשֶׁיִּצְאָ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת אַחֲרֵי הַתְּפִילָּה, אֵל יִפְסִיעַ פְּסִיעָה גְּסָה
16 (– גְּדוּלָּה) לְפִי שֶׁמִּרְאָה בְּעֵצְמוֹ שֶׁעִיבוֹב בֵּית הַכְּנֶסֶת קִשָּׂה עָלָיו,
17 אֶלָּא יִלָּךְ מְעַט מְעַט כְּבָאֵדָם שֶׁמִּצְטַעַר שֶׁמִּנִּיחַ דְּבַר טוֹב שֶׁהִיָּה
18 בִּידוֹ, וּכְשֶׁיִּכְנָס לְבֵית הַכְּנֶסֶת, יִכְנָס לְתוֹךְ בֵּית הַכְּנֶסֶת שְׁעוֹר
19 שְׁנֵי פְתָחִים – שִׁיעוּר רֹחַב שֶׁל שְׁנֵי פְתָחִים שֶׁהוּא שְׁמוּנָה טַפְחִים
20 (שֶׁאֵם מִתְּפַלֵּל סְמוּךְ לְפִתַּח נִרְאָה שֶׁקִּשָּׂה עָלָיו מִה שֶׁמִּתְּעַכֵּב בְּבֵית

פניני הלכה

שיש מפרשים שיעור שני פתחים דהיינו שמונה טפחים ייכנס לפנים, שלא יתפלל אצל הפתח שנראה שישביב בית הכנסת היא טורח עליו, ולפי זה אם יש לו מקום מיוחד ליד הפתח יכול להתפלל שם. ויש מפרשים שהטעם מפני שמביט לחוץ ואינו יכול לכוון, ולפי זה אם אינו פתוח לרשות הרבים [המקום שהוא שם] מותר להתפלל שם. ויש מפרשים שלא ימהר להתפלל מיד כשנכנס אלא ישהה שיעור שני פתחים [ישהה כדי הילוך שיעור שמונה טפחים. שו"ע הרב (סי' צ ס"ט)]. ונכון לחוש לכל הפירושים. ובשו"ע הרב (שם) הוסיף שיש אומרים שהפירוש הוא שהמתפלל צריך להכנס לפנים משתי דלתות ושם להתפלל, ולכן נהגו לעשות אכסדרה לפני בית הכנסת. ובמשנה ברורה (שם ס"ק סא) הוסיף שלכן טוב להדר לכתחילה שלא להתפלל בעזרה שלפני בית הכנסת, אלא בבית הכנסת.

הלכה ג: בית המדרש גדול מבית הכנסת וכו', והוא שיתפלל שם תפילת ציבור. והשו"ע (או"ח סי' צ ס"ח) הוסיף שמדובר בבית מדרש קבוע. והרמ"א כתב שיש אומרים שאפילו בלא עזרה עדיף להתפלל בבית המדרש הקבוע לו, ודווקא מי שתורתו אומנתו ואינו מתבטל מתורתו לשום דבר. והוסיף הרמ"א שאפילו בזה לא ירגיל עצמו לעשות כן שלא ילמדו עמי הארץ ממנו ויתבטלו מבית הכנסת. וראה בשו"ע הרב (שם ס"ז) ובמשנה ברורה (שם ס"ק נו) שכתבו פרטי דינים נוספים.

הלכה ד: ואין עושין כן בפחות מעשרה גדולים. בשו"ע (סי' נה ס"ד) כתב שיש מתירים לומר דבר שבקדושה בתשעה אנשים וצירוף של קטן שהוא יותר מבן שש ויודע למי מתפללים, ולא נראים דבריהם. והרמ"א (שם) כתב, שיש נוהגים להקל לצרפו

כוחו אף שאינו חולה, ומדובר באופן שאי אפשר לו לאסוף מנין עשרה למקום שהוא שם. ולעולם ישנים אדם ויעריב לבית הכנסת. וכתב בשו"ע (סי' צ ס"ט) שאם נאנס ולא התפלל בשעה שהתפללו הציבור והוא מתפלל ביחידות, אף על פי כן יתפלל בבית הכנסת. וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק לג) שאם הוא תלמיד חכם ויש חשש חילול ה' כשיבוא לבית הכנסת להתפלל אחר תפילת הציבור, פשוט שיתפלל בביתו. וכל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס לתוכה להתפלל נקרא שכן רע. ובמשנה ברורה (סי' צ ס"ק לח) הוסיף בשם האחרונים שאפילו אם אין בבית הכנסת מנין עשרה, הריהו נקרא שכן רע אם לא בא להתפלל שם. אמנם הביא שבפרי מגדים הסתפק בזה.

הלכה ב: ומצוה לרוץ לבית הכנסת. וכתב השו"ע (סי' צ ס"ב) שיעשה כן אפילו בשבת שאסור בה לפסוע פסיעה גסה [עיין בשו"ע (סי' שא ס"א) אודות אופן ההילוך בשבת]. ובשו"ע הרב (סי' צ ס"ג) הוסיף, שיש מצוה לרוץ לכל דבר מצוה. וכתב עוד, שמכל מקום אין לו לרוץ אלא עד פתח בית הכנסת, אבל בבית הכנסת עצמו ילך באימה וביראה. ובמשנה ברורה (שם סק"מ) הביא, שעיקר הריצה תהיה כשבא סמוך לבית הכנסת, ששם ניכר הדבר שרץ משום שרוצה להגיע מהר לבית הכנסת, ובשחרית שהולך עם תלית ותפילין בידו ניכר הדבר גם כשעודו רחוק מבית הכנסת, ומכל מקום ברחוב גויים לא ירוץ. וכשיצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה. וכתב בשו"ע הרב (סי' צ ס"ג), כל זה כשהולך לעסקיו, אך אם יוצא על-מנת לחזור, מצוה לרוץ כדי לחזור מהר. וכן אם יוצא מבית הכנסת לבית המדרש ללמוד תורה, מצוה לרוץ. וכשייכנס לבית הכנסת ייכנס שיעור שני פתחים ואחר כך יתפלל. וכתב השו"ע (או"ח סי' צ ס"ב)

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון ג' אדר – ספר אהבה – הלכות תפילה וברכת כהנים קכט

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

קורח (במדבר טו, כא) 'הבדלו מ'תוך' העדה הזאת, ולמדים בגזירה
שווה, שכשם ש'תוך' האמור שם הוא תוך 'עדה', אף 'תוך' האמור
בענין אמירת דבר שבקדושה הוא תוך 'עדה', ועשרה אנשים
מישראל הם הנקראים 'עדה', כמו שנתבאר לעיל (בהלכה הקודמת).
וְכָל אֵלוֹ הַדְּבָרִים – המצוות הנעשות רק במנין עשרה שנמנו
לעיל (הלכה דה), אִם הַתְּחִילוּ בָהֶן בְּעֶשְׂרָה, וְהִלְכוּ מִקְצָתָן,
אָף עַל פִּי שְׂאֵינָן רְשָׁאִין לַכֹּת, יִגְמְרוּ הַשָּׂאָר שֶׁהֵם רוֹב עֶשְׂרֵה
את אותן המצוות אף שכבר אין באותו המקום מנין עשרה.
ז. וְצִרִיף לְהִיּוֹת מִנֵּן הַעֲשֶׂרָה בְּלֶן בְּמָקוֹם אֶחָד, וְשָׁלִיחַ
צָבוֹר צִרִיף לְהִיּוֹת עִמָּהֶן – עם הציבור בְּמָקוֹם אֶחָד. חָצֵר
קִטְנָה שְׁנַפְרָצָה בְּמִלְאָה לְחָצֵר גְּדוּלָה – כלומר, חצר קטנה
וחצר גדולה המוקפות קירות וסמוכות זו לזו, ונפל כל הקיר שמבדיל
בין החצר הקטנה לגדולה ובכך נפרצה כל החצר הקטנה לגדולה
והתחברה אליה (ראה להלן ציור מס' 1), וְהָיָה תְּשֻׁעָה אֲנָשִׁים בְּחָצֵר
הַגְּדוּלָה וְיִחִיד בְּקִטְנָה, הָרִי הֵם מְצַטְרְפִין לִמְנִין עֶשְׂרֵה אֲפִילוּ
שֶׁהֵם בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַחָצֵר הַקִּטְנָה נִמְשַׁכֶּת אַחֵר הַחָצֵר
הַגְּדוּלָה, וְהִיא נִחְשָׁבֶת כְּבֵית אֶחָד עִם הַחָצֵר הַגְּדוּלָה, וּמֵאַחַר שֶׁרוֹב
הַצִּיבוֹר נִמְצָא בַּגְּדוּלָה וְהִיחִיד בַּקִּטְנָה, וְאִפְשָׁר לֹאמַר עַל 'יחיד' שהוא
נגרר אחר הרוב, הָרִי הֵם מְצַטְרְפִים. אֲבָל אִם תְּשֻׁעָה אֲנָשִׁים
נִמְצָאִים בְּחָצֵר הַקִּטְנָה וְיִחִיד בַּגְּדוּלָה, אֵינָן מְצַטְרְפִין לִמְנִין
עֶשְׂרֵה, וְהֵם שֶׁבִּדְרָךְ-כֻּלָּל הַקִּטְנָה נִמְשַׁכֶּת אַחֵר הַגְּדוּלָה, אֲךָ אִי
אִפְשָׁר לֹאמַר עַל הָאֲנָשִׁים שֶׁהֵם רוֹב שֶׁהֵם נִגְרָרִים אַחֵר הַיְחִיד, וְלִכֵּן
אֵינָם מְצַטְרְפִים. וְכֵן הָדִין אִם הָיָה צָבוֹר בְּחָצֵר הַגְּדוּלָה וְשָׁלִיחַ
צָבוֹר בְּקִטְנָה, הָרִי הַצִּיבוֹר יִצְאֵין יְדֵי חוֹבְתָן בְּשִׁמְיעַת הַתְּפִילָה
מִן הַשְּׁלִיחַ צָבוֹר, כִּי הַחָצֵר הַקִּטְנָה נִמְשַׁכֶּת אַחֵר הַגְּדוּלָה וְנִחְשָׁבֶת

1 ציבור שחוזר את התפילה, שאין השליח ציבור חוזר את התפילה
2 אלא עבור לפחות שישה אנשים. וְכֵן אֵינָן אֲוֹמְרִין קְדֻשָּׁה
3 כששליח ציבור חוזר את התפילה, וְלֹא קוֹרְאִין בְּתוֹרָה וְלֹא
4 מְבַרְךְ לְפָנֶיהָ וְלֹא חֲרִיבָהּ, וְלֹא מְפַטְרִין בְּנִבְיָא, אֲלֵא בְּמִנֵּן
5 עֲשֶׂרָה.
6 ה. וְכֵן לֹא יִהְיֶה אֶחָד מְבַרְךְ בְּרִכּוֹת שְׁמַע – ברכות 'וצר
7 אור' ו'אהבת עולם' וְהַכֹּל שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ וְעוֹנִין אֶתְרֵיו 'אָמֵן'
8 וואלו שאינם יודעים לברך ברכות קריאת שמע, יוצאים בניית
9 האמן ידי חובת הברכות, אֲלֵא בְּמִנֵּן עֲשֶׂרָה וּמְשׁוּם שֶׁאֵין עֵנִית
10 אִמֵּן מוֹעִילָה לִפְטוֹר אֶת הַשׁוֹמְעִים בְּבִרְכּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע אֲלֵא
11 כְּשֶׁאִמְרוּ הַבְּרַכָּה בְּעֶשְׂרֵה, וְזֶה הוּא הַנְּקָרָא 'פּוֹרֵס עַל שְׁמַע'.
12 וְאֵינָן אֲוֹמְרִין קְדִישׁ אֲלֵא בְּמִנֵּן עֲשֶׂרָה, וְאֵינָן הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין
13 אֶת פְּסִיחָן וּמְבַרְכִים 'ברכת כהנים' אֲלֵא בְּמִנֵּן עֲשֶׂרָה,
14 וְהַכֹּהֲנִים מִן הַמְּנִינִן. וְהַטַּעַם לִמְנִין 'עֶשְׂרֵה' הוּא, שְׁכָל עֲשֶׂרָה
15 מִיִּשְׂרָאֵל הֵן הַנְּקָרָאִין 'עֶדָה', שְׁנַפְרָצָה אֲוֹדוֹת הַמְּרַגְלִים מוֹצִיאִי
16 דִּיבַת הָאָרֶץ (במדבר יד, כז) 'עַד מָתִי לְעֵדָה הָרַעָה הַזֹּאת וְכוּ',
17 וְהָיָה אוֹתָם הָאֲנָשִׁים עֲשֶׂרָה, שְׁהָרִי יִצְאוּ מִכֹּל שְׁנַיִם-עֶשְׂרֵה
18 הַמְּרַגְלִים הָאֲמֹרִים בְּתוֹרָה 'הוֹשֻׁעַ בֶּן נֹחַ וְכָלֵב בֶּן נֹחַ יִפְנוּהוּ, שִׁסְפְּרוּ
19 בְּשִׁבַח הָאָרֶץ וְלֹא הוֹצִיאוּ עֲלֶיהָ דִּבָּה, וְנִמְצָא שֶׁהַמְּרַגְלִים מוֹצִיאִי
20 הַדִּיבָה הַמְּכּוּנִים 'עֶדָה' הֵם עֶשְׂרֵה.
21 ו. וְכָל דְּבַר שֶׁבְּקְדֻשָּׁה – תְּפִילַת שְׁלִיחַ צָבוֹר וְאֲמִירַת 'קְדוּשָׁה'
22 וְקִדְשׁוֹ לֹא יִהְיֶה אֲלֵא בְּתוֹף עֲדָה – עֶשְׂרֵה אֲנָשִׁים וְאוּ יוֹתֵר
23 מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנַפְרָצָה (ויקרא כב, לב) 'וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹף בְּנֵי
24 יִשְׂרָאֵל', וְדִרְשׁוּ חֲכָמִים (מגילה כג, ב), נִאֲמַר בְּעֵנִין אֲמִירַת דְּבַר
25 שֶׁבְּקְדוּשָׁה 'וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹף' בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִאֲמַר בְּעֵנִין מַחְלוּקַת

פניני הלכה

שבקדושה'. [וראה עוד בדבריו שלגבי חזרת הש"ץ צריך תשעה אנשים שעונים אמן אחריו]. ובמשנה ברורה (שם ס"ק לב) הביא שיש מחמירים ביותר מאחד, והכריע שלגבי אדם שהוא ישן, ודאי אין לצרף יותר מאחד ואפילו במקום הדחק, משום שיש הרבה פוסקים המחמירים בישן שאין לצרפו למנין.

הלכה ה: וכן לא יהא אחד מברך ברכות שמע וכו' אלא בעשרה. והרמ"א (סי' נט ס"ד) הוסיף, ששליח הציבור מוציא ידי חובה בברכות קריאת שמע אפילו את מי שהוא בקי בנוסח הברכות. ובשו"ע הרב (שם) כתב, שמכל מקום הואיל וברכות קריאת שמע הן ארוכות, אין לסמוך על שמיעתן משליח הציבור, שזא יפנה לבבו לדברים אחרים ולא ישמע את שליח הציבור.

הלכה ו: אם התחיל בהן בעשרה ויצאו מקצתן וכו' יגמרו. וכתב במשנה ברורה (סי' קמג סק"ה) שאם נשארו רובם שהם שישה אנשים, די בכך, ואין צריך רוב הניכר. וכתב עוד, שאפילו בין העליות אסור לצאת אם לא נשארו שם מנין עשרה.

הלכה ז: כתב השו"ע (סי' נה ס"ב), שאם יש עשרה במקום אחד, אפילו מי שאינו נמצא עמהם יכול לענות. ויש אומרים שצריך שלא יהיה מפסיק ביניהם דבר טינוף או עכו"ם – עבודה זרה או גוי. (משנ"ב ס"ק סה).

בשעת הדחק. ובשו"ע הרב (שם ס"ה) כתב שאין למחות בנוהגים להקל [וראה בדבריו פרטים בענין זה]. ובמשנה ברורה (שם ס"ק כד) הביא בשם הרבה אחרונים, שאין לצרף שום קטן אפילו בשעת הדחק עד שיושלם לו י"ג שנים. כתב הרמ"א (סי' נה ס"ה), שאין צריך לדקדק האם הביא שתי שערות או לא, אלא כל שהגיע לכלל שנותיו [דהיינו בן י"ג שנה ויום אחד. שו"ע הרב (שם ס"ו)], מחזיקים אותו כגדול לענין זה ואומרים שמן הסתם הוא הביא שתי שערות. ובשו"ע הרב הוסיף שהטעם שסומכים על החזקה, מפני שהתפילה מדברי סופרים [ואפילו לדעת הסבורים שהיא מן התורה, על כל פנים צירוף עשרה אינו מן התורה. משנ"ב (שם ס"ק לא)]. וכתב במשנה ברורה (סי' נג ס"ק כה), שאם הוא שליח ציבור ובא להוציא אחרים ידי חובה בתפילתו, לדעת הרמב"ם שתפילה מן התורה, אסור לו להוציא אחרים ידי חובה עד שידעו בוודאי שהביא שתי שערות. כתב השו"ע (סי' נה ס"ו), שאם התחיל אחד מהעשרה להתפלל, או שהוא ישן, ואינו יכול לענות לדברים שבקדושה, הריהו מצטרף עמהם. וכתב בשו"ע הרב (שם ס"ז) שאפילו ב' או ג' או ד' שאינם יכולים לענות, אם נשאר הרוב שעונים אמן, אין עניית המיעוט מעכבת. וביאר את הטעם לכך – שאין אמירת דבר שבקדושה ב' תלוי בעניינתו רק שיהיו שם, שנאמר 'ונקדשתי בתוך בני ישראל', על כל עשרה שהם בני קדושה שכינה שורה עליהם, ויכולים לומר דבר

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

33 ארבע אמות, **מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְפַלְגֶת מִמֶּנָּה** – כלומר שלגבי החצר
 34 הגדולה, החצר הקטנה מרוחקת ומובדלת ממנה, שהי הקיר
 35 שמבדיל בינה לבין הקטנה לא נפרץ במלואו ונשארו קירות מימין
 36 ומשמאל לחצר הקטנה, ונמצא שהצואה שבקטנה היא ברשות
 37 אחרת, ומותר לעומד בחצר הגדולה לקרות כנגדה.
 38 **ט. שְׁלִיחַ צְבוּר**, הריהו מוֹצִיא אֶת הַרְבֵּים יְדֵי חוֹבְתָן. **בִּיצַד**
 39 הוא דין זה? **בְּשֵׁעָה שֶׁהוּא מְתַפְּלֵל וְהֵן שׁוֹמְעִין** את תפילתו
 40 מתחילה עד סוף וְעוֹנִין אִמֵּן אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, הֲרֵי הֵן
 41 כְּמִתְפַּלְּלִין. **בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּמֵי שְׁאִינוּ יוֹדְעִ**
 42 **לְהִתְפַּלֵּל** – שאינו בקי בנוסח התפילה, **אֲבָל הַיּוֹדֵעַ** – אדם שבקי
 43 בנוסח התפילה, **אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ אֲלָא בְּתַפִּילַת עֲצֻמוֹ**,
 44 ולא בתפילת השליח ציבור.
 45 **י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים** – באיזה אופן נאמר הדין שהיודע
 46 להתפלל אינו יוצא ידי חובה בתפילת השליח ציבור? **בְּשֶׁאֵר**
 47 **הַיָּמִים** של השנה חוץ מִרֵּאשׁ הַשָּׁנָה [של כל השנים] **יוֹם**
 48 **הַכַּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל** – שנת החמישים, **אֲבָל בְּשָׁנֵי יָמִים אֲלוֹ** –
 49 בתפילת מוסף של ראש השנה, או של יום הכיפורים של שנת
 50 היובל, הדין הוא שְׁלִיחַ צְבוּר מוֹצִיא אֶת הַיּוֹדֵעַ להתפלל
 51 כְּשֵׁם שֶׁמוֹצִיא אֶת שְׁאִינוֹ יוֹדְעִ, **מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּרָכוֹת אֲרָכוֹת**
 52 – שבתפילת מוסף של ימים אלו ישנן תשע ברכות, וברכות אלו הן
 53 ארוכות ומחמת הוספת 'מלכויות' 'זכרונות' ו'שופרות' לאחר
 54 שלושת הברכות הראשונות, וְאֵין רֵב הַיּוֹדְעִין אוֹתָן יְכוּלִין
 55 לְכַנֵּן דַּעְתָּן בְּהֵן בְּשִׁלְיַת צְבוּר – כלומר, ומחמת גודלן של
 56 הברכות, אפילו רוב אלו הבקיאם בתפילה אין הברכות סדורות
 57 בפיחם שלא ייטעו בהן, כשליח הציבור. **לְפִיכָף** – מכיון שבתפילות
 58 מוסף של ימים אלו שליח הציבור מוציא ידי חובה בתפילתו גם את
 59 היודע להתפלל, **אִם רָצָה הַיּוֹדְעִ בְּשָׁנֵי יָמִים אֲלוֹ** – במוסף של
 60 ראש השנה או של יום הכיפורים של היובל לְסַמֵּךְ עַל תַּפִּילַת
 61 שְׁלִיחַ צְבוּר לְהוֹצִיאָו יְדֵי חוֹבְתוֹ, ולא להתפלל תפילת עצמו,
 62 הַרְשוּת בִּידוֹ.
 63 **יא. אֵין מְמַנִּין שְׁלִיחַ צְבוּר עַל הַצְבוּר**, אֲלָא גְדוֹל שֶׁבְצְבוּר
 64 בְּחֻקְמָתוֹ וּבְמַעֲשָׂיו. וְאִם הָיָה זָקֵן, הֲרֵי זֶה מְשַׁבַּח בִּיּוֹתָר,

1 כבית אחד עם החצר הגדולה, ומאחר ששליח הציבור נמצא בקטנה
 2 ורוב הציבור בגדולה, ואפשר לומר על 'יחיד' שהוא נגרר אחר
 3 הרוב, הרי הם מצטרפים ומוציאים ידי חובה. אבל אם צְבוּר בְּחֻצַּר
 4 הַקְּטָנָה וְשְׁלִיחַ צְבוּר בְּחֻצַּר הַגְּדוֹלָה, הדין הוא שְׁאֵין יוֹצִיאִין
 5 ידי חובת תפילה משליח הציבור, והגם שבדרך־כלל הקטנה נמשכת
 6 אחר הגדולה, אך אי אפשר לומר על 'ציבור' שהם ייגררו אחר
 7 שליח הציבור שהוא יחיד. והטעם שאין אומרים ששליח הציבור
 8 שבחצר הגדולה ייגרר אחר הציבור שבחצר הקטנה ויוציאים ידי
 9 חובה, שְׁהֲרֵי הוּא – שליח הציבור מְפַלְגֵ מִהֵן – מרוחק ומובדל
 10 מהעומדים בחצר הקטנה וְאֵינוֹ עִמָּהֶן בְּמָקוֹם אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ
 11 לְחֻצַּר הַגְּדוֹלָה פְּסִין מְבָאִין וּמְבָאִין – קירות מימין ומשמאל
 12 לחצר הקטנה (ראה ציור מס' 1), ולגבי החצר הגדולה לא נשלמה
 13 פריצת הקיר לחצר הקטנה, ולכן הֲרֵי הִיא כְּמִתְפַּלְּגֶת – מרוחקת
 14 ומובדלת מן הַקְּטָנָה, ומשום כך העומד בגדולה אינו נגרר אחר
 15 העומדים בקטנה, וְאֵין הַקְּטָנָה מְפַלְּגֶת מִן הַגְּדוֹלָה – אבל
 16 הקטנה אינה נחשבת כמרוחקת ומובדלת מן החצר הגדולה, אֲלָא
 17 הֲרֵי הִיא כְּקָרְנִין זְוִית שְׁלֵה – כאחת מן הפינות של החצר
 18 הגדולה, כי לגבי החצר הקטנה הושלמה פריצת הקיר לחצר
 19 הגדולה, ועל כן היא נחשבת ביחס אליה עצמה כבית אחד עם
 20 הגדולה, ולכן אם היחיד בקטנה רוב הציבור נמצא בגדולה, הריהו
 21 נגרר אחריהם.
 22 **ח. וְכֵן אִם הָיְתָה צוּאָה בְּחֻצַּר הַגְּדוֹלָה, אֲסוּר לְהִתְפַּלֵּל**
 23 **וְלִקְרוֹת קְרִית שְׁמַע בְּחֻצַּר הַקְּטָנָה** ושנפרצה לגדולה, אם
 24 הצואה שבגדולה נמצאת כנגד פניו, או אם היא לאחוריו ולא הרחיק
 25 ממנה ארבע אמות. והטעם, שכיון שנפרץ כל הקיר של החצר
 26 הקטנה המבדיל בינה לגדולה, החצר הקטנה נחשבת (ולגבי עצמה)
 27 כאילו היא והגדולה הן בית אחד, ולכן דנים את הצואה שבחצר
 28 הגדולה כאילו היא בקטנה, ואסור לו להתפלל ולקרוא עד שירחק
 29 כשיעור, כדין אדם שנמצא עם צואה ברשות אחת. אבל אם הָיְתָה
 30 צוּאָה בְּחֻצַּר הַקְּטָנָה, מִתָּר לְהִתְפַּלֵּל וְלִקְרוֹת קְרִית שְׁמַע
 31 בְּחֻצַּר הַגְּדוֹלָה אִם לֹא הָיָה שָׁם רֵיחַ רָע, ואפילו שהצואה
 32 שבקטנה נמצאת כנגד פניו ואו שהיא לאחוריו אלא שלא הרחיק

פניני הלכה

לסמוך על תפילת שליח צבור להוציא ידי חובתו, הרשות בידו. ובשו"ע הרב (סי' תקצא ס"ג) כתב, שעכשיו שנהגו ששליח הציבור מפסיק בפיוטים באמצע התפילה, אין יוצאים ידי חובה בשמיעת התפילה ממנו (באופנים מסוימים, עיין שם). ואפילו במקום שאין אומרים פיוטים, מוטב שכל אחד יתפלל לעצמו, משום שאם החסיר תיבה אחת שלא שמע משליח הציבור, לא יצא ידי חובה, ולכן נהגו כל ישראל להתפלל תפילת מוסף בלחש לפני חזרת הש"ץ.

הלכה יא: אין ממניין שליח ציבור אלא גדול שבציבור בחכמתו ובמעשיו, ואם היה זקן וכו'. ובשו"ע (סי' נג ס"ד) פסק, ששליח הציבור יהיה הגון, וזהו אדם ריקן מעבירות ושלא יצא עליו שם רע אפילו בילדותו, והוסיף שיהיה עניו ומרוצה

הלכה ט: כתב השו"ע (סי' קכד ס"ו), שמי ששכח יעלה ויבא בראש חודש או בחול המועד, או בכל דבר שצריך לחזור בשבילו, יכוון דעתו וישמע משליח הציבור את כל התפילה כאדם שמתפלל לעצמו, ולא יפסיק ולא ישיח, ופוסע ג' פסיעות לאחוריו לאחר מכן, שכיון שכבר התפלל ורק שכח ולא הזכיר, שליח הציבור מוציא ידי חובה אף על פי שהוא בקי. אמנם בשו"ע הרב (שם ס"ד) כתב, שאין כל אדם יכול לכוון דעתו לשמוע משליח ציבור את כל התפילה מתחילה ועד סוף, ומוטב שיתפלל לעצמו.

הלכה י: שליח ציבור מוציא את היודע כשם שמוציא את שאינו יודע. ובשו"ע הרב (סי' תקצא ס"ב) כתב, שמוציא גם את מי שהוא אנוס ואינו יכול לבוא לבית הכנסת, כגון עם שבשדות [עיי' ראש השנה (לה, א)] וזקן וחולה. **אם רצה היודע וכו'**

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ד' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים קלא

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

- 1 משום שאדם זקן לבבו נשבר מחמת תלאות שונות שעברו עליו.
2 ומשפת־דלין 1- למצוה מן המובחר לְהִיּוֹת שְׁלִיחַ צָבוּר אדם
3 שקולו עָרֵב, וְרָגִיל לְקִרּוֹת בתורה ובנביאים ובכתובים, כדי
4 שיהיו הפסוקים המעורבים בתוך התפילה שגורים בפיו. ומי שלא
5 נִתְמַלֵּא זְקָנוֹ – שלא הושלמה צמיחת זקנו, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא
6 חָקֵם גְּדוּל, לא יְהִיֶה שְׁלִיחַ צָבוּר מִפְּנֵי כְבוֹד הַצָּבוּר. אָכֵל
7 פּוֹרֵס הוּא עַל שְׁמַע – יכול לברך את שתי הברכות הראשונות
8 של קריאת שמע בציבור וכן לעבור לפני התיבה שלא בקביעות
9 מְשַׁיְבֵיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת אַחַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה.
10 **יב.** וְכֵן הֶעֱלֵג, כְּגוֹן מִי שֶׁקּוֹרֵא לְעֵין אֶלְף – שמבטא את
11 האות ע' כמו שמבטאים את האות א', או מִי שֶׁקּוֹרֵא לְאֶלֶף עֵין
12 – שמבטא את האות א' כמו שמבטאים את האות ע', וְכֵל מִי
13 שְׁאִינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת הָאוֹתוֹת כְּתֻקָּנָן אלא מנגמם אותן,
14 אֵין מְמַנֵּן אוֹתוֹ שְׁלִיחַ צָבוּר. וְהָרַב מְמַנֵּה אֶחָד מִתְּלַמְּדָיו
15 לְהַתְּפַלֵּל לְפָנָיו בְּצָבוּר – אם הרב נתן רשות לתלמידו להיות
16 שליח ציבור, מותר לו להתפלל אף ששליח הציבור צריך להיות
17 הגדול שבציבור בחכמה כמבואר לעיל (הלכה יא), והטעם, משום
18 ש'רב שמחל על כבודו כבודו מחול'. הַסּוּמָא – עיוור, פּוֹרֵס עַל
19 שְׁמַע – כלומר, שאפילו עיוור מלידתו שלא ראה מאורות מימיו
20 יכול לברך ברכת 'יוצר אור' ולסיים 'יוצר המאורות', וכן הוא

פָּרָק ט

- 27 **א.** סֵדֶר תְּפִלַּת הַצָּבוּר – סדר התפילה שמחויבים להתפלל
28 בציבור, כֶּף הוּא. בְּתִפְלַת שַׁחַר כֹּל הַעָם 1- (הציבור) יוֹשְׁבֵין
29 כדי להכין עצמם להתפלל, וּשְׁלִיחַ צָבוּר יוֹרֵד לַמְטָה על הארץ
30 לְפָנֵי הַתְּכַהֵן שֶׁשֵׁם הוּא מְקוּם עֲמִידתוֹ בַּתְּפִילָה, וְעוֹמֵד הַשְּׁלִיחַ
31 צַיִּיבֵר בְּאִמְצַע הַעָם – כלומר במרכז בית הכנסת כשפניו אל ארון
32 הקודש וכל הציבור עומדים מסביבו, וּמִתְחַזֵּל וְאוֹמֵר 'קְדִישׁ' –
33 יתגדל ויתקדש וכו', וְכֵל הַעָם 1- (הציבור) עוֹנֵים אַחֲרָיו 'אָמֵן
34 יְהֵא שְׁמִיָּה רַבָּה מְבָרַךְ' 1- (הי שמו הגדול מבורך) כֵּל כְּתוּב –
35 בכל כוחות הנפש של האדם, כלומר בכונה גדולה ושלמה, וְעוֹד
36 עוֹנֵין אַחֲרָיו אָמֵן בְּסוּף אֲמִירת הַקְּדִישׁ, וְאַחַר כֶּף – אחרי שסיים
37 את אמירת הקדיש, אוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צַיִּיבֵר 'בְּרַכּוֹ אֶת ה' הַמְּבָרַךְ',
38 וְהֵם – הציבור, עוֹנֵים אַחֲרָיו 'בְּרוּךְ ה' הַמְּבָרַךְ לְעוֹלָם וָעֶד'.

פניני הלכה

כתב, שכל העובר לפני התיבה, אפילו לומר סליחות ותחנונים, צריך להתעטף בטלית גדול מפני כבוד הציבור. וראה בהליכות שלמה (פ"ב ס"ק כג) שכתב אודות דין זה 'נהרא נהרא ופשטיה', כלומר שהוא תלוי במנהג הקהילות. ולענין אדם שנוהג להתפלל לפני העמוד בלא טלית, והגיע למקום שבו מתפללים לפני העמוד עם טלית, ואנשי המקום דורשים שיעשה כן, ראה באגרות קודש (חט"ז עמ' יב) שכתב שינהג כמנהג המקום וילבש טלית לפני העמוד, אך יניחה על כתפיו ולא יכסה ראשו. והטעם לכך, כיון שבמנהגם הם באים להוסיף, ולכן יש למלא דרישתם ונראה עוד שם לענין מנהג שהוא מפחית, שאנשי המקום אינם נוהגים ללבוש חגורה בתפילה והוא לובש, שאין לו לנהוג כמותם ולהפחית.

הלכה א: בשחר כל העם יושבין וכו' ומתחיל ואומר קדיש. והרמ"א (סי' נו ס"א) פסק שיש לעמוד כשעונין על קדיש. ובשו"ע הרב (שם ס"ה) כתב שיש אומרים שאין צריך לעמוד בקדיש. אמנם אם הקדיש נאמר בשעה שהוא כבר עומד, כגון לאחר הלל וכדומה, יותר טוב שלא יתיישב עד לאחר אמירת אמן יהא שמיה רבה. ובמשנה ברורה (סק"ז) הוסיף, שיש אומרים שבאופן זה יישאר לעמוד עד עניית האמן שלאחר דאמירן בעלמא ואמרו אמן. ועומד וכו' ומתחיל ואומר קדיש. ובשו"ע הרב (סי' נ"ג ס"א) כתב שהשליח ציבור יירד לפני התיבה בישתבח ולא בקדיש, מפני שאסור לעשות בין ישתבח לקדיש כל הפסק שהוא, וכיון שהשליח ציבור צריך לומר את הקדיש בעמידה, עליו לעמוד לפני התיבה כבר בישתבח, כדי שלא יצטרך להפסיק ולעמוד בין ישתבח לקדיש שלאחריו. הרמ"א (סי' נ"ו ס"א) כתב שיש שסוברים שאין לעשות הפסק בין יהא שמיה רבה למברך, ויש

לעם [ויש לו נעימה וקולו ערב, ורגיל לקרות תורה וכו']. וכתב עוד (שם ס"ה), שאם אין מוצאים מי שיהיה בו כל המידות האלו, יבחרו במי שהוא הטוב שבציבור בחכמה ובמעשים טובים. וכתב בשו"ע הרב (סי' נג ס"ט), שבתעניות צריך לכתחילה שיהיה שליח הציבור זקן ממש, או המופלג שבציבור [הגדול שבציבור בחכמה ובמעשים], והוא הדין בראש השנה וביום הכיפורים, טוב שיהיה אדם מופלג שליח ציבור, אם אפשר. ומי שלא נתמלא זקנו וכו' לא יהא שליח ציבור מפני כבוד הציבור. ובשו"ע הרב (סי' נג ס"ט) הוסיף 'ואפילו הציבור מוחלין על כבודם, אסור'. ובשו"ע (שם ס"ו) פסק, שבאקראי הוא יכול להיות שליח ציבור משהביא שתי שערות, ובלבד שלא ימנוהו שיתפלל בזמנים מסוימים [מפני שיש בכך קביעות לאותם זמנים]. שו"ע הרב (שם ס"ט). וכתב עוד (שו"ע שם ס"ח), שמי שאינו בעל זקן והוא בן עשרים שנה, ממנים אותו להיות שליח ציבור. והרמ"א (שם) הוסיף, שהוא הדין במי שיש לו רק מעט זקן, והוא בן י"ח שנים ומעלה.

הלכה יב: וכן העילג כגון מי שקורא לעין אלף וכו' אין ממנין אותו שליח ציבור. וכתב בשו"ע הרב (סי' נג סעיף טז), שאם כל אנשי המקום מדברים כך, מותר לאחד המתפללים להיות שם שליח ציבור, ואין צריך להביא להם שליח ציבור ממקום אחר. הסומא וכו' נעשה שליח ציבור. במשנה ברורה (סי' נג ס"ק מא) הביא שיש סוברים, שסומא לא יתמנה להיות שליח ציבור בימים נוראים אם יש שליח ציבור אחר שהוא ראוי והגון כמוהו, ויש חולקים. ולענין קריאה בתורה כתב השו"ע (סי' נג ס"ד) שסומא לא יקרא בתורה, משום 'דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה'. בשו"ע הרב (סי' יח ס"ד)

קלב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ד' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים

הרמב"ם המבואר – מהדורת חזיתריק

- 1 ומתחיל השליח ציבור ופּוֹרֵס – ומברך על שְׁמַע את הברכות
- 2 שלפני קריאת שמע בְּקוֹל רָם – כדי שישמעו הציבור ויכוונו
- 3 ויציאו ידי חובה. וְהָן – הציבור שאינם יודעים להתפלל, עוֹנִין על
- 4 ברכות השליח ציבור אֲמֵן אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה – ויוציאים בכך
- 5 ידי חובתם. וְאִם מִהֲקָהִל הַיּוֹדֵעַ לְבָרְךָ את הברכות שלפני
- 6 קריאת שמע וְלִקְרוֹת קריאת שמע בעצמו, קוֹרֵא עִמּוֹ – עם
- 7 השליח ציבור עַד שִׁמְעֵה לְגֵאֵל יִשְׂרָאֵל, ואינו יוצא ידי חובתו
- 8 מהשליח ציבור, ואף אינו עונה אמן אחרי ברכות השליח ציבור.
- 9 ב. וְהִפְלֵל – השליח ציבור והציבור, עוֹמְדִין מִיַּד אחרי שאמרו
- 10 גאל ישראל, וּמְתַפְלְלִים תפילת שמונה עשרה בְּלַחֵשׁ ולא יגביה
- 11 את קולו בתפילת שמונה עשרה. וְיָמִי שְׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְהִתְפַּלֵּל
- 12 תפילת שמונה עשרה לבדו, עוֹמֵד יחד עם כל הציבור וּשׁוֹתֵק, עַד
- 13 לאחר שִׁתְּפַלֵּל הַשְּׁלִיחַ צְבוּר תפילת שמונה עשרה בְּלַחֵשׁ יחד
- 14 עִם שְׂאֵר הָעָם. וְכָל שְׂיִגְמוֹר תְּפִלְתוֹ מִן הַצְּבוּר – כל אחד
- 15 מהציבור שסיים את תפילת הלחש, יִפְסַע שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת
- 16 לְאַחֲזָרָיו בדרך תלמיד הנפטר מרבו, וְיַעֲמֵד – וימתין בַּמְּקוֹם
- 17 שְׁהֵגִיעַ אֵלָיו בְּעֵת שִׁפְסַע את שלושת הפסיעות ולא ילך ממקום

פניני הלכה

שלא התפלל. וכתב השו"ע (סי' קכד ס"א) שמי שיוצא בתפילת השליח ציבור צריך לכוון לכל מה שאומר השליח ציבור מתחילה ועד סוף, ואסור לו להפסיק או לדבר כלל. ובשו"ע הרב (שם ס"ב) הוסיף שהיוצא מתפילת השליח ציבור צריך להבין לשון הקודש. **והכל עומדין.** וברמ"א (שם ס"ד) כתב שיש אומרים שכל העם יעמדו בשעה שהשליח ציבור חוזר את התפילה. **והכל עומדין ושומעין.** ובשו"ע הרב (סי' קכד ס"ו) הוסיף שיש לגעור באנשים שלומדים או שאומרים תחנונים בעת שהשליח ציבור חוזר התפילה, ואפילו אם מכוונים לענות אמן בסוף הברכה. **ועונין אמן אחר כל ברכה וברכה.** והשו"ע (סי' קכד ס"ו) הוסיף שצריך לכוון בליבו כשעונה אמן על הברכות: 'אמת היא הברכה שבירך המברך, ואני מאמין בזה'. וכתב במשנה ברורה (ס"ק כה) שאין כוונת השו"ע לברכות שמונה עשרה, אלא לברכות ההודאה כגון ברוך שאמר וישתבח, אבל באמן של ברכות שמונה עשרה שהן תפילה ובקשה צריך לכוון 'אמת היא, וגם אני מתפלל שיהי רצון שיקיים דבר זה', וכגון בברכת אתה חונן יכולן 'אמת שהוא חונן דעה, ויהי רצון שיחונן לנו גם כן דעה', וכן הוא בכל הברכות. ועוד כתב במשנה ברורה (ס"ק כד) שצריך לכוון בעניית אמן גם על מה שאמר המברך ברוך אתה ה', שעל מה שאמר השליח ציבור ברוך אתה ה' מגן אברהם, יכולן העונה 'אמן שיהיה מבורך שם ה' שהיה מגן אברהם', וכן בכל הברכות. אמנם בשו"ע הרב (שם ס"ט) כתב שיכוון בשמונה עשרה כמו שכתב השו"ע, אלא שבברכות אמצעיות של שמונה עשרה וכן ברכת רצה ושים שלום, שיש בהן תפילה ובקשה וחתמתן היא שבח והודאה לה', יכולן את שתי הכוונות, שדבר זה הוא אמת ושיקיים דבר זה במהרה.

הלכה ד: ואומר קדושה בברכה שלישית. ובשו"ע הרב (סי' קכה ס"א) הוסיף, שאפילו שלכתחילה צריכים הציבור לשמוע מהחזן 'קדישך וכו' ולא לומר עמו, ורק אחר כך לענות 'קדוש וכו'', מכל מקום הציבור רשאי לומר 'קדישך' ואין למחות כידם.

סוברים שלא להפסיק בין יהא שמה לרבה. ופסק הלכה כדעה הראשונה. ובמשנה ברורה (שם סק"ד) כתב שלא להפסיק גם בין יהא שמה לרבה. ובמשנה ברורה (שם סק"ג) מבאר שאין הכוונה שצריך לאמרם בנשימה אחת, אלא שלא יפסיק ביניהם בשתיקה. וכתב במשנה ברורה (שם סק"ב) שיש להפסיק מעט בין אמן ליהא שמה רבה. אמן יהא וכו' בכל כוחן. ובשו"ע הרב (סי' נו ס"א) הוסיף שלא יגביה קולו באופן שיתלוצצו עליו בני אדם ויגרום להם חטא. **והם עונים ברוך וכו'.** ובשו"ע (שם) פסק שהשליח ציבור צריך לחזור ולומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד. **והיודע לברך ולקרות קורא עמו.** וכתב הרמ"א (סי' נט ס"ד) שהשליח ציבור יכול להוציא גם את מי שיודע לברך ולקרוא בעצמו. כתב הרמ"א (שם) שגם מי שמתפלל בעצמו ואינו יוצא ידי חובתו מהשליח ציבור, יענה אמן אחר ברכת יוצר אור של השליח ציבור, וימהר לסיים ברכת עצמו לפני שיסיים השליח ציבור, כדי שלא יענה אמן על ברכת עצמו. אמנם לאחר שסיים השליח ציבור 'הבוחר בעמו ישראל באהבה', כתב השו"ע (שם) שלא יענה אמן משום שזה הפסק בין הברכה לקריאת שמע. והרמ"א (סי' סא ס"ג) כתב שאף שם עונה אמן. ובמשנה ברורה (סי' נט ס"ק כה) כתב שלכתחילה יותר טוב שיסיים את הברכה בשוה עם השליח ציבור, ולא יצטרך לענות אמן אחר השליח ציבור.

הלכה ב: יפסע שלש פסיעות לאחוריו. ובשו"ע הרב (סי' קכג ס"א) הוסיף שאם לא עשה כן הרי זה נחשב שכאילו לא התפלל.

הלכה ג: ואחר שיפסע וכו' מתחיל ומתפלל. וכתב הרמ"א (סי' קכג ס"ב) שהשליח ציבור צריך לעמוד שיעור של הילוך ארבע אמות לפני שיחזור למקומו להתפלל בקול רם. ובשו"ע הרב (שם ס"ג) כתב שמן הדין השליח ציבור יכול לחזור למקומו מיד אלא שנהגו לעמוד שיעור של הילוך ארבע אמות. וראה בכיבוד הלכה (ד"ה והשליח) מה שכתב בזה. **להוציא את מי**

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ד' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים קלג

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

- 1 ואם רצה אינו חוזר. וכְּשֵׁינִיעַ שְׁלִיחַ צִבּוּר לְמוֹדִים וְהוּא כּוֹרֵעַ
- 2 באמירת 'מודים אנחנו לך', כֹּל הָעַם שׁוֹחֵן מְעֻט – כל הציבור
- 3 צריכים להתכופף מעט, מפני שאם הם לא יתכופפו כלל ייראה
- 4 הדבר שהם כופרים בדברי השליח ציבור, וְלֹא יִשְׁחוּ – בין הציבור
- 5 ובין השליח ציבור יוֹתֵר מְדַאי – שאם שוחה יותר מדי הרי זה
- 6 נראה כהירות וגאווה, וְאוֹמְרִין הַצִּבּוּר כְּשֶׁהֵם עֵדִין שׁוֹחִים
- 7 מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאַלֵּהֵי כָל בָּשָׂר, יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר
- 8 בְּרֵאשִׁית, בְּרִכּוֹת וְהוֹדִיּוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ – אנו
- 9 מברכים ומודים לשם ה' שהוא גדול וקדוש עַל שֶׁהִחַיֵּיתָנוּ
- 10 וְנִקְמְתָנוּ עַד עַתָּה, כְּמוֹ כֵּן תִּחַיֵּינוּ וְתִקְוֵנוּ – שתיתן לנו חיים
- 11 וחנינה לעתיד, וְתִאֶסְףָּ גְּלוּתֵינוּ לְחַצְרוֹת קִדְשֶׁךָ – שתקבץ את
- 12 היהודים הנמצאים בגלות לבית המקדש, כִּי לְשִׁמְרֵךָ
- 13 וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ בְּלִבְךָ שְׁלָם – כיון שבבית המקדש יכולים
- 14 לעבוד את ה' בלב שלם. ועוד אנחנו מודים לך עַל שֶׁאַנּוּ מוֹדִים
- 15 לָךְ – על הזכות שאנו יכולים להודות לך, ותפילה זו נקראת 'מודים
- 16 דרבנן'. וְכָל הָאוֹמֵר – במודים דרבנן מוֹדִים מוֹדִים שְׁתֵּי פַעַמִּים,
- 17 מְשִׁתְּקִין אוֹתוֹ מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה הַדָּבָר כְּאִילוּ הוּא מוֹדָה בַּתְּחִילָה
- 18 לאלוה אחד ואחר כך לאלוה אחר.
- 19 ה. וְאַחַר שֵׁיִשְׁלִים – (שיגמורו) כֹּל הַתְּפִלָּה שֶׁל שְׁמוֹנֵה עֶשְׂרֵה
- 20 שבקול רם, יֵשֵׁב עַל הָאָרֶץ וְיִפֹּל עַל פְּנָיו לָאָרֶץ, וְיִטֶּה עַצְמוֹ
- 21 מְעֻט שֶׁלֹּא יִירָאָה שֶׁמִּשְׁתַּחֲוֶה לְמִי שֶׁלִּפְנָיו, וְכֵן שֶׁלֹּא יִירָאָה
- 22 שֶׁמִּשְׁתַּחֲוֶה לְאִבְנֵי שַׁעַל הַקֶּרֶעַ, הוּא – השליח ציבור וְכֵן כֹּל
- 23 הַצִּבּוּר, וְיִתְחַנֵּן – ויאמר השליח ציבור פסוקי תחנונים וְהוּא
- 24 – (כשהוא) נֹפֵל. וְאַחַר כֵּן יֵשֵׁב וְיִגְבִּיחַ רֹאשׁוֹ מֵהָאָרֶץ, הוּא –
- 25 השליח ציבור וְיִשְׁאַר הָעַם, וְיִתְחַנֵּן מְעֻט וְאוֹמֵר עוֹד מִעַט פְּסוּקֵי
- 26 תחנונים בְּקוֹל רֵם כְּשֶׁהוּא מֵיִשְׁבּוֹ! וְאַחַר כֵּן – אחרי שסיים
- 27 השליח ציבור לומר תחנונים כשהוא מיושב, יַעֲמֵד שְׁלִיחַ צִבּוּר
- 28 לְבִדּוֹ הַצִּבּוּר אֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲמוֹד, וְאוֹמֵר קְדִישׁ פְּעַם שְׁנֵי־מַלְבָּד
- 29 הַקְּדִישׁ שֶׁאִמַּר קוֹדֵם 'ברכו', וְהֵן – הַצִּבּוּר עוֹנֵין עַל הַקְּדִישׁ אִמָּן
- 30 יֵהָא שְׁמִיָּה רַבָּה וְכוּ' וְאִמָּן בְּסוֹף קְדִישׁ כְּדָרְךָ שֶׁעֲנֵנוּ תְּחִלָּה עַל

פניני הלכה

הלכה ה': זייפול על פניו. ובשו"ע הרב (סי' קלא ס"א) כתב שאין נוהגים ליפול על פניו לארץ, אלא מטה את ראשו על ידו ומכסה את פניו. והוסיף שיש לכסות את פניו בבגד, ולא מספיק שמכסה פניו ביד שנופל עליה, כיון שהיד והפנים הן גוף אחד ואין הגוף יכול לכסות את עצמו. ויט"ה מעט. והשו"ע (שם) הוסיף שגנהו להטות על צד שמאל. והרמ"א כתב שיש אומרים שיטה על צד ימין, והכריע למעשה שבשחרית שיש לו תפילין בזרועו השמאלית, יטה על ימינו משום כבוד התפילין. ובמנחה או כשאין לו תפילין בזרועו השמאלית, יטה על שמאלו.

הלכה ז': וכן לא ירבה בכינויין של שם. וכתב בשו"ע (סי' קיג ס"ט) שהאיסור הוא דווקא בתפילה, שאין לשנות מהנוסח שקבעו חכמים, אבל בתחנונים או בקשות ושכחים שאדם אומר מעצמו מותר. ומכל מקום נכון למי שרוצה להאריך בשבחיו של ה' שיאמר אותם בקריאת פסוקים.

וכתב במשנה ברורה (סק"ב) שכך המנהג שהקהל אומר 'נקדישך' קודם שיאמר החזן. והוסיף בשו"ע הרב (שם) שאם כל הציבור אינו אומר 'נקדישך', יכול היחיד לומר 'נקדישך' בלחש, אך עליו לומר מילה במילה יחד עם החזן, ולא יאמר לבדו. וזוהו שהגיע שליח ציבור לקדושה וכו'. והשו"ע (סי' קכג ס"ב) הוסיף שיעמוד במקומו לפחות עד שיתחיל השליח ציבור להתפלל בקול רם, וראה במשנה ברורה (סק"י) מה שכתב בזה. ובשו"ע הרב (שם ס"ג) כתב שבמקום שאפשר להמתין בקלות עד קדושה יש להמתין, אבל במקום שיש דוחק בבית הכנסת ועלולים לבוא לידי מחלוקת, או כשאומרים פיוטים לפני קדושה, כמו ביוצרות של ארבע פרושיות וכדומה, יכול לחזור למקומו מיד כשהתחיל השליח ציבור להתפלל בקול רם. **על שאנו מודים לך.** וכתב השו"ע (סי' קכז ס"א) שטוב לשוח גם בסוף מודים. ובשו"ע הרב (שם) כתב לפי שיטה זו שישחה כשאומר 'על שאנו מודים לך', והוסיף שהמנהג הוא לומר את כל מודים דרבנן בשחייה. בשו"ע (סי' קכז ס"א) פסק שחותמים ברוך אל ההודאות בלא הזכרת ה'.

קלד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ד' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

40 עצמם להתפלל. והוא – השליח ציבור עומד ואומר 'והוא
 41 רְחוּם וְכוּ' (תהילים עח, לח), ואחר כן אומר 'בְּרַכּוֹ אֵת ה' ה'
 42 הַמְבַרְכֶּךָ, וְהָן – הציבור עוֹנֵין אחריו 'בְּרוּךְ ה' הַמְבַרְכֶּךָ לְעוֹלָם
 43 וָעֶד'. ומתחיל השליח ציבור לְפָרֵס – (לברך) על 'שמע' את
 44 הברכות שלפני קריאת שְׁמַע. ואחר כך אומר השליח ציבור
 45 קְדִישׁ לפני תפילת שמונה עשרה. וְאַחַר כֵּן הַכֹּל – השליח ציבור
 46 והציבור עוֹמְדִין ומתפַּלְלִין תפילת שמונה עשרה בְּלַחֵשׁ.
 47 וּכְשֶׁמְשַׁלְּמִין וגומרים תפילת שמונה עשרה אומר השליח ציבור
 48 קְדִישׁ עם 'תתקבל', לפי שהוא גמר התפילה, וקדיש זה נקרא 'קדיש
 49 בתרא', וְהָן – הציבור נִפְטָרִין – שיוצאים והולכים לדרכם
 50 ולמעשיהם. וְאֵינּוּ חוֹזְרִין השליח ציבור לְהַתְּפַלֵּל שמונה עשרה
 51 בְּקוֹל רֶם עֲרֵבִית כמו שחוזר ומתפלל בשחרית ומנחה כדי
 52 להוציא ידי חובה את מי שאינו יודע להתפלל, לְפִי שְׂאֵין תְּפִלַּת
 53 עֲרֵבִית חוֹבָה כמו תפילת שחרית ומנחה, ומי שאינו יודע להתפלל
 54 פטור מתפילה זו, לְפִיכֵף לֹא יִבְרַךְ זֶה – השליח ציבור בְּרִכּוֹת
 55 של שמונה עשרה לְבִטּוּלָה, כיון שְׂאֵין כָּאֵין אָדָם שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהֶן
 56 שהשליח ציבור צריך לחזור התפילה כְּדִי לְהוֹצִיאָוּ.
 57 י. בְּלִילֵי שִׁבְתוֹת בתפילת מעריב חוֹזְרֵי הַשְּׁלִיחַ צְבוּר, אַחַר
 58 שְׁמַתְפַּלֵּל בְּלַחֵשׁ עִם הַצְּבוּר, ומתְּפַלֵּל בְּקוֹל רֶם כדי שישמעו
 59 אותו הציבור, אֲבָל אֵינּוּ מִתְּפַלֵּל שָׁבַע ברכות כמו בתפילת
 60 הלחש, אֲלֵא בְּרִכָּה אַחַת שהיא 'מְעִין הַשְּׁבַע' – שכולל ואומר
 61 בברכה זו מעין שבע הברכות שהתפללו בלחש. וְכֵן הוּא אֹמְרָה.
 62 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
 63 אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב, הָאֵל הַגָּדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא אֵל
 64 עֲלִיּוֹן קִנְיָה שְׁמַיִם וָאָרֶץ, גּוֹמֵל חֲסִדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל,
 65 מְגַן אֲבוֹת בְּדָבָרוֹ וְ– ברצונו, מַחֲיֶה מֵתִים בְּמִצְוֵתוֹ – בחפצו
 66 לבר, בלי שום שיתוף כוח פעולת הטבע, הַמְּלַךְ הַקְּדוֹשׁ אֵין
 67 כְּמוֹהוּ – שאין קדוש כמוהו, הַמְּנִיחַ לְעַמּוֹ בְּשִׁבַת קְדָשׁוֹ –
 68 שצויה להם שינוחו, כִּי בָם רָצָה לְהִנִּיחַ לָהֶם – שבחר בישראל
 69 מכל העמים לתת להם את מצוות השבת, לְפָנָיו נַעֲבֹד בְּיִרְאָה
 70 וּפְחָד – שעל ידי היראה והפחד נוכל להשליט הנפש על הגוף.
 71 וְנוֹדָה לְשִׁמּוֹ בְּכֹל יוֹם תְּמִיד. ה' הוא מְעוֹן וְ– משכון הַבְּרִכּוֹת,
 72 אֲדוֹן הַשְּׁלוֹם, מְבַרְכֶּךָ שְׂבִיעֵי וּמְקַדֵּשׁ הַשְּׁבֵת, וּמְנִיחַ בְּקִדְשָׁה
 73 לְעַם מְדֻשָּׁנִי עֲנָג – שעם ישראל מדשנים את השבת שנקראת
 74 עונג במאכלים דשנים, וְכֵן לְמַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית – שתכלית כוונת
 75 מצוות השבת היא לעורר את האדם שיזכור את ענין מעשה
 76 בראשית, שה' ברא את השמים והארץ וביום השביעי הוא שבת
 77 ממלאכתו. 'אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצָה נָא בְּמִנוּחַתְנוּ וְכוּ',
 78 בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבֵת. וְאֹמֵר שליח ציבור קְדִישׁ שלם

1 עֲלֵינוּ, וְכִיּוֹצֵא בְּעֵינֵינוּ זֶה – שתולה בתפילתו ואומר שכשם שה'
 2 עשה איזו מצוה משום רחמים, כן ירחם עלינו, כגון שאומר על
 3 מצוות 'לא תחסום שור בדישו' (דברים כה, ד), שהטעם שלא ימנעו
 4 את השור מאכילה בעת חרישתו הוא משום רחמים, או שאומר על
 5 מצוות 'לא תראה חמור שונאך' (שמות כג, ה), שהטעם שצריך לסייע
 6 בהקמת החמור הוא משום רחמים, מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ – צריכים
 7 להפסיקו באמצע דבריו. מְפַנֵּי שְׁמַצּוֹת אֵלוֹ של שילוח הקן
 8 ושלא לשחוט האם ובנה ביום אחד גְּזֵרַת הַפְּתוּב הֵן – אין אנו
 9 יכולים לתלותן בטעם אלא יש לקיימן כמי שמקיים גזירת מלך,
 10 ומצוות אלו אֵינָם משום רְחָמִים, שְׂאֵלוֹ הֵיוּ מצוות אלו מְפַנֵּי
 11 הַרְחָמִים, לֹא הִתִּיר לָנוּ שְׁחִטָּה כָּל עֶקֶר – ה' לא היה מתיר
 12 לנו לשחוט בעלי חיים כלל. וְכֵן לֹא יִבְרַךְ האדם בין בתפילתו ובין
 13 בינו לבין עצמו בְּכַנְיִין שֶׁל שָׁם ה', וְלֹא יֹאמֵר 'הָאֵל הַגָּדוֹל
 14 הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא' (דברים י, יז) 'הַתְּחַזֵּק וְהִצְוֹז' – כלומר
 15 שמוסיף על הכינויים שתיקנו חכמים, שְׂאֵין כֹּחַ בְּיַד אָדָם לְהַגִּיעַ
 16 ולומר את סוּף שְׁבָחָיו של ה', אֲלֵא אֹמֵר בכינויו רק את מֵה
 17 שְׂאֵמֵר מִשָּׁה רַבָּנוּ כלומר הכינויים 'הגדול הגבור והנורא'
 18 שכתובים בתורה ואין לשנות מהנוסח שקבעו חכמים.
 19 ח. בתפילת מְנוּחָה שמתפללים הציבור אומר שְׁלִיחַ צְבוּר
 20 'והוא רְחוּם וְכוּ' (תהילים עח, לח), 'אֲשָׁרֵי יוֹשְׁבֵי וְכוּ' (שם טז,
 21 ה), 'אֲשָׁרֵי הָעַם וְכוּ' (שם קמד, טו), 'תְּהִלָּה לְדָוִד וְכוּ' (שם קמה),
 22 קוֹרָא הוּא – השליח ציבור וְהָעַם מֵיֻשָׁב כדי להכין את עצמם
 23 להתפלל שמונה עשרה. ואחר כך עומד שְׁלִיחַ צְבוּר וְאֹמֵר
 24 קְדִישׁ, וְהָן – הציבור עוֹמְדִין אַחֲרָיו משום שצריכים לעמוד
 25 בעת שעונים אמן יהא שמייה רבה וכו', וְעוֹנֵין הַצְּבוּר על הקדיש
 26 כְּדָרְכָן בכל קדיש, ומתְּפַלְלִין בְּלָן – השליח ציבור והציבור
 27 שמונה עשרה בְּלַחֵשׁ. וְאַחַר כֵּן – אחרי שסיימו שמונה עשרה
 28 של לחש, חוֹזְרֵי שְׁלִיחַ צְבוּר ומתְּפַלֵּל שמונה עשרה בְּקוֹל רֶם
 29 שישמעו אותו הציבור, כְּדָרְכָן שְׁעֲשֵׂה בתפילת שְׁחִרִית, עַד
 30 שְׂיֻשְׁלִים ויגמור אֵת כֹּל הַתְּפִלָּה של שמונה עשרה. וְיֻשָׁב הוּא
 31 – השליח ציבור וְהָן – הציבור, וְנוֹפְלִין עַל פְּנֵיהֶם לארץ
 32 ומתְּחַנְּנִין – ואומרים פסוקי תחנונים, וּמְגַבִּיֵה רִאשׁוֹ מן הארץ הוא
 33 – השליח ציבור וְהָן – הציבור, ומתְּחַנְּנִין מְעַט – ואומר עוד מעט
 34 פסוקי תחנונים כשהוא מְיָשֵׁב, כְּדָרְכָן שְׁעֲשֵׂה בתפילת שְׁחִרִית.
 35 וְעוֹמֵד השליח ציבור וְאֹמֵר קְדִישׁ עם 'תתקבל', לפי שהוא גמר
 36 התפילה, וקדיש זה נקרא 'קדיש בתרא', וְכֹל הָעַם עוֹנֵין כְּדָרְכָן
 37 בכל קדיש, וְנִפְטָרִין כולם לְמַעֲשֵׂיהֶן – שיוצאים והולכים
 38 לדרכם.
 39 ט. בְּעֶרֶב – בתפילת ערבית כֹּל הָעַם יוֹשְׁבִין כדי להכין את

פניני הלכה

להחמיר על עצמו ולאומרה, יכול לאומרה בלי פתיחה ובלי חתימה, וכן נוהגים הציבור לאומרה עם השליח ציבור בלא פתיחה ובלא חתימה. וביאר במשנה ברורה (ס"ק כא) שהכוונה שאומר מ'מגן אבות' עד 'זכר למעשה בראשית' בלבד.

הלכה י: בלילי שבתות וכו' מעין השבע. ובשו"ע (סי' רסח ס"ח) הוסיף שהיחיד אינו אומר ברכת מעין שבע. ובשו"ע הרב (שם סי"ג) כתב עוד שלא תיקנו ברכה זו אלא לשליח ציבור, ומי שאינו שליח ציבור אינו אומר ברכה זו, בין אם מתפלל ביחידות ובין אם מתפלל בציבור. וכתב הרמ"א (שם) שאם היחיד רוצה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ה' אדר – ספר אהבה – הלכות תפילה וברכת כהנים קלה

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

30 השליח ציבור 'תְּהִלָּה לְדָוִד וְכוּ' (תהילים קמח), ואחר כך אומר
31 קדיש, ומתפלל לין כולם תפילת מוסף בלחש, ואחר כך חוזר
32 השליח ציבור ומתפלל תפילת מוסף בקול רם כדי שישמעו
33 אותו הציבור, כְּדָרְךָ שְׁעוֹשֶׂה בְּתַפִּילַת שְׁחֲרִית, ואומר שליח
34 ציבור קדיש אחר שיגמור תפילת מוסף עם 'תתקבל', לפי שהוא
35 גמר התפילה, וקדיש זה נקרא 'קדיש בתרא', וְהָעַם נִפְטָרִים –
36 שיוצאים והולכים לדרךם ולמעשיהם. ואין אומרין סדר קדשה
37 ולא פסוקי תחנונים אחר תפילת שחרית של שבת כמו שְׁאָר
38 הַיָּמִים של חול, כדי לא להטריח את הציבור, אֶלָּא אומר אותה
39 שליח ציבור קדם תפילת מנחה של שבת. פִּיצוּד, קורא שליח
40 ציבור 'תְּהִלָּה לְדָוִד' (תהילים שס), ואחר כך אומר 'סְדֵר הַיּוֹם'
41 – כלומר סדר קדושה, ואחר כך אומר דְּבָרֵי תַחֲנוּנִים – פסוקי
42 תחנונים, ואחר כך אומר קדיש ומתפלל לין כולם תפילת מנחה
43 של לחש, וחוזר השליח ציבור ומשמיע תפילת מנחה בקול
44 רם כדי שישמעו אותו הציבור, ואחר כך אומר קדיש עם
45 'תתקבל', לפי שהוא גמר התפילה, וקדיש זה נקרא 'קדיש בתרא'.
46 יד. בְּרָאשֵׁי הַדָּשִׁים וּבְחֵלוֹ שָׁל מוֹעֵד אומר השליח ציבור
47 'סְדֵר הַיּוֹם' – כלומר סדר קדושה, אחר תפילת מוסף. ובמוצאי
48 שבת אומר השליח ציבור 'סְדֵר הַיּוֹם', גם אחר תפילת הערב
49 – לאחר אמירת קדיש שלאחר תפילת מעריב, ואחר כך אומר
50 שליח ציבור קדיש עם 'תתקבל', לפי שהוא גמר התפילה, וקדיש
51 זה נקרא 'קדיש בתרא'. ואחר כך מְבַדֵּיל השליח ציבור בבית
52 הכנסת, להוציא את מי שאינו בקי, או להוציא את מי שאין לו יין
53 בביתו להבדיל עליו.

יום שלישי ה' אדר ה'תשע"ה

פְּרָק י

54 א. מי שְׁהִתְפַּלֵּל תפילת שמונה עשרה ולא פָּנָה אֶת לְבוֹ

1 עם 'תתקבל', לפי שהוא גמר התפילה, וקדיש זה נקרא 'קדיש
2 בתרא', וְכָל הָעַם נִפְטָרִין – שיוצאים והולכים לדרךם
3 ולמעשיהם.

4 יא. וְלָמָּה תִּקְנֶנּוּ חֲכָמִים לומר זה – ברכת מעין שבע, מִפְּנֵי
5 שָׂרָב הָעַם בְּאֵין לְהִתְפַּלֵּל תפילת ערבית בְּלִילֵי שַׁבַּת בבית
6 הכנסת, מפני שהיו פנויים ממלאכתם והיו נאספים כולם, וְשָׂמָא
7 יְהִיָּה שָׁם אִי מִי מהציבור שְׁנִתְאַחַר לְבוֹא להתפלל, וְלֹא
8 הַשְּׁלִים – וגמר תפילתו עם כל הציבור, וְשָׂאָר לְבָדוֹ בְּבֵית
9 הַכְּנֶסֶת וְיָבוֹא לִידֵי סַפְנָה מפני שבת הכנסת שלהם היו מצויים
10 בשדות מחוץ לעיר, ובשיחורו וילכו לבדם יש לחשוש מסכנת
11 המזיקים, לְפִיכָּךְ חוֹזֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר ומתפלל ברכת מעין שבע
12 כְּדֵי שִׁיתְעַצְבּוּ על ידי כך כָּל הָעַם ויאריכו בתפילתם, עַד
13 שְׁיִשְׁלִים הַמְתַּאחַר לְבוֹא לבית הכנסת את תפילתו, וְיֵצֵא לחזור
14 לעיר יחד עִמָּהֶן.

15 יב. לְפִיכָּךְ – כיון שהטעם שתיקנו לומר ברכת 'מעין שבע' הוא
16 מפני הסכנה, יום טוב שְׁחָל לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת, או יום הַכְּפּוּרִים
17 או רֵאשׁ הַדָּשׁ שחלו להיות בשבת, ובימים אלו כשאינם חלים
18 בשבת לא תיקנו לומר ברכת מעין שבע, אֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר הַיּוֹרֵד
19 בתפילת ערבית לְפָנֵי הַתֵּבָה מְזַכֵּיר את עֲגֻן הַיּוֹם של יום טוב
20 או של יום כיפור או של ראש חודש בְּבִרְכָּה זו של מעין שבע,
21 אֶבְל – אלא חוֹתֵם בָּהּ 'מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבַּת' בְּלִבָּד כמו בכל שבת,
22 לְפִי שְׁלֹא נִתְחַיֵּב הַיּוֹם בְּתַפְלָה זו – מפני שברכת מעין שבע
23 אינה חלק מחובת תפילת היום, אלא תקנת חכמים שהוסיפו בשבת
24 תפילה זו מפני הסכנה, וכשיום טוב חל בשבת אין צורך להזכיר את
25 היום אלא בתפילות שהן חלק מחובת היום, ולא בתפילה שהיא
26 תוספת שתיקנו חכמים להתפלל בשבת.

27 יג. בְּתַפִּילוֹת של שַׁבָּתוֹת וַיָּמִים טוֹבִים, כְּשֶׁגֹּמֵר הַשְּׁלִיחַ
28 צִבּוּר לחזור את תפילת שחרית בקול רם, אומר קדיש עם
29 תתקבל, שזה הקדיש שלאחר גמר תפילת שחרית. ואחר כך קורא

פניני הלכה

הלכה יד: בראשי חדשים וכו' אומר סדר היום וכו' אחר תפילת מוסף. ובשו"ע (סי' תכג ס"ג) כתב שאומר 'סדר היום' קודם תפילת מוסף. ובמוצאי שבת אומר סדר היום. וברמ"א (סי' רצה ס"א) הוסיף, שאם חל יום טוב באחד מימות השבוע, אין אומרים סדר היום. ובשו"ע הרב (שם ס"ג) הוסיף, שהוא הדין אם חל יום הכיפורים באמצע השבוע. ובמשנה ברורה (סק"ג) הוסיף, שהכוונה שחל באמצע השבוע יום טוב גמור שאסור במלאכה, אבל אם חל פורים או ערב פסח באמצע השבוע אומר סדר היום. וכתב בשו"ע הרב (שם) שאם חל היום טוב בשבת הבאה אומרים סדר היום.

הלכה א: מי שהתפלל ולא כיוון וכו'. וכתב השו"ע (סי' קא ס"א), שמי שאינו יכול לכוון בכל ברכות שמונה עשרה, יכוון בברכת אבות בלבד. וראה בבאור הלכה (ד"ה ואם) מה שכתב בזה. ואם כיון לבו בברכה ראשונה. והרמ"א (סי' קא ס"א) פסק, שבזמן הזה אין חוזרים אפילו מי שלא כיוון בברכת אבות. ובמשנה ברורה (סק"ד) כתב, שאם נזכר שלא כיוון בברכת אבות

הלכה יא: בשו"ע (סי' רסח ס"א) הוסיף, שגם כשחל שבת אחר יום טוב, צריך לומר ברכת מעין שבע. ובשו"ע הרב (שם ס"ז) הוסיף, שהכוונה שאפילו שאינו מצוי כל כך שיהיו מאחרים לְבוֹא לבית הכנסת, כמו בשאר ערבי שבתות שהם ימי חול ומתעסקים במלאכתם עד הערב. בשו"ע (סי' רסח ס"ג) כתב, שאם טעה והתפלל תפילה של חול ולא הזכיר של שבת, או שלא התפלל כלל, ושמע משליח ציבור ברכת מעין שבע מתחילתה ועד סופה, יצא ידי חובתו. וראה במשנה ברורה (ס"ק כח) מה שכתב בזה. ובשו"ע הרב (שם ס"ח) מבאר שכיון שתפילת ערבית רשות, הקילו בה חכמים ואמרו שאפילו מי שבקי ויודע להתפלל לבדו יכול לצאת ידי חובה מהשליח ציבור. עוד כתב בשו"ע הרב (שם), שכשיצא ידי חובה מהשליח ציבור בברכת מעין שבע, לכתחילה יאמר עמו מילה במילה מתחילת הברכה ועד סוף ברוך אתה ה' מקדש השבת. והוסיף עוד שאם כבר אמר השליח ציבור ברכת מעין שבע, ונזכר עכשיו שטעה או שלא התפלל, צריך לחזור ולהתפלל תפילה של לחש כדינה, ולא יאמר ביחידות ברכת מעין שבע.

קלו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ה' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

- 1 לדברים שאומר בפיו, יחזור ויתפלל שוב שמונה עשרה ברכות,
2 אחרי שתתישב דעתו. ואם הוא פגול את לבו רק בברכה ראשונה
3 – בברכת אבות, שוב אינו צריך בדיעבד לחזור ולהתפלל, אפילו
4 שלא כיוון את ליבו בשאר התפילה. מי ששטעה בתפילת שמונה
5 עשרה באחת משלוש ברכות הראשונות – שטעה בברכת 'אבות'
6 או ב'אתה גיבור' או ב'אתה קדוש', ובגון שאמר 'אתה גיבור' אחרי
7 'אתה קדוש', חוזר לראש התפילה, ואם טעה בתפילת שמונה
8 עשרה באחת משלוש אחרונות – שטעה בברכת 'רצה' או
9 ב'הודאה' או ב'שים שלום', ובגון שלא אמר ברכת 'רצה' והמשיך
10 ואמר 'הודאה' ונוכר לאחר שהתחיל לומר 'שים שלום', חוזר
11 ל'עבודתך' – לברכת 'רצה', ואומר אחריה ברכת 'מודים' ו'שים
12 שלום'. ואם טעה בתפילת שמונה עשרה באחת מן האמצעיות
13 – בשאר ברכות שמונה עשרה, חוץ משלוש ברכות ראשונות ושלוש
14 ברכות אחרונות, בגון שלא אמר 'גואל ישראל' אחרי 'סלח לנו', אלא
15 אמר ברכת 'רופא' והמשיך ב'ברכת השנים' ו'קבוץ גלויות', ואחר כך
16 נזכר שלא אמר 'גואל ישראל', חוזר לתחלת הברכה שטעה בה,
17 ובגון באופן הנזכר לעיל שלא אמר 'גואל ישראל', הרי הוא חוזר
18 ל'גואל ישראל', ומשלים – ומסיים תפלתו על הסדר – שאומר
19 כל הברכות הסדורות אחריה בתפילת שמונה עשרה פעם שניה, כפי
20 הסדר שסידרו אותן חכמים. וכן שליח צבור שטעה בתפילת
21 שמונה עשרה כשהוא מתפלל בקול רם – שטעה בחזרת התפילה
22 שהיא בקול רם, על דרך זו שחוזר היחיד כשהתפלל בלחש הוא
23 חוזר – שדינו כדן היחיד לענין חזרה.
24 ב. אכל אדם טעה שליח צבור בתפילת שמונה עשרה כשהוא
25 מתפלל בלחש עם כל הציבור, אגני אומר שאינו חוזר
26 ומתפלל בלחש פעם שניה תפילת שמונה עשרה כדן היחיד.

פניני הלכה

מסלקין) לגבי שיעור הזמן שממתינים עליו מלסלק אותו. עוד כתב במשנה ברורה (סק"ב) שהכוונה במה שכתב שטעה באחת מכל הברכות, הוא אפילו בברכות 'תחיית המתים' ו'בונה ירושלים' שאין מסלקים אותו. ואם דילג או טעה בשתי הברכות האלו, יש שסוברים שאפילו התחיל כבר הברכה מסלקים אותו, ויש שסוברים שאין מסלקים אותו, ולא הכריע בזה. יעמוד אחר תחתינו. ובמשנה ברורה (סי' קכו סק"ח) הוסיף, שלכתחילה יהיה שליח הציבור השני, אדם שכיוון את כל התפילה עם השליח ציבור, ולא דיבר בזמן שהשליח ציבור חזר תפילתו. ובדיעבד יכולים לקחת גם מי שלא כיוון. וגם באופן זה לא יתחיל אלא מתחילת הברכה [ולא קודם לכן] מפני טורח הציבור. ואם טעה בברכת המינים וכו'. ובשו"ע הרב (סי' קכו ס"א) כתב, שדווקא אם לא התחיל ברכת המינים כלל אלא שדילג אותה, מסלקים אותו, אבל אם דילג ראש הברכה ואמר החתימה, אין מסלקים אותו. וראה בביאור הלכה (ד"ה ברכת) מה שכתב בזה. ואם טעה בברכת המינים וכו' מיד יעבור אחר תחתינו. וכתב בשו"ע הרב (סי' קכו ס"א), שמכל מקום אין מסלקים מלהיות שליח ציבור [בעתיד] אם טעה רק פעם אחת, משום שיש לומר שטעה. ולא יהיה סרבן באותה שעה. בשו"ע הרב (סי' נג ס"ב) כתב שלא יסרב כלל, מפני שגנאי הוא שתהא התפילה מופסקת כל כך.

לפני שאמר 'ברוך אתה ה', יחזור לומר מ'אלוקי אברהם וכו'. וראה בביאור הלכה (ד"ה והאידנא) מה שכתב בזה. ואם כיון לבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך. במשנה ברורה (סי' קא סק"ג) הוסיף, שיש אומרים שגם ברכת 'מודים' חשוב לכתחילה כברכת אבות לענין כוונה המעכבת.

הלכה ב: טעה וכו' כשהוא מתפלל בלחש וכו' שאינו חוזר. ובשו"ע (סי' קכו ס"ד) פסק, שאם טעה שליח ציבור בשלוש ברכות ראשונות, הרי הוא חוזר גם בתפילת הלחש. ובשו"ע הרב (שם ס"ד) הביא דעה זו, וכתב שיש מקילים גם בשלוש ברכות ראשונות. והכריע בזה שאם סיים תפילתו אין צריך לחזור מפני טורח הציבור, אבל אם עדיין לא סיים תפילתו צריך לחזור. ובמשנה ברורה (ס"ק יז) כתב, שהסומך על דעות הסוברים שאפילו בשלוש ראשונות אין צריך לחזור בכל אופן [אפילו לא סיים תפילתו], לא הפסיד.

הלכה ג: שליח ציבור שטעה וכו'. ובשו"ע (סי' קכו ס"א) פסק, ששליח ציבור שטעה ודילג אחת מכל הברכות וכשמזכירים אותו יודע לחזור למקומו אין מסלקים אותו, אבל אם אין יודע לחזור למקומו מסלקים אותו. וראה בביאור הלכה (ד"ה אין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ה' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים קלז

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

היא לו, וְנִזְכָּר שֶׁכָּבֵר הַתְּפִלָּל, או שהוא מסופק אם התפלל, 27
פוסק מתפילתו וְאֶפְלוּ בְּאִמְצַע הַבְּרָכָה – כדי שלא יוציא שם 28
שמים לבטלה, וכדי שלא יעבור על 'לא תוסיף' (דברים יג, א), וְאִם 29
הִיָּתָה התפילה שהוא עומד בה תְּפִלַּת עֲרֵבִית, אף שנוכר שכבר 30
התפלל אֵינוֹ פּוֹסֵק בדיעבד, אלא גומר הברכה או שגומר 31
התפילה, כיון שְׁלֹא הַתְּפִלָּל אוֹתָהּ – את תפילת ערבית 32
מִתְחַלֵּה אֲלָא עַל דַּעַת שֶׁהִיא אֵינָה תְּפִילַת חוֹבָה, כמבואר 33
לעיל (פ"א ה"ו), והיא דומה לתפילת נדבה, ומצטרפת עם סיום 34
התפילה שיתפלל לנדבה. 35
ז. מִי שֶׁטָּעָה וְהִתְפַּלֵּל תְּפִילָה שֶׁל חֵל בְּשִׁבְתָּ, ולא הזכיר 36
בתפילתו של שבת כלל, לֹא יֵצֵא ידי חובת תפילה. וְאִם נִזְכָּר 37
וְהוּא נִמְצָא עֲדִיין בְּתוֹךְ הַתְּפִלָּה – שעדיין לא סיים תפילתו 38
בעקירת רגליו, גּוֹמֵר בְּרָכָה שֶׁל חוֹל שֶׁהִתְחִיל בָּהּ, כיון שמן הדין 39
הוא חייב בתפילת שמונה עשרה, ורק משום כבוד שבת לא 40
הטריחוהו להתפלל תפילת שמונה עשרה, לפיכך אם טעה גומר את 41
הברכה, וְחֻזֵר וּמִתְפַּלֵּל תְּפִילָה שֶׁל שִׁבְתָּ. בְּמָה דְּבָרִים 42
אֲמוּרִים שֶׁמִּסִּיּים הִבְרַח הַתְּחִיל בָּהּ, כשהוא טעה בתפילת 43
מְעָרִיב או בתפילת שְׁחִרִית וּבְתְּפִילַת מְנַחֵה, אֲבָל אם הוא 44
טעה בתפילת מוֹסֵף, הרי הוא פּוֹסֵק וְאֶפְלוּ בְּאִמְצַע הַבְּרָכָה, 45
שלא שייך לומר שהוא חייב להתפלל שמונה עשרה ברכות בתפילת 46
מוסף ומשום כבוד שבת לא הטריחוהו, שהרי אין תפילת מוסף 47
בימות החול כלל, וְכֵן אִם הִשְׁלִים –| סיים תְּפִלָּה שֶׁל חֵל עַל 48
דַּעַת שֶׁהִיא תְּפִילַת מוֹסֵף, ולא הזכיר מוסף כלל באמצע השמונה 49
עשרה ברכות, חֻזֵר וּמִתְפַּלֵּל שׁוּב תְּפִילַת מוֹסֵף, אֲחֵד שִׁבְתָּ 50
וְאֲחֵד יוֹם טוֹב אוֹ רֵאשׁ חֲדָשׁ – ודין זה אמור בין בשבת, בין 51

השני ושירד במקום הראשון שטעה בתפילתו ולא ידע מהיכן 1
להמשיך? מִתְחַלֵּת הַבְּרָכָה שֶׁטָּעָה בָּהּ שְׁלִיחַ צִיבּוֹר הָרֵאשׁוֹן, 2
ולא מאמצע הברכה ממקום שהפסיק הראשון, ודין זה הוא אִם 3
טָעָה הֵרֵאשׁוֹן בְּאַחַת מִן הִבְרֻכּוֹת הָאֲמֻצְעִיּוֹת של שמונה עשרה 4
וְחוּץ מִשְׁלוֹשׁ בְּרֻכּוֹת רֵאשׁוֹנוֹת וְשְׁלוֹשׁ בְּרֻכּוֹת אַחֲרוֹנוֹת. אֲבָל אִם 5
טָעָה שְׁלִיחַ הַצִּיבּוֹר הֵרֵאשׁוֹן בְּאַחַת מִשְׁלֹשׁ בְּרֻכּוֹת רֵאשׁוֹנוֹת – 6
שטעה בברכת 'אבות' או 'אתה גיבור' או 'אתה קדוש' מִתְחִיל 7
שְׁלִיחַ צִיבּוֹר הַשֵּׁנִי מִן הָרֵאשׁ – מתחילת התפילה. וְאִם טָעָה 8
שְׁלִיחַ צִיבּוֹר הֵרֵאשׁוֹן בְּאַחַת מִן הִבְרֻכּוֹת הָאֲחֲרוֹנוֹת – שטעה 9
בברכת 'רצה' או 'הודאה' או ב'שים שלום', יִתְחִיל שְׁלִיחַ צִיבּוֹר 10
הַשֵּׁנִי מִן הַעֲבוּדָה – מ'רצה', ואומר אחריה ברכת 'הודאה' ו'שים 11
שלום'. 12
ה. הָאוֹמֵר אֵינִי יוֹרֵד לְהִתְפַּלֵּל לְפָנֵי הַתְּכָה – כדי להיות שליח 13
צִיבּוֹר מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵדִי צְבוּעִין – אינם בגדים לבנים, אֲף בְּבִגְדִים 14
לְכָנִים לֹא יַעֲבֹר לְפָנֵי הַתְּכָה להיות שליח צִיבּוֹר בְּאוֹתָהּ 15
הַתְּפִלָּה – שחוששים שמא יש בו קצת מינות, אבל בתפילה אחרת 16
יכול לעבור לפני התיבה. וכן אם אָמַר אֵינִי עוֹבֵר לְפָנֵי הַתְּכָה 17
להיות שליח צִיבּוֹר מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּרִגְלֵי סִנְדֵּל, אֲף כִּשְׁהוּא יִחַף 18
לֹא יַעֲבֹר לְפָנֵי הַתְּכָה, משום החשש שיש בו מינות. 19
ו. מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם הַתְּפִלָּל – יחיד שהסתפק האם כבר 20
התפלל תפילה זו של שמונה עשרה או לא הַתְּפִלָּל, אֵינוֹ חוֹזֵר 21
וּמִתְפַּלֵּל בתורת חובה, אֲלָא אִם פֶּן הַתְּפִלָּל עֵתָה תְּפִלָּה זו 22
של שמונה עשרה עַל דַּעַת שֶׁהִיא אֵינָה חוֹבָה עָלָיו אלא בתורת 23
נְדָבָה, כיון שְׁאִם רָצָה הִיָּחִיד לְהִתְפַּלֵּל כָּל הַיּוֹם תְּפִלוֹת 24
בתורת נְדָבָה, יִתְפַּלֵּל – רשאי הוא להתפלל. מִי שֶׁהִיָּה עוֹמֵד 25
בְּתְּפִלָּה שֶׁל שְׁמוֹנֵה עֶשְׂרֵה וּמִתְפַּלֵּל עַל דַּעַת שֶׁתְּפִילָה זו חובה 26

פניני הלכה

דבר. וכתב במשנה ברורה (סק"ז), שאם היה מסופק אם התפלל כבר, והתחיל תפילתו על דעת שתפילתו עתה היא בתורת נדבה, ונוכר באמצע שכבר התפלל, יכול לגמור תפילתו כך ואין צריך שיחדש בה דבר. ומכל מקום יותר טוב באופן זה שסיים תפילתו על ידי חידוש.

הלכה ז: מי שטעה והתפלל וכו'. וכתב בשו"ע הרב (סי' רסח ס"ט), שאם הוא מסופק אם התפלל של חול או של שבת, יש להסתפק אם הוא צריך לחזור ולהתפלל. ובמשנה ברורה (שם סק"ט) כתב שצריך לחזור. וכתב הרמ"א (סי' רסח ס"ד) שגם במוסף אם הזכיר של שבת בתפילתו יצא, ומספיק שיאמר וינעשה לפניך את חובותינו בתמידי יום ובקרבן מוסף. וראה במשנה ברורה (סי' יא) מה שכתב בזה. וכתב בשו"ע (סי' רסח ס"ה) שאם טעה והתפלל של חול בשבת ולא הזכיר של שבת כלל, אם עקר רגליו חוזר לראש תפילתו ומתפלל של שבת, ואם לא עקר רגליו אפילו סיים תפילתו אינו חוזר לראש התפילה אלא לשל שבת. וראה על כך במשנה ברורה (סק"ג יג) ובביאור הלכה (שם ס"א ד"ה א). **ואם נזכר וכו'.** וכתב בשו"ע (סי' רסח ס"ג) שאם שכח לגמרי שהיום שבת והיה סבור שהיום הוא יום של חול, והתחיל לומר 'אתה' ולפני שאמר 'חונן' נזכר שהיום

הלכה ד: אבל אם טעה באחת וכו'. וכתב במשנה ברורה (סי' קכו ס"ק יא) שאין הבדל בין אם השליח ציבור הראשון טעה ודילג אחת משלוש ברכות הראשונות או האחרונות, ובין אם טעה באמצע הברכה באחת משלוש ברכות אלו או בין ברכה לברכה מברכות אלו והשתתק, שבכל האופנים אם טעה בשלוש ברכות הראשונות צריך לחזור לראש התפילה, ואם טעה בשלוש ברכות אחרונות צריך לחזור ל'רצה'.

הלכה ה: האומר איני יורד וכו' לא יעבור באותה התפלה. וכתב הרמ"א (סי' נג ס"ח) שאפילו אם ייתן טעם לדבריו שאמר שאינו יורד בבגדים צבועים או שאינו יורד בסנדל שברגליו, אין זה מועיל. וראה במשנה ברורה (סי' קמו וס"ק מח) מה שכתב בזה.

הלכה ו: מי שנסתפק וכו' אלא אם כן התפלל תפלה זו על דעת שהיא נדבה. וכתב השו"ע (סי' קז ס"א) שיכול לחזור ולהתפלל ואין צריך לחדש בתפילתו שום דבר חידוש. וביאר בשו"ע הרב (שם) שכונתו שחוזר ומתפלל בתורת נדבה. וכתב השו"ע (שם) שאם ברור לו שכבר התפלל יכול לחזור ולהתפלל כל התפילות בתורת נדבה על ידי חידוש. וכתב במשנה ברורה (סק"ד) שלחזור ולהתפלל בתורת חובה אסור אפילו שיחדש בה

קלח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ה' אדר – ספר אהבה – הלכות תפילה וברכת כהנים

הרמב"ם המובאר – מהדורת חיטריק

- 1 ביום טוב ובין בראש חודש, שאם סיים תפילה של חול וחשב שהיא
2 מוסף, חוזר ומתפלל מוסף.
3 ח. מי שטעה בתפילתו בימות הגשמים ולא אמר מוריד
4 הגשם ולא מוריד הטל בברכת 'אתה גיבור', בין אם סיים את
5 הברכה ובין אם לא סיים, הדין הוא שחזר לראש – לתחילת
6 התפילה. והטעם, כיון שלא הזכיר כלל גבורותיו של ה', ואינו יכול
7 להזכירו בברכת 'שומע תפילה'. ואם הזכיר בתפילתו מוריד הטל
8 אינו חוזר, כיון שהטל היורד על הארץ הוא סימן ברכה גם בימות
9 הגשמים. ואם טעה בתפילתו בימות החמה ואמר בברכת 'אתה
10 גיבור' מוריד הגשם, ואפילו שאמר גם כן מוריד הטל, חוזר
11 לראש, כיון שבדרך כלל ירדת גשמים בימות החמה אינה סימן
12 ברכה, וצריך לחזור לראש התפילה. ואם לא הזכיר בתפילתו
13 כלל 'טל' – שלא אמר 'מוריד הטל' אין מתזירין אותו לראש
14 התפילה, כיון שאין הטל נעצר לעולם ולפיכך אינו צריך
15 בקשה – כיון שרוב הטל שיורד אינו טל של ברכה, וטל זה שאינו
16 של ברכה אינו בטל לעולם, אינו צריך בקשה.
17 ט. מי ששכח לומר בתפילתו השאלה | ותן טל ומטר |
18 מ'ברכת השנים', אם נזכר ששכח קודם שאמר ברכת 'שומע

פניני הלכה

ובביאור הלכה (ד"ה ואם) מה שכתב בזה.

הלכה ט: מי ששכח השאלה וכו'. וכתב במשנה ברורה (סי' קיז ס"ד ס"ק טו) שאם נזכר בברכת השנים קודם שיסיים אותה, יאמר במקום שנוכר, אבל אם נזכר אחרי שאמר 'כשנים הטובות', יחזור ויאמר 'וברך שנתנו כשנים הטובות' וטוב יותר שיתחיל ויאמר 'ותן טל ומטר', ויסיים כסדר הברכה. אם נזכר קודם שומע תפילה. וכתב בשו"ע הרב (סי' קיז ס"ה), שאם נזכר קודם שהתחיל 'תקע בשופר', אומרו שם. ובמשנה ברורה (ס"ק טו) כתב, שטוב יותר שיאמרו בשומע תפילה. ואם נזכר אחר שברך שומע תפילה וכו'. והשו"ע (סי' קיז ס"ה) פסק, שאם עדיין לא התחיל לומר 'רצה', אומר 'ותן טל ומטר' ואחר כך מתחיל 'רצה'. וראה במשנה ברורה (ס"ק יט) מה שכתב בזה. ואם לא נזכר וכו' חוזר ומתפלל. והשו"ע (סי' קיז ס"ה) פסק, שאם לא נזכר עד אחרי שאמר שומע תפילה, אם לא עקר רגליו חוזר לברכת השנים, ואם עקר רגליו חוזר לראש התפילה. ואם סיים תפילתו ואינו רגיל לומר תחנונים אחרי תפילתו, אפילו שלא עקר רגליו הרי זה חשוב כמו שעקר רגליו, וחוזר לראש התפילה. והוסף בשו"ע הרב (שם ס"ה) שהוא הדין אם רגיל לומר תחנונים אחר התפילה, וסיים תחנוניו ואמר 'יהי לרצון' וכו', הרי זה נחשב על ידי אמירת פסוק זה שנשלמה תפילתו, וחוזר לראש התפילה אף שלא עקר רגליו.

הלכה י: טעה ולא הזכיר וכו' אחר שהשלים וכו'. וכתב הרמ"א (סי' תכב ס"א), שאם הוא מסופק אם הזכיר או לא, אינו צריך לחזור. ובמשנה ברורה (ס"ק ט) כתב שיש חולקים עליו, והכריע בצריך לחזור. וכל זה דווקא אם נפל לו ספק מיד אחר התפילה, אבל אם נפל לו הספק לאחר הרבה זמן, וברור לו שהיה בדעתו לומר 'יעלה ויבוא' בתפילתו אינו צריך לחזור. אם נזכר קודם שישלים וכו'. ובשו"ע (סי' תכב ס"א) פסק שאם נזכר

הוא שבת, צריך לסיים אותה ברכה. והביא במשנה ברורה (ס"ק י"ו) שתי דעות אם דין זה הוא דווקא בתפילת שחרית שאינה פותחת בתיבת 'אתה', או אפילו בערבית ומנחה, ולא הכריע בזה. ובשו"ע הרב (שם ס"ד) סובר שדווקא בתפילת שחרית, אבל בערבית ובמנחה ימשיך בשל שבת. אבל בתפילת מוסף פוסק. ובשו"ע (סי' רסח ס"ג) כתב שגומר אותה ברכה שנוכר בה שטעה, ודין זה אפילו בתפילת מוסף, ויש אומרים שבתפילת מוסף פוסק אפילו באמצע ברכה. וכתב בשו"ע הרב (סי' רסח ס"ג), שכיון שיש הסוברים שפוסק, הדין הוא שספק ברכות להקל, ופוסק.

הלכה ז: מי שטעה וכו' חוזר לראש. וכתב בשו"ע (סי' קיד ס"ו) שהדין שמחזירים אותו לראש התפילה, הוא כשסיים כל הברכה והתחיל ברכה שלאחריה, אבל אם נזכר קודם שיסיים הברכה, יאמר במקום שנוכר. וראה במשנה ברורה (ס"ק כט) מה שכתב בזה. והוסיף בשו"ע (שם) שאפילו אם סיים הברכה ונזכר קודם שהתחיל ברכת 'אתה קדוש', אין צריך לחזור לראש התפילה, אלא אומר 'משיב הרוח ומוריד הגשם' בלי חתימה. וכתב במשנה ברורה (ס"ק לב), שאם נזכר אחרי שאמר שם ה' של 'ברכת גבורות', לא יגמור 'מחיה המתים', אלא יסיים 'למדני חוקיך', וחוזר למשיב הרוח. חוזר לראש. וכתב בשו"ע (סי' קכד ס"י) שיכול לצאת ידי חובה מהשליח ציבור על ידי שיכוון דעתו וישמע ממנו את כל השמונה עשרה מתחילה ועד סוף, ולא יפסיק ולא ידבר באמצע. וראה במשנה ברורה מה שכתב בזה. ואמנם בשו"ע הרב (שם ס"ד) כתב, שיותר טוב שיחזור ויתפלל בעצמו. ואם טעה בימות החמה וכו'. וכתב בשו"ע (סי' קיד ס"ד), שאם טעה ואמר 'מוריד הגשם' בימות החמה, אם לא סיים הברכה חוזר לראש הברכה. וראה במשנה ברורה (ס"ק יט) ובביאור הלכה (ד"ה וחוזר) מה שכתב בזה. וכתב השו"ע (שם) שאם סיים הברכה חוזר לראש התפילה. וראה במשנה ברורה (ס"ק כא)

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ה' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים קלט

הרמב"ם המבואר – מהדורת חזיתריק

- 1 **יא.** בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים – שאם טעה ולא הזכיר יעלה ויבוא
2 ונזכר אחרי שהשלים תפילתו, שחוזר לראש התפילה, בְּחָלוּ שֶׁל
3 מוֹעֵד, או בתפילת שְׁחָרִית וּמְנַחָה שֶׁל רֵאשִׁי חֲדָשִׁים, אֲבָל
4 בתפילת עֲרֻבִית שֶׁל רֵאשׁ חֲדָשׁ, אִם לֹא הִזְכִּיר בִּה יעלה ויבוא
5 אֵינוֹ חוֹזֵר, מפני שאין מקדשים את החודש בלילה.
6 **יב.** כָּל מְקוֹם שֶׁחוֹזֵר הִתְחִיד כשטעה בתפילתו וּמְתַפְּלֵל פעם
7 נוספת, אף שְׁלִיחַ צַבּוֹר דינו הוא שחוזר וּמְתַפְּלֵל אִם הוּא טֵעָה
8 כְּמוֹתוֹ – (כמו היחיד) בְּעֵת שֶׁהוּא מְתַפְּלֵל שמונה עשרה בְּקוֹל
9 רֶם, חוּץ מִתְּפִילַת שְׁחָרִית שֶׁל רֵאשׁ חֲדָשׁ, שְׁאִם שָׂכַח שְׁלִיחַ
10 צַבּוֹר בתפילתו שבקול רם וְלֹא הִזְכִּיר יַעֲלֶה וְיָבֹא עַד
11 שֶׁהִשְׁלִים – (שסיים) תְּפִלָּתוֹ, אֵין מְחִזְרִין אוֹתוֹ לראש
12 התפילה, מִפְּנֵי טֶרַח הַצַּבּוֹר שֶׁלֹּא יתבטלו ממלאכתם, וכיון
13 שֶׁהָרִי תְּפִלַּת הַמוֹסְפִין עֲדִין לִפְנֵי שֶׁהוּא מְזַכֵּר בָּה שֶׁל
14 רֵאשׁ חֲדָשׁ.
15 **יג.** עֲשֶׂת הַיָּמִים שֶׁמֵּרֵאשׁ הַשָּׁנָה יַעֲד יוֹם הַכַּפּוּרִים
16 – (עשרת ימי תשובה), אִם טֵעָה וְחָתַם בָּהֶם בְּבִרְכָה שְׁלִישִׁית

פניני הלכה

דיבור משעה שאמר 'ומשפט', יאמר 'המלך המשפט'. והוסיף במשנה ברורה (סי' תקפב סק"ט), שלדעת השו"ע גם אם הזכיר 'מלך' צריך לחזור. ובשו"ע הרב (סי' תקפב ס"ב) כתב להלכה שאם נזכר לפני שסיים תפילתו, אינו צריך לחזור לברכת 'השיבה שופטינו' אלא יסיים תפילתו. ואחר שסיים ועקר רגליו, טוב יותר שיתפלל עוד פעם בתורת נדבה ויאמר בה 'המלך המשפט' כדין, ואין צריך לחדש בה שום דבר [כדין תפילת נדבה], כי מתפלל אותה מחמת הספק. **ואם לא נזכר עד שהשלים תפלתו וכו'.** וכתב השו"ע (סי' קיז ס"ה), שאם סיים תפילתו ואינו רגיל לומר תחנונים אחרי תפילתו, אפילו שלא עקר רגליו חוזר לראש התפילה. חוזר לתחלת וכו', חוזר לראש. וכתב השו"ע (סי' תקפב ס"ב), שאם אמר 'האל הקדוש' ותוך כדי דיבור נזכר ואמר 'המלך הקדוש', אינו צריך לחזור, וכן הדין ב'המלך המשפט'. וראה במשנה ברורה (סק"ז) מה שכתב בזה.

הלכה יד: כתב במשנה ברורה (סי' רצד סק"ב) בשם האחרונים שמנהג פשוט הוא לומר 'אתה חונן וכו'' עד 'לאנוש בינה', ואחר כך 'אתה חוננתנו וכו'', 'וחננו מאתך וכו''. וכתב עוד שאם התחיל מ'אתה חוננתנו' ואילך [ולא אמר 'אתה חונן'], יצא ידי חובתו. **טעה ולא הזכיר הברלה וכו'.** וכתב השו"ע (סי' רצד ס"א), שאם טעה ולא אמר הברלה בחונן הדעת, וגם טעה וטעם לפני שיבדיל, חוזר ומתפלל ויבדיל בתפילה. וכתב בשו"ע הרב (שם ס"ג) שהוא הדין אם עשה מלאכה באיסור לפני שיבדיל, שצריך לחזור ולהתפלל. וראה בביאור הלכה (שם ד"ה צריך) מה שכתב בזה. וכתב השו"ע (שם ס"ב) שאם טעה ולא הבדיל בתפילה, ואין לו כוס כדי להבדיל עליו, וגם מחר לא יהיה לו, צריך לחזור ולהתפלל. וכתב בשו"ע הרב (שם ס"ה) שאם לא סיים תפילתו חוזר לברכת 'אתה חונן'. אמנם אם נזכר לפני ברכת 'שומע תפילה' לא יחזור, אלא יאמר 'אתה חוננתנו' בברכת 'שומע תפילה', ואם יש לו כוס או מצפה שתגיע אליו מחר לא יבדיל בשומע תפילה. **וכן מי שלא הזכיר 'על הנסים' וכו'.**

קודם שהתחיל 'מודים', אומר במקום שנוכר. וכתב במשנה ברורה (סק"ה), שהיינו אפילו אם כבר אמר וסיים ברכת ותחזינה, אבל אם לא סיימה אלא שאמר ברוך אתה ה', נכון יותר שסיים 'למדני חוקיך' ויאמר 'יעלה ויבוא', ואחר כך יאמר שוב ותחזינה. **ואם נזכר וכו' חוזר לראש.** וכתב בשו"ע (סי' קכד ס"י) שיכול לצאת ידי חובה מהשליח ציבור על ידי שיכוון דעתו וישמע ממנו את כל השמונה עשרה מתחילה ועד סוף, ולא יפסיק ולא ידבר באמצע. וראה במשנה ברורה (סק"מ מא) מה שכתב בזה. אמנם בשו"ע הרב (שם ס"ד) כתב, שיותר טוב שיחזור ויתפלל בעצמו. **ואם היה רגיל לומר דברי תחנונים.** ראה בהלכה הקודמת.

הלכה יא: או בשחרית וכו'. במשנה ברורה (סי' תכב ס"א סק"ד) הביא שתי דעות אם לא הזכיר 'יעלה ויבוא' בתפילת שחרית והתפלל מוסף, האם צריך לחזור בדיעבד ולהתפלל עוד פעם לתשלומי שחרית, או שאינו צריך כיון שהזכיר קדושת היום בתפילת מוסף. וכתב שיחזור ויתפלל, ויתנה שאם אינו חייב הרי הוא מתפלל בתורת נדבה. ואם התחיל להתפלל מוסף ונזכר בתוך שלוש הברכות ראשונות שלא הזכיר 'יעלה ויבוא' בתפילת שחרית, יסיים התפילה בשל שחרית, ואחר כך יתפלל מוסף. **אבל ערבית וכו' אינו חוזר.** וכתב במשנה ברורה (סי' תכב ס"א סק"ב) שאם הזכיר כבר שם ה' בחתימת ברכת 'רצה' אפילו לא אמר 'המחזיר וכו'', גם כן אינו חוזר.

הלכה יב: כתב הרמ"א (סי' קכו ס"ד) שגם בתפילות שחרית של שבת ויום טוב, אם שכח שליח ציבור ולא הזכיר בהן של שבת ויום טוב דינו כמו בשחרית של ראש חודש שסומך על תפילת מוסף.

הלכה יג: טעה וחתם וכו'. וכתב השו"ע (סי' תקפב ס"א) שגם אם הוא מסופק הדין כן. **טעה וחתם וכו' אוהב צדקה וכו'.** וכתב הרמ"א (סי' קיח ס"א) שאם אמר 'מלך אוהב צדקה ומשפט', אינו צריך לחזור. וכתב במשנה ברורה (סק"ג), שאם נזכר תוך כדי

24 לשם ערבית של מוצאי שבת לכן הבדיל בהו חוֹזֵר וּמְתַפְּלֵל
 25 תְּפִלָּה שְׁלִישִׁית – לשם תשלומים, מִפְּנֵי שֶׁהַתְּפִלָּה הָרִאשׁוֹנָה
 26 לֹא עָלְתָה לוֹ, וְחָשׁוּב שֶׁכֵּאלֹו לֹא הִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ כִּלְל, מִפְּנֵי
 27 שֶׁהִקְדִּימָה לַתְּפִלָּה שִׁזְמַנָּה כַּעַת שֶׁהִיא תְּפִלַּת עֶרְבִית בְּכֹךְ
 28 שֶׁלֹא הִבְדִּיל בִּהּ וְהַחֲשִׁיבָה כַּתְּפִילַת תְּשֻׁלּוּמִין, וְהַמְקִידִים אֶת תְּפִילַת
 29 הַתְּשֻׁלּוּמִין לַתְּפִלָּה שִׁזְמַנָּה כַּעַת, אִין יוֹצֵא בִּהּ יַדִּי חוֹבְתוֹ וְכֵאלֹו לֹא
 30 הִתְפַּלֵּל אוֹתָהּ כִּלְל, וְהַתְּפִילָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁהִבְדִּיל בִּהּ הִיָּתָה בְּשִׁבִּיל
 31 תְּפִילַת עֶרְבִית. וְכֹךְ הַמְתַּפְּלֵל שְׁתֵּי תְּפִלוֹת, כִּגוֹן שֶׁטַעָה אוֹ שֶׁלֹא
 32 כִּיווֵן לְבוֹ בַּתְּפִילָה הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁצִּירָךְ לַחֲזוֹר וְלִהְתַּפְּלֵל, וְאַפְּלוֹ אִם
 33 שְׁתֵּי הַתְּפִילוֹת שֶׁמִּתְפַּלֵּל הֵן שֶׁל שְׁחָרִית וּמוֹסָף כִּפִּי סֹדֵר הַתְּפִילָה,
 34 וְאִין תְּפִילַתוֹ הַשְּׁנִיָּה מִחֻמַּת שֶׁטַעָה אוֹ שֶׁלֹא כִּיווֵן, לֹא יִתְפַּלֵּל שְׁתֵּי
 35 הַתְּפִילוֹת זֹו אַחֲרֵי זֹו מִיד, אֲלֹא יִשְׁקָהּ – יִמְתִּין בֵּין תְּפִלָּה
 36 לַתְּפִלָּה עַד כִּדֵּי שֶׁתִּתְחַוֵּן דַּעְתוֹ עָלָיו – שִׁיּוּכֵל לִישֵׁב דַּעְתוֹ
 37 לַהֲתַפְּלֵל בְּלִשׁוֹן תְּחִינָה, כְּלוֹמֵר בְּכוּנָה, שְׁחוֹשִׁשִׁים שֶׁמֵא אַחֲרֵי
 38 שֶׁהוּא צִירָךְ לַהֲתַפְּלֵל שְׁתֵּי פַעְמִים זֹו אַחֲרֵי זֹו יִתְפַּלֵּל הַשְּׁנִיָּה בְּלֹא
 39 כּוּנָה.
 40 **טז.** אֲסוּר לוֹ לְמִתְפַּלֵּל בְּצִבּוּר שֶׁיִּקְדִּים תְּפִלַּתוֹ שֶׁל שְׁמוֹנָה
 41 עֶשְׂרֵה לַתְּפִלַּת הַצִּבּוּר, אֲלֹא יִמְתִּין עַד שֶׁיִּתְפַּלְלוּ כִּדֵּי שֶׁיִּתְפַּלֵּל
 42 עִמָּהֶם, כִּיוֵן שֶׁתְּפִילַת הַצִּבּוּר רְצוּיָה יוֹתֵר. הַנִּכְנָס לְבֵית הַכְּנֶסֶת
 43 וּמִצָּא צִבּוּר כִּשֶׁהֵם מִתְפַּלְּלִין שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה בְּלַחֲשׁ, וְעֵדִין לֹא
 44 אִמְרוּ קְדוּשָׁה, אִם יָכוֹל לְהִתְחַיֵּל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה וְלִגְמֹר אוֹתָהּ
 45 עַד שֶׁלֹא יִגִּיעַ שְׁלִיַח צִבּוּר בַּתְּפִילַתוֹ שֶׁבְקוֹל רֵם לְקְדוּשׁ
 46 – לְקְדוּשָׁה שְׁאוֹמְרִים בַּחוּצָה הַשְּׁנִיָּה, תְּפִלַּת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, וְאִם

1 שליח צבור. ואם נזכר שטעה אחרי שסיים תפילתו קדם שיעקר
 2 את רגליו, אומר 'עננו אבינו עננו וכו', 'פי אתה שומע
 3 תפלה פודה ומציל בכל עת צרה' ואינו חותם הברכה, 'יהיו
 4 לרצון אמרי פי וכו'.
 5 **טו.** שכח ולא התפלל תפילת מנחה בערב שבת, תפלל
 6 בליל שבת תפילת ערבית שתים של שבת – שתי תפילות ערבית
 7 של שבת, ואומר בשתיהן 'אתה קדשת', וכן הדין ביום טוב, שאם
 8 שכח ולא התפלל תפילת מנחה בערב יום טוב, יתפלל בליל יום טוב
 9 שתי תפילות ערבית של יום טוב. שכח ולא התפלל תפילת
 10 מנחה בשבת או ביום טוב, מתפלל במוצאיהן תפילת
 11 ערבית שתים של חל – שתי תפילות ערבית של חול, והרי הוא
 12 מקביל בתפילה הראשונה, מפני שהתפילה הראשונה היא לשם
 13 ערבית, ואינו מקביל בתפילה השנייה, מפני שתפילה זו היא
 14 תוספת בשביל תשלומי מנחה של שבת או יום טוב ששכח, ובשבת
 15 ויום טוב אין הבדלה. ואם הקביל בשתייהם – בשתי התפילות
 16 או לא הקביל באחת מהם – כלומר אפילו באחת מהן, יצא
 17 ידי חובתו ושכן אם הבדיל בשתיהן, אין זה גרוע ממי ששכח
 18 להתפלל מנחה בערב שבת ומתפלל בליל שבת שתי תפילות ערבית
 19 של שבת שהאחת היא תשלומי חול, ואם לא הבדיל כלל, אין זה
 20 גרוע מכל מי שטעה ולא הבדיל שאינו חוזר כיון שהוא מבדיל על
 21 הכוס. אכל אם לא הקביל בתפילה ראשונה והקביל
 22 בתפילה שנייה וששמע מזה שכונתו בתפילה הראשונה היא
 23 לשם תשלומים ולכן לא הבדיל בה, ואת התפילה השנייה מתפלל

פניני הלכה

אמות. וכתב במשנה ברורה (ס"א), שלפי מה שיבואר בדבריו להלן (סי' קח ס"ק יד), שבשוכח תפילת ערבית או שחריית מפסיק בין תפילה לתפילה באמירת אשרי, לא יצויר דין זה אלא בתפילת ערבית, שמפסיק כדי הילוך ארבע אמות. אלא ישהה וכו'. וכתב במשנה ברורה (סי' קח ס"א ס"ב), ששיעור ההמתנה צריך להיות אחרי שעקר רגליו ואמר 'עושה שלום וכו'.

הלכה טז: אסור לו למתפלל וכו'. וכתב במשנה ברורה (סי' צ ס"א ס"ק לד), שאם צריך הוא למהר תפילתו, כגון שיוצא לדרך, יצא מבית הכנסת ויתפלל בביתו. וייתכן שהוא הדין לגבי לימוד התורה, שאם רוצה למהר ולהתפלל לפני הציבור לצורך לימוד תורה מותר לו לילך לביתו ויתפלל שם. אבל בבית הכנסת עצמו אסור אפילו לצורך לימוד התורה. שיקדים תפלתו וכו'. וכתב בשו"ע הרב (סי' צ ס"א) שאיסור זה הוא אפילו אם הוא רוצה לצאת מחוץ לבית הכנסת. ובמשנה ברורה (שם ס"א ס"ק לה) הביא שתי דעות בזה, ולא הכריע. כתב השו"ע (סי' צ ס"א) שאם הוא עומד עם הציבור ורואה שאם יתפלל עמהם יעבור זמן תפילה, יכול להקדים תפילתו לתפילת הציבור. וכתב במשנה ברורה (ס"א לו), שמלשון השו"ע משמע שאז יכול להתפלל אפילו בבית הכנסת. אמנם הביא דעה אחרת שאם יש לו זמן כדי לילך לביתו ולא יעבור זמן תפילה, יתפלל בביתו ולא בבית כנסת. הנכנס וכו' עד שלא יגיע שליח צבור לקדוש וכו'. ובשו"ע (סי' קט ס"א) פסק, שאם יכול להתחיל ולגמור שמונה עשרה קודם שיגיע שליח ציבור לקדושה או לקדיש, יתפלל. וראה במשנה ברורה (ס"ק ד)

ובשו"ע (סי' תרפ"ב ס"א) פסק, שאם לא אמר נוכח סיים את הברכה, אינו חוזר, אבל אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את שם ה', ואפילו אם נזכר בין 'אתה' לשם ה', חוזר.

הלכה טז: שכח ולא התפלל מנחה בערב שבת וכו'. וכתב בשו"ע הרב (סי' קח ס"ד), שאם טעה והתפלל תפילה השנייה של חול, לא יצא ידי תשלומים. אמנם במשנה ברורה (שם ס"ק כה) כתב שבאופן זה הוא פטור מלהתפלל. עוד כתב במשנה ברורה (שם), שאם הקדים תפילה של חול לשל שבת לא יצא ידי חובתו. אמנם אם עדיין היום גדול, ולא הגיעה עת שקיעת החמה, אלא שהוא קיבל על עצמו שבת באמירת 'מזמור שיר וכו', או באמירת 'ברכו', ולא התפלל עדיין מנחה, צריך להתפלל שתיים של שבת, והראשונה תהיה לשם ערבית והשנייה לשם תשלומי מנחה, ובדיעבד אם התפלל הראשונה לשם מנחה, ואפילו אם התפלל אותה של חול ייתכן שיצא כיון שעדיין יום. מקביל בראשונה וכו'. וכתב בשו"ע הרב (סי' קח ס"ז), שאם כיוון במחשבתו שהראשונה תהיה בשביל ערבית והשנייה לתשלומים, ובטעות שכח לומר הבדלה בראשונה ואמר הבדלה בשנייה, אינו צריך לחזור כי לא גילה דעתו שמתפלל את הראשונה לשם תשלומים במה שלא הבדיל, כי מחמת שכחה לא הבדיל בה. ואם הבדיל בשתייהם וכו'. וכתב במשנה ברורה (סי' קח ס"ל), שאם היתה בדעתו בפירוש שהראשונה תהיה לשם תשלומים, נראה שלא יצא. וכל המתפלל וכו'. וכתב השו"ע (סי' קח ס"א), שהמתפלל שתי תפילות זו אחר זו צריך להמתין בין זו לזו כדי הילוך ארבע

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ו' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים קמא

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

- 1 לאו – שאינו יכול לסיים לפני שיגיע שליח ציבור לקדושה, ימתין
2 ולא יתחיל לפני השליח ציבור, שכן אסור להפסיק בתפילת שמונה
3 עשרה כדי לענות קדושהו עד שיתחיל שליח צבור להתפלל
4 תפילת שמונה עשרה בקול רם, ויתפלל עמו – עם השליח
5 ציבור בלחש מלה במלה את ברכות השמונה עשרה, עד שגיע
6 שליח צבור בחזרתו ל'קדשה', והוא עונה הקדשה עם
7 הצבור, ואחר כך מתפלל שאר התפלה לעצמו. ואם הוא
8 התחיל להתפלל שמונה עשרה קדם שיתחיל שליח צבור
9 תפילתו שבקול רם, וכבר הגיע שליח צבור בחזרתו ל'קדשה',
10 לא יפסיק בתפילת שמונה עשרה ולא יענה 'קדשה' עמו,
11 וכן לא יענה על קדיש שאומר השליח צבור 'אמן יהא שמיה
12 רבה מברך' והוא באמצע התפלה, ואין צריך לומר בשאר
13 הברכות – כלומר שאילו בברכות אמצעיות של שמונה עשרה
14 אינו פוסק, וכל שכן שאינו פוסק בברכות ראשונות ואחרונות של
15 שמונה עשרה.
- 16 **יום רביעי ו' אדר ה'תשעה**
- 17 **פרק יא**
- 18 **א. כל מקום שיש בו עשרה אנשים מישראל בין שהוא עיר**

פיני הלכה

אבל מבנים שעשויים לנוי ואין משתמשים בהם, אין קפידא אם הם גבוהים יותר מבית הכנסת. וראה ברמ"א (שם), שבשעת הדחק מותר להתפלל בבית אף על פי שיש שימוש בעלייה שעל גביו, ובלבד שיתנהגו בעלייה בנקיטת. בשו"ע (סי' קנ"ג) כתב, שאם הגביה אחד מאנשי העיר את ביתו יותר מגובה בית הכנסת, יש אומרים שכופים אותו להשפיל את ביתו. כתב המשנה ברורה (סי' קנ"ה) שהטעם שבזמננו אין נזהרים שיהיה בית הכנסת גבוה מכל בתי העיר, מכיון שיש בעיר בתים של נכרים שגבוהים יותר מבית הכנסת, ובלאו הכי לא יהיה גובהו ניכר בכך. אך כתב שמכל מקום אם יש אפשרות להגביהו, ראוי לכתחילה להיזהר בזה, כי בגמרא החמירו מאוד על זה. ועיין בשו"ת ישועת משה (ח"א סי' כו) שהטעם שבזמננו אין נזהרים בזה, ע"פ דברי המאירי (שבת יא, א ד"ה לעולם) שהדין שבית הכנסת צריך להיות גבוה יותר מבתי העיר, נאמר רק מבתים שהגבהתם היא דרך שררה, אבל אם מוסיפים עליות כדי להרבות בדוירים אין איסור [כלומר שאין האיסור אלא כאשר הבית מבפנים נבנה באופן שהוא גבוה מהארץ עד התקרה, שבוה הוא מפאר ומרומם את דירתו יותר מבית הכנסת, אבל הבניינים רבי הקומות שכל קומה בפני עצמה גובהה מבפנים נמוך מגובה בית הכנסת, ורק שמחמת העוני והמחסור בטשחים בונים קומה על קומה עד שמבחוץ הבנין גבוה מחמת ריבוי הקומות, אין זה דרך שררה וכבוד ואין בזה איסור. ישועת משה שם]. הגבלות נוספות לדין הגבהת בית הכנסת נאמרו באחרונים, ומהן: א. השפת אמת (שבת יא, א ד"ה כל) כתב, שאין חיוב שיהיו כל בתי הכנסת שבעיר גבוהים משאר הבתים, ודי שיהיה בית כנסת אחד בעיר שהוא גבוה מכל הבתים. ב. במור וקציעה (או"ח סי' קנ"ה ומגביהין) כתב, שאם בית הכנסת בנוי במקום נמוך ויש בתים

מה שכתב בזה. והוסיף הרמ"א (שם) שאין 'האל הקדוש' ושל 'שומע תפילה' דינו כקדיש וקדושה. ויתפלל עמו בלחש מלה במלה. וברמ"א (סי' קט"ב) פסק שלכתחילה לא יתחיל עם השליח ציבור, אלא ימתין עד אחרי שיאמר קדושה והאל הקדוש. ובמשנה ברורה (סי' ק"ד) הביא שיש מקילים אפילו לכתחילה [וראה בדבריו את פרטי הדינים שבוה]. ומתפלל שאר התפלה לעצמו. ובשו"ע (סי' קט"ב) פסק, שצריך להתפלל עם השליח ציבור גם ברכת 'האל הקדוש' וברכת 'שומע תפילה', וכן יכוון כשיגיע שליח ציבור ל'מודים' שיגיע גם הוא ל'מודים' או ל'הטוב שמך ולך נאה להודות', כדי שיוכל לשחות עם השליח ציבור. והוסיף בשו"ע הרב (שם סי' ג), שאם יוכל לסיים כל תפילתו עד שיגיע שליח ציבור לסיים ברכת 'שומע תפילה', יכול להתפלל לעצמו אחרי סיום ברכת 'האל הקדוש'.

הלכה א: במשנה ברורה (סי' קנ"ב) כתב, שאם אין ביד אנשי המקום לבנות בית כנסת, על כל פנים מחויבים לשכור מקום מיוחד לתפילה. וכתב בערוך השולחן (שם סי' א), שגם בבית כנסת קיים שצריך לערוך בו שיפוצים ותיקונים שונים הנחוצים לצורך התפילה בו, כופים זה את זה. במשנה ברורה (שם סי' ג) כתב, שהדין שכופים לקנות ספר תורה ונביאים וכתובים [ולא יותר מכך], הוא דווקא בזמן שהותר לכתוב רק תורה ונביאים וכתובים, אבל בימינו שגם תורה שבעל פה ניתנה להיכתב, מחויבים לקנות גם ספרי תלמוד ופירושיהם. וראה בערוך השולחן (שם סי' א) שפירט שהחובה לקנות היא, משניות, גמרא, ארבעה חלקי שולחן ערוך ושאר ספרים שהציבור מוכרח בהם.

הלכה ב: ומגביהין אותו וכו'. ובשו"ע (סי' קנ"ב) פסק, שצריך להגביה את גג בית הכנסת מבתי העיר שמשתמשים בהם,

23 היושבים כנגדם, וּקְלָפְנֵי פְּנֵי הַתְּכָה – וכנגד צדה הקדמי של
 24 תיבת העץ שלפני ארון הקודש וכמבואר לעיל הלכה ג. וּבְעֵת
 25 שְׁשָׁלַיִח צְבוּר עוֹמֵד לְתַפְלָה, עוֹמֵד בְּאֶרֶץ לְפָנֵי הַתְּכָה
 26 העומדת בין ארון הקודש והבימה, ששם מקום תפילתו, וּפְנֵיו לְפָנֵי
 27 הַקֹּדֶשׁ – ופני השליח ציבור כנגד ארון הקודש, כְּמוֹ שְׂאֵר הָעָם,
 28 שפניהם כנגד ארון הקודש.
 29 ה. בְּתֵי כְּנִסְיֹת וּבְתֵי מְדַרְשֹׁת נוֹהֲגִין בְּהֵן כְּבוֹד – צריכים
 30 לנהוג בהם בכבוד, ומזה כבודם, מְכַבְּדִים אוֹתָן – מטאטאים
 31 אותם כדי שלא יעלו בהם עשבים, וּמְרַבְּצִין אוֹתָן – שופכים בהם
 32 מעט מים לאחר הטאטוא כדי להשכיב את האבק לארץ. וְנִהְגוּ כָּל
 33 יִשְׂרָאֵל הגרים בְּסִפְרָד וּבְמַעְרָב – הארצות שממערב לארץ
 34 ישראל, בְּשִׁנְעָר וּבְבֵלֹ (ובבל) וְאֶרֶץ הַצִּבִי – ארץ ישראל לְהַדְלִיק
 35 עֲשׂוּשִׁיֹת בְּבֵתֵי כְּנִסְיֹת – כלי זכוכית שמניחים בתוכו את הנר
 36 כדי שלא יכבה ברוח, והיו מדליקים בו את הנר בבית הכנסת כדי
 37 להאיר את המקום. וְעוֹד נהגו לְהַצִּיעַ בְּקִרְקָעַן מְחַצְלוֹת –
 38 שטיחים פְּדִי לִישָׁב עֲלֵיהֶן, וּבְעֶרְי אָדוּם המנהג הוא שיוֹשְׁבֵי
 39 שָׁם (ובבתי כנסיות) עַל הַפְּסָאוֹת.
 40 ו. בְּתֵי כְּנִסְיֹת וּבְתֵי מְדַרְשֹׁת אֵין נוֹהֲגִין בְּהֵן קְלוֹת רֹאשׁ
 41 מפני שהם מקדש מעט, כְּגוֹן שְׂחוֹק וְהַתּוֹל – דברי צחוק ליצנות
 42 ולעג, וְשִׁתָּה בְּטֻלָה – שיחת חולין ודיבור שאין בו שום תועלת.
 43 וְאֵין אוֹכְלִין בְּהֵן, וְאֵין שוֹתִין בְּהֵן, וְאֵין גְּאוֹתִין בְּהֵן – אין
 44 להתקטש בהם בבשמים, וְאֵין מְטִילִין בְּהֵן כדי להרחיב את הלב

1 ג. וּמַעֲמִידִין בְּיָמָה – כמין הגבהה על גבי הארץ בְּבֵית
 2 הַכְּנֶסֶת, כְּדִי שְׁיַעֲלֶה עֲלֶיהָ הַקּוּרָא בשעת הקריאה בתורה,
 3 או מי שהוא אוֹמֵר לְעַם דְּבָרֵי כְבוֹשִׁין – דברי מוסר ותוכחה;
 4 כְּדִי שְׁיִשְׁמְעוּ בָּלָם – את דברי הקורא והמוכיח המדבר מעל גבי
 5 מקום מוגבה. וּכְשֶׁמַּעֲמִידִין את הַתְּכָה שְׂיִשׁ בָּהּ סִפְר תוֹרָה
 6 וְשִׁהָה מְנַהֵגם להעמיד בבית הכנסת לפני ארון הקודש בסמוך לו,
 7 ארון מיוחד שבתוכו מונח ספר תורה, כדי שיהיה ספר התורה מוכן
 8 להעלותו לבימה לקריאה בתורה, ולא יצטרכו לטרוח להוציאו
 9 מארון הקודש, מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּאֶמְצַע – מעמידים את התיבה
 10 בין צפון בית הכנסת לדרומו, וְצוֹרֵת העמדתה היא אַחֲזוּרֵי הַתְּכָה
 11 – צדה האחורי של התיבה, יהיה פְּלָפְנֵי הַהֵיכָל – כנגד ארון
 12 הקודש, וּפְנֵיהָ – צדה הקדמי של התיבה, יהיו פְּלָפְנֵי הָעָם –
 13 כנגד הציבור.
 14 ד. פִּיצַד הָעָם יוֹשְׁבִין – באיזה אופן יושבים הציבור בְּבֵתֵי
 15 כְּנִסְיֹת? הַזְקֵנִים – החכמים, יוֹשְׁבִין כְּשֶׁפְּנֵיהֶן פְּלָפְנֵי הָעָם –
 16 כלומר, מקום ישיבת הזקנים הוא בכותל ארון הקודש וכותל
 17 ה'מזרח' ופניהם כנגד הציבור, משום כבודם של הציבור,
 18 וְאַחֲזוּרֵיהֶם של הזקנים פְּלָפְנֵי הַהֵיכָל – כנגד הכותל של ארון
 19 הקודש. וְכָל הָעָם יוֹשְׁבִין כְּרִ: שוֹרָה של אנשים לְפָנֵי שוֹרָה
 20 של אנשים, וּפְנֵי כָּל אִנְשֵׁי הַשּׁוֹרָה, לְאַחֲזוּרֵיהֶם של אנשי
 21 הַשּׁוֹרָה שֶׁלְפָנֶיהָ, עַד שְׁיִהְיוּ – ועל ידי זה יהיו פְּנֵי כָּל הָעָם,
 22 פְּלָפְנֵי – כנגד ארון הַקֹּדֶשׁ, וּכְלָפְנֵי הַזְקֵנִים – וכנגד הזקנים

פניני הלכה

ואף שאחוריו לספר תורה, משום שהבימה היא רשות בפני עצמה.

הלכה ה: להדליק עששיות בבתי כנסיות. וכתב במשנה ברורה (סי' קנא ס"ק כז) שנהגו להדליק קודם שייכנס להתפלל, והטעם בזה משום שאמרו בגמרא (ברכות ו, א) שבמקום שמתפללין בו בעשרה השכינה מקדימה לבוא [על כן צריך להדליק הנר ולהקדים. ע"פ כל בו (סי' יז)]. ועוד שכן היו עושין במקדש. וכתב בקצות השולחן (סי' כט ס"ב, ושם הערה יד) שנהגו ברוב בתי כנסיות להדליק 'נר תמיד' משום כבוד שמים, ויש בזה זכר למקדש, שגם נר המעריכי שבמנורה היה דולק תמיד.

הלכה ו: שיחה בטלה. במשנה ברורה (סי' קנא סק"ב) הביא שהאיסור של שיחה בטלה בבית הכנסת הוא אפילו שיחת חולין שהיא לצורך פרנסה וכדומה [ועיין בקצות השולחן (סי' כט הערה ב) שמסתפק בזה], אבל שיחה בטלה לגמרי, ראוי להימנע ממנה תמיד אפילו מחוץ לבית הכנסת. וראה בדבריו שהאריך בגנות שיחה בטלה בבית הכנסת. וְאֵין אוֹכְלִין בְּהֵן. במשנה ברורה (סי' קנא סק"ג) הוסיף שהוא הדין שאין עושים בהם שום מלאכה. בשו"ע (סי' קנא ס"ג) פסק שאין ישנים בבית הכנסת אפילו שינת עראי, אבל בבית המדרש מותר [שינת עראי. משנה ברורה (שם ס"ק טו)]. ולצורך בית הכנסת, כגון הישן בבית הכנסת כדי לשמרו, כתב השו"ע (סעיף ד) שמתור. ולכן בליל יום כיפור שיש נרות רבים בבית הכנסת מותר לישן שם כדי לשמור על הנרות. וחכמים ותלמידיהם מותרים לאכול ולשתות. והמשנה ברורה (סי' קנא סק"ו) הוסיף שהוא הדין שמתרים לישן, אבל בשאר

שבנויים במעלה הר ולכן הם גבוהים ממנו, אין הדבר מעכב ודי בכך שבית הכנסת גבוה מהבתים שסביביו. וּבּוֹנִין הֵיכָל זֶה בְּרוּח וכו'. ובשעת הדחק שאי אפשר להעמיד את ארון הקודש בצד שמתפללים כנגדו, כתב המשנה ברורה (סי' צד סק"ט) שיש להעמידו בצד דרום [או צפון], אך לא במערב, כדי שלא יהיו אחורי הציבור כנגד ארון הקודש. ובאופן שהעמידו את ארון הקודש בצד אחר, יש להתפלל לצד מזרח [והיינו כנגד המקדש] ולא לצד ארון הקודש.

הלכה ג: הרמ"א (סי' קנ ס"ה) כתב, וְעוֹשִׂין בימה באמצע בית הכנסת שיעמוד עליה הקורא בתורה וישמעו כולם. וכתב החתם סופר (שו"ת אורח סי' כח) שגם במקום קטן שבכל מקום שיעמוד בו הקורא בבית הכנסת ישמעוהו כולם, יש להקפיד להעמיד את הבימה באמצע, משום שאנו מחזיקים את הבימה כמו המזבח בבית המקדש, ומקומו של המזבח הפנימי היה באמצע. וראה שערי הלכה ומנהג (עמ' קצז) שצריך שיהיה בין הבימה לארון הקודש לפחות הפסק של שורת יושבים אחת.

הלכה ד: הזקנים יושבין פניהם כלפי העם וכו'. וכתב במשנה ברורה (סי' קנ ס"ק יד) שבזמננו אין נוהגים לסדר ישיבת בית הכנסת באופן זה, משום שסידור המקומות נעשה במכירה. אך כתב שיש להיזהר שלא יישבו בין הבימה להיכל באופן שפני היושב לכיוון הבימה ואחוריו להיכל, מפני שהוא גנאי להיכל, ועוד יש בזה גם איסור שהעומד על הבימה לברך ומשתחוה, נראה כמשתחוה לו, אך מותר לעשות מקומות באופן זה בצדדים של ההיכל. וכן מותר לשבת לפני הבימה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ו' אדר – ספר אהבה – הלכות תפילה וברכת כהנים קמג

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

- 1 בשעה של קוצר רוח, ואין גננסין להן לא בימות התפלה כדי
2 להגן על עצמם מפני התפלה, ולא בימות הגשמים כדי להגן על
3 עצמם מפני הגשמים. וחקמים ותלמידיהם שבית המדרש
4 הוא כביתם מתרין לאכל ולשתות בהן, אבל רק מדחק, כלומר,
5 בשעת הדחק, שהם אורחים בעיר ואין להם מקום אחר
6 לאכול ולשתות בו.
- 7 ז. ואין מחשבין בהן השבונות של דברי הרשות וכגון חשבונות
8 של מסחר וכדומה, אלא אם פן היו השבונות של מצוה,
9 כגון חשבונות כספי קפה של צדקה, וחשבונות כספי פדיון
10 שבוים, וכיוצא בהן, הרי אלו מותרים מפני שהם חפצי שמים
11 ולא צרכי האדם. ואין מספדין בהן אלא הספד של רבים,
12 ומהו הספד של רבים כגון שיהיה – שיהיו נמצאים שם בהספד,
13 גדולי חכמי אותה העיר שכל העם מתקבצין וראין בגללן
14 – שהעם באים לשמוע אותם מספידים, או אפילו כאשר אינם
15 מספידים, אלא שהמת הוא מבני ביתם ובאים העם כדי לכבדן.
- 16 ח. אם היה לבית הכנסת או לבית המדרש שני פתחים,
17 לא יעשונו – את בית הכנסת או את בית המדרש דרך לעבור בהם
18 כדי שיכנסו פתח זה של בית הכנסת ויצא בפתח שכןגדו
19 על מנת לקרב ולקצר לעצמו את הדרך, מפני שאסור להכנס
20 להן אלא לדבר מצוה – כגון תלמוד תורה ותפילה וכדומה.
- 21 ט. מי שצריך – אדם שהוצרך להכנס לבית הכנסת כדי

פניני הלכה

[השהייה] בבית הכנסת הוא כדי שיעור הליכה של שני פתחים, וכתב במשנה ברורה (ס"ק יג) ששיעורו הוא כדי הילוך שמונה טפחים.

הלכה י: בשו"ע (סי קנא ס"ו) כתב שיש אוסרים להיכנס לבית הכנסת בסכין ארוך או בראש מגולה. ובמשנה ברורה (ס"ק כב) מבאר הטעם בזה שבית הכנסת הוא מקום מיוחד לתפילה שמאריכה ימיו של אדם, והסכין מקצר ימים. והביא עוד, שדווקא אם הוא מגולה אסור אבל אם הוא מכוסה אין להחמיר. וכתב בשו"ת אור לציון (ח"ב, סי' מה אות נט) שכמו כן אין להכניס כלי נשק לבית הכנסת מטעם זה, אלא אם כן אין אפשרות להשאירו בחוץ בלא שמירה, או שיכסהו באופן שאינו ניכר. וכן כתב בשו"ת ציץ אליעזר (ח"י סי' יח) להתיר בשעת חירום שיש צורך שיהיה צמוד אליו כל הזמן, אך ישתדל שיהיה מכוסה בבגדיו או בטליתו. בשער הציון (סי' קנא ס"ק טו) דן אודות אותם העשירים המקפידים בביתם ונזהרים מריקקה, שגם בבית הכנסת יהיה אסור להם לרוק. וכתב בפסקי תשובות (שם אות יז) שבזמננו שהקרקע מרוצפת וכולם מקפידים שלא לרוק בביתם, אסור לרוק בבית הכנסת. ובספר צדקה ומשפט (פ"ב סי"ד) התיר אם משפח הרוק ברגלו. ולענין מה שנוהגים לרוק בתפילה קודם 'ואנחנו כורעים', הכל יודעים שהוא לביוון הגילולים של עכו"ם והוא כבוד שמים שמזכיר אחר כך [ענין ט"ז (י"ד) סי' קעט סק"ה]], ואין בכך משום ביוון בית הכנסת.

הלכה יא: בשו"ת דבר יהושע (ח"ב סי' כד) הביא את דברי התשב"ץ (ח"ג ס"ה) שדין הקדושה לבתי כנסיות שחברו הוא

הדברים שנאסרו אין להם היתר, וכל שכן שחוק ושיחה בטלה, שהרי גם תלמידי חכמים מוזהרים על מורא המקדש. **מותרים לאכול ולשתות מדוחק.** והרמ"א (סי' קנא ס"א) כתב שיש אומרים שבבית המדרש אפילו שלא בשעת הדחק מותר. וכתב במשנה ברורה (סי' קנא סק"ז, וע"ש סק"ט) שאותם אנשים הלומדים בבית הכנסת בקביעות, לעולם נחשב להם כשעת הדחק, וגם כאשר אין המקום דחוק להם מותרים לאכול ולשתות בו, משום שאם יצטרכו לשוב לביתם כדי לאכול יתבטלו על ידי כך מלימודם.

הלכה יז: היו לבית הכנסת שני פתחים לא ייכנסו בפתח זה לעשותו דרך לצאת בפתח השני. בשו"ע (סי' קנא ס"ה) פסק, שאם היה שם דרך קודם שנבנה בית הכנסת מותר, וכן אם לא נכנס תחילה כדי לקצר מותר לו לאחר מכן לקצר. ועיין עוד באלה רבה (שם סק"ח) שכתב שראוי להחמיר ולא לקצר דרך בית הכנסת, גם באופן שהיה שם דרך קודם שנבנה בית הכנסת. בבאיור הלכה (סי' קנא ס"ה ד"ה לעשותו) כתב שמותר לקצר דרך בית הכנסת אם קורא שם איזה פסוק או משתהה מעט. ובשער הציון (סק"ב) כתב שאין מועיל היתר זה אלא באופן שאין עצה אחרת. בבאיור הלכה (סי' קנא ס"ה ד"ה לקצר) הביא בשם הפרי מגדים שאם הולך לדבר מצוה מותר לו לקצר דרכו דרך בית הכנסת. אך הכריע שמסתבר שאסור לו להיכנס לבית הכנסת כדי לקצר את דרכו, שהרי יכול לעשות את דבר המצוה גם אם לא יקצר דרכו.

הלכה ט: כתב הרמ"א (סי' קנא ס"א) ששיעור הישיבה

קמד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ו' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים

הרמב"ם המובאר – מהדורת חיטריק

- 1 עומדין – קדושתם אינה פוקעת מהם, שְׁנֵאמַר (ויקרא כו, לא)
2 יְהַשְׁמוּתֵי אֶת מַקְדְּשֵׁיכֶם, ויש לדרוש מכאן שבתי כנסיות אף
3 עַל פִּי שֶׁחָרְבוּ וְהֵן שׁוֹמְמִין כמו שאמר הכתוב 'והשימותי', עדיין
4 בְּקִדְשָׁתָן הֵן עוֹמְדִין כמו שקראם הכתוב 'מקדשיכם'. ולכן
5 לְשֵׁם שְׁנוּהֲגִין בְּהֵן כבוד בְּיִשְׂרָאֵל, כִּי נִהְיִין בְּהֵן כבוד
6 בְּחֻרְבָּנָן, ולפיכך יש לנהוג בהם את כל הדינים האמורים לעיל
7 והלכות רחוק, חוץ מִכְּפֻד – טאטוא הקרקע, וְרִבּוּץ – שפיתת מים
8 בכדי להשכיב את האבק לארץ, שְׂאִין מְכַבְּדִין אוֹתָם וְאִין
9 מְרַבְּצִין – אין חיוב לשמור על הנקיון בהם בשעת חורבנם. עַלֹּ
10 בְּהֵן עֲשִׁיבִים, תּוֹלְשִׁין אוֹתָם – מותר לתלוש אותם, וּמְנִיחִין
11 אוֹתָן בְּמַקְוֵן ואין לוקחים אותם משם, כְּדֵי שִׁירְאוּ אוֹתָם
12 הָעַם וַיִּצְטַעְרוּ בכך על חורבנו של בית הכנסת, וְתַעֲזֹר רוּחָם –
13 יתעוררו וְיִשְׁתַּדְּלוּ לְבִנְיָתָא מחדש.
14 יב. אִין סוֹתְרִין את בֵּית הַכְּנֶסֶת כְּדֵי לְבָנוֹת בית הכנסת אַחַר
15 בְּמַקְוֵמוֹ – על אותו מקום, או כְּדֵי לִטּוֹל מִמֶּנּוּ אבנים או קורות
16 על מנת לבנותו בְּמַקְוֵם אַחֵר. אֲבָל בּוֹנִין – יכולים לבנות בית
17 הכנסת במקום אַחֵר, וְאַחַר כֵּן סוֹתְרִין את זֶה – לאחר שבנו
18 כבר בית הכנסת אַחֵר, מותר לסתור את הראשון. והטעם בזה הוא,
19 שאם יסתרו את בית הכנסת קודם שיבנו אַחֵר, יש לחשוש שְׂמֵא
20 יִצְרַע לְהֵן אֲנֵס לאחר הסתירה וְלֹא יִבְנוּ אותו מחדש, ויִשְׂאָרוּ
21 בלא בית הכנסת. וכמו כן אין לסתור אֲפִלּוּ כְּתָל אֶחָד מִמֶּנּוּ –
22 מכותלי בית הכנסת, אלא בּוֹנֵה תחילה כּוֹתֵל חֲדָשׁ בְּצַד הַיְשָׁן,
23 וְרַק אַחַר כֵּן סוֹתֵר את הכּוֹתֵל הַיְשָׁן.

פניני הלכה

כנסיות בסעודות מצוה, ולערוך בהם שמחות וקידושים. אך כתב בשבט הלוי שאין מועיל היתר זה אלא בסעודות מצוה וכשאין להם מקום אחר אלא דחוק, אבל סעודות של רשות אסור. כְּדֵי שִׁירְאוּ אוֹתָם הָעַם וְתַעֲזֹר רוּחָם ויִשְׁתַּדְּלוּ לְבִנְיָתָא. וכתב במשנה ברורה (סי' קנא סק"ל) שלפי זה אם סתרו את בית הכנסת במקום זה ובנו אותו במקום אחר, ואין בדעתם עוד לבנות במקום הראשון, אין צריכים לתלוש את העשבים ולהניחם שם, כיון שכבר בנו במקום אחר, אלא יעשו גדר סביב המקום שלא יבואו לזלזל בו, ואם הוא במקום שאפשר למכרו ימכרוהו.

הלכה יב: כתב המשנה ברורה (סי' קנב סק"ג) שכמו כן בבית הכנסת שהיה מושכר להם לזמן, ורוצים לשכור אחר במקומו, אין להם לסלק את עצמם מהמקום הראשון עד שישכרו אחר תחתיו. בביאור הלכה (סי' קנב ד"ה דינא) מצדד שבאופן שרוצים להרחיב את בית הכנסת, ואי אפשר בענין אחר מותר להם לסתור את הכותל, וכתב בשו"ת הר צבי (או"ח סי' עה) שכמו כן מותר לסתור בכּוֹתֵל לשם בניית חלונות או פתחים, כשהוא לצורך בית הכנסת. כתב במשנה ברורה (סי' קנב סק"א) כשם שאסור לסתור את בית הכנסת, כך אין לסתור גם את כלי הקודש שבבית הכנסת, ולכן אין לסתור את ארון הקודש, הבימה, עמוד החזן, השולחנות והספסלים וכדו'.

הלכה יד: כתב בשו"ע הרב (סי' לד סעי' ט) שלא אסרה תורה הורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה רק בקודשי מזבח ובדק

דווקא כשחרבו מאלהין, אבל אם חללו הגויים והחריבו פוקעת קדושתם, ומטעם זה כתב לגבי בתי כנסיות באירופה ובשאר מקומות שהחריבו הגויים ואי אפשר לבנותם, וגם אין עבור מי לבנות משום שלא נשארו יהודים באותם המקומות, שאין חיוב להשתדל לשמור על קדושת המקום, ואם השלטונות החזירו את המקום לרשות הקהילה מותר להם למכור או להשכיר את המקום כיוון שאין בהם קדושה. כתב בשו"ע (סי' קנא סעי' יא), שאם התנו בשעת שבנו את בית הכנסת שיוכלו להשתמש בו, מועיל להם תנאי זה ומותר להם להשתמש בו לאחר חורבנו תשמיש שאינו מגונה, אבל בזמן יישובו קודם שחרב אין מועיל תנאי. וכן אין מועיל תנאי זה אלא לבתי כנסיות שבחוץ לארץ, אבל בתי כנסיות שבארץ ישראל אין מועיל להם תנאי כלל. ובטעם החילוק כתב במשנה ברורה (סי' לז) שבתי כנסיות שבחוץ לארץ מועיל להם תנאי משום שאין קדושתם עולמית שהרי בביאת הגואל תפקע קדושתם. והטעם שמועיל להם התנאי כשנחרבו אף שעדיין לא בא הגואל כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' לג) שגדר התנאי הוא שאין בית הכנסת קדוש אלא לזמן שיהיה בו יישוב ישראל ויתפללו בו, ולכן בבוא הגואל או כשהוא חרב כיון שאין בו יישוב פוקעת קדושתו. בביאור הלכה (ד"ה אבל בישובו) כתב על פי דברי הראשונים, להתיר להשתמש בבתי כנסיות כשעשו בהם תנאי גם בזמן יישובם, אך דווקא בשעת הדחק. וכן כתב (ד"ה אבל בבתי) להתיר שימוש גם בבתי כנסיות שבארץ ישראל כשבנו על תנאי. וכתבו באגרות משה (ח"א סי' מה) ובשבט הלוי (ח"ט סי' כט) שעל סמך זה נוהגים בזמננו לאכול ולשתות בבתי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי ו' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים קמ"ה

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

- 1 לבדו, שדרגת קדושתם גדולה יותר, מְכַרְוּ תַמְשִׁין לִוְקָחִין
2 בדמיהם סֵפֶר תּוֹרָה שְׁקֻדְשָׁתוּ גְדוּלָה מְכֻלָּם. אָכַל אִם מְכַרְו
3 סֵפֶר תּוֹרָה אֵין לִוְקָחִין בְּדָמֵיו אֶלְאָ סֵפֶר תּוֹרָה אַחַר, ואף
4 על פי שדרגת שניהם שווה, מכל מקום כיון שְׁאֵין שָׁם דבר
5 שהִקְדָּשָׁה שֶׁלֹּם לְמַעְלָה מִקְדָּשֵׁת סֵפֶר תּוֹרָה, די בכך שיקנו ספר
6 תורה אף שדרגתו שווה. וְכֵן בְּמִוֹתְרֵיהֶן – במותר הדמים שנשארו
7 בידם לאחר שקנו דבר אחר, לא יקנו אלא דבר שְׁקֻדְשָׁתוּ גְדוּלָה
8 יותר.
9 טו. וְכֵן אִם גָּבוּ מִן הָעָם מְעוֹת כְּדִי לְכַנּוֹת בֵּית הַמִּדְבָּר
10 או בֵּית הַכְּנָסֶת, או שגבו מעות כדי לְכַנּוֹת תְּבָה או מִטְפַּחַת
11 וְתִיק אֶף לִסְפֵר תּוֹרָה, או כדי לְכַנּוֹת סֵפֶר תּוֹרָה, ולאחר הגביה רָצוּ
12 לְשִׁנּוֹת פֶּל שְׁגָבוּ – להשתמש בכל המעות שגבו למטרה אחרת,
13 אֵין מְשַׁנִּין אוֹתוֹ – אין להשתמש במעות לקנות בהם דבר אחר,
14 אֶלְאָ באופן שתהיה למעות עליה בדרגה מִקְדָּשָׁה קְלָה לְקִדְשָׁה
15 תְּמוֹנָה מְמֻנָּה, ויכולים לקנות בהם דבר שְׁקֻדְשָׁתוּ יִתְרָה מִהַדְרָב
16 שֶׁעֲבֹרוּ גָבוּ אֶת הַמְּעוֹת. אָכַל אִם כָּבַר עָשׂוּ מֵה שְׁגָבוּ לְעִשׂוֹתוֹ
17 – שקנו במעות את הדבר שֶׁעֲבֹרוּ גָבוּ אֶת הַמְּעוֹת, וְהוֹתִירוּ –
18 שְׁנוֹתָרוּ לָהֶם דָּמִים לְאַחַר הַקְּנִיָּה, מְשַׁנִּין אֶת הַמִּוֹתֵר לְכָל מֵה
19 שְׁיָרְצוּ וּמוֹתֵר לְהוֹרִידִם מִקְדוּשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קְלָה. וְכָל קְלֵי
20 בֵּית הַכְּנָסֶת כְּגוֹן הַבִּימָה שְׁעוּמִידִים עֲלֶיהָ בְּשַׁעַת קְרִיאַת הַתּוֹרָה,
21 דְרַגַּת קְדוּשָׁתָם כְּקְדוּשַׁת בְּבֵית הַכְּנָסֶת. הַפְּרֻקֶּת שְׁעַל הָאֶרֶץ
22 שְׁמִנִּיחִין בּוֹ הַסְּפָרִים, – הַפְּרוּכַת שֶׁלִּפְנֵי אֶרֶץ הַקּוֹדֵשׁ שְׁבִתוּכָה
23 מוֹנָחִים סְפָרֵי הַתּוֹרָה, דְרַגַּת קְדוּשָׁתָהּ כְּקְדוּשַׁת הַמִּטְפַּחֲחוֹת
24 שְׁעוּטָפִים בָּהֶן אֶת הַסְּפָרִים – סְפָרֵי הַתּוֹרָה. וְאִם הִתְנוּ עֲלֵיהֶן –

פניני הלכה

הלכה טז: כתב המשנה ברורה (סי' קנ"ג ס"ק כה) שהסכימו האחרונים במקום שרבים עוברים ושבים בו, והם נכנסים לבית הכנסת בדרך עראי ולא בדרך קבע, נקרא בית הכנסת של כפרים, ורק מקום שבאים אליו רבים מבני העולם ומשתהים בו דרך קבע, נקרא בית הכנסת של כרכים שנבנה על דעת אנשי העולם נכגון מקום שהסוחרים מתקבצים בו בתדירות לסחורה ובאותו הזמן קובעים עצמם בבית הכנסת הזה, או בית הכנסת שמתקבצים בו רבים בשביל החכם שנמצא בו. וראה עוד בדבריו (שם) לענין בית כנסת שבכרך, שעושים בעלי האומנויות לעצמם.

הלכה יז: כתב המשנה ברורה (סי' קנ"ג ס"ק נה), שארבעה תשמישים אלו, מרחץ, בורסקי, בית טבילה ובית הכסא, כיון שהם מגונים מאוד אסור לעשותם במקום שהיה בו בית הכנסת, אפילו אם נפל הבנין ונשארו במקום רק תל. וכמו כן אסור לזרוע במקום משום שגם זה הוא גנאי למקום. עוד כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ב סי' מה) שכמו כן אין למכרו לצורך בית תפלה של נכרים, שכן חשוב הדבר תשמיש של ביזיון, והרי זה גנאי יותר גדול מארבעה דברים אלו. ואם התנו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר. וכתב המשנה ברורה (סי' קנ"ג ס"ק נה) שלכתחילה צריך להיזהר שלא למכור לדברים אלו. ובשו"ת אמרי יוסף (ח"ב סי' לב) כתב שביותר יש להחמיר שלא למכור לנכרי מפני שיש בזה חילול ה', ויש לחשוש שיעשהו בית תפלה,

הבית שמועלים בהם, אבל בשאר הקדושות שאין בהן משום מעילה אין האיסור אלא מדברי סופרים. כתב בביאור הלכה (סי' קנ"ג ס"ק ד"ה לא ימכרו) שמסתבר שאין ההיתר למכור בית הכנסת על מנת להעלות את דמיו בקדושה, אלא כאשר יש להם בית הכנסת אחר, אבל אין להם בית הכנסת אחר בעיר אסור, שהרי כופים על בניית בית הכנסת כדי שיהיה להם מקום מקדש מעט להתפלל בו, ואין לבטל את בית הכנסת בשביל לקנות תיבה. בשו"ע (סי' קנ"ג ס"ד) כתב אודות מכירת בית הכנסת וכדו' כדי לקנות דבר השווה לו בקדושתו, שיש אוסרים [ולשיטתם צריך דווקא לעלות הדמים בדרגה, ורק בספר תורה הותר לקנות ספר אחר כיון שאין קדושה למעלה ממנו. משנה ברורה (סק"ט)], ויש מתירים כיון שאינו מוריד את הדמים מדרגת קדושתם. ובמשנה ברורה (סי' יא) כתב שאין מחלוקתם אלא בדיעבד אם מכר, אבל לכתחילה ודאי אין למכור בכדי לקנות דבר השווה בקדושתו.

הלכה טז: אבל אם עשו מה שגבו לעשותו והותירו משנין המותר לכל מה שירצו. וכתב במשנה ברורה (סי' קנ"ג ס"ק יד) שההיתר להשתמש במותר הוא אפילו לדבר שאין בו קדושה כלל, אלא שהוא צרכי ציבור, והטעם בזה כי מכיון שעשו כבר במעות את מה שרצו אנשי העיר, מותר להשתמש במותר אפילו לצרכי הרשות. וראה עוד בזה בספר צדקה ומשפט (פ"ט סעי' כא).

26 גם לתתו במתנה ויצא לחולין, ואף על פי שאין מקבלים דמים
27 תמורתו, משום שְאֵלוֹ לֹא הָיָה לָהֶן לְצַבּוֹר הַנְּהִיָּה – (הנאה)
28 בְּמִתְנָה זוֹ לֹא נִתְּנוּהָ, וכיון שנותנים בוודאי יש להם איוו הנאה
29 מכר, והנאה זו נחשבת כממון שהם מקבלים עבור בית הכנסת. אָבֵל
30 לֹא שׁוֹכְרִין אוֹתָהּ – אין משכירין את בית הכנסת על מנת
31 שישתמשו בו שימושים של חול, וְלֹא מְשַׁכְּנִין אוֹתָהּ – אין
32 נותנים אותו כמשכון בשביל הלוואה, מכיון שגוף בית הכנסת לא
33 נמכר ועדיין עומד הוא בקדושתו, ואין להשתמש בו שימושי חול.
34 וְכֵן כְּשׁוֹטְרִין בְּתֵי כְּנִסְיוֹת שְׁעוּמֵדִים לִפְּלוֹל עַל מִנֵּת לְכַנּוֹתָן,
35 מְתָרִין לְמַכּוֹר אֶת הָאֲבָנִים, העצים, והעפר של בית הכנסת, וְכֵן
36 מוֹתֵר לְהַחֲלִיף אותם באבנים או עצים אחרים, וְכֵן מוֹתֵר לְתַן
37 בְּמִתְנָה אֶת הַלְּבָנִים וְהָעֵצִים וְהָעֶפֶר שֶׁלָּהֶן, ויוצאים בכך
38 לחולין ומותר להשתמש בהם שימושים של חול, כיון שקדושתם
39 פוקעת מהם ונתפסת בתמורתם. אָבֵל לְהַלְוֹתָן אֶסוּר, מפני שלא
40 פקעה הקדושה מהם ונשארו בקדושתם, שְׁאִין הַקְּדוּשָׁה עוֹלָה
41 מִהֵן אֶלָּא בְּאוֹפֵן שֵׁשׁ דְּמִים – (כסף), ואו פוקעת הקדושה מהם
42 ונתפסת בדמים, או בְּאוֹפֵן שֶׁקִּיבְלוּ הַנְּהִיָּה – (הנאה) שְׁהִיא כְּדָמִים
43 וכדלעיל.

כא. רְחוּבָה שֶׁל עִיר, אֵף עַל פִּי שְׁהָעָם מִתְּפַלְּלִין בּוֹ בְּשֶׁבַע
44 הַתְּעֻנּוֹת צִבּוֹר הָאֲחֵרוֹנוֹת שֶׁמִּתְּעַנִּים בּוֹמֵן עֲצִירַת גְּשָׁמִים,
45 שִׁיּוּצֵאִים בָּהֶם לְהַתְּפַלֵּל בְּרַחוּבָה שֶׁל עִיר, וּבְמַעֲמָדוֹת שֶׁהִיוּ אֲנָשִׁי
46 הַמַּעֲמָד מִתְּאֲסָפִים לְהַתְּפַלֵּל, מִתְּפַלְּלִים שֶׁם לַפַּעַמִּים מְפַנֵּי
47 שֶׁהַקְּבוּץ הִיָּה רַב – שֶׁהִיוּ מִתְּאֲסָפִים צִבּוֹר גָּדוֹל, וְאִין בֵּית
48 הַקְּנִסֵּת מְכִיל אוֹתָם, וְהִיוּ מִקְצָתָם נִשְׂאָרִים בַּחוּץ וּמִתְּפַלְּלִים
49 בְּרַחוּב, אִין בּוֹ – (ברחובה של העיר) קְדוּשָׁה מְפַנֵּי שְׁהוּא עֲרָאִי
50

1 יעשה אותו לא בֵּית הַטְּבִילָה – מקוה, וְלֹא בֵּית הַמִּיָּם לִכְבֵּס
2 בו בגדים, מפני ששימושים אלו יש בהם ולוול וגנאי. וְאִם הִתְּנוּ
3 שְׁבָעָה טוֹבֵי הָעִיר – (תלמידי חכמים, אנשי תורה ואנשי מעשים
4 טובים) בְּמַעֲמָד אֲנָשִׁי הָעִיר בְּשַׁעַת מְכִירָה – כלומר שהמכירה
5 נעשתה בפני אנשי העיר ועל דעתם, והתנו שבעה טובי העיר
6 שְׁיִהְיֶה הַלּוֹקַח מְתָר לְעֵשׂוֹת בּוֹ כָּל אֵלוֹ – שיוכל להשתמש
7 גם תשמישים אלו של גנאי, מְתָר לְלוֹקַח לְעֵשׂוֹת בְּבֵית הַכְּנִסֵּת
8 כרצונו.

יח. וְכֵן אִם הִתְּנוּ שְׁבָעָה טוֹבֵי הָעִיר בְּמַעֲמָד אֲנָשִׁי הָעִיר
9 עַל הַדְּמִים שֶׁקִּיבְלוּ תְּמוֹרַת בֵּית הַכְּנִסֵּת, וּנְתַחֲלַלָה קְדוּשָׁתוֹ עֲלֵיהֶם,
10 והתנו שלא תחול הקדושה בכל הדמים, אלא מוֹתֵר הַדְּמִים
11 שִׁישְׂאָרוּ לְאַחַר שִׁקְנוּ בָהֶם תִּיבָה וּכְדוּמָה שְׁיִהְיוּ חֲלִין, הָרִי אֵלוֹ
12 (הדמים שנתרו לאחר הקניה) חֲלִין, ולא נתפסה בהם קדושת בית
13 הכנסת. וְכִשְׁלוֹקְחִין הַדְּמִים שֶׁקִּיבְלוּ תְּמוֹרַת בֵּית הַכְּנִסֵּת, וּבּוֹנִין
14 מִהֶם בֵּית הַכְּנִסֵּת אַחֵר, או שְׁקִנּוּ מִהֵן תְּבָה או מְטַפַּחַת
15 וְתִיק או סְפָרֵי חֲמֻשִׁין או סֵפֶר תּוֹרָה, וכמבואר לעיל (הלכה
16 יד). הַשְּׂאָר – מותר הדמים שישאר לאחר הקניה יְהִיָּה חֲלִין כְּמוֹ
17 שְׁהִתְּנוּ שֶׁבַע טוֹבֵי הָעִיר, וְיַעֲשׂוּ בּוֹ מַה שְׁיִרְצוּ.
18

יט. וְכֵן אִם קָבְלוּ עֲלֵיהֶן כָּל אֲנָשִׁי הָעִיר או רַבָּם, אָדָם
19 אֶחָד שִׁיהִיָּה אַחֲרָאֵי עַל עֲסָקֵי הַצִּבּוֹר וַיַּעֲסוֹק בְּכָל צְרִכְיהֶם, כָּל מַה
20 שְׁעָשָׂה עֲשׂוּי וְיִכּוֹל הוּא לְמַכּוֹר אֶת בֵּית הַכְּנִסֵּת, וּמוֹכֵר וְנוֹתֵן
21 לְבַדּוֹ וְאִינוּ צִרִיךְ אֶת שֶׁבַע טוֹבֵי הָעִיר, אלא עושה הוא כְּפִי מַה
22 שְׁיִרְצָה בְּעִנְיָו, וְיִתְּנָה כְּפִי מַה שְׁיִרְצָה בְּעִנְיָו לְהַתְּנוֹת.
23

כ. כְּשֶׁם שֶׁמְתָר לָהֶן – לשבעה טובי העיר לְמַכּוֹר בֵּית הַכְּנִסֵּת
24 ויוצא הוא בכך לחולין, כְּפִי נִתְּנוּ אֹתוֹ בְּמִתְנָה – מותר להם
25

פניני הלכה

דעת היחיד, וכן הדמים שניתנים לבניינם אפילו על ידי אחרים שאינם מבני המקום ניתנו על דעתם. **הלכה כ:** כך נותנים אותו במתנה. וכתב המשנה ברורה (סי' קנג ס"ק סח) שגם אם עדיין לא היה להם הנאה אלא הם מקווים שתהיה להם הנאה ממנו גם כן מותר. ואסור לתת לאנשי עיר רחוקה שבוודאי לא נהנו מהם בעבר ולא ייהנו מהם לעולם. אבל מותר לתת להם במתנה על מנת שיתפללו בתוכה וישאר בית הכנסת בקדושתו. **ולא ממשכנין אותה.** ובביאור הלכה (סי' קנג ס"א ד"ה למשכנן) הביא בשם תשובת בית דוד, שמתיר למשכן חפצי כסף של קודש כדי שיהיה למלוה לבטחון להלוואתו, ובלבד שלא ישתמש בהם.

הלכה כא: מפני שלא קבעו אותם לתפילה בלבד. ומטעם זה כתב בשו"ע (סי' קנד ס"ב) שצִבּוֹר הַשׁוֹכֵר בֵּית הַתְּפִלָּה בּוֹ, אִין לְבֵית זֶה דִּין בֵּית הַכְּנִסֵּת. ובמשנה ברורה (שם סק"ד) מבאר שמכיון שבתום זמן השכירות יכול בעל הבית שלא להשכיר להם עוד, אם כן אין זה אלא עראי ואין בו קדושה. וראה בדבריו (שם סק"ה) שכתב, שזה דווקא אם שכרוהו רק על מנת להתפלל בו בלבד, אבל אם שכרוהו גם על מנת לעשותו בית מדרש ללמוד בו תורה, יש לו קדושה, משום שזהו קבע כדרך בית מדרש שלומדים ומתפללים בו. ועיין עוד בביאור הלכה (שם) שמביא חילוקי דינים בזה.

ובשעת הרחק שאין מוצאים קונה רק לארבעה דברים אלו אפשר להקל. כתב הרמ"א (סי' קנג ס"ז) שאם מוכרים בפרסום נקרא מעמד אנשי העיר, ואין צריך את הסכמתם המפורשת של כל בני העיר, אלא כל שהיתה המכירה בפרהסיה ולא מיחו בהם אנשי העיר נקרא שנמכר במעמד אנשי העיר.

הלכה יט: כתב בשולחן ערוך (סי' קנג ס"ז) שאם תלו אנשי העיר בדעת היחיד, כלומר שבשעת בניינו נבנה הוא על דעת היחיד, יכול הוא למכור כפי שירצה בהסכמת הציבור אפילו בית הכנסת של כרכים. ובמשנה ברורה (שם ס"ק לה) כתב שאין הדברים אמורים אלא כשכנוהו רק משלהם, אבל אם נדבו אחרים מעות לבניית בית הכנסת אין מועיל מה שתלו הם בדעת היחיד, שמה אין דעתם של אחרים נוחה בזה. בביאור הלכה (סי' קנג ס"ז ד"ה אבל של כרכים) כתב בשם משאת בנימין שבמקום שממנים פרנסים ומנהיגים שינהלו את ענייני הקהל, ויש להם 'מקל ורצועה' בכל עסקי הקהילה, הרי זה כתלו בדעת היחיד, ויכולים למכור אפילו בשל כרכים כשכנוהו רק משלהם ולא תרמו לבניינו גם אנשים שאינם מהקהל. וכתב הביאור הלכה שבזמננו אין לפרנסים כח כזה. ועיין עוד בספר צדקה ומשפט (פי"ד הע' לג) במה שכתב בזה. ולגבי בתי כנסיות של הצדיקים כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' כג אות א) שבזמננו נחשבים הם שנבנו על

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי ז' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים קמז

הרמב"ם המובאר – מהדורת חיטריק

1 – שהתפילה בו אינה דבר תדיר אלא באופן אקראי, ולא נקבע –
2 לא ייחדו את מקומו לשם תפלה. וכן בתים ויצרות שהעם
3 מתפנסין להם לתפלה – בתים ויצרות שהציבור מתאסף בהם
4 להתפלל, אין בהן קדשה, מפני שלא קבעו – לא ייחדו אותם
5 לשם תפלה בלבד, אלא מיוחדים הם למגורים ושאר שימושים,
6 ועראי מתפללין בהן, והתפילה שם היא כפאדם שמתפלל
7 בתוך ביתו, שבודאי לא נתקדש ביתו בכך.

יום חמישי ז' אדר ה'תשע"ה

9 **פֶּרֶק יב**
10 **א.** משה רבנו תקן לישראל שיהיו קוראין בתורה ברבים
11 – ביציבור של עשרה אנשים גדולים, בשבת בשחרית, ובשני
12 ובחמישי בשחרית, כדי שלא ישהו שלשה ימים בלא
13 שמיעת תורה, ועורא הסופר תקן שיהיו קוראים בן גם
14 במנחה בכל שבת אפילו שקראו כבר בתורה בשחרית, משום
15 יושבי קננות – בשביל בעלי החנויות שעוסקים במלאכתם בימות
16 החול ואינם שומעים את הקריאה בשני ובחמישי, ומחמתם תיקן
17 קריאה נוספת. וגם הוא – עורא הסופר תקן שיהיו הקוראים
18 בשני ובחמישי שלשה בני אדם, שבתחילה לא היו קוראים
19 אלא ג' פסוקים לאדם אחד, או ג' בני אדם שלשה פסוקים, והוא
20 תיקן שלא יקראו פחות מעשרה פסוקים בין שלושתם.
21 **ב.** ואלו הן הימים שקוראין בהן בתורה בצבור, בשבתות
22 ובמועדים, ובראשי חודשים ובתעניות ציבור, ובתענית
23 ופורים, ובימים שני ובימים חמישי שבכל שבוע ושבוע, ואין
24 מפטירין בבקרא לאחר קריאת התורה, אלא בשבתות ובקמים

פניני הלכה

משלשה פסוקין. בשו"ע הרב (סי' רפ"ב ס"ד) הביא מחלוקת האם מותר לחזור ולקרוא את אותם הפסוקים לכמה עולים, שיש מתירים, וכמו שנהוג בקריאה של חול המועד סוכות וחנוכה, שכוללים את אותם הפסוקים לכל העולים [אבל אין השני עולה למנין שבעת הקוראים בקריאה של שבת, אלא אם כן הוסיף שלשה פסוקים שלא קרא הראשון לפניו]. ויש שאוסרים לכתחילה לשני לברך על פסוקים שכבר קרא הראשון, וצריך להוסיף שלשה שלא קרא לראשון, ואין ללמוד מסוכות וחנוכה שאי אפשר לקרוא באופן אחר. וכתב שכך נוהגין, מלבד בשמחת תורה שכוללים את הקריאה וסומכים על דעת המתירים. **להתחיל ולסיים בדבר טוב:** כתב הרמ"א (סי' קל"ח ס"א), שצריך לכוון את הקריאה באופן שיתחיל תמיד לקרוא בדבר טוב וכן באופן שיסיים בדבר טוב. ובמשנה ברורה (שם סק"ה) כתב שדבר טוב הכוונה דבר טוב לישראל, אבל טובה של גוי אינה נחשבת דבר טוב. וכן דבר רע נחשב רק דבר שהוא רעת ישראל. והביא מספר חסידים, שאין לקרוא לעיוור או לפיסח בפרשת 'ענקת או שבור' (ויקרא כב, כב). וכן לא יקרא פרשת עריות למי שהוא חשוד על העריות.

הלכה ה: פותח ספר תורה וכו'. וכתב הרמ"א (סי' קל"ט ס"ד) שבשעה שמברך את הברכה הראשונה צריך לסובב את פניו לצד כדי שלא יראה שהוא מברך מתוך הספר. ויסובב את פניו לצד

הלכה א: במנחה בכל שבת. וכתב בשו"ע (סי' רצ"ב ס"א), שקוראים עשרה פסוקים מהפרשה הבאה, ואפילו אם חל יום טוב באמצע השבוע קוראים מהפרשה הבאה ולא מהקריאה של יום טוב.

הלכה ג: בפחות מעשרה אנשים גדולים. וכתב בשו"ע (סי' קמ"ג ס"א), שאם בשעה שהתחילו היו עשרה ולאחר מכן יצאו מקצתם, יכולים לגמור את הקריאה אפילו בלא עשרה. ובמשנה ברורה (סק"ה) כתב שאפילו אם נשאר שם רק שישה יכולים להמשיך בקריאה, ואין צריך רוב ניכר של עשרה. **ואין קוראין פחות מעשרה פסוקים.** וכתב בשו"ע (סי' קל"ז ס"א), שאם נגמר הענין בפחות מעשרה פסוקים אין צריך להוסיף עוד, וכגון בפרשת עמלק (שמות יז, ח"ט) שקוראים בפורים אין מוסיפים עליה אף שאין בה אלא תשעה פסוקים. ובמשנה ברורה (שם סק"ג) הביא את דברי הארחת חיים שלא רצו חכמים להוסיף עוד פסוקים לפרשה זו והשאירו אותה חסרה, כדי לרמוז שמפני שעמלק גרם שאין השם שלם ואין כסאו שלם, כמו שנאמר (שם, טז) 'כי יד על כס יה' [שכתוב 'כס' ולא 'כסא' וגם השם אינו כתוב במלואו, ומכאן שאין הכסא שלם ואין השם שלם עד שיימחה שמו של עמלק. ע"פ רש"י (שם)], כך פרשיותיו יהיו חסרות. וראה ט"ז (שם סק"א). **ולא יקרא הקורא פחות**

קמח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי ז' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

- 1 וְעַד, וְחֹזֵר הַקּוֹרֵא וּמְבַרֵךְ בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ
- 2 הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ
- 3 בְּרוּךְ אַתָּה ה' נֹתֵן הַתּוֹרָה, וְכָל הָעַם עֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן.
- 4 וְאַחַר כֵּן קוֹרֵא עַד שִׁשְׁיָלִים לְקִרְוֹת אֶת קְרִיאָתוֹ, וְגוֹלָל
- 5 הַסֶּפֶר – מַגְלֵג אֶת הַסֶּפֶר וְסוֹגְרוֹ כַּדִּי שֶׁלֹּא יִטְעוּ הַמּוֹן הָעַם שֶׁהוּא
- 6 קוֹרֵא אֶת הַבְּרָכוֹת מִן הַסֶּפֶר, וְאַחַר כֵּן מְבַרֵךְ בְּרוּךְ אַתָּה ה'
- 7 אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֲמֶת חַיִּי עוֹלָם
- 8 נְטֻעָה בְּתוֹכֵנוּ, בְּרוּךְ אַתָּה ה' נֹתֵן הַתּוֹרָה.
- 9 ו. אֵין הַקּוֹרֵא רְשָׁאי לְהַתְחִיל לְקִרְוֹת בַּתּוֹרָה לְאַחַר שֶׁגִּמַּר
- 10 לְבָרֵךְ, עַד שִׁיְכַלֵּה אָמֵן מִפִּי הַצִּבּוֹר – עַד שֶׁהַצִּבּוֹר יִסִּים לְעֵנֹת
- 11 אִמֵּן עַל בְּרַכְתּוֹ. קָרָא וְנְטֻעָה אֶפְלוּ בְּדִקְדוּקָה שֶׁל אוֹת אֲחֵת,
- 12 מִתְחִילִין אוֹתוֹ שִׁקְרָא שְׁנִית עַד שִׁיְקַרְנָה בְּדִקְדוּקָה וְלֹא
- 13 טַעוּת. וְלֹא יִקְרָאוּ שְׁנִים בַּיַּחַד בַּתּוֹרָה, אֲלָא הָאֶחָד יִקְרָא
- 14 לְבִדּוֹ כַּדִּי שִׁיְהִי קוֹלוֹ נִשְׁמָע לְכוּלָם. קָרָא וְנִשְׁתַּתַּק בְּאַמְצַע
- 15 הַקְּרִיאָה, בְּאֹפֶן שֶׁאֵינוֹ יוֹכֵל לְהַמְשִׁיךְ בַּקְּרִיאָה יַעֲמֵד אַחֲרַי תְּחַתְּיוֹ

פניני הלכה

הטעם או בניקוד באופן שאין הענין משתנה אין מחזירים אותו אבל גוערים בו. וכתב במשנה ברורה (שם סק"ד) שכמו כן אם הוסיף או חיסר אות באופן שאין הענין משתנה, וכגון שקרא 'לאהרן' 'הרף' או 'למזרים' 'מצריים', אין מחזירים אותו. אבל אם טעה בניקוד שמשנה את הענין כגון שהחליף 'קלב' ו'חלב', ו'צב' ו'צב' וכדומה, מחזירים אותו. וכן אם טעה בנגינת הטעם באופן שמשנה את הענין צריך לחזור, וכגון שטעה בין טעם 'מפסיק' לטעם 'משרת'. מחזירים אותו. וכתב בשו"ע (סי' קל"ז ס"ג) שבקריאת התורה של שבת בשחרית, אפילו אם כבר החזיר את ספר התורה למקומו מחזירים אותו, וצריך לקרוא את הפסוק שבו היתה הטעות יחד עם עוד שני פסוקים הסמוכים לו. אבל בקריאה של מנחה או בשני וחמישי אין צריך לחזור אם קרא עשרה פסוקים, והטעם בזה מבואר במשנה ברורה (שם סק"ו) משום שקרא 'פסוקים כתקנת חכמים ואין הפסוק שדילג מחובת היום, שהרי יקרא אותו בקריאה של שבת הבאה. קרא ונשתתק וכו' ומברך בסוף. ובשו"ע כתב (סי' קמ"א) שהשני צריך לברך גם בתחילת קריאתו ואחר כך כתב שלהרמב"ם לא יברך בתחילה. וכתב המשנה ברורה (סק"ג) שלדעה שמברך גם בתחילה, מכל מקום אינו חוזר לומר 'ברוכו' אלא רק יאמר הברכה בלבד שהיא עיקר ברכת התורה. וכתב הרמ"א (שם) שכמו כן בזמננו שלא כל אחד מהעולים קורא, אלא הבעל קורא קורא לכולם גם הדין כן. ואם נשתתק העולה ונחלש וצריך אחר לעמוד במקומו, יברך השני ברכה תחילה ויחזור הבעל קורא לקרוא ממקום שהתחיל לקרוא לראשון.

הלכה ז': וצריך אחר לעמוד עמו בשעה שהוא קורא. ובמשנה ברורה (סי' קמ"א ס"ק טז), הביא מנהג הקדמונים שיעמדו שלשה בשעת הקריאה, הגבאי שקורא לעולים לתורה הוא כביכול במקום ה', והקורא הוא כנגד משה, והעולה הוא המקבל את התורה כנגד כל ישראל ובשליחותו.

הלכה ח': שאסור לקרות שלא מן הכתב אפילו תיבה אחת. וכתב בשו"ע (סי' קל"ט ס"ג) שאין להעלות עיוור לקרוא בתורה

שמאל [שהוא ימין הקב"ה העומד כנגדו, שהרי המתפלל רואה את עצמו כאילו שכונה מול פניו, ושמאל האדם הוא צד ימינו של הקב"ה. משנ"ב (שם ס"ק יט)]. אמנם במשנה ברורה (שם ס"ק י"ט) מביא דעת האחרונים שכתבו שהמסובב את פניו נראה כאילו אינו מברך על מה שהוא עומד לקרוא אלא על דבר אחר, ועל כן טוב יותר שלא יסובב את פניו אלא רק יעצום את עיניו ולא יסתכל בתוך ספר התורה בשעת הברכה. ואחר כך אומר ברכו. וכתב בשו"ע (סי' קל"ט ס"א) כתב שצריך לאחוז את הספר תורה בשעת הברכה, ובמשנה ברורה (שם ס"ק לה) שכמו כן בשעת הקריאה צריך לאחוז את הספר תורה. ויאחז בעמודי הספר תורה. ויש נוהגים ביריעות הספר עצמן על ידי מפה. וכל העם עונים ברוך ה' המבורך לעולם ועד. וכתב הרמ"א (סי' קל"ט ס"ו) שאם מברך בלחש ולא שמעו הציבור כשאמר 'ברכו', לא יענו אחריו 'ברוך ה' המבורך', אפילו אם הבעל קורא שמע והוא עונה אחריו, אלא יענו אמן אחר שהבעל קורא יגמור לומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד. וראה בשו"ע (שם ס"ז) שכתב שאחרי שענו הקהל 'ברוך ה' המבורך' צריך המבורך לחזור אחריהם ולומר 'ברוך ה' המבורך' כדי לכלול את עצמו עם ברכת הציבור. חיי עולם נטעה בתוכנו. ובשו"ע (סי' קל"ט ס"י) כתב שנוסח הברכה הוא 'חיי העולם נטע בתוכנו'. וכתב שם ש'תורת אמת' זה תורה שבכתב, ו'חיי העולם נטע בתוכנו' הוא תורה שבעל פה. וכתב במשנה ברורה (שם ס"ק לג) שמהגגנו לומר 'חיי עולם'. ועוד כתב (שם ס"ק לד) ש'נטע בתוכנו' הוא על שם הכתוב (קהלת יב, יא) 'דברי חכמים כדרבנות וכמשמרות נטועים'.

הלכה ו': עד שיכלה אמן מפי הציבור. וכתב במשנה ברורה (סי' קמ"א ס"ק י"ז) שאפילו אם יש מעטים מן הציבור שמאריכים באמן, צריך להמתין עד שסיימו ורק לאחר מכן יתחיל לקרוא, וכתב שמשמעם זה נהגו שהקורא עונה אמן עם הציבור בקול רם, ומאריך באמן קצת יותר מהציבור כדי שיבינו שמתחיל לקרוא ויטו אוזן לשמוע. קרא וטעה אפילו בדקדוק אות אחת מחזירין אותו. וכתב הרמ"א (סי' קמ"ב ס"א) שדווקא אם מחמת הטעות בקריאה הענין משתנה, אבל אם טעה בנגינת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי ז' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים קמ"ט

הרמב"ם המובאר – מהדורת חיטריק

27 עד שִׁיתְרָגְם אוֹתוֹ הַתְּרָגְמָן ולאחר שהתורגמן מסיים לתרגם,
28 הקורא חוֹזֵר וְקוֹרֵא את הַפְּסוּק שֶׁנִּי. וְאֵין הַקּוֹרֵא רִשְׁאֵי
29 לְקֵרוֹת לְתִרְגָּמָן ברצף יתֵר מִפְּסוּק אֶחָד, אלא צריך להפסיק
30 לאחר כל פסוק שיוכל התורגמן לתרגם, מכיון שהוא מתרגם בעל
31 פה ואם יצטרך לתרגם שני פסוקים ברצף הוא עלול לטעות.
32 יא. אֵין הַקּוֹרֵא רִשְׁאֵי לְהִגְבִּיחַ את קולו בשעת הקריאה יתֵר
33 מן הַמְּתִרְגָּם, וְכֵן לֹא יִגְבִּיחַ הַמְּתִרְגָּם את קולו כשהוא
34 מתרגם יתֵר מן הַקּוֹרֵא. וְאֵין הַמְּתִרְגָּם רִשְׁאֵי להתחיל לְתִרְגָּם
35 עַד שִׁיכְלֶה ו- יסתיים הַפְּסוּק מִפִּי הַקּוֹרֵא. וְכֵן אֵין הַקּוֹרֵא
36 רִשְׁאֵי להמשיך לְקֵרוֹת עוד פְּסוּק אֶחָד, עַד שִׁיכְלֶה הַתְּרָגוֹם
37 מִפִּי הַמְּתִרְגָּם. וְאֵין הַמְּתִרְגָּם נִשְׁעָן – אסור למתרגם להישען
38 בשעה שהוא מתרגם, לֹא לְעִמּוּד ו- על העמוד וְלֹא לְקוֹרֵה
39 ו- על הקורה, אֶלָּא עוֹמֵד בִּירְאָה וְאֵימָה, כמו שנתנית התורה
40 היתה באימה ויראה שנאמר (שמות יט טז) וַיַּחֲרֹד כָּל הָעָם, כִּי
41 הקריאה צריכה להיות באימה ויראה, וכשהוא נשען בשעת
42 הקריאה זה נראה כגסות הרוח. וְלֹא יִתְרָגְם התורגמן מִתּוֹךְ
43 הַקְּתָב אֶלָּא עַל פִּה מִשׁוֹם שְׂדֵרֵי תוֹרָה שנאמר בעל פה אסור
44 לאמרם מתוך הכתב, וְכֵן אֵין הַקּוֹרֵא רִשְׁאֵי לְסִיעַ לְתִרְגָּמָן
45 לתרגם, כִּי שְׁלֹא יֵאמְרוּ שֶׁהַתְּרָגוֹם כְּתוּב בַּתּוֹרָה. וְהִקְטָן
46 מְתִרְגָּם עַל יְדֵי הַגְּדוּל – הקטן יכול לתרגם את קריאתו של
47 הגדול, וְאֵינוֹ כְּבוֹד לְגְדוֹל שִׁיתְרָגְם עַל יְדֵי הַקְּטָן – כשהקטן
48 קורא אין זה מן הכבוד לגדול שהגדול יתרגם את קריאתו. וְלֹא
49 יִהְיוּ הַמְּתִרְגָּמִין שְׁנַיִם בְּאֶחָד – שאחד קורא ושניים מתרגמים
50 ביחד את קריאתו, אֶלָּא אֶחָד קוֹרֵא וְרֶק אֶחָד מְתִרְגָּם, שהרי
51 התרגום הוא בשביל שהציבור יבינו, וכאשר יתרגמו שניים הציבור
52 לא יוכל להבין.

1 לְמִקוֹם, רק כשתי הקריאות עוסקות בְּעִנְיָן אֶחָד, וְכַגֹּן
2 הקריאה בפרשת אֶחָד מוֹת (ויקרא טז), וקריאת 'אָף בְּעִשׂוֹר'
3 שְׁבַפְּרִשֶׁת אֶמֶר אֶל הַכֹּהֲנִים (ויקרא כג, כז - לב), ששתי עוסקות
4 בעניני יום הכיפורים. וְהוּא ו- ובלבד 'שְׁלֹא יִקְרָא בְּעַל פִּה
5 בשעה שהוא מדלג, מפני שְׁאֶסוּר לְקֵרוֹת בעל פה שְׁלֹא מִן
6 הַקְּתָב אֶפְלוּ תִּכְּה ו- מילה אחת, וַיִּזְהַר שְׁלֹא יִשְׁקֶה בשעת
7 הַדְּלוּג אֶלָּא יזדרז לגלול למקום שהוא מדלג אליו, כִּי שִׁישְׁלִים
8 הַתְּרָגְמָן תְּרָגוֹם הַפְּסוּק – שכאשר יסיים המתרגם את תרגום
9 הפסוק שדילג ממנו, יוכל כבר להמשיך לקרוא במקום הדילוג, שאין
10 זה מכבוד הציבור שיצטרכו להמתין בשתיקה עד שידלג.
11 ט. כִּיּוֹן שֶׁהַתְּחִיל הַקּוֹרֵא לְקֵרוֹת בַּתּוֹרָה – מיד עם תחילת
12 הקריאה, אֶסוּר לְצִיבוֹר לְסַפֵּר ו- לדבר, וְאֶפְלוּ בְּדַבְּרֵי הַלְּכָה,
13 אֶלָּא הַכֹּל שׁוֹתְקִין וְשׁוֹמְעִין וְשׁוֹמְעִין לְפִי שֶׁהוּא
14 קוֹרֵא, שְׁנֵאמַר (נחמיה א) וְאֶזְנֵי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה/
15 – שהיו מטים את אוניהם לשמוע את הקריאה. וְאֶסוּר לְצַאת מִן
16 הַצִּבּוֹר בְּשַׁעַת שֶׁהַקּוֹרֵא קוֹרֵא – אסור לצאת מבית הכנסת
17 באמצע הקריאה, וְמִתֵּר לְצַאת בֵּין אִישׁ לְאִישׁ – העולים
18 לקריאה, כשהעולה לתורה הקודם סיים את קריאתו והעולה לתורה
19 הבא עדיין לא התחיל לקרוא. וְכִי שֶׁהוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה תְּמִיד
20 וְתוֹרְתוֹ הִיא אֲמוּנָתוֹ – תורתו קבע ואינו עוסק בדברים אחרים,
21 מִתֵּר לוֹ לְעֶסֶק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה בְּשַׁעַת שֶׁהַקּוֹרֵא קוֹרֵא
22 בַּתּוֹרָה.
23 י. מִימֹת עֲזָרָא נִהְגוּ שִׁיְהָא שָׁם – בשעת הקריאה תְּרָגְמָן,
24 שעומד וְתִרְגָּם לְעַם ו- לציבור השומעים ללשון ארמית את מה
25 שֶׁהַקּוֹרֵא קוֹרֵא בַּתּוֹרָה, כִּי שִׁבְיָנוּ את עִנְיָן הַדְּבָרִים, כִּי
26 לשונם היתה ארמית. וְהַקּוֹרֵא קוֹרֵא פְּסוּק אֶחָד בְּלִבָּד וְשׁוֹתֵק,

פניני הלכה

שניים מקרא ואחד תרגום בשעת הקריאה [כיון שהוא מעין מה שקורא שליח ציבור. משנ"ב (שם ס"ק יא)]. אמנם במשנה ברורה (שם ס"ק ט"ו) כתב שראוי להחמיר בזה ולא לעסוק בשום דבר בשעת הקריאה, אפילו אם יש שם עשרה שומעים את הקריאה בלעדיו. אבל בין העליות מותר לקרוא שניים מקרא ואחד תרגום או עם פירוש רש"י.

מפני שאינו יכול לקרוא מן הכתב. והרמ"א שם מביא את דברי המהרי"ל שבזמננו שאין כל אחד מהעולים קורא, אלא הבעל קורא קורא לכולם, אפשר להעלות עיוור כשם שמעלים עם הארץ, ובמשנה ברורה (ס"ק יב) מבאר הטעם שמכיון שהבעל קורא קורא מתוך הכתב, אין מעכב מה שאין העולה קורא מתוך הכתב, שכן הוא שומע ממנו את הקריאה ושומע כעונה.

הלכה ט: כִּיּוֹן שֶׁהַתְּחִיל הַקּוֹרֵא לְקֵרוֹת. ובמשנה ברורה (סי' קמ"ו סק"ד) מביא את דברי המג"א שמצדד לומר שכבר משעה שנפתח הספר אפילו עדיין לא התחיל לקרוא, אסור לדבר. **אסור לספר.** וראה שו"ע (שם ס"ב), שאיסור זה אינו רק בשעת הקריאה אלא אפילו בין העליות, וכתב במשנה ברורה (שם סק"ז) שאין האיסור אמור רק למי שלא שמע עדיין קריאת התורה, אלא גם אם שמע כבר את הקריאה אסור לו לדבר. **אפילו בדבר הלכה.** וכתב המשנה ברורה (שם סק"ה) שאם רואה אדם עובר איסור וצריך להפרישו, צריך לרמוז לו שהדבר אסור, ואם אי אפשר ברמיזה מותר גם לומר לו בדרך קצרה. **ותורתו אומנותו.** הגדר בזה כתב במשנה ברורה (שם סק"ט) שאינו מבטל שום שעה מלימודו. וכתב שבזמננו אין לנו מי שנקרא 'תורתו אומנותו' לענין זה. **לעסוק בתלמוד תורה.** וראה שו"ע (שם) שמביא כמה שיטות שהקילו בזה באופנים מסוימים. וכתב שמותר לקרוא

הלכה י: כִּיּוֹן שֶׁיִּבְנֵנו עִנְיָן הַדְּבָרִים. וראה שו"ע (סי' קמ"ה ס"ג) שבזמננו אין נוהגים לתרגם כיון שהציבור אינו מבין את לשון התרגום. והטעם שאין מתרגמים לציבור בלשון אחרת שיבינו, כתב המשנה ברורה (שם סק"ד) מפני שדווקא התרגום שנאמר ברוח הקודש יש לתרגמו לציבור אבל בלשון אחרת לא. וראה שו"ת חתם סופר (ח"ו סי' פו ד"ה והא), שכתב שאי אפשר בשום אופן לכוון אל האמת בפשטות כונת התורה, בתרגום שאינו מקובל מפי משה רבינו שנאמר לו מפי ה', ודווקא אדם לעצמו יכול לפרש בכל פירוש נאה שירצה, ויקבל על כך שכל שיחה נאה, אבל בציבור אם אינו מכוון אל האמת הוא בכלל 'דובר שקרים'.

הלכה יא: אלא עומד ביראה ואימה. וראה שו"ע (סי' קמ"א ס"א) שכתב, שהקורא צריך לעמוד ואסור לו להישען על הכותל

- 1 **יב.** ולא את כל המקראות שבתורה מתרגמין בצבור,
 2 מעשה ראובן שחילל יצועי אביו (בראשית לה, כב) אין לתרגמו,
 3 מפני כבודו של ראובן. וכן את הפסוקים של ברכת פהנים (במדבר
 4 ו, כב - כז) אין מתרגמים, מפני שהמון העם יטעו לחשוב שהכתוב
 5 הנאמר בו 'ישא ה' פניו אליך', סותר את הנאמר בפסוק (דברים י, יז)
 6 'אשר לא ישא פנים', וכן הפסוקים של מעשה העגל מן הפסוק
 7 (שמות לב, כא) 'ולאמר משה אל אהרן', עד הפסוק (שם, כה) 'ולא
 8 משה את העם' אין מתרגמים מפני כבודו של אהרן, ועוד פסוק
 9 אחר מפרשת העגל (שם, לה) 'ויגף ה' את העם וכו', אין לתרגם
 10 מפני כבודו של אהרן. כל אלו נקראין ולא מתרגמין, וכן נביא
 11 כשמתפטרין במעשה אמנון (שמואל ב' יג), המקום שנאמר
 12 אמנון בן דוד – הפסוק שמוזכר בו דוד (שם, א), לא נקרא ולא
 13 מתרגם – שאין מפטירים בו מפני כבודו של דוד.
 14 **יג.** המפטיר בנביא צריך לקרות בתורה תחלה, מפני כבוד
 15 התורה שיקרא גם בה לפני שקורא בנביא, ודי לו אפלו בשלשה
 16 פסוקים. וחזר המפטיר ונקרא בתורה מה שקרא העולה
 17 שעלה לפניו. ולא יפטיר בנביא – לא יתחיל להפטיר מיד אחר
 18 קריאתו בתורה, אלא ימתן עד שיגלל ספר התורה כדי שלא
 19 יהיו הגוללים טרודים וישמעו את ההפטרות, ולא יפחת בקריאת
 20 ההפטרות מעשרים ואתה פסוק. ואם שלם – (נגמר) הענין
 21 בפחות ממנין פסוקים אלו, אינו צריך להוסיף לקרוא אלא יכול
 22 להפסיק שם. ואם קרא עשרה פסוקים ונתקמן המתרגם דיו
 23 – אינו צריך לקרוא עוד, ואף על פי שלא שלם הענין יכול
 24 להפסיק, מפני שהתרגום גם עולה למנין הפסוקים.
 25 וכשמתפטרין בנביא אחר קורא ואפלו שנים מתרגמין – אם

פניני הלכה

הרמב"א (סי' רפ"ד ס"ה) שלא יאמרו שניים ביחד משום ששני קולות אינם נשמעים. וכתב במשנה ברורה (שם סק"י) שכמו כן לא יקרא אחד מהם פסוק אחד ולאחריו השני פסוק אחר, אלא המפטיר שקרא בתורה הוא צריך לקרוא לבד את כל ההפטרות. ובשו"ע הרב (סי' רפ"ד ס"א) כתב שגם הנוהגים שלא לסמוך על שמיעת ההפטרות מן המפטיר בלבד, אלא קוראים את ההפטרות בעצמם, צריכים להיזהר שלא יקראו בקול רם אלא יאמרו בלחש מילה במילה עם המפטיר. וראה עוד במשנה ברורה (שם ס"ק יא), שאם הציבור קורא בקול רם את ההפטרות ביחד עם המפטיר, ואינם שומעים את ההפטרות ממנו, ברוכותיו שבידך על ההפטרות יהיו לבטלה. וביישוב המנהג שנוהגים בהרבה קהילות ישראל שכל אחד קורא לעצמו, ראה שו"ת חתם סופר (או"ח סי' סח), ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' יב).

הלכה טו: מזכיר ראש חדש. ובשו"ע (סי' רפ"ד ס"ב) מביא מחלוקת אם מזכירים ראש חודש או לא. והכריע שאין מזכירים כלל לא בחתימה ולא בתוך הברכה. וכן כתב בשו"ע הרב (סי' רפ"ד ס"ו). וכן כתב הרמב"א (סי' ת"צ ס"ט) לגבי שבת חול המועד פסח, שאין מזכירים בברכת ההפטרות את החג, שהרי אין ההפטרות באה אלא בגלל השבת.

או על השולחן שקורא בו. ואם הוא בעל בשר נאו שהיה חולה או זקן. משנ"ב (שם סק"ד) מותר לו להישען. וכתב במשנה ברורה (שם סק"ד) שייזהר להישען רק מעט באופן שאם ייטלו את הדבר שהוא נשען עליו, הוא לא ייפול. ואם גם באופן זה אינו יכול לעמוד מותר לו להישען ממש, אך צריך להיזהר שלא להישען על המפה שעל שולחן הקריאה, מכיון שהיא תשמיש קדושה, אלא יישען על השולחן עצמו. וראה (סק"א) שכתב שבדיעבד אם קראה מיושב יצא ואין צריך לחזור.

הלכה יג: חוזר וקורא מה שקרא לפניו. וכתב הרמב"א (סי' רפ"ב ס"ד) שדווקא בשבת ויום טוב מותר להוסיף על מנין הקוראים, המפטיר חוזר על קריאת האחרון. אבל בחול שאסור להוסיף על מנין הקוראים [כגון בקריאה בתענית במנחה וכדו'], השלישי הוא המפטיר. עד שיגלל ספר תורה. ובמשנה ברורה (סי' קמ"ז ס"ק כג) הביא דעת הפרי מגדים שאין צריך להמתין עד שיכרוך על הספר את המפה, אלא יכול להתחיל בהפטרות מיד לאחר שגלל וסגר את הספר. וכתב שמדברי רש"י לא משמע כן. וראה במשנה ברורה (שם ס"ק כב), שצריך המפטיר להמתין ולא יתחיל לברך את ברכות ההפטרות עד שיגלול. אבל בשני וחמישי שאומרים לאחר הקריאה 'יהי רצון' אין צריך להמתין לגולל שישמע זאת, מפני שאין זה אלא מנהג. ובנביא אחד קורא. וכתב

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי ז' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים קנא

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

24 ולהחשיבו למנין הקוראים בשבת או בשאר הימים. וכן המפטייר
25 שעולה לקרוא בנביא, עולה מן המנין – מצטרף למנין הקוראים
26 שהרי קרא בתורה לפני שהוא מפטייר בנביא, ואם הפסיק
27 שליח צבור באמירת קדיש בין העולה המשלים – המסיים את
28 הקריאה ובין המפטייר, כגון שקראו בשבת שישה ואמר השליח
29 ציבור קדיש, אינו עולה – קריאת המפטייר אינה מצטרפת למנין
30 הקוראים. צבור שלא היה בהם מי שידע לקרות אלא איש
31 אחר, עולה וקורא את הקריאה הראשונה ולאחריה יורד מן
32 הבימה למקומו וישוב, כדי שיהיה ניכר שאין זה קריאה אחת
33 וייראה כאילו יש כאן שבעה עולים, וחוזר לבימה וקורא את
34 הקריאה השנייה ולאחריה שוב יורד למקומו וישוב, וכן בקריאה
35 השלישית ובשאר הקריאות עד שיגמר מנין הקוראים של
36 אותו היום.

37 יח. ככל קריאה מאלו הקריאות שקוראים בתורה, כהן קורא
38 הראשון ואחריו עולה לקרוא לוי ואחריו קורא ישאאל.
39 ומנהג פשוט הוא היום, שאפלו אם הכהן הוא עם הארץ
40 קודם הוא לקרות בתורה, ועולה לפני חכם גדול מישאאל.
41 ואחרי שקראו הכהן וחלי כל מי שהוא גדול מחברו בקמחה,
42 קודם הוא לקרות – יש להקדימו בסדר הקוראים, ועל כן יעלו
43 תלמידי החכמים לפני הפחותים מהם בחכמה. והעולה אחרון
44 לקרוא בתורה, שהוא גם גולל את ספר התורה בסיום הקריאה,
45 נוטל שחר כנגד הפל – משום שהוא עוסק במצוה יותר מכולם,
46 לפיכך – מכיון ששכרו גדול משל כולם, עולה משלים אפלו

1 הגאולה ועל בנין ירושלים, חותם בה בונה ורושלים. ברכה
2 שלישית היא תפילה על מלך המשיח שעתיד להעמיד את מלכות
3 בית דוד וחותם בה מגן דוד. וברכה רביעית חותם בה בענין
4 קדשת היום כמו שחזרתם בתפלה – כגון בשבת ואמר מקדש
5 השבת. וכן אם תל ראש חדש להיות בשבת, המפטייר
6 בנביא מקרי גם את ראש חדש בברכה זו פדרף שמזכיר
7 ראש חודש בתפלה.

8 טז. כמה הם הקוראין בתורה, בשבת בשחרית קוראין
9 שבעה, וביום הכפורים שקדושתו פחותה מקדושת השבת
10 קוראים ששה, ובגמים טובים שקדושתם פחותה מקדושת שבת
11 ויום הכיפורים, קוראים חמשה, אין פותחין ממנין זה אבל
12 אם רצו מוסיפין עוד קוראים, ואין חוששים לטרחת הצבור
13 בהארכת התפילה משום שהציבור בטלים בימים אלו ממלאכה.
14 בראשי חדשים ובחלו של מועד שקדושתם פחותה מקדושת
15 יום טוב קוראין ארבעה, בשבת וביום הכפורים בקריאה
16 שקוראים במנחה, וביום שני וביום חמישי ששבעה שבו, ו
17 ובמנחה ובפריים בתפילת שחרית, ובמי התעניות
18 בשחרית ובמנחה, בכל הזמנים האלו קוראין שלשה, אין
19 פותחין ממנין זה ואין מוסיפין עליו, בכדי שלא להקשות על
20 הציבור שעוסקים בימים אלו במלאכה.

21 יז. אשה לא תקרא בתורה בצבור מפני כבוד הצבור, קטן
22 היודע לקרות יודע גם למי מברכין – והוא מגיל שבע או
23 שמונה, עולה ממנין הקוראים – אפשר להעלותו לתורה

פניני הלכה

הלכה זו: קטן היודע לקרות וכו' עולה ממנין הקוראים.
ובמשנה ברורה (סי' רפ"ב ס"ק יא) כתב, שדווקא בשבת אפשר
לצרפו למנין שבעה, אבל אין להעלותו בימים שקוראים רק
שלושה. ומביא דעת העולות שבת שכמו כן אין להעלותו בראש
חודש ביום טוב וביום הכיפורים. ויורד וישוב וחוזר וקורא.
ובשו"ע (סי' קמ"ג ס"ה) לא כתב שצריך לחזור בכל פעם לשבת
במקומו. והטעם מבואר בטור (שם) שדווקא בזמן שהיה נהוג
שרק הראשון מברך תחילה והאחרון מברך לבסוף, היה צריך
לעשות היכר שיראו שיש שבעה קוראים, אבל בזמננו שנהוג
שמברכים בכל קריאה לפנייה ולאחריה, יש לנו היכר בזה למנין
הקוראים.

הלכה יח: כהן עם הארץ קודם לקרות. וכתב השו"ע (סי'
קלה ס"ד) שדווקא עם הארץ שידע לקרוא מתוך הכתב אפשר
להעלותו, אבל אם אינו יודע לקרוא מתוך הכתב אסור לו לקרוא,
משום שאסור לקרוא בעל פה. ובמשנה ברורה (שם ס"ק ט"ו)
כתב שבזמננו שאין כל אחד מהעולים קורא אלא השליח ציבור
קורא לכולם, מותר להעלות גם עם הארץ שאינו יודע לקרוא
מתוך הכתב, שהרי שומע כעונה. וכמבואר במשנה ברורה (סי'
קלט סקי"ב-ג). ובענין נתינת עליה למי שאינו שומר תורה
ומצוות, ראה שו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' יב-כב). כל מי
שהוא גדול מחברו בחכמה קודם לקרות. ולפי זה, העליה
השלישית היא החשובה מכולם [לאחר שקראו הכהן והלווי, וראה

הלכה טז: אבל מוסיפין. וכתב הרמ"א (סי' רפ"ב ס"א) שיש
אומרים שביום טוב אין להוסיף, ורק בשמחת תורה נהגו להוסיף.
והטעם בזה כתב בשו"ע הרב (שם ס"א), שאין מוסיפים ביום
טוב כדי שלא להשוות את מנין הקוראים בו למנין הקוראים
בשבת או ביום הכיפורים, וכן נהגו, ורק בשמחת תורה שהכל
רוצים לעלות לתורה, מוסיפים וסומכים על דעת המתירים. וראה
שו"ע הרב (שם ס"ג) שכתב שיש אומרים שאפילו בשבת אין
להוסיף, משום שדווקא בזמן חכמי המשנה היה מותר להוסיף,
מפני שלא היו כל העולים לתורה מברכים, אלא הראשון היה
מברך לפני קריאתו והאחרון מברך לאחר הקריאה. אבל עכשיו
שנוהגים שכל אחד מן העולים מברך בפני עצמו, אסור להוסיף
כדי שלא להרבות בברכות, משום שאחרי שכבר יצאו ידי חובתם
בשבעה קוראים השאר מברכים ברכה שאינה צריכה. וכתב שאף
שמן הדין אין זו טענה, טוב לחוש לדבריהם וגם בכדי שלא
להטריח את הציבור טוב לתקן שלא לקרוא יותר משבעה קוראים.
אין פותחין ממנין זה ואין מוסיפין עליו. וכתב הרמ"א (סי'
קל"ה ס"א) שאם היו בבית הכנסת שני חתנים ישראלים או שני
בעלי ברית, מותר להוסיף ולקרוא ארבעה, משום שימים אלו
אצלם נחשבים כמועד ובמועד מותר להוסיף בקריאה. ובמשנה
ברורה (שם ס"ג) כתב, שאין נוהגין כן. והטעם מבואר בט"ז
(שם ס"ב), כי הסיבה שאין מוסיפים על מנין הקריאות הוא כדי
לא לעכב את הציבור שעוסקים במלאכה בימים אלו, ואם כן, אף
שלגבם הם ימי מועד הרי לגבי הציבור הם ימי מלאכה.

- 1 גְדוֹל שְׁבַצְבוֹר – טוב שיעלה אחרון מי שהוא גדול בחכמה, אפילו
- 2 שמצד סדר הקראים יש להקדימו לפחותים ממנו, כדי שייטול שכר
- 3 יותר מכולם.
- 4 **יט.** אֵין שָׁם פְּהֵן שיעלה ראשון לקרוא בתורה עוֹלָה יִשְׂרָאֵל
- 5 ראשון, וְלֹא יַעֲלֶה אַחֲרָיו לְוִי כָּלֵל שלא יאמרו על הישראל
- 6 שעלה לפניו שהוא כהן, אֵין שָׁם לְוִי שיעלה שני אחרי קריאת
- 7 הכהן, הִפְתָּן שֶׁקָּרָא רֵאשׁוֹן, חוֹזֵר הוּא עֲצָמוֹ וְקוֹרָא פַּעַם
- 8 שְׁנִיָּהּ בְּמִקוֹם הַלְוִי, ודווקא אותו כהן בעצמו קורא שנית, אֲכָל
- 9 לֹא יִקְרָא אַחֲרָיו פְּהֵן אַחֵר, שְׁמָא יֵאמְרוּ שֶׁהִכְהֵן הָרֵאשׁוֹן
- 10 הִיּה פְּסוּל וְלִפְיֵךְ עֲלֶה אַחֲרָיו פְּהֵן אַחֵר. וְכֵן – מטעם זה לא
- 11 יִקְרָא לְוִי אַחֵר לְוִי, שְׁמָא יֵאמְרוּ אֲחָד מִשְׁנִיָּהֶם פְּסוּל וְכֵן
- 12 עלה חברו.
- 13 **כ.** בְּיַצֵּד סֵדֶר הַקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה עִם הַתְּפִלָּה – מזוה סדר
- 14 התפילה והקריאה ביום שקוראים בתורה. כָּל יוֹם שֵׁישׁ בּוֹ תְּפִלַּת
- 15 מוֹסֵף, אַחֵר שְׁיִגְמַר שְׁלִיחַ צְבוֹר חוֹזֵר הַשִּׁיחַ שֶׁל תְּפִלַּת
- 16 שְׁחִירָתוֹ, אֹמֵר קְדִישׁ שֶׁל אַחֵר הַתְּפִלָּה, וּמוֹצִיא סֵפֶר תּוֹרָה
- 17 וְקוֹרָא לְאַחַד אֶחָד מִן הַצְּבוֹר כַּמִּנְיַן הַקְּרוּאִים שְׁבֵאוֹתוֹ יוֹם,
- 18 וְעוֹלִין וְקוֹרְאִין בַּתּוֹרָה, וְכִשְׁגוֹמְרִין אֶת הַקְּרִיאָה מִחֲזִיר אֵת
- 19 סֵפֶר הַתּוֹרָה לְמִקוֹמוֹ, ואומרים 'אשרי' ולאחר מכן אֹמֵר חֲצִי
- 20 קְדִישׁ וּמִתְּפַלְלִין תְּפִלַּת מוֹסֵף. וְיָמִים שֵׁישׁ בְּהֵן מַלְבָּד
- 21 הַקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה גַּם מִפְּטִיר בְּנֵבִיא וְתְּפִלַּת מוֹסֵף, נְהַגוּ לְאֹמֵר
- 22 קְדִישׁ שֶׁלֹּאֲחֵר הַקְּרִיאָה קִדְּשׁ שְׁיעֲלָה הַמְּפִטִיר, וְיֵישׁ מִקְּוֹמוֹת
- 23 שֶׁנְּהַגוּ לֹמַר אֶת הַקְּדִישׁ אַחֵר הַמְּפִטִיר.
- 24 **כא.** בְּמִנְחָה שֶׁל שֶׁבֶת, ובמנחה של יום הַכְּפֻרִים אַחֵר

פניני הלכה

הלכה יט: אין שם כהן עולה ישראל. וכתב הרמב"ם (סי' קל"ה ס"ו) שכאשר קוראים לו צריך לומר 'במקום כהן' כדי שלא יטעו בו שהוא כהן. וראה שו"ע הרב (סי' ר"א ס"ג) שטוב להקדים את הלוי לישראל אם שניהם שווים בחכמתם.

הלכה כ: נהגו לומר קדיש קודם שיעלה המפטיר ויש מקומות וכו' אחר המפטיר. ובשו"ע (סי' רפ"ב ס"ד) כתב, שנהגים לקרוא לשבעה עולים וגומרים עמהם את הפרשה, ולאחר מכן אומר קדיש וחוזר וקורא עם המפטיר את מה שקרא השביעי. ובמשנה ברורה (סי' י"ט) כתב שנכון לכתחילה להפסיק עם הקדיש בין קריאת המפטיר לשאר העולים כדי להודיע שהמפטיר אינו ממנין שבעת הקוראים. ואף שמצד הדין נפסק כדעת הסוברים שאפשר להחשיב את המפטיר למנין שבעה, נכון לחוש לדעת החולקים שהמפטיר אינו מצטרף.

הלכה כג: אין קוראים בחומשינו בבתי כנסיות. וכתב הרמב"ם (סי' קמ"ג ס"ב) שבמקום שיש ספר תורה אבל אין שליח ציבור שבקי ויודע את נגינת הטעמים בעל פה, נהגים שהשליח ציבור קורא מתוך החומש, והעולה קורא אחריו מתוך הספר תורה הכשר. וכתב במשנה ברורה (שם סק"י) שבזמננו אין נוהגים כן, משום שיש אנשים שאינם יודעים לקרוא בניגון ובטעמים אפילו כשמקריאים להם. אלא נוהגים שאחד קורא מתוך החומש בלחש והשליח ציבור קורא אחריו בקול מתוך הספר תורה. ואין גוללין

משנ"ב (סי' תכ"ח ס"ק יז) שמביא מנהג זה. וראה (סי' קל"ו סק"ה) שכתב שעכשיו המנהג שהגדול שבציבור עולה אחרון. אמנם ראה באר היטב (סי' רפ"ב סק"ג) שהביא ספר הכוונות שהעולה השישי הוא המעולה שבקוראים, והוא ע"פ הזוהר שהביא במשנה ברורה (שם ס"ק יח). וראה משנה ברורה (סי' קל"ו סק"ד) שכתב שדווקא במקומות שאין מוכרים את העליות צריך לקרוא קודם לגדול, אבל במקומות שמוכרים את העליות והמעוות ניתנים לצדקה, יכול הקונה לכבד את מי שירצה. ובשו"ע הרב (סי' רפ"ב ס"ט) כתב שאין איסור להקדים עם הארץ שהוא נכבד ועשיר לפני תלמיד חכם, כי אין זה בזיון לתלמיד חכם, רק כבוד לתורה שמתכבדת באנשים גדולים. לפיכך עולה משלים אפילו גדול שבציבור. ובשו"ע (סי' קמ"ז ס"א) כתב שהגדול שבבית הכנסת שמאותם שקראו בתורה גולל. וכתב במשנה ברורה (שם סק"ו) שיש פוסקים שהגדול גולל אף על פי שלא קרא בתורה. וכתב שכן נהוג היום שנותנים הגלילה גם למי שלא קרא בתורה. וראה עוד בדבריו (שם סק"ז) שהדין לתת לגדול שבהם לגלול הוא רק לכתחילה, ובזמננו אין מדקדקים בזה ונותנים הגלילה גם לאנשים פשוטים. וראה משנה ברורה (שם סק"ה) שגלילה הוא מה שאנו קוראים הגבהה, שקודם לסגירת הספר מגביהים אותו ולאחר מכן גוללים וסוגרים. וראה בדבריו (שם ס"ק י"ח"ט) שהמגביה הוא עיקר הגלילה מפני שהוא אוזו את הספר בידיו, ועל כן יש בהגבהה יותר מצוה מבגלילה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי ח' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים קנג

הרמב"ם המבואר – מהדורת חזיריק

33 תורה בפרשת כי תבוא (דברים כו, א) בשבת שקדם ראש השנה,
34 כדי שתכלה שנה וקללותיה.
35 והמנהג הפשוט הוא, שיהיו קוראין את פרשת 'במדבר סיני'
36 (במדבר א, א) בשבת שקדם, עוצרת ובמקום לקרוא את פרשת
37 'בחוקתי' שבה הקללות שבספר ויקרא, ועוד נוהגים שקוראים את
38 פרשת 'ואתחנן' (דברים ג, כג) בשבת שאחר צום תשעה באב,
39 ואת פרשת 'אתם נצבים' (שם כט, ט) קוראים בשבת שקדם ראש
40 השנה ובמקום לקרוא את פרשת 'כי תבוא' שבה הקללות שבמסנה
41 תורה, ואת פרשת צו את אהרן (ויקרא ו, א) קוראים בשבת שקדם
42 חג הפסח בשנה פשוטה – שאינה מעוברת.
43 לפיכך – לפי שיש להשלים בשנה אחת את כל התורה ולקרא
44 פרשיות מסוימות בזמן המיוחד, לכן יש שכתות שקוראין בהן
45 בתפילת שחרית שני סדרים – פרשיות ביחד. כגון שקוראים
46 את פרשת 'אשה פי תרוע' (שם יב, א) עם פרשת 'וזאת תהיה
47 תורת המצוה' (שם יד, א) באותה השבת. וכן את פרשת 'אם
48 בחקתי' (שם כו, ג) ואת פרשת 'בהר סיני' (שם כה, א) גם קוראים
49 באותה שבת, וכיוצא בהן – כגון פרשת 'ויקהל' (שמות לה, א) עם
50 פרשת 'פקודי' (שם לח, א), והטעם שמצרפים את קריאת הפרשיות
51 כדי שישלימו את קריאת כל התורה בשנה אחת, כי מספר
52 הפרשיות שבתורה גדול יותר ממספר השבתות שבשנה, ויקראו
53 אותן הסדרים בעונתן – ומצרפים את הפרשיות באופן שעל ידי
54 חיבורן יקראו את הפרשיות שיש להן זמן מיוחד בזמן.
55 ג. במקום שמפסיקין לקרוא בתורה בשבת בתפילת שחרית,
56 שם קוראין בזמנים הבאים: בתפילת מנחה של שבת, וביום שני
57 וביום חמישי בשבוע שלאחר מכן, ולשבת הבאה בתפילת
58 שחרית. כיצד קוראים בזמנים אלו, בשבת הראשונה של תחילת
59 המחזור של קריאת התורה שבכל שנה (שהיא השבת שלאחר חג
60 סוכות), קוראין בתפילת שחרית בסדר – (בפרשת) בראשית
61 (בראשית א, א - ו, ט). בתפילת מנחה של אותה שבת קוראין מפרשת
62 'אלה תולדות נח' (בראשית ו, ט) עשרה פסוקים – (פסוקים או
63 יותר. וכן ביום שני וכן ביום חמישי בשבוע שלאחריו, קוראים
64 פרשת נח. וכן עושים לשבת הבאה אחריה, בתפילת שחרית
65 מתחילין מפרשת 'אלה תולדות נח', וקורא עד סוף הסדר
66 – הפרשה, וממשיך במנחה מהיכן שסיים בשחרית וכו', ועל דרך

1 כד. כל הגולל ספר תורה גוללו מבחוני – הגולל מחזיק את
2 ספר התורה כשהכתב כנגד פניו, ומתחיל את הנחת המטפחת ושבה
3 קושרים את ספר התורה) סביב הספר מצדו החיצוני של הספר כלפי
4 פנים, וכשהוא מנהיגו – כשהוא מסיים את קשירת המטפחת
5 סביב הספר ומהדק את הקשר, מנהיגו מבפנים – באופן שהקשר
6 יישאר בצדו הפנימי של הספר כלפי הכתב, וצריך להעמידו על
7 התפר – כשמהדקו לאחר הקריאה על מנת להניחו חזרה במקומו,
8 צריך שיהיה התפר המחבר את היריעות באמצע בין שני העמודים.
9 מקום שמוציאין את הספר תורה לאחר שקוראין בו,
10 ומוליכין אותו לבית אחר להצניעו שם, אין הצבור רשאין
11 לצאת מבית הכנסת עד שיצא ספר התורה, וילוו אותו
12 ובהילכתם יהיו הן אחריו כדי לכבדו, עד המקום שמצניעין
13 אותו בו.

יום שישי ח' אדר ה'תשע"ה

פרק יג

16 א. המנהג הפשוט בכל ישראל – המנהג שהתפשט בכל
17 קהילות ישראל, שמשלימין את קריאת כל התורה במשך שנה
18 אחת. וכיצד משלימים? מתחילין את קריאת התורה בשבת
19 שאחר חג הסוכות, וקוראין בשבת זו בסדר – (בפרשת)
20 'בראשית' (בראשית א, א). בשבת השנייה קוראים את פרשת 'אלה
21 תולדות נח' (שם ו, ט), ובשבת השלישית קוראים את 'ויאמר ה'
22 אל אברם' – פרשת 'לך לך' (שם יב, א), וקוראין והולכין –
23 וממשיכים וקוראים בכל שבת ושבת על הסדר הזה, שבכל שבת
24 קוראים פרשה אחת עד שגומרין את קריאת כל התורה בחג
25 הסוכות – ביום טוב אחרון של החג (שמחת תורה). ויש מי שנוהג,
26 שמשלים את התורה רק פעם אחת במשך שלש שנים – על
27 ידי שקורא בכל שבת ושבת רק שליש מהפרשה. ואינו מנהג
28 פשוט – מנהג זה לא התפשט בקהילות ישראל, אלא משלימים את
29 התורה כל שנה.
30 ב. עוצרת הסופר תקן להם לישאל שיהיו קוראין בתורה
31 את הקללות שבספר ויקרא (ויקרא כו, א) בשבת
32 שקדם עוצרת – חג השבועות, ושיקראו את הקללות שבמסנה

פניני הלכה

הציבור נשאר בבית הכנסת מותר ליחיד לצאת. וראה פרטי דינים נוספים בשו"ע ובמשנה ברורה (שם סק"ב).

הלכה ב: והמנהג הפשוט שיהיו קוראין במדבר סיני קודם עצרת. וכתב בביאור הלכה (סי' תכח ס"ד ד"ה במדבר), שיש פעמים שקוראים את פרשת 'נשא' קודם עצרת, כגון בשנה מעוברת כשקוראים קודם פסח בפרשת 'אחרי מות', קוראים קודם שבועות בפרשת 'נשא'.

הלכה ג: הרמ"א (סי' קלה ס"ב) כתב, שאם ביטלו בשבת אחת את קריאת התורה של אותה השבת, ישלימו בשבת אחרת. ובמשנה ברורה (סק"ו) הביא את דעות האחרונים האם כשביטלו

ספר תורה בציבור שלא יטריח עליהם. וראה שו"ע (סי' קמ"ד ס"ג) שכתב שאם אין להם אלא ספר אחד וצריכים לקרוא בשני ענינים, אין קוראים את המפטר מתוך החומש או בעל פה, אלא גוללים את הספר למקום השני. וכתב במשנ"ב (שם ס"ק טז) שהטעם הוא כי מסתבר שהציבור מוחל על כבודו, כדי שיוכלו לקיים את קריאת המפטר כדן.

הלכה ד: אין הציבור רשאין לצאת עד שיצא ספר תורה. וראה שו"ע (סי' קמט ס"א) שכתב שגם כאשר מצניעים את הספר תורה בבית הכנסת ולא מוציאים אותו לבית אחר, אסור לציבור לצאת עד שיצניעו את הספר תורה מפני כבוד התורה. וכתב הרמ"א שאין איסור זה נאמר אלא לציבור אבל אם

34 המתחילה בפסוק וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה מִתָּר חֲדָשׁ (שמואל א' כ, 34)
 35 יחמב.)
 36 ה. כָּל הַעוֹלָה כְּדֵי לְקָרוֹת בְּתוֹרָה, פּוֹתָחַ – מתחיל לקרוא
 37 בְּדָבָר טוֹב, וְחוֹתֵם – מסיים את הקריאה בְּדָבָר טוֹב. אָבֵל
 38 כשקוראים בתורה בְּפָרְשַׁת הָאָזִינוּ (דברים לב, א"ח) לא מקפידים
 39 על כך, אלא העולה הָרִאשׁוֹן קוֹרֵא מתחילת הפרשה עד הפסוק
 40 זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם' (שם לב, ז), והעולה הַשֵּׁנִי מִתְחִיל לקרוא
 41 מֵהַפְּסוּק זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם' עד הפסוק יִרְכְּבֵהוּ על במתי ארץ'
 42 (שם לב, יא), והעולה הַשְּׁלִישִׁי קורא מֵהַפְּסוּק יִרְכְּבֵהוּ על במתי
 43 ארץ' עד הפסוק וַיִּרְא ה' וַיִּנְאֹץ' (שם לב, יט), והעולה הַרְבִּיעִי
 44 קורא מִן הַפְּסוּק וַיִּרְא ה' וַיִּנְאֹץ' עד הפסוק לוֹ חֲכָמוּ יִשְׁכִּלוּ
 45 זאת' (שם לב, כט), והעולה הַחֲמִישִׁי קורא מֵהַפְּסוּק לוֹ חֲכָמוּ
 46 יִשְׁכִּלוּ זאת' עד הפסוק פִּי אָשָׂא אֶל שָׁמַיִם יְדִי' (שם לב, מ),
 47 והעולה הַשְּׁשִׁי קורא מִן פִּי אָשָׂא אֶל שָׁמַיִם יְדִי' עד סוֹף
 48 הַשְּׁרִירָה. וְלָמָּה פּוֹסְקִין בָּהּ – בפרשת האזינו בְּעֵינֵינוּ אֵלּוּ אֵף
 49 שנתבאר לעיל שיש לסיים בדבר טוב, מִפְּנֵי שֶׁהִיא –] פרשת
 50 האזינו תוֹכְחָה לעם ישראל על מעשיהם כְּדֵי שֶׁיִּתְחַזְּרוּ הָעַם
 51 בְּתִשׁוּבָה.
 52 ו. שְׁמוֹנָה הַפְּסוּקִין שְׁכַתוּבִים בְּסוֹף הַתּוֹרָה (דברים לד, ה"ב),
 53 מִתָּר לְקָרוֹת אוֹתָן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת גַּם בְּפָחוֹת מַעֲשֵׂהָ – כשאין
 54 עשרה אנשים בבית הכנסת. אָף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל תּוֹרָה וּמִפִּי מִלְּשָׁה
 55 מִפִּי הַגְּבוּרָה הֵן – שפסוקים אלו הם בכלל התורה, שגם הם
 56 נאמרו מפי משה רבנו, ששמע מפי הגבורה, ומדוע נשתנו פסוקים
 57 אלו מכל התורה, שבכל התורה לא קוראים בפחות מעשרה
 58 כמבואר לעיל (פ"ב ה"ג), ואת פסוקים אלו אפשר לקרוא גם בפחות
 59 מעשרה, אלא שהוֹאִיל וּמִשְׁמַעֲן שֶׁהֵן אֲחֵר מִיתַת מִלְּשָׁה –
 60 שמשמעות הפסוקים העוסקים בזמן שאחר פטירת משה משמע
 61 שמשא לא כתבם, שהרי הם נכתבו לאחר פטירתו, ואף שבאמת
 62 משה כתבם הֲרֵי נִשְׁתַּנּוּ מִחַמַּת מִשְׁמַעוֹתָם גַּם בְּדִבְרֵם, וּלְפִיכֶן
 63 מִתָּר לִיחִיד לְקָרוֹת אוֹתָן.
 64 ז. קְלָלוֹת שְׁכַתוּבוֹת בְּתוֹרַת פְּהִינָם –] ספר ויקרא] בפרשת
 65 'בחוקותי' (ויקרא כד, יד - מ), אֵין מִפְּסִיקִין בְּהֵן – באמצע קריאתם
 66 כדי לקרוא לעולה אחר, אֶלְא עוֹלָה אֶחָד קוֹרֵא אוֹתָן מתחילתם

1 זו קוֹרְאִין כָּל הַשָּׁנָה – ובאופן זה קוראים כל השנה, בכל תפילת
 2 שחרית של שבת קורא פרשה אחת, ובמנחה ממשיך עשרה פסוקים
 3 או יותר מהפרשה שלאחריה, וכן בימי שני וחמישי של השבוע הבא.
 4 ומִפְּטִירִין בְּכָל שַׁבָּת וְשַׁבָּת בְּנִבְיָא – קוראים את קריאת
 5 ההפטרָה בנביא בכל שבת לאחר קריאת התורה, מִצֵּיִן הענין
 6 שְׁקָרְאוּ בו בְּתוֹרָה.
 7 ד. בְּרִאשֵׁי חֲדָשִׁים סדר הקריאה הוא, שהקורא הָרִאשׁוֹן קוֹרֵא
 8 שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים מִפְּרָשַׁת 'צו את בני ישראל וכו' (במדבר כח, א"ג),
 9 וְהַקּוֹרֵא הַשֵּׁנִי חוֹזֵר שׁוֹב וְקוֹרֵא את הַפְּסוּק הַשְּׁלִישִׁי שְׁקָרְא
 10 הָרִאשׁוֹן פעם נוספת, וממשיך לקרוא שְׁנֵי פְּסוּקִים אַחֲרָיו – אחרי
 11 פסוק זה. והטעם לכך שהקורא השני צריך לחזור שוב על הפסוק
 12 האחרון שקרא הקורא הראשון, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁיָר בְּפָרְשַׁת שְׁלֹשָׁה
 13 פְּסוּקִים – שבפרשה זו יש שמונה פסוקים, ואם יקרא הקורא השני
 14 שלשה פסוקים מלבד הפסוקים שקרא הראשון, נמצא שנשתיירו
 15 בפרשה זו שני פסוקים, וכבר התבאר לעיל (פ"ב ה"ג) שאין מניחים
 16 בפרשה פחות משלשה פסוקים. וְהַקּוֹרֵא הַשְּׁלִישִׁי קוֹרֵא את
 17 שְׁלֹשָׁה הַפְּסוּקִים שְׁשִׁיר הַשֵּׁנִי בפרשה זו (שם ו - ח), עַם פרשת
 18 'וביום השַׁבָּת וכו' (שם ט"ו) הכתובה בסמוך לאחר פרשת 'צו את
 19 בני ישראל'. וְהַקּוֹרֵא הַרְבִּיעִי קוֹרֵא את פרשת 'ובְּרִאשֵׁי
 20 חֲדָשִׁיכֶם' (שם י"א טו) הכתובה בסמוך לאחר פרשת 'וביום השבת'.
 21 וְאֵם הֵל רֹאשׁ חֲדָשׁ לְהֵיוֹת בְּשַׁבָּת סדר ההפטרות בשבת זו הוא
 22 כך: מוֹצֵיִאִין שְׁנֵי סְפָרִים בְּתַפִּילַת שַׁחֲרִית, בספר אֶחָד קוֹרִין בו
 23 את סֵדֶר –] פרשת] אוֹתָהּ שַׁבָּת לפי סדר הפרשיות המבואר לעיל
 24 (ה"א), וְסֵפֶר הַשֵּׁנִי קוֹרֵא בו הַמְּשַׁלֵּם – הקורא האחרון והמסיים
 25 של הפרשה את פרשת 'ובְּרִאשֵׁי חֲדָשִׁיכֶם'. וְאֵם קָרָא עֲנִין רֹאשׁ
 26 חֲדָשׁ הַמְּפָטִיר קוֹרֵא – ואם המפטייר רצה לקרוא עניין ראש חודש
 27 ולא המשלים, רשאי לקרוא. ומִפְּטִירִין בנביא בהפטרָה שיש בה
 28 את הפסוק 'וְהָיָה מִדֵּי חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ' (ישעיה טו, כג), שהוא מעניין
 29 ראש חודש. וְרֹאשׁ חֲדָשׁ אָב שַׁחֵל לְהֵיוֹת בְּשַׁבָּת, מִפְּטִירִין
 30 בהפטרָה שיש בה את הפסוק 'חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׁנֹאֶה נִפְשִׁי'
 31 (ישעיה א, יד), העוסקת בתוכחת הנביא לעם ישראל על עוונותיהם.
 32 וְכֵל רֹאשׁ חֲדָשׁ שַׁחֵל לְהֵיוֹת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת – ביום ראשון,
 33 מִפְּטִירִין בְּשַׁבָּת שְׁלֹפְנֵי – שלפני ראש חודש, בהפטרָה

פניני הלכה

(ישעיה טו, א-כד).

את קריאת התורה בכמה שבתות, משלימים בשבת הבאה את כולן, או רק את הקריאה האחרונה.

הלכה ה: והרביעי מן וירא ה' וינאץ עד לו חכמו, והחמישי מלו חכמו עד כי אשא אל שמים ידי. ובמשנה ברורה (סי' תכח ס"ק יג) כתב, שיש הסוברים שהרביעי קורא עד הפסוק 'לולי כעס אויב אגור' (דברים לב, כז), והחמישי קורא עד הפסוק 'כי ידן ה' עמו' (שם, לו). וכתב בשער הציון (סק"ז) שכל מקום ינהגו כמקומם.

הלכה ו: שמונה פסוקין שבסוף התורה מותר לקרות אותן בבית הכנסת בפחות מעשרה. והשו"ע (סי' תכח ס"ז) פסק כדעת הראב"ד שהביא הלכה אחרת על פסוקים אלו, שאסור להפסיק בהם באמצע הקריאה, אלא עולה אחד קורא את כולם.

הלכה ד: והשני, קורא בו המשלים. והשו"ע (סי' תכה ס"א) כתב שבספר הראשון קוראים שבעה עולים, ובספר השני קורא המפטייר. והשני קורא בו המשלים ובראשי חדשיכם. וכתב השו"ע (שם), שבראש חודש שחל להיות בשבת קוראים לראש חודש מהפסוק 'וביום השבת' (במדבר כח, ט), ולא כבראש חודש החל בחול שמתחילים לקרוא מ'וידבר ה' אל משה' (שם, א). וראש חודש אב שחל להיות בשבת מפטיירין חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי. וכן פסק השו"ע (סי' תכה ס"א). והרמ"א כתב שמפטיירים בהפטרָה 'שמעו דבר ה' (ירמיה ב, ד - כח), ויש אומרים שמפטיירים בהפטרָה של שבת ראש חודש 'השמים כסאי'

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי ח' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים קנה

הרמב"ם המבואר – מהדורת חזיתריק

33 גלויות, קוראים בתורה בפרשת כל הַבְּכוֹר (דברים טו, יט - טז, יז),
 34 ומִפְטִירֵינּוּ בנביא ב'עוד היום גִּבַּב לְעַמֹּד' (ישעיה י, לב).
 35 ט. בַּעֲצֵרֶת - בחג השבועות קוֹרְאִין בתורה בַּפְּרָשָׁה 'שְׁבַעַה
 36 שְׁבוּעוֹת'. וְהַמְנַהֵג הַפְּשׁוּט בימינו שיש שני ימים טובים,
 37 שְׁקוֹרְאִים בתורה בְּיוֹם טוֹב הַרְּאִשׁוֹן של שבועות את פרשת
 38 'בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי' (שמות יט, א - כ, ב), ומִפְטִירֵין בנביא בְּעֵינַי
 39 הַמְּרַבֵּה (יחזקאל א, א). וְבַיּוֹם טוֹב שְׁנֵי של שבועות קוֹרְיִן בתורה
 40 בַּפְּרָשָׁה הַמוֹעֲדוֹת שבפרשת ראה (דברים טו, יט - טז, יז),
 41 ומִפְטִירֵין בנביא בַּחֲבִיקוֹק (ג, א יט).
 42 י. בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה קוֹרְאִין בתורה (בשני הימים של ראש השנה)
 43 בפרשת 'בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ'. ומְנַהֵג פְּשׁוּט
 44 שְׁקוֹרְיִן בתורה בְּיוֹם הַרְּאִשׁוֹן של ראש השנה את פרשת 'וַה'
 45 פָּקֵד אֶת שְׁרָה' (בראשית כא, א-ד), ומִפְטִירֵין בנביא בְּיִזְחִי אִישׁ
 46 אֶחָד מִן הַרְּמָתִים' (שמואל א' א, א - ב, ב). וְבַיּוֹם הַשְּׁנֵי של ראש
 47 השנה קוֹרְאִין בתורה בפרשת 'וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם' (כב,
 48 א-כז) ומִפְטִירֵין בנביא בהפטרה המסתיימת בפסוק 'הַבֵּן יִקְרֶה לִּי
 49 אֶפְרָיִם' (ירמיה לא, א יט).
 50 יא. בְּיוֹם הַפְּפוּרִים בתפילת שְׁחִירֵת קוֹרְיִן בתורה בפרשת
 51 'אַחֲרֵי מוֹת' (ויקרא טז, א-ז), ומִפְטִירֵין בנביא ב'כֹּה אָמַר רָם
 52 וְנִשְׂא' (ישעיה נז, יד - נח, יד). בתפילת מְנַחֵה קוֹרְיִן בתורה בפרשת
 53 הַעֲרִיזוֹת שֶׁבַּפְּרָשָׁה 'אַחֲרֵי מוֹת' (ויקרא יח, א-ג) כְּדֵי שְׁיִזְכֹּר
 54 וְיִפְלֹם כָּל מִי שֶׁנִּכְשַׁל בְּאַחַת מֵהֶן - מהעריזות המוזכרות
 55 בפרשה שם, שעל ידי שישמע שקוראים בתורה בענין זה יתעורר
 56 וְיִזְכֹּר בְּתִשׁוּבָה, וְהַעוֹלָה הַשְּׁלִישִׁי שְׁקוֹרְא בַתּוֹרָה מתוך
 57 שלושת הקוראים שיש בקריאה זו, מִפְטִיר בנביא ב'יוֹנָה' - בענין
 58 יונה בן אמיני (יונה א, א - ד, יא).
 59 יב. בְּחַג סְכוּת בְּשְׁנֵי יָמִים טובים הַרְּאִשׁוֹנִים קוֹרְיִן בתורה
 60 בַּפְּרָשָׁה הַמוֹעֲדוֹת שבפרשת אמור (ויקרא כב, כו - כג, מד),
 61 ומִפְטִירֵין בנביא בְּיוֹם טוֹב הַרְּאִשׁוֹן את הפטרת 'הִנֵּה יוֹם בָּא
 62 לָהּ' (זכריה יד, א-כא). וְבַיּוֹם טוֹב הַשְּׁנֵי מִפְטִירִים בנביא את
 63 הפטרת 'וַיִּקְהֲלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה' (מלכים א' ח, ב-כא). וְבַיּוֹם
 64 טוֹב הָאֶחָדוֹן של חג הסוכות (שמיני עצרת) קוֹרְיִן בתורה בפרשת

1 עד סופם, ומִתְחִיל הַעוֹלָה לקרוא בַּפְּסוּק שֶׁלְּפָנֵיהֶם - לפני
 2 הַקְּלָלוֹת, וּמִסִּיּוֹם לקרוא בַּפְּסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵיהֶם. וְקָלָלוֹת
 3 שֶׁכְּתוּבוֹת בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה - [ספר דברים] בפרשת 'כי תבא' (דברים
 4 כח, טו - טז), אִם רָצָה הַעוֹלָה לְפָסֵק בְּהֵן - באמצע קריאתו פּוֹסֵק
 5 - יכול לפסוק. וְכִבֵּר נִהְגוּ הַעַם שְׁלֹא לְפָסֵק בְּהֵן - בקריאת
 6 הַקְּלָלוֹת שבמשנה תורה, אֶלָּא אֶחָד קוֹרְא אוֹתָן מתחילתן עד
 7 סופן.
 8 ח. מִפְּסִיקִין את סדר קריאת התורה שבשבתות (ובשני וחמישי),
 9 לְמוֹעֲדוֹת - לכל החגים וְלַיּוֹם הַפְּפוּרִים, וְקוֹרְאִין במועד
 10 קריאה שהיא בְּעֵינַי הַמוֹעֵד, ולא את הקריאה בְּסֵדֶר של
 11 הַשְּׁבָת. ומִשָּׁה רַבְּנֵי תַּלְמֵי לְהוֹן לְיִשְׂרָאֵל שִׁיְהִי קוֹרְאִין בתורה
 12 בְּכָל מוֹעֵד את עֵינָיו של המועד, וְעוֹד תִּיקַן שְׁשׁוֹאֲלִין וְדוֹרְשִׁין
 13 בְּעֵינָיו שֶׁל יוֹם כָּל מוֹעֵד וּמוֹעֵד - שיהיו נושאים ונותנים
 14 בדיני והלכות החג, בכל חג וחג. וְמָה הֵן קוֹרְאִין - איזו קריאה
 15 קוראים בתורה בכל חג, בְּחַג הַפְּסַח ביום טוב ראשון, קוראים
 16 בתורה בַּפְּרָשָׁה הַמוֹעֲדוֹת שֶׁבַּתּוֹרַת כְּהֻנִּים בפרשת אמור (ויקרא
 17 כב, כו - כג, מד), שבפרשה זו מבוארים הקרבנות הקרבים בכל חג
 18 וחג. וְכִבֵּר נִהְגוּ הַעַם לְקָרוֹת בתורה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן של חג הפסח
 19 בפרשת 'מִשְׁכוֹ' (שמות יב, כא-יא), ומִפְטִירֵין בנביא בְּעֵינַי פְּסַח
 20 גְּלִגְל - קרבן פסח שהקריבו ישראל בגלגל (יהושע ה, ב-טו). וְבַיּוֹם
 21 טוֹב שְׁנֵי של גלויות בפסח קוראים בתורה בפרשת 'שׁוֹר אוֹ
 22 כְּשִׁב', שהיא פרשת המועדות שבפרשת אמור, ומִפְטִירֵין בנביא
 23 בְּעֵינַי פְּסַח יִאשְׁהִיּוֹ - קרבן פסח שהקריבו בני ישראל בזמן
 24 יאשיהו (מלכים ב' כג, א-כה). וְבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי של פסח, קוראים
 25 בתורה בפרשת 'קִדְשׁ לִי' (שמות יג, א-טו). וְבַיּוֹם הַרְּבִיעִי קוראים
 26 בתורה בפרשת 'אִם פָּסַף תִּלְוָה אֶת עַמִּי' (שם כב, כד - כג, יט).
 27 וְבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי קוראים בתורה בפרשת 'פָּסַל לָךְ' (שם לד, א-כ).
 28 וְבַיּוֹם הַשְּׁשִׁי קוראים בתורה בפרשת 'וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת
 29 הַפְּסַח כְּמוֹעֵדוֹ' (במדבר ט, א-יד). וְבַיּוֹם טוֹב אֶחָדוֹן של פסח
 30 שהוא שביעי של פסח, קוראים בתורה בפרשת 'וַיְהִי בְּשִׁלַּח'
 31 (שמות יג, יז) עַד סוֹף הַשִּׁירָה, ומִפְטִירֵין בנביא ב'יִזְכֹּר דָּוִד
 32 לָהּ' (שמואל ב' כב, א), וְבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שהוא יום טוב שני של

פניני הלכה

אם כסף תלוה, וביום השישי קוראים את פרשת 'ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו'.

הלכה י': בראש השנה קוראין בחדש השביעי באחד לחודש. וכתב השו"ע (סי' תקפד ס"ב) שמוציאים שני ספרי תורה והמפטיר קורא בספר תורה השני בפרשת פנחס 'ובחדש השביעי'.

הלכה יא: והשלישי שקורא בתורה מפטיר ביונה. ובשו"ע (סי' תרכב ס"ב) הוסיף שלאחר מכן אומר את הפסוקים 'מי אל כמוך וכו' (מיכה ז, יח-כ).

הלכה יב: וביום טוב האחרון קורין כל הבכור. וכתב השו"ע (סי' תרסח ס"ב), שמתחילים לקרוא בתורה מהפסוק 'עשר תעשר' (דברים יד, כב). ובטעם הדבר כתב המשנה ברורה (שם ס"ק יב),

הלכה ח: וכבר נהגו העם לקרות ביום טוב ראשון משבו ומפטירין בפסח גלגל. וכתב השו"ע (סי' תפח ס"ג), שמתחילים לקרוא מהפסוק 'בעת ההיא' (יהושע ה, ב). ובשו"ע הרב (שם ס"ה) כתב, שיש שמתחילים מהפסוק 'ויאמר יהושע אל העם התקדשו' (שם ג, ה). ביום טוב אחרון בויהי בשלח עד סוף השירה. ובשו"ע הרב (שם סי' תצ ס"ח) כתב, שנוהגים לקרוא עד הפסוק המסתיים 'כי אני ה' ופאך' (שמות טו, כ). כתב השו"ע (שם ס"ה), שכשיום טוב ראשון של פסח חל ביום חמישי, ויום שלישי של פסח חל להיות בשבת, קוראים את פרשת 'ראה אתה אומר אלי' (שמות לג, יב) במקום פרשת 'קדש ל' כמובא בדברי רבינו להלן (הט"ז), ונכלל בפרשה זו גם פרשת 'פסל לך' הנקראת בדרך כלל ביום חמישי של פסח. וביום רביעי של פסח קוראים את פרשת 'קדש ל', וביום החמישי קוראים את פרשת

הרמב"ם המבואר – מהדורת חזיתריק

34 **שְׁלֹשָׁה**, אִם הוֹצִיאוּ אֶת סַפְרֵי הַתּוֹרָה זֶה אַחֵר זֶה שְׁלָא בַבַּת
35 אַחַת, אֲלֵא אַחַר שִׁגְמְרוּ אֶת הַקְּרִיאָה בַסֵּפֶר רֵאשׁוֹן הַחֲזִירוּ אוֹתוֹ
36 וְהוֹצִיאוּ אֶת הַסֵּפֶר הַשֵּׁנִי, הַדִּין הוּא שֶׁשִּׂמְחָזִיר אֶת הַסֵּפֶר
37 הַרְּאשׁוֹן אוֹמֵר אֶת הַקְּדִישׁ שֶׁאוֹמְרִים אַחֵר קְרִיאַת הַתּוֹרָה
38 כַּמְבוּאֵר לְעֵיל (פ"ב ה"כ), וְאַחֵר כִּךְ מוֹצִיָא אֶת הַסֵּפֶר הַשֵּׁנִי וְקוֹרָא
39 בוּ, וְכִשְׂמְחָזִיר אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה הַאֲחֵרוֹן לְאֵרוֹן אוֹמֵר שׁוֹב
40 קְדִישׁ.
41 וְכִכְּר אֲמַרְנוּ (לְעֵיל פ"ב ה"כ), שֶׁהַמְּנַהֵג הַפְּשׁוּט בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת,
42 לוֹמֵר אֶת הַקְּדִישׁ אַחֵר שֶׁקּוֹרָא הַמְּשָׁלִים לְעוֹלָם – שֶׁתַּמִּיד זִמָּן
43 אַמִּירַת הַקְּדִישׁ הוּא אַחֵר שְׁסִיִּים הַקּוֹרָא הַאֲחֵרוֹן לְקִרְוֵא בַתּוֹרָה וְלֹא
44 אַחֵרֵי שֶׁמְחִזְרִים אֶת סַפְרֵי הַתּוֹרָה לְאֵרוֹן, וְאַחֵר קָף – אַחֵר אַמִּירַת
45 הַקְּדִישׁ מִפְּטִירֵין בְּנֵיבֵיא – עוֹלָה הַמַּפְטִיר בְּנֵיבֵיא לְקִרְוֵא בַתּוֹרָה,
46 וְאִם כֵּן גַּם כְּשִׁמְצִיאִים כַּמָּה סַפְרֵי תּוֹרָה, בֵּין אִם הוֹצִיָא אוֹתָם בּוֹז
47 אַחֵר זֶה וּבֵין אִם הוֹצִיָא אוֹתָם בַּבַּת אַחַת, תַּמִּיד צִרִיךְ לוֹמֵר קְדִישׁ
48 אַחֵר גַּמֵּר הַקְּרִיאָה, קוֹדֵם שֶׁקּוֹרָא הַמַּפְטִיר.
49 **טז.** שֶׁבֶת שֶׁחָלָה לְהִיּוֹת בְּחֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד בֵּין בְּחוֹל הַמוֹעֵד
50 פְּסָח – בְּיָמִים שֶׁבֵּין יוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן לְשַׁבְּעֵי שֶׁל פֶּסַח, וּבֵין בְּחוֹל
51 הַמוֹעֵד סְפּוֹת – בְּיָמִים שֶׁבֵּין יוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן לְשַׁמִּינֵי עֲצַרַת, קוֹרִין
52 בַתּוֹרָה בְּאוֹתָהּ שֶׁבֶת אֶת פְּרִשְׁת׃ יְאֹה אֶתָּה אֲמַר אֱלֹהִים (שְׁמוֹת
53 לָג, יב - ז', כו), וּמִפְּטִירֵין בְּשַׁבַּת חוֹל הַמוֹעֵד פְּסָח אֶת הַפִּטְרָה
54 הַעֲצֻמּוֹת הַיְּבִשׁוֹת (יְחֻזְקָא לִז' א"ד), וְאִם הִיָּתָה שַׁבַּת חוֹל
55 הַמוֹעֵד בְּתוֹךְ הַחֵג – בְּסוֹכוֹת, מַפְטִירִים אֶת הַפִּטְרָה 'בַּיּוֹם בּוֹא
56 גּוֹג' (שֶׁם לַח, יח).

57 **יז.** בְּתַנְּכָה קְרִיאַת הַתּוֹרָה הִיא בְּסֵדֶר הַזֶּה, בַּיּוֹם הַרְּאשׁוֹן שֶׁל
58 חֲנוּכָה קוֹרִין בַתּוֹרָה מִבְּרֵכַת פְּתִיחַ – וְיִדְבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לְאֹמֵר
59 (בַּמְדַּבֵּר ג, כב) עַד סוֹף קְרִיבָן הַנִּשְׂאִי הַמְּקַרֵּב בַּיּוֹם הַרְּאשׁוֹן –
60 עַד יְלֻבָּח הַשְּׁלָמִים וְכו', זֶה קְרִיבָן נְחֲשׁוֹן בֵּין עַמְיָנָדָב (שֶׁם ל, יז) וּבְשֵׁנִים
61 עֶשֶׂר הַיָּמִים שֶׁלֹּאֲחֵר הַקַּמַּת הַמִּשְׁכָּן, בֵּא' נִיסָן, חֲנֻכּוֹ שְׁנַיִם עֶשֶׂר
62 הַנִּשְׂאִיִּים שֶׁל הַשְּׁבֵטִים אֶת הַמּוֹזַבְחָ וְהַקְּרִיבּוֹ עֲלֵיו קְרַבְנוֹת בְּכָל יוֹם,
63 כְּשֶׁכֵּל יוֹם הַקְּרִיבָן נְשִׂיא שֶׁל שַׁבַּת אַחֵר אֶת קְרַבְנוֹ. וּבַיּוֹם הַרְּאשׁוֹן שֶׁל
64 חֲנוּכָה קוֹרִים אֶת קְרַבְנוֹ הַנִּשְׂאִי הַמְּקַרֵּב בַּיּוֹם הַרְּאשׁוֹן. וּבַיּוֹם
65 הַשֵּׁנִי שֶׁל חֲנוּכָה קוֹרִין בַתּוֹרָה אֶת קְרִיבָן הַנְּשִׂיא שֶׁהַקְּרִיבָן בַּיּוֹם
66 הַשֵּׁנִי (שֶׁם יח - ג), וְכֵן בְּכָל יוֹם מִיָּמֵי חֲנוּכָה, קוֹרִים בַתּוֹרָה אֶת

1 **כָּל הַכְּכֹר'** (דְּבָרִים טו, יט - טו, יז), וּמִפְּטִירֵין בְּנֵיבֵיא בְּיָהִי
2 כְּכֹלוֹת שְׁלֵמָה' (מַלְכִים א' ת, נד"ט), וְלִמְחַר בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי וְשִׁמַּחַת
3 תּוֹרָה קוֹרִין בַתּוֹרָה בְּפִרְשַׁת 'זוֹאת הַבְּרִכָּה' (דְּבָרִים לָג, א),
4 וּמִפְּטִירֵין בְּנֵיבֵיא בְּיָהִי עֲמֵד שְׁלֵמָה' (מַלְכִים א' ת, כב"ג), וְיֵשׁ מִי
5 שֶׁמִּפְּטִיר בְּיוֹם הַשֵּׁנִי שֶׁל יוֹם טוֹב אַחֲרוֹן בְּיָהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה
6 (יְהוֹשֻׁעַ א, א), וּבְשַׁעַר יְמוֹת הַחֵג – יְמֵי חוֹל הַמוֹעֵד קוֹרִין
7 בַתּוֹרָה בְּקְרַבְנוֹת הַחֵג (בַּמְדַּבֵּר כט, יד"ז).
8 **יג.** כִּיֶּצֵד קוֹרִים אֶת קְרַבְנוֹת הַחֵג בְּשֶׁאֵר יְמֵי הַחֵג, כְּכָל יוֹם
9 וְיוֹם מִיָּמֵי חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד קוֹרָא בַתּוֹרָה שְׁתֵּי פְּרִשְׁיֹת. כַּגוֹן,
10 בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל סוֹכוֹת שֶׁהוּא תְּחֵלֶת (– הַיּוֹם הַרְּאשׁוֹן שֶׁל)
11 חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד קוֹרָא הַכֶּהֵן בַתּוֹרָה אֶת פְּרִשַׁת 'וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי'
12 (בַּמְדַּבֵּר כט, יד"ט) הַעוֹסֶקֶת בַּהֲקַרְבַּת הַקְּרַבְנוֹת שֶׁל יוֹם שֵׁנִי שֶׁל סוֹכוֹת,
13 וְלִי קוֹרָא בַתּוֹרָה אֶת פְּרִשַׁת 'וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי' (שֶׁם כ"ב)
14 הַעוֹסֶקֶת בַּקְּרַבְנוֹת שֶׁל הַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל סוֹכוֹת. וְיִשְׁרָאֵל חוֹזֵר
15 וְקוֹרָא בַתּוֹרָה אֶת פְּרִשַׁת 'וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי'. וְהַרְּבִיעִי חוֹזֵר
16 וְקוֹרָא בַתּוֹרָה אֶת שְׁתֵּי הַפְּרִשְׁיֹת, גַּם אֶת 'וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי' וְגַם אֶת
17 'וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי'.
18 וְכֵן בַּיּוֹם הַרְּבִיעִי שֶׁל סוֹכוֹת שֶׁהוּא הַיּוֹם הַשֵּׁנִי שֶׁל חֹלוֹ שֶׁל
19 מוֹעֵד, קוֹרִין בַתּוֹרָה שְׁתֵּי פְּרִשְׁיֹת אֶת פְּרִשַׁת 'וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי'
20 וְאֶת פְּרִשַׁת 'וּבַיּוֹם הַרְּבִיעִי' (שֶׁם כ"ג) עַל דֶּרֶךְ זֶה – כַּמוֹ בַּיּוֹם
21 הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל סוֹכוֹת, שֶׁהַכֶּהֵן קוֹרָא בַתּוֹרָה אֶת פְּרִשַׁת 'בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי',
22 וְהַלְוֵי וְהַשְּׁלִישִׁי קוֹרִים אֶת פְּרִשַׁת 'בַּיּוֹם הַרְּבִיעִי', וְהַרְּבִיעִי קוֹרִים
23 אֶת שְׁתֵּי הַפְּרִשְׁיֹת.
24 **יד.** כְּכָל יוֹם וְיוֹם מִיָּמֵים טוֹבִים וְכֵן בַּיּוֹם הַכְּפּוֹרִים וְכֵן
25 בְּשַׁבְּעֵת יְמֵי הַפְּסָח, מוֹצִיָאִין שְׁנֵי סְפָרִים (– סַפְרֵי תּוֹרָה)
26 לְקְרִיאַת הַתּוֹרָה בְּשַׁחֲרִית, בַּסֵּפֶר הַאֲחֵד קוֹרִין בּוֹ תְּחֵלָה (– לְפָנַי
27 הַסֵּפֶר הַשֵּׁנִי) אֶת עֲנִינּוֹת אֱלֹהִים שֶׁאֲמַרְנוּ – אֶת הַפְּרִשְׁיֹת שֶׁפּוֹרְטוּ
28 לְעֵיל (ה"ח"ב), וּבַסֵּפֶר הַשֵּׁנִי קוֹרִין בּוֹ אֶת קְרִיבָן אוֹתוֹ הַיּוֹם
29 שֶׁהִיוּ מְקַרְבִּים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, הָאֲמוֹר בְּחַמֶּשׁ הַפְּקוּדִים – כִּפִּי
30 שֶׁהוּא כְּתוּב בַּסֵּפֶר בַּמְדַּבֵּר. וְהַקּוֹרָא בַתּוֹרָה אֶת עֲנִינּוֹ הַקְּרִיבָן הוּא
31 הַמַּפְטִיר בְּנֵיבֵיא – הוּא קוֹרָא בְּנֵיבֵיא אֶת הַפִּטְרָה, וְאוֹמֵר אֶת
32 בְּרֻכּוֹתֶיהָ.
33 **טו.** כְּכָל יוֹם מַהִימִים שֶׁמוֹצִיָאִין בָּהֶם שְׁנֵי סְפָרִים אוֹ

פניני הלכה

הלכה טו: כתב הרמ"א (סי' קמז ס"ח), שכשיש שני ספרי תורה מוציאים את שני הספרים כאחת, ומחזיקים את הספר השני עד גמר הקריאה בראשון. וכבר אמרנו שהמנהג הפשוט לומר קדיש אחר שקורא המשלים לעולם. וכתב המשנה ברורה (שם ס"ק כז), שכאשר מוציאים שלושה ספרי תורה אומרים קדיש רק אחר גמר הקריאה בספר השני, ובשעת אמירת הקדיש מניחים את ספר התורה השלישי [שעדיין לא קראו בו] ליד הספר השני.

הלכה יז: ביום הראשון קורין מברכת כהנים. וכן כתב השו"ע (סי' תרפד ס"א). אמנם הרמ"א (שם) כתב, שמתחילים לקרוא מ'ביום כלות משה' (במדבר ז, א). כתב השו"ע (סי' תרפד ס"א), שביום הראשון של חנוכה קוראים הכהן והלוי עד 'לחנוכת המזבח' (שם פסוק יא), והישראל קורא מ'ביום הראשון' (שם

שסוכות הוא זמן למעשר ומתנות עניים, שכן תקופה זו היא זמן האסיף.

הלכה יג: כתב השו"ע (סי' תרסג ס"א), שבארץ ישראל שאין בה ספינקא דיומא' וידוע בבירור מה הוא היום הראשון של החג ושאר הימים, קוראים בכל יום את היום שלו. והכהן קורא את קרבנות היום, וכל הקוראים אחריו חוזרים וקוראים את אותה פרשה. קורא הכהן ובוים השני ולוי קורא ובוים השלישי. והרמ"א (שם) כתב, שהכהן והלוי קוראים את שתי הפרשיות, והשלישי קורא רק את הפרשה השניה, והרביעי חוזר וקורא את שתי הפרשיות. ובוים השביעי של חול המועד סוכות, הכהן קורא 'ביום החמישי', הלוי קורא 'ביום השישי', הישראל קורא 'ביום השביעי', והרביעי חוזר וקורא 'ביום השישי' ו'בוים השביעי'.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שישי ח' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים קנז

הרמב"ם המבאר – מהדורת חזיריק

33 בְּשֵׁלֶשׁ שַׁבָּתוֹת בְּדִבְרֵי תוֹכְחָה – נהגו להפטיר בשלושת
 34 השבתות שקודם תשעה באב, בפרקי הנביא, בהם מוכיח הנביא את
 35 בני ישראל על מעשיהם. בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה מבין שלוש שבועות
 36 אלו מִפְּטִירֵין בנביא ב'דִּבְרֵי יְרֻמְיָהוּ וְכוּ' (ירמיהו א, א). בשבת
 37 הַשֵּׁנִיָּה מִפְּטִירֵים בנביא בהפטר'ת 'חֲזוֹן יִשְׁעִיָּהוּ' (ישעיהו א, א).
 38 ובשבת הַשְּׁלִישִׁית מִפְּטִירֵים בנביא בהפטר'ת 'אֵיכָה הִיְתָה לְזוֹנָה'
 39 (ישעיהו א, כא). וְכֵן בַּשַּׁבָּת שְׁאֲחֹר תִּשְׁעָה בָּאָב, מִפְּטִירֵין בנביא
 40 בהפטר'ת 'נַחְמוּ נַחְמוּ עִמִּי' (ישעיהו מ, א). וּמִנְהַג פְּשוֹט בְּעִירֵנו
 41 לְהִיּוֹת מִפְּטִירֵין בְּנִחְמוֹת יִשְׁעִיָּה – שִׁמְפִּירֵים בנחמות
 42 המובאות בנביא ישעיה בשבתות שְׁאֲחֹר תִּשְׁעָה בָּאָב עַד רֹאשׁ
 43 הַשָּׁנָה. וּבַשַּׁבָּת שְׁבִין רֹאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם הַפְּטוּרִים מִפְּטִירֵין
 44 בנביא ב'שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל' (הושע יד, ב).
 45 כ. רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָדָר שֶׁחָל לְהִיּוֹת בַּשַּׁבָּת קוֹרִין בתורה
 46 בְּפָרֶשֶׁת 'שְׁקֵלִים' (שמות ל, יא - יג), וּמִפְּטִירֵין בנביא ב'הִוְדַע
 47 הַכֹּהֵן' (מלכים ב' יא, יז). וְכֵן אִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אָדָר לְהִיּוֹת
 48 בְּתוֹךְ הַשַּׁבָּת – באמצע השבוע, וְאֶפְלוּ אִם חָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ אדר
 49 בְּעֶרְבׁ שַׁבָּת, הַדִּין הוּא שֶׁמִּקְדִּימִין וְקוֹרְאִין בתורה בַּשַּׁבָּת
 50 שֶׁלְּפָנָיו – שֶׁלפני ראש חודשו בְּפָרֶשֶׁת 'שְׁקֵלִים' (ובשבת
 51 שלאחריה מִפְּטִירֵים וְאִין מוֹסִיפִים בה קריאה מיוחדת). בַּשַּׁבָּת
 52 הַשֵּׁנִיָּה – בשבת שלאחר השבת שקראו בה 'שקלים' או לאחר
 53 השבת שלא הוסיפו בה קריאה, קוֹרִין בתורה בְּפָרֶשֶׁת 'זְכוּר'
 54 (דברים כה, יז - יט), וּמִפְּטִירֵין בנביא ב'פֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת
 55 פְּקַדְתִּי' (שמואל א' טו, ב). וְאִי זֶה הִיא שַׁבָּת שֵׁנִיָּה? כָּל שֶׁחָל
 56 פְּטוּרִים לְהִיּוֹת בְּתוֹכָהּ – בשבת שפורים חל להיות באחד מימות
 57 השבוע שלאחריה, וְאֶפְלוּ אִם פְּטוּרִים חָל בְּעֶרְבׁ שַׁבָּת שלאחריה.
 58 בַּשַּׁבָּת הַשְּׁלִישִׁית, קוֹרִין בתורה את פרשת 'פְּרָה אֲדַמָּה' (במדבר
 59 יט, א-כב), וּמִפְּטִירֵין בנביא בהפטר'ת שכתוב בה 'וְזָרְקֵתִי עֲלֵיכֶם
 60 מִיַּם טְהוֹרִים' (יחזקאל לו, כה). וְאִי זֶה הִיא הַשַּׁבָּת הַשְּׁלִישִׁית?
 61 הַסְּמוּכָה לְרַבִּיעִית – השבת הקודמת לשבת הרביעית.
 62 בַּשַּׁבָּת הַרְבִּיעִית, קוֹרִין בתורה את פרשת 'הַחֹדֶשׁ הַזֶּה' (שמות
 63 יב, א-ט), וּמִפְּטִירֵין בנביא ב'בְּרֹאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ' (יחזקאל מה,
 64 יח). וְאִי זֶה הִיא הַשַּׁבָּת הַרְבִּיעִית? כָּל שֶׁחָל רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִסָּן

1 קרבן הנשיא של אותו היום עַד יוֹם שְׁמִינִי של חנוכה, שביום זה
 2 קוֹרִין בתורה מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי – מקרבן הנשיא ביום השמיני (שם
 3 ד). עַד סוּף פֶּל הַקְּרָבָנוֹת – עד אחר קריאת כל שנים עשר
 4 הקרבנות של הנשיאים, וממשיכים לקרוא עַד סוּף הַסֵּדֶר –
 5 הפרשה. וּמִפְּטִירֵין בנביא בַּשַּׁבָּת שֶׁל חֲנֻכָּה בְּעֵינֵי נְרוֹת
 6 זְכָרְיָה' (זכריה ב, יד - טז). וְאִם הָיָה חֲנֻכָּה שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת כגון
 7 כשיום ראשון של חנוכה חל בשבת, שאז יום השמיני של חנוכה חל
 8 אף הוא בשבת, מִפְּטִירֵין בנביא בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה בְּעֵינֵי נְרוֹת
 9 זְכָרְיָה', וּבַשַּׁבָּת הַשֵּׁנִיָּה מִפְּטִירֵים בְּעֵינֵי נְרוֹת שְׁלֹמֹה' (מלכים
 10 א' ז, טו). וְהַקּוֹרֵא בתורה בְּעֵינֵי חֲנֻכָּה – את קרבנות הנשיאים,
 11 הוּא שְׁמִפְטִירֵין בְּנִבְיָא – הוּא קוֹרֵא את ההפטר'ה, ואומר את
 12 ברכותיה.
 13 בְּפְטוּרִים קוֹרִין בתורה בַּשַּׁחֲרִית את פרשת 'וַיָּבֵא עֲמֶלֶק' (שמות
 14 יז, ח - טו).
 15 יח. בְּצוּם תִּשְׁעָה בָּאָב בַּשַּׁחֲרִית קוֹרִין בתורה בפרשת 'כִּי
 16 תוֹלִיד בְּנִים' (דברים ד, כה - מ), וּמִפְּטִירֵין בנביא ב'אֶסְפֹּס אֶסִּיפִם'
 17 (ירמיהו ח, יג - טו, כג). וּבְמִנְחָה קוֹרִין בתורה בפרשת 'וַיַּחֲל מֹשֶׁה'
 18 (שמות לב, יא) כְּשֶׁאָר יָמֵי הַתַּעֲנִיּוֹת כמבואר להלן.
 19 וּבְשַׁעַר יָמֵי הַתַּעֲנִיּוֹת שְׁאֵנוּ מְתַעֲנִים בהם עַל מַה שְּׁאָרַע בהם
 20 צְרוּת לְאֻבוֹתֵינוּ, קוֹרִין בתורה בַּשַּׁחֲרִית וּמִנְחָה, הָרִאשׁוֹן
 21 שעולה לתורה קוֹרֵא בפרשת 'וַיַּחֲל מֹשֶׁה' (שם) אַרְבַּע פְּסוּקִין
 22 (יא-יד), וְקוֹרֵא העולה הַשֵּׁנִי וגם הַשְּׁלִישִׁי מהפסוק 'פָּסַל לָךְ'
 23 (שם לד, א) עַד 'אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ' (שם פסוק י) וּבְלומֵה,
 24 שקריאת הפסוקים הללו מתחלקת בין העולה השני והשלישין.
 25 וּבְתַעֲנִיּוֹת שְׁגוֹזִין אוֹתָן הַצְּבוּר מִפְּנֵי הַצְּרוֹת שאירעו להם,
 26 כְּגוֹן כְּשֵׁי בַצֵּרֶת – רַעַב הַנֶּגֶם מחמת עצירת גשמים וכשיש
 27 דִּבְרַר – מגיפה ממיתה) וְכִיּוֹצֵא בְהֵן – כְּגוֹן כְּשֵׁי חוֹלֵי או שידפון
 28 בתבואות, הַדִּין הוּא שֶׁקוֹרִין בתורה את הַבְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת
 29 שבפרשת בחוקתי (ויקרא כו, ג - מ), בְּדֵי שִׁישׁוּבוֹ הַעָם על
 30 חטאיהם וַיִּכְנַע לְבָבָם לפני הבורא כְּשִׁישְׁמָעוּ אוֹתָם – את
 31 הקללות, ויידעו שבגלל חטאיהם באה הפרענות.
 32 יט. נִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת מִפְּטִירֵין קֹדֶם לַתִּשְׁעָה בָּאָב

פניני הלכה

דרשו ה' בהמצאו' (ישעיה נה, ו). רמ"א (סי' תקסו ס"א).
 וּבְתַעֲנִיּוֹת שְׁגוֹזִין אוֹתָן הַצְּבוּר מִפְּנֵי הַצְּרוֹת וְכוּ' קוֹרִין ברכות
 וּקְלָלוֹת. והשו"ע (שם) כתב, שגם בתעניות אלו קוראים במנחה
 את פרשת 'ויחל משה'. והרמ"א הוסיף, שאם קבעו תעניות אלו
 בימי שני וחמישי, בשחרית קוראים לפי סדר הפרשה.

הלכה יט: וּבַשַּׁבָּת שְׁבִין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּיּוּרִים מִפְּטִירֵין
 שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל. וכתב במשנה ברורה (סי' תכח ס"ק כג), שמכיון
 שהפטר'ה זו מסתיימת במילים 'ופושעים יכשלו במ' ולא מסיימים
 בפסוקים אלו, מוסיפים עוד פסוקים. וכתב שיש שמוסיפים את
 הפסוקים של 'מי אל כמוך' במיכה (ז, יח), ויש המוסיפים את
 הפסוקים מיואל (ב, טו-כז) 'תקעו שופר וכו'.' ויש המוסיפים גם
 את הפסוקים ממיכה וגם את הפסוקים מיואל.

פסוק יב) עד הסוף. אמנם הרמ"א (שם) כתב, שהכהן קורא עד
 ל'חנכת המזבח', ואת הקרבן של היום הראשון קוראים הלוי
 והישראל. ואודות היום השני של חנוכה כתב השו"ע (שם),
 שהכהן קורא מ'ביום השני' (שם פסוק יח) עד 'פר אחד בן בקר'
 (שם פסוק כא), והלוי קורא עד 'ביום השלישי' (שם פסוק כד),
 וישראל חוזר וקורא מ'ביום השני' עד 'ביום השלישי', וכן בכל
 יום קוראים בסדר הזה. אמנם הרמ"א (שם) כתב שהישראל קורא
 בכל יום את היום שלאחריו. קוֹרִין מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי עַד סוּף כָּל
 הַקְּרָבָנוֹת עַד סוּף הַסֵּדֶר. והשו"ע (שם) כתב, שקוראים גם את
 הפרשה הראשונה של פרשת בעלותך (שם ח, א). וכתב הרמ"א
 (שם) שמסיימים לקרוא בכ"ן עשה את המנורה' (שם פסוק ד).

הלכה יח: וּבַשַּׁחֲרִית תַּעֲנִיּוֹת שְׁאֵנוּ מְתַעֲנִים עַל מַה שִׁאֲרַע
 לְאֻבוֹתֵינוּ קוֹרִין בַּשַּׁחֲרִית וּבְמִנְחָה. ומפטירין במנחה בהפטר'ת

קנה שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שבת קודש ט' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

34 שמוציאין שלשה ספרים | ספרי תורה, אָחַד קורין בו
 35 בְּסֵדֶר הַיּוֹם – בספר הראשון קוראים את הפרשה של אותה שבת,
 36 וְסֵדֶר הַשְּׁנִי קורא בו את עֲנִין ראש חֲדָשׁ – את הקריאה
 37 שקוראים בכל ראש חודש מענין ראש חודש, וְסֵדֶר הַשְּׁלִישִׁי
 38 קורין בו בפרשת 'כִּי תִשָּׂא' את פרשת שקלים. וְכֵן ראש חֲדָשׁ
 39 נִסָּן שְׁחַל לְהֵיוֹת בְּשַׁבָּת, הַדִּין הוא שמוציאים שלושה ספרי
 40 תורה, וקורין סֵדֶר הַיּוֹם בְּאָחֶד – קוראים את הפרשה של אותה
 41 שבת בספר הראשון, וְאֵת עֲנִין ראש חֲדָשׁ קוראים בְּסֵדֶר הַשְּׁנִי.
 42 וְאֵת פֶּרֶשׁת 'הַחֲדָשׁ הַזֶּה' קוראים בְּסֵדֶר הַשְּׁלִישִׁי.
 43 כד. ראש חֲדָשׁ טַבַּח שְׁחַל לְחַיּוֹת בְּשַׁבָּת הַדִּין הוא
 44 שמוציאין שלשה ספרים | ספרי תורה, הַרְאִישׁוֹן קורין בו
 45 סֵדֶר הַיּוֹם – בספר תורה הראשון קוראים את הפרשה של אותה
 46 שבת. וְסֵדֶר הַשְּׁנִי קורין בו את עֲנִין ראש חֲדָשׁ – את הקריאה
 47 שקוראים בכל ראש חודש מענין ראש חודש. וְסֵדֶר הַשְּׁלִישִׁי קורין
 48 בו את עֲנִין חֲנֻכָּה – את הקריאה שקוראים בימי החנוכה.
 49 ואם ראש חודש טבת חָל לְהֵיוֹת בְּאַמְצַע הַשַּׁבָּת – באמצע
 50 השבוע, הַדִּין הוא ששלשה אנשים קורין בתורה בְּעֲנִין ראש
 51 חֲדָשׁ, וְהַרְבִּיעִי שעולה לתורה קורא בְּעֲנִין חֲנֻכָּה.
 52 כה. אָף עַל פִּי שְׂאֵדָם שוֹמֵעַ את קריאת כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה
 53 בְּכָל שְׁנָתוֹ | במשך כל שנה ושנה בְּצַבּוּר, מכל מקום חָיֵב
 54 האדם גם לְקַרְוֹת לְעֲצֻמוֹ בְּכָל שָׁבוּעַ וְשָׁבוּעַ את הַסֵּדֶר
 55 | הפרשה שֶׁל אוֹתָהּ שַׁבָּת כפי הסדר המבואר לעיל (ה"א), שְׁנַיִם
 56 מְקַרְאִים וְאָחֶד תְּרֻגּוּם – שתי פעמים את פסוקי המקרא, ופעם אחת
 57 את תרגום הפסוקים, ופסוק שְׂאֵין בו | שאין עליו תְּרֻגּוּם –
 58 לבארו, הַדִּין הוא שְׁקוֹרְאָהוּ ואת הפסוק שְׁלִשָּׁה פְּעָמִים – שתי
 59 פעמים מקרא, ופעם אחת במקום תרגום. וכסדר הזה יעשה בכל
 60 שבוע ושבוע עַד שְׁיִשְׁלִים פְּרָשְׁיוֹתָיו עִם הַצַּבּוּר – עד שיסיים
 61 את כל פרשיות התורה יחד עם הציבור.

יום שבת קודש ט' אדר ה'תשע"ה

פֶּרֶק יד

62 א. בתפילת שְׁחַרִּית שמתפללים בכל יום, ובתפילת מוֹסֵף
 63 שמתפללים בשבתות, בימים טובים, בחול המועד ובראשי חדישים,
 64

1 לְהֵיוֹת בְּתוֹכָהּ – בשבת שראש חודש ניסן חל להיות באחד מימות
 2 שבוע שלאחריה, וְאָפְלוּ אם ראש חודש חל להיות בְּעָרֵב שַׁבָּת
 3 שלאחריה.
 4 כא. נִמְצְאָת אוֹמֵר – לפי האמור לעיל (ה"ב) נמצא, שְׁפָעָמִים
 5 ייתכן שתִּהְיֶה הַפְּסָקָה רק בֵּין הַשַּׁבָּת הַרְאִישׁוֹנָה וְהַשְּׁנִיָּה –
 6 כשראש חודש אדר חל להיות ביום שני או ביום רביעי. או שתהיה
 7 ההפסקה רק בֵּין הַשַּׁבָּת הַשְּׁנִיָּה וְהַשְּׁלִישִׁית – כשראש חודש
 8 אדר חל להיות בשבת. וּפְעָמִים ייתכן שתִּהְיֶה שְׁתֵּי הַפְּסָקוֹת,
 9 הַפְּסָקָה אַחַת בֵּין הַשַּׁבָּת הַרְאִישׁוֹנָה וְהַשְּׁנִיָּה, וְהַפְּסָקָה נוספת בֵּין
 10 הַשַּׁבָּת הַשְּׁנִיָּה וְהַשְּׁלִישִׁית – כשראש חודש אדר חל להיות ביום
 11 שישי. אָבָל בֵּין הַשַּׁבָּת הַשְּׁלִישִׁית לַשַּׁבָּת הַרְבִּיעִית אֵין
 12 מְפָסְקִין שכפי שהתבאר לעיל (ה"ג), הַשַּׁבָּת הַשְּׁלִישִׁית היא תמיד
 13 סמוכה לרביעית.
 14 כב. כָּל פְּרָשָׁה מְאַרְבַּע הַפְּרָשְׁיוֹת הָאֵלוּ – האמורות לעיל
 15 (הלכה כ"א), אָחַד קורא אוֹתָהּ בְּסֵדֶר שְׁנֵי אַחַר שְׁקוֹרִין סֵדֶר
 16 אוֹתָהּ שַׁבָּת בְּסֵדֶר שְׁהוּצִיאוּ רֵאשׁוֹן – כלומר, מוציאים שני
 17 ספרי תורה, ובספר הראשון קוראים בתורה את פרשת אותה שבת,
 18 ובספר השני קורא אדם אחד את הפרשה מארבע פרשיות. חָל
 19 ראש חֲדָשׁ אָדֶר לְהֵיוֹת בְּשַׁבָּת, וְהִיָּה סֵדֶר | פרשת | אוֹתָהּ
 20 שַׁבָּת לפי סדר פרשיות השנה 'וְאֵתָהּ תִּצְנֶה' (שמות כו, כ - ל, י'),
 21 שהיא סמוכה לפרשת 'כִּי תִשָּׂא' שבתחילתה מופיעה פרשת
 22 'שְׁקִלִים' (שם ל, יא - טו), הַדִּין הוא שְׁקוֹרִין לַשְּׁשָׁה שיקראו בתורה
 23 מְ'אוֹתָהּ תִּצְנֶה' עד סופה וימשיכו בפרשת 'כִּי תִשָּׂא' ויקראו את
 24 פרשת שקלים עד פרשת 'וְעִשִׂתָּ כִּיֹּר נְחֻשֶׁת' (שם ל, יז), וְהַקּוֹרָא
 25 הַשְּׁבִיעִי חוֹזֵר שׁוֹב וְקוֹרֵא בתורה את פרשת 'שְׁקִלִים', מֵתַחִילת
 26 פרשת 'כִּי תִשָּׂא' עד פרשת 'וְעִשִׂתָּ כִּיֹּר נְחֻשֶׁת'. וְאִם הִיָּה
 27 סֵדֶר אוֹתָהּ שַׁבָּת | של ראש חודש אדר | פרשת 'כִּי תִשָּׂא'
 28 עֲצֻמָּה, שֶׁבִּפְרָשָׁה זו עצמה מופיעה פרשת 'שְׁקִלִים', הַדִּין הוא
 29 שְׁקוֹרִין לַשְּׁשָׁה שיקראו בתורה מְ'כִי תִשָּׂא' עד פרשת 'וְיִקְהַל'
 30 (שם לה, א) ששם מסתיימת פרשת 'כִּי תִשָּׂא', וְהַקּוֹרָא הַשְּׁבִיעִי
 31 חוֹזֵר שׁוֹב וְקוֹרֵא בתורה בְּסֵדֶר הַשְּׁנִי את פרשת 'שְׁקִלִים', מְכִי
 32 תִּשָּׂא עד וְעִשִׂתָּ כִּיֹּר נְחֻשֶׁת.
 33 כג. ראש חֲדָשׁ אָדֶר שְׁחַל לְהֵיוֹת בְּשַׁבָּת, הַדִּין הוא

פניני הלכה

מִן הַמּוֹבָחָר לְהַשְׁלִים את קריאת הפרשה קודם שיאכל בשחרית,
 וְאִם לֹא הַשְׁלִים לִפְנֵי שֶׁאֵכַל, חַיִּיב לְהַשְׁלִים אַחֲרֵי שֶׁאֵכַל עַד וּמִן
 מִנְחָה. וְהוֹסִיף שֵׁשׁ אוֹמְרִים שֶׁבְּדִיעַבְדּוֹ יִכּוֹל לְהַשְׁלִים עַד יוֹם
 רִבְעִי בְּשָׁבוּעַ הַבֵּא, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיִּכּוֹל לְהַשְׁלִים עַד שִׁמְחַת תּוֹרָה.
 כֶּתֵב בְּשׁוּ"ע הֶרֶב (שם ס"ג), שֵׁשׁ נוֹהֲגִים לְקַרְוֹא כָּל פֶּרֶשָׁה,
 בֵּין פֶּרֶשָׁה פְּתוּחָה וּבֵין פֶּרֶשָׁה סְתוּמָה, שְׁתֵּי פְעָמִים מְקַרְא,
 וְלֵאחֲרָי מִכֵּן תְּרֻגּוּם. וְיֵשׁ נוֹהֲגִים לְקַרְוֹא כָּל פֶּסוּק וּפְסוּק שְׁנֵי
 פְעָמִים מְקַרְא וְאַחֲרֵי זֶה תְּרֻגּוּם. וְכֶתֵב הַמְּנַהֵג אַחֲרָיו הוּא
 נִכּוֹן יוֹתֵר וְרָאה בְּדַבְּרָיו אֵת הַטַּעַם לְכַךְ, אֲבָל מִן הַדִּין אִפְשָׁר
 לְקַרְוֹא בְּכָל אוֹפֵן שִׁירָה.

הלכה א: בשחרית נמוסף ונבעילה הכהנים נושאים כפיהן.
 וברמ"א (סי' קכח סמ"ד) כתב, שנהגו במדינתם שאין נושאים

הלכה כג: כתב הרמ"א (סי' תרפד ס"א), שראש חודש אדר או
 ניסן שחלו להיות בשבת, מפטירים את ההפטרה של ארבע
 פרשיות.

הלכה כד: כתב השו"ע (סי' תרפד ס"ג), שבשבת ראש חודש
 טבת מפטירים 'רני ושמחי' [מענין חנוכה].

הלכה כה: כתב בשו"ע (סי' רפה ס"ג) שמיום ראשון ואילך
 הרי זה נקרא מששלים את הפרשה עם הציבור. והטעם נתבאר
 בשו"ע הרב (שם ס"ה), מפני שכבר התחילו הציבור פרשה זו
 בשבת במנחה. וכתב בשו"ע הרב (שם ס"ו) שיש נוהגים לקרוא
 שניים מקרא ואחד תרגום בערב שבת. וראה במשנה ברורה (שם
 סק"ח) שהביא בזה כמה דעות. וכתב בשו"ע (שם ס"ד), שמצוה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שבת קודש ט' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים קנט

הרמב"ם המובאר – מהדורת חיטריק

30 שְׁלֵא יֵאמְרוּ האנשים שיראו את הכהן יורד מהדוכן: פְּסוּל הָיָה
31 הכהן, וּלְפִיכָף הוֹרִידוּהוּ מִהַדוּכָן.
32 ג. פִּיצַד היא עריבת נְשִׂאֵת פְּפִים בְּגָבֻלִין – מחוץ לבית
33 המקדש, בְּעַת שִׁיגִיעַ שְׁלִיחַ צְבוּר בַּתְּפִלְתוֹ לְבִרְכַת הַעֲבוּדָה,
34 כְּשִׂיאֵמֵר השליח ציבור רָצָה – שהיא בתחילת ברכת העבודה, כָּל
35 הַכֹּהֲנִים הַעֹמְדִין בְּבֵית הַכֹּנֶסֶת נֶעְקְרִין – עוקרים את רגליהם
36 מִמְּקוֹמָן, וְהוֹלְכִין וְעוֹלִין עַד לְדוּכָן – המקום בו נושאים
37 הכהנים את כפיהם וְעוֹמְדִין שָׁם הכהנים כשפְּנִיָהֶם פּוֹנִים לְמוֹל
38 הַהֵיכָל – ארון הקודש וְאַחֲרֵיהֶם – גבסו פּוֹנִים כְּלִפֵי הָעֵם,
39 וְאַצְבָּעוֹתֵיהֶם כְּפּוֹפּוֹת לְתוֹךְ פְּנֵיהֶן – כלומר, ידם קמוצה
40 לאגרוף, עַד שִׁשְׁלֵים – שיסיים הַשְּׁלִיחַ צְבוּר את ברכת
41 הַהוֹרְגָה, ואחר כך מְחַזְרִין – מסובבים הכהנים את פְּנֵיהֶם
42 כְּלִפְנֵי הָעֵם, וּפּוֹשְׁטִין – מיישרים את אֲצָבָעוֹתֵיהֶן, וּמְגַבְּהִין
43 את יְדֵיהֶם כְּנֶגֶד – אל מול כְּתֻפֵיהֶן, וּמְתַחֲלִין הכהנים לומר
44 מעצמם וְכִרְבֵךְ, וְשְׁלִיחַ צְבוּר מְקַרָא אוֹתָם ואת הכהנים] את
45 המשך הברכה מְלָה מְלָה וְהֵם עוֹנִין – שהוא מקרא אותם 'ה'
46 והם עונים אחריו 'ה', ואחרי כן הוא מקרא אותם 'וישמרך' והם
47 עונים אחריו 'וישמרך', שְׁנֶאֱמַר (במדבר ו, כג) 'אֲמַר לָהֶם, עַד
48 שְׁמִשְׁלִימִן הכהנים את הפסוק הַרְאֵשׁוֹן שִׁמְסִיתִים בְּתִיבַת
49 'וישמרך', וְכָל הָעֵם עוֹנִין אִמֵּן על ברכתם, וְחוֹזֵר הַשְּׁלִיחַ
50 צְבוּר וּמְקַרָא אוֹתָם – מקריא לכהנים את הפסוק הַשְּׁנִי מְלָה
51 מְלָה, שהשליח ציבור אומר 'אר' וְהֵם עוֹנִים אחריו 'אר' וכן
52 הלאה, עַד שְׁמִשְׁלִימִן הכהנים את הפסוק הַשְּׁנִי שִׁמְסִיתִים
53 בְּתִיבַת 'ויחנך', וְכָל הָעֵם עוֹנִין אִמֵּן על ברכתם, וְכֵן כְּפִסּוּק
54 שְׁלִישִׁי השליח ציבור מקריא להם תיבת 'ישא' והכהנים עונים
55 אחריו 'ישא' עד שמשלימים את הפסוק השלישי בתיבת 'שלום', וכל
56 העם עונים אמן על ברכתם.
57 ד. כְּשִׁשְׁלִימֵנו – כשיסיימו הַכֹּהֲנִים את שְׁלִשָּׁה הַפְּסוּקִים
58 של ברכת הכהנים, מְתַחֲלִין הַשְּׁלִיחַ צְבוּר בְּכִרְכָה אַחֲרֵרוֹנָה
59 שֶׁל הַתְּפִלָּה, שֶׁהִיא בְּרַכַת שִׁים שְׁלוֹם, וְאַחֲרֵי כֵן הַכֹּהֲנִים

1 וּבַתְּפִלַת נְעִילָה, הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת פְּנֵיהֶן כְּדִי לְבַרַךְ את
2 העם ברכת כהנים, אֲבָל בַּתְּפִלַת מְנַחָה שֶׁבְּכָל יוֹם אֵין נְשִׂאֵת
3 כְּפִים, והטעם מִפְּנֵי שְׁבוּמָן מְנַחָה כְּבָר סְעָדוּ כָּל הָעֵם את
4 סְעוּדָתָם וְחוֹשְׁשִׁים שְׁמָא שְׁתוּ הַכֹּהֲנִים בְּסְעוּדָתָם יֵין לְשִׁכְרָה,
5 וְהָדִין הוּא שֶׁשְׁכוֹר אֲסוּר בְּנְשִׂאֵת כְּפִים. וְאַפְּלוּ בְּיּוֹם
6 הַתְּעֵנִית – יום שהציבור מתענים בו – ואין אוכלים ושותים ביום
7 זהו אֵין נוֹשְׂאִין הַכֹּהֲנִים את כְּפֵיהֶם בְּמְנַחָה, אִף עַל פִּי שֶׁאֵין
8 חֶשֶׁשׁ שְׁמָא שְׁתוּ יֵין לְשִׁכְרָה, מְכַל מְקוֹם גּוֹרוּ חֲכָמִים גְּזָרָה עַל
9 תְּפִלַת מְנַחָה שֶׁל תְּעֵנִית שֶׁלֹא יִשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים את ידיהם מִפְּנֵי
10 מְנַחָה שֶׁל כָּל יוֹם – שלא יבואו הכהנים לישא את כפיהם
11 בַּתְּפִלַת מְנַחָה בִּימֵים שֶׁלֹא מִתְעַנִּים בָּהֶם, שֶׁאֵזוּ הַשְּׁכָרוֹת מְצוּיָה
12 וְחוֹשְׁשִׁים שְׁמָא יִשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים את ידיהם כְּשֶׁהֵם שִׁיכּוּרִים.
13 ב. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים את כפיהם
14 בַּתְּפִלַת מְנַחָה שֶׁל תְּעֵנִית, רק בַּתְּעֵנִית שְׁמִתְּפִלִין בוֹ גַם תְּפִלַת
15 מְנַחָה וְגַם תְּפִלַת נְעִילָה, וְכַגּוֹן צוּם יוֹם כְּפוּר וְכֵן בַּתְּעֵנִית
16 צְבוּר, אֲבָל בַּתְּעֵנִית שֶׁאֵין מִתְּפִלִים בוֹ תְּפִלַת נְעִילָה, כַּגּוֹן
17 צוּם תְּשַׁעָה כָּאֵב וְצוּם שְׁבַעָה עֶשֶׂר בְּתַמּוּז, הוֹאִיל וְתְּפִלַת
18 מְנַחָה שֶׁלֵּהֶן מִתְּפִלִים אוֹתָהּ סְמוּךְ לְשִׁקִיעַת הַחַמָּה, הָרִי
19 תְּפִלַת מְנַחָה זוֹ נְרָאִית כַּתְּפִלַת נְעִילָה, וְאֵינָה מִתְּחַלֶּקֶת
20 בְּמְנַחָה שֶׁל כָּל יוֹם – שאם יִשְׂאוּ בָהּ הַכֹּהֲנִים את כפיהם לא
21 יבואו לישא את כפיהם בַּתְּפִלַת מְנַחָה שֶׁבְּכָל הַיָּמִים, וּלְפִיכָף יֵשׁ
22 בָּהּ בַּתְּפִלַת מְנַחָה שֶׁל תְּעֵנִית אֵלוּ נְשִׂאֵת כְּפִים. וְכֵהֵן שְׁעָבֵר
23 עַל מַה שֶׁגּוֹרוּ חֲכָמִים וְעָלָה לְדוּכָן – מְקוֹם עֲמִידַת הַכֹּהֲנִים בּוֹמָן
24 הַבְּרַכָּה בַּתְּפִלַת מְנַחָה שֶׁל יוֹם הַכְּפּוּרִים שִׁישׁ בָּהּ תְּפִלַת
25 נְעִילָה וְאֵין הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים בָּהּ את ידיהם, הוֹאִיל וְהַדְּבָר יְדוּעַ
26 לְכוּלָם שֶׁאֵין שָׁם בְּיוֹם זֶה חֶשֶׁשׁ שְׁכָרוֹת, הָרִי זֶה הַכֹּהֵן שֶׁעָלָה
27 לְדוּכָן נוֹשֵׂא אֶת כְּפִיו, וְאֵין מוֹרִידִין אוֹתוֹ שֶׁהִיא אֵין הַכֹּהֲנִים
28 נוֹשְׂאִים את כפיהם ביום זה רק מִחֶשֶׁשׁ שִׁיבּוּאוֹ לְהַחֲלִיף בְּשֶׁאֵר
29 הַיָּמִים, וְלִכֵּן כֹּהֵן זֶה שֶׁכָּבֵר עָלָה אֵין מוֹרִידִים אוֹתוֹ מִפְּנֵי הַחֶשֶׁד,

פניני הלכה

לאמה, ושוב מחבר בין האמה לאצבע ומניח אוויר בין אצבע לאגודל. ומחבר הכהן בין האגודל לאגודל אבל לא שכיבין אחת על השניה, אלא רק שייגעו זה בזה כדי שיישאר חלל בין שתי האגודלים. וכן עושה הכהן ביד השניה, ועל ידי זה נוצר בין שתי הידיים חמישה חללים. ופורשים כפיהם כדי שיהיה תוך כפיהם כנגד הארץ ואחורי ידיהם כנגד השמים. ובמשנה ברורה (שם ס"ק מד) הביא את דברי המדרש על הפסוק (שיר השירים ב, ט) 'משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים', משגיח מן החלונות מבין אצבעותיהם של הכהנים, מציץ מן החרכים בשעה שפושטים כפיהם. ומתחילין יברכך. הרמ"א (סי' קכח סי"ג) כתב שגם תיבת 'יברכך' השליח ציבור מקריא לכהנים, וכן כתב בשו"ע הרב (שם סכ"א). ושליח ציבור מקרא אותם מילה מילה. ובשו"ע הרב (שם) כתב שזה כדי שלא ייטעו, ומכל מקום אין זה מעכב כלל. ובמשנה ברורה (שם ס"ק מט) כתב שהשליח ציבור צריך להקרות להם מתוך הסיפור ולא בעל פה.

כפים אלא ביום טוב מפני שאז שרויים בשמחת יום טוב, וטוב לב הוא יברך, ורק בתפילת מוסף. וכתב בשו"ע הרב (שם סנ"ז) שמנהג בני ארץ ישראל הוא שנושאים הכהנים את כפיהם בכל יום.

הלכה ג: כתב השו"ע (שם ס"ח): 'וכשמתחיל שליח ציבור רצה', כל כהן שבביה"כ נעקר ממקומו לעלות לדוכן, ואף אם לא יגיע שם עד שיסיים שליח ציבור רצה, שפיר דמי, אבל אם לא עקר רגליו ברצה שוב לא יעלה. וראה בשו"ע הרב (סי' קכח סי"ב), שלכתחילה יעקור כל כהן ממקומו כשמתחיל השליח ציבור רצה, אבל כל שעקר רגליו קודם סיום ברכת העבודה, ישא כפיו. ועליו להגיע לדוכן עד שיסיים שליח הציבור 'מודים'. כתב השו"ע (סי' קכח סי"ב), שהכהנים מגביהים את היד הימנית קצת גבוה יותר מהיד השמאלית, ומחלקים בין אצבעותיהם באופן שיהיה חמישה חללים בין האצבעות, שמחבר את הזרת עם הקמיצה, ומניח אוויר בין הקמיצה

קס שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שבת קודש ט' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים

הרמב"ם המובאר – מהדורת חזיתריק

- 1 מְחַזְרִין את פְּנֵיהֶם כְּלָפֵי הַקֹּדֶשׁ וארון הקודש, וְאַחַר כֵּן –
- 2 אחר שהחזירו את פניהם, קוֹפְצִין [– סוגרים] הכהנים את
- 3 אֶצְבְּעוֹתֵיהֶם אם ירצו, וְעוֹמְדִין שָׁם בְּדוֹכֵן שעליו נשאו את
- 4 כפיהם, עַד שִׁיגְמֹר השליח ציבור את הַבְּרָכָה שמסתיימת בברכת
- 5 המברך את עמו ישראל בשלום, וְחוֹזְרִין הַכֹּהֲנִים לְמִקְוֵן.
- 6 ה. אֵין הַקּוֹרֵא כְּהֻנִּים – שליח ציבור הקורא 'כהנים' ושלפני
- 7 שמתחילים הכהנים לברך, קורא להם כרן אינו וְשֵׁאֵי לְקִרְוֹת
- 8 לְכֹהֲנִים עַד שִׁיכְלֶה אָמֵן מִפֵּי הַצְּבוּר – שיימו הציבור לענות
- 9 אמן על ברכת ההודאה, וְכֵן אֵין הַכֹּהֲנִים וְשֵׁאֵין לְהַתְחִיל
- 10 בַּבְּרָכָה – בברכת 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן ... לברך את
- 11 עמו ישראל באהבה', עַד שִׁיכְלֶה הַדְּבִיב מִפֵּי הַמְּקַרֵּא – עד
- 12 שייסיי הקורא לקראו 'כהנים', וְכֵן אֵין הַצְּבוּר עוֹנִים אָמֵן על
- 13 הברכה שבפסוק הראשון של ברכת כהנים, עַד שִׁתְּכַלֶּה הַבְּרָכָה
- 14 מִפֵּי הַכֹּהֲנִים – שייסיי הכהנים תיבת 'וישמר', וְאֵין הַכֹּהֲנִים
- 15 מִתְחִילִין בַּבְּרָכָה אַחֲרֵת – בברכת 'אר ה'... ויחנך', שהיא
- 16 הברכה שבפסוק השני שבברכת כהנים, עַד שִׁיכְלֶה אָמֵן מִפֵּי
- 17 הַצְּבוּר – שייסיי הציבור לענות אמן על הברכה הראשונה.
- 18 וְאֵין הַשְּׂלִיחַ צְבוּר שִׁמְקֵיא לכהנים את הברכה מילה במילה
- 19 וְשֵׁאֵי לְעֲנוֹת אָמֵן אַחֲרֵת ברכת הַכֹּהֲנִים כְּשֶׁאֵר הָעַם שְׁעוֹנִים,
- 20 מחשש שִׁמְאָ תִטְרַף דַּעְתּוֹ – שיתבלבל וְלֹא יָדַע אֵי זֶה הַבְּרָכָה

פניני הלכה

הלכה ה': עד שיגמור שליח ציבור שים שלום. וכתב השו"ע (שם ס"ז) שהמנהג להמתין עד שייסיי הציבור לענות אמן על ברכת שים שלום. וביאר בשו"ע הרב (שם ס"ה) שהטעם הוא לפי שעניית האמן חשובה לחלק מהברכה. וכתב בשו"ע הרב (שם), שדי שימתינו על רוב הציבור. ובמשנה ברורה (שם ס"ה) הוסיף, שמכיון שהמנהג שמודים לכהנים על הברכה, ואומרים להם 'יישר', ועל ידי זה אינם עונים אמן יהא שמיה רבא לקדיש שאחר חזרת השליח ציבור, וכן מתבטלים משאר אמנים, לכן ראוי שלא ירדו הכהנים מהדוכן, עד שייסיי השליח ציבור את אמירת הקדיש. כתב בשו"ע הרב (שם ס"ה), שהכהנים צריכים לעמוד כפופים, ולא ידברו עד שירדו מן הדוכן. וכתב עוד (שם ס"ז) שכשיורדים מההיכל יחזירו פניהם קצת לעבר ארון הקדש, כתלמיד הנפטר מרבו. בשו"ע (ס"ה קכח ס"ה) כתב, שמותר לכהן לישא כפיו בבתי שוקיים. ובשו"ע הרב (שם ס"ו) כתב, שהטעם הוא משום שלא שייך בזה טעמו של רב אשי שיאמרו עליו שהוא פסול לכהונה, כי אפילו אם תפסק רצועת הנעל, אין זה גנאי כל כך, ולא יבוא לרדת מהדוכן כדי לקושרה. והרמ"א (שם) כתב שיש מחמירין בבתי שוקיים מעור ונהגו להקל בקצת מקומות אף כשהם של עור. וכתב בשו"ע הרב (שם) שטעם האוסרים, לפי שהם בכלל מנעל וסנדל, ואם כן אף אם אין בהם כלל רצועות אסור, משום שלא חילקו חכמים בגזירתם. **אלא עומדים יחפים.** ובמשנה ברורה (שם ס"ק יח) הביא בשם האחרונים שאין לכהנים לעמוד יחפים, מפני שהוא דרך גנאי, אלא יעמדו בפוזמקאות של בגד [גרייבס].

הלכה ז': כתבו בשו"ע הרב (שם ס"ו) ובמשנה ברורה (שם ס"ק פט), שלא אסרו אלא להסתכל בפני הכהנים כדי שלא יבואו להסיח דעתם, אבל הבטת מהירה מותרת שאינה מביאה להיסח

הלכה ה': בשו"ע הרב (שם ס"ח) ובמשנה ברורה (שם ס"ק סד) כתבו שהקורא 'כהנים' אין צריך להמתין עד שייסיימו כל הציבור לענות 'אמן' אחר ברכת 'הטוב שמך', ואם כבר ענו רוב הציבור 'אמן' יכול לקרוא 'כהנים'. וכתב בשו"ע הרב (שם ס"ח) שלאחר ברכת 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וכו'' צריכים הכהנים לחכות שכל הקהל יענו 'אמן' לפני שמתחילים 'יברכך', אבל המקריא את פסוקי הברכה אינו צריך לחכות אלא לרוב הקהל. אך כתב שיש אומרים שגם הקורא 'כהנים' או המקריא צריכים להמתין עד שיכלה 'אמן' מפי כל הקהל, מחשש שלא ישמעו הכהנים את הקריאה, שכן שני קולות אינם נשמעים. וכתב שטוב לחוש לדבריהם.

ואין הכהנים מתחילין בברכה אחרת עד שיכלה אמן מפי הציבור. והשו"ע (ס"ה קכח ס"ח) כתב 'וכן אינם רשאים להתחיל בתיבה עד שתכלה התיבה מפי המקרא'. ובמשנה ברורה (ס"ק סח) כתב, שנראה שהמקריא לכהנים לא יתחיל להקריא תיבה אחרת עד שייסיימו הכהנים לומר את התיבה הקודמת. בשו"ע הרב (שם ס"א) כתב, שאם הוא מובטח שגם אם יענה אמן יזכור איזו ברכה סיים, יכול לענות אמן על ברכת הכהנים. וכתב בשו"ע הרב (שם ס"ג) שהיום שמתפללים מתוך הסידור כולם נחשבים למובטחים שיוכלו לחזור לתפילתם. כתב בשו"ע הרב (ס"א), שעל ברכת 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן...' יכול השליח ציבור לענות אמן, משום שאין חשש שיתבלבל מכיון שעדיין לא התחיל בהקראת הברכות. אבל במשנה ברורה כתב (שם ס"ק עא) שגם אם השליח ציבור בטוח שלא יתבלבל, מכל מקום על ברכת 'אשר קדשנו בקדושתו של אהרן' אין לו לענות, משום שאמין זה חשוב הפסק בתפילה, ואינו כמו האמן שעונה על ברכת הכהנים עצמה שהוא מורה על קבלת הברכה.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שבת קודש ט' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים קסא

הרמב"ם המבואר – מהדורת חיטריק

את כל הברכה, כל העם שעמדו שם לשמוע את הברכה עונין
 ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם, ואינם עונים
 אמן ולפי שאין עונים אמן בבית המקדש.
 י. ואומרים הכהנים את השם של ה' המוזכר בברכת כהנים
 שלוש פעמים פכתבו – כפי שהוא כתוב בתורה, והוא דבר
 הנקנה מיוד הוא ואו הוא – שהוגים את השם על ידי ארבע
 אותיות אלו, וזה הוא השם המפורש האמור בכל מקום –
 שכשאומרים חכמים 'שם המפורש' הכוונה היא לשם זה, ובמדינה
 – בירושלים, ובכל מקום בארץ ישראל מלבד בבית המקדש,
 אומרים אותו ככינוי – הכהנים אומרים את שם ה' כפי האופן
 שקוראים אותו, והוא אלהי אלהי דאל – שם אדנות, והטעם שהכהנים
 לא הוגים אותו במדינה ככתבו, לפי שאין מותרין כלל את
 השם פכתבו בכל מקום אלא בבית המקדש בלבד. ומשמות
 שמעון הצדיק – שהיה כהן גדול וחסיד והתרבו כהנים שאינם
 הוגים, פסקו הפהנים מלקרוא ברכת כהנים בהזכרת שם
 המפורש אפלו בבית המקדש, כדי שלא ילמדו אותו (את
 השם המפורש) מי שאינו הגון. ולא היו החכמים הראשונים
 מלמדין את השם המפורש הזה לתלמידיהן ובניהם ההגונים
 אלא פעם אחת למשך שבע שנים. כל זה שמעתיים כל כך
 מלחזקיר שם המפורש אף ללמוד, כדי לתת גדלה לשמו של
 הקדוש ברוך הוא הנקבד והנורא.
 יא. אין ברכת פהנים נאמרת בכל מקום – בין בבית המקדש
 ובין במדינה אלא בלשון הקדש, שנאמר (במדבר ו' כג) 'כה
 תברכו את בני ישראל'. כן למדו שומעי שמועה ממושה
 רבנו – שמשו רבינו לימד לתלמידיו והם לתלמידיהם, דינים
 שונים בהלכות ברכת כהנים הנלמדים מהפסוק 'כה תברכו' והם
 שישה: [א] שהכוונה בפסוק 'כה תברכו' היא, שיברכו הכהנים
 בעמידה. [ב] 'כה תברכו' הכוונה היא, שיברכו בנשיאות פפים
 – בהגבהת הידיים כמבואר לעיל (ה"ג, ט, יג) 'כה תברכו' הכוונה
 היא, שיאמרו את הברכה בלשון הקדש. [ד] 'כה תברכו', באופן
 שהפנים של העם השומע את הברכה פנגד הפנים של הכהנים.

1 האדם את דעתו מכוונת שמיעת הברכה, אלא כל העם השומע
 2 את ברכת הכהנים מתפנין לשמע את הברכה, ומכוננין העם
 3 את פניהם פנגד – אל מול פני הפהנים, ואינן מביטין
 4 בפניהם אלא מביטים כלפי הארץ.
 5 ה. אם היה הפהן המברך ברכת כהנים אחר, מתחיל לברך
 6 מעצמו, והשליח ציבור לא קורא לו 'כהנים' כשם שקורא לשניים
 7 או יותר, ושליח ציבור מקרא אותו את המשך הברכה מלה
 8 מלה כמו שאמרנו לעיל (הלכה א). היו הכהנים העומדים לברך
 9 ברכת כהנים שנים או שהיו יותר משנים, אינן מתחילין לברך
 10 ברכת כהנים עד שיקרא להם השליח ציבור תחלה ואומר
 11 להם 'פהנים', והם עונים לקריאתו ואומרים 'ברכה', והוא
 12 מקרא אותן גם את המשך הברכה מלה מלה על הפהן
 13 שאמרנו לעיל (סו).
 14 ט. כיצד הוא סדר ברכת פהנים בבית המקדש? הפהנים
 15 עולין לדוכן – מדרגה שעליה הכהנים עומדים בזמן הברכה, אחר
 16 שישלימו עבודת תמיד של שחר – אחרי שיסימו את הקרבת
 17 קרבן תמיד של שחרית. ואחרי שעלו לדוכן מגביהין הכהנים את
 18 ידיהם למעלה על גבי ראשיהם – מעל ראשיהם,
 19 וצבעותיהם פשוטות – ישרות, חוץ מההנהגה הגדולה שאינו
 20 מרים את ידיו למעלה מראשו לפי שאינו מגביה ידיו למעלה
 21 מן הציץ – טס של זהב שמפותחות עליו המילים 'קדש לה', והוא
 22 קשור על מצח הכהן הגדול, ומכיון שכתוב עליו את השם, אין הכהן
 23 הגדול מגביה את ידיו למעלה ממנו, ואחר מהישראלים השומעים
 24 את הברכה מקרא אותם – את הכהנים מלה מלה – שהוא
 25 אומר תיבה אחת כגון 'אר', והכהנים עונים אחריו 'אר', פברך
 26 שעושין פגבולין – מחוץ לבית המקדש, כמבואר לעיל (ה"ג), עד
 27 שישלימו הכהנים לומר את כל שלשת הפסוקים של ברכת
 28 כהנים. ואין העם השומעים את הברכה עונין אחר כל פסוק
 29 'אמן', כדרך שעושים אחרי ברכת כהנים שלא במקום המקדש,
 30 אלא עושין אותה – את ברכת הכהנים פמקדש כפרכה אחת
 31 ארוכה, לפי שלא עונים אמן בבית המקדש. וכשישלימו הכהנים

פניני הלכה

קטן השליח ציבור לא מקריא להם 'כהנים'.

הלכה יא: כה תברכו בעמידה וכו'. בשו"ע הרב (שם ס"ג) ובמשנה ברורה (שם ס"ג) כתבו, שדינים אלו מעכבים את הברכה. כלומר, שכהן שחיסר אחד מהדברים אלו לא יצא ידי חובתו, וצריך לצאת מבית הכנסת לפני שיתחיל החזן יצה'. אמנם כתב בשו"ע הרב (שם), שהדין שצריך שיהיו פני הקהל אל מול פני הכהנים אינו מעכב, שהרי גם בבית כנסת שכל המתפללים כהנים, ואין מי שיעמוד אל מול פניהם נושאים הכהנים כפיהם. השו"ע הרב (שם) כתב שרק הכהנים צריכים לברך בעמידה, אבל העם השומעים את הברכה יכולים לישב. אמנם המשנה ברורה (שם ס"ג נא) כתב שהמנהג הוא שגם העם השומעים את הברכה עומדים כל זמן הברכה. במשנה ברורה (שם) הביא מהאחרונים שכהן שהוא חלוש ואינו יכול לעמוד אלא על ידי תמיכה, לא ישא כפיו. כתב במשנה ברורה (שם ס"ק

הדעת. ומכל מקום, נכון להיזהר שלא להביט בהם כלל זכר למקדש שלא היו מביטים כלל בכהנים, מכיון שהשכינה שרתה על ידיהם. הרמ"א (שם ס"ג) כתב, שלא יביטו הכהנים בידי עצמם, ובשו"ע הרב (ס"ו) כתב שהטעם הוא כדי שלא יסחו הכהנים דעתם מכוונת הברכה. כתב הרמ"א (שם), שכדי שלא יביטו הכהנים בידיהם משלשלים הכהנים את טליתם על פניהם, ומשאירים את ידיהם מחוץ לטלית, והביא דעה נוספת שהכהנים מכסים את פניהם וידיהם בטלית. ובשו"ע הרב (שם) כתב אודות הדעה הראשונה שהוא מנהג נכון כדי שלא תהיה טלית הכהן חוצצת בין ידיו לעם השומע את הברכה, וכדי שלא יביטו העם בידי הכהנים מכסים העם את פניהם בטליתם [וראה בשערי הלכה ומנהג (אות עו) שכתב אודות כך ואודות דין אחר, שיש ללכת אחר המנהג הקבוע המקובל במסורת אצל הכהנים].

הלכה ח: בשו"ע הרב (שם ס"ו) כתב שאם אחד מהכהנים

קסב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שבת קודש ט' אדר – ספר אהבה – הלכות תפלה וברכת כהנים

הרמב"ם המבואר – מהדורת חזיתריק

27 שְׁהֵשְׁלִים את הברכה, אֹמֵר הכהן עֲשִׂינוּ מִה שֶׁנִּזְרְתָה עָלֵינוּ
 28 לברך את העם, עֲשֵׂה עִמָּנוּ מִה שֶׁהִכְטַחְתָּנוּ שְׂתַסְכִּים עִם
 29 בְּרִכּוֹתֵינוּ, ה'שְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם וּבְרַךְ אֶת
 30 עַמְּךָ אֶת יִשְׂרָאֵל' (דברים כו, טו).
 31 יג. כְּשֶׁמִּתְזַרְזֵין וכשמסובבים] הַפְּתִינִים את פְּנֵיהֶם לְעֵבֶר
 32 הַצְּבוּר כְּדִי לְבָרְכֶם בְּרִכַּת כַּהֲנִים, וְכֵן כְּשֶׁמִּתְזַרְזֵין הַכַּהֲנִים את
 33 פְּנֵיהֶם מִן הַצְּבוּר אַחֵר שֶׁמְבָרְכִין, לֹא יִתְזַרְזְרוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ
 34 יָמִין – לֹא יִתְחַלְּלוּ לְהִסְתַּוֵּב אֲלֵא מִצַּד יָמִין שְׁלֵהֶם, בְּכָל מְקוֹם –
 35 בֵּין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבֵין בִּשְׂאֵר הַמְּקוֹמוֹת וּכְלוּמֵר, שֶׁאִם אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ
 36 בְּמִזְרַח וּפְנֵיהֶם כְּלָפֵי אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, כִּשְׁהֵם מִסְּתוּבָּיִם כְּלָפֵי הָעַם
 37 יִסְתַּוֵּבּוּ תַּחֲלִילָה לְצַד דְּרוֹם שֶׁהוּא מִיָּמִינָם, וְאַחֲרֵי כֵן לְצַד מִעֵרֵב.
 38 וְלֵאחֵר הַבְּרַכָּה, יִסְתַּוֵּבּוּ תַּחֲלִילָה לְצַד צָפוֹן שֶׁהוּא מִיָּמִינָם, וְאַחֲרֵי כֵן
 39 לְצַד מִזְרַח. וְכֵן בְּכָל פְּוֹנוֹת – וְיִתְזַרְזְרוּ אֶדְמָה פּוֹנֵה לֹא
 40 יִתְזַרְזְרוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין.
 41 יד. בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ מְבָרְכִין בְּרִפְת פְּתִינִים רַק פְּעַם אַחַת
 42 בַּיּוֹם, אַחֵר הַקְּרַבְתָּ קֶרֶב תְּמִיד שֶׁל שַׁחַר בְּאֵיִם הַכַּהֲנִים
 43 וְעוֹמְדִים עַל מַעְלֹת – [מדרגות] שְׁלֵפְנֵי הָאוֹלָם, וּמְבָרְכִין
 44 כְּדֶרֶךְ שֶׁאֲמַרְנוּ לְעִיל (ט"ז). אֲבָל בְּמִדְיָנָה – בִּירוּשָׁלַיִם, וּבְכָל
 45 מְקוֹם מִלְבַּד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, מְבָרְכִין אוֹתָהּ – [את ברכת הכהנים]
 46 אַחֵר כָּל תְּפִלָּה שְׁבוּיָם, חוּץ מֵאַחֵר תְּפִילַת מְנַחֵה כְּמוֹ
 47 שֶׁאֲמַרְנוּ לְעִיל (ט"ח). וּבְכָל מְקוֹם – בֵּין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבֵין בִּשְׂאֵר
 48 הַמְּקוֹמוֹת, מְשַׁתְּדֵלִין שִׁיְהִיָּה הַמְּקַרָּא אוֹתָן – הַקּוֹרָא לָהֶם
 49 'כַּהֲנִים' וּמְקַרֵּיא לָהֶם אֵת כָּל פְּסוּקֵי בְּרַכַּת כַּהֲנִים מִלֵּילָה בְּמִילָה
 50 דְּוֹקָא יִשְׂרָאֵל וְלֹא כַּהֵן, לְפִי שֶׁאֲמַר (במדבר ו, כג) 'אָמַר לָהֶם',
 51 מְקַלֵּל שֶׁאֵין הַמְּקַרָּא מִיָּהֵן – כְּלוּמֵר, מִמָּה שֶׁכְּתוּב אֲמַר לָהֶם,
 52 מִשְׁמַע שֶׁהָאֹמֵר אֵינוֹ מֵהֶם אֲלֵא יִשְׂרָאֵל.

1 (ה) 'פֶּה תְּבָרְכוּ', שִׁיאֲמָרוּ אֵת הַבְּרַכָּה בְּקוֹל רֶם כְּאִדֵּם שֶׁמְדַבֵּר
 2 בְּרַבִּים שֶׁצִּרִיךְ לְדַבֵּר בְּקוֹל רֶם כְּדִי שִׁישְׁמְעוּ כוּלָם. (ו) 'פֶּה תְּבָרְכוּ',
 3 שֶׁכִּשְׂאוֹמְרִים בְּבִרְכַּתְּם אֵת שֵׁם ה' יִאֲמָרוּהוּ בְּשֵׁם הַמְּפָרֵשׁ, וְהוּא
 4 – וְדִין זֶה שֶׁצִּרִיךְ לְבָרַךְ בְּשֵׁם הַמְּפוֹרֵשׁ הוּא רַק כְּשִׁיְהִיָּה – בְּרִכַּת
 5 הַכַּהֲנִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ לְעִיל (ה"י).
 6 יב. אֵין הַפְּתִינִים רִשְׁאֵין בְּכָל מְקוֹם – בֵּין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּבֵין
 7 שְׂאֵל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לְהוֹסִיף עוֹד בְּרַכָּה עַל שְׁלֹשֶׁת הַפְּסוּקִין
 8 הַכְּתוּבִים בְּתוֹרָה בְּפִרְשָׁה שֶׁל נְשִׂיאת כַּפַּיִם. כְּגוֹן שֶׁלֹּא יוֹסִיפוּ
 9 הַכַּהֲנִים לְבָרַךְ בְּפִסּוּק (דברים א, יא) 'ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יִסֶּף
 10 עָלֵיכֶם פָּכֶם וְכוּ' אֶלָּה פְּעַמִּים וּבְרַךְ אֲתֶכֶם בְּאֲשֶׁר דִּבֵּר לָכֶם'
 11 וְכִיּוֹצֵא בּוֹ – וְכֵן עוֹד פְּסוּקִים וּבְרִכּוֹת הַדּוּמִיִּם לְפִסּוּק זֶה, וְאֵינָם
 12 רִשְׁאִים לְהוֹסִיף עַל הַבְּרִכּוֹת לֹא בְּקוֹל רֶם – שִׁיאֲמָרוּ אֵת תּוֹסֶפֶת
 13 הַבְּרִכּוֹת בְּקוֹל רֶם, וְלֹא כְּשִׁיאֲמָרוּ בְּלִחָשׁ, וְטַעַם הַדְּבַר לְפִי
 14 שֶׁנֶּאֱמַר בְּתוֹרָה (דברים א. ד. א.) 'לֹא תִסְפוּ עַל הַדְּבָר וְכוּ' אֲשֶׁר אֲנִכִּי
 15 מְצַוֶּה אֲתֶכֶם, וּמִפְּסוּק זֶה נִלְמַד שֶׁאֲסוּר לְהוֹסִיף בְּמִצְוֹת ה'.
 16 בְּשִׁעֲרָה וּבִמְוֶן שֶׁכָּל פֶּה עוֹלָה לְדוֹכֵן, אוֹי כְּשֶׁהוּא עוֹקֵר רְגֵלֵיו
 17 לְעֹלֹת לְדוֹכֵן אֹמֵר 'יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתְּהִיָּה
 18 הַבְּרַכָּה הַזֹּאת שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרַךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרַכָּה
 19 שְׁלֵמָה וְאֵל יְהִי בָּהּ מְכֻשׁוֹל וְעוֹן מַעְתָּה וְעַד עוֹלָם', וְלֵאחֵר
 20 מִכֵּן עוֹלָה לְדוֹכֵן כִּשְׁפָנֵינוּ כְּלָפֵי אֲרוֹן קוֹדֶשׁ, וְקִדְּם שִׁיְתַזִּיר פְּנֵיו
 21 – שִׁיִּסּוּבֵב אֵת פְּנֵיו כְּדִי לְבָרַךְ אֶת הָעָם בְּרִכַּת כַּהֲנִים, מְבָרְךְ
 22 בְּרַכָּה עַל הַמִּצְוָה, וְכֵן הוּא מְבָרַךְ, 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ
 23 הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדְּשׁוֹ שֶׁל אֶהְרֶן וְצִוֵּנוּ לְבָרַךְ אֶת
 24 עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה'. וְאַחֵר כֵּן – כִּשְׁהוּא גּוֹמֵר אֵת הַבְּרַכָּה,
 25 הוּא מְתַזִּיר אֵת פְּנֵיו לְצְבוּר וּמְתַחִיל לְבָרְכֶם בְּבִרְכַת כַּהֲנִים.
 26 וּכְשֶׁמִּתְזַרְזֵין אֵת פְּנֵיו מִן הַצְּבוּר לְעֵבֶר אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ אַחֵר

פניני הלכה

השליח ציבור. וקודם שיחזיר פניו לברך את העם מברך ברוך אתה זכו'. והשו"ע (שם סי"א) כתב שהכהנים מברכים ברכה זו אחרי שסובבו את פניהם למול פני הציבור, וכן כתב בשו"ע הרב (שם סי"ז). וכתב בשו"ע הרב (שם) שיש שמתחילים לברך כשפניהם כלפי ארון הקודש, ובאמצע הברכה מסובבים את פניהם למול פני הציבור, ובכך יוצאים ידי חובת ב' הסברות.

הלכה יד: כתב בשו"ע הרב (שם סכ"ב) שיותר טוב שהשליח ציבור יקריא לכהנים את הברכות, ולפי זה כתב בהמשך (סל"ד) שלכתחילה צריך שיהיה השליח ציבור ישראל. אמנם בביאור הלכה (סי' קכח סכ"ב ד"ה משתדלין) כתב, שיתכן שאין צורך להשתדל שלא יהיה הש"ץ כהן, ורק לגבי המקריא את הכהנים משתדלים שיהיה ישראל, ואפשר שהוא יהיה אדם אחר שאינו שליח ציבור. משתדלין שיהיה המקרא אותן ישראל. וכתב בשו"ע (שם סכ"ב) וכשהחזן כהן יעמוד ישראל אצלו ויקרא כהנים ויקרא אותם והחזן עומד ושותק. וכתב בשו"ע הרב (שם סל"ד) שכשהשליח ציבור כהן ואין שם ישראל שיכול להקרות, יש אומרים שיברכו הכהנים בלא הקראה כלל, ויש אומרים שהשליח ציבור יקרא להם, שלא מנעו את הכהן מלהקרות אלא לכתחילה במקום שאפשר, והכריע כדעה האחרונה.

נב) שכהן שאינו יכול להגביה את ידיו אלא אם כן יקשרם ככובע שבראשו וכדומה, לא ישא כפיו. והוסיף, שכהן שיכול להגביה את ידו לשעה מועטת, יכול להגביה לאמירת 'יברכך' ויניח את ידיו בזמן שמנגנים בין תיבה לתיבה, ושוב יגביה באמירת התיבה הבאה. בשו"ע הרב (שם) כתב, שקול רם הכוונה היא לקול המעולה שבקולות, לא גבוה מדי, ולא נמוך מדי אלא קול בינוני. אמנם במשנה ברורה (שם סי"ק נג) כתב שבאופן שרבים הם המתפללים צריך שיהיה קול גבוה מאוד כדי שכל הציבור יוכל לשמוע את הברכה.

הלכה יב: וכתב השו"ע (סי' קכח סכ"ח), שכהן שנשא כפיו ואחר כך הלך לבית הכנסת אחר ומצא ציבור שלא הגיעו לברכת כהנים, יכול לישא כפיו פעם נוספת. כתב במשנה ברורה (שם סי"ק ק"ה), שכהן הגורע מהברכות עובר משום 'בל תגרע'. **כשהוא עוקר רגליו לעלות אומר יהי רצון.** וכן כתב השו"ע (שם סי"ט) שבזמן שהכהנים עוקרים לעלות לדוכן אומרים את תפילת 'יהי רצון'. אמנם הרמ"א (שם) הביא את דעת (סוטה לט, א ד"ה וכי) שהכהנים לא יאמרו תפילה זו עד שיעמדו לפני ארון הקודש, וכתב המשנה ברורה (שם סק"ל) שכן הוא המנהג. בשו"ע הרב (שם סי"ד) כתב, שיאמרו תפילה זו רק אחרי שיאמרו 'מודים רבבנן' עם

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ג' – ט' אדר ה'תשע"ה

מזכירותיו, כלומר: החמשים כסף (שנקנס האונס או
המפתה) שהם לאבי הנערה; או שימסרנה לו על מנת
שימון לו כף וכוף דיגרים. לפיכך הזהר על זה ונאמר לו:
"אל-תחלל את-בתך להונתה" (ויקרא שם), לפי שזה
שידנתי בו בתשלומי ממון בלבד אינו אלא אם קרה
שפתה או אנס; אבל שיעשה הדבר ברצון שניהם ובהתר
— אין דרך לכה. וגלה את-הטעם לכה ונאמר: "ולא-
תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה" (שם). לפי שהאונס
והפתוי קורה מעט, ואם יהיה הדבר ברצון ובהתר —
יתרבה ויתפשט בארץ. וזה טעם יפה ונאה לפסוק זה,
והוא מתאים לכל-מה-שהזכירו חכמים ולמה שזכרו
משפטי התורה. ולא זה, כלומר: לאו דפנויה — לוקין
עליו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכתבות וקדושין.

יום חמישי ז' אדר ה'תשע"ה

יום שישי ח' אדר ה'תשע"ה
המצוה הרס"ב — האזהרה שהזהר קונה אמה עבריה
מלהציק לה אם נשאה. פונתי באמרי להציק לה. שלא
יצמצם לה מזונותיה או כסותה או מנע ממנה עונתה
בכדי להציק לה ולצער, והוא אמרו תעלה: "שארה
כסותה וענתה לא יגרע" (שמות כא, ט). ולא זה בעצמו,
כולל כל-הנושא בת ישראל שלא יציק לה באחד משלשת
הדברים האלה כדי לצערה ולענותה, והוא אמרו תעלה
באמה עבריה שהזהיר מלמנוע ממנה שארה כסותה
וענתה, כמשפט הבנות יעשה-לה (שם, ט), מכאן למדנו
שמשפט הבנות הוא: שלא מנע שאר כסות ועונה, והוא
אמרם במלתא (פרשת משפטים): "וכי מה-למדנו למשפט
הבנות מעתה? הרי זה בא ללמד ונמצא למד. ושם אמרו:
"שארה — אלו מזונותיה; כסותה — כמשמעו; וענתה
— זו דרך ארץ" (אישות).

יום שבת קודש ט' אדר ה'תשע"ה

מצות עשה ריב.
המצוה הרי"ב — הצווי שנוצטוינו לפרות ולרבות
ולתפון לקיים המין, וזהו מצות פריה ורביה, והוא
אמרו תעלה: "[ואתם] פרו ורבו" (בראשית ט, ז). וכבר
בארנו (ברכות טז) שהתן פטור מקריאת שמע אם נשא
בתולה, ונתנו טעם לכה, מפני שהוא עוסק במצוה. וכבר
נתבאר דיני מצוה זו וחייביה בפרק ו' מיבמות (סא): ואין
הנשים חייבות במצוה זו; ובפרוש אמרו שם (סה):
"האיש מצוה על פריה ורביה, אבל לא האשה".

יום ראשון ג' אדר ה'תשע"ה

מצות עשה ריג.
המצוה הרי"ג — הצווי שנוצטוינו לבעול בקדושין
ובמתן דבר ביד האשה, או בשטר, או בכיאה — וזהו
מצות קדושין. והרמז על כף אמרו: "כף-יקח איש אשה
ובעלה" (דברים כד, א), — משמע שקונה בכיאה. ונאמר
"ויצאה והיתה" (שם, ב) — כשם שציאתה בשטר (גט)
כף היתה (הנשואין) בשטר. וכן למדנו שהיא נקנית
בכסף ממה-שנאמר באמה עבריה: "אין כסף" (שמות
כא, יא), אמרו: אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון
אחר, ומנו? (מיהו?) אב. (זהו כאשר קידשו בתו בכסף) אבל
קדושין דאורייתא הם בכיאה, כמו שנתבאר בכמה
מקומות בכתבות (ג) וקדושין (פרק א משנה א) ונדה (פרק
ה משנה ד). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בשלמות
במסקתא המיחדת לכה, כלומר: מסכת קדושין. ובפרוש
אמרו על קדושין בכיאה שהם דאורייתא הנה נתבאר
שמצות קדושין דאורייתא.

יום שני ד' אדר ה'תשע"ה

יום שלישי ה' אדר ה'תשע"ה

יום רביעי ו' אדר ה'תשע"ה

מצות לא תעשה שנה.
המצוה השנה — האזהרה שהזהרנו מלבעול בלא
כתבה וקדושין, והוא אמרו תעלה: "לא-תהיה קדשה
מבנות ישראל" (דברים כג, יח), וכבר כפל האזהרה בענין
זה בלשון אחר והוא אמרו תעלה: "אל-תחלל את-
בתך להונתה" (ויקרא יט, כט). ולשון ספרא (פרשת
קדושים): "אל-תחלל את-בתך" — זה המוסר בתו פנויה
שלא לשם אישות, וכן המוסרת עצמה שלא לשם
אישות. ושמע ממני למה כפל לאו זה בלשון זה ואיזה
ענין נוסף יש בו, והוא: שפכר קדם במשפטיו תעלה,
שהבועל בתולה בין שהיה מפתה או אונס — אינו חייב
שום ענש מן-העונשים אלא תשלום ממון בלבד ושישא
אותה אשה שפגע, כמו שנתבאר בכתוב. והיה עולה
בדעתנו, מין שאין בדבר זה אלא קנס ממון הרי הוא
נוהג ככל-דבר שבממון, וכשם שרשאי אדם למסור
לתברו מממונו כל-מה-שירצה או למחול לו במה-שהוא
חייב לו, כך גם יהיה רשאי לקחת בתו הנערה ולמסרה
לאיזה אדם לבוא עליה וימחול לו בכך מין שזה וכות

ישעיה ג ג-ט

ג שֶׁרַחֲמֵשִׁים וּנְשׂוּא פָּנִים וְיוֹעֵץ וַחֲכָם חֲרָשִׁים וּנְבוֹן לַחֵשׁ: ד וְנִתְּנִי נְעָרִים שְׂרִיהֶם וְתַעֲלוּלִים וּמְשֻׁלוֹתֵכֶם: ה וּנְגַשׁ הָעָם אִישׁ בְּאִישׁ וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ יִרְהָבוּ הַנְּעָר בְּזִקְנָן וְהַנְּקֵלָה בְּנִכְבְּדָ: ו פִּירֵיתְפֹּשׁ אִישׁ בְּאָחִיו בֵּית אָבִיו שְׁמָלָה לְכֹהֵן קָצִין תִּהְיֶה־לָּנוּ וְהַמְכְּשֵׁלָה הַזֹּאת תַּחַת יָדָי: ז יִשָּׂא בְיּוֹם הַהוּא א לְאֹמֶר לֹא־אֶהְיָה חֲבֹשׁ וּבִבְיָתִי אֵין לֶחֶם וְאֵין שְׁמָלָה לֹא תִשְׁמְנֵי קָצִין עִם: ח פִּי כְּשֵׁלָה יְרוּשָׁלַם וְיִהְיֶה נָפֶל פִּי־לְשׁוֹנָם וּמַעֲלֵלֵיהֶם אֶל־יְהוָה לְמִרּוֹת עֲנִי כְבוֹדוֹ: ט הַפֶּרֶת פְּנִיהֶם עֲנָתָה פֶם וְחָפְּאֲתֶם פֶסְדֶם הַגִּידוּ לֹא כַחֲדוּ אֹוִי לְנַפְשָׁם פִּי־נִמְלוּ לָהֶם רָעָה:

רש"י

הוא שאתה יודע להורות לנו, דבר אחר שמלה לך להלביש ערום והמכשלה (פיילנצ"א בלע"ז) מחסרוני שאני מחוסר לחם תחת ידיך להספיקני ולכך קצין תהיה לנו והוא משיב בביתי אין לחם ואין שמלה ומה טיבי לקצין: (ז) ישא ביום ההוא. אין ישא אלא לשון שבועה הוא ישבע להם לא אהיה חובש לא אהיה מחובשי בית המדרש ובביתי אין לחם ושמלה אין בידי לא טעם משנה ולא טעם אגדה, דבר אחר לפי פשוטו לא אהיה חובש לא אהיה שופט שהוא חובש את הנדונים בבית הסוהר: (ח) כי כשלה ירושלים. כולם חסירים ונפולים ואין עוזר זה לזה ולמה כי מאנו לשמוע ועתה כולם מכעיסין: כי לשונם ומעלליהם אל ה'. לנגדו להכעיסו: למרות עיני כבודו. להקניט לפני כבודו ד"א עניני כבודו: (ט) הכרת פניהם. עון שהם מכירים פנים בדין היא ענתה במ לפני, ל"א הכרת פניהם ניכרים הם בעזות פניהם: כסדום הגידו. לא כחדו בפרהסיא עשו:

מצודת ציון

(ג) חרשים. הוא ענין מחשבה כמו אל תחרוש על רעך רעה (משלי ג) ר"ל חכמים כי החכמה היא במחשבה: לחש. ענין קול נמוך הנאמר בלחישת האוזן: (ד) ותעלולים. ענין שחוק ולעג כמו כי התעללת בי (במדבר כב): (ה) ונגש. ענין לחץ כמו מפני נוגשיו (שמות ג): ירהבו. ענין התחזקות וגאווה כמו רהב הם שבת (לקמן ל): בוזקן. הבי"ת היא במקום על כמו כן ינתן בו (ויקרא כד) ומשפטו עליו כי על עונש ממון ידבר: (ו) יתפוש. ענין אחיזה: שמלה. ענין מלבוש: לכה. כמו לך: קצין. שר: (ז) ישא. ענין שבועה כמו לא תשא (שמות כ): הובש. ענין מאסר כלא כמו חבוש בטמון (איוב מ): (ח) ומעלליהם. ומעשיהם: למרות. כמו להמרות והוא מל' תמורה וחלוף: (ט) ענתה. העידה כמו לא תענה (שמות כ): לא כחדו. לא מנעו:

המכשול בכח הזרוע: (ז) ישא. והוא ישיב לומר בשבועה לא אהיה מושל החובש את המחויב במאסר כי אינני ראוי למשול: ובביתי. ר"ל אף שאני מתראה בחוץ לבוש מלבושי פאר אבל בביתי אין כל ואין שעתי מצלחת למשול: (ח) כי כשלה. במרבית העוני: אל ה'. ר"ל להקניט אותו: למרות עיני כבודו. ר"ל שאומרים שעניי המקום המה מחולפים מעיני האדם כי לא יביט ולא ישגיח במעשה הבריות: (ט) הכרת. היכר עזות פניהם העידה על רשעותם: וחטאתם. מפרסמים חטאם כאנשי סדום כי המה מגידים ומספרים אותם ולא מנעו מלהגיד וכפל הדבר במ"ש: כי גמלו. במעשיהם גמלו רעה לעצמם:

מצודת דוד

(ג) שר חמשים. מסיר שר חמשים כי יבטל השררה מכל וכל: ונשוא פנים. איש נכבד שהכל נושאים לו פנים: וחכם חרשים. חכם על חכמים אחרים כלומר שיש לו תלמידים חכמים: ונבון לחש. המבין סתרי תורה הנאמרים בלחש והם מעשה בראשית ומעשה מרכבה: (ד) נערים שריהם. כי הנער לפי עזות נעורו ישתחרר בהם: ותעלולים. הליצנים ימשלו במ ע"י ליצנותם בדברי שחוק: (ה) ונגש העם. כ"א יהיה נוגש בחבירו על כי לא יהיה בהם מושל: ירהבו. הנער יתגאה על הזקן ואדם נקלה על איש נכבד: (ו) כי יתפוש. כאשר יתפוש איש באחיו ולא אחיו ממש אלא הקרוב אליו מבית אביו ויאמר לו הלא יש לך שמלה ר"ל הלא אתה מלובש מלבושי פאר ושעתך מצלחת ויהיו דבריך מקובלים לזאת תהא לנו קצין ולראש: והמכשלה הזאת. מה שאנו נכשלים איש ברעת רעהו תהיה תחת יד ממשלתך ר"ל אתה תסיר

משלי ו ד-כא

ד אֲלֵתֶתֶן שְׁנָה לְעֵינֶיךָ וְתִנּוּמָה לְעַפְפֵיךָ: ה הִנְצַל כְּצַבִּי מִיַּד וּכְצַפּוֹר מִיַּד יָקוּשׁ: ו לִדְאֵל־נַמְלָה עֲצַל רְאֵה דְרִכֶּיהָ וְחַכֵּם: ז אֲשֶׁר אֵין לָהּ קִצִּין שְׁמֵר וּמוֹשֵׁל: ח תִּכְיֶן בְּקִיץ לַחֲמָה אַגְרָה בְּקִצִּיר מֵאֲכָלָהּ: ט עַד־מָתִי עֲצַל | תִּשְׁכַּב מְתִי תָקוּם מִשְׁנֵתֶךָ: י מַעַט שָׁנוֹת מַעַט תִּנּוּמוֹת מַעַט | חֶבֶק יָדַי לְשֹׁכֵב: יא וּבֹא־כִמְהֵלֶךְ רֵאשִׁיךָ וּמְחַסְרֶךָ כְּאִישׁ מִגֵּן: יב אָדָם בְּלִיעַל אִישׁ אֲוֹן הוֹלֵךְ עֲקֻשׁוֹת פֶּה: יג קִרְץ בְּעֵינָיו מִלֵּל בְּרַגְלוֹ מוֹה פֶּאֶצְעֵתוֹ: יד תְּהַפְּכוֹת | בְּלַפּוֹ הֲרֵשׁ רַע בְּכָל־עֵת (מַדְיָנִים) מְדִינִים יִשְׁלַח: טו עַל־פִּן פְּתָאִם יָבֹא אִידוֹ פֶּתַע יִשְׁכַּר וְאֵין מִרְפָּא: טז שִׁשְׁהִנֵּה שְׁנָא יְהוּה וְשִׁבַּע (תוֹעֵבוֹת) תוֹעֵבַת נַפְשׁוֹ: יז עֵינַיִם רְמוֹת לְשׁוֹן שֶׁקֶר וְיָדַיִם שֶׁפְּכוֹת דָּם־נִקְוִי: יח לֵב הֲרֵשׁ מַחְשָׁבוֹת אֲוֹן רַגְלָיִם מְמַהֲרוֹת לְרוּץ לְרַעָה: יט יִפִּיחַ בְּזָבוּיִם עַד שֶׁקֶר וּמוֹשֵׁלֵחַ מְדִינִים בֵּין אַחֲסִים: כ נִצַּר בְּנֵי מִצּוֹת אֲבִיךָ וְאֵל־תִּפְּשׁ תּוֹרַת אֲמֶךָ: כא קִשְׁרָם עַל־לִבְךָ תִּמְיֵד עֲנָדָם עַל־גְּרִנְתֶּךָ:

רש"י

בעקימת שפתים: (יג) קורץ בעיניו. רמיזות של מרמה: מולל ברגליו. כלומר משפּשף זה על זה: ומורה באצבעותיו. כולם מן ל' רמזים הם זה נופל על העין וזה נופל על הרגל וזה נופל על האצבע והעיקר הוא מדבר על הרשעים המסיתין את הבריות לע"ג: (יד) מדינים ישלח. בין אדם לבוראו: (טו) פתאום ופתע. ל' תכיפה היא ולא ידע את המפלה הקרובה ליפול עליו: (טז) שש הנה שנא ה' ושבע תועבת נפשו. כלומר גם השביעית עמהם: (יט) יפיח. לשון דבור הוא כי כל דבור ברוח הפה הוא: (כ) נצור בני מצות אביך: (כא) ענדם. ל' קשר הוא כמו אענדנו עטרות לי (איוב לא):

מצודת ציון

(ו) נמלה. שם בריה קטנה: (ז) קצין. שר ומושל: (ח) אגרה. ענין אסיפה כמו אוגר בקיץ (לקמן ע): (י) תנומות. היא שינה קלה: (יא) ראשך. ענין עוני ודלות כמו ראש עשה כף רמיה (שם): (יב) בליעל. בלי עול ר"ל הפורק עול שמים: (יג) קורץ. ענין הנידוד לרמוז הלעג והוא מלשון קרץ מצפון (ירמיה פו) כי ברוב הנידוד כאלו כורת ומשבר העינים: מולל. הוא מלשון מלה ודבור ר"ל כאלו מדבר ברגליו דבר הלעג: מורה. כאלו מלמד דבר הלעג באצבעותיו: (יד) מדינים. מלשון מודן ומריבה: ישלח. ענין גרוי ושסוי כמו ושוך בהמות אשלח בס (דברים ל"ב): (טו) אידו. ענין צער ומקרה רע: פתע. הוא כמו פתאום: (יט) יפיח. ענין דבור ע"ש שבא בהפחת הפה: (כ) תטוש. ענין עזיבה: (כא) ענדם. ענין קשירה כמו אענדנו עטרות לי (איוב לא): גרגרותיך. מלשון גרון וצואר:

עול מקום הוא איש און והולך עקשות פה ר"ל מעקם פיו לרמוז לשון הרע: (יג) קורץ בעיניו וגו'. ענין כולם הם רמיזות לה"ר: (יד) תהפוכות בלבו. מחשבות לבו להפוך הדבר מכמות שהוא: חורש רע. חושב רע בכל עת ומגרה מחלוקת בין אנשים ר"ל כיון שפרק עול המקום בוראי את כל אלה יעשה: (טו) ואין מרפא. לא יהיה רפואה לשבור: (טז) ושבע. השביעית היא תועבת נפשו ר"ל שנואה מכולן: (יז) עינים רמות. זה המתגאה המרים עיניו כלפי מעלה לא כדרך שפלי הרוח אשר ישפילו עיניהם להסתכל כלפי מטה: (יח) לב חורש. המפנה לבבו לחשוב מחשבות און לרוץ לרעה לעשות במהירות עד לא יתנחם: (יט) יפיח וגו'. ר"ל עד שקר מדבר כזבים ואחת היא: בין אחים. בין אוהבים יגרה מחלוקת בסיפור לה"ר והיא השביעית הקשה מכולן כי בזה הורג שלשה, את עצמו והמקבלו והנאמר עליו: (כ) מצות אביך. כי הלא בוראי חפץ בתקנתך: תורת אמך. מה שהיא מלמדתך:

מצודת דוד

(ד) אל תתן שנה. ר"ל אל תתעצל בדבר: (ה) הנצל כצבי. ראה להנצל במהירות כצבי הממהר לברוח מיד הלוכדו כשימצא מנוס: מיד יקוש. מיד מוקש הפח: (ו) עצל. אתה העצל לך אל הנמלה וראה מנהגה ולמד ממנה חכמה: (ז) אשר אין לה קצין. להכריחה על מעשיה להכין מאכלה לבל תגזול מחברתה: (ח) תכין. עכ"ז מעצמה בחכמתה תכין לחמה בקיץ עת תמצא ע"פ השדה וממנה למוד להכין הכל בעוד לאל ידך: (י) מעט שנות. פן תחשוב אישן מעט ואח"כ אנוס מעט ואח"כ אשכב בחבוק ידיים לנוס כי כן דרך השוכב לחבק ידיו זה בזה: (יא) ובא כמהלך. בעבור זה יבוא לך עניות פתאום כאורח המהלך בדרך הבא פתאום לבית מלונו ולא נודע טרם בואו: ומחסורך. דבר המחסר עושרך מהרה יבא כאיש המלושב במגן לרדת אל המלחמה שאין דרכו להתעכב בדרך מהלכו: (יב) אדם בליעל. מי שפורק מעליו

זו שלשה פרקלינין הן: של צדי תיה ועוף – טמא מדרס; של חגבין – טמא טמא מת; ושל קציץ – טהור מכלום.

זו שלש סבכות הן: של ילדה – טמאה טמאת מדרס; של זקנה – טמאה טמא מת; ושל יוצאת לחוץ – טהורה מכלום.

יז שלש קפות הן: מהוהה שטליה על הבריה – הולכין אחר הבריה; קטנה על הגדולה – הולכין אחר הגדולה; היו שוות – הולכין אחר הפנימית. רבי שמעון אומר: כף מאזניים שטליה על שולי המחס: מבפנים – טמא, מבחוץ – טהור. מליה על צדו: בין מבפנים בין מבחוץ – טהור.

פירוש ברטנורא

טו פרקלינין. צורת יד של עור שנושאים צידי עופות כשתופסים בידיהן העוף, שקורין אשטור ואשפרויר, ובו יוצאים לצוד היה או עוף: טמא מדרס. לפי שנשען עליו: ושל חגבים. ההולכים לצוד חגבים ונותנים אותם בו: ושל קוצים. ללקט קוצים. ואית הגרסי של קיציים, המייבשים פירות הקיץ, כגון העושים גרוגרות וצמוקים בשרה:

טז סבכות. כיפה שנושאות הנשים על ראשן, עשויה כעין רשת שיש בה נקבים דקין: של ילדה. ראוי לישיבה, ולכך טמאה מדרס: ושל זקנה. מעשה מוכיחים עליה שאינה ראויה לישיבה. ובתוספתא תניא, של זקנה טמאה מדרס, שאינה מקפרת עליה ופעמים יושבת עליה. ושל ילדה שמקפרת על כליה, אינה יושבת עליה, ולכך טמאה טמא מת: ושל יוצאות החוץ. סודר שנותנת הנשים על ראשן כשיוצאות לחוץ. ויש מפרשים, יוצאות החוץ, תרגום זונה נפקת ברא, כלומר סבכות של זנות: טהורות. לפי שאינן חשובות כלי. פירוש אחר, סבכות שנקרעו ורוב שער האשה יוצא לחוץ, שאינן מקבלות רוב שער ראשה של אשה:

יז מהוהה. בגד יען ובלוי: שטליה. כמו שטלאה. מלשון מלאי על גבי מלאי. כלומר ששם הישנה מלאי על החדשה: הולכים אחר הבריאה. דנין אותה כדנין הבריאה, אם טמאה טמאה, ואם טהורה טהורה: קטנה על הגדולה. בין שתיהן מהורות בין שתיהן בריאות: הולכים אחר הגדולה. ואם הגדולה נקובה כמוציא רמון שבשבייה כזו נטהרה, גם הקטנה המחוברת עמה טהורה אע"פ שהיא שלימה. ואם הגדולה שלימה והרי היא מקבלת טמאה, אף הקטנה

משניות מבוארות – קהתי

שנקרעה ורוב שער האשה יוצא לחוץ (הר"ש; הרא"ש).

בעל "משנה אחרונה" כותב: לזאת דברי המפרשים ז"ל נראה לי שסבכות אלו (של ילדה ושל זקנה) אינן הסבכות שנותנת על ראשן, שאותן הסבכות אין דרכן ליתן, שלא לגלות שערותיהן, אלא כמין מטפחות הן שנושאות בידיהן ועשויות גם כן נקבים נקבים, כמו הסבכות, לנוי, ומקנחות בהן את פיהן וידיהן תמיד מכל לכלוך, אלא שהמטפחות של הילדה רחבה, ובעת הישיבה נותנת אותה על הכסא, שלא ידבק אבק ולכלוך בבגדיה, ואילו הזקנה שאינה מקפרת על בגדיה אינה נותנת אותה תחת בגדיה.

ושל יוצאת לחוץ יש לפרש, דכשיוצאת לשוק נותנת סודר על בגדיה להגן מפני הגשמים, וכל שאינו אלא להגן אינו חשוב כלי. ובעל "תפארת ישראל" כותב, שנראה לו לפרש, שסבכה הנזכרת כאן היינו צעיף, ושל ילדה הצעיף ארוך הוא, ומכסה בו ראשה ורוב גופה, ובשעת הישיבה יושבת היא על החלק המדולדל מלאחריה, ולפיכך סבכה זו מקבלת טומאת מדרס: מה שאין כן בצעיף של זקנה, שאינו ארוך כל כך, ואינו מידלדל לאחוריה עד שתוכל לישב עליו כשתעטוף בו ראשה, הלכך אינו מקבל טומאת מדרס.

באור משנה יז

ש' שלש קפות הן – שלושה מיני קופות הם: מהוהה – קופה בלוייה, שטליה על הבריה – ששם את הקופה הבלוייה על הקופה הבריאה כטלאי, כדי לחזקה, הולכין אחר הבריה – אם הבריאה טמאה, אף הבלוייה טמאה, ואם הבריאה טהורה והבלוייה טמאה, שתייהן טהורות; קטנה על הגדולה – קופה קטנה שטליה על הקופה הגדולה, ושתייהן בריאות, או שתייהן בלוייות, הולכין אחר הגדולה – אם הגדולה טמאה, אף הקטנה טמאה, ואם הגדולה טהורה, שתייהן טהורות; היו שוות – ששתי הקופות שוות בגודלן, ושתייהן בריאות או בלוייות, הולכין אחר הפנימית – אם הפנימית טמאה, אף החיצונית טמאה, ואם היא טהורה, שתייהן טהורות. רבי שמעון אומר: כף מאזניים – טמאה, שטליה על שולי המחס – בתחתית המיחס, והמיחס היה טהור, מבפנים – אם טלייה מבפנים, טמא – אף המיחס טמא, שהולכים אחר הפנימי; מבחוץ – אם טלייה מבחוץ, טהור – המיחס טהור; טליה על צדו – של המיחס, ולא על שוליו, בין מבפנים בין מבחוץ – בין שטליה מבפנים בין שטליה מבחוץ, טהור – המיחס, שבכגון זה הולכים אחר המיחס שהוא הגדול (תפארת ישראל); ואף הכף טהורה.

באור משנה טו

ש' שלשה פרקלינין – מיני כפפות עור (על הידיים). הן – החלוקים ביניהם לענין טומאה: ש' של צדי תיה ועוף – פרקלין של צידי חיות ועופות, טמא מדרס – לפי שנשענים עליו (ר"ש; ומב"ם; ברטנורא); ש' חגבין – פרקלין של צידי חגבים, טמא טמא מת – משום כלי קיבול, שנותנים בו את החגבים; ושל קציץ – פרקלין של מייבשי תאנים, הקרויות "קייץ"; ויש גורסים: ושל קוצים – היינו פרקלין של מלקטי קוצים, טהור מכלום – שאינו נחשב כלי תשמישו של אדם, הואיל ואינו משמש אלא כדי לשמור על הידיים מלכלוך או מעקיצת קוצים.

יש מפרשים, שצידי חיה ועוף מתרחקים ליערים ולמדברות ולנים שם בלילה ושוכבים על פרקליניהם, הלכך טמאים הם מדרס. אבל חגבים מצויים ואין צידיהם מתרחקים, ואף פרקליניהם קטנים ואינם ראויים לשכיבה, הלכך אינם טמאים מדרס ("משנה אחרונה"). ויש מבארים, שצידי חיות יעלו הרים וירדו בקעות, והולכים ונשענים על ידיהם ("סדרי טהרות").

באור משנה טז

ש' שלש סבכות הן – סבכה היא רשת שנותנת האשה על שערותיה לשם כיסוי ראשה, ושלושה מיני סבכות הם החלוקים ביניהם לענין טומאה: ש' ילדה – סבכה של אשה צעירה, טמאה טמאת מדרס – שראויה היא לישיבה (ומב"ם; ברטנורא); ויש מעירים, שאפשר שהיו הילדות באותו זמן נותנות סבכה שלהן על גבי הכסת וישנות עליה (כסף משנה); ש' זקנה – סבכה של אשה זקנה, טמאה טמא מת – ולא טומאת מדרס, לפי שעשויה היא באופן שאינה ראויה לישיבה. ובתוספתא שנוי להיפך: של זקנה טמאה מדרס (לפי שאינה מקפרת על הסבכה ופעמים יושבת עליה. – הר"ש; ברטנורא), ושל ילדה טמאה טמא מת (שמקפרת היא על הסבכה שלה ואינה יושבת עליה. – ברטנורא); ושל יוצאת לחוץ – סודר שנותנת האשה על ראשה כשהיא יוצאת לחוץ, טהורה מכלום – שאינה חשובה כלי. ויש מבארים הטעם, לפי שאין בה כשיעור בגד (תפארת ישראל). יש מפרשים: ושל יוצאת לחוץ – סבכה של זונה (שכן תרגום "הכזונה" – הכנפקת ברא; עיין רמב"ן על הפסוק "ויחשבה לזונה כי כסתה פניה" – בראשית לת, טו; מובא ב"מלאכת שלמה"). ויש מפרשים: סבכה

פ ר ק ע ש ר י מ ו ח מ ש ה

א פל הפלים יש להם אחרים ותוף, כגון: הפרים, והקפסות, והשקין, והמרוצופין; דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: פל שיש לו תוברות – יש לו אחרים ותוף; וכל שאין לו תוברות – אין לו אחרים ותוף. השלחן והדלפקי – יש להן אחרים ותוף; דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: אין להם אחרים. וכן טבלא שאין לה לזבו. **ב** המרדע – יש לו אחרים ותוף; משבעה לחרחור, מארבעה לדרבן; דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: אין להם, לא הזכרו ארבעה ושבעה אלא לשירים.

פירוש ברטנורא

המחברת עמה טמאה אע"פ שהיא נקובה במוציא רמון; הולכים אחר הפנימית. אם טמאה הפנימית טמאה החיצונה, ואם הפנימית טהורה החיצונה נמי טהורה; ר' שמעון אומר כף מאזנים. לפרושי מלחא דתנא קמא קאתי. ובכף מאזנים של תכות טמאה איירי, דאם טלאה בתחתית המיחם מכפנים, טמא המיחם, ואם טלאה מבחוץ, טהור המיחם; על צידה. שהדביק הטלאי על דפנות המיחם לא בתחתיתו, בין מבחוץ בין מכפנים טהור. ומסקנא דכולה פרקין ומעמא דכולהו טמא מדרם ומטא מת וטהור מכלום האמורים כאן, הוא דכל דבר הראוי לשכיבה, והוא שיהיה עשוי לשכיבה או לשיבת או להשען עליו, טמא מדרם. לבר אם הוא כלי חרס דאינו מטמא מדרם, דהכי ילפנן מקרא דכתיב (ויקרא ט"ז) ואיש אשר יגע במשכבו, מקיש משכבו לו, מה הוא יש לו טהרה במקוה אף משכבו שיש לו טהרה במקוה, יצא כלי חרס שאין לו טהרה במקוה. והמפץ העשוי לשכיבה, אע"פ שאין לו טהרה במקוה מדרס (שם י"א) כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם כמים יובא, והוא לאו כלי הוא, מכל מקום טמא מדרם, דמרבנן ליה מקרא דכתיב כל המשכב, כל לרבות את המפץ, ואין לו טהרה עד שיחתך וישאר ממנו פחות מששה על ששה. וכלי אבנים וכלי גללים וכלי אדמה, טהורים מכלום. וכן כל דבר הבא מן הים, טהור. וכלי עץ הבא במדה, שמחויק ארבעים סאה בלח שהם כורים כיבש, נמי טהור מכלום, לפי שאינו מוטמל מלא. וכן דבר שאין עליו תורת כלי, או שיש לו תורת כלי ואינו ממשמשי אדם אלא משמשי משמשיו, טהור, כגון תרבוש של יותם ומפץ של גתות וסדין של צורות, דאמרינן במתניתין שהן טהורין מכלום, דלא חשיבי כלים של משמשי אדם:

כה א כל הכלים יש להם אחרים ותוף. כלים שנממאו במשקין טמאים, אם נגעו המשקין מאחוריהן של כלים נממאו אחוריהן ולא נממאו תוכן, משום דטומאת משקים לטמא כלים לאו דאורייתא, הקלו חכמים בטומאתן. אבל אם נממאו תוכן, כגון שנגעו משקין טמאין בתוכן, נממאו אחוריהם. והיינו דתנן יש להן אחרים ותוף, כלומר שחלוק דין אחוריהם מדין תוכן; כגון הכרים והכסתות. ואע"פ שמשמשים בהן בתוכן ובאחוריהן, שראוי להפכן ולעשות תוכן אחוריהן ואחוריהן תוכן, אע"פ כן חלוק דין תוכן מדין אחוריהן; מרוצופין. שקין גדולים של עור שמוליכים בהן סחורות כספניות: כל שיש לו תוברות. לולאות, כמו שיש למכנסים, תפורות לאחוריו של בגד; יש לו אחרים ותוף. דכיון דיש לו תוברות לא חזי להפכו, ותוכו חלוק מאחוריו. אבל כשאין לו תוברות, דחזי להפכו, אין תוכו חלוק מאחוריו, אלא כשנגעו משקים טמאים בין מאחוריו בין מתוכו נממא כולו. והלכה כר' יהודה: השלחן והדלפקי. קסבר ר' יהודה, כיון דפניו משופים וחלקין, הפנים ההם נדונים תוכו. והלכה כר' יהודה:

ב מרדע. הוא מקל ארוך עגול ועב שישלש מפה, ובראשו האחד ברזל רחב מהודד לתחתן בו שרשים, ושמו חרחור, ובראשו השני ברזל כמו מרצע, ושמו דרבן, שבו מלמד הפרה לתלמידיה: משבעה לחרחור מארבעה לרבן. אם נפלו משקין טמאים על החרחור, אין טמא מן המרדע אלא שבעה טפחים ואם על הדרבן נפלו, אין טמא אלא ארבעה. ורמב"ם פירש, שאם נפלו משקין טמאין במרדע חוץ לשבעה טפחים מן החרחור או חוץ לארבעה טפחים מן הדרבן, היו ככלי שנממאו אחוריו ולא נממאו תוכו, ואותן שבעה טפחים החרחור והארבעה הטפחים לדרבן לא נממאו: אלא לשיריים. כשנתנו חכמים שיעור לחרחור שבעה ולרבן ארבעה, לא נתנו אלא לענין זה שאם נשבר המרדע ונשאר סמוך לחרחור שבעה טפחים או סמוך לרבן ארבעה, טמא, מפני

משניות מבוארות – קהתי

ב אור משנה ב

המרדע – היינו מלמד הבקר, והוא מקל ארוך שבראשו האחד מסמר, הנקרא דרבן. לזרו בו את הבקר בשעת החרישה ולכונו לתלמידיה, וראשו האחר נכנס לתוך ברזל רחב ומחודד, הנקרא חרחור. שחופרים בו את הקרקע וחותרים בו שרשי העשבים, שלא יעכבו את המחורשה, וגם מקנים בו את העפר הנדבק במחורשה, יש לו אחרים ותוף – כמו שהמשנה מפרשת והולכת: משבעה לחרחור – משבעה טפחים חוץ לחרחור, וכן מארבעה לרבן – מארבעה טפחים חוץ לרבן, הם אחוריים, כלומר שיש במקל המרדע חלק הנחשב כ"תוף" המרדע, וחלק הנחשב כ"אחוריים": סמוך לחרחור, עד שבעה טפחים, וכן סמוך לרבן, עד ארבעה טפחים, נחשב כ"תוף", ומה שחוץ לשבעה וחוף לארבעה נחשב כ"אחוריים"; ומכאן, אם נפלו משקים טמאים חוץ לשבעה טפחים מן החרחור וחוף לארבעה טפחים מן הדרבן, אותו חלק בלבד הוא טמא, ואילו שבעת הטפחים הסמוכים לחרחור וארבעת הטפחים הסמוכים לרבן אינם טמאים, כדין כלי שנממאו אחוריו ולא נממאו תוכו (רמב"ם); דברי רבי יהודה – ובתוספתא מובא, שלדעת חכמים (היינו רבי יהודה), אם נפלו משקים טמאים על החרחור אין טמא ממקל המרדע אלא שבעה טפחים הסמוכים לחרחור; ואם נפלו על הדרבן, אין טמא אלא ארבעה טפחים הסמוכים לרבן; וכן אמנם פוסק הרמב"ם (הל' כלים כח, ד), אבל לא פירש משנתנו כפי התוספתא (כסם שפירשה דה"ש). אלא כמו שהבאנו ביאורו לעיל, כדי ליישב לשון "אחוריים ותוף" השנוי במשנה (עין ברטנורא ור' יוסף יום טוב; ועין "משנה למלך על הרמב"ם שם, ג). רבי מאיר אומר: אין להם – אחוריים ותוף, ואם נפלו משקים

ב אור משנה א

פל הפלים יש להם אחרים ותוף – דין אחוריים ודין תוף, כלומר שדין אחוריהם חלוק מדין תוכם, שאם נטמא תוכם, כגון שנגעו שם משקים טמאים, גם אחוריהם טמאים; אבל אם נגעו משקים טמאים באחוריהם, היינו מבחוץ, נטמאו אחוריהם, ולא נטמא תוכם, שהואיל וטומאת משקים לטמא כלים אינה אלא מדברי סופרים, לפיכך הקלו חכמים בטומאתם לענין האמור, כגון: הפרים, והקפסות, והשקין, והמרוצופין; דברי רבי יהודה – מרוצופין היינו שקים גדולים שמוליכים בהם סחורות. רבי מאיר אומר: פל שיש לו תוברות – לולאות תפורות בשפתם מבחוץ להכניס בהן תגורה וכיוצא בה. יש לו אחרים ותוף – דין אחוריו חלוק מדין תוכו, שהואיל ויש לו תוברות הרי ניכר מהו תוכו ומהו אחוריו, ואין ראוי להפכו, וכל שאין לו תוברות, אין לו אחרים ותוף – שהואיל וראוי להפכו אין תוכו חלוק מאחוריו, ואם נגעו משקים טמאים בכל צד שהוא, נטמא כולו. השלחן והדלפקי – וכבר בארנו שדולפקי היינו שולחן קטן שמעמידים עליו אוכלים ומשקים לפני הגשתם לשולחן, יש להן אחרים ותוף; דברי רבי יהודה – שלדעת רבי יהודה הצד שמשמשים בו, הנקרא "פני" השולחן, הוא "התוף" שלו, ושאר צדדיו נידונים כ"אחוריו". רבי מאיר אומר: אין להם אחרים ותוף – וכל צדדיהם נחשבים כ"תוכם". וכן טבלא שאין לה לזבו – מסגרת, נחלקו בה רבי יהודה ורבי מאיר, שלדעת רבי יהודה פני הלזבו נחשבים כ"תוכו", והצד האחר נחשב כ"אחוריו"; ולדעת רבי מאיר שני צדדיו דינם כ"תוף", ואין לו דין אחוריים. והלכה כרבי יהודה.

ג מידות יין וְשֶׁמֶן, וְזוּמָא לְסַטְרָא, וּמִסְנַגַּת שֶׁל חֶרְדֵּל, וּמִשְׁמַרְתָּ שֶׁל יוֹן – יֵשׁ לָהֶן אַחֲזָרִים וְתוֹךְ; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: אֵין לָהֶם. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: יֵשׁ לָהֶם, נִטְמָאוּ מֵאַחֲזָרֵיהֶן – מֵה שֶׁבְתוֹכָן טְהוֹר, וְצָרִיף לְהַטְבִּיל.

פירוש ברטנורא

שראו לעשות מעין מלאכתו. פחות מכאן, הוי כשברי כלי וטהור. והלכה כר' יהודה:

ג זומא ליפטרוא. כלי שראשו אחד כף וראשו האחר מולג בכף מעלין בו מרק מן הקדרה ובמולג מעלין בו בשר: ר' יהודה אומר אין להם. אחוריים ותוך. מעמא דר' יהודה, משום דכל הני כלים יש מאחוריהו חקק בית מושב כעין שעושים לכלי כסף, ופעמים שכופהו על פיו ומשתמש בחקק שבאחוריו: ר' שמעון אומר יש להם. לענין מה שבתוך הכלי יש להן דין אחוריים ותוך, שאם נטמאו אחוריו לא נטמא מה שבתוך הכלי. אבל לענין הכלי עצמו אין חלוק דין אחוריו מדין תוכו, שאם נטמאו אחוריו צריך להטביל את כולו כאילו נטמא תוכו. והלכה כרבי יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

לגבי השבעה והארבעה; ולדעת רבי מאיר המקל כולו טמא, שאין בו אחוריים ותוך. ובעל "סדרי טהרות" מפרש (עפ"י הר"ש), שלדעת רבי יהודה, המרדע יש לו שני דינים: א. דין אחוריים ותוך; ב. דין משבעה להרחור ומארבעה לדרבן, – שאם נטמא תוכו, היינו התרחור או הדרבן, נטמאו אחוריו, היינו שבעה טפחים הסמוכים להרחור או ארבעה לדרבן, והשאר שבין השבעה והארבעה לא חשוב אפילו "יד" וטהור; ואם נטמאו אחוריו, היינו שבעה להרחור או ארבעה לדרבן, השאר טהור, ואפילו תוכו, היינו התרחור והדרבן. ורבי מאיר סובר: אין להם – לא דין אחוריים ותוך, שכל שאין לו תוך ממש, לא חשוב "תוך" שיהא אחוריו חלוק ממנו, ולא דין משבעה להרחור ומארבעה לדרבן, שכולו צורך תרחור וכולו צורך דרבן הוא, ואם נטמא תרחור או דרבן, כל המרדע טמא; ואם נטמא מרדע, אפילו בין השבעה לארבעה, כולו טמא, ואפילו תרחור ודרבן.

ב אור משנה ג

מידות יין וְשֶׁמֶן – הכלים שמודדים בהם יין ושמן, וְזוּמָא לְסַטְרָא – כלי שבראשו האחד כף והעלות את המרק מן הקדירה ובראשו האחר מולג להוציא את הבשר, וּמִסְנַגַּת שֶׁל חֶרְדֵּל – כלי שתחתיתו עשויה נקבים לסנן בו חרדל, וּמִשְׁמַרְתָּ שֶׁל יוֹן – מסננת שמסננים בה את היין משמריו, יֵשׁ לָהֶן אַחֲזָרִים וְתוֹךְ – דין אחוריים ודין תוך, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר – וכבר בארנו ענין אחוריים ותוך במשנה א, שאם נפלו משקים טמאים אל תוך הכלי, כולו טמא; אבל אם נפלו משקים טמאים על אחוריהם, אחוריהם בלבד נטמאו, ותוכם אינו טמא. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: אֵין לָהֶם – אחוריים ותוך, ואם נפלו עליהם משקים טמאים בכל מקום שהוא, כולם טמאים. ועמו של רבי יהודה מבואר במפרשים, לפי שבכל הכלים הללו יש באחוריהם חקק, שהוא בית קיבול, כדרך שיש לכוסות כסף באחורי שוליהם, ופעמים משתמשים באותו בית קיבול שמאחוריהם, הלכך הכלי כולו יש לו דין "תוך" (הר"ש; ברטנורא); ויש מבארים הטעם, לפי שהכלים הללו עיקר תשמישם במשקים, והם נדבקים אף באחורי הכלים, הלכך אין דין אחוריהם חלוק מדין תוכם (הרא"ש); ויש מרחיבים בהסבר הטעם הזה, שמה שהקילו חכמים לומר: נטמאו אחוריהם לא נטמא תוכו. ואם נטמא תוכו, הכל טמא. היינו משום שבאחוריהם אינו מקום תשמיש, ואין משקים מצויים שם כמו בתוכם, שתשמישם תדיר, ובדבר שאינו מצוי לא גזרו; אבל בכלים אלו תשמיש אחוריהם רגיל כמו בתוכם, שכן מידות יין ושמן דרך התנווני להכניס המידה כולה לתוך החבית למלאותו ללוקח, ונמצאו אחוריו מלאים משקים כמו תוכו, ומכאן גם נקטה המשנה "מידות יין ושמן", ולא נקטה "כלי היין והשמן"; וכן זומאליסטרא מכניסה כולה לתוך הקדירה, וכן במסנתת ומשמרת המשקים באים לאחוריהן מיד. ואמנם רבי מאיר סובר, שאף אלו יש להם אחוריים ותוך, שלא חילקו חכמים בגזירתם, אבל רבי יהודה סובר, שאין להם אחוריים ותוך מהטעם שבארנו ("משנה אחרונה") רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: יֵשׁ לָהֶם – אחוריים ותוך לענין הדבר שבתוך הכלי, שאם נִטְמָאוּ מֵאַחֲזָרֵיהֶן – אם נפלו משקים טמאים על אחוריהם, מֵה שֶׁבְתוֹכָן טְהוֹר – מה שבתוך הכלי לא נטמא, אבל הכלי עצמו טמא, וְצָרִיף לְהַטְבִּיל – את הכלי כולו, כדי לטהרו מטומאתו.

טמאים על המרדע בכל מקום שהוא, כולו נטמא. **לֹא הַזְכֵּירוּ** – על ידי חכמים, אַרְבַּעַה וְשֶׁבַע אֵלֶּא לְשִׁירִים – שאם נשבר המרדע, ונשתירו ממנו שבעה טפחים סמוך להרחור או ארבעה טפחים סמוך לדרבן; עדיין כל אחד מקבל טומאה, מפני שאפשר לעשות בו מעין מלאכתו; פחות מכך, הרי הם כשברי כלים, וטהורים.

בארנו משנתנו לפי הרמב"ם. אבל כמה עניינים טעונים עוד בירור:

א) שנינו במשנה, לדעת רבי יהודה, שחוף לשבעה מן התרחור וחוף לארבעה מן הדרבן, נחשב כ"אחוריים" ואם נפלו שם משקים טמאים, הרי זה ככלי שנטמאו אחוריו ולא נטמא תוכו, ואותם שבעה טפחים הסמוכים להרחור וארבעה הסמוכים לדרבן אינם טמאים. – ומה הדין אם נפלו משקים טמאים בתוך שבעה לתרחור או בתוך ארבעה לדרבן?

לפי לשון המשנה: "המרדע יש לו אחוריים ותוך" – משמע שפירושו כמו במשנה הקודמת, שאם נגעו משקים טמאים ב"תוך", גם ה"אחוריים" טמאים, ומכאן שאם נפלו משקים טמאים בתוך שבעה להרחור או בתוך ארבעה לדרבן, הואיל ונטמא "תוכו", אף "אחוריו" טמאים, כלומר שכל המרדע טמא.

אבל בעל "משנה למלך" כותב, שלדעת הרמב"ם, אם נפלו משקים טמאים בתוך שבעה להרחור לא נטמא אלא עד תשלום שבעה, וכן אם נפלו בתוך הארבעה לדרבן לא נטמא אלא עד תשלום ארבעה, שכן פשוט הוא, שלא עדיף תוך שבעה להרחור ותוך ארבעה לדרבן מהתרחור והדרבן עצמם, והרי הרמב"ם פוסק (כפי הנוספות) שאם נפלו משקים טמאים על התרחור לא נטמא מן העץ הסמוך להרחור אלא שבעה טפחים בלבד ושאר העץ טהור, וכן אם נפלו משקים על הדרבן, לא נטמאו אלא ארבעה טפחים הסמוכים לדרבן (כמו שכבר הבאנו לעיל בבאר המשנה; וכן גם לשיטת הר"ש).

והרי שלא באה משנתנו אלא ללמד (לדעת רבי יהודה), שאם נגעו משקים טמאים ב"אחוריים", היינו חוף לשבעה וחוף לארבעה, לא נטמא ה"תוך". היינו השבעה הסמוכים להרחור והארבעה הסמוכים לדרבן, כמו שבארנו במשנה (לפי הרמב"ם). אבל הוא הדין שאם נגעו משקים טמאים ב"תוך" המרדע, שלא נטמאו ה"אחוריים" (עיי' באור טעמם של הדברים ב"משנה למלך").

ב) בארנו בדברי רבי מאיר: "אין להם" – אחוריים ותוך, ואם נפלו משקים טמאים על המרדע בכל מקום, כולו נטמא. אבל לא בירורו, אם המדובר הוא במקל של המרדע בלבד, שבין שנגעו משקים טמאים בתוך השבעה או בתוך הארבעה שבין שנגעו חוף לשבעה ולארבעה, המקל כולו נטמא, או שכונתו רבי מאיר למרדע כולו, שבכל מקום שנפלו המשקים הטמאים, כל המרדע נטמא, בין המקל ובין התרחור והדרבן. ואף לדעת רבי יהודה לא נתפרש מה דין התרחור או הדרבן אם נגעו משקים טמאים בתוך שבעה להרחור או בתוך הארבעה לדרבן.

ואמנם בעל "תפארת ישראל" מפרש, לשיטת הרמב"ם, שמשנתנו אינה עוסקת אלא במקל המרדע בלבד, ובהו חולק רבי מאיר וסובר, שאפילו נפלו המשקים חוף לשבעה וחוף לארבעה, נטמא המקל כולו, אבל לגבי התרחור והדרבן עצמם, אף רבי מאיר סובר, שנשארים בטהרתם, שכן חוף לשבעה וחוף לארבעה נחשב על כל פנים כ"אחוריים" לגבי התרחור והדרבן עצמם. כן מפרש בעל "תפארת ישראל" (שלא כדעת "משנה למלך"). שאף לדעת רבי יהודה, אם נגעו משקים בתוך שבעה להרחור או בתוך ארבעה לדרבן, נטמא גם היריחו שבין השבעה לארבעה, משום שהוא נחשב כ"אחוריים" לשבעה או לארבעה, וכיון שנטמא ה"תוך" נטמאו ה"אחוריים", אבל התרחור או הדרבן לא נטמא לפי שלגבי התרחור והדרבן אף השבעה והארבעה נחשבים כ"אחוריים".

אכן, לדעת בעל "תפארת ישראל", לא נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר אלא בכגון שנגעו משקים טמאים ביריחו שבין השבעה לארבעה, שלדעת רבי יהודה רק אותו היריחו טמא ולא שאר המקל, משום שנחשב כ"אחוריים"

ד הַרְבַּע, וְחָצֵי הַרְבַּע; נִטְמָא הַרְבַּע – לֹא נִטְמָא חָצֵי הַרְבַּע – אָמְרוּ לְפָנֵינוּ רַבִּי עֲקִיבָא: הוֹאִיל וְחָצֵי הַרְבַּע אַחֲרָיִם לְרַבֵּעַ, כָּלִי שֶׁנִּטְמָא תוֹכוֹ, לֹא נִטְמָא אַחֲרָיו? אָמַר לְהֵן: שֶׁל פֶּת קוֹדְמִין הִיא? אוּ שְׂמָא הַרְבַּע אַחֲרָיִם לְחָצֵי הַרְבַּע, כָּלִי שֶׁנִּטְמָא אַחֲרָיו, לֹא נִטְמָא תוֹכוֹ!

ה נִטְמָא הַרְבַּע – הַרְבַּע וְאַחֲרָיו טְמֵאִין, חָצֵי הַרְבַּע וְאַחֲרָיו טְהוֹרִין. נִטְמָא חָצֵי הַרְבַּע – חָצֵי הַרְבַּע וְאַחֲרָיו טְמֵאִין, הַרְבַּע וְאַחֲרָיו טְהוֹרִין. נִטְמָא אַחֲרֵי הַרְבַּע – אַחֲרֵי חָצֵי הַרְבַּע טְהוֹרִין; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמַיִם אֹמְרִים: אֵין חוֹלְקִין אֶת הַגִּבּוֹן, וְכִשְׁהוּא מְטַבֵּיל – מְטַבֵּיל אֶת כָּלִי.

ו כָּלִים, וְאַגְנֵיהֶם, וְאֹזְנֵיהֶם, וְיָדוֹת הַכֵּלִים הַמְקַבְּלִים, שֶׁנִּפְלוּ עֲלֵיהֶן מִשְׁקִין – מְנַגְּבִין וְהֵם טְהוֹרִים. וְשֶׁאֵר כָּל

פירוש ברטנורא

ד הרובע וחצי הרובע. כגון תחית עץ עבה וארוכה וכו שתי מדות חקוקות זו אצל זו, אחד מחזיק רובע ואחד מחזיק חצי רובע, ודופן מפסיק בין זו לזו: **כלי שנטמא תוכו.** כחמיה. וכי כלי שנטמא תוכו לא נטמא אחוריו, ואמאי תנן לא נטמא חצי רובע, והלא אחוריו של רובע היא: [שלות] קודמין היא. כל אחת מהן לותה הקדימה מחברתה, כלומר שאין להם קדימה זו על זו. וכשם שאתה אומר שחצי רובע אחריים לרובע, כך תאמר שהרובע אחריים לחצי רובע. וכשנטמא הרובע, אחוריו של חצי רובע נטמאו ולא תוכו. ונירסת רבותי, של כת קודמים היא, לפי שכתות של תלמידים היו יושבים לפני שורות, אמר להם שאלה זו כבר שאלוה ממני הכת של תלמידים היושבת בשורה הקודמת, וכך השבתי להם או שמא וכו':

ה הרובע ואחוריו טמאים. הרובע היינו תוכו, ואחוריו היינו הדפנות המקיפות את הרובע מבחוץ. אבל דופן המפסיק בין שניהם, בכלל תוכו של חצי רובע, וטהור צד שכלפי חצי רובע. וכן כשנטמא חצי הרובע, חצי רובע ואחוריו טמאים. חצי הרובע היינו תוכו, ואחוריו היינו דפנות המקיפות חצי הרובע מבחוץ, ודופן המפסיק, צד של כלפי הרובע בכלל תוכו של רובע: **נטמא אחורי הרובע.** היינו דפנות המקיפות מבחוץ: **אין חולקין את הגבויים.** היינו האחריים, וכל האחריים טמאין כשנטמא אחד מן האחריים: **מטביל את כולו.** רובע וחצי רובע. ואין הלכה כרבי מאיר. ודין דופן האמצעי מפורש לעיל בסוף פרק ב', דר' יונתן בן נורי אומר חולקין את עביו, המשמש לממא ממא והמשמש לטהור טהור:

ו כני הכלים. בסיסי הכלים. לשון ואת כנו דמתרגמין וית בסיסי: והזניחן. כמו ואזניהן, כלומר שפתותיהן: ואזניהן. מקום שתוחבין בו הכית יד:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

נִטְמָא הַרְבַּע – במשקים טמאים שנגעו בתוכו, **הַרְבַּע –** היינו תוכו, ו**נְאֲחֲרָיו –** אחורי הדפנות המקיפים את הרובע, פרט לדופן המפסיקה בינו לבין חצי הרובע, כמו שנבאר להלן, **טְמֵאִין –** שהרי כל שנטמא תוכו נטמא אחוריו; אבל **חָצֵי הַרְבַּע וְאַחֲרָיו טְהוֹרִין –** כמו ששינו במשנה הקודמת: נטמא הרובע. לא נטמא חצי הרובע. ומוסיפה המשנה ללמד, שאף אחורי הדפנות המקיפים את חצי הרובע טהורים. וכן אם **נִטְמָא חָצֵי הַרְבַּע –** במשקים טמאים שנגעו בתוכו, **חָצֵי הַרְבַּע וְאַחֲרָיו טְמֵאִין, הַרְבַּע וְאַחֲרָיו טְהוֹרִין –** כמו שבארנו ברישא. ברם, הדופן המפסיקה בין שתי המידות, אין בה דין "אחריים" אלא דין "תוך" בלבד, כלומר שהצד שכלפי הרובע בכלל "תוכו" של חצי הרובע; ולפיכך אם נטמא אחת מן המידות, הצד שכלפי אותה המידה טמאה, ואילו הצד שכלפי המידה האחרת טהורה, כדין "תוכה". **נִטְמָא אַחֲרֵי הַרְבַּע –** במשקים טמאים, **אַחֲרֵי חָצֵי הַרְבַּע טְהוֹרִין; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר –** שלדעתו שתי המידות כשני כלים נפרדים הם. **וְחֻכְמַיִם אֹמְרִים: אֵין חוֹלְקִין אֶת הַגִּבּוֹן –** את האחוריים, וכשנטמא אחוריה של אחת מן המידות, גם אחוריה של האחרת טמאים. **וְכִשְׁהוּא מְטַבֵּיל –** את הכלי הזה (עין "תפארת ישראל"), כדי לטהרו מטומאתו, **מְטַבֵּיל אֶת כָּלִי –** את הרובע ואת חצי הרובע, ואף על פי שנטמאו אחוריהם בלבד, צריך להטביל גם את תוכם. ויש מפרשים, שפסיקה זו מוסבה על הרישא, כלומר אף על פי ששינו לעיל, שאם נטמא הרובע לא נטמא חצי הרובע, ואם נטמא חצי הרובע לא נטמא הרובע, מכל מקום כשהוא מטביל צריך להטביל את כולו (רמב"ם: "תוספות יום טוב"; "משנה אחרונה"). הטעם מבואר ברמב"ם, לפי שהרובע וחצי הרובע הם עצם אחד. ויש מבארים הטעם, שקודם טבילה אסור להשתמש אף בחלק הטהור, משום שחוששים שמא יחליפנו, ולכן מטביל את כולו, כדי שיהא ברור שקודם טבילה אין להשתמש בכלו ("משנה אחרונה").

באור משנה ו

כָּלִים – בסיסי הכלים, ו**אֹזְנֵיהֶם –** ושפתותיהם של הכלים, ו**אֹזְנֵיהֶם –** של הכלים, ו**יָדוֹת הַכֵּלִים הַמְקַבְּלִים –** ובתי אחיותם

באור משנה ד

הַרְבַּע, וְחָצֵי הַרְבַּע – כלי מידה המורכב משתי מידות, שאחת היא רובע הקב (כ"ח ליטר), ואחת חצי רובע, ודופן מפרידה בין זו לזו (הרי"ש; ברטנורא); ויש מפרשים: כלי שבצידו האחד יש לו בית קיבול כמידת רובע הקב, ובצידו האחר שכנגדו יש בית קיבול המחזיק חצי רובע, והשוליים מפסיקים בין זה לזה ("תפארת ישראל"): **נִטְמָא הַרְבַּע, לֹא נִטְמָא חָצֵי הַרְבַּע; נִטְמָא חָצֵי הַרְבַּע, לֹא נִטְמָא הַרְבַּע –** כל מידה היא כלי בפני עצמו, ואם נטמאה אחת מהם במשקים טמאים, לא נטמאה חברתה. **אָמְרוּ –** תלמידים – **לְפָנֵינוּ רַבִּי עֲקִיבָא: הוֹאִיל וְחָצֵי הַרְבַּע אַחֲרָיִם לְרַבֵּעַ –** שהרי הכלי נקרא על שם הרובע שהוא העיקר, והוא ה"תוך", כלום **כָּלִי שֶׁנִּטְמָא תוֹכוֹ, לֹא נִטְמָא אַחֲרָיו? ולמה שינו: נטמא הרובע. לא נטמא חצי הרובע: אָמַר לְהֵן –** רבי עקיבא תלמידים: **שֶׁל פֶּת קוֹדְמִין הִיא –** ויש גורסים: של בת קודמין היא? – בת היינו מידה, כלומר מניין אנו יודעים איזו משתי המידות קודמת, שהיא תיחשב ה"תוך", וחברתה ה"אחוריים", כלום באמת ברור לכם, שהרובע הוא הקודם, והוא ה"תוך", וחצי הרובע אחריים לרובע? או **שְׂמָא הַרְבַּע אַחֲרָיִם לְחָצֵי הַרְבַּע, והרי כָּלִי שֶׁנִּטְמָא אַחֲרָיו, לֹא נִטְמָא תוֹכוֹ! –** כלומר הוֹאִיל ולא ברור איזו משתי המידות היא ה"תוך" ואיזו ה"אחוריים", לפיכך יכולים אנתנו לדון את זו שנטמאה כאחוריה של חברתה, וזהו ששינו: נטמא הרובע. לא נטמא חצי הרובע. נטמא חצי הרובע. לא נטמא הרובע. שכן כלי שנטמא אחוריו לא נטמא תוכו (הגרי"א). ויש מבארים שלפי הגירסא שלפנינו: של כת קודמין היא – כלומר כיתות של תלמידים היו יושבים לפני רבי עקיבא שורות שורות, ורבי עקיבא השיב לשואלים: של כת קודמין היא – שאלה זו כבר שאלוה ממני הכת הקודמת, היינו התלמידים היושבים בשורה הקודמת, וכך השבתי להם: או שמא הרובע אחוריים לחצי הרובע וכו' (הרי"ש; ועין ברטנורא שיש לו גירסה אחרת).

בעל "משנה אחרונה" כותב: נראה שלפי דבריהם השיב להם: לפי מה שהיו סבורים, שיש כאן אחוריים ותוך, אפשר גם לומר שהרובע הוא "אחוריים". אבל לאמתו של דבר נראה, שלא שייך כאן דין אחוריים ותוך כלל, שאלו חשבים כשני כלים חלוקים. שהוֹאִיל ואין צריכים זה לזה, הרי הם בחלוקים לגמרי לענין טומאת משקים.

הכלים (שאִינֵם יְכוּלִין לְקַבֵּל רְמוּנִים) שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרֵיהֶם יְתוּדָה, שֶׁנִּפְלְאוּ מִשְׁקִין עַל מִקְצָתוֹ – בְּלוֹ טָמֵא. כְּלֵי שְׁנַטְמָאוּ אַחֲרָיו בְּמִשְׁקִין – אַחֲרָיו טָמְאִים; תּוֹכוֹ, וְאֶגְנוֹ, וְאִזְנוֹ, וְיָדָיו – תְּהוֹרִין. נִטְמָא תּוֹכוֹ – בְּלוֹ טָמֵא.

ז כָּל הַכֵּלִים יֵשׁ לָהֶן אַחֲרֵיהֶם יְתוּדָה, וְיֵשׁ לָהֶם בֵּית צְבִיעָה. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: לְעֵרְבָה גְדוּלָה שֶׁל עֵץ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְכוֹסוֹת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לְיָדִים הַטְּמָאוֹת וְהַטְּהוֹרוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: לֹא אָמְרוּ אֶלָּא לְיָדִים הַטְּהוֹרוֹת בְּלָבָד.

ח בַּיָּצֵד? הֲיֵו יָדָיו תְּהוֹרוֹת, וְאַחֲרָיו הַכּוֹס טָמְאִים, אֲחִזּוּ בְּבֵית צְבִיעָתוֹ – אֵינּוּ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא נִטְמָאוּ יָדָיו בְּאַחֲרָיו הַכּוֹס. הֲיֵה שׂוֹתָה בְּכּוֹס שְׂאֲחֲרָיו טָמְאִים – אֵינּוּ חוֹשֵׁשׁ, שְׂמָא נִטְמָא הַמְּשַׁקָּה שְׂבָפֵיו בְּאַחֲרָיו הַכּוֹס, וְחֹזֵר וְנִטְמָא

פירוש ברטנורא

המקבלין. שיש להן תוך: מנגבין והן טהורין. דלא חשיבי הני חיבור להביא טומאת משקין לכלי שיש בו בית קבול, וסני בניגוב. אבל לכלי שאין לו תוך בעי טבילה: ואזניו וידיהו טהורין. עבדו רבנן ביה הכירא, כי היכי דלא לשרוף עליהו תרומה וקדשים. ודוקא בתרומה עבוד הכירא אבל לא בקדשים, כדתנן לקמן בפרקין:

ז בית הצביעה. גרסינן. מקום שאחזין הכלי כשמושיטין אותו מזה לזה. לשון ויצטב לה קלי (רות ב) שפירושו ויושט. ואית דגרסי, בית הצביעה. מקום שאחזו בו באצבעו: ויש להן בית הצביעה. שאם נטמאו אחוריו, בית הצביעה טהור. ואם נטמא בית הצביעה אחוריו טהורין: לעריבה גדולה של עץ. יש לה בית צביעה. אבל לשאר כלים, לא. שבעריבה גדולה יש הפרש בין בית הצביעה לאחוריים, שאם יש משקים באחורי העריבה וידיו טמאות, אוהו כבית הצביעה ואין חושש שמא יגע במשקין שבאחוריו ויחזור ויטמאו את העריבה: ר' עקיבא אומר לכוסות. אף לכוסות יש להן בית צביעה: לידים הטמאות והטהורות. יש הפרש בין בית הצביעה לאחוריים, לידים הטמאות כדפרשית, ולטהורות כדמפרש לקמן ביצה. ור' יוסי סבר לידים טהורות בלבד לא חיישינן, אבל לידים טמאות חיישינן. והלכה כתנא קמא וכדמפרש ר' יוסי:

ח היו ידיו טהורות. ועליהם משקה טופח: אינו חושש שמא נטמאו. משקין שעל ידיו באחורי הכוס ויחזרו ויטמאו את הידים:

משניות מבוארות – קהתי

אף באחוריהם, אין דין בית צביעה, ואם נטמאו אחוריהם, גם בית הצביעה נטמא. רבי עקיבא אומר: לכוסות – בלבד יש דין בית הצביעה, שהואיל וכוסות עשויים לשתייה ומצויים בהם משקים, והרי משקים עלולים להיטמא, לפיכך הקלו בהם חכמים, שלא ייטמא בית צביעתם מחמת טומאת אחוריהם, כדי שיוכל אדם לשתות דרך בית הצביעה מכוס שנטמאו אחוריו, ולא ייטמאו המשקים בכל שעה שישתה (תוספתא: עיין "משנה אחרונה"). רבי מאיר אומר: לידים הטמאות – הבדילו חכמים בין בית הצביעה לאחוריים, שאם היו טמאות ואחורי הכוס טהורים, ומשקה טופח באחורי הכוס, ואחזו בבית הצביעה, ואינו חושש שמא נטמאו המשקים שבאחורי הכוס מחמת ידיו ויטמאו את הכוס (תוספתא). והטהורות – וכן לידים הטהורות הבדילו בין בית הצביעה לאחוריים, כמבואר במשנה הבאה. אומר רבי יוסי: לא אָמְרוּ – שיש הבדל בין בית הצביעה לאחוריים, אלא לידים הטהורות בלבד – כמבואר להלן, אבל לידים הטמאות חוששים שמא יגעו במשקים שבאחורי הכוס ויחזרו ויטמאו את הכוס.

בארנו את דבריהם של תנא קמא ורבי טרפון ורבי עקיבא לפי התוספתא, הרמב"ם ו"משנה אחרונה", אבל יש מפרשים את דבריהם כמו שבארנו דברי רבי מאיר ורבי יוסי, שלדעת תנא קמא הדין הוא בכל הכלים, שאם אחוריהם טמאים ובית צביעתם טהור או להיפך, אין גזירים זה משום זה, שלא יטלנו בזה פן יגע בזה; ולדעת רבי טרפון דווקא בעריבה גדולה של עץ יש הבדל בין בית הצביעה לאחוריים, שאם יש משקים באחורי העריבה וידיו טמאות, אוהו בבית הצביעה ואינו חושש שמא יגע במשקים שבאחוריו ויחזרו ויטמאו את העריבה; ולדעת רבי עקיבא אף בכוסות יש הפרש בין בית הצביעה לאחוריים (ה"ש: עיין ברטנורא. שדברי תנא קמא מבוארים שם לפי הרמב"ם. ודבריהם של שאר התנאים כפי ה"ש: ועיין "תוספות יום טוב" ו"תפארת ישראל").

באר משנה ח

הרישא של משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה לפרש מה שאמרו רבי מאיר ורבי יוסי, שיש הבדל בין בית הצביעה לאחוריים לידים הטהורות. פיצד – יש הפרש בין בית הצביעה לאחוריים לידים הטהורות? הֲיֵו יָדָיו – של אדם, טְהוֹרוֹת – ועליהן משקה טופח, וְאַחֲרָיו הַכּוֹס טָמְאִים, אֲחִזּוּ בְּבֵית צְבִיעָתוֹ – של הכוס, אֵינּוּ חוֹשֵׁשׁ שְׂמָא נִטְמָאוּ יָדָיו בְּאַחֲרָיו הַכּוֹס – שמא נטמאו המשקים שעל גבי ידיו מחמת אחורי הכוס ויחזרו ויטמאו את ידיו. הֲיֵה שׂוֹתָה בְּכּוֹס

של הכלים המקבלים, כלומר שיש להם "תוך" (ה"ש: ברטנורא), שֶׁנִּפְלְאוּ עֲלֵיהֶן מִשְׁקִין – טמאים, מְנַגְּבִין – מייבש את המשקים, וְהֵם טְהוֹרִים – שאינם צריכים טבילה. וְשֶׁאֵר כָּל הַכֵּלִים (שֶׁאֵינֵם יְכוּלִין לְקַבֵּל רְמוּנִים) – המפרשים מגיחים, שיש למחוק את התיבות "שאינם יכולים לקבל רימונים" ("תוספות יום טוב", "תפארת ישראל", שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרֵיהֶם יְתוּדָה – כלומר שאין תוכם חלוק מאחוריהם, לפי שאין להם "תוך", שאינם כלי קיבול, שֶׁנִּפְלְאוּ מִשְׁקִין – טמאים, עַל מִקְצָתוֹ – של הכלי, אפילו על כנו, אוגנו, אזנו וידו של הכלי, כְּלוֹ טָמֵא – שכשם שאין חילוק בכלי עצמו, שבין שנפלו משקים טמאים על אחוריו בין שנפלו לתוכו, כולו טמא, כך אם נפלו משקים טמאים על כנו או אוגנו או אזנו או ידו של הכלי, כולו טמא ("תפארת ישראל"). כְּלֵי שְׁנַטְמָאוּ אַחֲרָיו בְּמִשְׁקִין – כאן חזרת משנתנו לפרש מה ששינונו בתחילת פרקנו: כל הכלים יש להם אחוריים וידיהם. שדין אחוריהם חלוק מדין תוכם, שאם אחורי הכלי נטמאו במשקים טמאים, אַחֲרָיו טָמְאִים – מגזירת חכמים, אֲבָל תּוֹכוֹ, וְאֶגְנוֹ, וְאִזְנוֹ, וְיָדָיו, טְהוֹרִין – שעשו חכמים היכר בטומאה זו, כדי שלא ישרפו עליה תרומה. נִטְמָא תּוֹכוֹ – של הכלי, במשקים טמאים, כְּלוֹ טָמֵא – כל הכלי טמא, אף אחוריו ואוגנו ואזנו וידיהם ("משנה אחרונה").

באר משנה ז

כָּל הַכֵּלִים יֵשׁ לָהֶן אַחֲרֵיהֶם יְתוּדָה – דין אחוריים ודין תוך, כמו שכבר שינונו בתחילת פרקנו, וְיֵשׁ לָהֶם בֵּית צְבִיעָה – וכן יש להם דין בית הצביעה, והוא כעין שקע בדופן הכלי, סמוך לשפתו מלמעלה, שמכניסים לתוכו את האצבע כדי לאחזו את הכלי (בית הצביעה מלשון אצבע). ויש לו דין מיוחד, שאם נגעו משקים טמאים בבית הצביעה, בית הצביעה בלבד טמא, אבל האחוריים והתוך טהורים; ואם נטמאו האחוריים לא זו בלבד שהתוך טהור, אלא אף בית הצביעה טהור. ויש גורסים: בית צביעה (ברטנורא; ועיין חגיגה ג, א). רבי טרפון אומר: לְעֵרְבָה גְדוּלָה שֶׁל עֵץ – יש דין בית הצביעה, שהואיל ומתוך גדולה אי אפשר לטלטלה אלא על ידי בית הצביעה, לפיכך הקלו חכמים, שאם נטמאו אחוריה במשקים טמאים, תישאר בית הצביעה בטהרתה, כדי שלא ייטמאו הידים בכל שעה שיאחזו את העריבה ("משנה אחרונה"), אבל לשאר כלים קטנים שרגילים לאחזם

הכוס. קמקים שהוא מרתים – אינו חושש, שְמָא יֵצְאוּ מִשְׁקִין מִתּוֹכוֹ וְנָגְעוּ בְּאֲחוּרָיו, וְחִזְרוּ לְתוֹכוֹ. מַלְּי הַקֶּדֶשׁ אֵין לָהֶם אֲחוּרִים וְתוֹף, וְאֵין לָהֶם בֵּית צְבִיעָה. וְאֵין מִמְּבִילִים בָּלִים בְּתוֹךְ בָּלִים לְקֶדֶשׁ. כָּל הַבָּלִים יוֹרְדִין לְיַד טְמֵאָתָן בְּמַחְשְׁבָה, וְאֵין עוֹלִים מִיַּד טְמֵאָתָן אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַעֲשֵׂה; שֶׁהַמַּעֲשֵׂה מְבַטֵּל מִיַּד הַמַּעֲשֵׂה וּמִיַּד מַחְשְׁבָה, וּמַחְשְׁבָה אֵינָה מְבַטֵּלֶת לֹא מִיַּד מַעֲשֵׂה וְלֹא מִיַּד מַחְשְׁבָה.

פ ר ק ע ש ר י מ ו ש ש ה

א סְנָדֵל עִמְקִי, וְכִים שֶׁל שְׁנֻצוֹת – רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵף כְּפִיפָה מְצֵרִית; רַבִּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵף סְנָדֵל לְדִיקֵי בִּיּוֹצָא בְּהֵן – הֲרִי אֵלוֹ מִטְמֵאִין וּמִטְהַרִּין שְׁלֹא בְּאֶמֶן. אִמֵּר רַבִּי יוֹסִי: וְהֵלֵא כָּל הַבָּלִים מִטְמֵאִין וּמִטְהַרִּין שְׁלֹא בְּאֶמֶן? אָבֵל אֵלוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מִתְרִין – מִמֵּאִין, שֶׁהֲדֵרִיט וְכוּל לְהַחְזִירֵם. לֹא אִמֵּרוּ אֶלָּא בְּכְפִיפָה מְצֵרִית, שֶׁאֵף הָאֶמֶן אֵינוֹ יוֹכֵל לְהַחְזִירָהּ.

פירוש ברטנורה

ט אין להם אחוריים ותוף. הדנוגע כאחד מהן כנוגע בכלו. ויש להן אחוריים ותוף דתנן לעיל, דוקא לתרומה: ואין מטבילין כלים לתוך כלים. כששניהם טמאים, מפני שכבודו של כלי חוצץ, וחשו לקודש יותר מבתרומה: יורדים לידי טומאתן במחשבה. כגון טבעת בהמה שאינה מקבלת טומאה, חשב עליה ליתנה באצבע אדם, מקבלת טומאה מכאן ואילך במחשבה זו. אבל טבעת אדם שחשב עליה ליתנה לבהמה, לעולם היא מקבלת טומאה, עד שיעשה בה שינוי מעשה לשנות צורתה: ומחשבה אינה מבטלת לא מיד מעשה ולא מיד מחשבה. אם לאחר שחשב על טבעת בהמה לעשותה לאדם היא מקבלת טומאה במחשבה זו חזר וחשב עליה להחזירה לבהמה, אין מחשבה זו השנייה מעלה מיד טומאה שירדה לה במחשבה הראשונה:

כ א סנדל עמקי. סנדלים הנעשות בכפר עמקי: כים של שנצות. כמין רצועות תחובות בלולאות בשפת הכיס ומושכים אותן אילך ואילך והכיס נסגר מאליו: כפיפה מצרית. כל עשוי מצורי הדקל. מביאין נצרים והוצין וקורעין אותן ועושים מהן כמין חוטין ועושין מהן כפיפה וחבלים: סנדל לדיקי. שעושים אנשי לדיקה: הרי אלו מיטהרין ומטמאין שלא באומן. משום דכל הני של הן רצועות ואין צריך לקשרן, אלא מותח ברצועות והן נסגרים מאלוהן, וכן נפתחין מאלוהן על ידי רצועות אחרות שמושר בהן, כעין שעושין לכיסין במקומן. ואם הותרו אותן הרצועות רשבו אין ראויין לסגור ולפתוח, מהורים. ורבי יוסי סבר דאף על פי שהן מותרים, טמאין, כיון דהריוט יכול להחזירם, חוץ מן הכפיפה, דאף האומן אינו יכול להחזירם. והלכה כר' יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

אֵינָה מְבַטֵּלֶת לֹא מִיַּד מַעֲשֵׂה וְלֹא מִיַּד מַחְשְׁבָה – כגון אם לאחר שחשב על טבעת בהמה שתהיה לאדם, חזר וחשב עליה להחזירה לבהמה, אין מחשבה זו השנייה מעלה אותה מידי טומאתה שירדה לה במחשבה הראשונה; וכל שכן כשעשה בתחילה מעשה בטבעת הבהמה שתהיה ראויה לאדם, ואחר כך חשב עליה להשאירה לבהמה, שאין המחשבה מועילה להוציאה מידי המעשה, והיא מקבלת טומאה כבתחילה (רמב"ם; ברטנורה; ועיין "תפארת ישראל").

שְׁאֲחוּרָיו טְמֵאִים – אין זה מוסב על "כיצד", אלא ענין בפני עצמו הוא, אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שְׁמָא נִטְמָא הַמִּשְׁקָה שְׁכַפְּיוֹ בְּאֲחוּרֵי הַכּוֹס – בשעת השתייה, וְחִזְרוּ וְנִטְמָא הַכּוֹס – אף את תוכו של הכוס, אלא תוכו טהור. קְמִקִּים – שאחוריו טמאים, שְׁהוּא מְרַתֵּיחַ – רותח ומעלה אבעבועות, אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שְׁמָא יֵצְאוּ מִשְׁקִין מִתּוֹכוֹ וְנָגְעוּ בְּאֲחוּרָיו, וְחִזְרוּ לְתוֹכוֹ – וטימאו אף את תוכו, אלא תוכו טהור.

ב א ו ר מ ש נ ה א

פרק זה עוסק בדיני טומאת העור.

סְנָדֵל עִמְקִי – שנעשה בכפר עמקי, הנזכר בגמרא (תענית כא, א), והוא מקום הסמוך לעכו; ויש מפרשים: סנדל שהולכים בו בארץ עמוקה, והיתה צורתו ידועה בזמניהם (רמב"ם). מכל מקום אין סנדל זה אלא חתיכת עור המהודק אל כף הרגל על ידי רצועה העוברת בנקבים שבשפתו סביב (עין "תפארת ישראל"), וְכִים שֶׁל שְׁנֻצוֹת – כיס שיש בשפתו רצועות, וכשמושכים אותן, הכיס נסגר; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵף כְּפִיפָה מְצֵרִית – סל קלוע מנצרים (ענפים) של דקל, רַבִּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵף סְנָדֵל לְדִיקֵי – סנדל שנעשה בעיר לודקיא שבטוריא, בִּיּוֹצָא בְּהֵן – כמו סנדל עמקי וכיס של שנצות, הֲרִי אֵלוֹ מִטְמֵאִין וּמִטְהַרִּין שְׁלֹא בְּאֶמֶן – אפילו הריוט שאינו אומן יכול לעשותם כלי לקבלת טומאה על ידי שמכניס בהם את הרצועות ומהדקן, שבוה הם נעשים כלי קיבול ומקבלים טומאה; וכן יכול הוא להחזיר רצועותיהם ולפסטם, ואז הם מיטהרין ואינם מקבלים טומאה. אִמֵּר רַבִּי יוֹסִי: וְהֵלֵא כָּל הַבָּלִים מִטְמֵאִין וּמִטְהַרִּין שְׁלֹא בְּאֶמֶן – שאם אדם יתקן איזה כלי שהוא או יקלקל כלי, אף אם איננו אומן, מכל מקום הכלי יקבל טומאה או ייטהר מטומאתו, אָבֵל אֵלוֹ – הכלים שנימנו במשנתנו, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן מִתְרִין – שרצועותיהם הותרו, טְמֵאִין – עדיין מקבלים טומאה, שֶׁהֲדֵרִיט – שאינו אומן, וְכוּל לְהַחְזִירֵם – להכניס את הרצועות בחזרה ולעשותם שוב כלי. לֹא אִמֵּרוּ – חכמים שבהתרת הרצועות נטהר הכלי, אֶלָּא בְּכְפִיפָה מְצֵרִית, שֶׁאֵף הָאֶמֶן אֵינוֹ יוֹכֵל לְהַחְזִירָהּ – אלא בטירחא רבה, הלכך אמרו שכפיפה מצרית יוצאת מכלל אלו, וכשהותרה נטהרה.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

כָּלִי הַקֶּדֶשׁ אֵין לָהֶם אֲחוּרִים וְתוֹף, וְאֵין לָהֶם בֵּית צְבִיעָה – שהחמירו חכמים בקודש, שאם נטמא אחד מן החלקים של הכלי במשקים טמאים, כל הכלי טמא לקדשים. ומה ששינונו לעיל, שיש לכלים אחוריים ותוף, ויש להם בית צביעה, היינו דוקא לענין תרומה, וְאֵין מִמְּבִילִים – במקוה, בָּלִים בְּתוֹךְ בָּלִים – שני כלים טמאים, כשאחד בתוך חברו, לְקֶדֶשׁ – לשם שימוש לקדשים, אלא צריכים להטביל כל כלי בפני עצמו. בגמרא (חגיגה כב, א) מבואר הטעם, מפני שהכלי הפנימי מכביד על הכלי החיצון, ואין המים נכנסים יפה בין שני הכלים, הלכך החמירו לגבי הקודש; אבל לגבי תרומה לאי החמירו בזה (עין משנה חגיגה ג, א). כָּל הַבָּלִים יוֹרְדִין לְיַד טְמֵאָתָן בְּמַחְשְׁבָה – כגון בענין ששינונו (לעיל יב, א): "טבעת אדם טמאה; טבעת בהמה וכלים ושאר כל הטבעות טהורות". אם חשב אדם על טבעת בהמה ליתנה באצבע אדם, והיתה ראויה לכך, הריהי מקבלת טומאה מכאן ואילך משום מחשבה זו; וְאֵין עוֹלִים מִיַּד טְמֵאָתָן אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַעֲשֵׂה – כגון טבעת אדם שחשב עליה ליתנה לבהמה, עדיין היא מקבלת טומאה, שאינה יוצאת מידי טומאתה במחשבה בלבד, אלא אם כן עשה בה שינוי מעשה, כגון ששינה צורתה; שֶׁהַמַּעֲשֵׂה מְבַטֵּל מִיַּד הַמַּעֲשֵׂה – מוציא את הדבר מידי המעשה הקודם, כגון טבעת שעשאה תחילה לאדם, ואחר כך עשה בה מעשה להתאימה לבהמה, הרי היא עולה מידי טומאתה שירדה לה בתחילה, ושוב אינה מקבלת טומאה, וּמִיַּד מַחְשְׁבָה – וכל שכן שהמעשה מבטל מיד מחשבה, כגון אם חשב על טבעת בהמה שתהיה לאדם, וירדה לידי טומאה במחשבה זו, ואחר כך עשה בה מעשה להחזירה לבהמה, הריהי יוצאת מידי טומאתה על ידי המעשה. וּמִמְּבִילִים

ב פים של שניצות שנוטלו שניצוי – טמא. נפשט – טהור. מלה עליו את המטלת מלמטון – טמא. פים לתוך פים שנטמא אחד מהן במשקה – לא נטמא חברו. צרור המרגלית – טמא. צרור המעות – רבי אליעזר מטמא, וחכמים מטהרים.

פירוש ברטנורא

ב שניטלו שניצוי. לרבנן מירי שלא נטלו לגמרי אלא שניתקו מן הלולאות ועדיין תלויות בכיס. ולרבי יוסי אפילו נטלו לגמרי, מפני שהדיוט יכול להחזירם: **נפשט.** הכיס ונעשה כמין עור חלק שאין לו בית קיבול, טהור: **מלה עליו מטלית.** נתן בשוליו טלאי, כלומר חתיכה קטנה של עור חיבר בו מלמטה. דרך הכיסים מכניסים עור קטן בין התפירה וכשפושטו נשאר אותו העור ולא בטל קיבולו: **לא נטמא חברו.** דטומאת משקין לממא כלים לאו דאורייתא ולא חשיב חיבור: **צרור המרגלית.** מניחין מרגלית בתוך עור להיות שמורה שם וקושרים אותו, וכשמוציאין המרגלית נשאר העור כמו כים עד שימרח ויפשמ, מחמת אותה מרגלית שעמדה ימים רבים ונצרה: **צרור המעות.** כמו צרור המרגלית, וטעמא דצרור המרגלית מטמא טפ, משום דדרך צרור המרגלית לעמוד יותר מצרור המעות, שצרור המעות רגילים להתיר תמיד, משום דלהוצאה ניתנו. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

ב אור משנה ב

הוא כשוליים (יתפארת ישראל; רמב"ם הלי כלים ז, י), **טמא** – אף על פי שניטלו הרצועות ונפשט הכיס, מכל מקום מקבל טומאה, מפני שלא בטל קיבולו או מפני שיש לו צורת כלי, כמו שבארנו לעיל. **פים לתוך פים** – כיס הנתון בתוך כיס, **שנטמא אחד מהן במשקה** – במשקים טמאים, **לא נטמא חברו** – שטומאת משקים לטמא כלים אינה אלא מדברי סופרים, ולכן הקלו בזה, שאינו חשוב חיבור. **צרור המרגלית** – עור שצררו בו מרגלית, **טמא** – מקבל טומאה, שהואיל והמרגלית צרורה בו זמן מרובה, הרי אף כשמוציאים אותה נשאר העור עשוי כמו כיס; לפיכך כל זמן שלא נפשט העור הרי הוא מקבל טומאה. **צרור המעות** – עור שצררו בו מעות, **רבי אליעזר מטמא** – כדין צרור המרגלית, **וחכמים מטהרים** – שצרור המעות רגילים להתיר כל שעה, משום שמעות להוצאה ניתנו, ונמצא כשמוציאים ממנו המעות, העור נפשט מהר ואין לו בית קיבול, לפיכך אינו מקבל טומאה. והלכה כחכמים (רמב"ם הלי כלים ב, ח).

בענין "כיס לתוך כיס" שנוי בתוספתא: כיס בתוך כיס שנטמא אחד מהם במשקה – הוא טמא, וחברו טהור (כמו שבארנו הטעם במשנה). במה דברים אמורים? בזמן שהיו שניהם שווים (כשהיו שפתותיהם שוות), אבל אם היה החיצון עודף על הפנימי: נטמא הפנימי – נטמא החיצון; נטמא החיצון – לא נטמא הפנימי. במה דברים אמורים? במשקה (שטומאת משקים לטמא כלים אינה אלא מדברי סופרים, ועשו בה חכמים היכר כדי שלא ישרפו עליה תרומה וקדשים), אבל בשרץ (שטמא כלים מן התורה), שניהם שווים (שאם נטמא אחד מהם נטמא חברו).

המשך ביאור למסכת כתובות ליום ראשון עמ' א

16 **שמע מינה** – יש ללמוד מדבריו דרבי יוחנן דין נוסף, הני בי תרי
17 **דידעו פהדיה** – שנים שראו עדות, ו**מנשי חד מנייהו** – ושכחה
18 אחד מהם, **מדבר חד לחבריה** – יכול חברו להזכיר לו את המעשה,
19 ויעידו עליו שניהם יחד, שהרי מוכח מדברי רבי יוחנן שאין צורך
20 שיזכור העד את העדות מעצמו, אלא אף אם מזכירים לו אותה
21 וזכור יכול להעיד, ואין חילוק בין נזכר מהכתב לבין נזכר מחבירו.
22 מסתפקת הגמרא בענין זה: **איפעיא להו, עצמו מאי** – אם בעל
23 הדבר עצמו הזכיר לעד את העדות, ונזכר, האם יכול להעיד
24 בדבר, או שיש לחשוש שבעל הדין מרבה בדברים להזכירו עד
25 שנראה לו שהוא זוכר, ובאמת אינו זוכר.
26 מביאה הגמרא מחלוקת בדבר: **רב חביבא אמר, אפילו בעל הדין**
27 **עצמו יכול להזכירו**, ואם יזכר יעיד. **מר בריה דרב אשי אמר, עצמו**
28 **לא** – אין הבעל דין עצמו רשאי להזכירו, ואף אם נזכר מתוך
29 דבריו, לא יעיד.
30 פוסקת הגמרא את ההלכה: **והלכתא, עצמו לא**.

1 הגמרא עוברת לדון בעד שכתב עדותו בשטר לזכרון, אם יכול
2 להעיד על פיו: **תנו רבנן, פותב אדם עדותו על השטר**, אם הוא
3 חושש שמא ישכח את פרטי העדות, ו**מעיד עליה אפילו לאחר כמה**
4 **שנים**, כפי הכתוב בשטרו.
5 ונחלקו חכמים בביאור הלכה זו: **אמר רב הונא, והוא שזכרה**
6 **מעצמו** – ובתנאי שאף ללא ראיית השטר היה זוכר מקצת העדות,
7 אלא שעל ידי השטר הוא נזכר בכל פרטי המעשה. אבל אם שכח
8 לגמרי את המעשה, ורק על ידי ראיית השטר הוא נזכר בו, אינו
9 יכול להעיד. ורבי יוחנן אמר, יכול הוא להעיד אף על פי שאין
10 **זכרה מעצמו כלל**, אם על ידי קריאת השטר הוא נזכר בכל פרטי
11 המעשה, אבל אם אף אחר ראיית השטר אינו נזכר לגמרי, אינו
12 יכול להעיד, שהרי אמרה תורה (דברים יט טו) **'על פי שני עדים וגו'**
13 **יקום דבר'**, ודרשו חכמים (גיטין עא) שרק עדות ש'מפיהם' מועילה,
14 ולא עדות ש'מפי כתבם'.
15 רבה מבאר חידוש דין שיש ללמוד מדברי רבי יוחנן: **אמר רבה,**

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

שנינו במשנה: **ואין שואלין אלא למלך ולאב בית דין ולמי שהציבור צריך בו.** מבררת הגמרא: **מנא הני מילי.** משיבה הגמרא: **אמר רבי אבהו, דאמר קרא (במדבר כז כא) 'ולפני אלעזר הכהן יעמד ושאל לו במשפט האורים וגו' על פיו יצאו ועל פיו יבאו וכל בני ישראל אתו וכל העדה,** ופירוש הפסוק הוא כך: **'הוא' זה מלך שהרי מדובר על יהושע שהיה מלך, 'וכל [בני] ישראל אתו' זה משוח מלחמה שהציבור צריך בו וכל בני ישראל יוצאים אחריו למלחמה, 'וכל העדה' זו סנהדרין שנקראת 'עדה'.**

הדרן עלך בא לו כהן גדול פרק שמיני - יום הכפורים

משנה המשנה דנה בחיוב עינוי ביום הכפורים, ומונה את האיסורים הכלולים בו: **יום הכפורים, אסור באכילה, ובשתיה, ובחציצה, ובסיכה** - משיחת העור בשמן, **ובנעילת הסנדל** - מנעל של עור, **ובתשמיש המטה** - בעילה. **והמלך, והמלכה, והמלכה** [עד שלשים יום מחופתה], **ירחצו את פניהם** - מותרים ברחיצת הפנים, לפי שצריכים להיראות נאה. **והחיה** - יולדת [עד שלשים יום ללידתה], **תנעול את הסנדל** כיון שהקור מזיק לה, **דברי רבי אליעזר.** **וחכמים אוסרין** כולם. המשנה מבארת את שיעור האכילה והשתיה האסורים: **האובל** בשיעור **כבותבת הנפה** - תמרה גדולה **כמותה ונגרעניתה** - כמו שהיא עם הגרעין שלה, **והשותה מלא לוגמיו** - מלא פיו, **חייב** במזיד כרת, ובשוגג מביא חטאת. **כל מיני האוכלים מצטרפין** לשיעור **כבותבת**, שאם אכל משני מאכלים ביחד שיעור כותבת חייב. **וכן כל סוגי המשקין מצטרפין** יחד **למלא לוגמיו.** אבל **האובל** פחות מככותבת, **ושותה** פחות ממלא לוגמיו, **אין מצטרפין** האכילה והשתיה, ופטור.

גמרא שנינו במשנה ש'יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה', מקשה הגמרא: וכי רק **אסור** הוא, הלא **ענוש כרת הוא** על כך. מתרצת הגמרא: **אמר רבי אילא ואיתימא רבי ירמיה, לא נצרכה** המשנה לומר דין זה **אלא לחצי שיעור** - לאכילה פחות משיעור ככותבת, ולשתיה פחות ממלא לוגמיו, שאף שאינו חייב על כך כרת, הדבר אסור.

מקשה הגמרא: **הניחא למאן דאמר** שבכל איסורי התורה אפילו **חצי שיעור** - פחות מהשיעור הקבוע] **אסור מן התורה,** ולא נאמר שיעור אלא לענין עונש. **אלא למאן דאמר חצי שיעור מותר מן התורה,** ואין בו איסור כלל, **מאי איפא למימר.** **דאיתמר, חצי שיעור, רבי יוחנן אמר אסור מן התורה, ריש לקיש אמר מותר מן התורה.** אם כן **הניחא לרבי יוחנן, אלא לריש לקיש מאי איבא למימר,** כיון שבהכרח מדובר באוכל כשיעור, מדוע לא אמרה המשנה שענוש כרת. מתרצת הגמרא: **מודה ריש לקיש שאסור מדרבנן.** לפיכך, אפשר להעמיד את המשנה באוכל פחות מהשיעור, שאינו ענוש כרת אך אסור מדרבנן.

רש"י

דף עג עמוד ב: הוא זה מלך. דהא ביהושע משתעי קרא: **וכל בני ישראל אתו.** מי שכל בני ישראל אתו לצאת למלחמה אחריו:

הדרן עלך בא לו כהן גדול פרק שמיני - יום הכפורים

מתני' יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וכו'. מפרש בגמרא דכל הני איקרו עינוי וגבי יוה"כ ה' עינוי' כתיבי והני ה' הוו דשתיה בכלל אכילה: **מלך.** דרכו ושחבו להיות נאה שנאמר (ישעיה לג) **מלך ביפיו תחוינה עינויך: והכלה.** צריכה גוי עד שתחבב על בעלה וכל שלשים יום לחופתה היא קרויה כלה: **והחיה.** יולדת: **תנעול את הסנדל.** שהצנה קשה לה: **דברי רבי אליעזר.** אכולהו קאי מלך וכלה וחיה: **גמ' לחצי שיעור.** כגון פחות מככותבת הגסה שהיא שיעור ליוה"כ כדתנן מתני' וכי לא שלים שיעורא כרת ליכא איסורא איכא: **חצי שיעור.** כלומר פחות מכשיעור אסור מן התורה לקמן בשמעתא דריש ליה מכל חלב: **שאסור מדרבנן.** ומתני' נמי מדרבנן קאמר: **אי הכי.** דלריש לקיש אסור מיהא מדרבנן לא נחייב עליה קרבן שבועה הנשבע שלא יאכל חצי שיעור מדבר אסור ואכל לא נחייב עליה קרבן שבועת ביטוי דהא קיימא לן במסכת שבועות (דף כז.) נשבע לקיים את המצוה ולא קיים פטור או נשבע לבטל ולא בטל פטור: **ורבי שמעון פוטר.** מקרבן שבועה: **מושבע ועומד הוא.** והוה ליה נשבע לקיים את המצוה:

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שלישי עמ' ב

7 הגמרא מביאה ברייתא נוספת הדנה בהכחשת שתי כיתות עדים:
8 תנו רבנן, שנים שאומרים על אשה מסוימת שנתקדשה לפלוני,
9 ושנים אומרים שלא נתקדשה, הרי זו לא תנשא לאחר, שמא
10 מקודשת היא, ואם נשאת לאחר, לא תצא מהשני. אבל אם שנים
11 אומרים על אשה מסוימת שנתקדשה מבעלה, ושנים אחרים אומרים
12 לא נתקדשה, הרי זו לא תנשא לאחר, שמא לא נתגרשה מבעלה,
13 ועדיין היא אשת איש, ואף אם נשאת, תצא.

1 לברירה – אפשר לומר לה שתברר את הדבר, שהרי היא טוענת
2 ברי שגירשה, דאמרינן לה, אם איתא דהכי הוה – אם אכן כך היה,
3 שבעלך גירשך, אחוי לן גיפויך – הראי לנו את הגט שנתן לך, ובזמן
4 קצר כזה לא מסתבר שאבד, וכיון שאינה מראה אותו אין דבריה
5 מסתברים, ואף אם נישאת תצא.

60 הגמרא חזרת לנידון שהובא לעיל, שלדעת רב ששת הכחשת
61 העדים צריכה להיעשות בפניהם, ולרב נחמן אפשר להכחישם
62 שלא בפניהם. אומרת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֶבְרָהָם, אִין מוֹמִין אֵת
63 הָעֵדִים אֱלָא בְּפִנְיָהּ, שהרי ההזמה מחייבתם בעונש מיתה או ממון
64 'כאשר זמם', ואי אפשר לדון ולחייב אדם שלא בפניו. וּמְכַחֲשִׁין
65 אֵת הָעֵדִים שְׁלֵא בְּפִנְיָהּ, שהרי אין כאן עדות על גוף העדים, אלא
66 על המעשה שהעידו עליו, וכשיטת רב נחמן. מוסיף רבי אבהו
67 ואומר דין נוסף: וְהוֹמָה המתקבלת שְׁלֵא בְּפִנְיָהּ, נְהִי דְהוֹמָה לֹא הוּא
68 – אמנם אינה נחשבת כהומה המחייבת את המזומים בעונש, כיון
69 שאי אפשר לקבל שלא בפניהם עדות הנוגעת להם, אבל אפשר
70 לקבל את דבריהם לגבי עצם המעשה, ולכן הִתְקַשְׁה מִיָּהָ הָוּא –
71 מכל מקום יש בדברי המזימים גם הכחשה, שהרי הם מעידים
72 שהמעשה שהעידו עליו אותם עדים לא נעשה בפניהם, שהרי היו
73 במקום אחר, ועדותן בטלה.

***

74 הגמרא חזרת לפרש את דברי הברייתא המובאת לעיל (יט סוף ע"ב)
75 אָמַר מִרְ בְּבִרְיָא, עדים שהעידו על חתימות של אחרים שבשטר
76 שכתב ידם הוא, אך אנוסים או פסולים היו, אם יש עדים אחרים
77 שמעידים שכתב ידם של העדים החתומים על השטר הוא זה, או
78 שֶׁהֵיָה כְּתָב יָדָם וּמִתְקִיִּים מִמָּקוֹם אֶחָד, והיינו מִשְׁפָּר שְׁקָרָא
79 עֲלֵיו עֲרֵעֵר – שנטען עליו על ידי הלוח או המוכר שהוא מזויף,
80 וְהוֹחֵק אוֹתוֹ שֶׁטֶר בְּבִית דִּין, וכתבו עליו 'קיום', ועתה מתקיים
81 השטר שלפנינו על פי אותו שטר, שאפשר להשוות את חתימות
82 העדים שבשני השטרות, הרי אין אלו העדים נִאֲמָנִין לומר שעדי
83 השטר אנוסים היו, לפי שאין כאן 'פה שאסר'.

84 מדייקת הגמרא: מבואר מדברי הברייתא שאם קרא עֲלֵיו עֲרֵעֵר
85 וקיימדהו, אין – אפשר לקיים על פיו את השטר שלפנינו, אבל אם
86 לא קרא עֲלֵיו עֲרֵעֵר, לא – אי אפשר לקיים על פיו שטר אחר, כיון
87 שאנו חוששים שמא גם אותו שטר מזויף הוא. דין זה מְסִייע ליה
88 לְרַבִּי אִסִּי, דְאָמַר רַבִּי אִסִּי, אִין מְקַיְמִין אֵת הַשְּׁטָר, אֱלָא מְשִׁתִּי
89 חֲתִימֹתָיו לְחֲתִימֹת שְׁבִשְׁטֵר אַחֵר, אֱלָא מְשִׁפֵּר שְׁקָרָא עֲלֵיו עֲרֵעֵר
90 וְהוֹחֵק בְּבִית דִּין שֶׁהוּא אִמִּיתָא, וכתבו עליו קיום, שאם לא כן יש
91 לחשוש ששטר זה שממנו אנו רוצים לקיים, אף הוא מזויף.
92 הגמרא מביאה אופנים שאפשר לקיים את החתימות מתוך שטר
93 שאינו מקויים: אָמְרִי נְהִרְדַּעִי, אִין מְקַיְמִין אֵת הַשְּׁטָר, אֱלָא מְשִׁתִּי
94 שְׁטְרֵי כְּתוּבֹת, שכותב הבעל לאשתו כשנשארה, [או] מְשִׁתִּי שְׁדוֹת
95 – שני שטרות מכירה על שדות, וְהוּא שְׁאֵבְלוֹם בְּעֵלְיָהּ – הקונים
96 של השדות שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים, וּבְשֻׁפִי – בשקט, ללא שיערער עליהם
97 המוכר, שמתוך כך יש ראייה שאין השטרות מזויפים, ואפשר
98 לקיים על פיהם שטר אחר.

99 מוסיפה הגמרא תנאי נוסף בקיום מתוך שני שטרות אלו: אָמַר רַב
100 שִׁימִי בְּרַ אִשִּׁי, וּבִיּוֹצֵא מִתַּחַת יָד אַחֵר – דין זה הוא רק כשאותם
101 שני כתובות או שני שטרי מכר מוחזקים ביד בני אדם אחרים,
102 אָבָל אם שטרות אלו יוצאים מִיַּד עֲצָמוֹ – מיד אותו שמוציא את
103 שטר החוב ורוצה לקיימו על פיהם, לא – אין לקיימו מתוך שטרות
104 אלו.

105 שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא תַּחַת יָד עֲצָמוֹ דְלֹא – מדוע שונה הדין
106 כשאותם שני שטרות נמצאים ביד אותו אדם הרוצה לקיים את
107 השטר, שאין לקיימו על פיהם, הרי הטעם הוא דְלִמָּא יוֹיְפִי מְיִיָּה
108 – שמא מתוך שהיה השטרות תחת ידו התבונן בחתימות העדים
109 ווייפם בשטר הנוסף שרצונו לקיים עתה, ואם כן גם באופן ששני
110 השטרות יוצאים מִתַּחַת יָדֵי אַחֵר, נְמִי יש לחשוש, דְלִמָּא אִוֵּל וְהוּא
111 אֶתָּא וְיִיָּף – שמא הלך והתבונן בשטרות שביד חבירו, וייהף על
112 פיהם את חתימות העדים בשטר שבידו עתה ורצונו לקיימו.
113 משיבה הגמרא: כּוּלִי תָאֵי לֹא מְצִי מְכֻוֵּן – אינו יכול לכיין כל כך
114 את זיוף החתימות על ידי שראה אותם ביד חבירו, ולכן אין
115 חוששים בזה לזיוף, ורק כשהשטרות תחת ידו ונמצאים לפניו בעת
116 הזיוף, יכול לדקדק ולזייפם היטב.

1 וכשם שאין מוֹמִין אֵת הָעֵדִים אֱלָא בְּפִנְיָהּ, כיון שההזמה נוגעת
2 לגופם של המזימים, שמעידים עליהם שהעידו שקר ורוצים
3 לחייבם בעונש 'כאשר זמם', ואין לשמוע עדות שלא בפני בעל
4 הדין שעליו מעידים, כִּף אִין מְכַחֲשִׁין אֵת הָעֵדִים אֱלָא בְּפִנְיָהּ,
5 ומהטעם שנתבאר, שהרי 'הכחשה תחילת הזמה'. וכיון שעדי
6 השטר כבר מתו, אי אפשר לקבל את עדותם של המכחישים
7 אותם, ואין מקבלים אותם אפילו אם אין הנידון לגבי ענשם, אלא
8 רק כדי לבטל את עדותם, ולכן אמרה הברייתא שאינם נאמנים
9 לפסול את השטר.

10 הגמרא מביאה את דעת החולק על רב ששת בענין הכחשה: אָמַר
11 לִיה רַבִּי נְחֶמְן לְרַב שֶׁשֶׁת, כיצד יתכן שהכחשה צריכה להיעשות
12 דוקא בפני העדים המוכחשים, והרי אִילוֹ הוּוּ קָמֵן וּמְכַחֲשִׁין לָהּוּ –
13 אם היו העדים המוכחשים חיים ועומדים לפנינו ומכחישים את
14 דברי העדים שמעידים עליהם שהיו אנוסים או פסולים, הִנּוּ
15 הִתְקַשְׁה, וְלֹא הִנּוּ מְשִׁיחִין בָּהּוּ – היתה זו הכחשה של שתי כיתות,
16 ולא היינו מקבלים לגמרי את דברי עדי השטר האומרים שחתמו
17 בכשרות, משום דְהוּוּ לָהּ עֵדוֹת מוּבְחָשֶׁת, ואם כן הִשְׁתָּא דְלִיתְגַּהּוּ –
18 עתה שאין העדים החתומים על השטר לפנינו, שהרי מתו, שיש
19 יותר סביר לקבל את המכחישים, דְאִילוֹ הוּוּ לְקָמֵן דְלִמָּא הוּוּ מוֹדוּ
20 לָהּוּ – שהרי יתכן שאם היו המוכחשים חיים, היו מודים לדברי
21 המכחישים שהיו אנוסים או פסולים באותו זמן, וכי באופן כזה
22 תאמר דְמְהִיָּמֵנִי – שעדי השטר נאמנים, והרי אין זה מסתבר כלל.
23 אֱלָא אָמַר רַבִּי נְחֶמְן, באופן כזה, אנו שומעים את עדותם של
24 המכחישים, וְאִוְכִי תְרִי לְתְרִי – ומעמידים את עדותם כנגד עדי
25 השטר המוכחשים, וכיון שיש כאן ספק, אִוְכִי מְמוּנָא בְּחֻזְקַת מְרִיָּה
26 – יש להעמיד את הממון בחזקת בעליו, ואם זה שטר חוב ישאר
27 הממון ביד הלוח, ואם זהו שטר מכר תישאר הקרקע ביד המוכר,
28 שהמוציא מחבירו עליו הראיה. ומה שאמרו בברייתא שאין
29 העדים המכחישים נאמנים אין הכוונה שאין מקבלים את דבריהם
30 כלל, וכמו שפירש רב ששת, שמחמת כן מחזיקים את השטר
31 ככשר לגמרי וגובים בו, אלא שאין מאמינים להם לפסול את
32 השטר לגמרי, אלא הדבר ספק בידינו, ואף שאין גובים בו, גם אין
33 קורעים אותו, אלא משאירים אותו ביד המלוה, ואם יתפוס
34 המלוה מיד הלוח את מעות החוב, לא נוציאם מידו, שמספק אין
35 מוציאם ממנו, לא מיד הלוח ולא מיד המלוה.

36 רב נחמן מביא מעשה נוסף בענין זה, שגם ממנו מוכח שבתרי ותרי
37 אין מוציאם ממון מספק: מִיָּדֵי דְהוּוּ אֶבְרָהָם דְבַר שְׁמִיָּא – דבר זה
38 דומה למעשה שאירע עם נכסיו של 'בר שטיא', אדם שלעיתים
39 היה שוטה ולעיתים פיקח. דְבַר שְׁמִיָּא וְבִין נֶכְסֵי – מכר קרקע
40 בשטר, ואחר כך התעורר ספק האם בשעת המכירה היה שוטה
41 ולא חל המקדח, או שהיה פיקח וחל המקדח, אֶתּוּ בִי תְרִי וְאָמְרִי
42 בְּשִׁהוּא שׁוּטָה וְבִין – באו שני עדים והעידו שהיה שוטה כשמכר,
43 וְאֶתּוּ בִי תְרִי וְאָמְרִי בְּשִׁהוּא חָלִים וְבִין – ובאו שני עדים אחרים
44 ואמרו שהיה פיקח כשמכרה, וְאָמַר רַב אִשִּׁי, אִוְכִי תְרִי לְתְרִי תְרִי –
45 יש להעמיד את שתי כיתות העדים זו כנגד זו, וְאִוְכִי מְמוּנָא בְּחֻזְקַת
46 בְּרַ שְׁמִיָּא – ומספק יש להעמיד את הקרקע בחזקת בר שטיא,
47 שהיתה הקרקע בחזקתו, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

48 וביאר רב אשי מתי אומרים כן: וְלֹא אֶמְרֵן – ואין אומרים דין זה
49 שהקרקע שגארת ביד בר שטיא, אֱלָא באופן דְאִית לִיה חֻזְקָה
50 דְאֶבְרָהָם – שהיתה הקרקע מוחזקת בידו מאבותיו, שכיון שבדאי
51 היתה שלו, אין הקונה יכול להוציאה מידו ללא ראייה, אָבָל לִית
52 לִיה חֻזְקָה דְאֶבְרָהָם – אם לא היתה מוחזקת בידו מאבותיו, אלא
53 הוא עצמו קנאה, אֶמְרִינֵן, בְּשִׁהוּא שׁוּטָה וְבִין וּבְשִׁהוּא שׁוּטָה וְבִין –
54 אנו אומרים, שמא כשם שלדבריו מכירת הקרקע נעשתה כשהוא
55 שוטה, הרי אפשר שאף קניית הקרקע על ידו נעשתה בעת שהיה
56 שוטה, ולא זכה כלל בקרקע ואין לו בה חזקה כלל, וכיון שכך אינו
57 יכול להוציאה מיד הקונה המוחזק בה כעת, לאחר שקנאה מבר
58 שטיא.

***

כתובות. האשה שנתארמלה – פרק שני דף כ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישיראל" (שטיינזלץ) קצה תוספות

1 **ואוקי** ממונת בחוקת מריה – פירש בקונטרס: ואין נאמנין דקתני – לאו דמגבינא
 2 בשטרא, אלא דלא קרעין ליה. ונפקא מינה, דא תפס לא מפקינן מיניה.
 3 וקשה: דאמר בפרק קמא דבבא מציעא (ו.ב.) גבי ספק בכור, תקפו כון – מציין אותו
 4 מידו. אלמא תפיסה דלאחר ספקא – לאו כלום היא! ומידו אתהוא דסוף "השואל"
 5 (בבא מציעא ק.ב.) לא קשה מידו, דאמרינן גבי
 6 משכיר בית לחבירו בשנים עשר זוזביי לשנה
 7 מדינר זבד לחדש; בא בתחלת החדש – כולו
 8 למשכיר. אלמא דבחוקת משכיר הוא, ואפילו הכי
 9 קאמר: בא בסוף החדש – כולו לשוכר. דשאני
 10 התם, דכין דלא בא בתחלת החדש – איבא
 11 למימר דאדוויי אודי ליה. יש לומר: דשאני גבי
 12 בכור, שכן תופס מספק. דאין יודע אם בכור
 13 הוא, אבל הכא שטוען ברי – מהניא תפיסה.
 14 ואם תאמר: ב"חוקת הבתים" (בבא בתרא לד.)
 15 גבי זה אמר של אבותי בו' אמר רב תנן: כל
 16 דאלים גבר, ופריך מהמחליף פרה בחמור, זה
 17 אומר ברשותו ילדה זה אומר בו' – יחלוקו,
 18 ומאי קשיא? הא היהא אתיא כסומכוס, ורב
 19 נתמן כרבנן. דלרבנן דאמרי דמוציא מחברו עליו
 20 הראיה, היינו דינא דכל דאלים גבר, כיון דמהניא
 21 תפיסה כשטוען ברי? ויש לומר דהכי פריך:
 22 דאפילו רבן לא אליגי לסומכוס אל משום דוד
 23 מינייהו מחוק, ואיבא למימר. המוציא מחברו
 24 עליו הראיה, אבל הכא דאין אחד מחוק יותר
 25 מתבירו, מודו לסומכוס דילוקו. ועוד יש לומר:
 26 דהבא מיירי בשתפס קודם שגולד הספק. ורבינו
 27 שמשון בן אברהם נראה לו להעמיד הברייתא
 28 בשובר, ולהכי אין נאמנין, דאוקי ממונת בחוקת
 29 מריה, ומחוקניו עדי שובר בכשריך, ולא יפיע.
 30 **אלא** אמר רב נתמן אוקי תרי להדי בו' –
 31 ואם תאמר: ולרב נתמן אמאי לא מגבינן ביה
 32 בשטרא? הא סבר רב נתמן כרב הונא (שבעות
 33 מז) ובבא בתרא לא. בשני כתי עדים המביחשות
 34 זו את זו, דכל אחת באה בפ"ע ומעידה, אף על
 35 גב דלפי עדות כל אחת תבירחה פסולה לכל
 36 עדיות. הכא נמי, כיון דאין מבחשיך אותן לומר
 37 שלא לזה כלום, אלא אמריס אינבם נאמניס
 38 בדבר זה, דפסולין הייתם, ליתכשרו. ואמאי לא
 39 מגבינן ביה בשטרא? ויש לומר: דהתם באה כל
 40 אחת בפני עצמה ומעידה, משום דמוקמינן כל
 41 אחת בחוקת כשרות, אבל הכא שאומריס קטניס
 42 היו או קרוביס משגולדו עד עתה שנתרחקו –
 43 ליתא למימר אוקמינןו אחוקתייהו, דפסולין אתן
 44 משגולדו. ואנוסיס היו נמי מחמת נפשות, לא שייך
 45 לאוקמי אחוקה, דהא לא פסלי להו כלל. ורבינו
 46 שמשון בן אברהם אומר: דהבא לא מוקמינן להו
 47 אחוקה כדאמר לעיל: משום דאילו הוון קון דלמא
 48 הוון מודו.

1 **ואוקי** ארעא בחוקת בר שטיא – דוקא בקרקע
 2 דהו דאמרינן הכי, אבל במטלטליס
 3 אמרינן דהוון בחוקת המחוק, כדאמר בפרק "השואל" (בבא מציעא ק.א.) גבי המחליף פרה בחמור, דפריך: ולחיוי פרה ברשותא דמאן קיימא, ולחיוי איך דמעיה? ומשני: דקיימא באגם.
 4 אומר רבינו יצחק: דהבא לא שייך למימר כדאמרינן בסוף קדושין (עט.ב.) וב"מ שמת" (בבא בתרא קנ.ב.) אם שכיר מרע הוא – עליהם להביא ראיה שבריא היה, ואם בריא הוא בו,
 5 דבר שטיא דהבא כיון דעתים חלים ועתים שוטה, אף ראייה ממה שהוא עכשיו. **דלמא** זיופי זיוף – אומר רבינו חם: דדוקא היבא שאין אנו מכירין החתימה אלא על ידי דמיון החתימה
 6 להחתימה, אבל היבא דמכירין חתימת העדים בטביעת עין, אף על פי שיש לו חתימה אחרת תחת ידו – ליבא למיחש דלמא זיוף. דכיון דמכירין החתימה – אם זיוף היה ניכר הישב,
 7 **ורבי** יוחנן אומר אף על פי שאין זוכרה מעצמו – פירושו: אבל על ידי השטר זוכרה. אבל אם אין זוכרה כלל – לא, דמפיהם ולא מפי כתבם, כדאמרינן פרק "ארבעה אותין" (יבמות
 8 לא.ב.) גבי מפני מה לא תקנו זמן בקדושין, דקאמר: ליניו גבי עדים, אי דכירי – ליתו ולשהדו, ואי לא – זימנין דחוון בכתבא, ואתו ומסהדי, ואמר רחמנא "מפיהם" – ולא מפי כתבם.
 9 ואם תאמר: הכא נמי, אמאי לא אסתינן לכתוב עדות על השטר, שמאי ישכח כתבם ואותו ומסהדי מכתבא. כדחיישינן התם? ויש לומר: ודאי חשו חכמיס, לפי שבית דין מסתיין לו
 10 השטר, ויסבור שלכן מסרדו לו שיעיד אפילו לא יזכור. אבל הכא, שמעצמו לכתב עדותו על השטר – לא חשו חכמיס לכך. ואם תאמר: ואמאי לא מצו חוון בכתבא ולאסחדידי? הא תנן
 11 ב"גט פשוט": (בבא בתרא קסח.א.) מי שנמחק שטר חובו – מעמיד עליו עדים, ובא לבית דין ועושיין לו קיומו. ומפרש בגמרא מהו קיומו. וכן ב"הגוזל קמא" (בבא קמא צח.א.) דאמרינן
 12 גבי שורף שטרותיו של חברו: פטור מדיני אדם בו, היכי דמי? אי דאיבא סהדי ידעיה מהו זה כתוב ביה בשטרא – נכתוב ליה שטרא אדרינא, אלמא לא חשיבין ליה מפיהם ולא מפי
 13 כתבם! ויש לומר: דבפרק "ארבעה אותין" (יבמות לא.ב.) חיישינן דלמא אתו ומסהדי בסתם כאילו זוכריס העדות, אבל ודאי, אם היו מעדיין שכך ראו בחתימתן – הא לא חשיבי מפיהם ולא
 14 מפי כתבם, עדים החתומין על השטר נעשה כמי שנתקרה עדותן בבית דין, והיו כאילו מעדיין ראיונו עדות שנתקרה בבית דין. ואם תאמר: והבא אפילו אין זה זוכרה כלל מה בכך? יביא
 15 שטר

1 **וכשם שאין מוסיין העדים אלא בפניהם** – שהרי הם באין לחייבן כדי לעונשן ואם נפש
 2 או ממון, והתורה אמרה "והוער בבעליו" – יבא בעל השור ויעמוד על שורו (בבא קמא
 3 קי.ב.) כך אין מבחשיין – אפילו לבטל עדותן. לא הוון משגיחין בהו – בעדי השטר
 4 לגבות על פיהם. השתא – דאיבא למימר אילו הוון קמן הוון מודו להני, אמרת מהדימני?
 5 ואוקי ממונת בחוקת מריה – בחוקת הלוח. ואם
 6 קרקע היא – תעמוד בחוקת המוכר. ודקתני
 7 בברייתא אין נאמניס – לא דליהו שטרא
 8 מעליא למגבי ביה, אלא דלא קרעין ליה. ואי
 9 תפיס מידו והדר אתי, הוון ותבע מיניה – לא
 10 מפקינן מיניה, דאמרינן: אוקי תרי לבהדי תרי,
 11 וממונת בחוקת היבא דקאי. זבין נכפיה – מכר
 12 קרקעותיו. חלים – בריא. ולא אמרן – דאוקי
 13 נכסי בחוקת בר שטיא. אלא דאית ליה –
 14 בנכסיס הללו חוקה דאבהתא, שהיו של אבותיו,
 15 דחוקה מעלייתא היא. אבל לית ליה בהו חוקה
 16 דאבהתא – אלמא חוקה דנפשיה, שקאנן הוא
 17 והחוקו בידו – כקנייתו כן מכירתו, ואין חוקתו
 18 חוקה לבטל מכירתו. נהי דהומה לא הוויא –
 19 לעונשם לא נפש ולא ממון. הכחשה הוויא לבטל
 20 עדותן. אין מקיימין את השטר – מתוך שטר
 21 אחר. אלא אם כן קרא ערער – על אותו שטר
 22 האחר, והערוק בבית דין על ידי ערור. דאי לא
 23 קרא עליו ערער – חיישינן דלמא ההוון גופיה
 24 מזוייף הוא. משתי שדות – מעדים האלה, אם
 25 חתומים על שני שטרות אחרים, שחן מכר שתי
 26 שדות, ואבלום הלוקחות על ידי שטרות הללו
 27 שלש שנים – מקיימין שטר שלישי מחן, אם
 28 החתימות דומות. נשופי – בלא ערעור. וביצא
 29 מתחת ידי אחר – שהשטרות הללו שמקיימין
 30 את השלישי מהם יוצא מתחת ידי אחר, ולא
 31 מתחת ידיו של זה המוציא את השלישי. זיופי
 32 זיוף – הסתכל בכתב של אותן שטרות, וכוון
 33 וחתם הוא עצמו את השלישי דוגמת אותה
 34 חתימה. מכיון – מעצמו כתב בכתב, והאיל
 35 ואינו לפניו. כותב אדם – אם עשאוהו עד
 36 בדבר, וירא לשוכחו – כותבו על חתיבת קלף
 37 ומציעה. ומעיד – על פי אותו כתב, אפילו
 38 לאחר כמה שנים. שזוכרה מעצמו – בלא
 39 ראיית השטר נזכר קצת מעדותו מאליו. אף על
 40 פי שאין זוכרה מעצמו – אלא לאחר שרואה
 41 בשטר נתן בלבו וזכור, שלא נשתכח ממנו כל
 42 כך, כשדמכיריבס לו נזכר. אבל אינו נזכר לגמרי
 43 – לא, דרחמנא אמר "מפיהם, ולא מפי כתבם.
 44 עצמו מאי – אם בעל דין עצמו מזכירו עד
 45 שזוכר, מאי.

1 **דידין סהדותא, ומנשיי חד מנייהו** –
 2 **חביבא אמר: אפילו עצמו.** מר פריה דרב
 3 **אשי אמר: עצמו לא. והלכתא: עצמו לא.**

1 **ואוקי** ארעא בחוקת בר שטיא – דוקא בקרקע
 2 דהו דאמרינן הכי, אבל במטלטליס
 3 אמרינן דהוון בחוקת המחוק, כדאמר בפרק "השואל" (בבא מציעא ק.א.) גבי המחליף פרה בחמור, דפריך: ולחיוי פרה ברשותא דמאן קיימא, ולחיוי איך דמעיה? ומשני: דקיימא באגם.
 4 אומר רבינו יצחק: דהבא לא שייך למימר כדאמרינן בסוף קדושין (עט.ב.) וב"מ שמת" (בבא בתרא קנ.ב.) אם שכיר מרע הוא – עליהם להביא ראיה שבריא היה, ואם בריא הוא בו,
 5 דבר שטיא דהבא כיון דעתים חלים ועתים שוטה, אף ראייה ממה שהוא עכשיו. **דלמא** זיופי זיוף – אומר רבינו חם: דדוקא היבא שאין אנו מכירין החתימה אלא על ידי דמיון החתימה
 6 להחתימה, אבל היבא דמכירין חתימת העדים בטביעת עין, אף על פי שיש לו חתימה אחרת תחת ידו – ליבא למיחש דלמא זיוף. דכיון דמכירין החתימה – אם זיוף היה ניכר הישב,
 7 **ורבי** יוחנן אומר אף על פי שאין זוכרה מעצמו – פירושו: אבל על ידי השטר זוכרה. אבל אם אין זוכרה כלל – לא, דמפיהם ולא מפי כתבם, כדאמרינן פרק "ארבעה אותין" (יבמות
 8 לא.ב.) גבי מפני מה לא תקנו זמן בקדושין, דקאמר: ליניו גבי עדים, אי דכירי – ליתו ולשהדו, ואי לא – זימנין דחוון בכתבא, ואתו ומסהדי, ואמר רחמנא "מפיהם" – ולא מפי כתבם.
 9 ואם תאמר: הכא נמי, אמאי לא אסתינן לכתוב עדות על השטר, שמאי ישכח כתבם ואותו ומסהדי מכתבא. כדחיישינן התם? ויש לומר: ודאי חשו חכמיס, לפי שבית דין מסתיין לו
 10 השטר, ויסבור שלכן מסרדו לו שיעיד אפילו לא יזכור. אבל הכא, שמעצמו לכתב עדותו על השטר – לא חשו חכמיס לכך. ואם תאמר: ואמאי לא מצו חוון בכתבא ולאסחדידי? הא תנן
 11 ב"גט פשוט": (בבא בתרא קסח.א.) מי שנמחק שטר חובו – מעמיד עליו עדים, ובא לבית דין ועושיין לו קיומו. ומפרש בגמרא מהו קיומו. וכן ב"הגוזל קמא" (בבא קמא צח.א.) דאמרינן
 12 גבי שורף שטרותיו של חברו: פטור מדיני אדם בו, היכי דמי? אי דאיבא סהדי ידעיה מהו זה כתוב ביה בשטרא – נכתוב ליה שטרא אדרינא, אלמא לא חשיבין ליה מפיהם ולא מפי
 13 כתבם! ויש לומר: דבפרק "ארבעה אותין" (יבמות לא.ב.) חיישינן דלמא אתו ומסהדי בסתם כאילו זוכריס העדות, אבל ודאי, אם היו מעדיין שכך ראו בחתימתן – הא לא חשיבי מפיהם ולא
 14 מפי כתבם, עדים החתומין על השטר נעשה כמי שנתקרה עדותן בבית דין, והיו כאילו מעדיין ראיונו עדות שנתקרה בבית דין. ואם תאמר: והבא אפילו אין זה זוכרה כלל מה בכך? יביא
 15 שטר

כתובות. האשה שנתארמלה - פרק שני דף כ עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" תוספות

שטרו בבית דין! ויש לומר: דענ אחד בשטר לא חשיב שטר אלא אותו שיש בו שני עדים, דומיא דספר מקנה. והא דאמר ב"גט פשוט" (בבא בתרא קס"הא): עד אחד בכתב ועד אחד בעל פה - אין מצטרפין, דמשמע: הא שנים בשטר, אפילו בשתי אגרות - מצטרפין, והם מיירי בנזק שהאחד בשטר והאחד בעל פה, לא שאומר שראה הוא המלוה, אלא שראה מסירת השטר מלוה למלוה, הדיו בשנים

החתומים בשטר, לרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרת. ועוד: דבירושלמי מפרש עד אחד בשטר - היינו ששנים חתומים בשטר, וקיימו כתב ידו של אחד, ולא מצאו לקיים כתב ידו של שני. ומכל מקום, נהי דעד אחד לא חשיב שטר לענין שאם יבואו עדים ויאמרו "כך ראינו בשטר" דחשיבנן ליה כעד מפי עד - עדות מיהא הוי, ויכול לשלוח כתב ידו לבית דין, ולא חשיב מפייהם ולא מפי כתבם כיון שהוא זכר עדותו. ורש"י פירש בפירוש החומש: מפייהם ולא מפי כתבם - שלא ישלח בכתב עדותו לבית דין. אי נמי אומר רבינו יצחק: דעד אחד מועיל בשטר, אם יש שני שטרות בכל אחד חתום עד אחד - חשוב כשטר שלם. וכי תמצי: אם כן בשמתנין יביא בכתב לבית דין אפילו אינו זכור כלל! ויש לומר: דלא חשיב שטר אלא כשעשוי מדעת שניהם, מדעת הלזה שהוא חיוב - אז חשיב שטר. אבל הכא, שכתב עדותו שלא מדעת הלזה - לא חשיב שטרא. והקשה הרב רבינו שמואל מוורדין: דאמר ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מ"א): מהאזא בפני שנים ואין צריך לומר "כתובר". ומה מועיל "כתובר" כיון דאין עשוי מדעת המחזיק? ולפי מה שפירשנו דעדות מיהא הוי כל זמן שזכור - אתי שפיר. מיהו, בלאו הכי מתרין רבינו יצחק דגבי מהאזא הקילו, שאיני אלא מדרבנן. דהכי נמי הקילו לומר דמהאזא שלא בפניו הויא מהאזא, אף על פי שלפענמים לא ישמעו, וסמכו על זה דהתיר תבא אית ליה. וכן במודיעא בפני שנים הקילו לכתוב, להציל אנט ממונס. ועוד אומר רבינו יצחק: דלא בעינן דעת שניהם. והכא היה יכול להביא שטרו אם היה כתוב בתקון שטרות, אבל הכא מיירי שאינו כתוב כסדר השטר, אלא זכרון דברים בעלמא. ומתוך הירושלמי נראה לפרש בענין אחר סוגיא זו, דקאמר התם: רב הונא רבבי, ורבי יוחנן רבנן. פירושו: כשהעדים באים לקיים חתימתן, אם זכרין המלוה בלא שטר - אפילו לרבי אין צריך לצרף עמקון אחר מן השוק, דעל מנה שבשטר חן מעידין. וכשאין זכרין המלוה אפילו על ידי השטר - אפילו רבנן מודו דצריכין לצרף עמקון, דעל כרחין אין מעידין אלא על כתב ידן. וכי פליגי - היינו כשזכרין המלוה על ידי השטר, דלרבנן חשיב זכירה ועל מנה חן מעידין, ולרבי לא חשיב זכירה. ולשון "כותב אדם" לא משמע הכי. **אחד**

ואי צורבא מרבנן הוא - הער. אפילו לעצמו - של בעל דין. דצורבא דרבנן, אי לאו דכי רמי אנפשה מדבר שפיר - לא הוה סמיך אספיקא למיקם ואסחדי. מוחסם - מנגמם, תמה על רב אשי שהעיד דבר. התלוליות - תילי קרקע. ודרך בני אדם לקבור בתל, משום דאין בני אדם מטין מן הדרך לעבור עליה. ועיי דרך לקמן מפרש להו. אחד חדשות - שאין זמן רחוק שלא היה כאן תל,

דאיכא למימר: כיון דחדשה היא, אם איתא שנקבר שם מת - מדכר דכיר ליה, אפילו הכי טמאות מספק; דכיון דסמוכה לעיר, איכא למימר: אשה יחידה הלכה וקברה שם נפל שלה. הרחוקות - דאין אשה יחידה הולכת שם. חדשות מזורות - דאם איתא דנקבר ביה - הוה ידעי ליה. ישנות טמאות - שכבר נשתבח הדבר מן היודעים. ואיזו היא קרובה - לעיר. שאנו אומרים עליה שאף החדשה טמאה - חמשים אמה. ואיזו היא ישנה - שאנו אומרים עליה שאפילו היא רחוקה טמאה - ששים שנה. שאין קרובה חימנה - אבל אם יש קרובה חימנה, אפילו היא בתוך חמשים אמה - היא כרחוקה. וחוששה טהורה, דאם איתא דהלכה אשה יחידה לקבור - לא שבקת קרובה חימנה ואולא לגבי דהך. שאין ארס זוכרה - שאין אדם אומר: זכור אני שלא היה כאן תל ובימי נעשה תל זה כאן. עילה מצאו - עלילה בעלמא מצאו חכמים, והחזיקו בה לתלות עליה ולטהר את ארץ ישראל, במסכת נזיר בפרק בתרא. אלמא מספיקא לא מחזיקין טמאה בקרקעה של ארץ ישראל. וטיהרו את ארץ ישראל גרסינן, ולא גרסינן כל דמתרמי בין השמשות - של ערב השבת, ואין שדות לילך עד בית הקברות. וטובי שחין - שאבריקין נופלין, או שחותכין אותן. ואבר מן החי מטמא כאבר מן המת, כדאמרין ב"העור והרוטב" (תולין קכ"ט). שפע מינה - מדקתני לעיל: איזו היא ישנה ששים שנה, וטעמא משום דלא דכירי לה הוא - האי סהדותא כו'. אבל הכא - שעשאוהו עד דבר, אפילו טובא נמי סמכין אסהדותיה, אי מסהדי. משנה הרי אלו נאמנין - דאיכא תרי סהדי דמסהדי אבל כתב וכתב. צריבים לצרף עמקון אחר - שכידי כתב ידי שניהם, דתרי סהדי בעינן אבל כתב וכתב. וטעמא מפרש בגמרא. גמרא כשתימצי לומר לדכרי רבי - כשתעמוד לסוף דבריו, קסבר על

ואי צורבא מרבנן הוא - אפילו עצמו. פי הא דרב אשי הוה ידעי ליה בסהדותא לרב פהנא. אמר ליה: מו דכיר מר האי סהדותא? אמר ליה: לא. ולא הכי והכי הוה? אמר ליה: לא ידענא. לסוף אידיכר רב אשי, אסחדי ליה. חזייה לרב פהנא דהוה מחסם. אמר ליה: מי סברת עלך קא סמכינא? אנא הוא דרבנאי אנפשא ואדפרי. תנן התם: התלוליות הקרובות בין לעיר ובין לדרך, אחד חדשות ואחד ישנות - ממואות. הרחוקות, חדשות - מהורות, ישנות - ממואות. איזוהי קרובה? חמשים אמה, ואיזו היא ישנה? ששים שנה. דבירי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: קרובה - שאין קרובה חימנה, ישנה - שאין אדם זוכרה. מאי עיר ומאי דרך? אילימא עיר - עיר ממש, דרך - דרך ממש, מספיקא מו מחזיקין טומאה? והאמר ריש לקיש: עילה מצאו וטיהרו ארץ ישראל! אמר רבי זירא: עיר - עיר הפמוכה לבית הקברות, ודרך - דרך בית הקברות. משלמא דרך בית הקברות - דומינן דמתרמי בין השמשות, ומקרו קברו בתל. אלא עיר הפמוכה לבית הקברות - פולחי לבית הקברות אזלי! אמר רבי חנינא: מתוך שהנשים קוברות שם נפליהן, ומכאן שחין ורועותיהם, עד חמשים אמה - אזלי איהי לחודה, טפי - דברא איניש בהרה, ולבית הקברות אזלי. הלכך, טומאה פאריץ ישראל לא מחזיקין. אמר רב חסדא, שמע מינה מרבי מאיר: האי סהדותא, עד שיתין שגין - מידפר, טפי - לא מידפר. ולא היא: התם הוא דלא רמיא עליה, אבל הכא, בין דרמי עליה - אפילו טובא נמי. משנה זה אומר: "כתב ידי, וזה כתב ידו של חברי", וזה אומר: "זה כתב ידי, וזה כתב ידו של חברי" - הרי אלו נאמנין. זה אומר: "זה כתב ידי", - וזה אומר זה כתב ידי צריכין לצרף עמקם אחר, דבירי רבי. וחקמים אומרים: אינם צריכין לצרף עמקון אחר, אלא נאכין אדם לומר "זה כתב ידי". גמרא כשתימצי לומר לרבירי רבי על

כתובות דף כ עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזיז והדר" (ליום ראשון) קצז

59 מועטת מַצְאוּ חכמים, והיינו מקום מסוים שהיתה בו טומאה,
60 ואמרו שרק מקום זה טמא וְמָהְרוּ את שאר המקומות בְּאֶרֶץ
61 יִשְׂרָאֵל, וראו צורך בכך כדי שיוכלו הכהנים והעוסקים בטהרות
62 להלך בכל מקום בארץ ישראל, וכיון שהקילו בזה, כיצד יתכן
63 לומר שבכל תלולית עפר הקרובה לכל עיר או דרך נחשוש
64 לטומאה.
65 מבארת הגמרא: אָמַר רַב יוֹדָא, 'עיר' האמורה במשנה היינו עיר
66 הַפְּמוּכָה לְבֵית הַתְּקֵירוֹת, שבתלולית הסמוכה לה יש לחשוש
67 לקבורת מת, וכן 'דָּרָךְ' היינו דָּרָךְ המוליכה לעיר שיש בה פֵּית
68 הַתְּקֵירוֹת, שבמקום כזה מסתבר שקברו מת בתלולית, ובמקום
69 המוזקק בטומאה לא הקילו חכמים.
70 שואלת הגמרא: מַשְׁלֵמָא בתלולית שברָדָךְ בֵּית הַתְּקֵירוֹת, מובן
71 החשש שקברו שם מת, שהרי באים בני אדם מעיר אחרת שאין
72 בה בית קברות לאותה עיר שיש בה בית קברות כדי לקבור את
73 מתייהם, וְזִמְנִין דְּמִתְרַפִּי בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת – ולפעמים מודמן שיבואו
74 בערב שבת בין השמשות, וכשראו שלא יספיקו לבוא לבית
75 הקברות לפני שבת, מְקִירוּ וּקְבֵירוּ כְּתָל – יקרה שיקברוהו באותה
76 תלולית שברך המובילה לעיר שיש בה בית קברות. אָלָא מה
77 שאמרת ש'עיר' היינו עיר הַפְּמוּכָה לְבֵית הַתְּקֵירוֹת, והתל נמצא
78 סמוך לעיר, מדוע יש לחשוש שקברו שם מת, והרי פּוֹלְחֵי לְבֵית
79 הַתְּקֵירוֹת אָזְלִי – כל בני העיר הולכים לקבור את מתייהם בבית
80 הקברות הסמוך אליהם, והם בקיאים בשיעור הזמן עצריכים כדי
81 להגיע לבית הקברות, ולא מסתבר שיטעו באומדן הזמן
82 וכשיחשיך היום ימהרו לקבור את המת בתלולית הסמוכה, ומדוע
83 חששה בזה המשנה לטומאה.
84 משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי הֲנִינְא, החשש בתלולית הקרובה לעיר
85 שסמוכה לבית הקברות הוא מִתּוֹךְ שְׁהַנְשִׁים קוֹבְרוֹת שָׁם את
86 נְפִלְתָיו, וְזִמְנִין שְׁחִין קוֹבְרִים שם את יְרוּעוֹתֵיהֶם שנפלו, ובוה חילקה
87 המשנה, שְׁעֵר הַנְּשִׁים אָמַר סמוך לעיר או לדרך, אָלָא אֵיחָי לְחֻדְהָ
88 – הולכת האשה לבדה לקבור שם את הנפל, אבל מִפִּי – יותר
89 מחמשים אמה, דְּבָרָא אֵינִישׁ בְּהָדָה – לוקחת עמה האשה אדם
90 אחר, שהיא יראה לצאת לבדה יותר מחמשים אמה, וּלְבֵית
91 הַתְּקֵירוֹת אָזְלָא – והולכת עמו לבית הקברות לקבור את הנפל.
92 הַלְּבָד – לכן מוּמָאָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לא מְחַזְקִין, ומסוברים את
93 התלוליות הרחוקות שאין הנשים קוברות שם את נפליהן.
94 הגמרא לומדת ממשנה זו דין בהלכות עדות: אָמַר רַב חֲסֵדָא, שָׁמַע
95 מִיָּנָה מְדַבְּרֵי רַבִּי מֵאִיר שאמר 'איזו היא ישנה ששים שנה', שיותר
96 מששים שנה אין בני אדם זוכרים אם נעשתה תלולית זו מחמת
97 קבורת מת או לא, דְּהָאִי פְּהִירוּתָא – כל עדות, עַד שִׁיתֵּין שָׁנִין
98 מִדְּבַר, מִפִּי לֹא מִדְּבַר – רק עד ששים שנה אפשר לזכור את פרטי
99 העדות, אבל לאחר שחלפו ששים שנה, הדברים נשכחים ושוב אי
100 אפשר להעיד עליהם.
101 דוחה הגמרא: וְלֹא הִיא – אין הדברים דומים, הָתָם הוּא דְּלֹא רָמִיא
102 עָלֶיהָ – דוקא בקבורת מת אמר כן רבי מאיר, כיון שאין זה דבר
103 המוטל על האדם לזכרו, ולאחר ששים שנה כבר משתכח הדבר,
104 אָבָל הָכָא – בעדות, שמניחוה להעיד בדבר, בְּיוֹן דְּרַמִּי עָלֶיהָ, אָפִילוּ
105 מוּבָא נְמִי – מתוך שמוטל עליו לזכור את פרטי העדות, זוכר הוא
106 את כל המעשה גם לאחר שחלפו יותר מששים שנה.

משנה

107 בהקדמה למשנה הקודמת (סא) התבאר ששטר היוצא לפנינו צריך
108 'קיום', כדי שלא יוכל הנתבע לטעון שהשטר מוזיק, והקיום נעשה
109 על ידי עדות או ראייה שהחתימות אמיתיות. משנתנו דנה באופן
110 שעדי השטר עצמם מעידים על חתימותיהם: שנים החתומים על
111 השטר ובאו לפנינו, וְהָ אֹמְרִי, חתימה זו שבשטר [וה] היא כְּתָב יָדִי,
112 וְהָ – החתימה השנייה, כְּתָב יָדִי שֶׁל חֲבִירִי. וְאָף זֶה – העד השני
113 אֹמְרִי, וְהָ כְּתָב יָדִי הוּא, וְהָ – החתימה האחרת, כְּתָב יָדִי שֶׁל חֲבִירִי,
114 ונמצא שיש על כל חתימה שני עדים המעידים על אמיתותה, הָרִי
115 אָלוּ נֶאֱמָרִין, והשטר מקוים על פיהם.

1 וְאִמְנָם, אִי צוּרְפָא מְרַנְנִין הוּא – אם העד ששכח את העדות הוא
2 תלמיד חכם, אָפִילוּ בעל הדין עֲצָמוּ רשאי להזכירו, ואם יזכר יעיד,
3 כיון שבודאי לא יעיד בדבר אלא אם כן יהיה לו ברור שהוא זוכרו
4 היטב, ולא יסמוך על דברי הבעל דין.
5 מביאה הגמרא דוגמא לכך: בִּי הָא – כמו מעשה זה, דָּרַב אֲשֵׁי הָוָה
6 יָדִיעַ לִיה בְּפִהוּתָא – ידע עדות לְרַב כְּהֵנָא, וכשהוצרך רב כהנא
7 לאותה עדות אָמַר לִיה רב כהנא לרב אשי, מִי דְּבִיר מַר הָאִי
8 פְּהִירוּתָא – האם זוכר אתה את אותה העדות, אָמַר לִיה רב אשי,
9 לֹא. הוזכרו רב כהנא ואמר לו, וְלֹא הֲכִי וְהֲכִי הָוָה – וכי לא כך
10 וכך היה המעשה, אָמַר לִיה רב אשי, לא יָדַעְנָא – עדיין איני זוכר.
11 לְסוּף – בסופו של דבר, אִידְבַר – נזכר רב אשי בעדותו, וְאִפְסִיד לִיה
12 לְרַב כְּהֵנָא. לאחר שהעיד חֲוִיָּה – ראה רב אשי לְרַב כְּהֵנָא, דְּהוּוּ
13 מְחַפֵּס – שהיה מהסס בדבר ותמה עליה, מדוע העיד לו אף על פי
14 שמעצמו לא זכר כלל את העדות. אָמַר לִיה רב אשי, מִי כְּבָרְתִי עֲלֶיךָ
15 קָא מְיָרְבָנָא – וכי סבור אתה שהעדתי מתוך שסמכתי על דבריך,
16 אָנָּא הוּא דְּרַמִּיא אֲנַפְשָׁאִי וְאִדְבַרִּי – אני הטלתי על עצמי להיזכר,
17 ואכן נזכרתי בכל פרטי העדות, ומוכח שתלמיד חכם יכול להעיד
18 אף שבעל הדבר הוא שהזכירו, כיון שלא יסמוך על דבריו ולא
19 יעיד אלא אם כן יזכר בעצמו.

***

21 אגב כך שדנה הגמרא בעדים ששכחו מקצת עדותם והזכירום,
22 מביאה הגמרא משנה העוסקת בזכירת דבר שאירע לפני שנים
23 רבות: תַּנֵּן הָתָם – שנינו במשנה (אתלות פ"ו מ"ב) לגבי ספק טומאת
24 מת, הַתְּלוּלוֹת – תילי עפר הצבורים בצידי הדרכים, שבני אדם
25 גלילים לקבור שם את מתייהם, הַתְּרוֹכּוֹת בֵּין לְעִיר וּבֵין לְדָרֶךְ – בין
26 אם הן קרובות לעיר ובין לדרך, שבני אדם מצויים שם, אָמַר
27 הַשֵּׁוֹת – שנעשה התל לפני זמן מועט, וְאִחֲדִי יִשְׁנוֹת – שהיה שם
28 תל זה זמן רב, הרי הן בחזקת טְּמָאוֹת, והמהלך שם נחשב כטמא
29 מת. בתלוליות ישנות הטעם הוא כיון שחוששים שנקבר שם מת
30 לפני זמן רב, ונשתכח הדבר. ואף בתלוליות החדשות אין אומרים
31 שאם היה שם מת היה הדבר מפורסם, אלא חוששים שמא אשה
32 שהפילה הלכה במקום לבדה וקברה שם את הנפל, ולא נודע
33 הדבר. אבל התלוליות הַרְחֻקוֹת מן העיר ומן הדרך, שאין דרך
34 אשה להלך לשם לבדה, הַתְּרִשׁוֹת מְהוּרוֹת, שאילו היה זה תל
35 שנעשה על גבי מת היה הדבר מפורסם, ואין לחשוש שאשה
36 קברה שם את נפלה כיון שאין דרך אשה לילך שם לבדה וואם
37 הלכה עם עוד בני אדם, היה הדבר מתפרסם, אבל תלוליות
38 יִשְׁנוֹת, אף שהן רחוקות, מְטָאוֹת, שמא קברו בהן מת, ונשתכח
39 הדבר.

40 מביאה המשנה מחלוקת בשיעורים אלו: אֵיזוּהִי תלולית 'קְרוּבָה'
41 לעיר או לדרך, שהיא טמאה בין חדשה ובין ישנה, עַד הַנְּשִׁים אָמַר
42 מהעיר או מהדרך, ואף אם יש כמה תלוליות בתוך חמשים אמה,
43 כולן נחשבות 'קרובות'. וְאֵיזוּ היא תלולית 'שְׁנָה', שהיא טמאה אף
44 אם היא רחוקה מהעיר או מהדרך, זו שעומדת כבר שָׁשִׁים שָׁנָה,
45 דְּבִירֵי רַבִּי מֵאִיר. רבי יהודה חולק על שני הדברים: רַבִּי יְהוּדָה אֹמְרִי,
46 איזו היא תלולית 'קְרוּבָה', זו שְׁאִין תלולית אחרת קְרוּבָה הֵימְנָה
47 לעיר או לדרך, לפי שהחשש בתלולית חדשה הוא שמא אשה
48 קברה שם נפל, ומסתבר שקברה אותו בתלולית הראשונה
49 שנמצאה, ובתלולית שאחריה אין לחשוש לטומאה, ואף אם
50 השניה גם כן בתוך חמשים אמה. ואיזו היא תלולית 'שְׁנָה', זו שְׁאִין
51 אָדָם זוכרה – שאין מי שיאמר שהוא זוכר שבזמנו התחדשה
52 תלולית זו.

53 הגמרא מבארת את המשנה: מֵאִי 'עיר' וּמֵאִי 'דָּרֶךְ' האמורים
54 במשנה, שהקרובה והרחוק של התלולית נמדדים ביחס אליהם.
55 אֵילִמָּא – אם תאמר ש'עיר' היינו עיר מְפֹשֶׁ – סתם עיר, וכן 'דָּרֶךְ'
56 היינו דָּרֶךְ מְפֹשֶׁ – סתם דרך, אם כן קשה, מַסְפִּיקָא מִי מְחַזְקִין
57 מוּמָאָה – וכי מספק אנו חוששים לטומאה בסתם תלולית
58 הנמצאת, וְהָאֹמְרִי רִישׁ לְקִישׁ במסכת נזיר (סוה) עִילָה – עלילה, סיבה

60 השטר המקיימים את חתימותיהם 'על מנה שבשטר הם מעידים',
 61 אין העד החי המעיד על חתימת עצמו יכול להעיד גם על חתימת
 62 המת, אפילו בצירוף לעד נוסף, שהרי אם כן אנו מוציאים שלשה
 63 רבעים מהממון על פיו, אלא צריכין שנים אחרים מן השוק להעיד
 64 עליו – על חתימת המת, ובצירוף לעדות החי על המנה שבשטר
 65 ניתן לגבות את הממון. ומסיים רב ואומר, קו' – ובאופן זה, דעתו
 66 של רבי היא לקולא, שהעד החי יכול להעיד גם על חתימת המת,
 67 כיון שעדותו על כתב ידו היא עדות 'על כתב ידו' ולכן עליו לצרף
 68 עד נוסף גם לחתימת עצמו, ונמצא שרק רבע חתימתו יוצא על פיו
 69 בעדותו על חתימת עצמו, ויכול להעיד על חתימת המת, שבכך
 70 יוצא רבע נוסף על פיו. ודעת רבנן להוציא, שאינו יכול להעיד על
 71 חתימת המת, אלא יש צורך בשנים אחרים שיעידו עליה. בשונה
 72 ממשנתינו, שבה שני עדי השטר מעידים על חתימותיהם, שרבי
 73 מחמיר ואומר שיש צורך לצרף עד נוסף על שתי החתימות, ודעת
 74 חכמים היא לקולא, שדי בעדותם לקיים את השטר.

75 הגמרא מבארת כיצד ניתן לקיים שטר כזה, שמת אחד העדים, אף
 76 לדעת חכמים. מבררת הגמרא: לדעת חכמים שאם מת אחד
 77 מהעדים אין העד החי יכול להעיד גם על חתימת עצמו וגם על
 78 חתימת המת, אלא יש צורך בשני עדים אחרים שיעידו על חתימת
 79 המת, וא' ליבא הרי' – אם לא נמצאו שני עדים על חתימתו, אלא
 80 רק חד, מאי – כיצד אפשר לקיים את השטר.

81 מבארת הגמרא: אמר אבין, באופן כזה צריך העד החי להימנע
 82 מלהעיד על חתימת עצמו, וממילא יוכל להעיד על חתימת המת.
 83 וכיצד יקיימו את חתימת עצמו, לכתוב חתימת ידיו אהספא –
 84 יחתום על גבי חתימת חרס בפני עדים, ושדי ליה כפי דינא – ויטיל
 85 אותה בבית דין, ומחוקי ליה פי דינא (וחזו ליה) – וכשיראו בית דין
 86 את חתימת ידו הכתובה על החרס, ידמו אותה לחתימתו שבשטר,
 87 ועל ידי כך יקיימו את חתימתו שבשטר ולא צריך איהו לאהספי
 88 אהתימת ידיו – ולא יצטרך העד החי להעיד על חתימתו, ואזיל
 89 איהו והאי ומספיקי איהו – ויילך הוא עצמו עם העד הנוסף להעיד
 90 על חתימת יד המת, ויקבלו את עדותם, שהרי אין יוצא על פיו
 91 אלא רבע הממון.

92 הגמרא מבארת מדוע נקט אבין שיחתום על גבי חרס. אומרת
 93 הגמרא: וכשבא לחתום כדי שיקיימו בית דין את חתימתו שבשטר,
 94 יחתום דוקא אהספא – על החרס, אבל א'מגל'תא' – על קלף, לא
 95 יחתום. והטעם לכך, דלמא משפח ליה איניש דלא מעלי – שמה
 96 ימצא אדם שאינו הגון את פיסת הקלף, שחתימתו עליה, וכתב
 97 עליוהי מאי דבעי – ויוסף לכתוב קודם החתימה מה שרצה, כגון
 98 שהחתום מטה חייב לו מנה, ויוכל לגבות בו אף שאין עליו עדים,
 99 שהרי תנן במשנה (ב"ב פגה), הוציא עליו [המלוה על הלוה] כתב
 100 ידו שכתוב בו שהוא חייב לו, אף שאין עדים חתומים על השטר,
 101 גובה המלוה את החוב מנכסיו בני חורין – מנכסים שביד הלוה,
 102 אך לא מנכסים מושעבדים, שמכרם הלוה או נתנם בכתוב
 103 לאחרים. אך על חרס יכול לחתום, כיון שאף אם ימצאנו אדם
 104 ויכתוב עליו שטר, לא יתחייב העד, כיון ששטר הכתוב על החרס,
 105 פסול.

***

106 הגמרא מבארת את ההלכה במחלוקת רבי וחכמים: אמר רב
 107 יהודה, אמר שמואל, הלכה כרבין, נמצא שיוצא
 108 שבשטר הם מעידים, ואם שני עדי השטר מעידים על חתימותיהם
 109 אין צורך לצרף להם עד נוסף.
 110 שואלת הגמרא: פשיטא שהלכה כמותם, שהרי כלל הוא בכל
 111 מקום, שאם יחיד ורבים חולקים, הלכה כרבין. משיבה הגמרא: מהו
 112 דהתימא – היה אפשר לומר שהכלל שבידינו שהלכה כרבין מהבירוי
 113 אינו רק במקום שהוא חולק על תנא יחיד, אלא ואפילו מהבירוי –
 114 אף אם הוא חולק על המרובים, קא משמע לן שבמקום שרבים
 115 החולקים עליו, הלכה כרבין.
 116 (הגמרא מביאה קושיא על מה שאמר רב יהודה בשם שמואל

1 סברתו היא, שאף כשעדי השטר עצמם מקיימים את החתימות,
 2 רק על כתב ידן הם מעידים, ולא על ההלואה עצמה, והרי זו ככל
 3 עדות של קיום שטרות שיש צורך בשני עדים על כל חתימה.
 4 ואילו לרבין חכמים, כשעדי השטר מעידים על חתימותיהם
 5 שבשטר היה זה כאילו על המנה שכתוב בשטר הם מעידים, כלומר,
 6 כאילו בא כל אחד ומעיד בפנינו שראה את ההלואה וחתם על כך
 7 בשטר, וכיון שכל אחד מעיד שפלוגי לזה מפלוגי בכתוב בשטר,
 8 הרי השטר מקיים על פיהם, ואין צורך שכל אחד יעיד גם על
 9 חתימת חברו.

10 שואלת הגמרא: פשיטא שזו מחלוקתם, וכי ניתן לבאר את
 11 סברותיהם של רבי ורבין באופן שונה. משיבה הגמרא: מהו דתימא
 12 – היה אפשר לומר שלרבי אין זה ודאי שעדי השטר 'על כתב ידם
 13 הם מעידים', אלא ספקי' מספקא ליה – הסתפק בדבר, אי על כתב
 14 ידם הם מעידים ויש צורך בשני עדים על כל חתימה, או על מנה
 15 שבשטר הם מעידים ודי בכך שכל עד יעיד על חתימתו, ומספק
 16 החמיר להצריך שני עדים.

17 מבארת הגמרא מה החילוק אם רבי סובר שצריך שני עדים
 18 בתורת ודאי או בתורת ספק: נפקא מינה, היבא דמית חד מינייהו
 19 – באופן שמת אחד מהעדים החתומים בשטר, והעד החי מעיד על
 20 חתימת עצמו, שאם נאמר שעד המעיד על חתימתו נחשב כמעיד
 21 על המנה שבשטר, לפגי' – יש צורך בשנים אחרים מן השוק להעיד
 22 עליו – על חתימת העד המת, ואי אפשר לקבל את עדות החי גם
 23 על חתימת המת, אף אם יצטרף עמו עד נוסף המקיים את חתימת
 24 שניהם, והטעם לכך, דאם בן – שאם יעיד העד החי גם על חתימת
 25 עצמו וזו עדות על מנה שבשטר, וגם על חתימת המת יחד עם
 26 עד נוסף וזו עדות על קיום כתב ידו, קנפי' נבי ריבועא דממונא
 27 אפומא דחד סהרא – נמצא שאנו מוציאים שלשה רבעים מהממון
 28 שבשטר על פי עד אחד, שהרי לגבי חתימת עצמו אנו אומרים
 29 שעל מנה שבשטר הוא מעיד, והוא נאמן לבדו על חתימת עצמו,
 30 ובכך כבר יוצא חצי הממון על פיו, ואם הוא יעיד יחד עם עד נוסף
 31 על חתימת חברו, הרי רבע נוסף יוצא על פיו, ורק הרבע הרביעי
 32 יוצא על פי העד הנוסף שהצטרף עמו לקיום חתימת המת, ואין
 33 שני עדים אמנים אלא אם כן יוצא חצי הממון על פי כל אחד
 34 מהם, שנאמר (דברים טו) 'על פי שני עדים וגו' יקום דבר', שהיא
 35 הדבר מתקיים על פי שניהם בשהו. אמנם זהו רק אם נאמר שיעד
 36 המעיד על חתימת עצמו על מנה שבשטר הוא מעיד, אבל אם
 37 נאמר שעל כתב ידו הוא מעיד, ומחמת כן צריך עד נוסף עמו,
 38 נמצא שבעדותו על חתימת עצמו יוצא רק רבע הממון על פיו,
 39 ויכול הוא להצטרף לאחר ולהעיד על חתימת יד חברו שמת,
 40 שהרי גם אחר שיעיד על שתי החתימות אין יוצא על פיו אלא חצי
 41 הממון, והחצי האחר יוצא על ידי המעידים על חתימת המת. ואם
 42 נאמר שרבי הסתפק בדבר, אם על מנה שבשטר הוא מעיד או על
 43 כתב ידו, יש לומר שלדעתו קבא להומרא, והבא להומרא, כלומר,
 44 מספק יש להחמיר לשני הצדדים, שאם שני העדים חיים ומעידים
 45 על חתימות ידיהם אין לסמוך על כך, כיון שיתכן שעל כתב ידם
 46 הם מעידים, וצריכים שיצטרף עד נוסף על שתי החתימות. ומאידך
 47 אם אחד העדים מעיד על חתימת עצמו, אינו יכול להעיד גם על
 48 חתימת חברו שמת, שמה עדותו על חתימת עצמו נחשבת כעדות
 49 על מנה שבשטר, ועל פי עדותו לבדה אפשר להוציא מחצית
 50 הממון, ואם יצטרף להעיד גם על חתימת חברו, נמצא שיוצא
 51 שלשה רבעי הממון על פיו. קא משמע לן – לכן הוצרכה הגמרא
 52 לבאר דרבי האומר שצריכים לצרף עמדם אחר, מיפשיט פשיטא
 53 ליה – ברור לו שעדי השטר 'על כתב ידם הם מעידים', בין לקולא
 54 – שאם מת אחד העדים יכול החי להעיד גם על כתב יד עצמו וגם
 55 על כתב יד חברו, בצירוף לעד נוסף המעיד על שתי החתימות,
 56 ובין להומרא – שאין די בעדותם של שני עדי השטר על
 57 חתימותיהם, אלא יש לצרף עמדם עד נוסף, כאמור במשנה.
 58 מוכיחה הגמרא שאכן כך היא סברת רבי: דאמר רב יהודה אמר
 59 רב, שנים תהותוין על השטר, ופת אחר מנה, לדברי חכמים שעדי

כתובות האשה שנתארמלה - פרק שני דף כא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קצט רש"י

1 על כתב ידן הן באין להעיד, כשמקיימן השטר בבית דין. לפיכך צריך שנים על כל כתב
 2 וכתב. לדברי חכמים על מנה שבשטר הם מעידים - אנתנו ראינו המלוה והתמנו. הלכך
 3 בתרי סג, ולא צריך חד מנייהו לאסהודי אדחבריה. מהו דתימא לרבי ספוקי מספקא
 4 ליה אי על כתב ידן - אנו נוקקין שיעידו. או על מנה שבשטר - ומשום שמא על כתב
 5 ידן הן מעידין - מצריך תרי לכל כתב וכתב.
 6 ומיפשט מיהא לא פשיטא ליה. ונפקא מינה -
 7 בין ספק לודאי, לשנים החתומים על השטר ומת
 8 אחד מהן - צריך שנים מן השוק להעיד עליו,
 9 ואין זה כשר להעיד על כתב ידו ועל של חברו
 10 ולצרף אחד עמו שיעיד על שתיקו. ודלמא על
 11 מנה שבשטר הן מעידין, וכי אומר זה כתב ידי
 12 - נפיק פלגא דממונא אפומיה, וזה שמעיד עמו
 13 על חתימתו - לא מעלה ולא מוריד, דאינו
 14 צריך לו. וכי הדר מצטרף עם ההוא מן השוק
 15 להעיד על חתימת המת - הדר נפיק ריבועא
 16 דממונא אפומיה, אשתבח דכולא ממונא נבי
 17 ריבועא נפיק אפומיה, ואנן "על פי שנים עדים"
 18 בעינן, חצי דבר על פיו של זה וחצי דבר על פיו
 19 של זה, הלכך נביעי תרי. דכיון דספקא היא -
 20 נידול הבא לחומרא והבא לחומרא: היבא
 21 דשניהם קיימים אזלינן לחומרא, ואמרינן: על
 22 כתב ידן הן מעידין, ובעינן תרין על כל כתב
 23 וכתב. והיבא חתימת חד מנייהו - בעינן תרין מן
 24 השוק, שיעיד האחד על כתב יד המת, ואחד
 25 מהן יעיד על כתב יד המת והחי. דאי היה
 26 פשיטא לן דעל כתב ידן מעידין - הוי סגי בחד
 27 מן השוק שיעיד על שתי החתימות, והחי יעיד
 28 גם הוא על שתיים, ולא נפיק כולא ממונא נבי
 29 ריבועא אפומא דחד - דאידהו נמי צריך לאותו
 30 מן השוק שיעיד על חתימתו. אבל השתא
 31 דמספקא לן דלמא על מנה שבשטר הן מעידין,
 32 ועל כתב ידו הוא נאמן ואין צריך לצירוף, ועוד
 33 אנו צריכים לו שיעיד על חותם המת - נפיק
 34 תלתא ריבוע אפומיה, אי ליבא תרין מן השוק
 35 שלא ידא זה צריך להעיד על המת. קמשמע לן
 36 דפשיטא ליה, וסגי בחד מן השוק, ושניהם יעידו
 37 על שתיקו. בין לקולא - כי הבא, דאיילו לרבנן
 38 בעי שנים מן השוק שיעידו על של מת, וזה
 39 לבדו יעיד על חתימתו. נבי ריבועא - חסר
 40 ריבועא. צריך שנים - לדברי חכמים. ואי ליבא
 41 שנים - שיכירו כתב המת. אלא חד - וזה הוי
 42 נמי מכירה, מאי נביעיד? לכתוב - זה שנשאר
 43 בחיים. חתימת ידו אחספא ונשרייה כבי דינא
 44 - ויטלהו הדיינים, וקיפיה אצל חתימתו
 45 שבשטר, ומחוקי - והיא דשטרא מדך
 46 דאחספא, דלא צריך לאסהודי אחתימת ידו.
 47 וכתב עליה מאי דבעי - למעלה מן החתימה
 48 יכתוב שזה החתום לזה ממנו מנה, וכתוב כך:
 49 אני פלוני החתום למטה ליתני מנה מפלוני.
 50 מנכסיה בני חורין - ומשמעברדי לא, דלית ליה
 51 קלא לדבר שאינו עשוי בעדים. מהו דתימא -
 52 כי היכי דהלכה כרבי מחבירו - הכי נמי אפילו

1 על כתב ידן הן באין להעיד, כשמקיימן השטר בבית דין. לפיכך צריך שנים על כל כתב
 2 וכתב. לדברי חכמים על מנה שבשטר הם מעידים - אנתנו ראינו המלוה והתמנו. הלכך
 3 בתרי סג, ולא צריך חד מנייהו לאסהודי אדחבריה. מהו דתימא לרבי ספוקי מספקא
 4 ליה אי על כתב ידן - אנו נוקקין שיעידו. או על מנה שבשטר - ומשום שמא על כתב
 5 ידן הן מעידין - מצריך תרי לכל כתב וכתב.
 6 ומיפשט מיהא לא פשיטא ליה. ונפקא מינה -
 7 בין ספק לודאי, לשנים החתומים על השטר ומת
 8 אחד מהן - צריך שנים מן השוק להעיד עליו,
 9 ואין זה כשר להעיד על כתב ידו ועל של חברו
 10 ולצרף אחד עמו שיעיד על שתיקו. ודלמא על
 11 מנה שבשטר הן מעידין, וכי אומר זה כתב ידי
 12 - נפיק פלגא דממונא אפומיה, וזה שמעיד עמו
 13 על חתימתו - לא מעלה ולא מוריד, דאינו
 14 צריך לו. וכי הדר מצטרף עם ההוא מן השוק
 15 להעיד על חתימת המת - הדר נפיק ריבועא
 16 דממונא אפומיה, אשתבח דכולא ממונא נבי
 17 ריבועא נפיק אפומיה, ואנן "על פי שנים עדים"
 18 בעינן, חצי דבר על פיו של זה וחצי דבר על פיו
 19 של זה, הלכך נביעי תרי. דכיון דספקא היא -
 20 נידול הבא לחומרא והבא לחומרא: היבא
 21 דשניהם קיימים אזלינן לחומרא, ואמרינן: על
 22 כתב ידן הן מעידין, ובעינן תרין על כל כתב
 23 וכתב. והיבא חתימת חד מנייהו - בעינן תרין מן
 24 השוק, שיעיד האחד על כתב יד המת, ואחד
 25 מהן יעיד על כתב יד המת והחי. דאי היה
 26 פשיטא לן דעל כתב ידן מעידין - הוי סגי בחד
 27 מן השוק שיעיד על שתי החתימות, והחי יעיד
 28 גם הוא על שתיים, ולא נפיק כולא ממונא נבי
 29 ריבועא אפומא דחד - דאידהו נמי צריך לאותו
 30 מן השוק שיעיד על חתימתו. אבל השתא
 31 דמספקא לן דלמא על מנה שבשטר הן מעידין,
 32 ועל כתב ידו הוא נאמן ואין צריך לצירוף, ועוד
 33 אנו צריכים לו שיעיד על חותם המת - נפיק
 34 תלתא ריבוע אפומיה, אי ליבא תרין מן השוק
 35 שלא ידא זה צריך להעיד על המת. קמשמע לן
 36 דפשיטא ליה, וסגי בחד מן השוק, ושניהם יעידו
 37 על שתיקו. בין לקולא - כי הבא, דאיילו לרבנן
 38 בעי שנים מן השוק שיעידו על של מת, וזה
 39 לבדו יעיד על חתימתו. נבי ריבועא - חסר
 40 ריבועא. צריך שנים - לדברי חכמים. ואי ליבא
 41 שנים - שיכירו כתב המת. אלא חד - וזה הוי
 42 נמי מכירה, מאי נביעיד? לכתוב - זה שנשאר
 43 בחיים. חתימת ידו אחספא ונשרייה כבי דינא
 44 - ויטלהו הדיינים, וקיפיה אצל חתימתו
 45 שבשטר, ומחוקי - והיא דשטרא מדך
 46 דאחספא, דלא צריך לאסהודי אחתימת ידו.
 47 וכתב עליה מאי דבעי - למעלה מן החתימה
 48 יכתוב שזה החתום לזה ממנו מנה, וכתוב כך:
 49 אני פלוני החתום למטה ליתני מנה מפלוני.
 50 מנכסיה בני חורין - ומשמעברדי לא, דלית ליה
 51 קלא לדבר שאינו עשוי בעדים. מהו דתימא -
 52 כי היכי דהלכה כרבי מחבירו - הכי נמי אפילו

1 על כתב ידן הן באין להעיד, כשמקיימן השטר בבית דין. לפיכך צריך שנים על כל כתב
 2 וכתב. לדברי חכמים על מנה שבשטר הם מעידים - אנתנו ראינו המלוה והתמנו. הלכך
 3 בתרי סג, ולא צריך חד מנייהו לאסהודי אדחבריה. מהו דתימא לרבי ספוקי מספקא
 4 ליה אי על כתב ידן - אנו נוקקין שיעידו. או על מנה שבשטר - ומשום שמא על כתב
 5 ידן הן מעידין - מצריך תרי לכל כתב וכתב.
 6 ומיפשט מיהא לא פשיטא ליה. ונפקא מינה -
 7 בין ספק לודאי, לשנים החתומים על השטר ומת
 8 אחד מהן - צריך שנים מן השוק להעיד עליו,
 9 ואין זה כשר להעיד על כתב ידו ועל של חברו
 10 ולצרף אחד עמו שיעיד על שתיקו. ודלמא על
 11 מנה שבשטר הן מעידין, וכי אומר זה כתב ידי
 12 - נפיק פלגא דממונא אפומיה, וזה שמעיד עמו
 13 על חתימתו - לא מעלה ולא מוריד, דאינו
 14 צריך לו. וכי הדר מצטרף עם ההוא מן השוק
 15 להעיד על חתימת המת - הדר נפיק ריבועא
 16 דממונא אפומיה, אשתבח דכולא ממונא נבי
 17 ריבועא נפיק אפומיה, ואנן "על פי שנים עדים"
 18 בעינן, חצי דבר על פיו של זה וחצי דבר על פיו
 19 של זה, הלכך נביעי תרי. דכיון דספקא היא -
 20 נידול הבא לחומרא והבא לחומרא: היבא
 21 דשניהם קיימים אזלינן לחומרא, ואמרינן: על
 22 כתב ידן הן מעידין, ובעינן תרין על כל כתב
 23 וכתב. והיבא חתימת חד מנייהו - בעינן תרין מן
 24 השוק, שיעיד האחד על כתב יד המת, ואחד
 25 מהן יעיד על כתב יד המת והחי. דאי היה
 26 פשיטא לן דעל כתב ידן מעידין - הוי סגי בחד
 27 מן השוק שיעיד על שתי החתימות, והחי יעיד
 28 גם הוא על שתיים, ולא נפיק כולא ממונא נבי
 29 ריבועא אפומא דחד - דאידהו נמי צריך לאותו
 30 מן השוק שיעיד על חתימתו. אבל השתא
 31 דמספקא לן דלמא על מנה שבשטר הן מעידין,
 32 ועל כתב ידו הוא נאמן ואין צריך לצירוף, ועוד
 33 אנו צריכים לו שיעיד על חותם המת - נפיק
 34 תלתא ריבוע אפומיה, אי ליבא תרין מן השוק
 35 שלא ידא זה צריך להעיד על המת. קמשמע לן
 36 דפשיטא ליה, וסגי בחד מן השוק, ושניהם יעידו
 37 על שתיקו. בין לקולא - כי הבא, דאיילו לרבנן
 38 בעי שנים מן השוק שיעידו על של מת, וזה
 39 לבדו יעיד על חתימתו. נבי ריבועא - חסר
 40 ריבועא. צריך שנים - לדברי חכמים. ואי ליבא
 41 שנים - שיכירו כתב המת. אלא חד - וזה הוי
 42 נמי מכירה, מאי נביעיד? לכתוב - זה שנשאר
 43 בחיים. חתימת ידו אחספא ונשרייה כבי דינא
 44 - ויטלהו הדיינים, וקיפיה אצל חתימתו
 45 שבשטר, ומחוקי - והיא דשטרא מדך
 46 דאחספא, דלא צריך לאסהודי אחתימת ידו.
 47 וכתב עליה מאי דבעי - למעלה מן החתימה
 48 יכתוב שזה החתום לזה ממנו מנה, וכתוב כך:
 49 אני פלוני החתום למטה ליתני מנה מפלוני.
 50 מנכסיה בני חורין - ומשמעברדי לא, דלית ליה
 51 קלא לדבר שאינו עשוי בעדים. מהו דתימא -
 52 כי היכי דהלכה כרבי מחבירו - הכי נמי אפילו

איכלע

איכלע

כתובות. האשה שנתארמלה - פרק שני דף כא עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רש"י

האמר רב פפי האי אשרתא - תימה: דפריך מדרב פפי, ובפרק "הכותב" (כתובות פה,א) מסיק דליתא לדרב פפי מדרב נחמן כו! ועוד בדפרק "כל הגט" (גיטין כו,ב) מסיק דרב לית ליה דרב פפי. והיכי פריך הכא מדרב פפי אמילתיה דרב? מיהו, הא איכא לתרץ: דאלישנא דאמרו לה משמיה דרב הונא פריך. ואין לומר דהכי פריך: כיון דאמרו משחתמו אין מעדין לפניו וחותם - אלמא חיישנין למיחוי

כשקרא, אם כן משכתבו עד שלא חתמו נמי, דכתיבה נמי מיחוי כשקרא. דאם כן הוה קשיא דרב אדרב, דהכא חייש למיחוי כשקרא, ובפרק "כל הגט" (שם) לא חייש. אלא טעמא, דמשחתמו דמי לנוגעים בעדות, כעין שפירש בקונטרס גבי ההוא שקרא ערער על אחד מהן. ותירץ רבינו תם: דדרך התלמוד להקשות אפילו מדרב דלא הוי הלכתא הכי. ופוסק רבינו תם דכתבין אורכתא אפילו אמטלטלי דכפריה, דלא קיימא לן כרב פפי דחייש למיחוי כשקרא. אף על גב דפריך מינה, ופריך נמי מנהרדעי בכמה מקומות בפרק "שבעת העדות" (שבעות לג,ג) ובפרק "יש בכור" (בכורות מט,א): האמרי נהרדעי לא כתבין אורכתא כו', וש מפרשי: וליתא דקאמר ב"הכותב" ובפרק "כל הגט" (גיטין כו,ב) דלא בעי לממר דליתא לדרב פפי, אלא דליתא לקושיא, שאין דלמות אשרתא שווא מנשה בית דין לשאר שטרות, דבמנשה בית דין לכולי עלמא חיישנין למיחוי כשקרא. ורבינו יצחק *מדרפיד תירץ: ולכתחלה וראי חיישנין למיחוי כשקרא, כדאמר להו רב לספרי: כי יתיבוי בהיני כו' (בבא בתרא קעבא, א) אבל כדעבד - לא חיישנין. ולהכי פריך הכא, דהוי לכתחלה, והא דקאמר דליתא לדרב פפי - שהיני דעבד. וההיא איתנא ד"הכותב" (כתובות פה,א) כיון שהיתה צריכה לחזור לבית דין כדעבד דמי. והרשאה נמי דכתבין אמטלטלי דכפריה - היינו משום כיון דאינו יכול לילך שם - כדעבד דמי.

ושמע מינה דיינין המכירין חתימת עדים אין צריך להעיד בפניהם. דקסלקא דעתך דצריך להעיד בפניהם, אף על גב דלא תנא שמיעה גדולה מראייה, לפי שהיו נראין יותר בית דין, דכשאין מעדין בפניהם - אין נראה אלא כעד מפי עד. ומטעם זה הוצרכו שלשה בקיום שטרות, דהוה סגי בשנים, אלא משום דבעינן שיהא בית דין כדפרשית. ועוד אמרו רבינו יצחק: דסלקא דעתך דצריכין להעיד בפניהם משום דפעמים אין מכירין אלא על ידי שראו בלילה, דליכא למימר לא תנא שמיעה גדולה מראייה, דשמיעה אינה יכולה להיות בלילה כדאמר בראש השנה (כה,ג) דחקירת עדים כחלת דין דמי, ותחלת דין אינו אלא ביום, כדאמרין בסנהדרין (לב,א). בפניו כל אחד ואחד - דסלקא דעתך כיון שהעידו בפני שנים - יכול השלישי לכתוב על סמך השנים. אף על פי שלא העידו בפניו. הנח לעדות החדש דאורייתא - ובדאורייתא אין עד נעשה דין, וטעמא דאין עד נעשה דין - משום דבעינן שיעידו לפני הדיינין, כמו שמפרש רבינו שמואל בן מאיר, דכתיב "ועמדו שני האנשים" - אלו העדים, "לפני ה'" אלו הדיינין. ויש מפרשים: משום דבעינן עדות שאתה יכול להזימה, ואם העדים נעשו דיינין - עדות שאין אתה יכול להזימה היא. שלא יקבלו הומה על עצמן. ומיהו, לפי טעם זה, אם העדים קרובים לדיינין - אינם יכולים להעיד, דלא יקבלו הומה עליהם. אלא כיון דבני הומה נינהו בבית דין אחר - עדות שאתה יכול להזימה קרינא בזה, הכי נמי יהיה הדיין נעשה עד. ודוקא בעד המעיד אמרין דאין עד נעשה דין, דשייכי הני טעמי. אבל עד שאינו צריך להעיד, כגון שיש אחרים שיעידו, או כגון שראוהו ביום שאינו צריך להעיד, דלא תנא שמיעה גדולה מראייה - נעשה דין, ודוקא ברמי ממונות, אבל ברמי נפשות - אפילו עד שאין צריך להעיד אין נעשה דין לרבי עקיבא דאמר במסכת מכות (א,א). אפילו חן מאח - כולן עדים. וטעמא מפרש בפרק "איהו בית דין" (ראש השנה כו,א) משום דכתיב "הציגלו העדה", והנך כיון דחוז דקטל - תו חזי ליה וכוונא. ודוקא בדאורייתא. אבל בדרבנן - אפילו עד המעיד נעשה דין.

איכלע רבנאי למיזבן שומשמי רטינון, ולא רטינון דאיכלע, ולא רטינון לגבן. ולא רמי אמרה, דאי אפשר לומר כן שאמר רמי עדות זו על זאמימר ורב אשי, שהרי רב אשי כמה דורות היה אחריו, דאמרין בקדושין (עב,ג) יום שמת רב יהודה גולד רבא, יום שמת רבא גולד רב אשי. אבזה דאפך - רמי בר חמא. שלשה שישבו - בבית דין. לקיים השטר - ובלא העדאת עדים שיעידו על כתב ידן, לפי שהדיינין עצמן מכירין אותה. השנים מכירין אותה ואחד אינו מכיר. עד שלא חתמו - השנים על ההנפק, מעידין - לפני השלישי שזוהו כתב ידן של חתומים. וחותם - עמהם על מה שכותבין "אשרנויה וקיימנדיה לשתרא דנן במותב תלתא דאשתמודענא דחתימת ידא דסהרי היא". משחתמו אין מעדין - דחתימה קמייתא בשקרא הוה, דלאו תלתא הוו ידיעי. ופי כתבין - לאשרתא דידיה; בתמיה. וכי קודם שנתקיים לפני שלשתן יכתבו "במותב תלתא הוינא ואשתמודענא" כו'. אשרתא - לשון חוק, שמחוקים את השטרן וכותבין אשרנויה. דנכתבא מקמי דניחווי סהרי כו' - עד שלא העידו העדים על כתב ידם כתבו הדיינין "במותב תלתא הוינא ונפיק שטרא דנן קדמנא וסאסידו פלוגי ופלוגי אחתימת ידיהו ואשרנויה וקיימננדיה". עד נעשה דין - שהרי השנים העידו על החתימות. צריכין להעיד בפני כל אחד ואחד - שאם העידו בפני השנים - אין השלישי יכול לחתום, דהא הכא הוצרכו השנים להעיד בפני השלישי. דלמא לעולם צריכין - להעיד, שאין עדות אלא על ידי הגדת עדות. ושאיני הכא דקא מקיימא הנדה - בפני היחיד שאינו מכיר. דלא מקיימא הנדה בכל - אי לא הוה מסהדי באפיה. ראוהו שלשה - בעדות החדש קאי. והן בית דין - מסנהדרין המקדשין את החדש. יעמדו השנים - להיות עדים. והתם פרכינן: לא תנא שמיעה גדולה מראייה ומוקמינן לה כשראוהו בלילה. לפיכך אם לא יעידו לבקר - על מה יאמרו מקודש. שאין היחיד נאמן - לקדש החדש ביחוד. ליתבו כדוכתיבו - אחר שהעידו בפניו. וקרא ערער על האחד - שהוא פסול. עד שלא חתמו - השני דיינים על האשרתא. מעדין - על זה שהוא כשר. משחתמו - הוה ליה נוגעין בעדות, שגנאי להם שישבו עם פסול בדין. תרי

איכלע רבנאי אהויה דרבי חייא בר אבא למזבן שומשמי, ואמר: הכי אמר שמואל: עד ודיין מצמרפין. אמר אמימר: פמה מעליא הא שמעתא! אמר ליה רב אשי לאמימר: משום דקלקסה אביה דאפך את נמי מקלקסת לה? כבר פרכה רבא. אמר רב ספרא אמר רבי אבא אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא אמר רב הונא, ואמרי ליה אמר רב הונא אמר רב: שלשה שישבו לקיים את השטר, שנים מפירין חתימות ידי עדים ואחד אינו מכיר, עד שלא חתמו - מעדין בפניו וחותם, משחתמו - אין מעדין בפניו וחותם. ופי כתבין? והאמר רב פפי כושמיה דרבא: האי אשרתא דייני דניכתב מקמיה דניחווי סהרי אחתימת ידיהו - פסולה, דמתחוי בשקרא. הכא נמי מתחוי בשקרא! אלא אימא: עד שלא כתבו - מעדין בפניו וחותם, משכתבו - אין מעדין בפניו וחותם. שמע מינה תלת; שמע מינה: עד נעשה דין, ושמע מינה: דיינין המפירין חתימות ידי עדים אינן צריכין להעיד בפניהם. ושמע מינה: דיינין שאין מפירין חתימות ידי עדים - צריכין להעיד בפני כל אחד ואחד. מתקוף לה רב אשי: בשלמא, עד נעשה דין - שמעינן מינה. אלא דיינין המפירין חתימות ידי עדים אין צריכין להעיד בפניהם, דלמא לעולם אימא לך: צריכין, ושאיני הכא דקא מקיימא הנדה בחד! ודיינין שאין מפירין חתימות ידי עדים צריכין להעיד בפני כל אחד ואחד, דלמא לעולם אימא לך: אין צריכין, ושאיני הכא - דלא קא מקיימא הנדה כלל! יתיב רבי אבא וקאמר לה להא שמעתא דעד נעשה דין, איתביה רב ספרא לרבי אבא: ראוהו שלשה והן בית דין - יעמדו שנים וישבו מחבריהם אצל תיחיה, ויעידו בפניהם, ויאמרו "מקודש החדש, מקודש", שאין תיחיד נאמן על ידי עצמו. ואי סלקא דעתך דעד נעשה דין - למא לי פוגלי האי? ליתבו כדוכתיבו וליקדשי! אמר ליה: אף לדידי קשיא לי, ושאינתייה לרב יצחק בר שמואל בר מרתא, ורב יצחק לרב הונא, ורב הונא לחייא בר רב, ותייה בר רב לרב, ואמר להו: הנח לעדות החדש דאורייתא, וקיום שמרות דרבנן. אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב: שלשה שישבו לקיים את השטר, וקרא ערער על אחד מהן, עד שלא חתמו - מעדין עליו וחותם, משחתמו אין מעדין עליו וחותם. ערער דמאי? אי ערער דגולגולתא תרי

נעשה דין - משום דבעינן שיעידו לפני הדיינין, כמו שמפרש רבינו שמואל בן מאיר, דכתיב "ועמדו שני האנשים" - אלו העדים, "לפני ה'" אלו הדיינין. ויש מפרשים: משום דבעינן עדות שאתה יכול להזימה, ואם העדים נעשו דיינין - עדות שאין אתה יכול להזימה היא. שלא יקבלו הומה על עצמן. ומיהו, לפי טעם זה, אם העדים קרובים לדיינין - אינם יכולים להעיד, דלא יקבלו הומה עליהם. אלא כיון דבני הומה נינהו בבית דין אחר - עדות שאתה יכול להזימה קרינא בזה, הכי נמי יהיה הדיין נעשה עד. ודוקא בעד המעיד אמרין דאין עד נעשה דין, דשייכי הני טעמי. אבל עד שאינו צריך להעיד, כגון שיש אחרים שיעידו, או כגון שראוהו ביום שאינו צריך להעיד, דלא תנא שמיעה גדולה מראייה - נעשה דין, ודוקא ברמי ממונות, אבל ברמי נפשות - אפילו עד שאין צריך להעיד אין נעשה דין לרבי עקיבא דאמר במסכת מכות (א,א). אפילו חן מאח - כולן עדים. וטעמא מפרש בפרק "איהו בית דין" (ראש השנה כו,א) משום דכתיב "הציגלו העדה", והנך כיון דחוז דקטל - תו חזי ליה וכוונא. ודוקא בדאורייתא. אבל בדרבנן - אפילו עד המעיד נעשה דין.

נעשה דין - משום דבעינן שיעידו לפני הדיינין, כמו שמפרש רבינו שמואל בן מאיר, דכתיב "ועמדו שני האנשים" - אלו העדים, "לפני ה'" אלו הדיינין. ויש מפרשים: משום דבעינן עדות שאתה יכול להזימה, ואם העדים נעשו דיינין - עדות שאין אתה יכול להזימה היא. שלא יקבלו הומה על עצמן. ומיהו, לפי טעם זה, אם העדים קרובים לדיינין - אינם יכולים להעיד, דלא יקבלו הומה עליהם. אלא כיון דבני הומה נינהו בבית דין אחר - עדות שאתה יכול להזימה קרינא בזה, הכי נמי יהיה הדיין נעשה עד. ודוקא בעד המעיד אמרין דאין עד נעשה דין, דשייכי הני טעמי. אבל עד שאינו צריך להעיד, כגון שיש אחרים שיעידו, או כגון שראוהו ביום שאינו צריך להעיד, דלא תנא שמיעה גדולה מראייה - נעשה דין, ודוקא ברמי ממונות, אבל ברמי נפשות - אפילו עד שאין צריך להעיד אין נעשה דין לרבי עקיבא דאמר במסכת מכות (א,א). אפילו חן מאח - כולן עדים. וטעמא מפרש בפרק "איהו בית דין" (ראש השנה כו,א) משום דכתיב "הציגלו העדה", והנך כיון דחוז דקטל - תו חזי ליה וכוונא. ודוקא בדאורייתא. אבל בדרבנן - אפילו עד המעיד נעשה דין.

כתובות דף כא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קפא

59 דיינים, והדיין השלישי יצטרף לפסוק את הדין אף שלא שמע את
 60 העדות, אלא צריכים שלשתם לקבל את העדות, וכמבואר
 61 בהלכה זו שהשנים צריכים להעיד בפני השלישי, ולא די
 62 בידיעתם.
 63 מקשה הגמרא: מתקוף לה רב אשי, בשלמא הדין הראשון, שעד
 64 נעשה דין, ששמעין מינה – יש ללמוד מהלכה זו, שהרי שני הדיינים
 65 מעידים בפני השלישי על כתב ידי העדים, ואחר כך נעשים דיינים
 66 לקיים את השטר. אלא הדין השני, שדיינין הפקדין את התימות ידי
 67 העדים, אין עדים אחרים צריבין לבוא ולהעיד בפניהם, אלא
 68 מקיימם את השטר על פי ידיעתם, יש לדחות את הראיה מהלכה
 69 זו, דלמא, לעולם אימא לך – שמא אומר לך שבאמת אם שלשת
 70 הדיינים מכירים את חתימות העדים, אינם יכולים לקיים על פי
 71 ידיעתם אלא צריבין לקבל עדות של עדים אחרים על אמיתת
 72 החתימות, ושאיני הכא – ושונה הדבר בהלכה זו ששנים העידו
 73 בפני השלישי, דקא מקיימא הגדה פחד – שהרי התקיימה ההגדה
 74 על ידי שהעידו שניהם בפני אותו אחד שלא הכיר, ובכך אף הם
 75 עצמם שמעו את העדות, ונמצא שהם דנים לפי הגדה ולא רק לפי
 76 ידיעה.
 77 ממשיך רב אשי ומקשה: וכן הדין השלישי שאמרת, שדיינין שאין
 78 מכירין את התימות ידי העדים, צריבין העדים להעיד בפני כל אחד
 79 ואחד מהדיינים, ולא די בידיעת שנים מהדיינים, גם כן יש לדחות,
 80 דלמא לעולם אימא לך שאין צריבין להעיד בפני כל אחד מהדיינים,
 81 אלא די בכך שיעידו בפני שנים מהם, והשלישי יסמוך על השנים
 82 ויחתום עמהם, ושאיני הכא – שונה הדין כאן, שהוצרכו השנים
 83 להעיד בפני השלישי, משום דלולי זאת לא קא מקיימא הגדה פלל
 84 – לא מתקיימת הגדת עדות על קיום החתימות כלל, וכבר התבאר
 85 שרב אשי סובר שאין דיינים יכולים לקיים את השטר על פי
 86 ידיעתם בלבד, אלא רק על ידי שיעידו אחרים בפניהם, ולכן כאן
 87 ששני הדיינים מכירים בעצמם את החתימות, יש צורך שיעידו
 88 בפני השלישי, אבל אם השנים לא הכירו מעצמם את החתימות
 89 אלא קיבלו עדות של אחרים על הכרת החתימות, יכול השלישי
 90 להצטרף עמהם לקיום השטר אף שלא קיבל עדות על אמיתת
 91 החתימות.

***

92 הגמרא מקשה על הלכה זו שהובאה לעיל, ש'עד נעשה דין',
 93 מספרת הגמרא: ותיב רבי אבא ונאמר לה להא שמעתא – ישב רבי
 94 אבא ואמר הלכה זו, דבקים שטרות 'עד נעשה דין'. ותיביה –
 95 הקשה לו רב ספרא לרבי אבא ממה ששנינו במשנה (ריהב) לגבי
 96 עדות קידוש החודש, שכשעדים מעידים שראו את הלכנה
 97 בחידושה מקדשים בית דין את החודש, אם אירע שראוהו – את
 98 הירח החדש שלשה דיינים, והן בית דין – מדייני הסנהדרין,
 99 שראויים לקדש את החודש, נעמדו שנים מהם להיות עדים,
 100 ויושבו שנים אחרים מחבריהם שבסנהדרין אצל התיחד – העד
 101 השלישי, כדי שיהיה להם שם 'בית דין', ואתם שנים שראו את
 102 הירח יעידו בפניהם של השלשה, ויאמרו השלשה 'מקודש החדש
 103 מקודש'. אך אינם יכולים להעיד בפני השלישי לבדו, בלא שיצרפו
 104 אליו עוד שנים אחרים, משום שאין הדין התיחד נאמן לקדש את
 105 החודש על ידי עצמו – לבדו, שאין בית דין בפחות משלשה.
 106 מסיים רב ספרא את קושייתו: ואי פלגא דעתך – ואם אתה מעלה
 107 על דעתך, דעד נעשה דין, למה לי פולגי האי – לשם מה הוצרכה
 108 המשנה לחבר שיביאו שנים נוספים, ליתבו בדוכתיהו ולקדשי –
 109 ישבו אותם שלשה במקומם ויקדשו לבדם, על ידי שיעידו שנים
 110 בפני השלישי, ואף שהיו עדים יכולים שלשתם לשבת אחר כך
 111 כדיינים ולקדש את החודש, שהרי עד נעשה דין.
 112 מתרצת הגמרא: אמר ליה רבי אבא, אף לדידי קשיא לי – גם לי
 113 היה קשה כן, ושאלתי כן לרב יצחק בר שמואל בר
 114 מרתא, ורב יצחק הקשה כן לרב הונא, ורב הונא לחייא בר רב,
 115 ותיביא בר רב לרב, ואמר להו רב, אין זו קושיא. הנה לעדות קידוש
 116

המשך בעמוד צא

1 מספרת הגמרא מעשה בענין זה: איקלע רבנאי אחיה דרבי חייא בר
 2 אבא למונן שומשי – רבנאי, אחיו של רבי חייא בר אבא, הוזמן
 3 למקום של אמימר ורב אשי כדי לקנות שומשמן, ואמר, הכי
 4 אמר שמואל, עד ודין מצטרפין לקיים את השטר, על ידי שכל אחד
 5 מעיד על חתימת ידו, וכדברי רב יהודה בשם שמואל. אמר אמימר,
 6 כמה מעליא הא שמעתא – כמה מעולה היא מימרא זו. אמר ליה
 7 רב אשי לאמימר, משום דקלקלה אביה דאמך את נמי מקלקסת לה –
 8 וכי מחמת שרמי בר חמא, שהוא אבי אמך, שיבא את המימרא
 9 הזו, כמובא לעיל (א), גם אתה משבחה, והרי כבר פסקה – הקשה
 10 עליה ודחאה רבא, שהרי אין שייכות בין העדויות ואי אפשר
 11 לצרפן.

***

12 הגמרא מוסיפה לדרן בענין קיום שטרות: אמר רב ספרא, אמר רבי
 13 אבא, אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא, אמר רב הונא, ואמרי
 14 לה – יש אומרים שלא אמר כן רב הונא משם עצמו, אלא אמר
 15 רב הונא שכך אמר רב, שלשה דיינים שישבו לקיים את השטר, והיו
 16 שנים מהם מכירין את התימות ידי העדים, ויכולים לקיימם על פי
 17 ידיעתם, ואחד הדיינים אינו מביא – קודם שחתמו שני
 18 הדיינים על הקיום, מעידין הם בפניו של השלישי שהוא כתב ידם
 19 של העדים, והוא חותם עמהם על הקיום. אך משחתמו שני
 20 הדיינים על הקיום, אין מעידין בפניו וחותם, אף אם יעידו
 21 עתה בפניו ויחתום לא יוכשר הקיום, כיון שבנוסח הקיום כותבים
 22 הדיינים שישבו במושב בית דין של שלשה, והתברר להם
 23 שחתימות העדים אמיתיות, ואילו במקרה זה כשכתבו כן לא היה
 24 הדבר אמת, שהרי באותה שעה לא התברר לשלישי שהחתימות
 25 אמיתיות, ונמצא שחתמו על דבר שקר, וקיומם פסול. ורק
 26 כשהעידו בפניו קודם שחתמו, הקיום כשר.
 27 משמע מההלכה האמורה, שרק לגבי החתימות נאמר דין זה,
 28 שאין לדיינים לחתום קודם שידעו שלשתם שחתימות העדים
 29 אמיתיות, אבל הכתיבה עצמה של נוסח הקיום יכולה להיעשות
 30 קודם לכן, אף שנכתב בו ששלשתם יודעים שהחתימות אמיתיות,
 31 ובאמת באותה שעה לא הכירים השלישי. מקשה הגמרא: ומי
 32 קתבינן – וכי מותר לכתוב את נוסח הקיום בעת שאין הדבר אמת,
 33 והאמר רב פפי משמיה דרבא, האי אשקחא דדייני דניכתב מקמיה
 34 דניחו סתרי אתימית דיהו – כתב קיום של הדיינים שנכתב קודם
 35 שהעידו העדים בפניהם על חתימת ידיהם, פסולה, אף אם לא
 36 חתמו הדיינים אלא לאחר שהעידו העדים בפניהם על
 37 חתימותיהם, דמתחוי בשקרא – לפי שנראה הדבר כשקר,
 38 שכותבים הדיינים שהתברר להם שהחתימות אמת, בזמן שעדיין
 39 אינם יודעים זאת, ואם כן הכא נמי – גם כששני הדיינים מכירים
 40 את החתימות והשלישי אינו מכירם, כיצד מותר להם לכתוב את
 41 נוסח הקיום, והרי אף שלא חתמו עליו מכל מקום מתחוי בשקרא.
 42 הגמרא מתקנת את דברי רב הונא: אלא אימא – כך יש לשנות
 43 מימרא זו, עד שלא קתבו הדיינים את כתב הקיום, מעידין שני
 44 הדיינים בפניו של השלישי, וכותבים את הקיום, וחותם עמהם. אך
 45 משכתבו את כתב הקיום, אין מעידין בפניו וחותם, כיון שכתובת
 46 הקיום בזמן שהנוסח הכתוב בו לא היה נכון, פוסלתו.
 47 הגמרא לומדת כמה הלכות ממימרא זו: שמע מינה תלת – מדברי
 48 רב הונא יש ללמוד שלשה דינים: א. שמע מינה, שעד המעיד על
 49 חבירו נעשה גם דין לודן אותו, שהרי שני הדיינים מעידים בפני
 50 השלישי על הכרת חתימות העדים, ואחר כך מצטרפים להיות
 51 כדיינים בדבר ולחתום על הקיום. ב. ושמע מינה, שדיינין הפקדין
 52 את התימות ידי העדים החתומים בשטר, יכולים לקיימו על פי
 53 הכרתם, ועדי השטר או עדים אחרים אינן צריבין לבוא ולהעיד
 54 בפניהם, שהרי התבאר ששני הדיינים יכולים לקיים מתוך ידיעתם
 55 ללא שמיעת עדות נוספת. ג. ושמע מינה, שדיינין שאין מכירין את
 56 התימות ידי העדים, צריבין העדים להעיד בפני כל אחד ואחד
 57 מהדיינים על החתימות שבשטר, ואין די בכך שיעידו בפני שני

58 אך עתה גְרוּשָׁה אֲנִי, אֵינָה נֶאֱמָרָה, שהרי אף ללא הודאתה יודעים
59 אנו שהייתה נשואה, ואינה נאמנת לומר שהתגרשה.
60 דין נוסף בענין זה: אשה שנשבתה לבין הגויים מוחזקת אצלנו כמי
61 שנבעלה לגוי, ופסולה לכהונה. ואם באה לפנינו אשה שלא
62 הוחזקה כשבויה ואִמְרָה, נִשְׁבְּתִי לבין הגויים וְיִהְיֶה אֲנִי – לא
63 נבעלתי לאחד מהם, נֶאֱמָרָה, ומותרת להינשא לכהן, שֶׁהִפֵּה שְׂאֵסֵר
64 הוּא הִפֵּה שְׁהֵתִיר, שהרי היא זו שאמרה לנו שנשבתה, ואומרת גם
65 שלא נטמאה. וְאִם יֵשׁ עֵדִים שְׁנִשְׁבְּתִי, וְהִיא אוֹמְרַת מִהֲוָהָ אֲנִי, אֵינָה
66 נֶאֱמָרָה, אלא היא בחזקת בעולה לגוי ואסורה לכהן. וְאִם מִשְׁנִשְׁבֵּאת
67 – לאחר שנשאת על פי דבריה, שהיה לה 'פה שאסר', בָּאוּ עֵדִים,
68 ונמצא שמעתה אין לה 'פה שאסר', הָרִי זֶה לֹא תִצָּא מבעלה.

***

גמרא

71 הגמרא מבארת מהיכן נלמד דין 'הפה שאסר': אָמַר רַב אֲסִי, מִנֵּן
72 למדנו לְדִין 'הִפֵּה שְׂאֵסֵר הוּא הִפֵּה שְׁהֵתִיר' מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֶאֱמַר לַגִּבִּי
73 הַמוֹצֵא שֵׁם רַע עַל אִשׁוֹ וְאוֹמֵר שֶׁלֹּא הִיְתָה בְּתוּלָה, שְׂבֹא אֲבִי
74 הַנְּעֵרָה לְבֵית דִּין וְאוֹמֵר לָהֶם אֵת בְּתִי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה
75 וַיִּשְׁנָאָהּ, וְהִנֵּה הוּא שֵׁם עֲלִילַת דְּבָרִים לְאִמְרֵי לֹא מִצְּאֵתִי לְבִתְךָ
76 בְּתוּלִים, וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בְּתִי' (דברים כב טו), כלומר, האב אומר שקיבל
77 קידושין עבור בתו מאדם זה, והרי כשאמר האב שקידשה לְאִישׁ,
78 ולא פירש מי הוא, אָסְרָה בכך על כל העולם מדין אשת איש.
79 וכשהוסיף ואמר 'הָזֶה', כלומר שקידשתיה לאדם זה, הַתִּירָה
80 לבעלה, ומוכח שהאמינתו התורה לומר למי קידש את בתו, כיון
81 שהוא זה שאמר לנו שקידשה. ולולי דבריו הייתה מוחזקת כפנויה.
82 הגמרא מבררת מדוע צריך ללמוד דין זה מפסוק. שואלת הגמרא:
83 לָמָּה לִי קְרָא, הרי פָּרָא הוּא שִׂיחָא נֶאֱמַר, הוּא אָסְרָה וְהוּא שְׂרִי לָהּ
84 – כיון שהוא זה שאסרה, ואתה מאמינו בכך, יֵשׁ לָךְ לְהֵאמִינוּ גַם
85 למה שהתירה. משיבה הגמרא: אֲבָן דִּין 'הפה שאסר' נלמד
86 מסברא, אֵלֵּא כִּי אִיצְטְרִיךְ קְרָא – הפסוק הוצרך לְכַדֵּב הוּנָא אָמַר
87 רַב, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, מִנֵּן לָאֵב שְׁנֶאֱמַר לְאָסוּר אֵת בְּתוּ
88 הקטנה או הנערה מִן הַתּוֹרָה עַל יְדֵי שִׂיאָמַר שֶׁקִּידְשָׁהּ, שְׁנֶאֱמַר אֵת
89 בְּתִי נָתַתִּי לְאִישׁ, ומשמע שהוא יכול לקדשה, ואף נאמן לומר כן
90 ולאסרה על כל העולם, אך מה שהוא יכול לחזור ולומר
91 שהקידושין היו לאיש 'הזה' ולהתירה, זה פשוט מסברא, שהפה
92 שאסר הוא הפה שהתיר.
93 מקשה הגמרא: אִם כֵּן לִשְׁוִן 'הוּא' שאמרה התורה לָמָּה לִי, והרי לא
94 התחדש בכך שום דין. מתרצת הגמרא: לִשְׁוִן 'הוּא' מִיִּבְעֵי לִיָּהּ –
95 נצרכת לְכַדֵּתְנִי רַבִּי יוֹנָה. דְּהֵנִי רַבִּי יוֹנָה, נֶאֱמַר בַּפֶּסֶק אֵת בְּתִי נָתַתִּי
96 לְאִישׁ הַזֶּה, ויש ללמוד מכך שדוקא אם האב אומר שקידשה
97 לאיש 'הזה', והוא הוציא עליה שם רע, חייב לשלם לה קנס, וְלֹא
98 לְיָבֵם – אך אם יאמר האב שקידשה לאדם מסוים, וקודם שנשאה
99 מת ללא בנים והוצרכה להתייבם לאחיו, ואז זה הוא שהוציא
100 עליה שם רע שלא מצא לה בתולים, אינו חייב בקנס זה.

***

101 הגמרא מביאה ברייתות בדין נאמנות אדם לחזור בו מדבריו: תַּנּוּ
102 רַבִּנּוּ, הָאִשָּׁה שְׂאֵמְרָה אִשְׁתִּי אִישׁ אֲנִי, ולאחר זמן הוֹרָה וְאִמְרָה פְּנִינָה
103 אֲנִי, נֶאֱמָרָה, ומותרת להינשא.
104 מקשה הגמרא: כיצד היא נאמנת לחזור בה, וְהָאִשָּׁה שְׁוִיָּה לְנִפְשָׁהּ
105 הַתִּיבָה דְּאִיסוּרָא – והרי כשאמרה שהיא אשת איש, אסרה את
106 עצמה על כל העולם, ואדם נאמן לאסור את עצמו אף במקום
107 שאין עדים על כך, וכיצד היא יכולה לחזור בה. מתרצת הגמרא:
108 אָמַר רַבָּא בְּרַב הוּנָא, מדובר בברייתא גְּנֻן שְׁתַּנְּהָ אִמְתְּלָא – טעם
109 וסיבה לְכַדֵּתְנִי הַרְאֵשׁוּנִים, מדוע אמרה שהיא אשת איש.
110 מסייעת הגמרא לתירוץ זה מברייתא אחרת: תַּנּוּ נְמִי הָכִי – כך
111 גם שנינו בברייתא אחרת, שנאמנות זו היא על ידי אמתלא, אשה
112 שְׂאֵמְרָה אִשְׁתִּי אִישׁ אֲנִי וְהוֹרָה וְאִמְרָה פְּנִינָה אֲנִי, אֵינָה נֶאֱמָרָה. וְאִם
113

1 אם כן מדוע כשהעידו הדיינים קודם שחתמו הם נאמנים
2 להכשירו, והרי בודאי מדובר שהערעור יצא על ידי שני עדים,
3 ואם כן תָּרִי וְתָרִי יִנְיָהּ – יש כאן שתי כיתות עדים המכחישות זו
4 את זו, שנים אומרים שהוא גזלן ושנים אומרים שאינו גזלן, ואין
5 להכשירו מספק. וְאִי מְדוּבָר בְּעֵרְעָר דְּפָנִים מִשְׁפָּחָה, שאמרו
6 המערערים שהוא עבד כנעני הפסול לדרון (ב"ק פחג), אם כן מדוע
7 לאחר שחתמו הדיינים על הקיום אינם נאמנים להעיד שאינו עבד
8 ולהכשירו, והרי גְּלוּי מִלְּתָא בְּעֵלְמָא הוּא – זהו דבר העתיד
9 להתגלות ולהתברר, האם הוא עבד או לא, ואין הדבר תלוי לגמרי
10 בעדותם, ויש להאמינם ולהכשירו.
11 מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ – באמת יש לומר כפי שסברנו
12 בתחילה, שמדובר בְּעֵרְעָר דְּנִזְלִינְתָא, ומה שהקשינו שאם כן מדוע
13 נאמנים האחרונים המכשירים יותר מהראשונים שפסלוהו, יש
14 לתרץ שבאמת אינם מכחישים אותם, אלא קְאָמְרִי הֵנִי – אומרים
15 הדיינים, אמנם היה גזלן כדברייכם, אך יִדְעִינָן פִּיה דְּעֵבֶד תְּשִׁיבָה –
16 אנו יודעים שעשה תשובה וחזר לכשרותו, וכיון שאינם סותרים
17 את דברי הראשונים, נאמנים, ובלבד שיעידו קודם שחתמו, שלא
18 יהיו נוגעים בדבר.

***

19 הגמרא ממשיכה לדרון בענין קיום שטרות: אָמַר רַבִּי יוֹרְאָה, הָאֵ
20 מִלְּתָא – הלכה זו, מִרְבִּי אָבָא שְׁמִיעִי לִי – שמעתיה מרבי אבא,
21 וְאִמְנָם, אִי לָאוּ רַבִּי אָבָא דְּמֵן עָבֹ – לולי רבי אבא מהעיר עכו
22 שהזכירה לי, שֶׁכְּתִיבָה – הייתי שוכחה. וכך היא ההלכה, שְׁלִשָּׁה
23 דיינים שְׁנִשְׁבּוּ לְגַנְיִים אֵת הַשְּׂטֵר, ולאחר שגמרו בדעתם שהוא
24 אמיתי ועדיין לא חתמו על קיומו מת אַחַד מֵהֶם, אמנם יכולים שני
25 הדיינים הנותרים לכתוב את הקיום לבדם, אך צְרִיכִין לְמִיכְתֵּב דְּבַר
26 זה בתחילת נוסח הקיום, 'בְּמוֹתֵב תִּלְתָּא הוּיָא וְחַד לִיתוּהִי' –
27 'במושב שלשה דיינים היינו, ואחד איננו', ויחתמו בסוף נוסח
28 הקיום, שאם לא יכתבו כן, יסבור הרואה שקיימוהו שני דיינים
29 לבדם, שלא כדִּין, שהרי קיום שטרות צריך שלשה.
30 מוסיפה הגמרא: אָמַר רַב נַחֲמָן בְּרַ יִצְחָק, וְאִי תִבְּתִי בֵּית – ואם כתבו
31 בנוסח הקיום 'שְׂטֵרָא דְּנָפֵק לְקַדְמָנָא בִּי דִּינָא' – 'שטר זה יצא
32 לפנינו, בית דין, תו לא צְרִיךְ – אין צריך לפרש בו שאחד מת, כיון
33 שדבר ידוע הוא שאין בית דין פחות משלשה, ונוסח זה מוכיח
34 שהתקיים השטר בפני שלשה.

35 מקשה הגמרא: מדוע די בכתיבת נוסח זה, וְהָרִי הַרְוָאָה יִסְבוּר
36 דְּלִמָּא 'בֵּית דִּין חֲצוּף' הוּא, כלומר בית דין של שנים, וְכַדְשְׂמוּאֵל,
37 דְּאָמַר שְׂמוּאֵל, שְׁנַיִם שְׁדֵנוּ לְבַדְם, דִּינֵיהֶם דִּין, כיון שמן התורה די
38 בכך, אָלֵא שְׁבִית דַּיִם נְקָרָא 'בֵּית דִּין חֲצוּף', לפי שתקנו חכמים
39 שידונו לפחות בשלשה, והם העיזו פניהם לעבור על תקנה זו.
40 מתרצת הגמרא: כוונת רב נחמן בר יצחק דְּבִתְיָב בֵּיה – שכתבו
41 בנוסח הקיום 'שטר דנן נפק לקדמנא בִּי דִּינָא דְּרַבְּנָא אִשִּׁי',
42 כלומר, שטר זה יצא לפני בית דינו של רב אשוי, וברור שהם לא
43 יעברו על התקנה אלא ידונו בשלשה, ויבין הרואה שהסיבה
44 שחתמו עליו רק שנים היא כיון שמת השלישי.
45 מקשה הגמרא: וְדִלְמָא רַבְּנֵן דְּבִי רַב אִשִּׁי כְּדְשְׂמוּאֵל סְבִיבָא לְהוּ –
46 שמה דייני בית דינו של רב אשוי סוברים כשמואל, ששנים יכולים
47 לקיים את השטר. מתרצת הגמרא: דְּבִתְיָב בֵּיה 'וְאָמַר לָא רַבְּנָא
48 אִשִּׁי' – מדובר שכתבו בשטר והורה לנו רב אשוי לקיים את השטר,
49 ובודאי לא היה מורה כן אם לא היו שלשה.

משנה

51 כהמשך למשניות הקודמות (טו: יד), משנתינו ממשיכה לדרון
52 בנאמנות של 'הפה שאסר הוא הפה שהתיר': הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא הִיְתָה
53 מוחזקת אצלנו כנשואה, שְׂאֵמְרָה, אִשְׁתִּי אִישׁ הִיְתִי, וְאוֹלָם עַתָּה
54 גְרוּשָׁה אֲנִי, נֶאֱמָרָה להתיר עצמה להינשא. שֶׁהִפֵּה שְׂאֵסֵר – שאמרה
55 שהייתה אשת איש, הוּא הִפֵּה שְׁהֵתִיר – שאמרה שהתגרשה. וְאִם
56 יֵשׁ עֵדִים שְׁהֵתִיָה אִשְׁתִּי אִישׁ, וְהִיא אוֹמְרַת אִמְנָם הִיְתִי אִשְׁתִּי אִישׁ,
57

כתובות. האשה שנתארמלה – פרק שני דף כב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קפג רש"י

1 תרי ותרי נינהו – כי אמרי לא גול – הוא לוח תרי ותרי, ולא מתבשר
2 לקמן בפרקין (ב.בא.) אין ערער פחות משנים. **דפגם משפחה** – שהעידו עליו שהוא עבד,
3 ועבר פסול לדין ולעדות קל וחומר מאשה, כדאמר בפרק "החובל" (בבא קמא פח.א.) גלוי
4 מילתא בעלמא הוא – משחתמו אמאי אין מעידין עליו? מאי חשד נוגע בעדות איכא
5 הכא? דבר זה צריךין הן לברר, דבר העשוי

1 **תרי ותרי נינהו** – פירש בקונטרס: וכי אמרי לא גול – הוא לוח תרי ותרי, ולא מתבשר
2 בהכי. וקשה דהכא אליבא דרב הונא קיימין. דאית ליה (שבעות מ.ב.) דוּו באה בפני
3 עצמה ומעידה, דאית לן למימר אוקי גברא אחוקתיה. ועוד דלרב חסדא דאמר (שם): בהדי
4 סהדי שקרי למה לי – מודה הכא דהאי גברא ממילא מתבשר, שהרי אם כת אחת מאלו
5 מעידה על אדם אחד שהוא פסול, לרב חסדא

6 גילתו הוא, שבידוק אחריו עד שיבורר הדבר.
7 ואין עדותן של אלו תלו בהגדתן, ואינן אלא
8 מגלי דבר בעלמא. **דעבר תשובה** – והשיב את
9 הגולה, ואי לאו רבי אבא דמן עכו – שהוכיחה
10 לי לאחר זמן. שכחתה – שכחתי. ומת אחד
11 מן – עד שלא חתמו. צריךין למיכתב בו' –
12 דקיום השטר בשלשה, והראיה שנים חתומין בו'
13 יאמר שבשנים קיימיהו. ואי כתב כיה שפירא
14 דגן נפק קדמנא בי דינא תו לא צריך – דלא
15 מקרי בי דינא בציר מתלתא. בי דינא דרבנא
16 אשי – אורחא דמילתא נקט, שהוא היה ראש
17 ישיבה במתא מחסיא בימי רב נחמן בר יצחק
18 הדוא מרא דשמתא, ודאי בי דינא דרב אשי
19 לא עבדין בתריין ואמר לנא רבנא אשי –
20 לאדוקי ליה ולקיימי. וכיון דרב אשי גופיה
21 חזיקין – איהו דאי לתלתא אמר. ויש מפרשי:
22 ואמר לנא רבנא אשי – תלתא נינהו. ולא
23 נהירא לי דאי רב אשי חד מנחנן. מאי ואמר
24 לנא דכתבי ביה? **משנה נשבית** – לבין
25 הגוים. ומהורה אני – שלא נבעלתו לגוי. נאמנת
26 – ומותרת לכתן. ואם משניט כאו עדים –
27 בגמרא מפרש אהיא קאי. **גמרא** נתתי לאיש
28 אברה – לכל העולם, דלא ידעין למאן. וכי
29 אמר "הוזה" – התירה לו. שנתמן לאמור את
30 בתו – כשהיא קטנה או נערה, שבידו לקדשה.
31 כדאמרין בפרק "נערה שנתפתחה": מנין שאם
32 אמר קדשתיה לפלוני שהוא נאמן לאוסרה על
33 חבל? את בתי נתתי – אלמא בדידה תליא
34 תנינה, והימניה קרא למימר דכי. הוזה למה לי
35 – כיון דלאו להפה שאסר מיבעי ליה. ולא ליבם
36 אם הוציא שם רע על נישואי אחיו. שאין
37 היבם נידון כמוציא שם רע ליענש במאה כסף.
38 והכי מוכח לקמן בפרק "נערה".
אמתלא

1 **תרי ותרי נינהו, אי ערער דפגם משפחה** – גלוי מילתא
2 **בעלמא הוא! לעולם אימא לך: ערער דגולנותא, וקאמרי**
3 **הני: דיעונו ביה דעבר תשובה, אמר רבי יורא: הא מילתא**
4 **מריבא אפא שמעי לי, ואי לאו רבי אבא דמן עכו שבכתיה.**
5 **שלישה שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהם – צריךין**
6 **למיכתב: "במותב תלתא הוינא, וחד ליתוהו". אמר רב**
7 **נחמן בר יצחק: ואי כתב ביה "שפירא דגן נפק לקדמנא**
8 **בי דינא" – תו לא צריך. ודלמא בית דין חצופה הוא?**
9 **וכדשמואל, דאמר שמואל: שנים שדנו – דיניהם דין,**
10 **אלא שנקרא בית דין חצופה! דכתיב ביה: "בי דינא**
11 **דרבנא אשי". ודלמא רבנן דבי רב אשי פדשמואל סבירא**
12 **להו? דכתיב ביה: "ואמר לנא רבנא אשי". משנה**
13 **האשה שאמרה: "אשת איש הייתי וגרושה אני" –**
14 **נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים**
15 **שהתירה אשת איש והיא אומרת: "גרושה אני" – אינה**
16 **נאמנת. אמרה: "נשביתי ומהורה אני" – נאמנת, שהפה**
17 **שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים שנשבית, והיא**
18 **אומרת: "מהורה אני" – אינה נאמנת. ואם משנשאת**
19 **כאו עדים – הרי זו לא תצא. גמרא אמר רב אסי: מנין**
20 **להפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה? שצאמר:**
21 **"את בתי נתתי לאיש הוזה לאשה" "לאיש" – אברה,**
22 **הנה" – התירה. למה לי קרא? סברא היא: הוא אברה**
23 **והוא שרי לה! אלא, פי איצטריך קרא – לכדריב הוינא**
24 **אמר רב. דאמר רב הווא אמר רב: מנין לאב שנאמן**
25 **לאסור את בתו מן התורה – שצאמר: "את בתי נתתי**
26 **לאיש". "הוזה" למה לי – מיפגי ליה לכדתי רבי יונה,**
27 **דתיני רבי יונה: "את בתי נתתי לאיש הוזה", "הוזה" – ולא**

28 **ליבם. תנו רבנן: האשה שאמרה: "אשת איש אני" והורה ואמרה: "פנייה אני" – נאמנת. והא**
29 **שויה לפגשה חתיכה דאיסורא! אמר רבא בר רב הווא: מנון שנתנה אמתלא לרבירה. תניא נמי**
30 **הכי: אמרה: "אשת איש אני" והורה ואמרה: "פנייה אני" – אינה נאמנת, ואם נתנה אמתלא**
31 **לרבירה – נאמנת. ומעשה נמי באשה אחת גדולה, שהיתה גדולה בגוי, וקפצו עליה בגי אדם**
32 **לקדשה, ואמרה להם: "מקודשת אני". לימים עמדה וקדשה את עצמה. אמרו לה חכמים: מה**
33 **ראית לעשות בן? אמרה להם: בתחלה שקאו עלי אנשים שאינם מהוגנים – אמרתי "מקודשת**
34 **אני", עכשיו שקאו עלי אנשים מהוגנים – עמדתי וקדשתי את עצמי. וזו הלכה העלה רב אחא שר**
35 **הבירה לפני חכמים באושא, ואמרו: אם נתנה אמתלא לרבירה – נאמנת. כעא מיניה שמואל מרב:**
36 **אמרה: "שמאיה אני" והורה ואמרה: "מהורה אני" מהו? אמר ליה: אף בוז, אם נתנה**

1 לה כשמואל בפרק קמא דסנהדרין (ג.א.) דשנים שדנו דיניהם דין. ורב נחמן גופיה סבר דקיום שטרות בשלשה בפרק "חוקת הבתים" (בבא בתרא מ.א.) גבי שלש אצרות לחוקה.
2 **מנין** להפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה שנאמר "את בתי נתתי לאיש וגו'" – משמע דאין האב נאמן להתיר את בתו כשאסרה אלא מחמת מגו. ותימה: דאם בא אחד ואמר "קדשתי
3 את בתי, ולאחר שעה או למחר אמר: "לפלוני קדשתי" לא ידא נאמן, כיון דהשתא ליכא מגו ואומר רבינו יצחק: דבענין זה, שאינו סותר דברי הראשונים ולא בא אלא לפרש
4 דברי הראשונים – מחמת, אף על גב דליכא מגו. והכא רד"ש מ"את בתי" הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כגון דקאי האישי שקדש לו קמיה, וקאמר "את בתי נתתי לאיש" ותשקי, ומשמע
5 ודאי שאינו מכיר שזה חתנו, מדלא אמר "את בתי נתתי לזה", או "לאיש הוזה" ביחד, בלא הפסק מרובה, הלכך לא ידא נאמן אחר כך, אלא תוך כדי דבור, דאיכא מגו. ועוד אומר רבינו
6 יצחק: דאיכא למימר אפילו ככהאי גוונא מחמת בלא מגו, וקרא תירא קדשי, ואם אינו ענין כאן, דאפילו לאחר זמן נאמן, דסברא הוא שיהא נאמן לפרש למי נתנה, אף על פי שלא פירש
7 מתחלה. שלא היה חושש לפרש – תנחו ענין להיכא דאינו נאמן לאחר זמן, שיהא נאמן בתוך כדי דבור במגו.
8 **[מנין]** לאב שנאמן לאסור וכו' – תימה: מה צריך קרא? תיפוק ליה דנאמן, הואיל ובידו לקדשה, כדאמר ב"ש שחל"ץ" (בבא בתרא קלד.ב.) בעל שאמר "רשתי את אשתי" – נאמן, הואיל
9 ובידו לנרשתי ויש לומר: דהכא אין בידו כל כך, דשמואל לא ימצא אדם שיקדשה (כדאיתא קידושין ט.א.) להכי איצטריך קרא. ומיהו, אף על גב דתו בוגרת" קדשתיה כשהיתה
10 נערה" – או קטנה נראה דאינו נאמן, ודהאמא אין בידו כלל. דאף על גב דלקמן בפרק "נערה שנתפתחה" (מו.ב.) פריך: ואימא הני מילי קטנה, אבל נערה – איזי תיקדש בפשוט לפי זה היה
11 צריך לומר דנאמן לאסור אפילו בשעה שאין בידו לקדשה, דקרא נערה כתיב, ובעי למימר דאין בידו לקדשה, ו"את בתי נתתי" כשהיתה קטנה, וגורת הכתוב הוא דנאמן אף על פי שאין
12 בידו. אבל לפי המסקנא לא נאמר כן.

1 ושיך לעמוד אן חזרה ואמרנה טהורה אני מהו - פירושו: מועיל אמתלא או לא? אבל אן
2 לפרש "מהו", אם צריכה אמתלא או לא, מדקאמר אף בוו אם
3 נתנה בו. ואפילו הכי לא עבד שמואל עובדא בנפשיה - רבינו חננאל הביא ירושלמי:
4 שמואל בעא לאדוקקו לאתתיה, אמרה ליה: "טמאה אני", ולמחר אמרה: "טהורה אני", אמר

5 לה: אתמול טמאה, וימא דין טהורה! אמרה ליה:
6 אתמול לא דוות בי חילא כי הדיא שעתא, אתא
7 שאיל לרב, אמר ליה: אם נתנה אמתלא לדבריה
8 - נאמנת.
9 הבא עליה באשם תלוי קאי - תימה: דבטמאת
10 קאי, דהא מטקין בפקי "ארבעה אחים"
11 (ביבמות לא,א), דתרי ותרי - ספיקא דרבנן,
12 ומדאורייתא אוקמה אחוקה. ומאי משני נמי
13 כשניט לאחד מעדיה, הא עד נמי בחנק קאי.
14 דאוקמה אחוקה! ואומר רבינו תם: חזוקה דאשה
15 דייקא ומנסבא מרעה לה להך חזקה. דמהאי
16 טעמא נמי שרינן לה כי ליכא עדים כלל, אף על
17 פי שהיא בחזקת אשת איש). כאשם תלוי -
18 אפילו לזמאן דבעי חתיכה אחת משתי חתיכות -
19 הבא לא בעינן שתי חתיכות. דמאן דמפרש בפרק
20 "ספק אכל" (בירות ה"ב) טעמא דבעינן חתיכה
21 משתי חתיכות - משום דאפשר לברר איסורו.
22 פירושו: אפשר לברר על ידי בקי, שיכיר חתיכה
23 הנשארת, אם חלב היא אם שומן היא. הבא נמי
24 - אפשר לברר על ידי הזמנה. ולזמאן דמפרש
25 משום דבשתי חתיכות אחת של חלב ואחת של
26 שומן איקבע איסורא - הבא נמי איקבע איסורא.
27 שדוליה בחזקת אשת איש. אי נמי: לאו אשם תלוי
28 ממש קאמר, אלא כלומר באיסור אשם תלוי.
29 כגון שניט לאחד מעדיה - והא דתנן בפרק
30 שני דיבמות (כה,א): "ד'גבורה" - לא ישא את
31 אשתו. לא ששנים מעידין כן, דבשום מקום אין
32 שנים שחודין, כדמוכח לקמן, דאפילו לזמאן
33 דחייש לגומלין, אם שנים מעידין על זה ושנים על
34 זה - נאמנן. וכן מוכח נמי בפרק שני דיבמות
35 (כה,ב) דתנן התם: מילאנה או שחלצה בפניו -
36 ישאנה, מפני שהוא בדין בית. ודייק בגמרא: טעמא
37 דבית דין, הא בתרי - לא מאי שנא מהא דתנן:
38 עדים החתומים על שדה מתק או על גט אשה -
39 לא חשו חכמים לדבר זה? היא גופה קמשמע לך,
40 לאפוקי מנאן דאמר מילאן בשנים. אלא כלומר:
41 שדוליה עם אנשים רהבה. הכי לבתחלה נמי
42 - ומהא דתנן ב"האשה שלום" (ביבמות ק"ב). עד
43 אחד אומר מת ועד אחד אומר לא מת - הרי זו
44 לא תנשא, ליכא לאקשוי ליעולא. דהתם איירי
45 בבת אחת, ואפילו אם נשית תצא. ועולא איירי
46 בזה אחר זה, כשבא עד אחד ואמר "מת" התיירה,

1 אמתלא - משל וטעם למה אמרה תחלה מקודשת אני. אם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת
2 - הואיל ונתנה אמתלא - נאמנת. אמרה פמאה אני - אמרה לבעלה: נדה אני. מהורה
3 אני - לא הייתי נדה. לא עבד שמואל עובדא בנפשיה - פעם אחת אמרה לו אשתו כן,
4 ונתנה אמתלא לדבריה - ופירש הימנה עד שטבלה. לא תצא - ולקמיה פריך: תרי ותרי
5 נינהו שבאו עדים - שאמרו לא מת. כאשם

6 תלוי - בא על ספק ברת. לאחר מעדיה -
7 שאמרו מת. דאין אשם תלוי אלא למי שלבו
8 נוקפו, וזה אומר ברי לי. באומרת ברי לי - אין
9 לבי נוקפי, שברי לי אילו היה קיים - היה בא.
10 תרמנה - לאה דרבי יוחנן. בעד אחד - ולא
11 שנים איתמו, אלא עד אומר בו ועד אומר בו.
12 הימנהו רבנן כבתי - לומר מת, כדאמרין
13 ביבמות ב"האשה": מתוך חומר שהחמרת עליה
14 בסופה - הקלתה עליה בתחלתה. אפילו
15 לבתחלה נמי - תינשא. דרב אסי - ביבמות,
16 בפרק שני, תרוייהו באשת איש קא פמחוי -
17 שניהו מעדין שאשת איש היתה. מיתה אינה
18 יכולה פמחשו - אם יבא בעלה אינה יכולה
19 לומר "מת אתה", הלכך אי לאו דברי לה שמת
20 - מירתתא ולא מינסבא. גירושין יכולה
21 פמחשו - אם יבא ואמר "לא גירשתך", היא
22 תאמר "גירשתני", הלכך, אי שרית לה - סמכה
23 אדבחהו, ומינסבא על פי עדים הללו מספק,
24 ולא מירתתא למידק שפיר. דעכשו מת - היום.
25 ליכא לברויה - אם אמרו טבע במים, או אכלו
26 ארי - אין אנו יכולין לברר הדברים. הלכך,
27 לבתחלה לא תינשא, ואם ניסת - לא תצא.
28 כרבנן, וכשניט לאחד מעדיה. אחוי נישך -
29 דבשעתא פורתא לא מהימנא למימר אירכס לי.
30 הרי זו לא תנשא - לאחר.
תרוייהו

אמתלא לבריה - תנא מיינה ארבעים זימנין,
ואפילו הכי לא עבד שמואל עובדא בנפשיה. תנו
רבנן: שנים אומרים: "מת", ושנים אומרים: "לא מת",
שנים אומרים: "נתגרשה", ושנים אומרים: "לא
נתגרשה" - הרי זו לא תנשא, ואם נשאת - לא תצא.
רבי מנחם בר יוסי אומר: תצא. אמר רבי מנחם בר
יוסי: איכתי אני אומר תצא - בזמן שפא עדים ואחר
כך נשאת, אבל נשאת ואחר כך פאו עדים - לא
תצא. מכדי תרי ותרי נינהו, הפא עליה פאשם תלוי
קאי! אומר רב ששת: כגון ששנשאת לאחד מעדיה. היא
גופה פאשם תלוי קיימא! באומרת: "ברי לי". אמר
רבי יוחנן: שנים אומרים: "מת", ושנים אומרים: "לא
מת" - הרי זו לא תנשא, ואם נשאת לא תצא. שנים
אומרים: "נתגרשה", ושנים אומרים: "לא נתגרשה" -
הרי זו לא תנשא, ואם נשאת - תצא. מאי שנא רישא
ומאי שנא סיפא? אמר אביי: תרמנה בעד אחד; עד
אחד אומר: "מת" - הימנהו רבנן כבי תרי, וכדעולא.
דאמר עולא: כל מקום שהאימניה תורה עד אחד -
הרי פאן שנים. והאי דקאמר "לא מת" - הוה ליה
חד, ואין דבריו של אחד במקום שנים. אי הכי אפילו
לבתחלה נמי! משום דרב אסי, דאמר רב אסי: "הסר
מקוד עקשות פה ולוות שפתים הרחק מפיך". סיפא, עד אחד אומר "נתגרשה" ועד אחד
אומר "לא נתגרשה" - תרוייהו באשת איש קמסרה, והאי דקאמר "נתגרשה" - הוה ליה
חד, ואין דבריו של אחד במקום שנים. רבא אמר: לעולם תרי ותרי נינהו, וראה רבי יוחנן
דבריו של רבי מנחם בר יוסי בגירושין, ולא ראה במיתה. מאי טעמא? מיתה - יכולה
מכחשתו, גירושין - יכולה מכחשתו. וכו' חציפה פולי האי? והאמר רב המנונא: האשה
שאמרה לבעלה "גרשתני" - נאמנת, חזקה, אין אשה מעיזה פניה בפני בעלה! הני מילי -
היא דליפא עדים דקא מסייעי לה, אבל היא דאיפא עדים דקא מסייעי לה - מעיזה ומעיזה.
רב אסי אמר, כגון דאמרי עדים: "עכשו מת" "עכשו גירשה", מיתה - ליכא לברויה, גירושין
איכא לברויה. דאמרין לה: אם איתא דהכי הוה - אחוי לן גיפיה. תנו רבנן: שנים אומרים:
"נתקדשה" ושנים אומרים: "לא נתקדשה" - הרי זו לא תנשא, ואם נשאת - לא תצא. שנים
אומרים: "נתגרשה" ושנים אומרים: "לא נתגרשה" - הרי זו לא תנשא, ואם נשאת - תצא.

מא
וואחר כך בא אחר ואמר "לא מת", אם נשאת - לא תצא, אבל לבתחלה לא תנשא, משום דרב אסי, דמסיק.
עד אחד אומר "מת" וניסת, ולא תצא. ומפרש בגמרא: ולא ניסת ממש, אלא התיירה לינשא אף על פי שלא ניסת. ולא תצא - היינו מהתיירה הראשון. משמע:
דווקא התיירה קודם שבא העד ואמר "לא מת", הא בא קודם שהתיירה - לא. וצריך עיון בפרק "מי שקנא" (סוטה לא,ב) דמשמע דאיירי עולא בכל ענין, בין בבת אחת בין בזה אחר זה.
דתנן התם: עד אחד אומר "נשאת" ועד אחד אומר "לא נשאת" - היתה שותה. ודייק בגמרא: טעמא דהאי מכחיש, אבל לא מכחיש - עד אחד נאמן, מנא הני מילי בו. ופריך: כיון
דמדאורייתא עד אחד נאמן - איך היכי מצי מכחיש ליה? והאמר עולא: כל מקום שהאמנה בו. אלא אמר עולא: תני לא היתה שותה, ורבי חיאי אומר: היתה שותה. לרבי חיאי קשיא
דעולא? לא עשאי, כאן - בזה אחר זה. משמע דעולא נמי איירי בבת אחת ולכן צריך להגיה ולא משני דמשני רבי חיאי. ומיהו, איכא למימר דעולא לא למיירי אלא
בזה אחר זה, אלא שנראה לו דחזק לעמדי המשנה בבת אחת, משום דמשמע ליה דמיירי בזה אחר זה. ועד אומר רבינו יצחק: דאפילו איירי לעולא בכל ענין - הני מילי התם, דמדאורייתא
עד אחד מהימן בסוטה, כדנפקא ליה התם מ'ועד אן בה', אבל הכא גבי אשה, דלא מהימן אלא מדרבנן - לא חשיב כשנים אלא בזה אחר זה. ואף על גב דיש חילוק בין דאורייתא לרבנן
- מיירי מדעולא, דנראה לו דחשיב כשנים בזה אחר זה בדרבנן כמו בבת אחת בדאורייתא.

משום דרב אסי חסר ממך עקשות פה - פסוק הוא, אלא דרב אסי רגיל להביאו, ואם תאמר: והא דתנן ב"האשה שלום" (ביבמות ק"ב). עד אחד אומר "מת" וניסת, ופריך בגמרא: טעמא דניסת, הא לא ניסת - לא תנשא. והאמר עולא: כל מקום בו, ומאי פריך? הוה עולא לא קאמר אלא בדיעבד, אבל לבתחלה מודה דלא
נשאת. משום דרב אסי ואומר רבינו יצחק: דהתם דייק: טעמא - דניסת, הא אם לא נשאת - לא תנשא, ואם נשאת - תצא. דהכי משמע מנתיקן: דוקא נשאת ואחר כך בא העד לא תצא,
הא בא העד קודם שנשאת ואחר כך ניסת - תצא, משום הכי פריך מדעולא. ובא אמר: הויכח משני התם דהכי קאמר: עד אחד אומר "מת" והתיירה לינשא, ובא אחר ואמר "לא מת" -
לא תצא מהתיירה הראשון, משמע ותנשא לבתחלה? ויש לומר: דהאי לבתחלה לא תנשא, ולא תצא מהתיירה הראשון - דלענין דאם נישאת לא תצא. [תרוייהו] באשת איש קמסרה
- תימה: דמה לנו לאתו עד שאומר לא נתגרשה? בלא איהו נמי תצא, דאין דבר שבערה פחות משנים! והא ליכא למימר שלא היינו יודעים שהיא אשת איש כי אם על פיהם, דאם כן
להימניה להאי דאמר מגורשת, במינה דאי בעי שתק. ויש לומר: דאין זה מילג, דשמא רוצה להעיד כדי לפוסלה מן יבכונה. ותוספת ישנים.

כתובות דף כב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום שלישי) קפה

58 בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם הַמְכַחְשִׁים אוֹתוֹ, וּלְכֵן אִם נִישַׁאת לֹא תַצֵּא.
59 לַפְנֵי שְׁתַּבַּר הַגַּמְרָא מְדוּעַ בְּגִירוּשֵׁין אִין אֹמְרִים כֵּן מִבְּרַת
60 הַגַּמְרָא: אֵי הָבֵי – אִם כֵּן, שָׁאנוּ מַחְשִׁיבִים אֵת הָאוּמֵר שְׁמַת בְּעֵלָה
61 כְּשֵׁנִים, מְדוּעַ אִמְר רֵבִי יוֹחָנָן שְׂרֵק אִם נִישַׁאת לֹא תַצֵּא, הָרִי אִפְּיֵלוּ
62 לְבִתְחִילָה נִמְי יְכוּלָה לְהִינְשָׂא עַל פִּיּוֹ. מִשִּׁיבָה הַגַּמְרָא: אִמְנָם מְעִיָקָר
63 הַדִּין מוֹתֵר לֵה לְהִינְשָׂא, אֶךְ לְבִתְחִילָה רָאוּי לֵה לְהִמְנַע מִכֶּךְ, מִשּׁוּם
64 דְּבִרְיוּ דְרַב אָסִי. דְאָמְר רַב אָסִי – הִיָּה רַב אָסִי רִגִיל לומר אֵת הַפְּסוּק
65 דְלַהֲלֹן (משלי ד כד) לְגַבֵּי דְבַרִּים שְׂרָאוּי לְהִמְנַע מֵהֶם אֶף שֶׁהֵם
66 מוֹתֵרִים, מְשׁוּם הַחֲשָׁד, 'הָסֵר מִפִּי עֲקָשׁוֹת פֶּה' – אַל תַּעֲשֶׂה דְבַר
67 שִׁלְעֵיוֹ בּו הַבְּרִיּוֹת וַיַּעֲקֹמוּ עֲלֶיךָ פִּיהֶם, 'וְלוֹזוֹת שֹׁפְטִים תִּרְחַק מִפִּיךָ'
68 – הַמְנַע מִלְעֲשׂוֹת דְבַרִּים שִׁיבֹאוּ לָרֵנן עֲלֶיךָ בְּרַמְזוֹ. וּכְיוֹן שֶׁהָאֵין
69 הַדְּבַר יָדוּעַ לְכוּלָם שַׁעַד אֶחָד הָאוּמֵר שְׁמַת בְּעֵלָה נִאֲמָן יוֹתֵר
70 מִהַעֲדָה הָאוּמֵר שֶׁלֹּא מֵת, יִבֹּאוּ לְהַלְעִיז עֲלֶיהָ שִׁנִּישַׁאת שֶׁלֹּא כְדִין,
71 וְלִכֵּן רָאוּי שֶׁלֹּא תִינְשָׂא.
72 מִמְשִׁיךְ אֲבִי לְבַאֵר אֵת הַסִּיפָא שֶׁל דְּבַרִּי רֵבִי יוֹחָנָן: אַבְל בְּסִיפָא,
73 שַׁעַד אֶחָד אוֹמֵר נְתַנְרֵשָׁה, וְעַד אֶחָד אוֹמֵר לֹא נְתַנְרֵשָׁה, הָרִי תַנְיִיחָה
74 – שְׁנֵי הַעֲדִים פְּאֻשַׁת אִישׁ קִמְסָה־רֵי – שְׁנֵיהֶם מְעִידִים עַל כֶּךְ שֶׁהִיָּתָה
75 אִשַׁת אִישׁ, וְהָאֵי – הַעֲדָה דְקָאָמֵר נְתַנְרֵשָׁה, הִנּוּחַ לִיָּה חַד – הָרִי הָוֵי
76 יוֹזֵד הַמְעִיד נִגְדַּד חֻזְקָת אִשַׁת אִישׁ, וְאִין דְּבִרְיוּ שֶׁל אֶחָד מִתַּנְרֵשָׁה
77 בְּמִקּוֹם שְׁנַיִם, וְלִכֵּן הִיא נִשְׂאֵרַת בְּחֻזְקַת אִשַׁת אִישׁ, וְאֶף אִם נִישַׁאת
78 תַצֵּא.
79 רַבָּא מִבַּאֵר אֵת דְּבַרִּי רֵבִי יוֹחָנָן בְּאוֹפֵן אַחֵר: רַבָּא אָמַר, לְעוֹלָם תִּרְי
80 וְתִרְי נִינְיָה – בְּאִמַּת רֵבִי יוֹחָנָן אִמְר אֵת דְּבַרִּי בְּאוֹפֵן שְׁנֵיתָ כִּיתוֹת
81 שֶׁל שְׁנֵי עֲדִים מַכְחִישוֹת אֵלוֹ אֵת אֵלוֹ, וְהִינּוּ כַּאוֹפֵן שֶׁל הַבְּרִיַיִתָּא
82 שְׁהוּבָאָה לְעִיל, שְׁלִדְעַת תְּנַא קִמָּא בִין בְּעֲדוֹת מִיתָה וּבִין בְּעֲדוֹת
83 גִּירוּשֵׁין אִם נִישַׁאת לֹא תַצֵּא, וְלִרְבֵי מִנְחָם בְּרִי יוֹסֵי בְּשֵׁנֵי הָאוֹפְנִים
84 אִם נִישַׁאת תַצֵּא, וְרָאָה – הַסִּכּוֹם רֵבִי יוֹחָנָן לְדִבְרֵיוּ שֶׁל רֵבִי מְנַחֵם
85 בְּרִי יוֹסֵי בְּגִירוּשֵׁין – כְּשֶׁהַחֲכָשָׁה בִין הַעֲדִים הִיא הָאֵם הָאִשָּׁה
86 הַתְּגַרְשָׁה, שְׁאֵם נִישַׁאת תַצֵּא. וְלֹא רָאָה דְּבַרִּי בְּמִיתָה, אֵלָּא אֵת
87 דְּבַרִּי תְנַא קְמָא, שְׁאֵם נִישַׁאת לֹא תַצֵּא.
88 שׁוֹאֵלֵת הַגַּמְרָא: מָאִי מְעַמָּא – מֵהַ טַעַם לְחַלֵּק בִּין מִיתָה לְגִירוּשֵׁין.
89 מִשִּׁיבָה הַגַּמְרָא: בְּמִיתָה, אֵינָה יְכוּלָה מְכַחְשָׁתָּה – אִם יָבַא בְּעֵלָה
90 לַפְנֵיהָ, לֹא תוּכַל לְהַכְחִישׁ וְלוֹמַר שְׁמַת, וּכְיוֹן שֶׁכֵּךְ הִיא חֻשְׁמַת
91 לְהִינְשָׂא כֹל זְמַן שֶׁלֹּא יָדוּעַ לֵה בְּבִירוֹ שְׁאֲכֵן מֵת בְּעֵלָה, וְלִכֵּן אִם
92 נִישַׁאת לֹא תַצֵּא, כְּיוֹן שְׁאֲנוּ סוֹמְכִים עַל כֶּךְ שֶׁבִּירוּרָה אֵת הַדְּבַר. אֶךְ
93 בְּגִירוּשֵׁין, שְׁאֶף אִם יִאֲמַר בְּעֵלָה שֶׁלֹּא גִירְשָׁה יְכוּלָה מְכַחְשָׁתָּה –
94 יְכוּלָה הִיא לְהַכְחִישׁוֹ וְלוֹמַר שְׂגִירְשָׁה, אִין רָאִיָּה שְׂבִירוּרָה אֵת
95 הַדְּבַר הַיָּטֵב, וְלִכֵּן אִם נִישַׁאת תַצֵּא.
96 תַמַּחָה הַגַּמְרָא: וְמִי חֲצִיפָה בּוֹלִי תָּאֵי – וְכִי אַתָּה חוֹשֵׁשׁ שֶׁהָאִשָּׁה
97 תַעֲזִיז פְּנִיָּה בְּפִנֵי בְּעֵלָה לומר שְׂגִירְשָׁה, בִּזְמַן שֶׁלֹּא גִירְשָׁה, וְהָאָמֵר
98 רַב הַמְנוּנָא, הָאִשָּׁה שְׂאָמְרָה לְבַעֲלָה גִירְשָׁתִי, וְאִמְנַת, לַפִּי שִׁישׁ חֻזְקָה
99 שֶׁאִין אִשָּׁה מְעִיָּה פְּנִיָּה בְּפִנֵי בְּעֵלָה לומר שְׂגִירְשָׁה אִם בְּאִמַּת לֹא
100 גִירְשָׁה, וְאֶף בְּנִידוֹן זֶה יֵשׁ לְסַמוּךְ עַל כֶּךְ שֶׁבִּירוּרָה אֵת הַדְּבַר, כְּיוֹן
101 שְׂאִינָה יְכוּלָה לְהַעֲזִיז פְּנִיָּה לומר שֶׁהַתְּגַרְשָׁה.
102 מִשִּׁיבָה הַגַּמְרָא: הֵנִי מוֹלֵי – דְּבַר זֶה, שְׁאִין אִשָּׁה מְעִיָּה פְּנִיָּה בְּפִנֵי
103 בְּעֵלָה, הוּא הֵיכָא דְלִיפָא עֲדִים דְקָא מְסִיְעֵי לָהּ – רַק בְּאוֹפֵן שְׁאִין
104 עֲדִים הַמְסִיְעִים לְדְבַרִּיהָ, אֲכַל הֵיכָא דְאִיפָא עֲדִים דְקָא מְסִיְעֵי לָהּ
105 וְאוּמְרִים שְׂגִירְשָׁה, מְעִיָּה וְמְעִיָּה לומר גִּירְשָׁתִי, וְלִכֵּן אֵינָה
106 מִדְּקַדְקַת הַיָּטֵב קוּדָם שְׂנִישַׁאת, וְאִם נִישַׁאת תַצֵּא.
107 רַב אָסִי מִבַּאֵר אֵת דְּבַרִּי רֵבִי יוֹחָנָן בְּאוֹפֵן אַחֵר: רַב אָסִי אָמַר, בְּאִמַּת
108 רֵבִי יוֹחָנָן עוֹסֵק בְּאוֹפֵן שִׁישׁ הַכְּחָשָׁה שֶׁל תִּרְי וְתִרְי, וְהוּא פּוֹסֵק
109 כַּחֲכָמִים שֶׁבְּבְרִיַיִתָּא, שְׁאֵם נִישַׁאת לְאֶחָד מְעִידָה וְאוּמַרֵת בְּרִי לִי
110 שְׁמַת או גִּרְשָׁנִי, לֹא תַצֵּא. וְזֵה שְׂאִמְר רֵבִי יוֹחָנָן שִׁישׁ חִילּוּק בִּין
111 עֲדוֹת עַל מִיתָה לְעֲדוֹת עַל גִּירוּשֵׁין, הִינּוּ בְּגוֹן דְאָמְרֵי עֲדִים עֲכָשָׁיו
112 (–הִיוֹם) מוֹת, וְעֲדִים אַחֲרִים מַכְחִישִׁים אוֹתָם, או שְׂאִמְרוּ הַעֲדִים
113 עֲכָשָׁיו (–הִיוֹם) גִּירְשָׁה, וְעֲדִים אַחֲרִים הַכְּחִישׁוּם, וְלִכֵּן חִלּוּק הַדְּבַר,
114 שֶׁהָרִי מִיתָה, אֶף שֶׁהָאִשָּׁה טוֹעַנַת בְּרִי שְׁמַת, לִיפָא לְבִירוּרָה – אֵינָה
115 יְכוּלָה לְבַרֵר זֹאת, שֶׁהָרִי אִם טַבַּע או אַכְלוּ אַרִי אִין לֵה דִרְךְ
116 לְהוֹכִיחַ זֹאת, וְלִכֵּן אִם נִישַׁאת לֹא תַצֵּא. אַבְל בְּגִירוּשֵׁין, אִיפָא

1 אֶמְתַּלָּא לְדְבַרִּיהָ הָרַאשׁוֹנִים, שְׂאִמְרָה טַמְאָה אִנִּי, נְאֻמְנַת לומר עַתָּה
2 טַהוּרָה אִנִּי. מִסְּפַרְתָּ הַגַּמְרָא: תִּנְא מִינְיָה אֲרַפְעִים זִימְנָן – שִׁינָן
3 שְׂמוּאֵל דִּין זֶה שֶׁל רַב אֲרַבְעִים פַּעֲמִים, וְאִפְּיֵלוּ הָבֵי לֹא עָבַד שְׂמוּאֵל
4 עוֹבְדָא בְּנַפְשִׁיהָ – וְאֶף עַל פִּי כֵּן לֹא נִהְגָּה כֵּן שְׂמוּאֵל בְּעַצְמוֹ,
5 שֶׁכְּשֶׁאִמְרָה לּוֹ אִשְׁתוֹ טַמְאָה אִנִּי וְאַחַר כֶּךְ חֹזֵרָה בָּהּ וְאִמְרָה הִיא
6 טַהוּרָה, וְנִתְנָה אִמְתַּלָּא לְדְבַרִּיהָ הָרַאשׁוֹנִים, הַחֲמִיר שְׂמוּאֵל עַל
7 עַצְמוֹ וְהַצִּרְכָּה לְטָבוֹל תְּחִילָה.
8 * * *
9 הַגַּמְרָא מְבַיָּא בְּרִיַיִתָּא בְּעִנְיָן שְׁתֵּי כִיתוֹת עֲדִים הַמַּכְחִישוֹת זֶה אֵת
10 זֶה בְּהַתְּרַת אִשַׁת אִישׁ: תְּנָן רַבְּנָן, אִשָּׁה הַמּוּחֲזַקֵת כְּאִשַׁת אִישׁ, וְשְׁנַיִם
11 אוֹמְרִים שְׁמַת בְּעֵלָה וְהִיא מוֹתֵרַת לְהִינְשָׂא, וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא מֵת, וְהִיא
12 וְהִיא עֲדִיין אִשַׁת אִישׁ. או שְׁהִיוּ שְׁנַיִם אוֹמְרִים נְתַנְרֵשָׁה, וְשְׁנַיִם
13 אוֹמְרִים לֹא נְתַנְרֵשָׁה. הָרִי זֶה לֹא תִנְשָׂא אַחֵר, לַפִּי שֶׁהַדְּבַר סַפְקָ,
14 וְאִמְנָם אִם עֲבָרָה וְנִשְׂאָת, לֹא תַצֵּא מִבְּעֵלָה הַשְּׁנִי. רַבִּי מְנַחֵם בְּרִי יוֹסֵי
15 חוֹלֵק וְאוֹמֵר, אֶף אִם נִישַׁאת לְאֶחָר, תַצֵּא, שֶׁהָרִי יִתְכֵן שֶׁהִיא אִשַׁת
16 אִישׁ. אָמֵר רַבִּי מְנַחֵם בְּרִי יוֹסֵי, אֵימִיתִי אִנִּי אוֹמֵר שְׁאֶף אִם נִישַׁאת
17 תַצֵּא, רַק בְּזְמַן שֶׁתְּחִילָה פְּאֻוּ הַעֲדִים שְׂאִמְרוּ הִיא אִסוּרָה, וְאַחַר כֶּךְ
18 עֲבָרָה וְנִשְׂאָת, שְׁכִיּוֹן שְׁנִישַׁאת בְּאִסוּר, קְנִסָה שֶׁתַּצֵּא מִבְּעֵלָה, אֲכַל
19 אִם תְּחִילָה בָּאוּ הַעֲדִים שְׂאִמְרוּ שְׁמַת בְּעֵלָה, וְנִשְׂאָת כְּדִין, וְאַחַר כֶּךְ
20 פְּאֻוּ עֲדִים וְהַכְחִישׁוּם, וְאִמְרוּ שֶׁלֹּא מֵת, לֹא תַצֵּא, דְכִיּוֹן שְׂנִישַׁאת
21 כְּדִין אִין לְקוֹנְסָה.
22 הַגַּמְרָא מְבַרַּת מְדוּעַ אִם נִישַׁאת לֹא תַצֵּא. מְקַשָּׁה הַגַּמְרָא: מִפְּדִי
23 תִּרְי וְתִרְי נִינְיָה – הָרִי יֵשׁ כַּאֵן שְׁנֵי עֲדִים הַמְעִידִים שֶׁהִיא פְּנִיָּה
24 וְשְׁנַיִם הַמְעִידִים שֶׁהִיא נִשׁוּאָה, הָפְּא עֲלִיתָ פְּאֻשָׁם תְּלוֹי קָאֵי – חֵיִיב
25 לְהַבִּיא אִשָׁם תְּלוֹי, כְּדִין הַבֵּא בְּמִזִּיד עַל סַפְקָ אִשַׁת אִישׁ, וְאִין
26 יִתְכֵן שְׂאֵם נִישַׁאת לֹא תַצֵּא. מְתַרְצַת הַגַּמְרָא: אָמֵר רַב שֶׁשֶׁת, אֲכַל
27 אִם נִישַׁאת לְסַתָּם אָדָם, תַצֵּא, אֶךְ בְּבְרִיַיִתָּא מְדוּבַר בְּגוֹן שְׁנִישַׁאת
28 לְאַחַד מְעִיָּה הַמְעִיד שֶׁהִיא אֲלַמְנָה או גְרוּשָׁה, וְכִיּוֹן שֶׁהוּא יוֹדַע
29 בְּבִירוֹר שֶׁהִיא מוֹתֵרַת לוֹ, וְאִינוּ חֵיִיב קְרִבָּן עַל בִּיאָתָה, אִי אִפְשָׁר
30 לְחִיבּוֹ הַלוּצִיָּאָה.
31 מִמְשִׁיבָה הַגַּמְרָא וּמְקַשָּׁה: אִמְנָם אוֹתוֹ עַד שֶׁנִּשְׂאָה אִינוּ עוֹבֵר
32 אִיסוּר, אֶךְ עֲדִיין קְשָׁה, שֶׁהָרִי הִיא גּוֹפָה פְּאֻשָׁם תְּלוֹי קָאֵי –
33 הָאִשָּׁה עֲזָמָה אֵינָה יְכוּלָה לְסַמוּךְ עַל דְּבַרִּי הַעֵד כְּשִׁישׁ הַכְּחָשָׁה
34 שֶׁל 'תִּרְי וְתִרְי' וְאִם נְבַעֲלָה לְאָדָם אַחֵר חֵיִיבַת אִשַׁם תְּלוֹי, וּמְדוּעַ
35 לֹא נַחֲיִיבָה לְצַאֵת שְׁמַתָּה. מְתַרְצַת הַגַּמְרָא: מְדוּבַר בְּאוֹפֵן שֶׁהָאִשָּׁה
36 עַצְמָה גַּם כֵּן אוֹמְרַת קָרִי לִי שְׁמַת בְּעֵלִי, שְׂאִילוֹ הִיא חֵי בּוּדִיאָה הִיא
37 בָּא, וְאֶף הִיא אֵינָה חֵיִיבַת אִשָׁם תְּלוֹי, וְלִכֵּן לֹא תַצֵּא.
38 * * *
39 הַגַּמְרָא מְבַיָּא מִימְרָא שֶׁל רֵבִי יוֹחָנָן בְּעִנְיָן זֶה שֶׁל הַכְּחָשָׁה בִּין
40 עֲדִים: אָמֵר רֵבִי יוֹחָנָן, אִשַׁת אִישׁ, שְׁשְׁנַיִם אוֹמְרִים שְׁמַת בְּעֵלָה,
41 וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים שֶׁלֹּא מֵת, הָרִי זֶה לֹא תִנְשָׂא, שְׂמָא הִיא עֲדִיין אִשַׁת
42 אִישׁ, וְאִם נִשְׂאָת לְאֶחָר, לֹא תַצֵּא מִבְּעֵלָה הַשְּׁנִי. אַבְל אִם שְׁנַיִם
43 אוֹמְרִים נְתַנְרֵשָׁה, וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא נְתַנְרֵשָׁה, הָרִי זֶה לֹא תִנְשָׂא, וְאִם
44 נִשַׁאת לְאֶחָר, תַצֵּא.
45 מִבְּרַת הַגַּמְרָא: מָאִי שְׂנַא רִישָׁא וְמָאִי שְׂנַא סִיפָא – מֵהַ חִילּוּק בִּין
46 אוֹפֵן שֶׁהַכְּחָשָׁה הִיא בְּעִנְיָן מִיתָה בְּעֵלָה, שְׁאֵם נִישַׁאת לֹא תַצֵּא,
47 לְבִין אוֹפֵן שֶׁהַכְּחָשָׁה הִיא בְּעִנְיָן גִּירוּשֵׁי הָאִשָּׁה, שְׁאֵם נִישַׁאת
48 תַצֵּא.
49 הַגַּמְרָא מְבַיָּא שְׁלֹשָׁה בִיאוּרִים בְּדְבַרִּי רֵבִי יוֹחָנָן. מִבְּאֵרֵת הַגַּמְרָא:
50 אָמֵר אָפִי, תִּרְנְוָה פְּעַד אֶחָד – יֵשׁ לְפָרֵשׁ וְלְגַרְסוֹ בְּדְבַרִּי רֵבִי יוֹחָנָן
51 שֶׁמְדוּבַר בְּאוֹפֵן שֶׁהַכְּחָשָׁה הִיא בִּין עַד אֶחָד לְעַד אֶחָד, וְלֹא בִּין
52 שְׁתֵּי כִיתוֹת עֲדִים, וְלִכֵּן, אִם עַד אֶחָד אוֹמֵר שְׁמַת בְּעֵלָה, הֵימְנוּהוּ
53 רַבְּנָן בְּבִי תִרְי – הַאִמְנִינוּהוּ חֲכָמִים כְּשֵׁנֵי עֲדִים, כְּיוֹן שִׁישׁ חֻזְקָה
54 שֶׁהָאִשָּׁה תוֹדַקְדֵק הַיָּטֵב קוּדָם שְׂנִישַׁאת (בְּמִמוֹת פּוֹת), וְכִדְעוּלָא, דְאָמֵר
55 עוֹלָא, כֵּל מְקוּם שְׂהָאִמְנָה תוֹרָה לְעַד אֶחָד לְאִסוּר או לְהַתִּירָה, הָרִי
56 זֶה כְּאִילוֹ הַעֲזִירוֹ פְּאֻן שְׁנַיִם, וְהָאֵי – הַעֲדָה אַחֲרָה דְקָאָמֵר לֹא מֵת, הִנּוּ
57 לִיָּה חַד – אֵינוּ נִחְשָׁב אֵלָּא כַּעַד אֶחָד, וְאִין דְּבִרְיוּ שֶׁל אֶחָד מִתְּקַבְּלִים

60 הברייאת בסיפא, דְעֵבְרִי אִינְשֵׁי דְמִקְדְּשֵׁי וְדַמְרָשֵׁי בְּצַנְעָא – שדרך
61 בני אדם גם לקדש וגם לגרש ללא פרסום.

***

63 שנינו במשנה (בב.) 'האשה שאמרה אשת איש הייתי וגרושה אני,
64 נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים שהיתה
65 אשת איש והיא אומרת גרושה אני, אינה נאמנת. אמרה נשביתי
66 וטהורה אני, נאמנת, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש
67 עדים שנשבית והיא אומרת טהורה אני, אינה נאמנת. וְאִם
68 מְשַׁנְשֵׂאת בְּאוּ עֵדִים, הרי זו לא תצא' כו'.

69 הגמרא מבארת לגבי מה שנינו בסיום המשנה שאם משנישאת
70 באו עדים לא תצא: רבי אִשְׁעִיא מְתִי לָהּ אֲרִישָׁא – שנה דין זה
71 לגבי הרישא, שהאשה אומרת שהיתה אשת איש והתגרשה, שאם
72 נישאה לאדם אחר, ואחר כך באו עדים שהיתה אשת איש, לא
73 תצא מהשני. ואילו רְבֵּה בַר אֲבִין מְתִי לָהּ אֲסִיפָא, לגבי האופן
74 שאמרה נשביתי וטהורה אני, שאם נישאת לכהן, ואחר כך באו
75 עדים שנשבתה, לא תצא.

76 הגמרא מבארת מה יסבור כל אחד מהאמוראים באופן האחר.
77 אומרת הגמרא: מָאן דְּמְתִי לָהּ אֲרִישָׁא, שאף שהנידון הוא לגבי
78 איסור אשת איש החמור, מכל מקום כיון שנישאת בהיתר לא
79 תצא, כִּל שְׁכֵן שְׂדִין זה שייך גם אֲסִיפָא, דְּבִשְׁבִיחָה הִקְלוּ חַכְמִים
80 להתירה, שהרי לא ידוע כלל שנבעלה לגוי ואין זה אלא חשש
81 דרבנן, ובמקום שנישאת בהיתר אף אם אחר כך באו עדים לא
82 תצא. ואילו מָאן דְּמְתִי לָהּ אֲסִיפָא, היינו דוקא בשבוייה שאיסורה
83 אינו אלא חשש מדרבנן, אֲבָל אֲרִישָׁא שהנידון הוא באיסור
84 דאורייתא של אשת איש לא אמר התנא שאם נישאת לא תצא,
85 אלא כיון שבאו עדים ואמרו שהיתה אשת איש, ואין לה 'פה'
86 שאסר, תצא מבעלה השני.

87 הגמרא מנסה לתלות את מחלוקתם בדינו של רב המנונא. מבררת
88 הגמרא: לִימָא בְּדָרְבַּי הִמְנוּנָא קְמִיפְלָנִי – שמא נאמר שרבי אושעיא
89 ורבה בר אבין נחלקו בדינו של רב המנונא (לעיל בבב.), שהאשה
90 שאמרה לבעלה גרשתי נאמנת, חזקה אין אשה מעיזה פניה בפני
91 בעלה, דְּמָאן דְּמְתִי לָהּ אֲרִישָׁא – רבי אושעיא השונה את סיום
92 המשנה על הרישא, שאף באומרת שהתגרשה, אם נישאת לא
93 תצא, ואף שאחר כך באו עדים שהיתה אשת איש, אִית לֵיהּ – הוא
94 סובר את דינו דְּרַב הִמְנוּנָא, ולכן אף אחר שבאו העדים אנו
95 מאמינים לה שהתגרשה, ולא תצא. וְמָאן דְּמְתִי לָהּ אֲסִיפָא – רבה
96 בר אבין, ששונה את הדברים לגבי הסיפא, שאומרת נשביתי
97 וטהורה אני, סובר שברישא שאמרה שהתגרשה אם באו עדים
98 תצא. לִית לֵיהּ – אינו סובר את דינו דְּרַב הִמְנוּנָא, ולדבריו אין חזקה
99 שאינה מעיזה פניה בפני בעלה, וכיון שאין חזקה המסייעת
100 לדבריה שהתגרשה, אינה נאמנת.

101 דוחה הגמרא: לא – אין הכרח לפרש כן, אלא אפשר לומר דְּכֹוּלִּי
102 עֲלִמָא אִית לָהּ דְּרַב הִמְנוּנָא, שאשה נאמנת לומר בפני בעלה
103 גרשתי, וְהָבָא, בְּהָא קְמִיפְלָנִי – ומחלוקתם היא באיזה אופן אמר
104 רב המנונא את דינו, דְּרַב קֶבֶר – רבה בר אבין, האומר שאינה
105 נאמנת לומר שהתגרשה סובר דְּבֵי אִתְמַר – מה שנאמר דינו דְּרַב
106 הִמְנוּנָא, היינו דוקא כשאמרה כן בְּפְנֵי שֵׁל בעלה, שאינה מעיזה
107 לשקר בפניו בענין זה. אֲבָל שְׂלָא בְּפְנֵי, מְעִיזָה לומר שהתגרשה,
108 ולכן במושגתינו שאמרה כן שלא בפניו, אינה נאמנת. וְרַב קֶבֶר –
109 רבי אושעיא, האומר שהיא נאמנת לומר שהתגרשה, סובר שְׂלָא
110 בְּפְנֵי נְמִי אִינְתָּה מְעִיזָה, ומכך שאמרה כן זו ראייה שאכן התגרשה,
111 ולכן כשנישאת, אף אם באו אחר כך עדים, לא תצא.

***

113 שנינו במשנה: 'וְאִם מְשַׁנְשֵׂאת בְּאוּ עֵדִים וְכוּ' הרי זו לא תצא'.
114 הגמרא מבררת את הלשון 'משנישאת': אִמְר אֲבוּהִי דְשְׂמוּאֵל, לא
115 'נשאת' – מה שאמר התנא 'נישאת' אין כוונתו שנישאת מִמֶּשֶׁ, אֲלָא
116 בְּיַן שְׁתֵּיתֵיהּ בֵּית דִּין לִנְשָׂא על פי דבריה שאמרה 'נתגרשתי' או

1 מבררת הגמרא: מָאִי שְׂנָא רִישָׁא וּמָאִי שְׂנָא סִיפָא – מדוע ברישא,
2 שיש ספק אם התקדשה, אם נישאת לאחר לא תצא, ובסיפא שיש
3 ספק אם התגרשה, אם נישאת תצא, והרי בשניהם היא בספק
4 אשת איש.

5 מבארת הגמרא: אִמְר אֲבִי, תְרַמָּה – יש לומר שהברייאת עוסקת
6 בְּהַכְחָשָׁה שֶׁל עַד אַחַד נִגְדַּד עַד אַחַד, ולא בשתי כיתות עדים, וכך
7 הוא ביאור הברייאת, עַד אַחַד אוֹמֵר נִתְקַדְּשָׁה, וְעַד אַחַד אוֹמֵר לֹא
8 נִתְקַדְּשָׁה, כיון דְּתְרַוּיָהּ בְּפְנֵיהִי קְמִקְדְּרִי – שניהם מעידים שהיתה
9 פנויה, וְהָאִי – ואותו עד דְּקָאֵמַר 'נִתְקַדְּשָׁה', תָּוָּה לֵיהּ חַד – הרי הוא
10 עד אחד, וְאִין דְּרָבִיו שְׂל אַחַד מִתְקַבְּלִים בְּמִקּוּם שְׁנַיִם – נגד דברי
11 שנים המעידים שהיא בחזקת פנויה, ולכן אם נישאת לא תצא.
12 אבל בסיפא, שְׂעַד אַחַד אוֹמֵר נִתְגַּרְשָׁה, וְעַד אַחַד אוֹמֵר לֹא נִתְגַּרְשָׁה,
13 כיון דְּתְרַוּיָהּ בְּאִשְׁתֵּי אִישׁ קְמִקְדְּרִי – שניהם מעידים שהיתה אשת
14 איש, וְהָאִי – אותו עד דְּקָאֵמַר נִתְגַּרְשָׁה, תָּוָּה לֵיהּ חַד המעיד
15 להתירה, וְאִין דְּרָבִיו שְׂל אַחַד מִתְקַבְּלִים בְּמִקּוּם שְׁנַיִם המעידים
16 שהיא אשת איש, ואף אם נישאת תצא.

17 רב אשי מבאר את הברייאת באופן אחר: רַב אֲשֵׁי אִמְר, לְעוּלָם
18 הברייאת עוסקת באופן שהיו תְרִי וְתָרִי, וְאִיפּוּךְ – יש להפוך את
19 הגירסא בברייאת מהרישא לסיפא, ואף לבאר את ההכחשה
20 באופן אחר, וכך תתבאר הברייאת, שְׁנַיִם אוֹמְרִים רְאִינוּהָ
21 שְׁנִתְקַדְּשָׁה, וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא רְאִינוּהָ שְׁנִתְקַדְּשָׁה, תְרִי זו לא תנשא
22 לכתחילה לאחר, וְאִם נִשְׂאָת אַחַר, תִּצָּא מִבְּעֵלָה הַשְּׁנִי, כיון שאנו
23 סומכים על האומרים שהתקדשה.

24 לפני שימשיך רב אשי לבאר את הסיפא, מבררת הגמרא את
25 דבריו. תמחה הגמרא: אם העדים האחרים מעידים רק שלא ראו
26 שהתקדשה, פְּשִׁימָא שאין לסמוך על דבריהם כלל, שהרי 'לא
27 רְאִינוּהָ' אִינְתָּה רְאִיָּה, כי יתכן שהתקדשה שלא בפניהם, ובודאי יש
28 לקבל את עדותם של האומרים שראו שהתקדשה, ותוחזק כאשת
29 איש גמורה. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא, דְּרִיבִי בְּחֶצֶר אַחַד –
30 שעדים אלו דרים עם האשה באותה חצר, מְהוּ דְּתִימָא – היינו
31 יכולים לומר שאם אִיתָא דְּנִתְקַדְּשָׁה – אם אכן התקדשה, וכדברי
32 העדים הראשונים, קָלָא אִית לָהּ לְמִילְתָּא – בודאי היה קול לדבר,
33 והיו העדים שבחצרה יודעים על כך, ואם כן מה שאמרו 'לא
34 ראינו שהתקדשה' זו ראייה שבאמת לא התקדשה, ואם נישאת
35 לאחר לא תצא. קָא מְשַׁמְעֵ לָן שאין זו ראייה כלל, לפי דְּעֵבְרִי אִינְשֵׁי
36 דְּמִקְדְּשֵׁי בְּצַנְעָא – בני אדם עשויים לקדש ללא פרסום, ואף יושבי
37 החצר אינם יודעים מכך, ולכן מתקבלת עדותם של האומרים
38 שהתקדשה, ואם נישאת תצא.

39 ממשיך רב אשי לבאר את הסיפא: אבל בסיפא, שְׁנַיִם אוֹמְרִים
40 רְאִינוּהָ שְׁנִתְגַּרְשָׁה, וְשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא רְאִינוּהָ שְׁנִתְגַּרְשָׁה, ואף כאן
41 מדובר שהיו דרים עמה בחצר אחת, והיה מקום לומר שמה שלא
42 ראו שהתגרשה זו ראייה שאכן לא התגרשה, הדין הוא שאמנם
43 לכתחילה תְרִי זו לא תנשא, כיון שיש עדים שלא ראו שהתגרשה,
44 ויש כאן 'לזות שפתיים', ומכל מקום אִם נִשְׂאָת אַחַר, לֹא תִצָּא
45 מבעלה השני, כיון שאנו סומכים על העדים שאומרים
46 שהתגרשה.

47 שואלת הגמרא: מָאִי קָא מְשַׁמְעֵ לָן – מה חידשה הברייאת בסיפא,
48 והרי אף על גב שמדובר כאן כמו ברישא דְּרִיבִי בְּחֶצֶר אַחַד, מכל
49 מקום היינו תְרִי – דין זה דומה לדין האמור ברישא, וכבר שם
50 התבאר שאף בחצר אחת אין ראייה מכך שלא שמעו על
51 הקידושין, שלא התקדשה, והוא הדין בגירושין.

52 משיבה הגמרא: מְהוּ דְּתִימָא, שרק גְבִי קְדוּשִׁין הוא שאנו אומרים
53 שאין ראייה מכך שלא ראו שהתקדשה, כיון דְּעֵבְרִי אִינְשֵׁי דְּמִקְדְּשֵׁי
54 בְּצַנְעָא – בני אדם עשויים לקדש ללא פרסום, וכגון כשנושא אדם
55 אשה שאינה הוגנת לו ומתבייש בכך, ולכן מקבלים את דברי
56 האומרים שהתקדשה. אֲבָל גְבִי גִירוּשִׁין, אִם אִיתָא דְּאִינְשֵׁי קָלָא
57 אִית לָהּ לְמִילְתָּא – אם היתה מתגרשת היו יושבי החצר יודעים
58 זאת, וכיון שקהם מעידים שלא שמעו על כך, זו ראייה שלא
59 התגרשה, ונחזיקה כאשת איש, ואם נישאת תצא. קָא מְשַׁמְעֵ לָן

כתובות. האשה שנתארמלה – פרק שני דף כג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קפז רש"י תוספות

1 תריוויה בפנייה קמסחרי – לרבי שניהם עד עכשיו בחוקת פניה היתה, וקודם
2 שנתקדשה, איפך – ברישא תני; אם ניסת – תצא, וסיפא: אם ניסת – לא תצא.
3 דמגרי בצנעא – ואפילו הכי, לבתחלה לא תנשא, משום לזות שפתיים. ארישא – אם
4 משניסת באו עדים שהיתה אשת איש, והיא ניסת על פי עצמה, שאמרה "גרשה אני".
5 אסיפא – אינשביתי וטהורה אני" והתירוה
6 לינשא, ואחר כך באו עדים שנשבעת, כשבייה
7 הקילו – דחששא בעלמא הוא דאיכא, שמא
8 נבעלה לגוי ותפסלה לכהונה, דרב המנונא –
9 דאמר: האשה שאמרה לבעלה "גרשה אני" –
10 נאמנת, הלכך, הא דאמרה "גרשה אני" –
11 מדמינא, ויש לי עדים – שהיו עמי תמיד, שלא
12 נתייחרתי עם גוי, ואחר כך באו עדים –
13 שנשבעת, דהשתא לאו הפה שאסר הוא –
14 אפילו הכי לא תצא, אפילו יש לה כמה בנים –
15 מן הכהן הזה שנשאה, דאיתין לנהרדעא –
16 להפדותה, אוקמינהו לשבוייהו אבראי – שלא
17 יבואו לפני בית דין, ולא ידעו בית דין שזון
18 שבוית אלא על פי עצמן, ויתירום. בנן דמוריין
19 אינון – בנות אדם גדול ובעל הוראה הוא,
20 שידעו לעשות כן, לרב שבן – כהן היה. איטפל
21 בקרובותך – שא אחת מהן, שזון קרובותך.
22 והא איכא סהדי במדינת הים – שראו שנשבו
23 ודלמא אתו לקמן למחר ולימא אחרך, לאדר
24 שנתשא, השתא מיהא לא איתגרו – קודם
25 נישואין, ומשום דלמא אתו לא אסרינן לה
26 השתא. עדים בצד אסתן – בצד צפון 'מצפון
27 זרב יאתה' (איוב לו) מתרגם: מדיאסתנאו.
28 ותאמר – בתמיהה, הא [לא] אתו קודם נישואין,
29 משה
30 אית לה למילתא, קא משמע לן דעבדי אינשי דמקדשי ודמגרישי בצנעא. "ואם משנשאת
31 באו עדים לא תצא כו'". רבי אושעיא מתני לה ארישא, רבה בר אבין מתני לה אסיפא.
32 מאן דמתני לה ארישא – כל שבן אסיפא, דבשבייה הקילו. ומאן דמתני לה אסיפא, אכל
33 ארישא – לא. לימא דרב המנונא קמיפלגי, דמאן דמתני לה ארישא – אית ליה דרב
34 המנונא, ומאן דמתני לה אסיפא – לית ליה דרב המנונא? לא, דכולי עלמא אית להו
35 דרב המנונא, והכא בהא קמיפלגי, דמר סבר: פי איתמר דרב המנונא – בפניו, אכל שלא
36 בפניו – מעוזה, ומר סבר: שלא בפניו נמי אינה מעוזה. "ואם משנשאת באו עדים וכו'".
37 אמר אבוה דשמואל: לא נשאת נשאת ממש, אלא כיון שהתירוה לינשא, אף על פי שלא
38 נשאת. והא "לא תצא" קתני! לא תצא מהתירה הראשון. תנו רבנן: אמרה "נשביתי וטהורה
39 אני ויש לי עדים שטהורה אני". אין אומרים: נמתין עד שיבאו עדים, אלא מתירין אותה
40 מיד. התירוה לינשא, ואחר כך באו עדים, ואמרו "לא ידענו" – הרי זו לא תצא. ואם
41 באו עדי טומאה, אפילו יש לה פכה בנים – תצא. הני שבוייהא דאתין לנהרדעא, אותיב
42 אבוה דשמואל נטורי בהדיהו, אמר ליה שמואל: ועד האידנא מאן נטרינהו? אמר ליה:
43 אילו בנתך הוויין, מי הוית מולול בהו פולי האי? הואי "כשנגה שינצא מלפני השליט"
44 ואישתבין בנתיה דמר שמואל, ואסקינהו לארעא דישראל. אוקמן לשבוייהו מאבראי, ועיילי
45 לבי מדרשא דרבי חנינא. הא אמרה: "נשביתי וטהורה אני", והא אמרה: "נשביתי וטהורה
46 אני". שרינהו. סוף עול אתו שבוייהו. אמר רבי חנינא: בנן דמוריין אינון. איגלא מילתא
47 דבנתיה דמר שמואל הוויין. אמר ליה רבי חנינא לרב שמן בר אבא: פוק איטפל בקרובותך
48 – אמר ליה לרבי חנינא: והאיכא עדים במדינת הים! השתא מיהת ליתנהו קמן, עדים בצד
49 אסתן ותאמר! מעמא – דלא אתו עדים, הא אתו עדים מיתסרא? והאמר אבוה דשמואל:
50 כיון שהתירוה לינשא – אף על פי שלא נשאת! אמר רב אשי: עדי טומאה איתמר.
51 משה
52 מה לי עדי שבויה מה לי עדי אשת איש? ורש"י פירש שם: אם הקילו בשבויה דאיסור לאו. וקשה לרבינו חם: דבשבויה נמי איכא איסור סקילה, אם נשאת לכהן שישמש בה על גבי מזבח
53 בשבת, ומיהו, אית ספרים דגרסי התם: אם הקילו בשבויה – דמנולה נפשה באפי שבויה כו', פירוש: ולא שכיה כולי האי שנמאה, נקל באשת איש דשכיח ידיעי אם אית בה שוה פרוטה.
54 ובלאו דך גיטא איכא למימר דלא שכיה שיהו עדי טומאה, אבל עדים שידעו ששוה פרוטה – שכיה.

1 **שתי נשים שנשבו** - אמר רבינו יצחק: דלא גרסינן זאת אומרת נשבוית וטהורה אני כו',
2 אלא: זאת אומרת טהורה אני. דהא בדאיבא עדים שנשבו איירי. ומיזו יש לקיים
3 הגירסא. דאיירי דאינהו לא ידעי דאיבא עדים, ואשמועינן דאפילו הכי לא מהדימנן.
4 **אין** רישא וסיפא דאיבא עדים ומציעתא דליבא עדים - השתא לא פריך הא תו למה לי,
5 כדפריך אשנויא דרב פפא. דהשתא
6 אצטריך כוליה: "אני טהורה וחברתי טמאה"
7 אשמועינן: כיון דאיבא עדים - לא מהדימנא
8 אנפשה. ואני חברתי טמאה" אשמועינן דלא
9 מהדימנא אחברתה היבא דליבא עדים, ומשתיירא
10 חברתה אפומא דנפשה. ואני חברתי טהורה"
11 אשמועינן: אף על גב דאיבא עדים - מהדימנא
12 אחברתה. דרישא דרישא איבא לאוקמי בדליבא
13 עדים. ואין נראה: דאי בדליבא עדים - היינו
14 מציעתא. אלא בדאיבא עדים איירי. ומכל מקום
15 איצטריך האי סיפא לאשמועינן דנאמנת
16 אחברתה ואף על גב דלא פסלה נפשה. והיה לנו
17 לחוש לגומלים - אפילו הכי מהדימנא. **הא** תו
18 למה לי היינו רישא - ואם תאמר: ואמאי לא
19 קאמר הכא מרישא דרישא. כדקאמר בסמוך?
20 דהא שמעינן מרישא דרישא דאידי שויתה
21 לנפשה חתיבה דאיסורא, חברתה משתיירא
22 אפומא דידה, וכל שכן דמשתיירא אפומא דעד
23 אחד! ויש לומר: דהבא ניחא ליה לנמקט חתמא
24 דהיינו רישא. משום דמרישא נמי שמעינן
25 דחברתה משתיירא אפומא דעד אחד, אבל בסמוך
26 לא מציי פריך אלא מרישא דרישא.
27 **דאיבא** דררא דנפשה - פירש רבינו חננאל:
28 שהאומר הוא מוחזק בטהרה, אבל העדים אין
29 בידם כלום.
30 **אבל** הכא דליבא דררא דממונא לא - קשה
31 לרבינו שמשון בן אברהם: הא איצטריך
32 גבי עדים לאשמועינן דמהדימנא במגו לפסול
33 השטר, דהא אף על גב דרבי מאיר פליג אסיפא -
34 מודה ברישא

1 **משנה שתי נשים שנשבו**, זאת אומרת: "נשבוית
2 וטהורה אני", וזאת אומרת: "נשבוית וטהורה אני"
3 - אינן נאמנות. ובזמן שהן מעידות זו את זו -
4 הרי אלו נאמנות. **גמרא** תנו רבנן: "אני מַמְאָה
5 וְחִבְרָתִי טְהוֹרָה" - נאמנת, "אני טְהוֹרָה וְחִבְרָתִי
6 מַמְאָה" - אינה נאמנת, "אני וְחִבְרָתִי מַמְאָה" נאמנת
7 על עצמה, ואינה נאמנת על חברתה, "אני וְחִבְרָתִי
8 טְהוֹרָה" - נאמנת על חברתה, ואינה נאמנת על
9 עצמה. **אמר** מר: "אני טְהוֹרָה וְחִבְרָתִי מַמְאָה" -
10 אינה נאמנת. היכי דמי? אי דליבא עדים - על
11 עצמה אמאי לא מהדימנא? "נשבוית וטהורה אני"
12 קאמרה! אלא פשיטא דאיבא עדים. אימא מציעתא:
13 "אני וְחִבְרָתִי מַמְאָה" - נאמנת על עצמה ואינה
14 נאמנת על חברתה. ואי דאיבא עדים אמאי לא
15 מהדימנא? אלא פשיטא דליבא עדים. אימא סיפא:
16 "אני וְחִבְרָתִי טְהוֹרָה" - נאמנת על חברתה, ואינה
17 נאמנת על עצמה. ואי דליבא עדים - אעצמה אמאי
18 לא מהדימנא? אלא פשיטא דאיבא עדים. רישא וסיפא
19 דאיבא עדים, מציעתא דליבא עדים! **אמר** אבוי:
20 אין, רישא וסיפא - דאיבא עדים, מציעתא דליבא
21 עדים. רב פפא אמר: פולגה דאיבא עדים, ואיבא עד
22 אחד דקא אפיך. אמרה "אני מַמְאָה וְחִבְרָתִי טְהוֹרָה"
23 ואמר לה עד אחד "את טְהוֹרָה וְחִבְרָתְךָ מַמְאָה".
24 איהו - שויתא לנפשה חתיבה דאיסורא, חברתה -
25 משתיירא אפומא דידה; "אני טְהוֹרָה וְחִבְרָתִי מַמְאָה"
26 ואמר לה עד אחד: "את מַמְאָה וְחִבְרָתְךָ טְהוֹרָה", "איהו ביון דאיבא עדים - לאו כל כמינה,
27 חברתה - משתיירא אפומא דעד; "אני וְחִבְרָתִי מַמְאָה" ואמר לה עד אחד "את וְחִבְרָתְךָ
28 טְהוֹרָה", איהו - שויתא לנפשה חתיבה דאיסורא, חברתה - משתיירא אפומא דעד. הא תו
29 למה לי? היינו רישא! מהו דתימא: הני תרוויהו טהורות ינהו, והאי דקאמרה הכי - "תמות
30 נפשי עם פלשתים" היא דקא עברה, קא משמע לן. "אני וְחִבְרָתִי טְהוֹרָה" ואמר לה עד אחד
31 "את וְחִבְרָתְךָ מַמְאָה", איהו, ביון דאיבא עדים - לאו כל כמינה, חברתה - משתיירא אפומא
32 דידה. הא תו למה לי? היינו רישא דרישא! מהו דתימא: כי מהדימנא - במקום דפסלה נפשה,
33 אבל במקום דמכשרא נפשה אימא לא מהדימנא, קא משמע לן. **משנה** וכן שני אנשים, זה
34 אומר "בהן אני" - וזה אומר "בהן אני" - אינן נאמנין, ובזמן שהן מעידין זה את זה - הרי
35 אלו נאמנין. רבי יהודה אומר: אין מעלין לכהונה על פי עד אחד. אמר רבי אלעזר: אימתי
36 במקום שיש עוררין. אבל במקום שאין עוררין מעלין לכהונה על פי עד אחד. רבן שמעון
37 בן גמליאל אומר משום רבי שמעון בן תנאי: מעלין לכהונה על פי עד אחד. **גמרא** כל
38 הני למה לי? צריכי, דאי תנא מודה רבי יהושע - משום דאיבא דררא דממונא, אבל עדים
39 דליבא דררא דממונא - אימא לא. ואי תנא עדים - משום דלעלמא, אבל איהו, דלנפשה,
40 אימא

1 - היבא דליבא גומלין. והיינו דאיבא בין רבי אלעזר לתנא קמא דרבי יהודה. רבן שמעון כו' - בגמרא מפרש מאי בנייהו. **גמרא** כל הני - דתנא מנתיבין לאשמועינן הנה שאסר
2 הוא הפה שהתיר למה לי? משום דאיבא דררא דממונא - הלכך, אי לאו דפשיטא מלתא שלקחה מאביו - לא היה אומר של אביך דיתה, וגורם לעצמו הפסד ממון. וכשאומר תחלת
3 דבריו - על שם סופו אמרו לגמור בהן "ולקחתיה הימנר". אבל עדים - שאמרו "כתב ידנו הוא". דליבא דררא דממונא - לגבייהו, דלימטיניהו פסידא בהאי עדות. **אימא לא** -
4 ליתנהו למימר "אנוסין היינו". דמעיקרא כי אמרו "כתב ידנו הוא" - ארעתא דסהדותא אמרו, ולא למיגמר בה "אנוסין היינו", והדר אימליכו למיגמר בה הכי - קמשמע לן.
5 דלעלמא - אין הדבור האחרון מהני לעצמו אלא לאחרים, ומשום אחרים לא הוו הררי במלתייהו. אבל איהו גופיה דלנפשיה - מהני כי הדר ואמר "לקחתיה".
6 משום

כתובות דף כג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קפט

משנה

1 משנתינו ממשיכה לדון בדין שבזיה האומרת שהיא טהורה: שְׁתִּי
2 נְשִׁים שְׁנֻשְׁבוּ, ויש עדים על כך, זאת – אחת מהן אוֹמֶרֶת נְשִׁימִי
3 וּמְהוּרָה אֲנִי – לא נבעלתי לגוי, וְזֹאת – השניה גם כן אוֹמֶרֶת נְשִׁימִי
4 וּמְהוּרָה אֲנִי, אֵינִי נְאֻמָּנוֹת, לפי שאין להן פה שאסר, שהרי אף
5 ללא דבריהן ידוע לנו שנשבו, ודינן ככל שבזיות שאסרום חכמים
6 לכהונה מחשש שנבעלו לגוי. דין נוסף: וּבְזִמְן שֶׁהֵן מְעִידוֹת זוֹ אֶת זוֹ
7 – אם כל אחת מעידה שחברתה טהורה, כלומר ששהו יחד כל זמן
8 שבייתן וראתה כל אחת שאף חברתה לא נבעלה, הרי אֵילוֹ נְאֻמָּנוֹת
9 ומותרות לכהונה, ואף שאשה פסולה לסתם עדות, כאן הקילו
10 חכמים לסמוך אף על כאלו הפסולים לשאר עדויות, כמבואר
11 במשנה להלן (כו).

***

גמרא

14 הגמרא מביאה ברייתא המביאה דינים שונים בשתי נשים שנשבו
15 יחד: תָּנוּ רַבֵּנּוּ, שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁנֻּשְׁבוּ, ואחת מהן מעידה על עצמה ועל
16 חברתה, יש בזה ארבעה חילוקי דינים: א. אמרה אֲנִי טְמֵאָה,
17 וְחֶבְרַתִּי טְהוֹרָה, נְאֻמָּנָה, שאדם נאמן לאסור את עצמו, וכן נאמנת
18 להתיר את חברתה, כיון שחכמים האמינו בעדות זו לפסולים. ב.
19 אֲנִי טְהוֹרָה, וְחֶבְרַתִּי טְמֵאָה, אֵינָה נְאֻמָּנָה כלל, ולהלן תבאר הגמרא
20 באיזה אופן מדובר. ג. אֲנִי וְחֶבְרַתִּי טְמֵאָה, נְאֻמָּנָה עַל עֲצֻמָּה, ואינה
21 נְאֻמָּנָה עַל חֶבְרַתָּהּ. ד. אֲנִי וְחֶבְרַתִּי טְהוֹרָה, נְאֻמָּנָה עַל חֶבְרַתָּהּ, ואינה
22 נְאֻמָּנָה עַל עֲצֻמָּה.

24 מבארת הגמרא את הברייתא: אָמַר מֶר, באופן השני שבברייתא,
25 אמרה האשה אֲנִי טְהוֹרָה וְחֶבְרַתִּי טְמֵאָה, אֵינָה נְאֻמָּנָה כלל, אלא
26 היא אסורה וחברתה מותרת.

27 מקשה הגמרא: הֵיכִי רָמִי – באיזה אופן מדובר, אִי דְלִיבָא עֲדִים –
28 אם אין עדים ששתי הנשים נשבו, עַל עֲצֻמָּה אִמְרֵי לֹא מְהִימְנָא –
29 מדוע אינה נאמנת להעיד על עצמה שהיא טהורה, והרי 'נְשִׁימִי
30 וּמְהוּרָה אֲנִי' קְאָמְרָה, ושנינו לעיל (כב) שהאשה נאמנת בזה מדין
31 'הפה שאסר הוא הפה שהתיר'. אֲלֵא פְּשִׁימָא שְׁמִדוּבֵר בְּדִיאָבָא
32 עֲדִים – שיש עדים ששתיהן נשבו, ולכן אינה נאמנת לומר על
33 עצמה שהיא טהורה, שהרי אין אדם נאמן להתיר את עצמו, ואף
34 על חברתה אינה נאמנת במה שאמרה שהיא טמאה, כלומר, אין
35 צורך בנאמנותה כדי לאסור את חברתה, אלא חברתה אסורה
36 מחמת עדות העדים שנשבתה. ואף שהלשון 'אינה נאמנת' אינה
37 מדוקדקת כל כך לגבי חברתה (שהרי סוף נוהגים כדבריה,
38 שחברתה טמאה), מכל מקום אגב כך שנקטה בברייתא לשון זו
39 לגבי עצמה, נקטה כן אף לגבי חברתה. אמנם לפי זה קשה: אִימָא
40 מְצִיעָתָא – אמור ופרש את הדין האמצעי שבברייתא, וכוונת
41 הגמרא לאופן השלישי, שבו אמרה האשה אֲנִי וְחֶבְרַתִּי טְמֵאָה,
42 והדין הוא שְׁנֵאֻמָּנָה עַל עֲצֻמָּה וְאֵינָה נְאֻמָּנָה עַל חֶבְרַתָּהּ, וקשה, אִי
43 מדובר בְּדִיאָבָא עֲדִים שנשבו, אִמְרֵי לֹא מְהִימְנָא – מדוע אינה
44 נאמנת שחברתה אסורה, והרי אף ללא עדותה חברתה אסורה
45 מחמת שיש עדים שנשבתה, ואילו מהלשון 'אינה נאמנת' משמע
46 שאין נוהגים כדבריה, אלא מתייגם את חברתה. וכאן אין לומר
47 שנקטה כן הברייתא אגב האשה עצמה, שהרי לגבי עצמה היא
48 נאמנת, ורק לגבי חברתה אמרה הברייתא שאינה נאמנת.

49 ממשיכה הגמרא את קושייתה: אֲלֵא אף שאת האופן השני
50 מוכרחים אנו לפרש באופן שיש עדים, וכמו שהתבאר, פְּשִׁימָא
51 שיש לפרש את האופן השלישי בְּדִיאָבָא עֲדִים, ולכן אינה נאמנת
52 שחברתה טמאה. אמנם עדיין קשה, אִימָא סִיפָא – אמור ופרש את
53 האופן הרביעי שבברייתא, אמרה אֲנִי וְחֶבְרַתִּי טְהוֹרָה, נְאֻמָּנָה עַל
54 חֶבְרַתָּהּ וְאֵינָה נְאֻמָּנָה עַל עֲצֻמָּה, וְאִי מְדוּבֵר בְּדִיאָבָא עֲדִים, אֲעֻמָּה
55 אִמְרֵי לֹא מְהִימְנָא – מדוע אינה נאמנת להעיד על עצמה שהיא
56 טהורה, והרי 'הפה שאסר הוא הפה שהתיר'. אֲלֵא פְּשִׁימָא שיש
57 לפרש שהאופן הרביעי עוסק בְּדִיאָבָא עֲדִים שנשבו, ולכן אינה

58 נאמנת להתיר את עצמה. מסיימת הגמרא את הקושיא: נמצא אם
59 כן שְׁרִישָׁא וְסִיפָא – האופן השני והרביעי עוסקים בְּדִיאָבָא עֲדִים,
60 ולכן אינה נאמנת להתיר את עצמה, וּמְצִיעָתָא – באופן השלישי
61 מדובר דְלִיבָא עֲדִים, ולכן אינה נאמנת לאסור את חברתה, וקשה,
62 שהרי מסיימת דברי התנא משמע שכל הברייתא מדברת באותו
63 אופן.

64 מתרצת הגמרא: אָמַר אֲבִי, אֵין – אכן כך יש לפרש את הברייתא,
65 רִישָׁא וְסִיפָא בְּדִיאָבָא עֲדִים, וּמְצִיעָתָא בְּדִיאָבָא עֲדִים.

66 רב פפא מבאר את הברייתא באופן אחר: רַב פָּפָא מְבַלֵּה –
67 כל הברייתא עוסקת בְּדִיאָבָא עֲדִים, וְבְכָל הַאֲוֹפְנִים מְדוּבֵר דִּיאָבָא
68 עַד אֲחֵד דְקָא אִפִּיך – שיש עד אחד המעיד נגד דברי אותה אשה.
69 וכך מתפרשים ארבעת האופנים שבברייתא: א. אָמְרָה אֲנִי טְמֵאָה
70 וְחֶבְרַתִּי טְהוֹרָה, וְאָמַר לָהּ עַד אֲחֵד הִיפַך דְבִרְיָה, אֶת מְהוּרָה וְחֶבְרַתָּהּ
71 טְמֵאָה, נאמנת בכל, לגבי עצמה נאמנת כיון דְאֵיחִי שְׁוִיתָא לְנִפְשָׁה
72 הַתִּיבָה דִּיאִסוּרָא – היא עשתה את עצמה כחתיכת איסור, שאדם
73 נאמן לאסור את עצמו, אפילו נגד דברי העד, ואילו חֶבְרַתָּהּ
74 מְשִׁתְרִיא אִפּוּמָא דִּידָה – חברתה מותרת על פי עדותה שהיא
75 טהורה, שהאמינו חכמים אף לעד פסול המעיד על שבזיה שהיא
76 טהורה, וכל מקום שהאמינו חכמים לעד אחד הרי הוא כשנים,
77 ואין העד האחד האומר שחברתה נטמאה נאמן נגד דבריה. ב.
78 אמרה אֲנִי טְהוֹרָה וְחֶבְרַתִּי טְמֵאָה, וְאָמַר לָהּ עַד אֲחֵד הִיפַך דְבִרְיָה,
79 אֶת טְמֵאָה וְחֶבְרַתָּהּ טְהוֹרָה, אינה נאמנת כלל, אֵיחִי – לגבי עצמה,
80 כְּיוֹן דִּיאִבָא עֲדִים שֶׁנֻּשְׁבוּ, לֹא כָּל כְּמִינָה – אין לה נאמנות להעיד
81 על עצמה שהיא טהורה. ואילו חֶבְרַתָּהּ מְשִׁתְרִיא אִפּוּמָא דִּיעַד –
82 מותרת על פי העד האומר שהיא טהורה, וכפי שהתבאר שהאמינו
83 חכמים לעד אחד המתיר ולא לעד האוסר. ג. אמרה אֲנִי וְחֶבְרַתִּי
84 טְמֵאָה, וְאָמַר לָהּ עַד אֲחֵד הִיפַך דְבִרְיָה, אֶת וְחֶבְרַתָּהּ טְהוֹרָה, נאמנת
85 לאסור את עצמה אך לא את חברתה, והטעם, אֵיחִי, שְׁוִיתָא
86 לְנִפְשָׁה הַתִּיבָה דִּיאִסוּרָא, ואדם נאמן לאסור את עצמו, אך חֶבְרַתָּהּ
87 מְשִׁתְרִיא אִפּוּמָא דִּיעַד – ניתרת על פי דברי העד שמעיד עליה
88 שהיא טהורה, ואין האשה נאמנת להכחישו ולאסורה.

89 לפני שתמשיך הגמרא בביאור האופן הרביעי, מקשה הגמרא: הָא
90 תוּ לָמָּה לִי – מה החידוש באופן השלישי יותר משהי האופנים
91 הקודמים, והרי תיניו רִישָׁא – החידושים שבאופן זה כבר נשנו
92 בתחילה, שהרי דין 'שיא לנפשה חתיכה דאיסורא' התבאר באופן
93 הראשון, והדין שעד אחד נאמן להתירה נגד דברי חברתה
94 התחדש באופן השני. מתרצת הגמרא: מָהוּ דְתִיבָא – היה אפשר
95 לומר, שבאופן זה שאומרת ששתיהן טמאות, האמת היא דְהֵי
96 תְרוּיְהוּ מְהוֹרֹת נִינְהוּ – ששתיהן טהורות, וְהֵאִי דְקָאֲמְרָה הֵכִי –
97 והטעם שאמרה ששתיהן טמאות הוא כיון שידעה שעל עצמה לא
98 תהא נאמנת מאחר שיש עדים שנשבתה, ולא רצתה להעיד
99 ולטורח רק את חברתה, אלא תְּמֹתוֹ נִפְשִׁי עִם פְּלִשְׁתִּים' (שופטים טו
100 ז) היא דְקָא עֲבָדָה – העדיפה לומר שגם היא טמאה וגם חברתה
101 טמאה, כדי ששתיהן תאסרנה, ולא תאסר היא לבדה, וסברה
102 שאם תאמר גם על עצמה שהיא טמאה יאמינו בית דין שאף
103 חברתה טמאה, ואם כן יש לנו להאמין לדברי העד האומר שאף
104 היא עצמה טהורה, קָא מְשַׁמְעֵ לָן שְׁכִינָן שאמרה על עצמה שהיא
105 אסורה. נאמנת אף נגד דברי העד, ורק חברתה טהורה, כדברי
106 העד.

107 מסיימת הגמרא את הביאור של רב פפא: ד. אמרה אֲנִי וְחֶבְרַתִּי
108 טְהוֹרָה, וְאָמַר לָהּ עַד אֲחֵד הִיפַך דְבִרְיָה, אֶת וְחֶבְרַתָּהּ טְמֵאָה, אֵיחִי
109 – לגבי עצמה אינה נאמנת, כְּיוֹן דִּיאִבָא עֲדִים שֶׁנֻּשְׁבוּ, לֹא כָּל
110 כְּמִינָה – אין לה נאמנות לטורח את עצמה. אבל חֶבְרַתָּהּ, מְשִׁתְרִיא
111 אִפּוּמָא דִּידָה – ניתרת על ידי עדותה, ואף שעד אחד מכחישה.
112 מקשה הגמרא גם על אופן זה: הָא תוּ לָמָּה לִי – מה החידוש באופן
113 הרביעי, והרי מה שאינה נאמנת להתיר את עצמה ללא פה
114 שאסר' הוא דין פשוט, ומה שהיא נאמנת לטורח את חברתה נגד
115 דברי העד, תיניו רִישָׁא דְרִישָׁא – זה כבר התחדש באופן הראשון
116 שבברייתא.

117 מתרצת הגמרא: יש חידוש נוסף באופן הרביעי, מָהוּ דְתִיבָא – היה
המשך בעמוד כב

56

?

57 שנינו במשנה: 'בזמן שהן מעידין זה את זה הרי אלו נאמנין רבי
58 יהודה אומר אין מעלין לכהונה על פי עד אחד'. הגמרא מביאה
59 ברייתא בענין זה: 'תנו רבנן, שני בני אדם הבאים לפנינו, ואחד מהם
60 אומר אני פהו והכרי בהו, נאמן על חברו להאכילו בתרומה, ואינו
61 נאמן להשיאו אשה מיוחסת, כיון שאנו חוששים שהוא ממזר או
62 פסול קהל אחר, האסור באשה כשירה, עד שיהו שלשה בני אדם
63 שבאו יחד ממדינת הים, ויהיו שנים מתוכם מעידין על זה, ושנים
64 מעידין על זה, ושנים מעידים על השלישי, ונמצא שיש על כל אחד
65 מהם שני עדים שהוא כהן. רבי יהודה חולק על הרין הראשון
66 ואומר, כשיש רק עד אחד על כל אחד, לא רק שאינו נאמן
67 להשיאו אשה, וכדברי תנא קמא, אלא אף אינו נאמן להאכילו
68 בתרומה, עד שיהו שלשה שיבאו יחד, שנים מעידין על זה, ושנים
69 מעידין על זה, וכן שנים מעידים על השלישי.

70 הגמרא מבררת מה הם סברותיהם של רבנן ורבי יהודה. תמחה
71 הגמרא: 'למירא – האם ניתן לפרש את מחלוקתם, דרבי יהודה
72 האומר שאין עד אחד נאמן להאכילו בתרומה, הייש לגומלין –
73 חושש שמא הסכימו השנים ביניהם שכל אחד יעיד על חברו
74 שהוא כהן, ובתמורה לכך יעיד חברו עליו שהוא כהן, ולכן אינו
75 מאמינם. ורבנן המאמינים לעד אחד לגבי תרומה לא הייש
76 לגומלין. והא איפכא שמעינן להו – והרי במשנה אחרת מצאנו
77 שסברותיהם הפוכות, דהתנן במשנה (דמאי פ"ד מ"ז), התקורן – סוחרי
78 תבואה שמוליכים תבואה על חמוריהם שנקבצו לעיר למכור את
79 סחורתם, והם עמי הארץ שפירותיהם פירות דמאי, שגזרו חכמים
80 עליהם איסור כיון שחששו שאינם מעשרים, ואמר אהרן מהו,
81 התבואה שלי חדש הוא, ועדיין לא התייבש כל צרכו, ואילו של
82 הקרי הוא ישן, שהוא טוב מהחדש. וכן הוסיף ואמר, שלי אינו
83 מתוקן – לא הופרשו ממנו מעשרות, ואילו של חברי מתוקן, אינו
84 נאמן להתיר את פירותיו של חברו, אלא הם בחזקת דמאי, ואף
85 שחבירו מעיד עליהם שהם מעושרים, יש לחשוש שהם הסכימו
86 ביניהם שבמקום זה הוא ישבח את תבואתו של חברו, ובמקום
87 אחר חבירו ישבח את תבואתו, ולכן אינו נאמן. רבי יהודה חולק
88 ואומר, נאמן הוא להתיר את פירותיו של חברו. ומוכח מכאן
89 שרבי יהודה אינו חושש לגומלין, וחכמים חוששים לכך, ולא
90 כמשמעות הברייתא שהובאה לעיל לגבי כהונה, שרבי יהודה
91 הוא שחושש לגומלין, ולכן אמר שאין עד אחד נאמן להעלות
92 לכהונה, וחכמים הם שאינם חוששים לגומלין.

93 מתרצת הגמרא: אמר רב אדא בר אבהו, אמר רב, מוחלת השיטה
94 – באחד המקומות טעה התנא והחליף את שיטתו, ואין סתירה בין
95 המשנה לברייתא.

96 הגמרא מביאה תירוץ נוסף: אפי' אמר, לעולם לא תיפוך – אין
97 צורך לשנות את הגירסא, אלא בכל מקום רבי יהודה הוא שחושש
98 לגומלין ורבנן אינם חוששים לכך, וכמבואר בברייתא לגבי כהונה,
99 ואין זו קושיא על האמור במשנה, כיון שבדמאי הקילו, מפני שרוב
100 עמי הארץ מעשרין הו, ולכן אף שברוך כלל רבי יהודה חושש
101 לגומלין, לגבי דמאי הוא מיקל ואינו חושש לכך, אלא מאמין
102 לאותו אדם שמעיד על תבואת חברו שהיא מעושרת.

103 רבא משלים את תירוצו של אביי: אמר רבא, וכי רק מדברי יהודה
104 אדרבי יהודה קשיא, ומדברין אדרבנן לא קשיא, והרי גם דברי רבנן
105 סותרים זה את זה, שבברייתא של כהונה אינם חוששים לגומלין,
106 ואילו לגבי דמאי הם חוששים לכך. אלא הוסיף רבא, דרבי יהודה
107 אדרבי יהודה לא קשיא, בדשנין – כמו שתירץ אביי שבדמאי
108 הקילו. ודרבנן אדרבנן גם כן לא קשיא, והיינו כיון שהמשנה עוסקת
109 בדמאי רבי קמא בר עוקבא במקום אחר, שמדובר באופן שפלי
110 אויבנותו של מוכר התבואה קבדו,

1 איפכא לא – שמא נאמר שאינו נאמן בזה, ואנו חוששים שמתחילה
2 התכוין להודות בפני חברו שהקרקע של אביי, ותוך כדי דבריו
3 חזר בו לומר שקנאה ממנו, כדי שלא יפסידנה, ולכן הוצרכה
4 המשנה להשמיע שגם באופן כזה הוא נאמן.

5 ממשיכה הגמרא לבאר מדוע יש צורך במשנה השלישית, שאשה
6 נאמנת לומר אשת איש היית וגרושה אני: ואי אשמעינן הני תרתי
7 – ואם יהיה התנא משמיע רק את שני הדינים הראשונים, שאדם
8 נאמן לומר 'שדה זו של אביך היתה ולקחתי ממנו', וכן שעדים
9 נאמנים לומר 'כתב ידיו הוא זה אבל אנוסים היינו', היינו סוברים
10 שנאמנות זו היא דוקא באופנים אלו, משום דקמונא – כיון שהם
11 דיני ממונות, שסומכים על נאמנות זו, אבל באשת איש, דאיפירא
12 – שהגידון הוא לגבי איסור אשת איש, איפכא לא – שמא נאמר
13 שאינה נאמנת לומר שהתגרשה, וחידישה המשנה שאף בזה
14 מאמינים לדבריה.

15 ממשיכה הגמרא ומבררת: והדין הרביעי שמנה התנא, נשפיתי
16 ופיהוהו אני, שנאמנת מדין פה שטר, למה לי – מה התחדש בו.
17 מבארת הגמרא: באמת בחלק זה של המשנה אין חידוש, אך שנוא
18 התנא משום דקא בעי למיתני – שרצה לשנות בסיפא דין זה, ואם
19 משנשאת על פי דבריה באו עדים, הרי זו לא תצא, והתחדש בזה
20 שאף שעתה אין לה פה שאסר, נשאת בהיתרה.

21 הגמרא מבררת את החידוש שבדין זה שבסיפא. מקשה הגמרא:
22 הרי נחלקו אמוראים לעיל (בב), האם האמור בסיפא שאם נישאת
23 לא תצא אמור רק לגבי האומרת נשפיתי וטהורה אני, או אף לגבי
24 האומרת אשת איש הייתי והתגרשתי. ואם כן הניחא למאן דמתני
25 לה איפכא – החידוש מובן לדברי האומר שרק באופן השני
26 שהוזכר במשנה, שאמרה נשפיתי וטהורה אני אם נישאת לא
27 תצא, ולכן הוצרכה המשנה להשמיע תחילה את עיקר הדין שאם
28 יש לה פה שאסר נאמנת, ואם באו עדים אינה נאמנת, ומכל מקום
29 אם נישאת ואחר כך באו עדים, לא תצא. אלא למאן דמתני לה
30 ארישא – לדעת האומר שגם ברישא, באומרת אשת איש הייתי
31 והתגרשתי, אם נישאת ואחר כך באו עדים לא תצא. מאי איפכא
32 למימר – מדוע הוצרכה המשנה להביא את הדין של נשפיתי
33 וטהורה אני, והרי אין בכך כל חידוש, ופשוט שאם לגבי איסור
34 אשת איש אמרו שאם נישאת לא תצא, ודאי שלגבי איסור שבויה
35 יאמר כן.

36 משיבה הגמרא: אכן לפי דעה זו אין חידוש בדין זה של נשפיתי
37 וטהורה אני, והטעם ששנה זאת התנא הוא משום דקא בעי למיתני
38 במשנה שלאחריה את הדין של שפתי נשים שנשפבו, שאם הן
39 מעידות זו על זו הן נאמנות, ולכן פתח תחילה בדין השבויה עצמה
40 שאומרת שהיא טהורה.

41 ממשיכה הגמרא ושואלת: וישתי נשים שנשפבו למה לי – מה
42 החידוש בכך שכל אחת נאמנת להעיד על חברתה, והרי דין זה
43 מבואר במשנה להלן (בב) שאפילו עבד או שפחה נאמנים להעיד
44 על השבויה שהיא טהורה. מבארת הגמרא: מהו דתימא ניהוש
45 לגומלין – היה אפשר לומר, שאמנם סתם אשה המעידה על
46 חברתה שהיא טהורה נאמנת, אך כאן ששתיהן מעידות, כל אחת
47 על חברתה, יש לחשוש שהן הסכימו ביניהן על כך שכל אחת
48 תעיד על חברתה, ובתמורה חברתה תעיד עליה, ואין עדויותיהן
49 אמת, קמשמע לן שאין חוששים לכך, אלא שתיהן נאמנות.

50 מוסיפה הגמרא לבאר: והדין החמישי ששנה התנא במשנתנו וכן
51 שני אנשים שכל אחד מעיד על עצמו שהוא כהן שאינו נאמן, למה
52 לי, והרי הדבר פשוט שאין אדם נאמן על עצמו שהוא כהן.
53 מבארת הגמרא: משום דקא בעי למיתני פלוגתא דרבי יהודה ורבנן
54 – כיון שרצה התנא להביא בסיפא את מחלוקת רבי יהודה
55 וחכמים, לגבי אופן שכל אחד מעיד על חברו.

1 **בשכלי** אומנותו בידו – פירש רבינו חננאל: זה שאומר עליו שהוא כהן – יש בידו כלים
2 שמשמשות בידו כן כטוהרה. כגון כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה שאין מקבלין
3 טומאה, שכל הרוואה כלים הללו בידו מתרחק ממנו מלטמאותו, ודומה שהוא כהן, ולכן
4 האמינותו חכמים.

5 **ואיבעית** אימא רבי יהודה ורבנן במעלין
6 מתרומה ליוחסין קמפילגו – ולא
7 אתא לשנויי אלא קשיא דרבי יהודה אדרבי
8 יהודה, אבל הרבנן אדרבנן לעולם צריך לתרץ
9 בשכלי אומנותו בידו, קשיא הרב שמואל
10 מווארדין: ומעיקר דין, היכי בעי למימר דטעמא
11 דרבי יהודה משום גומלין? והא בלא גומלים על
12 כרחק סבר רבי יהודה בשליה פיקון (כתובות
13 ב"ב) דמעלין מתרומה ליוחסין? ותירץ רבינו
14 יצחק: דמעיקרא סלקא דעתך דאי לא טעמא
15 משום גומלים – לא היינו מנסידים את הכהן מן
16 התרומה כדי לומר מעלין בידו, דמן הדין ראיא
17 לחלוק על פי חבירו. ואדרבה, קדם היינו אומרים
18 אין מעלין, אף על גב דגבי עבד אמר לקמן לרבי
19 יהודה דאין חולקין לו תרומה משום דמעלין –
20 התם אין כל כך חששא בחפסד של עבד זה אם
21 אין חולקין לו תרומה בלא רבו. ואם תאמר: ובאיזו
22 סברא פליגי? למירו תרייהו דמעלין, ונצטרך שני
23 עדים בתרומה, או לימרו תרויהו ולא מעלין –
24 ולא יצטרך אלא עד אחד בתרומה ויש לומר
25 דבהא פליגי: דמר סבר דחיישנן שמא יעלו
26 מתרומה ליוחסין לפיכך הצריכו שני עדים, ומר
27 סבר דלא חיישנן.
28 **אמנה** שבשטר קמסדי – ואם תאמר: ואי
29 לא אבולא מילתא קמסדי, אם כן
30 עדים חתמי אף על גב דלא ידעו אי כהן הוא אי
31 לא, ואם כן הא דתנן ב"גט פשוט" (בבא בתרא
32 ק"ב א): שני יוסף כן שמעון הדין בעיר אחת, אם
33 היו משולשין – יכתבו כהן, ומה מועיל? כיון
34 שעדים חותמין אף על פי שאין מביינים בו אם הוא
35 כהן, והרי הוא יכול להערים ולכתוב שטר אחר
36 בשם חבירו כהן, ויוציא ממון מחבירו כהן? ויש
37 לומר: דהיכא דהוחזקו שני יוסף כן שמעון – ודאי
38 אבולא מילתא קמסדי, כי אז הן צריכין לידע
39 אם כן כהן הוא, והתם ודאי מעלין משטרות
40 ליוחסין, והבא מביעא לן היכא דלא הוחזקו.
41 **חד** אמר מעלין – ואם תאמר: ואמאי לא חשיב
42 ליה בהדי הך דתנן ב"עשרה יוחסין" (קדושין
43 ע"א): אין בודקין מן המזבח ולמעלה, ולא מדוכן
44 ב"ז? ליה: דהך דשטרות מלתא דפשיטא
45 היא, דכיון דאבולא מלתא קמסדי – אם כן הוי
46 עדות גמור, ולכן לא קא חשיב עדים. ואם תאמר:
47 ואמאי לא חשיב תרומה ונשיאות כפים למאן
48 דאמר מעלין? ואומר רבינו חם: דתרומה בכלל
49 מזבח, ונשיאות כפים בכלל דוכן. אף על גב
50 דההוא דוכן היינו שרי, כדמשמע התם בגמרא,
51 מאן דאמר מעלין – היה מוקף לה נמי בדוכן
52 כהנים שבגבולים. ומידה, קשה: אמאי לא חשיב
53 ספר תורה שקרא בחוקת בידו כדלקמן? ויש לומר:
54 דאיכא למימר דהנא ושהיי כולה, ובספר הישר
55 פירש רבינו חם: דלאו בעבודת מזבח ממש איירי,
56 אלא כגון הפשת וניתוח, דברים הכשרים בורים,
57 דלא היו מנדיחן לעשות אותם אלא למיחסין מן
58 המשאין לכהונה, אבל מילי דכהונה כגון תרומה
59 ונשיאות כפים וספר תורה – לא איצטרך למתני.

60 **שאני** הכא דריע חוקיהו – פירש בקונטרס: שחבל רואים שאר כהנים אוכלין שאר קדשי מזבח, ואלו אין אוכלין, וקשה קצת: דמכל מקום תיקשי למאן דאמר מעלין, אמאי לא אסקניהו
61 לקדשי מזבח וליוחסין? וראה לרבינו חם: דריע חוקיהו – היינו שהיו מייחסים אותם אחר בני ברזיל, שהיו ישראל. ועוד שלא מצאו כתבם, והיכא דאיתרע חוקה – אין מעלין לכלילי עלמא.
62 אבל קשה: דפריך מעיקרא אתי לטסקניהו, הוה ליה למיפריך אמאי נגאלו כלל מן הכהונה? ויש לומר: דשפיר הוה ידע דריע חוקיהו, ומשום הכי לא אסקניהו, אלא דהוה סלקא דעתך דאף
63 על גב דריע חוקיהו – איכא למיחש דלמא אתי לטסקניהו לבסוף, שלא ידעו שלא מצאו כתבם.

1 **בשכלי** אומנותו בידו – חמר המביא תבואה למכור, היה נושא בידו כלי היכר של
2 מכירה, כגון מחק שמוחקק בה המורה. והמביאה לצניעו אינו נושא בידו כלי אומנות
3 מכר. והבא כגון שכלי אומנותו בידו של זה המזלזל את שלו, דאנן סהדי שלמוכרה
4 הביאה. הלכך אין זה אלא גומל, וזה יעיד עליו בכרך שלפניהם. הקדר – שהוא חבר.
5 הפנימיות מהורות – כולה מתרצא ואולא
6 לקמיה. בשכלי אומנותו בידו – להיכר שהוא
7 נושא למוכרו. כמשמשת בהן – לדבוק ולקח.
8 ומשום חיפופי רשות הרבים – שנותנים בני
9 אדם אבנים גדולות או יתרות לצדיד רשות
10 הרבים, להרחיק העגלות מלהזיק את הכתלים,
11 ומתוך שהן דוחקות את רשות הרבים וזה הניח
12 קדירותיו אלעם – דחק גם הוא את הדרך.
13 והעברין שם מתחככין בהן, ובגדיהן עוברין על
14 פני אוירן. ובגדי עם הארץ טמאים הם,
15 ומטמאים את החיצוניות. כמעלין מתרומה
16 ליוחסין – רבי יהודה סבר: הריאה שמאכלין
17 תרומה לאדם בחוקת כהן – מעיד עליו בכל
18 מקום שהוא כהן, ומעלין אותו ליוחסין. הלכך,
19 אם תאכליהו תרומה – הרי אתה מביא
20 להשיאו אשה. וטעמיה לאו משום גומלין הוא.
21 ורבנן סברי: אין מעלין מתרומה ליוחסין. דאיסור
22 מיתה – אם אז הוא – לא היה אכיל תרומה,
23 שהוא עון מיתה. דאיסור עשה – לא הוה חבירה
24 (במבד"ר ו) – אתם ולא זרים, ולאו הבא מכלל
25 עשה – עשה. גדולה חוקה – שאין בית דין
26 יכולין להוציא דבר מחוקתו. בקשו כתבם
27 המתחשים – שיהו כהנים כשרים, לפי
28 שהתחתנו כהנים בגולה בגוי הארץ וילדו להם
29 בנים, כדכתיב בספר עזרא, והם הללים –
30 הוצרכו הנולדים בגולה להתייחס. כשעלו מן
31 הגולה לשרת בבנין שני. ויגאלו – נפסלו,
32 מלשון "לחם מגואל" (מלאכי א). והרשתא –
33 הוא נחמיה בן חכליה, וכן כתוב בספר עזרא
34 (נחמיה ח): עד עמוד כהן לאורים וגו' – כאדם
35 שאומר לחבירו "עד שיבא המשיח". דאורים
36 ותומים לא הוו במקדש שני, שנחסרו תמשה
37 דברים, כדאמרינן בסדר יומא (כ"א.ב). בקדשי
38 הקדשים – דוקא מקדשי המקדש פסלינהו,
39 אבל תרומה שהיו רגילין בה בגולה – לא אסר
40 עליהו, משום דהוחזקו בה. קדשי הגבול –
41 תרומה, שהיו נוהגת בגבולין, חרץ למקדש
42 לירושלים. אף כאן בקדשי הגבול – ומדאמר
43 רבי יוסי גדולה חוקה – שמע מינה נשיאות
44 כפים נמלי לא אסר עליהו, שהרי הוחזקו בה
45 בגבולין. ואי סלקא דעתך כו' אתו לאסקניהו –
46 ומה הועילו בתקנתם. שאני הכא – דליכא
47 למיחש דליטסקניהו, דהא ידע חוקיהו, שהרי
48 הכל רואין שאר כהנים אוכלין קדשי המקדש,
49 והם אינן אוכלין – יש כאן היכר גדול שיש בהן
50 צד פסול. אבל שאר בני אדם, כגון בומן הזה –
51 לעולם מעלין מנשיאות כפים ליוחסין. ודאי לא
52 תימא הכי – דעל דא סמיך, שיש בהן היכר
53 תרומה נמי תקשי, למאן דאמר מעלין מתרומה
54 ליוחסין.

5 **הכא נמי** - בשכלי אומנותו בידו. והיכא אתמר דרבי
6 **הכא בר עוקבא** - אהא, דתנן: הקדר שהניח קדירותיו
7 **וירד לשתות כיום מן היאור** - הפנימיות מהורות
8 **והחיצונות ממואות. והתניא: אלו ואלו ממואות! אמר**
9 **רבי הלא בר עוקבא: בשכלי אומנותו בידו, מפני שיד**
10 **הכל ממשמשת בהן. והתניא: אלו ואלו מהורות!**
11 **אמר רבי הלא בר עוקבא: בשאין כלי אומנותו**
12 **בידו. ואלא הא דתנן: הפנימיות - מהורות והחיצונות**
13 **ממואות. היכי משפחת לה? דסמיכא לרשות**
14 **הרבים, ומשום חיפופי רשות הרבים. ואיבעית אימא:**
15 **רבי יהודה ורבנן כמעלין מתרומה ליוחסין קמפילגו.**
16 **איבעיא להו: מהו להעלות משטרות ליוחסין? היכי**
17 **דמי? אילימא דכתיב ביה "אני פלוני כהן חתמתי**
18 **עד" - מאן קא מסהדי עילויה? לא צריכא, דכתיב**
19 **ביה "אני פלוני כהן ליותי מנה מפלוני" וחתמימו**
20 **סהדי, מאי? אמנה שבשטר קא מסהדי או דלמא**
21 **אפולא מילתא קא מסהדי? רב הונא ורב הסדא;**
22 **חד אמר: מעלין, וחד אמר: אין מעלין. איבעיא להו:**
23 **מהו להעלות מנשיאות כפים ליוחסין? תיבעי למאן**
24 **דאמר מעלין מתרומה ליוחסין, ותיבעי למאן דאמר**
25 **אין מעלין; תיבעי למאן דאמר מעלין: הני מילי -**
26 **תרומה, דעון מיתה היא. אבל נשיאות כפים, דאיסור**
27 **עשה - לא, או דלמא לא שניא? תיבעי למאן דאמר**
28 **אין מעלין: הני מילי - תרומה דמיתאכלא בצנעא,**
29 **אבל נשיאות כפים דבפרהסיא, אי לאו כהן הוא**
30 **פוליי האי לא מחציף איגוש נפשיה, או דלמא**
31 **לא שניא? רב הסדא ורבי אבינא: חד אמר: מעלין,**
32 **וחד אמר: אין מעלין. אמר ליה רב נחמן בר יצחק**
33 **לרבא: מהו להעלות מנשיאות כפים ליוחסין? אמר**
34 **ליה: פלוגתא דרב הסדא ורבי אבינא. הלכתא מאי?**
35 **אמר ליה: אנא מתניתא ודענא; דתניא, רבי יוסי**
36 **אומר: גדולה חוקה, שאמור: "וכמני הפהנים בני**
37 **כהנה בני הקיץ בני ברזיל אשר לקח מננות פרזילי**
38 **הגלעדי אשה ויקרא על שמם. אלה בקשו כתבם**
39 **המתחשים ולא נמצאו ויגאלו מן הפהונה. ויאמר**
40 **התרתא להם אשר לא יאכלו מקדש הקדשים עד**
41 **עמוד כהן לאורים ותומים". אמר להם: הרי אתם**
42 **בחוקתכם, במה היתם אוכלים בגולה - בקדשי**
43 **הגבול אף כאן - בקדשי הגבול. ואי סלקא דעתך**
44 **מעלין מנשיאות כפים ליוחסין, הני, כיון דפרסי ידיוהו**
45 **מתרומה ליוחסין, כיון דאכלי בתרומה - אתי לאסקניהו!**
46 **אלא לאו - משום דריע חוקיהו.**
47 **ואלא**

1 **ואלא**
2 **ואלא**
3 **ואלא**
4 **ואלא**
5 **ואלא**
6 **ואלא**
7 **ואלא**
8 **ואלא**
9 **ואלא**
10 **ואלא**
11 **ואלא**
12 **ואלא**
13 **ואלא**
14 **ואלא**
15 **ואלא**
16 **ואלא**
17 **ואלא**
18 **ואלא**
19 **ואלא**
20 **ואלא**
21 **ואלא**
22 **ואלא**
23 **ואלא**
24 **ואלא**
25 **ואלא**
26 **ואלא**
27 **ואלא**
28 **ואלא**
29 **ואלא**
30 **ואלא**
31 **ואלא**
32 **ואלא**
33 **ואלא**
34 **ואלא**
35 **ואלא**
36 **ואלא**
37 **ואלא**
38 **ואלא**
39 **ואלא**
40 **ואלא**
41 **ואלא**
42 **ואלא**
43 **ואלא**
44 **ואלא**
45 **ואלא**
46 **ואלא**
47 **ואלא**
48 **ואלא**
49 **ואלא**
50 **ואלא**
51 **ואלא**
52 **ואלא**
53 **ואלא**
54 **ואלא**
55 **ואלא**
56 **ואלא**
57 **ואלא**
58 **ואלא**
59 **ואלא**
60 **ואלא**
61 **ואלא**
62 **ואלא**
63 **ואלא**

כתובות דף כד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קצנ

57 שם שהוא כהן, האם ניתן לסמוך על כך ולהשיאו אשה כשירה.
 58 מבררת הגמרא: היכי דמי – באיזה אופן שייך ספק זה, אילמא
 59 דקתיב ביה – אם כתוב בשטר 'אני פלוני בתי תתמי ער, ודאי
 60 שאין לסמוך על כך, מאן קא מסהיד עלויה – שהרי אין מי שמעיד
 61 על דבריו, אלא הוא כתב כן על עצמו. מבארת הגמרא: לא צריכא
 62 – לא הוצרכנו להסתפק אלא באופן דקתיב ביה 'אני פלוני בתי
 63 לויית מנה מפלוני, ונתתו סהדי – והעדים התומים על נוסח זה.
 64 וכך הן צדדי הספק: מאי, האם העדים החתומים על השטר אמנה
 65 שפשימא קא מסהדי – מעידים רק על עיקר החיוב כתוב בשטר,
 66 ולא על שאר הפרטים הכתובים בו, ואין ראייה מהשטר שידוע
 67 להם שאכן הלזה כהן, שאין זה נוגע לעיקר חיובו, וממילא אין
 68 להעלותו ליוחסין על פי השטר. או דלמא, אפולח מילתא קא
 69 מסהדי – העדים מעידים על כל הכתוב בשטר, ונמצא שעדותם
 70 היא אף על כך שהוא כהן, וניתן להעלותו ליוחסין.
 71 הגמרא מביאה מחלוקת בענין זה: נחלקו בדין זה רב הונא ורב
 72 חסדא, חד אמר, מעלין משטרות ליוחסין. וחד אמר, אין מעלין.

***

73 הגמרא מביאה ספק נוסף: איבעיא להו, מהו להעלות מנשיאות
 74 בפנים ליוחסין – האם אדם הנושא כפיו לברכת כהנים זו ראייה
 75 שהוא כהן, ומניחים לו לישא אשה כשירה בלי לבדוק אחריו, או
 76 לא. ומבארת הגמרא בדעת מי יש להסתפק: תיבעי – ספק זה הוא
 77 למאן דאמר המובא לעיל, שמעלין מתריסה ליוחסין, שמא
 78 מנשיאות כפים אין מעלים. ותיבעי למאן דאמר אין מעלין מתרומה
 79 ליוחסין, שמא מנשיאות כפים מעלין ליוחסין.
 80 מבארת הגמרא את צדדי הספק: תיבעי למאן דאמר מעלין מתרומה
 81 ליוחסין, משום שיש לומר דהני מילי תרויבה – רק מתרומה מעלים
 82 ליוחסין, משום דעון מיתה היא, שהרי זו האוכל תרומה חייב מיתה
 83 בידי שמים, ומסתבר שאם לא היה יודע בעצמו שהוא כהן לא היה
 84 עובר עבירה חמורה כזו, וניתן לסמוך על ראייה זו ולהעלותו
 85 ליוחסין, אבל נשיאות כפים, דאף אם אינו כהן אינו עובר אלא
 86 באיסור עשה, לא – אין זו ראייה גמורה שהוא כהן, ואין להעלותו
 87 ליוחסין על סמך ראייה זו. או דלמא, לא שגא – אין חילוק בין
 88 חומרת האיסורים, אלא כיון שעשה דבר שיש בו איסור לורים, זו
 89 ראייה שהוא כהן, ומעלים אותו ליוחסין. ותיבעי למאן דאמר אין
 90 מעלין מתרומה ליוחסין, שיתכן לומר דהני מילי תרויבה – רק
 91 מתרומה אין מעלים ליוחסין, משום דמיתאבלא בצניעה – שיכול
 92 אדם לאוכלה בסתר, ויתכן שאכלה אף שאינו כהן, אבל נשיאות
 93 כפים, דנעשית בפריסתא, אי לאו דבהן הוא, פולי האי לא מחציה
 94 אינש נפשיה – לא היה מעז לישא כפיו לולי שהיה כהן, מחשש
 95 שאחד הנמצאים שם יכיר שהוא כהן, וכיון שהעז לישא כפיו הרי
 96 זו ראייה שהוא כהן, ומעלים אותו ליוחסין. או דלמא, לא שגא –
 97 אין חילוק בין הדברים, ובשניהם אין זו ראייה גמורה ואין מעלים
 98 אותו ליוחסין.

99 הגמרא מביאה מחלוקת בענין זה: נחלקו בדין זה רב חסדא ורבי
 100 אביןא, חד אמר, מעלין מנשיאות כפים ליוחסין. וחד אמר אין
 101 מעלין.
 102 הגמרא מבררת את ההלכה בענין זה: אמר ליה רב נחמן בר יצחק
 103 לרבא, מהו להעלות מנשיאות כפים ליוחסין. אמר ליה רבא, פלוניתא
 104 דרב חסדא ורבי אביןא, וכמבואר לעיל. שאלו רב נחמן בר יצחק:
 105 הלכתא מאי – מה היא ההלכה במחלוקת זו. אמר ליה רבא, אגא
 106 מתניתא דא – ידע אני ברייתא. ומתוכה יתבאר כמי ההלכה,
 107 דתניתא, רבי יוסי אומר, גדולה היא חוקה – שאדם מוחזק לאיסור
 108 או להיתר, שאין בית דין יכולים להוציא דבר מחזקתו כל זמן שאין
 109 עדים המעידים בהיפך, שגאמר לגבי עליית בני ישראל עם עזרא
 110 הסופר מגלות בבל, שהוציאו כולם את כתבי היוחסין שלהם,
 111 להראות שהם מבני ישראל הכשרים, לפי שהיו רבים מבני ישראל
 112 שנשא לגויים בגולה, ובניהם פסולים מלשרת בבית המקדש (עזרא
 113 ב' 10-11) 'ומבני הפהנים, בני חפיה, בני חקין, בני ברזל והמכונים
 114 כן מפנין אשר לקח אביהם) מנגות ברזל תלעדי אשה, ויקרא על

1 הקא נמי – אף כאן מדובר באופן שפלי אומנותו של החמר פידו
 2 בשעה שהוא משבח את של חיבורו, וכיון שמוכח שכונתו למכור
 3 את סחורתו יש סברא לחשוש לגומלין, וסוברים חכמים שאינו
 4 נאמן, אבל בברייתא שמעידים זה על זה שהוא כהן, אין לחשוש
 5 לגומלין, ונאמנים.

***

6 הגמרא מבארת היכן נאמרה עיקר סברא זו של 'כלי אומנותו
 7 בידו'. מבררת הגמרא: והיא אמתר – ולענין מה אמרו דבריו
 8 דרבי חמא בר עוקבא. מבארת הגמרא: אהא דתנן (טהרות פ"ז מ"א)
 9 בדיני טומאה וטהרה, חפך – אומן העושה קדירות חרט למכירה,
 10 והוא 'חבר' שכליו בחזקת טהורים, שהניח את קדירותיו בשוק וירד
 11 לזמן מועט לשפות (מים מן הניאור), ובאותו זמן לא השיגה עליהם
 12 שלא יטמאו, הדין הוא שהקדירות הפנימיות שהיו בצד המוכר,
 13 שאין הרבים עוברים שם, נשארות מהורות, ואילו הקדירות
 14 החיצונות שמוכחות בצד של מהלך הרבים, בחזקת טמאות, מחשש
 15 שנגע בהם טמא. והקשו, התניא בברייתא, אלו ואלו – הפנימיות
 16 והחיצונות טמאות. ועל קושיא זו אמר רבי חמא בר עוקבא, מה
 17 ששנו בברייתא שהכל טמא, היינו באופן שפלי אומנותו של הקדר
 18 כידו, שכלים אלו הם סימן שקדירותיו עומדות למכירה, ולכן כולן
 19 טמאות, מפני שיד הכל ממשמששת בהן לבודקם, ויש לחוש שמא
 20 נגע טמא גם בקדירות הפנימיות. ועוד הקשו: והתניא בברייתא
 21 אחרת אלו ואלו מהורות, ואף על זה אמר רבי חמא בר עוקבא,
 22 ברייתא זו עוסקת בשאין פלי אומנותו כידו, שאין בני אדם סוברים
 23 שהקדירות עומדות למכירה, ולא נגעו אף בחיצוניות.

24 תמדה הגמרא: הרי לפי תירוץ זה נמצא שאם כשכלי אומנותו
 25 בידו הכל טמא, ואם אין כלי אומנותו בידו הכל טהור, ואלא הא
 26 דתנן במשנה שהפנימיות מהורות והחיצונות טמאות, היכי משפחת
 27 לה – באיזה אופן מדובר. מתרצת הגמרא: במשנה מדובר כשאין
 28 כלי המכירה בידו, אך מדובר דפמיא – שסמוכות הקדירות
 29 לרשות הרבים, והחיצוניות טמאות משום חיפופי רשות הרבים –
 30 אבנים גדולות ויתדות שדרך בני אדם לנעוץ בצידי רשות הרבים,
 31 כדי שהעגלות העוברות שם לא יזיקו את הכתלים, ואדם זה
 32 שהניח קדירותיו במקום זה הוסיף דוחק ברשות הרבים, והעוברים
 33 שם מתחככים בהם ובגדיהם נכנסים באויר הכלים החיצוניים,
 34 וכיון שעוברים שם גם עמי הארץ, שבגדיהם טמאים, הקדירות
 35 החיצונות טמאות.

***

36 הגמרא חוזרת לנידון הקודם, ומביאה תירוץ נוסף בסתירה
 37 שבדברי רבי יהודה, שבברייתא שלגבי כהונה הוא חושש
 38 לגומלין, ובמשנה שלגבי מכירת פירות דמאי אינו חושש לגומלין:
 39 ואיבעית אמיא, רבי יהודה ורבנן שבברייתא, מעלין מתריסה
 40 ליוחסין קמיפליג – נחלקו האם אדם שרואים אותו אוכל בתרומה
 41 מעמידים אותו בחזקת כשרות אף לענין יוחסין, שמחזיקים אותו
 42 ככהן כשר ואפשר להשיאו אשה כשירה בלא בדיקה. רבי יהודה
 43 סובר שמעלין מתרומה ליוחסין, ולכן הוא אוסר להאכילו תרומה
 44 על פי עד אחד, מחשש שיראוהו אוכל תרומה, ויעלוהו ליוחסין
 45 להשיאו אשה כשירה ללא בדיקה, שלא כדין. וחכמים סוברים
 46 שאין מעלים מתרומה ליוחסין, וממילא אין חשש בכך שיאכל
 47 תרומה על פי עד אחד. ומכל מקום מיושבים דברי רבי יהודה,
 48 שעלולם אינו חושש לגומלין, כמבואר במשנה לגבי דמאי, וטעמו
 49 כן הוא מחשש שיכשירוהו ליוחסין.

***

50 אגב כך שהוזכר הנידון האם 'מעלין מתרומה ליוחסין', מביאה
 51 הגמרא נידונים נוספים לגבי דברים המוכיחים על כהונה, האם
 52 ניתן לסמוך עליהם. מסתפקת הגמרא: איבעיא להו, מהו להעלות
 53 משטרות ליוחסין, כלומר, אדם שהיה חתום על שטר, והיה כתוב

60 לְתְרוּמָה וְלֹא לַיּוֹחֲסִין, וְגַם שֶׁהַקְּשִׁית שֶׁהָרִי חָלָה עֲצָמָה הִיא
 61 תְּרוּמָה, כִּפְּכֵר הַתָּנָא שַׁחֲלָה בְּזַמְנָא הַזֶּה חַיְבוּבָה דְרַבְּנִין, וְתְרוּמָה אָף
 62 בּוֹמָן הַזֶּה חַיְבוּבָה דְאֻרְיִיתָא, וְהַתְּחַדָּשׁ בְּבִרְיִיתָא דְמִסְקִינָא – מֵעֵלַיִם
 63 אוֹתוֹ מְחַלָּה דְרַבְּנִין לְתְרוּמָה דְאֻרְיִיתָא, מִשּׁוּם שְׂבוּדָאֵי לֹא הָיוּ
 64 נוֹתְנִים לוֹ לֵאכּוֹל חָלָה אִם לֹא שִׂידְעוּ שְׂהוּא כְהֵן, מַחֲשַׁשׁ שִׁיבּוּאוֹ
 65 לַתָּת לוֹ תְּרוּמָה דְאֻרְיִיתָא. וְהַסּוֹבֵר שַׁחֲלָה בּוֹמָן הַזֶּה דְרַבְּנָן
 66 וְתְרוּמָה הִיא דְאֻרְיִיתָא, הוּא כִּדְאֻפִּיָּד לְהוּ רַב הוּנָא בְּרִיתָה דְרַב
 67 יְהוֹשֻׁעַ דְרַבְּנָן – כְּמוֹ שְׂאֻמֵר רַב הוּנָא בְּרִיהַ דְרַב יְהוֹשֻׁעַ דְרַבְּנָן הִיפֵּךְ
 68 דְבִרְיהֶם, וְכּוּמוּ שִׁיתְבָּאֵר בַּחֲמִישָׁךְ הַסּוֹבֵר אֶת הַיָּא. וְגַם
 69 הַגְּמָרָא מְנַסָּה לְהוֹכִיחַ מִבְּרִייתָא נֹסֶטָה שְׂמַעֲלִים מְנִשְׂיָאוֹת כִּפְּסִים
 70 לַיּוֹחֲסִין: תָּא שְׁמַע, תְּקָה לְכַהֲנָה הִיא, נְשִׂיאוֹת כִּפְּסִים וְחִילּוּק גְּרָנוֹת
 71 – אִם הִיא נוֹטֵל תְּרוּמָה מִן הַגְּרָנוֹת, בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁתְּרוּמָתָהּ
 72 דְאֻרְיִיתָא. וְאֵילּוּ פְּסוּרִיָּא וּבְכָל מְקוֹם שֶׁבַחוּץ לְאַרְצֵי שְׂאֵין תְּרוּמוֹתוֹ
 73 דְאֻרְיִיתָא, אֶךְ קְרוּב הוּא עַד כִּדִּי שְׁשָׁלוּחֵי רֹאשׁ חוֹדֶשׁ – שְׁלוּחֵי בֵית
 74 דִּין הַמּוֹדִיעִים עַל קִידוּשׁ הַחוּדָשׁ מְזַעֲרִין לֶשׁם, וְהֵינּוּ עַד מִהַלֵּךְ
 75 חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר יוֹם מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל, רַק נְשִׂיאוֹת כִּפְּסִים הִיא רְאִיָּה
 76 לְהַחְזִיק בְּכַהֲנָה, כִּיּוֹן שִׁישׁ מִבְּקוּמוֹת אֵל בֵּית דִּין קְבוּעַ לְקַבְּלַת
 77 עֲדוּת שְׁלוּחֵי רֹאשׁ חוֹדֶשׁ, וְהֵם בּוֹדְקִים שׂוֹר לֹא יִשָּׂא אֵת כְּפִיו, אֲכָל
 78 לֹא חִילּוּק גְּרָנוֹת, כִּיּוֹן שְׂאֵין שֵׁם תְּרוּמָה דְאֻרְיִיתָא. וּבְכָל אֶף שְׂאֵין
 79 שְׁלוּחֵי בֵית דִּין מְגִיעִים לֶשׁם, הָרִי הִיא כִּפְּסוּרִיָּא לְגַבֵּי זֶה שֶׁנְשִׂיאוֹת
 80 כִּפְּסִים מְחִזְקִיָּה לְכַהֲנָה, כִּיּוֹן שִׁישׁ שֵׁם בֵּית דִּין קְבוּעַ. רַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן
 81 גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, נְשִׂיאוֹת כִּפְּסִים רְאִיָּה אָף בְּאַלְפְּסָנְדְרָאֵי שְׁל מְצִירִים,
 82 בְּרַאשׁוֹנָה – לֵאחֲרַי חוֹרְבֵן בֵּית רֵאשׁוֹן קוּדָם שֶׁהִחְרִיבּוּהָ הַגּוֹיִים,
 83 שֶׁהִיתָה עֵיר גְּדוּלָּה וְהָיָה בָּהּ עַם רַב מִיִּשְׂרָאֵל (סוֹכָה נא), אֶף שְׂאֵין
 84 שְׁלוּחֵי רֹאשׁ חוֹדֶשׁ מְגִיעִים לֶשׁם, מִפְּנֵי שְׂבִית דִּין הָיוּ קְבוּעִין שָׂם.
 85 מְסִימָתָה הַגְּמָרָא אֵת רֵאִיָּתָה מִהַבְּרִייתָא: קְהֲנֵי מִיָּתָה בְּבִרְיִיתָא,
 86 שְׁנִשְׂיאוֹת כִּפְּסִים הִיא חֻזְקָה לְכַהֲנָה, וּמֵאֵי לָאו, לַיּוֹחֲסִין, וּמוֹכַח
 87 שְׂמַעֲלִים מְנִשְׂיאוֹת כִּפְּסִים לַיּוֹחֲסִין. דּוּחָה הַגְּמָרָא: לֹא, כּוֹנוֹת
 88 הַבְּרִייתָא שְׂהוּא מוּחֲזָק כַּכֵּהֵן לֵאכִילַת חֶלְהָ, וְלֹא לַיּוֹחֲסִין.
 89 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא עַל הַדְּחִיָּה: וְהָא נְשִׂיאוֹת כִּפְּסִים דִּימְיָא דְחִילּוּק גְּרָנוֹת
 90 קְהֲנֵי בְּבִרְיִיתָא, וְיֵשׁ לְדִיָּק, מִה חִילּוּק גְּרָנוֹת מְחִזְקִין לַיּוֹחֲסִין, שֶׁהָרִי
 91 לֹא יִתְכֵן שֶׁהַכּוֹנוֹה לְעֵנִין תְּרוּמָה, כִּיּוֹן שֶׁחִילּוּק גְּרָנוֹת עֲצָמוֹ הוּא
 92 אַכִילַת תְּרוּמָה, וְאִם כֵּן אָף נְשִׂיאוֹת כִּפְּסִים מְחִזְקִיָּה אוֹתוֹ לַיּוֹחֲסִין.
 93 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: לֹא – אֵין זוֹ רֵאִיָּה, אֲלֵא חִילּוּק גְּרָנוֹת נוֹשֵׁף מְחִזְקִין
 94 אוֹתוֹ רַק לְחֶלְהָ, וְיֵשׁ בּוֹה חִידוּשׁ, דְקִפְּכֵר הַתָּנָא שֶׁל בְּרִייתָא אֵין
 95 שְׁתְּרוּמָה בְּזַמְנָא הַזֶּה חַיְבוּבָה מִדְרַבְּנִין, וְחֶלְהָ גַם בּוֹמָן הַזֶּה חַיְבוּבָה
 96 דְאֻרְיִיתָא, וְהַחִידוּשׁ הוּא דְמִסְקִינָא מִתְרוּמָה דְרַבְּנִין לְחֶלְהָ דְאֻרְיִיתָא,
 97 וְכִדְאֻפִּיָּד הִיא רַב הוּנָא בְּרִיהַ דְרַב יְהוֹשֻׁעַ דְרַבְּנָן – וְכּוּמוּ שֶׁשֶׁמַע רַב
 98 הוּנָא בְּרִיהַ דְרַב יְהוֹשֻׁעַ מֵרַבְּנָן כְּשֶׁמֵּאָמַר. דְאֻמֵר רַב הוּנָא בְּרִיהַ דְרַב
 99 יְהוֹשֻׁעַ, אֲשַׁכְּחִתִּינְהוּ לְרַבְּנֵי בְּבִי רַב יְהוֹשֻׁעַ וְקָאָמְרֵי – כִּשְׂכַנְסִתִּי
 100 לְבֵית הַמִּדְרַשׁ, מִצָּאנִי לְחַכְמָיִם שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים וְאוּמְרִים, אֲפִילוּ
 101 לְמֵאֵן דְאֻמֵר תְּרוּמָה בְּזַמְנָא הַזֶּה דְרַבְּנֵי, מְכַל מְקוֹם חֶלְהָ אָף בּוֹמָן הַזֶּה
 102 דְאֻרְיִיתָא. וְהוֹכִיחוּ כֵן, שְׁחָרִי בְּאוֹתָם שְׁבַע שָׁנִים שְׁכַיְבְּשׁוּ יִשְׂרָאֵל אֵת
 103 הָאָרֶץ בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ, וּבְאוֹתָם שְׁבַע שָׁנִים שְׁחִילְקוּ אוֹתָהּ לֵאחֲרַי מְכֵן,
 104 נִתְחָיְבוּ חֶלְהָ, כִּיּוֹן שֶׁהִיא תְלוּיָה בְּכִנְסִיָּה לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, שְׂנֵאֻמֵר
 105 (בְּמִדְבַר טו יח) בְּבִאֲבָם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה וְהָיָה
 106 בְּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תְּרִימוּ חֶלְהָ, וְדָרְשׁוּ חַכְמָיִם מִכֵּן
 107 שֶׁלֹּא נֹאמַר 'כִּי תְבוּאוֹ' כְּמוֹ שֶׁבְּשָׂר הַמְּקוּמוֹת אֵלֹא 'בְּבוּאֲכֶם', שֵׁאֵף
 108 כִּשְׂתַּהֲיָה מִקְצַת בִּיאָה, וְהֵינּוּ קוּדָם שִׁיכְבָּר וְיַחְלָקוּ, יַתְחִיבוּ
 109 בְּחָלָה, חַיְבוּב זֶה שֶׁהִיא תְלוּיָה רַק בְּכִנְסִיתָם נִשְׂאָר לְעוֹלָם, אָף בּוֹמָן
 110 הַזֶּה שְׂאֵין יִשְׂרָאֵל עַד אֲדַמְתֶּם. וְלֹא נִתְחָיְבוּ בְּתְרוּמָה עַד שֶׁכְּבָשׁוּ
 111 וְחִילְקוּ אֵת הָאָרֶץ, שְׂנֵאֻמֵר (דְּבָרִים יד כב) 'עֲשֹׂר תִּעָשֶׂר אֵת כָּל תְּבוּבַת
 112 יִרְעָה הַיָּצֵא הַשָּׂדֶה שְׁנָה שְׁנָה, וְדָרְשׁוּ מִלְּשׁוֹן תְּבוּבַת יִרְעָה' שְׁחִיבוּ
 113 זֶה הוּא רַק כִּשְׂתַּתְּבוּאָה גְּדוּלָּה בְּשָׂדֶה הַמֵּיּוּחַדֵּת לָךְ וּמוֹכּוֹה 'תְּבוּבַת
 114 יִרְעָה', וְהֵינּוּ אַחַר שֶׁכְּבָשׁוּ וְחִילְקוּ וְכַל אֶחָד קִיבַל אֵת חֶלְקוֹ, וְלִכֵּן
 115 בּוֹמָן הַזֶּה שְׂאֵין אָרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּבוּשָׁה וּמוֹחֲלַקֵת בִּיד יִשְׂרָאֵל אֵין
 116 חַיְבוּב תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֻׂרוֹת מִן הַתְּרוּרָה.
 117 מִמְּשִׁיךְ רַב הוּנָא בְּרִיהַ דְרַבֵּי יְהוֹשֻׁעַ וְאוּמֵר: וְאִמְרִינָא לְהוּ אֵנָּה –
 118 וְאֻמְרִיתִי לְהֵם אֲנִי, אֲרָדְתָה, אֲפִילוּ לְמֵאֵן דְאֻמֵר תְּרוּמָה בְּזַמְנָא הַזֶּה

1 מקשה הגמרא: וְאֵלֹא – לפי דבריך עתה, שלא חשב נחמיה להתיר
 2 להם תרומה ונשיאות כפים כיון שניכר הדבר שיש בהם צד פסול
 3 בכך שאינם אוכלים קדשי מזבח, מאי 'גְּדוּלָּה תְּקָה' שאמרה
 4 הברייתא, והרי כיון שהחזוקו בכך עד עתה, ואין חשב שתיגרם
 5 מכך תקלה, פשוט שימשיכו לנהוג בדברים אלו. מתרצת הגמרא:
 6 כך היא כוונת הברייתא, הרי מְעִיקְרָא – בתחילה, בהיותם בגולה
 7 אָכּוּל רַק בְּתְרוּמָה דְרַבְּנֵי, שהרי מִן הַתּוּרָה אֵין תְּרוּמָה נוֹהַגת בחוץ
 8 לְאַרְץ, וְהַשְׂמָא, לאחר שעלו לארץ ישראל, אָכּוּל אֵפִילוּ בְּתְרוּמָה
 9 דְאֻרְיִיתָא, כִּיּוֹן שֶׁהוֹחֲזִקוּ בְּאִכִילַת תְּרוּמָה וְלֹא חִילְקוּ בֵּין דְרַבְּנָן
 10 לְדְאֻרְיִיתָא, וְגַם הוֹכִיחָה הַבְּרִייתָא שֶׁגְּדוּלָּה חֻזְקָה.
 11 ביאור נוסף בדברי הברייתא, מדוע לא חששו שיעלום מתרומה
 12 לַיּוֹחֲסִין: וְאֵי פְעִית אִימָא, הַשְׂמָא נְפִי – אָף עַתָּה, כִּשְׁעֵלוֹ לְאַרְץ
 13 יִשְׂרָאֵל, רַק בְּתְרוּמָה דְרַבְּנֵי אָכּוּל, וְהֵינּוּ בְּתְרוּמָה שֶׁל פִּירוֹת וִירְקוֹת
 14 שְׂאִינֵם בְּכַלל דִּיגֵן תִּירוּשׁ וְיַצְהַר, שֵׁאֵף בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל חַיְבוּבָה רַק
 15 מִדְרַבְּנָן, וּבְתְרוּמָה דְאֻרְיִיתָא לֹא אָכּוּל, כִּיּוֹן שֶׁלֹּא הוֹחֲזִקוּ בַּכֵּךְ, וְלִכֵּן
 16 לֹא חֲשַׁשׁ נַחֲמִיָּה שִׁיעֲלוּם מִתְרוּמָה לַיּוֹחֲסִין, דְכִּי מִסְקִינָא – מַה
 17 שְׂמַעֲלִים מִתְרוּמָה לַיּוֹחֲסִין הֵינּוּ כְּשֹׂאכּוֹל בְּתְרוּמָה דְאֻרְיִיתָא, אֲבַל
 18 כְּשֹׂאכּוֹל רַק בְּתְרוּמָה דְרַבְּנֵי לְדַבְּרֵי הַכֵּל לֹא מִסְקִינָא לַיּוֹחֲסִין.
 19 מִבְּרַת הַגְּמָרָא: וְאֵלֹא לְפִי זֶה מַאי 'גְּדוּלָּה תְּקָה' שאמרה הברייתא,
 20 הָרִי נִשְׂאָרוֹ בְּחֻזְקָתָם כִּפִּי שֶׁהָיוּ. מִבְּאֵרַת הַגְּמָרָא: הַחִידוּשׁ הוּא דְאָף
 21 עַל גַּב דְאִיפָא לְמַגְדֵר – שֶׁהִיא מְקוֹם לְגוֹזֵר שֶׁלֹּא יֵאכּוּלוּ בְּתְרוּמָה
 22 דְרַבְּנָן גְּזִירָה מִשּׁוּם תְּרוּמָה דְאֻרְיִיתָא, וְדַק בְּחוּץ לְאַרְץ לֹא גִזְרוּ כֵן
 23 כִּיּוֹן שְׂאֵין תְּרוּמָה דְאֻרְיִיתָא מִצְוִיָּה שְׂמוֹ, מְכַל מְקוֹם מַחֲמַת
 24 שֶׁגְּדוּלָּה חֻזְקָה שֶׁהוֹחֲזִקוּ לֵאכּוֹל בְּתְרוּמָה דְרַבְּנָן, לֹא יְיַרְיָן.
 25 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא עַל הַתִּירוּץ הַשֵּׁנִי: וְכִי לֵאחֲרַי שְׁעֵלוֹ לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל
 26 בְּתְרוּמָה דְאֻרְיִיתָא לֹא אָכּוּל, וְהָא כְּתִיב בְּפִסּוֹק 'אֲשֶׁר לֹא יֵאכּוּלוּ
 27 מִקְדָּשׁ הַקְּדָשִׁים', וּמִשְׁמַע שְׂמִקְדָּשׁ הַקְּדָשִׁים הוּא דְלֹא אָכּוּל, הָא
 28 בְּתְרוּמָה דְאֻרְיִיתָא, אָכּוּל. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: 'קִדְשׁ הַקְּדָשִׁים' הָאֻמֹּר
 29 בְּפִסּוֹק אֵינוֹ דְבַר אַחַד, אֲלֵא שְׁנַיִם, וְהָכִי קָאָמְרֵי, לֹא יֵאכּוּלוּ בְּמִידֵי
 30 דְאִיפָרֵי – בְּדַבְּרֵי הַמְכּוֹנָה 'קִדְשׁ', וְהֵינּוּ תְרוּמָה דְאֻרְיִיתָא. דְכְּתִיב
 31 לְגַבֵּיהּ (ויקרא כב ו) 'וְכָל יֵד לֹא יֵאכַל קִדְשׁ', וְלֹא בְּמִידֵי דְאִיפָרֵי
 32 'קִדְשִׁים', וְהֵינּוּ קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, דְכְּתִיב (שם כב יב) 'זֶבַח בָּהֵן כִּי תִהְיֶה
 33 לְאִשׁ יֵד הִיא בְּתְרוּמַת הַקְּדָשִׁים לֹא תֵאכְלוּ, וְכוֹנוֹת הַפִּסּוֹק רַק
 34 לְקִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְלֹא לְתְרוּמָה, דְאֻמֵר מֵרַב בִּיאָרוֹ הַפִּסּוֹק, בְּחֶלֶק
 35 הַמְּזִינִים מִן הַקְּדָשִׁים – חוֹה וְשׂוֹק לֹא תֵאכְלוּ, אֲבַל בְּתְרוּמָה הִיא
 36 אַכּוֹלַת.
 37 הַגְּמָרָא מְנַסָּה לְהוֹכִיחַ מִבְּרִייתָא שְׂמַעֲלִים מְנִשְׂיאוֹת כִּפְּסִים לַיּוֹחֲסִין:
 38 תָּא שְׁמַע, שְׁנִינוּ בְּבִרְיִיתָא, מַה הִיא תְּקָה שְׁעַל יְדֵה מְחִזְקִים אֵת
 39 הָאָדָם לְכַהֲנָה, כַּל מְקוֹם לְפִי עֵינָיו, נְשִׂיאוֹת כִּפְּסִים בְּכָבֵל, כִּיּוֹן שִׁישׁ
 40 שֵׁם בֵּית דִּין קְבוּעַ שְׂבוּדָק שְׂרַק כַּהֲנִים מִיּוֹחֲסִים יִשְׂאוּ אֵת כְּפִיהֶם,
 41 אֲבַל אַכִילַת תְּרוּמָה בְּכַל אֵינָה רְאִיָּה, לְפִי שְׂאֵין מִצְוִיָּה שֵׁם
 42 תְּרוּמָה דְאֻרְיִיתָא, וְאֵילוּ אַכִילַת תְּרוּמָה דְרַבְּנָן אֵינָה רְאִיָּה.
 43 וְאָכִילַת חֶלְהָ בְּסוּרִיָּא, לְפִי שְׂטוּבַת הַבְּרִייתָא שְׂדִין סוּרִיָּא כֵּאֲרֵי
 44 יִשְׂרָאֵל, וְאִיסוּר חֶלְהָ שְׂבַה הוּא מִן הַתּוּרָה. וְחִילּוּק מְתַנּוּת כַּהֲנוּהָ
 45 שֶׁל 'זְרוּעַ לְחִיַּים וְקִיבָה בְּכַרְבֵּינָן – בְּשׂוֹקִים גְּדוּלַיִם שְׂרַבִּים מְצִוִיִים
 46 שֵׁם, שֵׁאֵם לֹא הִיא כְהֵן לֹא הִיא מַעַז לִיטוֹל מִתְּנוּת בְּמְקוֹם כּוֹה,
 47 שְׂבוּדָאֵי אֶחָד הַעוֹבְרִים יִכְרְנוּ שְׂאִינוֹ כְהֵן. מְסִימָתָה הַגְּמָרָא אֵת
 48 הַחֻכְתָּה: קְהֲנֵי מִיָּתָה – מְכַל מְקוֹם שְׁנִינוּ בְּבִרְיִיתָא שְׂנִשְׂיאוֹת כִּפְּסִים
 49 זוֹ רְאִיָּה לְכַהֲנָה, מַאי לָאו – הָאֵם אֵין הַכּוֹנוֹה שְׁעַל יַדֵּי זֶה מְחִזְקִים
 50 אוֹתוֹ כַּכֵּהֵן גַּם לַיּוֹחֲסִין, וּמוֹכַח שְׂמַעֲלִים מְנִשְׂיאוֹת כִּפְּסִים לַיּוֹחֲסִין.
 51 דּוּחָה הַגְּמָרָא: לֹא – אֵין זוֹ כּוֹנוֹת הַבְּרִייתָא, אֲלֵא מְחִזְקִים אוֹתוֹ
 52 כַּכֵּהֵן רַק לְאַכִילַת תְּרוּמָה, וְלֹא לַיּוֹחֲסִין.
 53 תַּמָּה הַגְּמָרָא עַל הַדְּחִיָּה: וְהָא נְשִׂיאוֹת כִּפְּסִים בְּכַל דִּימְיָא דְאָכִילַת
 54 חֶלְהָ בְּסוּרִיָּא קְהֲנֵי, וְאִם כֵּן, מַה אָכִילַת חֶלְהָ בְּסוּרִיָּא מַעֲלָה אוֹתוֹ
 55 לַיּוֹחֲסִין, שֶׁלֹּא יִתְכֵן לְפִרְשׁ שְׂרַק מֵאֲכִילַיִם אוֹתוֹ בְּתְרוּמָה, שֶׁהָרִי
 56 'חֶלְה' עֲצָמָה הִיא בְּכַלל 'תְּרוּמָה', וְכִּבֵּר הַחֻזְקָה לֵאכּוֹל בָּהּ, וְאֵילוּ
 57 מִהַבְּרִייתָא מִשְׁמַע שֶׁאֲכִילַת חֶלְה מְחִזְקֵתוּ לְכַהֲנָה לְדַבְּרִים
 58 נוֹסְפִים, וְאִם כֵּן אָף נְשִׂיאוֹת כִּפְּסִים בְּכַלל נֹאמְרָה לְעֵנִין יוֹחֲסִין.
 59 מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: לֹא, אָכִילַת חֶלְה נּוֹשֵׁף – עֲצָמָה, מְחֻזְקַת אוֹתוֹ רַק

תבנית האשה שנתארמלה – פרק שני דף כה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קצה
 רש"י

1 **ואלא מאי גדולה חוקה** – דקאמר רבי יוסי, למה לנו [לחוש] להשביח חוקתה, כי מה יש לחוש
 2 לבטלה? בתרומה דרבנן – שהרי בגולה היה, שאין שם תרומה מן התורה. דכל מצוה שהיא
 3 תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ, כדאמרין בקידושין (ל"ב). ואיבעית אימא השתא נמי
 4 בתרומה דרבנן אכול – תרומת פירות האילן וירק. דאורייתא – דגן תירוש ויצהר לא אכול.
 5 ומשום הכי לא קשיא למאן דאמר מעלין מתרומה
 6 ליוחסין, דכי מסקינן ליוחסין – מתרומה
 7 דאורייתא כו'. דאיכא למיזר משום תרומה
 8 דאורייתא – שהרי לארץ באו, ומצויה שם
 9 תרומה גמורה ונאכלים, מה שלא היה מצוי
 10 להם בגולה, ויש לחוש פן יאכלום בה. לא במידי
 11 דאקרי קדש – והיינו תרומה. וכל זר לא יאכל
 12 קדש – בתרומה משתעי, דכתיב בפרשה לעיל
 13 מינה "ובא השמש וטרו ואחר יאכל מן
 14 הקדשים", ואוקמינן בתרומה, ביבמות ב"הערל"
 15 (ע"ג). ולא במידי דאקרי קדשים – אפילו חוה
 16 ושוקל בשר שלמים הנאכלים לנשי כהנים
 17 ולעבדיהם. ואמר טר – ביבמות, בפרק "ש
 18 מותרות", בבת כהן שניסת לישראל ונעשת
 19 אלמנה וגרושה וזרע אין לה, שחזרת לתרומת
 20 אביה ואינה חזרת לחוה ושוקל, וילף לה מהאי
 21 קרא "כי יהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא
 22 תאכל" עור. חוקה לבחונה – להעיד עליו שהוא
 23 כהן. נשיאות פנים בבבל – היראווה נושא פנים
 24 בבבל מעיד עליו בכל מקום שהוא כהן, ומקבלין
 25 הימנו. לפי שיש שם ישיבה, ובית דין קבוע בודקין
 26 אחר נושאי פנים. אבל אכילת חלה ותרומה אינה
 27 חוקה, דהוציא לארץ לאו דאורייתא תרומה
 28 ידילה, ולא קפדי כולי האי. ואכילת חלה כסוריא
 29 – היא ארם גופה שכיבשה דוד והזירה לארץ
 30 ישראל. וקסבר האי תנא: כיבוש יחיד שמה
 31 כיבוש, וחלתה ותרומתה דאורייתא. וקסלקא
 32 דעתך: תנא חלה, והוא הדין לתרומה. וחילוק
 33 מתנות – דהזרוע והלחיים, בכרפין – ואף על גב
 34 דאיסורין אין איסור זרים, הואיל וזכרים מקום
 35 שחוקין הן, ומצויין בו עוברים ושבים המכירין בו,
 36 אי לאו דבהן חוה – לא מחצוף נפשיה. לא
 37 ליתרומה – היראווה נושא פנים בבבל, או אוכל
 38 חלה דחוקא כסוריא. והעיד עליו בארץ ישראל –
 39 מקבלין עדותו להאכילו תרומה, אבל לא
 40 ליוחסין. מה אכילת חלה – עדות חוקתה. ליוחסין
 41 – דאי לתרומה – פשיטא! היא גופה תרומה היא,
 42 וכבר הוחזק בה. ומסקינן מחלה דרבנן כו' – דאי
 43 לאו כהן הוא, לא הוה ספי ליה חלה, גזירה משום
 44 תרומה. וכדאמרין – לקמן דפרש"י, נשיאות פנים
 45 וחילוק גרנות – דתרומה. בארץ ישראל – נושאי
 46 פנים, דאיכא בית דין קבועין ובדקי. וחילוק גרנות
 47 קאי סלקא דעתך השתא דתרומה בומן חוה
 48 דאורייתא, וכיון דעון מעיה איכא – מסקינן מינה
 49 ליוחסין. כסוריא וכל מקום ששלוהי ארץ ישראל
 50 מעינין – להזרוע לגולה יום שקדשו בית דין את
 51 החדש לעשות פסח במונו, דהיינו הושבים בתוך
 52 מהלך חמשה עשר יום. נשיאות פנים ראיא – לפי
 53 שבית דין קבוע שם, שמקבל שליחות החדש של
 54 בית דין הגדול. אבל לא חילוק גרנות – התרומה
 55 ידדוה לאו דאורייתא – וכסוריא נמי, האי תנא כסר. כיבוש יחיד לא שמה כיבוש. ופולגתא
 56 דתנאי היא בהך מילתא (עבודה זרה כ"א). כבי רב – בית המדרש קרי בירב. נתחייבו בחלה
 57 – דכתיב "בבואכם אל הארץ", ותניא בספרי: רבי שמעאל אומר: שינה הכתוב ביהא זו מכל
 58 ביהא שבתורה, שבכולן נאמר "כי תבאו", בני יבאן", ובאן "בבואכם" – ללמדך שכך
 59 שנכנסו לה נתחייבו. ולא נתחייבו בתרומות ומעשרות – דכתיב "ונגן" תבאות וזרעך –
 60 המיוחדת לך. ועוד, שהרי תלה הכתוב המעשר במנין שנות השמטה, דכתיב "בשנה
 61 השלישית שנת המעשר", ושמותא לא מנא אלא משכבוש וחילוק, כדאמרין בסדר עולם
 62 ובמסכת ערכין (י"ב). הכי גרסינן: אי בבואכם יבול משנכנסו לה שנים ושלשה מרגלים תלמוד
 63 לומר "בבואכם בביאת כולכם בו" – והכי פירושו: כיון דשינה הכתוב ביהא זו לכתוב בה
 64 "בבואכם" ולא כתב "כי תבאו", יבול משנכנסו לה מרגלים, תלמוד לומר כו'.

1 **ואלא מאי גדולה חוקה** – בשלמא אי אין מעלין – ניהא את דגדולה חוקה, אף על גב
 2 דאיכא למיחש לבית דין טועין שעלו מן נשיאות פנים לקדשי קדשים. וואף על
 3 גב דבלא חוקה, מעלין לתרומה על פי עד אחד ולא חיישין לבית דין טועין שבאו יעלו
 4 ליוחסין – השתא סבר המקשן דיוחסין חמירא, ולא אתו למיטעי, כמו לקדשי קדשים. אבל
 5 השתא דאמרת טעמא דריע חוקיהו, ולא חיישין
 6 דלמא אתי לאסוקי, כיון דלא אתי למיטעי – מאי
 7 גדולה חוקה? [ועליל] **וא** דלמא אפילו למאן
 8 דאמר אין מעלין הני מילי תרומה דמתאבלא
 9 ביצעה כו' – תימא: מה תולה דאמר חולקין?
 10 פשיטא דלכילי עלמא אין מעלין מאכילת תרומה
 11 ליוחסין, דהא איכא למיחש דלמא עבר כהן, הוא
 12 אלא בחלוקת תרומה בגוון הוא דפליגי אם
 13 מעלים ליוחסין אם לאו, ובמעלין תרומה
 14 ליוחסין לא אפילוגי בה תנאי בהדיא, אלא
 15 דתליא הא פלוגתא בפלוגתא אם חולקין תרומה
 16 לעבד בלא רבו אם לאו. במאן דאמר חולקין –
 17 אין מעלין, דלמא עבר הוא. והכי איבעי ליה
 18 למימר הכא: אפילו למאן דאמר אין מעלין – הני
 19 מילי תרומה, דחולקין לעבד בלא רבו ואיכא
 20 למיחש דלמא עבר הוא, אבל נשיאות פנים –
 21 לעולם אימא לך דמעלין, דאין עבר נושא כפיו!
 22 ונראה לומר דשפיר נקט דמתאבלא ביצעה,א.
 23 דלמאן דאמר מעלין – במאכילת תרומה נמי
 24 מעלין, ובענין דליכא למיחש שהוא עבד, שיצא
 25 מבית הספר. וטעמא, כיון דעון מיתה הוא –
 26 חיישין שבמא יעלדוה ליוחסין ולכך איצטרך שני
 27 עדים להאכילו בתרומה. ולכך נמי אין חולקין
 28 לעבד אלא אם כן רבו עמו. ומאן דאמר אין
 29 מעלין, אף על גב דעון מיתה הוא – לא חייש
 30 מעלין, שבמא יעלדוה, כיון דבצנעא הויא אכילת
 31 תרומה וכן חלוקה. אבל נשיאות פנים דאיפרסם,
 32 איבעיא ליה אי חיישין שבמא יעלדוה. משום דאי
 33 לאו דבהן הוא – לא הוה חצוף כולי האי. ולא
 34 הוה מצי למנקט כמו שכתבו התוספות אפילו
 35 למאן דאמר אין מעלין, משום דאיכא למיחש
 36 דלמא עבר הוא. דלא תליא בהכי, דאפילו הכא
 37 דליכא למיחש דלמא עבר הוא אין מעלין, אלא
 38 ביצא מבית הספר, או שמעידין עליו שאינו עבד.
 39 ואדרבה, הא דחולקין לו בלא רבו – היינו משום
 40 דאין מעלין. ועיקר טעמא דפלוגתיהו משום
 41 מעלין ואין מעלין, דאי לאו הכי – קשה באיח
 42 סברא פליגי, כמו שהקשו לעיל (תוספות ישנים).
 43 **וכי** מסקינן בתרומה ליוחסין הני מילי
 44 בדאורייתא כו' – רבינו יצחק בן רבינו
 45 מאיר לא גריס לה. דהא איבעית אימא רב נחמן
 46 קאמר לה, ואי גרסינן לה – אם כן היה סותר
 47 בעצמו ראיא שהביא: דאי לא תימא הכי למאן
 48 דאמר מעלין תרומה ליוחסין הא אתי לאסוקי!
 49 אלא טעמא משום דריע חוקיהו. ואין זו סוגיית
 50 התלמוד, אלא אם יאמר "ולאו דלמא (הוא
 51 דאמר)". ובפרק "עשרה יחסין" (קדושין ט"ט).
 52 גרסינן לה, ואגב שיטפא דהתם שישבו לכותבה
 53 כאן. **לא** במידי דאיקרי קדש – ואם תאמר:
 54 תרומה נמי איקרי קדשים, דכתיב "ובא השמש
 55 וטהר ואחר יאכל מן הקדשים", וההוא קרא איירי בתרומה, דהעריב שמש אוכל בתרומה!
 56 ויש לומר: דודאי גבי טמא, תרומה מיקרי קדשים, אבל הכא אכילת זר קאמר, דלא אשכחן
 57 קדשים גבי אכילת זר. **נשיאות** פנים בבבל – חוקא נשיאות פנים, דלא אכילת חלה. ואף
 58 על גב דכסוריא נמי הוי מדרבנן – אין מדרקין בבבל כמו כסוריא. וסבר האי תנא כיבוש
 59 יחיד שמה כיבוש. ואכילת חלה כסוריא הוא הדין נשיאות פנים, כדמוכח לקמן. **לא** חילוק
 60 גרנות גופה לחלה וקסבר תרומה כו' – גרין לומר דפליגי הך ברייתו בפלוגתא דרב הונא
 61 בריה דרב יחזקיה ורבין. דאי לא הכי, בחד מרין ברייתו ממה נפשך איכא למיזק דמעלין
 62 מנשיאות פנים ליוחסין. ופליגי נמי, דלברייתא קמייתא אכילת חלה כסוריא חוקה לתרומה,
 63 וכל שכן דאכילת תרומה דאורייתא דהויא חוקה לאכילת חלה דרבנן. ובברייתא שניה קתני
 64 דחילוק גרנות, דהיינו תרומה כסוריא, לא הויא חוקה לחלה.

כתובות. האשה שנתארמלה – פרק שני דף כה עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רש"י

1 **ערות** הבאה מבח חוקה – פירושו: שאנו יודעין שהוא כחן ממת הקרא אחריה, שמוחזק
2 לן שהוא לוי. **שקרא** אחריו לוי – לפירוש רבי יצחק הלוי שפירש בגיטין (נט.ב):
3 אם אין שם כחן נתפרדה חבילה – שקרא ישראל גדול לפני לוי, יש לפרש הבא שקרא
4 אחריו לוי, קטן מישראל שקרא אחריו.

5 **שקרא** לפני כחן – פירושו: פעם אחת.
6 **הרי** שאמר בני זה וכחן הוא –
7 מדנטק "בני זה וכחן הוא" משמע שאינו ידוע לנו
8 אם הוא בנו, והוא בא להעיד שהוא בנו ושהוא
9 כחן שאינו בנו. גרשה. דאי ידוע לנו שהוא בנו –
10 הוה ליה למינקט בני זה כחן, בלא וי"ו. ותימה: אם
11 כן יתא נאמן לכלי עלמא לתרומה וליחסין במנו
12 דאי בעי אמר אינו בנו ויש לומר: דאף על גב
13 דאיכא מגו לא מהימן, ולדבריו קרוב הוא,
14 כדאמרין ב"החולץ" (בבמות מ.א): לדברך –
15 כותי אתה ואין עדות לבתי. ואין אדם נאמן
16 לפסול את בנו. ואף על גב דרבי קאמר בסמוך: אני
17 מאמינו להאבילו בתרומה שהרי בידו להאבילו
18 בתרומה, אלמא אף על גב דקרוב הוא לדבריו
19 נאמן במנו – התם ודאי מתייבנין ליה, משום
20 דאית ליה מגו אפילו ידעינן שהוא בנו. אבל האי
21 מגו, אי הוה ידעינן שהוא בנו – ליכא מגו.
22 **נאמן** להאבילו בתרומה – פירושו: אף על גב
23 דליכא אתו הוה. שהוא קרוב. דקסבר
24 רבי: אין מעלין מתרומה ליחסין. ואין נאמן
25 להשיאו אשה – פירושו: להצטרף עם אחר
26 להשיאו אשה, כיון שהוא קרוב. והשתא אתי
27 שפיר הא דאמר רבי חייא: אם אתה מאמינו יחדי
28 להאבילו בתרומה, אף על פי שהוא קרוב –
29 האמינהו עם אחר להשיאו אשה. אבל אין לפרש
30 דאין נאמן חדי להשיאו אשה, דשפיתא דאינו
31 נאמן. ובהא לא הוה אמר רבי חייא האמינהו
32 לישא, דלא מישתמיט שום תנא למימר דעד אחד
33 כשר ליחסין. ובהא נמי אין לפרש דנאמן עם אחר
34 להאבילו בתרומה, דאי הוה צריך שני עדים
35 בתרומה – אם כן הוה סבר דמעלין מתרומה
36 ליחסין, ואם כן היכי מנשתי קרוב, כיון דאינו
37 נאמן להשיאו אשה. ואם תאמר: כיון דסבירא ליה
38 דאין מעלין מתרומה ליחסין, אם כן היכי מוקמינן
39 ב"הגוזל בתרא" (בבא קמא קד.ב): הדיא דרבי
40 דלקמן בבסיה לפי תומו. ונאמן בתרומה דרבנן,
41 אבל בתרומה דאורייתא לא מהימן, הוא לרבי,
42 כיון דסבירא ליה דאין מעלין מתרומה ליחסין –
43 אם כן סבירא ליה דמעלין מתרומה דרבנן
44 לתרומה דאורייתא. כדמשמע לעיל, דכל היכא

45 דאביל בתרומה דרבנן אביל נמי בתרומה דאורייתא! ויש לומר: דהאי דמצרכינן למימר דלעיל דמעלין מתרומה דרבנן לחלה דאורייתא או איפכא – היינו משום דלא תקשי למידי אין מעלין
46 מנשיאות כפיים ליחסין. אבל רב אשי ב"הגוזל" אפשר דסבירא ליה כמאן דאמר מעלין. ועוד נראה: דלכילי עלמא, בין למאן דאמר מעלין מתרומה ליחסין בין למאן דאמר אין מעלין –
47 מעלין מתרומת דגן תירוש ויצהר של ארץ ישראל, ואפילו היא דרבנן, לחלה דאורייתא, כיון שבמון המקדש היא דאורייתא. אבל תרומת פירות או תרומת חוצה לארץ – אין מעלין לבולי
48 עלמא, אפילו לתרומת דגן תירוש ויצהר של ארץ ישראל דרבנן. דדוקא בתרומת ארץ ישראל או חלה דאורייתא בסוריא אמר מעלין מדרבנן לדאורייתא, אבל לא בבבל, והדיא ד"הגוזל
49 בתרא" איירי בתרומת פירות או חוצה לארץ. וכן מתניתין דלקמן דנאמנים להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן, ומוקי לה בתרומה דרבנן – היינו בתרומת פירות או חוצה לארץ. ולמאן דאמר
50 מעלין מתרומה ליחסין אפילו מתרומת דגן תירוש ויצהר דארץ ישראל, אפילו היא דרבנן, מעלין. דהא רבי יוסי סבירא ליה בפרק "ותא דופן" (נדה מ.ב): תרומה כמון הזה דרבנן, ודוקא
51 משום דקסבר חולקין תרומה לעבד בלא רבו הוא דאית ליה דאין מעלין. הא אי הוה סבר דאין חולקין – הוה מודה דמעלין. הא דאמר לעיל מעיקרא אבול בתרומה דרבנן ולבסוף אבול
52 בתרומה דאורייתא – לא מבח שהיו אוכלין בגולה קדשי הגבול אוכלין בתרומה דאורייתא, אלא משום שהיו נושאים כפיים בגולה. שמעלין מנשיאות כפיים לתרומה דאורייתא. אף על גב
53 דהרי אתם בחזקתכם במה הייתם אוכלין בגולה כו' משמע שמכח אבילה היה מתירו – אין לחוש בכך. ולהוהא לישנא דקאמר בתרומה דרבנן אבול, כדאורייתא לא אבול, מה שלא העלם
54 מנשיאות כפיים לתרומה דאורייתא – היינו משום דרבי חזקיהו. **נאמן** להאבילו בתרומה – הקשה רבינו יצחק בן מאיר: דתנן בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין עט.ב): מי שיצא הוא ואשתו
55 למדינת הים, וכשחזר הביא עמו בניו, ומתה אשתו, צריך להביא ראיה על בניו, ואינו נאמן להאבילם בתרומה, כדמוכח התם בגמרא. דתניא התם: הביא ראיה על הגדולים – אין צריך
56 ראיה על הקטנים. ואמר רבי שמעון בן לקיש עלה: לא שנו אלא בקדשי הגבול, אבל ליחסין – לא. והיכי קאמר רבי הא דאב נאמן להאבילו בתרומה? ותימה: דרבי תנא היה ופליג. ורבינו
57 תם אומר: דהדיא דקדושין איתא כרבי יהודה, דאמר אין מעלין לכהונה על פי עד אחד. וקדשי הגבול דהתם היינו לכל דבר קדושה, כיון דתירוש ויצהר ופירות וכו'. והא דקאמר התם
58 אביל ליחסין לא – היינו יחסין לקרובה, כגון לסקול ולשרוף על ידו. כדמסיק התם, רבי יוחנן אמר: אף ליחסין, ואודא רבי יוחנן לעומתה: דהימנין סוקלין על החזקות. ואי נמי, היכא בשות
59 עמו, דאין צריך להביא ראיה, כדאמר התם. **שבידו** להאבילו בתרומה – תימה: איך נאמן אותו על תרומה בהאי מגו? הא אין בידו להאבילו אחר מיתה, ואם כן אין זה מגו כמו שמצינו
60 ב"יש נחליץ", (בבא בתרא קכ.ב) גבי כבור, ובפרק בתרא דקדושין (ע"ה), דתניא: "כיר" יכירו לאחרים, מכאן אמר רבי יהודה נאמן אדם לומר לו בני כבור כו'. למאי הלכתא? אי לתת לו
61 פי שנים – אילו בעי למיתב ליה מתנה מי לא יחייב ליה? לא גריכא, כבכספים שפולו לו כשהוא גוסס. אלמא: אי לאו קרא לא הוה נאמן, לפי שאין בידו ויש לומר: דלא דמי, דהכא כיון דנאמן

62 להאבילו בחייו משום דבידו – סבירא הוא דנאמן אפילו לאחר מיתה.

1 לאו כולוהו פלוק. – רובן נשאר בבבל, דכתיב "כל הקהל כאחד ארבע רבוא" (עורא ב).
2 וערות – אם באו עדים שהוא כחן שמכירין את אביו את אמו. וערות חוקה היא –
3 בתמיה, וכי עדות חזקה קרי ליה? עדות הבאה מבח חזקה כחוקה – העדות נקבל,
4 ונאבילו בתרומה כאילו ראינוה אנן לאותה חזקה שזו העיד. או בחזקת שהוא גדול –
5 כדאמרין בעלמא (גיטין ט.ב): רב קרי בכהני,
6 ואף על גב דלאו כחן הוה. שקרא אחריו לוי –
7 ואי לאו כחן הוה, אין לוי קורא אחריו, דאמרין
8 במסכת גיטין (שם): אם אין שם כחן – נתפרדה
9 חבילה. ומפרשין: דאין לוי קורא במקום שאין
10 כהן. ויש מפרשים: נתפרדה החבילה, שבמקום
11 שאין כהן, אם רוצה ישראל לקרות לפני לוי –
12 קורא. ודוקא דאין שם כהן, אבל היכא דאיכא
13 כהן – לא נתפרדה החבילה, ולא יקרא ישראל
14 גדול לפני לוי. והכא כהן אחר הוה התם, הלכך
15 אי לאו דהאי כהן הוה – לא הוה לוי קרי
16 אבתריה. שקרא לפניו כהן – ואי לאו דהאי לוי
17 הוה – לא היה קורא שני אלא שלישי, שנים
18 כהנים היו קורין לפניו והוא שלישי, דהכי
19 אמרין במסכת גיטין: אם אין שם לוי – קורא
20 כהן במקומו. ללויה – לתת לו מעשר ראשון.
21 **ואם אין שם גורן** – אם אין שם זורעי תבואה
22 במקומו. זימנין – פעם אחרת. החד – ריש
23 לקיש. חויה לרבי אלעזר בישרת – החזיר שני
24 ונסתכל רבבי אלעזר בעין רעה. שהבין שמפי
25 רבי יוחנן שמע לשון זה, וכשאמר לשון זה לא
26 אמרה בשם רבי יוחנן, לפיכך לא קיבלה הימנו.
27 להשיאו אשה – שמת ממזר או נתן הוא. שיש
28 בידו להאבילו תרומה – שהרי הוא כהן, והכל
29 חולקין לו תרומה.
30 **המפבילוני**

למיר דלעיל דמעלין מתרומה דרבנן לחלה דאורייתא או איפכא – היינו משום דלא תקשי למידי אין מעלין
מנשיאות כפיים ליחסין. אבל רב אשי ב"הגוזל" אפשר דסבירא ליה כמאן דאמר מעלין. ועוד נראה: דלכילי עלמא, בין למאן דאמר מעלין מתרומה ליחסין בין למאן דאמר אין מעלין –
מעלין מתרומת דגן תירוש ויצהר של ארץ ישראל, ואפילו היא דרבנן, לחלה דאורייתא, כיון שבמון המקדש היא דאורייתא. אבל תרומת פירות או תרומת חוצה לארץ – אין מעלין לבולי
עלמא, אפילו לתרומת דגן תירוש ויצהר של ארץ ישראל דרבנן. דדוקא בתרומת ארץ ישראל או חלה דאורייתא בסוריא אמר מעלין מדרבנן לדאורייתא, אבל לא בבבל, והדיא ד"הגוזל
בתרא" איירי בתרומת פירות או חוצה לארץ. וכן מתניתין דלקמן דנאמנים להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן, ומוקי לה בתרומה דרבנן – היינו בתרומת פירות או חוצה לארץ. ולמאן דאמר
מעלין מתרומה ליחסין אפילו מתרומת דגן תירוש ויצהר דארץ ישראל, אפילו היא דרבנן, מעלין. דהא רבי יוסי סבירא ליה בפרק "ותא דופן" (נדה מ.ב): תרומה כמון הזה דרבנן, ודוקא
משום דקסבר חולקין תרומה לעבד בלא רבו הוא דאית ליה דאין מעלין. הא אי הוה סבר דאין חולקין – הוה מודה דמעלין. הא דאמר לעיל מעיקרא אבול בתרומה דרבנן ולבסוף אבול
בתרומה דאורייתא – לא מבח שהיו אוכלין בגולה קדשי הגבול אוכלין בתרומה דאורייתא, אלא משום שהיו נושאים כפיים בגולה. שמעלין מנשיאות כפיים לתרומה דאורייתא. אף על גב
דהרי אתם בחזקתכם במה הייתם אוכלין בגולה כו' משמע שמכח אבילה היה מתירו – אין לחוש בכך. ולהוהא לישנא דקאמר בתרומה דרבנן אבול, כדאורייתא לא אבול, מה שלא העלם
מנשיאות כפיים לתרומה דאורייתא – היינו משום דרבי חזקיהו. **נאמן** להאבילו בתרומה – הקשה רבינו יצחק בן מאיר: דתנן בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין עט.ב): מי שיצא הוא ואשתו
למדינת הים, וכשחזר הביא עמו בניו, ומתה אשתו, צריך להביא ראיה על בניו, ואינו נאמן להאבילם בתרומה, כדמוכח התם בגמרא. דתניא התם: הביא ראיה על הגדולים – אין צריך
ראיה על הקטנים. ואמר רבי שמעון בן לקיש עלה: לא שנו אלא בקדשי הגבול, אבל ליחסין – לא. והיכי קאמר רבי הא דאב נאמן להאבילו בתרומה? ותימה: דרבי תנא היה ופליג. ורבינו
תם אומר: דהדיא דקדושין איתא כרבי יהודה, דאמר אין מעלין לכהונה על פי עד אחד. וקדשי הגבול דהתם היינו לכל דבר קדושה, כיון דתירוש ויצהר ופירות וכו'. והא דקאמר התם
אביל ליחסין לא – היינו יחסין לקרובה, כגון לסקול ולשרוף על ידו. כדמסיק התם, רבי יוחנן אמר: אף ליחסין, ואודא רבי יוחנן לעומתה: דהימנין סוקלין על החזקות. ואי נמי, היכא בשות
עמו, דאין צריך להביא ראיה, כדאמר התם. **שבידו** להאבילו בתרומה – תימה: איך נאמן אותו על תרומה בהאי מגו? הא אין בידו להאבילו אחר מיתה, ואם כן אין זה מגו כמו שמצינו
ב"יש נחליץ", (בבא בתרא קכ.ב) גבי כבור, ובפרק בתרא דקדושין (ע"ה), דתניא: "כיר" יכירו לאחרים, מכאן אמר רבי יהודה נאמן אדם לומר לו בני כבור כו'. למאי הלכתא? אי לתת לו
פי שנים – אילו בעי למיתב ליה מתנה מי לא יחייב ליה? לא גריכא, כבכספים שפולו לו כשהוא גוסס. אלמא: אי לאו קרא לא הוה נאמן, לפי שאין בידו ויש לומר: דלא דמי, דהכא כיון דנאמן

כתובות דף כה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קצז

49 – האם ראית שחילק על הגורן כדרך הכהנים. אמר ליה רבי יוחנן,
 50 וכי אם אין שם גורן כמלה חזקה כהונתה. ומתוך כך הבין ריש לקיש
 51 שרבי אלעזר שאמר לו את אותה טענה במעשה הקודם לא אמר
 52 כן מדעתו, אלא ששמע מרבי יוחנן שזו דעתו, הדר – החזיר ריש
 53 לקיש את פניו, וחזירה לרבי אלעזר בישות – הסתכל ברבי אלעזר
 54 בפנים וזעפות ואמר לו, שמעת מלי דבר נפחא – שמעת דבר זה
 55 מרבי יוחנן והמכונה 'בר נפחא' לפי שאביו היה נפח העושה כלי
 56 ברזל, ולא אמרת לן משמיה – ולא אמרת לי זאת בשמו, והרי אם
 57 היית אומר לי שכן היא דעתו הייתי פוסק הלכה כדבריו במעשה
 58 הקודם שבא לפני.

***

59 שנינו במשנה (בב) שלדעת חכמים מעלים לכהונה על פי עד אחד,
 60 הגמרא מבררת את הדין באופן שאותו עד הוא קרוב: רבי – רבי
 61 יהודה הנשיא, ורבי חייא, חד – אחד מהם העלה בן על פי אביו
 62 לכהונה – בא כהן כשר לפניו, והעיד על אחד מן השוק שהוא בנו
 63 שנולד לו מאשתו שהיא כשירה, והחזיק אותו בחזקת כהונה. וחד
 64 מהם העלה אח על פי אחיו ללויה – בא לוי כשר לפניו והעיד על
 65 אחד מן השוק שאחיו הוא, והרי גם הוא לוי כשר, והחזיק אותו
 66 בחזקת לוויה.

67 הגמרא מנסה להוכיח איזה מקרה בא לפני רבי ואיזה לפני רבי
 68 חייא. מוכיחה הגמרא: תסתיים – יש להוכיח דרבי הוא שהעלה בן
 69 על פי אביו לכהונה. דתניא בברייתא, הרי שפא אדם המוחזק
 70 בכהונה ואמר על אדם שאינו יודע לנו, בני הוא זה, ובהן הוא –
 71 כהן כשר הוא ואינו חלל, לפי שגם אמו כשירה, נאמן הוא
 72 להאבילו בתרומה, ואינו נאמן להשיאו אשה כשירה, מחשש
 73 שמוזק או נתין הוא הפסול לבוא בקהל. עד שיביא עדים שהוא

74 בנו דברי רבי. אמר לו רבי חייא, מה החילוק בין הדברים, והרי
 75 ממה נפשך, אם אתה מאמינו להאבילו בתרומה, תאמינו גם כן
 76 להשיאו אשה, ואם אי אתה מאמינו להשיאו אשה, כמו כן לא
 77 תאמינו לאכול בתרומה. אמר לו רבי, אני מאמינו להאבילו
 78 בתרומה, משום שפירו של האב להאבילו בתרומה, גם בלא שיבוא
 79 להעיד על כך בבית דין, שהרי האב מוחזק בכהונה והכל נותנים
 80 לו תרומה, ואדם נאמן על דבר שבידו לעשותו. ואני מאמינו
 81 להשיאו אשה כשירה, משום שאין בידו להשיאו אשה, שהרי צריך
 82 הוא להסכמת האשה. ועל כל פנים מבואר בברייתא שרבי מאמין
 83 לאב להעיד על בנו שהוא כהן. מסיימת הגמרא: תסתיים – אכן
 84 הוכחה היא שרבי הוא שאמר כן במעשה שבא לפניו.
 85 מוסיפה הגמרא: ומכך שהוכחנו דרבי הוא שהעלה בן על פי אביו
 86 לכהונה, יש להוכיח שרבי חייא הוא זה שהעלה אח על פי עדות
 87 אחיו ללויה, וסברה עתה הגמרא שרבי חייא מחלק בין אב המעיד
 88 על בנו לבין אב המעיד על אחיו.

89 מקשה הגמרא: ולדעת רבי חייא, מאי שנא – כמה שונה בן משאר
 90 אדם, ולא נאמן אביו להעלותו לכהונה, וכמו שמוכח בברייתא
 91 שחלק על רבי, הרי זהו משום דקרוב הוא אצל אביו, ואין קרוב
 92 נאמן להעיד, אם כן אף נמי שמעיד על אחיו שהוא לוי, האיך הוא
 93 נאמן, והרי קרוב הוא אצל אחיו, ומדוע האמינו רבי חייא.
 94

1 הרי לאו בוליה פלוג – לא כל ישראל עלו עמו, כי אם ארבעים
 2 אלף איש, ורוב העם נשאר בחוץ לארץ, וכיון שאין זו ביאת
 3 כולכם, אין חיוב חלה מדאורייתא.

4 הגמרא מנסה להוכיח מברייתא נוספת שמעלין מנשיאות כפים
 5 ליוחסין: תא שמע, שנינו בברייתא, מה היא חזקה לכהונה, נשיאות
 6 כפים, וכן חילוק תרומה בגרנות, ועדות, ויש לתמונה, וכי עדות,
 7 'חזקה' היא, וכיון שהתנא מונה את ענייני החזקה המעלים
 8 לכהונה, מדוע כתב גם ש'עדות' מעלה, והרי אינה מדין 'חזקה'.
 9 אלא לאו – ודאי יש לפרש דהכי קאמר התנא בברייתא, נשיאות
 10 כפים כי [כמו] עדות היא, וכמו שעדות היא בירור גמור כך
 11 נשיאות כפים היא בירור גמור וודאי, והדמיון ביניהם הוא בזה, מה
 12 עדות מעלה אותו ליוחסין, אף נשיאות כפים מעלה אותו ליוחסין.
 13 דוחה הגמרא: לא – אין הכרח לפרש כן, אלא מה שאמר התנא
 14 'עדות' היינו עדות הפאה מכת חזקה, שהעידו עליו שהוא נוהג
 15 במנהגי כהונה, שהרי היא פתוחה.

16 ומביאה הגמרא דוגמא לכך: כי הווא דאתא לקמיה דרבי אמי –
 17 כמו המעשה שהיה באדם שבא לפני רבי אמי ואמר ליה לרבי אמי,
 18 מוחזקי ביה – באדם פלוני שהוא כהן, אמר ליה רבי אמי, מה ראית
 19 בו, שמוחזקת כן אתה מעיד שהוא כהן. אמר ליה, ראיתי שפרא
 20 בתורה ראשון בביית הפגפג. חזר רבי אמי ושאלו, האם קרא ראשון
 21 בחזקת שהוא כהן, וכמו שתיקנו חכמים (גיטין נט). שכהן קורא
 22 ראשון, או שקרא ראשון בחזקת שהוא גדול בתורה, שלא היה שם
 23 כהן, או שהיה הכהן עם הארץ והדין הוא שישראל תלמיד חכם
 24 קודם לו, ואין זו ראייה שהוא כהן. השיב לו אותו אדם, ראיתי
 25 שפרא אחריו לוי, זו ראייה שקרא בחזקת כהן, שהרי באופן שאין
 26 העולה הראשון כהן, אין לוי קורא כלל. והעלהו רבי אמי לכהונה
 27 על פיו, והרי זו 'עדות הבאה מכח חזקה'.

28 דוגמא נוספת ל'עדות הבאה מכח חזקה': הווא דאתא לקמיה דרבי
 29 יהושע בן לוי, ואמר ליה, מוחזקי באדם זה שהוא לוי, ואפשר
 30 להאבילו מעשר ראשון. אמר ליה רבי יהושע בן לוי, ומה ראית בו.
 31 אמר ליה, שפרא בתורה שני בביית הפגפג. שאל אותו רבי יהושע
 32 בן לוי, האם קרא שני בחזקת שהוא לוי, או שמא לא היה כהן בבית
 33 הכנסת, וקרא הגדול שבחבורה ראשון, ואחריו קרא אדם זה
 34 בחזקת שהוא גדול ממני שקרא אחריו. השיב לו אותו אדם, ראיתי
 35 שפרא לפניו כהן, ולמעלה אין ישראל קורא אחר כהן, אלא אם אין
 36 שם לוי חוזר הכהן וקורא שוב, והעלהו רבי יהושע בן לוי ללויה על
 37 פיו, והרי זו 'עדות הבאה מכח חזקה'.

38 דוגמא נוספת ל'עדות הבאה מכח חזקה': הווא דאתא לקמיה דריש
 39 לקיש ואמר ליה, מוחזקי ביה שהוא כהן. אמר ליה ריש לקיש, מה
 40 ראית. [אמר ליה], ראיתי שפרא ראשון בביית הפגפג. אמר ליה ריש
 41 לקיש, וכי גם ראיתו – ראית אותו שחילק על הגרנות – שנטל
 42 תרומה בשדה כדרך הכהנים. אמר לו רבי אלעזר לריש לקיש, וכי
 43 אם אין שם גורן – שאין שם זורעי תבואה במקומו ואינו נוטל
 44 תרומה, האם כמלה חזקה כהונתה.

45 הגמרא ממשיכה ומספרת את השתלשלות הדברים: וימני – פעם
 46 אחרת הווי יתבי קמיה דרבי יוחנן – היו התלמידים יושבים לפני רבי
 47 יוחנן, אתא כי הא מעשה לקמיה – ובא לפניהם בעין אותו מעשה
 48 דלעיל, ואמר ליה ריש לקיש, כפי שאמר במעשה הקודם: ראיתו

המשך ביאור למסכת כתובות ליום ראשון עמ' ב

9 **גמרא**
 10 מבואר במשנה שנחלקו רבי וחכמים באופן שעדי השטר עצמם
 11 מעידים על חתימות ידיהם, האם די בעדותו של כל עד על חתימת
 12 עצמו, או שצריך עמו עד נוסף, הגמרא מבארת מה הם סברות
 13 המחלוקת, ובמה שונה אופן זה שעדי השטר עצמם מקיימת את
 14 חתימות ידיהם, מאופן שבו עדים אחרים מקיימת את חתימות
 15 עדי השטר, שבזה לדברי הכל יש צורך בשני עדים על כל חתימה.
 16 מבארת הגמרא: כשתמיצי לומר – כאשר תחקור ותדקדק אחר
 17 סברותיהם של רבי וחכמים, תמצא שדברי רבי, שאף כשעדי
 18 השטר עצמם מקיימים את חתימותיהם יש צורך בשני עדים,

1 אבל אם זה אומר, זה כתב ידי הוא, זה אומר, זה כתב ידי, ואינן
 2 מעידים כל אחד על חתימת חבירו, נמצא שעל כל חתימה יש רק
 3 עד אחד, ולכן צריכין לעדים לצורך עשה עד אחר, שיעיד על שתי
 4 החתימות, וכך יצו על כל חתימה שני עדים, דברי רבי. והתקיים
 5 חולקים ואומרים, אינם צריכין לצורך עשה עד אחר, אלא נאמן אדם
 6 החתום על השטר לומר זה כתב ידי, ומתקבלים דבריו אף ללא
 7 סיוע של עד נוסף.

***

קצה כתובות דף כו עמוד א תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש)

60 הגמרא מבארת את הסיפא של הברייתא: והחולק בבית דין אינה
61 חזקה. והבינה עתה הגמרא שהכוונה לחולק בתרומה בהסכמת
62 בית דין. תמחה הגמרא: אי בבית דין לא הויא חזקה, היכא הויא
63 חזקה – אם לא נחזיקו בכהונה כשחלק על פי בית דין, אימתי כן
64 נחזיקו לכהונה, וכי יש הוכחה גדולה מוז שהוא חולק על פי בית
65 דין.
66 מתרצת הגמרא: אמר רב ששית, אין כוונת הברייתא שנטל תרומה
67 בבית הגרנות על פי בית דין, אלא הכי קאמר, החולק תרומה בנכסי
68 איצו עם אחיו בבית דין, אינה חזקה, כלומר, כהן שנשא שתי נשים,
69 ויצא הקול על אחת מהן שהיא גרושה או חלוצה ובנה חלל, ומת
70 האב, ונפלו נכסיו לפני הבנים משתי הנשים, ובתוך הנכסים
71 נמצאים גם פירות תרומה. אף אם אותו בן שהוא ספק חלל נטל
72 חלקו בירושת התרומה, אין זו ראייה לכשרותו, אלא עליו להביא
73 עדים על כשרות אמו כדי לבטל את הקול, וזהו שאמרה הברייתא
74 'החולק בבית דין אינה חזקה'.

75 מקשה הגמרא: פשיטא שאין זו ראייה שהוא כהן כשר, בכך שנטל
76 חלקו בירושה. מתרצת הגמרא: יהו דתימא – היה אפשר לומר,
77 מהתנהגות לאבילה היא נמי לאבילה – מכך שאר האחים מהאשה
78 הכשירה נוטלים את התרומה כדי לאוכלה, זו ראייה שאף הבן
79 שיצא עליו קול שהוא חלל נטל את התרומה כדי לאוכלה, שאם
80 לא כן היו בית דין נותנים את התרומה רק לאחים המוחזקים
81 בכשרות, ולאותו בן שיצא עליו קול היו נותנים פירות חולין
82 כנגדו, כדי לא לזלזל בתרומה ליתנה למי שאינו יכול לאוכלה. קא
83 משמע לן שאין לומר כן, אלא יתכן שהיו פירות התרומה רבים,
84 ולא היה כנגדו פירות חולין לתת לבן זה, ולכן חלקו בהם בשוה,
85 והנהגה לאבילה – הבנים שאין ספק בכשרותם נוטלים את פירות
86 התרומה לאבילה, והאי לגוני – הבן שיצא עליו קול נטל את
87 התרומה כדי למוכרה לכהנים כשרים, ואין לו ראייה שהוא כהן
88 כשר.

?

89 שנינו במשנה (בב): רבי יהודה אומר אין מעלין לכהונה על פי עד
90 אחד וכו'. אמר רבי אלעזר, אימתי במקום שיש עוררין, אבל
91 במקום שאין עוררין מעלין לכהונה על פי עד אחד. רבן שמעון בן
92 גמליאל אומר משום רבי שמעון בן הסגן, מעלין לכהונה על פי עד
93 אחד.
94 מקשה הגמרא: מלשון המשנה נראה שיש כאן מחלוקת, וקשה,
95 שהרי דברי רבן שמעון בן גמליאל תינו דברי רבי אלעזר, שהרי
96 ודאי אף רבן שמעון בן גמליאל לא אמר שעד אחד נאמן במקום
97 שיש עוררין, ונמצא שלדברי שניהם עד אחד נאמן במקום שאין
98 עוררין, ובמה נחלקו.

99 מבררת הגמרא: וכי תימא – ואם תרצה לומר שעקר דה איכא
100 גינייהו – שנחלקו באופן שבה רק עד אחד לערער על כהונתו,
101 דרבי אלעזר כבר, ערער חד – ערער הפוסל את הכהן הוא אף על
102 ידי עד אחד, ובזה לא יועיל עד אחד המכחישו כדי להכשיר את
103 הכהן, אלא צריך שני עדים להכשירו, ורבן שמעון בן גמליאל כבר,
104 ערער חד – ערער הפוסל את הכהן הוא רק על ידי שני עדים, ואז
105 אין עד אחד נאמן להכשירו, אבל אם היה ערער של עד אחד,
106 נאמן עד אחר להכשירו. אין לומר כן, דהאמר רבי יוחנן על
107 משנתנו דברי רבי אלעזר, אלא, אף ערער פחות משנים, ואילו עד אחד אינו
108 נאמן לערער על חזקת הכהונה.
109 מתרצת הגמרא: אלא, הך פשיטא עסקינן – באיזה אופן נחלקו רבי
110 אלעזר ורבן שמעון בן גמליאל, לא כשבאו עדים לערער על
111 כשרותו, אלא באופן דמוחקין לן פאבות דהאי דבהן הוא – מוחק
112 לנו באביו של זה שהוא כהן, ונולד לו בן, ומיד כשנולד נפק עליה
113 קלא – יצא עליו קול, ללא עדות ברורה, דבן גרושה או בן חלוצה
114 הוא, ואחתיניה – והורידוהו מכהונתו עד שיתברר הדבר, שמעלה
115 עשו בכהונה לברר כל קול שיוצא על כהן לפוסלו, אם לא היה
116 מוחק בכהונה מיד כשנולד. ולאחר שהורידוהו אהא – [בא] עד
117 אחד ואמר, ודענא ביה דבהן כשר הוא, שהיתה אמו כשירה,
118

1 מתרצת הגמרא: באותו מעשה שהאמין רבי חייה לאח שהעיד על
2 אחיו שהוא לוי, היה זה במסיח לפי תומו – שסיפר על עצמו
3 מעשה שאירע עמו, בלא כוונה מיוחדת להעיד, ומתוך דבריו היה
4 מובן שאחיו לוי, מה שאין כן במקום שכוונתו להעיד, שאין קרוב
5 נאמן. וכי הא – וכמו דאמר רב יהודה אמר שמואל, מעשה פאדים
6 אהד, שהיה מסיח לפי תומו ואמר, וברני בשאני תינוק – כשהייתי
7 קטן ומוקרב על כתיפי של אבא בדרך הקטנים, והוציאוני מבית
8 הספר שלמדתי בו, והפשיטוני את בותנתי והמפילוני כדי להטריני
9 שאהיה ראוי לתרומה לערב – אחר שיעריב היום. מוסיפה
10 הגמרא: ורבי חייה היה מסיח בה שכך סיים אותו אדם את סיפורו,
11 והכריז בירליון – פורשים לפני שלא לטמאני, והיו קורין אותי יוהנן
12 אוכל חלות, והעלהו רבי לכהונה על פיו, כיון שהיה מסיח לפי
13 תומו, ובזה אף רבי חייה מודה שהוא נאמן, ולכן העלה את האח
14 ללויה על פי אחיו שהסיה לפי תומו.

***

15 הגמרא מביאה ברייתא נוספת, מענין חזקה לכהונה: תניא, רבי
16 שמעון בן אלעזר אומר, פשם שנטילת תרומה בבית הגורן היא חזקה
17 והוכחה לכהונה, כך נטילת מעשר ראשון היא חזקה לכהונה.
18 והחולק בבית דין אינה חזקה לכהונה, ודין זה יבואר להלן.
19 הגמרא מבררת את דברי הברייתא. שנינו בברייתא: כך מעשר
20 ראשון חזקה לכהונה. תמחה הגמרא: הרי מעשר ראשון לוי הוא,
21 ולא של כהן, וכיצד נטילתו מוכיחה שהוא כהן. מתרצת הגמרא:
22 ברייתא זו טוברת ברבי אלעזר בן עזריה, דהנייא, תרומה ניתנת רק
23 לכהן, ומעשר ראשון ניתן רק ללוי, שנאמר (במדבר יח כ) וְאֵל הַלְוִיִּם
24 תִּדְבֹר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִּחְזֹקוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַמַּעֲשֵׂר / דברי
25 רבי עקיבא. רבי אלעזר בן עזריה אומר, מעשר ראשון ניתן אף לכהן,
26 ולדבריו נטילת מעשר ראשון היא ראייה לכהונה.
27

28 מקשה הגמרא: אימור דאמר – עד כאן לא אמר רבי אלעזר בן
29 עזריה אלא שמעשר ראשון ניתן אף לכהן, אך שניתן רק לכהן ולא
30 ללוי מי אומר – וכי אמר כן, והרי מפורש בתורה שמעשר ראשון
31 ניתן ללוי, ואם כן כיצד נטילתו נחשבת כהוכחה לכהונה, שמה
32 אדם זה הוא לוי.

33 מתרצת הגמרא: אין – אכן, רבי אלעזר בן עזריה סובר שמעשר
34 ראשון ניתן רק לכהן ולא ללוי, ואף שמן התורה הוא ניתן
35 לשניהם, מכל מקום כתר דקנסיהו עזרא – לאחר שקנס עזרא את
36 הלויים שלא יטלו מעשר ראשון, כיון שלא עלו עמו מבבל לארץ
37 ישראל (יבמות פז), שוב אין הלויים נוטלים כלל מעשר, והנטל
38 מעשר ראשון זו ראייה שהוא כהן.

39 מקשה הגמרא: ודלמא איקרו ויהבו ליה – ושמה קרה שנתנו ללוי
40 מעשר ראשון אף אחרי שקנסם עזרא, ומדוע זו ראייה שהוא כהן.
41 מתרצת הגמרא: אמר רב חסדא, הך פשיטא עסקינן – באיזה אופן
42 מדובר בברייתא, שמחזיקים לכהונה על ידי נטילת מעשר ראשון,
43 כגון דמוחקין לן פאבות דהאי דבהן הוא – אנו יודעים שאביו של
44 אותו אדם הוא כהן, ונפק עליה קלא – ועל אדם זה יצא קול דבן
45 גרושה ובן חלוצה הוא, והרי הוא 'חלל' שנתחלל מקדושת
46 הכהונה, וחלקו ליה לדידיה מעשר בבית הגרנות – וראו שנתנו לו
47 מעשר בשדה, וזה מוכיח שהוא כהן, והטעם בכך, דאין לומר
48 שחלק בתור לוי, כיון שברור דלא לוי הוא, שהרי ידוע לנו שאביו
49 כהן. אלא מאי איכא למימר – מה יש לומר בטעם שנתנו לו מעשר
50 ראשון, דבן גרושה או בן חלוצה הוא, ודינו כישראל, אין לומר כן,
51 שהרי לא מיבעיא למאן דאמר מעשר ראשון אסור באבילה לזרים,
52 אם כן ודאי דלא הוו יהבי ליה – שלא היו נותנים לו מעשר ראשון,
53 שהרי דינו כזר האסור באבילותו, אלא אפילו למאן דאמר מעשר
54 ראשון מותר באבילה לזרים, הני מילי למיספק להו – הרי זהו רק
55 לענין זה שמותר ללוי לתת להם מעשר לאכול, אכל בתורת
56 חלוקה לא יהבי ליה – אין בעל הבית יכול ליתנה להם כדי לקיים
57 את דין נתינת המעשר, ואם היה חלל ודאי לא היו נותנים לו
58 מעשר בגורן, וכיון שראו שנותנים לו הרי זו ראייה שהוא כהן
59 כשר.

תבובות. האשה שנתארמלה – פרק שני דף כו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצט רש"י

1 והטבילוני – מפני שסתם תינוק מטפח באשפות, ושרצים מצויין שם. לערב – דרצין
 2 הערב משם. והחולק בבית דין – קא סלקא דעתך שעל פי בית דין הקבוע בעיני הוי
 3 חולקין לו תרומה בבית הגרנות. ולקמיה פריך: אי בבית דין לא הוי חוקה – היכא הויא
 4 חוקה? בטר דקנסינהו עורא – ללוים, דלא ליתבו להו, כדאמרין ביבמות בפרק "ש
 5 מותרות" (פ.ב), לוי דלאו לוי הוא – כלומה,
 6 בלוי ליכא לספוק – דהא אביו כהן. למאן
 7 דאמר בו' – פלוגתא היא ביבמות (שם). בנכסי
 8 אביו בו' אינה חוקה – להשביט מעליו קול
 9 היוצא על אמו שהיא גרושה. והוא חלל.
 10 פשיטא – דהא אפילו הוא חלל יורש את אביו.
 11 רבן שמעון היינו רבי אליעזר – דהא ודאי
 12 במקום שיש עוררין לא אמר רבן שמעון דליהוי
 13 חד נאמן וכי אמר מעלין במקום שאין עוררין
 14 קאמר. דרבי אליעזר סבר ערער חד – הוי
 15 ערער, ואין אחד נאמן עליו להכשירו. ונפק
 16 עליה קלא – קול בעלמא, ולא עדות. ואחתיניה
 17 – מן הכהונה עד שיבדוק את הדבר, שמעלה
 18 הוא לכהונה.
ואסקיניה

19 **לכהן. אימור דאמר רבי אלעזר בן עזריה אף לכהן, לכהן ולא ללוי מי אמר? אין, בטר**
 20 **דקנסינהו עורא. ודלמא איקרו ויהבו ליה! אמר רב חסדא: הכא במאי עסקינן – בגון דמוחקין**
 21 **לן באבוביה דהאי דכהן הוא, ונפק עליה קלא דבן גרושה וכן חלוצה הוא, וחלקו ליה לדידיה**
 22 **מעשר בבית הגרנות. לוי – דלאו לוי הוא, מאי איכא למימר – בן גרושה או בן חלוצה הוא,**
 23 **לא מופיעא למאן דאמר: מעשר ראשון אסור לזרים, דלא הווי יהבי ליה, אלא אפילו למאן**
 24 **דאמר: מעשר ראשון מותר לזרים, הני מילי – למיפקס להו, אכל בתורת חלוקה – לא יהבי**
 25 **ליה. "והחולק בבית דין אינה חוקה". – אי בבית דין לא הויא חוקה – היכא הויא חוקה?**
 26 **אמר רב שישת, הכי קאמר: החולק תרומה בנכסי אביו עם אחיו בבית דין – אינה חוקה.**
 27 **פשיטא! מהו דתימא: מדינה לאכילה האי נמי לאכילה, קא משמע לן: הנהך – לאכילה, האי**
 28 **– לזבונא. רבי יהודה אומר: אין מעלין לכהונה על פי עד אחד וכו'. רבן שמעון בן גמליאל**
 29 **היינו רבי אליעזר! וכי תימא: ערער חד איכא בינייהו: דרבי אליעזר סבר: ערער חד, ורבן**
 30 **שמעון בן גמליאל סבר ערער תרי. האמר רבי יוחנן: דברי הכל אין ערער פחות משנים!**
 31 **אלא, הכא במאי עסקינן דמוחקין לן באבוביה דהאי דכהן הוא, ונפק עליה קלא דבן גרושה או**
 32 **בן חלוצה הוא, ואחתיניה, ואתא עד אחד ואמר: ידענא ביה דכהן הוא,**
ואסקיניה

33 עניי ישראל. אבל למאן דאמר אסור לזרים – אין נראה שינתן לעניי ישראל כדי למכור, דמילתא דאחי ליהי תקלה לא אתקני רבנן, דאיכא למיחז דלמא אחי למיכיליה. וכדאמר בסמוך:
 34 לא מיבעיא לרבי מאיר דאמר אסור לזרים כו'. ולרבי עקיבא לא הפקיע עורא את הלויים מכל וכל להשתנות לישראל וכהנים שלא יטלו עשרים לזרים אלא עניי לזרים בתורת עניות, אלא
 35 לזויים – בין עניים בין עשירים הוי חולקין לעולם, כדמוכח בכל הנהו שהבאתי, שהו נטלין בתורת לזויים. ועוד: דרבן גמליאל בספניה שנתן מעשר ראשון לרבי יהושע בן חנניא (מעשר
 36 שני פרק ה משנה ט) אי תורת עניות יחב ליה – אמאי לא יחב ליה נמי מעשר עני? שהי מעשר עני נתן לרבי עקיבא? ומיהו, יש לדחות: דלעולם תורת עניות נתן לו, ומה שלא נתן לו
 37 מעשר עני – לפי שהיו לו מאות טל במעשר עני, כדנתן במסכת פאה (פרק ח משנה א). אבל מעשר ראשון – שטל, אפילו יש לו מאותיו, וזה דהא איכא למאן דאמר דאפילו
 38 כהנים עשירים בימי טומאה עניים נינהו. ועוד: דלא רצה ליתן כל מתנותיו לעני אחד. **בטר** דקנסינהו עורא – לא אשכחן בהדיא בקרא דקנסינהו, רק מצינו בעורא (נחמיה ז) "והיה כהן
 39 בן אהרן עם הלויים בעשר הלויים". ואיכא למימר דרבי קאמר. כשיבאו הלויים לחלוק בבית הגרנות – יבאו הכהנים עמהם. ומיהו, לרבי אלעזר בן עזריה דבטר קנסא דוקא לכהן – לא משמע
 40 מהאי קרא. וליכא למימר "עם הלויים" דקאמר קרא – היינו לקבל מהם מעשר ראשון משלםם – דהא משלםם לא קנסם עורא כדמוכח בפרק "הזרוע" (חולין קלא.ב) ויש לומר דלרבי אלעזר
 41 בן עזריה לא נמנעו הלויים מכל וכל מליק לבית הגרנות לחלוק במעשר, כדאמר בסמוך: דלמא איקרי ויהבי ליה. כל שכן בימי עורא, שעדיין לא פשט הקנס שהיו הולכים בבית הגרנות,
 42 ולכן נאמר שילכו הכהנים עם הלויים. ולמאן דאמר קנסא לעניים, הא דרבי "והיה כהן" – היינו ככהן עני. ומשום דכהנים עניים שכחי טפי, לפי שאין כל כך עסוקים במלאכה אלא
 43 בעבודת בית המקדש, וגם אין להם קרקעות – נקט כהן. והוא הדין עניי ישראל, למאן דאמר מעשר ראשון מותר לזרים. ורבי רבינו יוסף פירש: מדכתיב (במלאכי א) "הביאו אל כל המעשר
 44 אל בית האוצר" דבית האוצר היה לשבח התיקן גורא לתת שם תרומת הכהנים. כדכתיב בעורא (נחמיה ז). וכיון שאמר להביא שם המעשר – אם כן של כהנים הוא. וקימאן לן אנגילה
 45 (טא), דמלאכי זה עורא. ולמאן דאמר לעניים – נקט אל בית האוצר משום דכהנים עניים שכחי טפי, כדפירשית אי נמי: "אל בית האוצר" – לא ליתן לכהנים, אלא לחלק לעניים. והרב
 46 רבינו אלחנן הקשה: דבסוף עורא משמע שהמעשר היה ללוים, דכתיב "ואדע כי מנינות הלויים לא נתנה (להם) וירבחו איש לשדוהו הלויים המשוורים כו'" – משמע שהלוים המשוורים היו
 47 חולקין: וצריך לומר דזה היה מקמי דקנסינהו עורא. אך קראי לא מוכח הכי. **והאמר** רבי יוחנן דברי הכל אין ערער כו' – נראה לרבינו יצחק דרבי יוחנן עיקר דבריו על משנתו, ולהכי
 48 לא קא משיב האב: הני מילי – היכא דאיכא חוקה דשרות כו', כדמשני בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין עג.ג), ואם תאמר: והואיל ואמתניתין קא, יהי פריך מיהיה הנה, ובפרק קמא דגיטין
 49 (טא) גבי גט? דלמא הא דקאמר רבי יוחנן דלא מהני ערער דחד – היינו היכא דאיכא עד אחד דמכשר, דקתני מעלין לכהונה על פי עד אחד! ויש לומר: דהתלמוד ידע דרבי יוחנן אמסקא
 50 דיבר, דבתלמוד היה קול וואחר כך בא עד אחד להכשירו ולהסיר הקול, ואתו בי תרי ואמרי דבן גרושה וכן חלוצה הוא – דבכי אלא גזנא אמר רבי יוחנן דבעינן שנים, אף על גב דהעד
 51 שדכשרי חולק במה דליתנהו דמי, שהרי העד גורא בתרומה חולק, אי לאו משום חוקה דמסיע ליה לבטל הקול, שהרי חוקה פוסל חעד אינו פוסל לרבי יוחנן. **אין** ערער פחות משנים –
 52 לאפוקי חד דלא הוי ערער, אבל קול נמי פוסל בתחלה בתרומה קודם שבא העד המכשיר. **ואתא** עד אחד ואמר ידענא ביה דזה הוא – לא בעי למימר דפליגי אי מעלין על פי עד אחד
 53 כשהקול פוסל – דפשיטא ליה להתלמוד דלא פסיל קול כלבלי עלמא, כיון דאיכא עד חוקה. ועוד: דקול לא הוי קרי עוררין.

תוספות
האשה שנתארמלה – פרק שני דף כו עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)"
רש"י

1 ואסקיניה – ואם תאמר: ולמאן דחייש לילולתא דבי דינא היכי אסקוה, כיון דאחתיניה
2 מחמת הקול? וליכא למימר דליכא יולותא דבי דינא אלא היכא שהורידוהו
3 שתי פעמים, כדמוכח ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא ל"א), ויש לומר: דליכא יולותא דבי
4 דינא אלא היכא שהורידוהו על ידי עדות, אבל בהורדה של ידי הקול – ליכא יולותא
5 דבית דין, ואף על גב דאמרין (גיטין פ"א, א) גבי
6 גרושה לבחן דלא מבטלים קלא – היינו משום
7 דאית ליה תקנתא, אבל הכא, דאי לא מסקינן ליה
8 לעולם פסול – מבטלין, אי נמי: בתרומה דרבנן
9 הקול. **אנן** אחתינו ליה אנן מסקינן ליה –
10 פירש בקנטרס: אף על גב דהתי ותרני ניהו –
11 אוקי תרי להדי תרי, ואוקי גברא אחוקתיה. וקשה
12 לרבינו יצחק: בדפ"ק "האומר" בקדושין (ס"א)
13 קאמר גבי ינאי: היכי דמי? אלימא דתרי אמרי
14 אשתבאי, ותרי אמרי לא אשתבאי – מאי חזית
15 דסמכת אחני. פירוש: אחני דאמרו לא אשתבאי,
16 סמוך אחני. ואמאי קאמר ויבזק הדרב ולא
17 נמצא? והתם פירש בקנטרס דלא אמרין אוקי
18 תרי בהדי תרי ואוקי גברא אחוקיה, דהא לא באו
19 להעיד על אמו אלא על ינאי, ולו לא היה חזקת
20 כשרות, ואין נראה לרבינו יצחק: דחזקת האם
21 מדניא גם לניאי, כדמשמע הכא ואמרין נמי
22 לעיל בפרק קמא (א"ג, א) לדברי המכשיר בה –
23 מנשיח בבתה, ואפילו מאן דפסל בתה – היינו
24 משום דמעלה עשו גבי נוח. ואם על לומר כמו
25 שתירץ רבינו תם, דליכא למימר התם אוקמינן
26 אחוקה לפי שכל הנשים היו בחזקת שביות –
27 דאם כן היכי מיינה מינה ראייה על אשתו שזינתה
28 בעד אחי? דשאני התם, דכל הנשים בחזקת
29 שביות, אבל אשתו זינתה – היא בחזקת היתרו
30 ונראה לרבינו יצחק: דתרי ותרי ספיא דרבנן
31 הוא, ומדרבנן החמירו דלא מוקמינן לה אחוקה.
32 והכא בתרומה דרבנן – הקילו ובפרק "בבב
33 מערבין" (עירובין לה, א) גבי תרומה ונטמאה כו,
34 ספק – הרי זה חמר גמול, דברי רבי מאיר. ומוקי
35 לה רבה ורבי יוסף בשתי כתי עדים. הא דלא
36 מוקמינן לה אחוקתה דלא נטמאה, אף על גב
37 דתרומה בזמן הזה דרבנן – היינו משום דרובני תרומין דאורייתא לרבי מאיר. אי נמי: שאני התם דאיכא ריעתא דהרי נטמאת לפניך, ולא אמרין השתא הוא דאימתי, אף על גב דגבי מקד
38 אמרין השתא הוא דחסר ואתאי (נדה ב"ב), הכא דאיכא שתי כתי עדים – לא אמרין השתא הוא דאימתי. ובשנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת, דאמרין לעיל (בב"ב). לא תצא. ולא
39 מוקמינן לה אחוקת אשת איש – היינו משום דחוקה דאשה דייקא ומנסא מרעה לה לחזקת אשת איש. אף על גב דבשנים אומרים מת ואומרים לא מת (בב"ב), דמותרת לחזור
40 לה, וכיון דליכא חומרא בסוף – לא דייקא, מכל מקום, הכא כיון דמכחזיין זה את זה איכא חומרא. ובשנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה, דאמרין נמי לא תצא. אף על גב
41 דלא דייקא, וליכא נמי חוקה דאין האשה מעיזה פניה, דשלא בפני בעלה מעיזה, וכל שכן היכא דמסייעין לה עדים ויש לומר: דמכל מקום דייקא, לפי שיראה שיחזמו עדיה או יפסלו אותם
42 בגולותא. ובי"האשה רבה" (שם צ"ג). גבי בעו מיניה מרב ששת עד אחד ביבמה מהו כו אמר לה: תניתוה, אמרו לה מת בנך ואחר כך מת בלתיך ונתיבמה, ואחר כך אמרו לה חילוף הדברים
43 תצא, והולך ראשון והאחרון ממזר. היכי דמי? אלימא תרי ותרי – מאי חזית דסמכת אחני דאסרי ליה כו. וקשה: דמאי פריך? והא אית לן לאוקמי אחוקה דאסורה
44 ליבם שמת בעלה תולתה כדאמרין בפרק "ארבעה ארזין" (שם ל"א, א) גבי נפל הבית עליו ועל בת אחיו כו' ועוד: כיון דתרי ותרי ספיא דרבנן הוא – יש לאסורה כדאמרין גבי ינאי. והתם
45 לא דייקא, כדאמרין התם: וזמנין דרחמא ליה ליבסו? ויש לומר: דמכל מקום מהני דיוקא דידה לענין דמרעה ליה לחזקת איסור ליבסו. והא דפריך נמי התם כו' ועוד: ממזר – ספק ממזר הוא.
46 אף על גב דבחזקת איסור ליבסו היא – מכל מקום לא הוי ממזר ודאי, דמהני דיוקא דידה כדפרשינן. ועוד: כיון דתרי ותרי ספיא דרבנן – אין לנו להעמידה על חזקתה ולהתירו בממזרה.
47 ורבינו יצחק בר ברוך פירש: דלא אמרין בכל הני אוקמא אחוקה, לפי שהשנים שמוציאים אותו מחזקת של היתר – הם מעידים תחלה, ומיד כשהעידו יצא מחזקת על ידי עדות, והו לא
48 אמרין אוקמא אחוקה. ולהכי פריך לעיל: מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא? דשנים שאומרים נתקדשה העידו תחלה. ובשנים אומרים נתגרשה, אף על פי שהם העידו תחלה – מכל מקום
49 היתה בחזקת אשת איש. וכן הדיא ד"האשה רבה" ורינאי – שנים המוציאים אותו מחזקתו באו תחלה. ואין נראה לרבינו יצחק, דהא הכא בשמעתין מוקמינן ליה אחוקה אף על גב דכבר
50 פסלוהו השנים הוציאוהו מחזקתו. ואין סברא שיתעיל מה שעד אחד המכשיר העיד קודם. ועוד: דרב איש שמע דבעי למימר דאפילו אתו שניהם לבסוף, דמסקין ליה. **על** ידי ממון מותרת
51 לבעלה – נראה מותרת לחזקת לבעלה כהן, ולא חיישין אפילו לאונסא, משום דמותרת להפסיד ממון. ולא דמי לשבויה, ולא דמי לשבויה. לא שנו אלא שיד ישראל תקיפה על
52 אומות העולם, אבל ידי אומות העולם תקיפה על עצמן אפילו על ידי ממון אסורה לבעלה. ועל כרחן היינו לכוונה. מדקאמר: אף אנן נמי תנינא, מההיא דריחוקה בני משפחה. והא לא
53 שייך אלא לכוונה, דבישראל לא שייך וריחוקה. בני משפחה – דאינה אסורה אלא לבעלה. ועוד ראייה, דתנן בפרק שני דמסכת עבודה זרה (בב"ב), אין מעמידין בתרומה בפונדקאות של
54 נכרים מפני שחשודים על הריבוע. ורמינהו לוקחין מהן בתרומה לקרבן? לא קשיא הא לכתחלה הוא דייב, ומנא תימרא דשני בין לכתחלה כו'. דתנן: לא תתייחד אשה עמו, מפני שחשודים
55 על העריות. ורמינהו: האשה שנחבשה על ידי נכרים על ידי ממון – מותרת לבעלה. אלא שמע מינה שני בין לכתחלה לדיעבד. משמע דאין לחוש כלל שנבעלה. דאי מותרת לבעלה
56 ישראל קאמר, דלא חיישין שמא נתרצת, אבל לבעלה כהן אסורה. דחיישין שמא נאנסה – אם כן לא הוא מיימי מיד. **ועל** ידי נפשות אסורה לבעלה – היינו אפילו לבעלה ישראל, ואם תאמר:
57 דחיישין שמא נתרצת כדי למצא את שלא חדרגה. דאי לבעלה כהן קאמר, ואסורה שמא נאנסה, אם כן הוה ליה למימר אסורה לכוונה. אלא ודאי אפילו לבעלה ישראל אסורה. ואם תאמר:
58 צדעות לישטרו, דקודם לכן מסתן פנשיהו. כדמשמע ברש"י מביתין (ב"ב). גבי כל הנזעות ברביעי תיבעל לחשר תחלה; וצריך לומר: דהכא חיישין על כל אחת שמא אינה צדועה ואפילו
59 נראית צדועה – שמא אינה.

1 **ואסקיניה**, ואתו בי תרי ואמרי: בן גרושה וכן חלוצה
2 הוא, ואחתיניה. ואתא עד אחד ואמר: ידענא ביה
3 דכהן הוא. ודכולי עלמא מצטרפין לעדות, והכא
4 - במיחש לילולתא דבי דינא קמפלגי. תנא קמא
5 סבר: כיון דאחתיניה - לא מסקינן ליה, חיישין
6 לילולתא דבי דינא. ורבן שמעון בן גמליאל סבר: אנן
7 אחתינו ליה, ואנן מסקינן ליה, ולילולתא דבי דינא לא
8 חיישין. מתקיף לה רב אשי: אי הכי אפילו תרי ותרי
9 נמי! אלא אמר רב אשי: במצטרפין לעדות קמפלגי,
10 ובפלוגתא דהני תנאי. דתניא: אין עדותן מצטרפת
11 עד שיראו שניהם באחד, רבי יהושע בן קרחה אמר:
12 אפילו בזה אחר זה. ואין עדותן מתקיימת בבית דין
13 עד שיעידו שניהם באחד, רבי נתן אומר: שומעין
14 דבריו של זה היום, וכשיבא חברו למחר - שומעין
15 דבריו. **משנה** האשה שנתבשה בידי נכרים, על ידי
16 ממון - מותרת לבעלה, על ידי נפשות - אסורה
17 לבעלה. **גמרא** אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר
18 רב: לא שנו אלא שיד ישראל תקיפה על אומות
19 העולם אבל יד אומות העולם תקיפה על עצמן
20 - אפילו על ידי ממון אסורה לבעלה. מתיב רבא: העיד רבי יוסי
21 בן הקצב על פת ישראל שהורגנה באשקלון, וריחוקה בני משפחה, ועדיה מעידים
22 אותה שלא נסתרה ושללא נמאיה. ואמרו להם חכמים: אם אתם מאמינים שהורגנה -
23 האמינו שלא נסתרה ושללא נמאיה, ואם אי אתם מאמינים שלא נסתרה ושללא נמאיה
24 - אל האמינו שהורגנה. והא אשקלון, דיד אומות העולם תקיפה על עצמן, וקתני:
הורגנה

שְׁעִידוּ שְׁנֵיהֶם בְּאֶחָד, כלומר זה בפני זה, אבל אם כל אחד העיד
 בפני עצמו, אין הגדתן מצטרפת להיות כעדות אחת. רבי נתן
 אומר, אין צריך שיעידו זה בפני זה, אלא שומעין דבריו של זה היום,
 ובשניבא דבריו למחר שומעין את דבריו של השני, ומצטרפות שתי
 העדויות להחשב כעדות אחת. ודעת רבי אלעזר במשנתנו כדעת
 חכמים בסיפא של הברייתא, שצריכים להעיד שניהם כאחד,
 ודעת רבן שמעון בן גמליאל כרבי נתן, ששני העדים מצטרפים
 לעדות אחת גם כשהעידו זה שלא בפני זה.

משנה

במשניות לעיל התבאר דין האשה שנשבעת לבין הגוים, האם היא
 נאמנת לומר שהיא טהורה. משנתנו מבארת באלו אופנים
 חוששים שנבעלה לגוים, ובאלו אופנים אין חוששים לכך. האשה
 שנתקשה – נלקחה בשבי בדי עובדי בוכבים, יש חילוק מה היתה
 סיבת שבייתה, אם נשבת על ידי שהיתה חייבת להם ממון, מותרת
 לבעלה, כיון שהם יראים שיפסידו את הממון שהיא חייבת להם
 אינם נוהגים בה מנהג הפקר. אך אם סיבת השביה היתה על ידי
 נפשות – שדנו אותה למיתה, אסורה לבעלה, אף אם הוא ישראל,
 כיון שנוהגים בה מנהג הפקר ויש לחשוש שמא נבעלה לגוי
 מרצון.

***

גמרא

שנינו במשנה: האשה שנחבשה בידי עובדי בוכבים על ידי ממון
 מותרת לבעלה. מבארת הגמרא באיזה אופן נאמר דין זה: אמר רב
 שמואל בר רב יצחק, אמר רב, לא שנו שאם נשבעת מחמת ממון
 מותרת לבעלה, אלא בזמן שיד ישראל תקיפה ושולטת על העובדי
 בוכבים, ולכן חוששים הגוים שאם יאנסו אותה יפסידו את ממונם,
 אבל בזמן שיד עובדי בוכבים תקיפה ושולטת על עצמן – על
 ישראל, וממונם של ישראל ונשותיהם כהפקר אצלם, אפילו
 נשבעת על ידי ממון, אסורה לבעלה, כיון שהם יודעים שבכל מקרה
 לא יפסידו את ממונם.
 רבא מקשה על דברי רב ממשנה: מתיב רבא, שנינו במשנה (עדיות)
 פ"ח מ"ב, העיד רבי יוסי הכהן, וכן העיד רבי זכריה בן הקצב, על פת
 ישראל הנשואה לכהן שהורגנה – ניתנה כמשכון על הלואה בידי
 גוים באשקלון, ובאו עדים להעיד על שבייתה, וזממות כן ריחקוה
 בני משפחתה מבעלה הכהן, שחששו שמא נבעלה להם, ואשת
 כהן שנבעלה לגוי אפילו באונס נאסרת על בעלה. ואמנם עדות,
 שהעידו שהורגנה, היו מעידים אותה שלא נסתרה עם הגוים ושל
 נטמאה – שלא נבעלה להם. ואמרו להם חכמים לבני משפחתה,
 ממה נפשך יש לכם להתירה לבעלה, שהרי אם אתם מאמינים
 לדברי העדים שהורגנה, אם כן האמינו גם למה שהעידו שלא
 נסתרה ושללא נטמאה, ואם אי אתם מאמינים לדברי העדים
 שמעידים שלא נסתרה ושללא נטמאה, אם כן אל תאמינו גם
 לדבריהם שמעידים עליה שהורגנה, וממילא היא מותרת לבעלה.
 מסיים רבא את קושיותו: והא אשקלון היא עיר יד עובדי בוכבים
 תקיפה על עצמן – על ישראל, ובכל אופן קתני במשנה

ואפקינה – והעלותו בית דין לכהונה על פי העד, שהרי עד אחד
 נאמן להחזיקו בכהונה, במקום שיצא קול המערער על כשרותו,
 כיון שאין שני עדים לפסלו, ולאחר מכן אתו בי תרי ואמרי – באו
 שני עדים ואמרו בן גרשה וכן תלוצה הוא, ואחתיניה – והורידוהו
 בית דין מכהונתו על פי דברי העדים, ושוב אתא – [באו] עד אחד
 ואמר, ודענא ביה דכהן כשר הוא, ונמצא שעתה יש כאן שני עדים
 המכשירים אותו ושנים הפוסלים אותו, ודבלי עלמא – ולדברי
 הכל מצטרפין לעדות – מעיקר הדין ניתן לצרף את העד הראשון
 שהכשירו לעד האחרון, ואף שהעידו זה שלא בפני זה, וכיון שיש
 שתי כתות עדים המכחישות זו את זו היה ראוי להעמידו בחזקת
 כשרות, והכא, מתיחש לזילותא דבי דינא קמיפלגי – מחלוקתם כאן
 היא האם חוששים לזלזול הבריות בבית דין, שאם תבוא להכשירו
 עתה על פי שני העדים, יש חשש שילגלגו על בית דין שבאים
 להעלותו לכהונה אחרי שכבר הורידוהו פעמיים, תנא קמא – רבי
 אלעזר קבר, ביון דאחתיניה לא מסקינן ליה – מאחר שכבר
 הורידוהו בית דין מכהונתו פעמיים, שוב אין חוזרים להעלותו,
 כיון דתיישני לזילותא דבי דינא, ואילו רבן שמעון בן גמליאל סבר,
 אמן אחתינן ליה, ואמן מסקינן ליה – כשם שהורדנהו מהכהונה כך
 יש לנו להעלותו לכהונה, ולזילותא דבי דינא לא תיישני – אין
 חוששים שבני אדם יזלזלו בבית דין, כיון שלא מחמת פשיעתם
 של הדיינים שינו את פסק הדין, אלא מחמת שלא התברר הדבר
 בתחילה.

מקשה הגמרא: מתקף לה רב אשי, אי תכי – אם כך שנחלקו האם
 חוששים לזילותא דבי דינא, אפילו תרי ותרי נמי – אף אם יבואו
 כעת שני עדים יחד להכחיש את השנים שפסלוהו יש לחשוש
 לזילותא, ולמה הוצרכו לחלוק במקרה שהמכשירים באו כל
 אחד בפני עצמו.
 אלא אמר רב אשי, באמת לדברי הכל אין חוששים לזילותא דבי
 דינא, ולכן אם יבואו יחד שני עדים המכשירים יעלוהו לכהונה על
 פיהם, ובמצטרפין לעדות קמיפלגי – מחלוקתם היא בשני עדים
 המעידים זה שלא בפני זה, האם מצרפים את הגדתם לעדות אחת,
 ומדובר שיצא קול שהוא בן גרשה, ובא עד אחד והעיד שהוא
 כשר, ואחר כך באו שני עדים והעידו עליו שהוא פסול, ושוב בא
 עד נוסף להכשירו. רבי אלעזר סובר שכיון שהעד הראשון
 והאחרון לא העידו יחד אינם מצטרפים להכחיש את השנים
 הפוסלים. ורבן שמעון בן גמליאל סובר שהם מצטרפים, וכיון שיש
 כאן שנים המכשירים נגד השנים הפוסלים, מעמידים אותו בחזקת
 כשרות, והוא כשר.

מביאה הגמרא ברייתא שנחלקו בה תנאים האם מצטרפין
 לעדות: ונחלקו בפלוגתא דהני תנאי – במחלוקת תנאים זו, ותניא
 בברייתא, אין עדותן של שני עדים מצטרפת לעדות אחת, אף אם
 שניהם מעידים על חיוב אחד, עד שיראו שניהם אותו מעשה
 באחד, כגון שיראו שניהם שראובן לוח משמעון, ולא די בכך
 שיעיד כל אחד מהם שראובן חייב מנה לשמעון. רבי יהושע בן
 קרחה אומר, אפילו ראו שפלוגי חייב לפלוני בזה אחר זה, כגון שזה
 ראה את ההלואה עצמה, והבירו מעיד שהלוה הודה בפניו שלוח
 מהמלוה, מצטרפים לחייב את הלוה, כיון ששניהם מעידים על
 חיוב המנה שפלוגי חייב לפלוני. מביאה הברייתא מחלוקת נוספת:
 ואפילו אם ראו את העדות יחד אין עדותן מתקיימת בבית דין, עד

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שישי עמ' א

לומר שיחול החיוב משנכנסו לה שנים ושלשה מרגלים, שזו כבר
 ביאת מקצת, תלמוד לומר 'בבואכם', בלשון רבים, נביאת בולכם
 אמרת, ולא נביאת מקצתכם. ובי אפקינהו עזרא – וכשהעלה
 עזרא את ישראל מבבל,

דאורייתא, חלה דרגנן. והוכיח כן מדינתא בברייתא, נאמר לגבי
 הפרשת חלה 'בבואכם אל הארץ', ומשמע מלשון זו שאף ביאה
 במקצת מחייבת בחלה, וכאמור לעיל, אי – אם אכן מדויק
 מהלשון 'בבואכם' שיש חיוב חלה אף בביאת מקצת, יכול היית

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שני עמ' א

34 לידי בית דין טועין שיפסקו כרבי.
 35 * * *
 36 הגמרא מביאה דין נוסף של רב יהודה בשם שמואל בענין קיום
 37 שטרות, השייך לנידון של משנתנו: אָמַר רב יהודה, אָמַר שְׁמוּאֵל,
 38 עַד וְדִיּוֹן מִצְטָרְפִין, כלומר, שטר שחתומים בו שני עדים, וכתוב
 39 בשולי השטר 'קיום' של בית דין, שביירו ונודע להם שחתומות
 40 העדים אמיתיות, וחתמו שם שלשה דיינים, ועתה הוציא המלוה
 41 את השטר על הלוח, והלוח טוען שכל השטר מזויף, גם חתימות
 42 העדים וגם חתימות הדיינים, ובא המלוה לקיים שוב את החתימות
 43 ולהוכיח שהן אמיתיות, אם בא אחד מעדי השטר והעיד שזו
 44 חתימת ידו, ובא אחד הדיינים שחתם על הקיום ומעיד שזו
 45 חתימתו, מצטרפים שניהם להכשיר את השטר, וגובה בו.
 46 הגמרא מביאה משא ומתן בין האמוראים על מימרא זו: אָמַר רַבִּי
 47 בַר הַמָּא, כְּמָה מְעוּלָה הִיא מִימְרָא זו. כמה מעולה היא מימרא זו.
 48 אָמַר רַבָּא, מַאי מְעִלְיוּתָא – וכי במה מעולה מימרא זו, והרי יש
 49 להקשות עליה, כיצד מצטרפת עדות העד עם עדות הדיין, והרי
 50 הלכה כחכמים במשנתנו שעד המעיד על חתימת ידו הרי הוא
 51 כמעיד על חיוב המנה שבשטר, ולא על החתימה עצמה, ואם כן
 52 נמצא דמאי דקא מסהיד סהרא לא קא מסהיד דיינא, ומאי דקא
 53 מסהיד דיינא לא קא מסהיד סהרא – הרי על מה שמעיד העד,
 54 והיינו על מעשה ההלואה הכתוב בשטר, אין הדיין מעיד. ועל מה
 55 שמעיד הדיין, והיינו שהחתומות שבשטר אמיתיות, אין העד
 56 מעיד. וכיון שאין כאן עדות שלימה על קיום השטר ולא עדות
 57 שלמה על מעשה ההלואה, לא ניתן לצרפם יחד.
 58 אָלָא, כִּי אָתָּא [כשבא] רַבִּי בַר יְהוֹנָתָן מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבַבְלָא,
 59 ושמע את דברי רב יהודה אחיו, שיעד ודיין מצטרפין, אָמַר, לֹא
 60 תְּצִיִּתְיָהוּ לְהַנִּי כְּלָלִי דְכִיּוֹל יְהוּדָה אַחֵי מְשֻׁמְיָה דְשְׁמוּאֵל – אל
 61 תשמעו לכללי ההלכות שאמר רב יהודה אחי בשם שמואל, אלא
 62 אין השטר מתקיים עד שיעידו עליו שני העדים, או שנים
 63 מהדיינים החתומים על הקיום, אך עד ודיין אינם מצטרפים לעדות
 64 זו.

1 שהלכה כחכמים, ונותנת סימן לזכירת שם האמוראים המקשים.
 2 סִימָן, נח נד חד – רב חננא בר חייא, רב הונא בר יהודה, רב חייא
 3 בר יהודה) אומרת הגמרא: אָמַר לִיה רב חננא בר חייא לרב יהודה,
 4 ואמרי לה – ויש אומרים שרב הונא בר יהודה אמר כן לרב יהודה,
 5 ואמרי לה – ויש אומרים שרב חייא בר יהודה אמר כן לרב יהודה,
 6 ומי אמר שמואל הכי – וכי אמר כן שמואל, שהלכה כדברי חכמים
 7 שעל מנה שבשטר הם מעידים, והא הוא עצמו פסק לא כן.
 8 דההוא שטר דנפיק מבי דינא דמר שמואל – והרי מעשה היה
 9 בשטר שהתקיים בבית דינו של שמואל, והוה כתיב ביה – וכך היה
 10 לשון הקיום שכתבו בית דין על השטר, מְדַאָתָּא – מאחר שבא רב
 11 עֲנִין בַר חֵיָא שהיה חתום על השטר כעד, ואֶסְהִיד אֶחְתִּימוֹת יְדֵיהּ
 12 ואֶדְהִד דְעַמִּיָּה – והעיד על חתימת עצמו ועל חתימת העד שעמו,
 13 ומנו – ומי היה העד השני, רב חנן בר רבא, ומדאָתָּא גם רב חנן בר
 14 רבא ואֶסְהִיד אֶחְתִּימוֹת יְדֵיהּ ואֶדְהִד דְעַמִּיָּה – והעיד על חתימת
 15 עצמו ועל חתימת העד שעמו, ומנו אותו העד האחר, רב עֲנִין בַר
 16 חֵיָא, אֶשְׁרִנְהוּ וְקִנְיָנוּהוּ בְּדַחְוֵי – חיזקנו וקינמנו את השטר ליתן לו
 17 כח של שטר כשר, כפי שהועד בפנינו. והרי לדעת חכמים שעדי
 18 השטר מעידים על המנה שבשטר, די בכך שכל עד יעיד על
 19 חתימת עצמו, ומדוע הצריך שמואל שכל אחד יעיד גם על
 20 חתימת חברו, לכאורה מוכח מכאן שהוא סובר כרבי, שעל כתב
 21 ידם הם מעידים, ויש צורך בשני עדים על כל חתימה, ולא כפי
 22 שאמר רב יהודה בשמו, שהוא פוסק כחכמים.
 23 מתרצת הגמרא: אָמַר לִיה רב יהודה לאותו אמורא שהקשה לו כן,
 24 ההוא שטרָא דִּיתְמִי הוּהוּ – שטר של יתומים היה אותו שטר,
 25 שאביהם הלוח מעות לאדם אחר, והיתומים באו לגבות את חוב
 26 אביהם שבשטר, וְהָשׁ – חשש שמואל שמא לאחר זמן יבוא השטר
 27 לְבֵית דִּין מְזוּעִין, והיינו דסבר שמואל, דְלָמָּא אִיכָּא דְסְבִירָא לִיה –
 28 שמא יהיו בית דין שיפסקו בטעות שאמנם בכל מקום הלכה כרבי
 29 רק מְחִבְרֵי וְלֹא מְחִבְרֵי, ומכל מקום בְּהָא – כאן, הלכה כמותו
 30 אֶפִּילוּ מְחִבְרֵי, ויפסלו את הקיום של השטר, שכל אחד העיד בו
 31 רק על חתימת עצמו, וסבר שמואל בדעתו, אַעֲבִיד וְיוֹחָא – אעשה
 32 את הקיום בצורה מרווחת שאין בה חשש אפילו לדעת רבי, כִּי
 33 הִיבִי דְלֹא מְסָקְדִי יְתִמֵי – כדי שלא יפסידו היתומים גם אם הם יגיעו

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אדר, תשט"ו
 ברוקלין.

הרה"ג הו"ח או"א נ"י עוסק בצ"צ מוה"ר נחמ"י שי

שלום וברכה!

...מה שהקשה על הפרישה לטח"מ שפ"ט סק"ג דמפרש דארי שטרף ואכל השינוי הוא בזה
 שטרף, אבל האכילה אח"כ אורח"י הוא - ולדידי' איפכא מסתברא.

הנה אף דמלשון רש"י (בי"ק טז, ב ד"ה והכתיב) משמע קצת דהשינוי הוא בהאכילה, ע"כ
 אפ"ל כן מדמשני שם בש"ס בשנמלכה ואכלה ואם השינוי באכילה מאי מהני הא שנמלכה.

וגם הסברא הוא כדעת הפרישה, כי הרי ארי טורף בשביל חוריו ומעונותיו ואוכלם אח"כ -
 היינו נבלות, אלא שבשעה שרעב אינו מחכה עד שתמות כי הוא מלך בחיות כו' וכמ"ש בפרישה ואם
 רואים שמכחה ה"ז היפך אורח"י.

גם בשה"ג כתב כהפרישה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 י ההפטרות של כל השבתות אין צריך לקרותן לעצמו מן הדין אלא שנהגו לקרותן⁶⁵ כדי שיהא בקי
2 בה ויודעה פי שפא יקראוהו למפטיר בבית הפנסת ובר' פרשיות יש לו לקרות הפטרה של ד' פרשיות
3 שפמפטירין אותה בבית הפנסת ולא הפטרה של פרשת השבוע וכן בשבת ראש חודש ומחר חודש ושבת
4 הנפה⁶⁶.
5 ואם ארע התנה בשבת במקומות שנוהגים או להפטר בבית הפנסת שוש אשיש⁶⁷ יש לו גם בן לקרותה
6 לעצמו ולא הפטרת השבוע פי שפא יקראוהו למחר אבל אם ארעו הרבה חתונות בשבתות זו אחר זו די
7 במה שקרא שוש אשיש בראשונה ויש לו לקרות בשאר השבתות הפטרת השבוע:

סימן רפה לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום טעיי י

הלכתא רבנא

- לב] שנהגו לקרותן - המנהג לקרוא ההפטרה פעם אחת
בלבד וללא תרגום.
מ] שנהגו לקרותן - כן הוא מנהג חב"ד⁶⁷.
מא] ושבת הנוכה - מנהג חב"ד שקורין את שתי

ציונים והוספות

- 67) ספר המנהגים ע' 25, היום יום ל' סיון הובא להלן.
להעיר מהמעשה עם כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב באחת
מנסיעותיו שכיבדוהו לעלות למפטיר (וכיון שהסתיר זהותו,
לא ציפה לכך), וביקש שימתינו איוה רגעים, לקח חומש
ונכנס לחדר צדדי ועבר לעצמו על ההפטרה, ורק אח"כ עלה
למפטיר (תורת מנחם - התוועדויות התשט"ו שיחת שמח"ת
ס"ט עמ' 134, תורת מנחם - התוועדויות ה'תשכ"ה שיחת
שבת שובה ס"ח עמ' 37, רשימות דברים מדור כ"ק אדמו"ר
מוהרש"ב אות מח עמ' 176).
וממעשה זה למדנו שאף אם כבר בקיא בהפטרה, מכל-
מקום המקפיד על כך יכול לעבור שוב על ההפטרה קודם
קריאתה בציבור - אף אם כרוך בטרחא דציבורא. וכן שאם
אינו מצפה שיקראוהו למפטיר אינו מוכרח שיעביר
ההפטרה דווקא קודם התפילה (ואולי המעשה עם כ"ק
אדמו"ר מוהרש"ב היה ביו"ט, שאז אם אינו מצפה
שיכבדוהו - אינו צריך כלל לומר ההפטרה (כדלהלן), אבל
בשבת צריך בכל אופן לומר ההפטרה).
וצ"ע אם יש לקרוא ההפטרה בערב יום-טוב אף שקריאת
שמו"ת אינה נוהגת בערב יום-טוב (כדלעיל ס"ט, וגם אם
נאמר שיש להכין ההפטרה יש להסתפק מה הדין במי
שמן-הסתם לא יקראוהו למפטיר).
ובשיחת הושענא-רבא תשמ"ה סט"ו (התוועדויות תשמ"ה
ח"א ע' 351), משמע שאומרים הפטרת פרשת השבוע
בשבת חוה"מ וצ"ע הכוונה בזה, דהרי אין קורין שמו"ת
כלל, ומדוע יאמרו הפטרת פרשת השבוע).
68) ספר המנהגים עמ' 25 ובלוח היום-יום ל' סיון: העברת
- הפרשה שמו"ת - פסוק פסוק. וקורין גם ההפטרה, או שתי
ההפטרות אם הוא שבת ר"ח, או פרשיות מחוברות וכיוצא
בזה.
ועד"ז ברשימת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ (רשימות היומן עמ'
קצו, וס' השיחות תרצ"א עמ' 229): כשב' פרשיות
מחוברות היו אומרים - בינם לבין עצמם - ב' ההפטרות,
וכן אם היה שבת ור"ח וכה"ג - אחרי קריאת שמו"ת ב'
הפרשיות. כן למדו אותי.
והנה בלוח היום-יום ד' טבת במנהג נשיאי חב"ד: כשחלו
שתי הפטרות, היו אומרים את הפטרת הפרשה ביום
שישי, ואת ההפטרה האחרת (של שבת ראש חודש, מחר
חודש וכו') בשבת.
(ולכאורה הקפדה זו לומר את ההפטרה האחרת בשבת הוא
דווקא למי שנהג לומר בש"ק שוב משביעי, אבל האומרים
שמו"ת פעם אחת בלבד ואינם חוזרים על שביעי אומרים
ב' ההפטרות בסיום אמירת שמו"ת).
כשיש שלוש הפטרות קוראים את שלושתן (כגון פרשיות
מחוברות בשבת ר"ח וכיו"ב), אבל אין קוראים כל
ההפטרות שיש להם שייכות עם שבת זו, אלא הפטרות
שנדחו מקריאתם ע"י הפטרה אחרת בלבד (כך היה מנהג
רבתינו נשיאינו המפורט לעיל).
69) אפילו לא בהוספת פסוקים בלבד (תורת מנחם -
התוועדויות ה'תשמ"ז ח"ב הוספות לשיחת ש"פ בשלח עמ'
453), וראה אנציקלופדיה תלמודית ערך הפטרה (ס"ה עמ'
כד בהערה) שבימינו בכל הקהילות של נוסח אשכנז אין
מפטירים כלל שוש אשיש לחתן.

שולחן ערוך – הלכות שבת

40 וכיוצא בענין זה לפי שלא גזרו כלל על טלטול מוקצה
41 במקום הפסד מרובה אלא אם כן אפשר להציל בענין אחר
42 כגון מי ששכח ארנקי ברחוב שאסור להביאה לביתו אפילו
43 בעיר המעורבת מפני שיכול להושיב שם שומר או לשמור
44 בעצמו כמ"ש בסי' רס"ו וכן כל כיוצא בענין זה אבל יש
45 אוסרים טלטול מוקצה ואפילו במקום הפסד מרובה ואי
46 אפשר להציל בענין אחר וכן עיקר.

47 ואף על פי כן יש אומרים שמותר להציל מעות וכיוצא בהם
48 מפני הדליקה או מפני הליסטים לפי שאדם בהול על ממונו
49 ובודאי יצילם מהפסד ואם לא נתר לו להציל ע"י טלטול
50 מוקצה יבא לידי איסור חמור שיכבה הדליקה או שיחפירם
51 ויטמינם בקרקע וכיוצא בענין זה (ואף שיכול להצילם בלבד
52 מכל-מקום מחמת שהוא בהול ונחפז בהצלתם ימהר
53 להצילם בכל הצלה שתזדמן לו יותר במהרה אף שהיא
54 באיסור חמור כי יאמר איך שאציל לא אציל בהיתר משא"כ
55 כשהתירו לו להציל ע"י טלטול לא יציל ע"י איסור חמור).

56 ומטעם זה יש מתירין אפילו להוציא דרך כרמלית כמ"ש
57 בסי' ש"א אבל לפי שהרבה חולקין על היתר זה לפיכך אין
58 להקל אלא באיסור טלטול שיש אומרים שלא גזרו כלל
59 טלטול מוקצה במקום הפסד מרובה אבל בכרמלית אין
60 להקל כלל וגם אפילו בטלטול לבד אין להקל אלא בבתים
61 הקרובים לדליקה אבל בבית שהדליקה בו אפילו מזונות
62 אסור להציל יותר מג' סעודות וכל שכן מעות.

63 וכל זה בדליקה ולסטים וכיוצא בזה שהדבר בהול (ונחפז
64 הוא) מאד (להציל מפניהם) אבל אם ירדו גשמים על סחורה
65 המוקצה כיון שאין הדבר בהול כל כך אין לחוש שיבא
66 להציל על ידי איסור חמור אם נאסור לו הטלטול ולכן אין
67 היתר בזה וכל כיוצא בזה אלא לטלטל על ידי נכרי אם יש
68 שם הפסד גדול כמו שנתבאר בסי' ש"ז:

69 ג הציל פת נקיה לשלש סעודות לא יחזיר ויציל פת
70 הדראה אבל אם הציל פת הדראה יכול לחזור ולהציל
71 פת נקיה כי יכול להערים ולומר בפת נקיה אני חפץ וכן
72 יכול להערים להציל שלש סעודות מכל מין שאם הציל בשר
73 שלש סעודות יכול להציל אחר כך דגים שיכול לומר בדגים
74 אני חפץ וכן שאר כל המינים ואפילו יש לו מה יאכל
75 במקום אחר כל השבת רשאי להציל ג' סעודות מהדליקה
76 לפיכך אפילו אם הציל הוא הרבה רשאים בני ביתו להציל
77 כל אחד ג' סעודות אע"פ שיש להם מה יאכלו ממה שהציל
78 הוא:

חלק ב סימן שלד דיני דליקה בשבת סעיפים אג

1 ג כשמפנה אלו ד' או ה' קופות לא יחלקן בקופות קטנות
2 להוליכן בהרבה פעמים כדי להקל משאו מפני שמרבה
3 בהילוך (עיין סי' שכ"ג):

4 ד' או ה' קופות שאמרו לאורח אחד או לתלמיד אחד
5 שישב שם במקומן אבל אם יש לו הרבה אורחים מפנה
6 כשיעור זה לכל אורח ואורח ובלבד שלא יגמור את האוצר
7 ולא יפנה אחד לכולם אלא כל אחד יפנה לעצמו או אחר
8 יפנה לו לבדו:

9 ה חביות של יין שהובאו על עגלה אסור להורידם בשבת
10 אם לא להושיב שם אורחים או לצורך מצוה והוא שאין
11 בהן יותר מט"ו סאין כמו שנתבאר במפנה את האוצר ואף
12 אם צריך לשתות מהן בשבת ימשוך משם וישתה ולא יורידן
13 אפילו ע"י נכרי אלא במקום הפסד גדול כמ"ש בסי' ש"ז
14 אבל אם אי אפשר למשוך משם מותר להוריד אפילו ע"י
15 ישראל כמה שצריך לו לאותה שבת:

16 ו כשם שהתירו כאן לצורך אורחים כמו לצורך דבר מצוה
17 כך בכל מקום שהתירו איזה דבר לצורך מצוה מותר ג"כ
18 לצורך אורחים ואינן נקראים אורחים אלא שבאו מעיר
19 אחרת בין שנתארחו אצלו בין שזימן אורחים שנתארחו
20 אצל אחרים אבל כשזימן חבירו שבאותה העיר שיסעוד
21 אצלו אינו נקרא אורח וסעודת הרשות היא אלא אם כן
22 זימנו לבא אצלו לכבוד האורח שיש לו שאז גם חבירו
23 בכלל אורח לענין זה:

חלק ב סימן שלג שלא לפנות אוצר בשבת סעיפים גז

24 א נפלה דליקה בשבת גזרו חכמים שלא יצילו כלום
25 מפניה אפילו למקום המותר בטלטול וחפצים המותרים
26 בטלטול ואפילו אוכלים ומשקים לא יציל אלא מה שצריך
27 לו לאותה שבת בלבד כגון אם נפלה בליל שבת קודם
28 הסעודה מציל מזון ג' סעודות הראוי לאדם לאדם הראוי
29 לבהמה לבהמה ובשחרית מזון שתי סעודות ובמנחה מזון
30 סעודה אחת שאם יהיה מותר להציל כל חפציו יש לחוש
31 שמחמת טרדת ההצלה שהוא בהול ונחפז להציל ישכח
32 שהיום שבת ויבא לכבות הדליקה:

33 ב במה דברים אמורים בבית שהדליקה בו אבל בתים
34 הקרובים ויראים שתגיע להם הדליקה יכולים להציל כל
35 מה שירצו לפי שהם אינן בהולין כל כך שישכחו השבת
36 מחמת טרדת ההצלה.

37 ואפילו מעות או שאר דברים המוקצים החשובים מותר להם
38 להציל והוא הדין שמותר לטלטלם כדי להצילם מפני
39 הלסטים או מפני עבדי המושל הבאים לחפש בתיבתו

לקוטי תורה

3 והנה מעתה יובן ג"כ ענין שתי שבתות
4 בהלכתן.

1 תוכן הפרק: "שבת להוי" - גדר שביתת הקב"ה;
2 ממה שבת, שהרי לא עמל ח"ו בבריאת העולם

40 ליתר ביאור:

41 יש שני אופנים בגילוי אלקות בעולם:

42 אופן אחד נקרא "המשכה (ירידה) מלמעלה

43 למטה", והוא ע"ד הגילוי דמ"ת דכתיב בי' "וירד

44 ה' על הר סיני", שענין ה"ירידה" הוא שאלקות

45 נמשך ונתגלה למטה - ו"למטה" היינו במדרגה

46 תחתונה, שהעולם נשאר "כמו שהוא בבחינתו

47 ומדרגתו, אלא שנמשך בו גילוי אלקות".

48 וזהו שמצינו דאע"פ שהקב"ה בכבודו ובעצמו

49 ("אנכי ה' אלקיך") נתגלה אז למטה, לא נשתנה

50 הר סיני כלל ממהותו [שלכן "במשוך היובל -

51 "סימן סלוק שכינה" המה יעלו בהר" ולא נשאר

52 ההר באיסור הקודם ד"השמרו לכם עלות בהר"

53 שהי' בעת גילוי השכינה, דמכיון שלא נשתנה

54 ההר, הרי בסילוק השכינה חזר למצבו הקודם], וכן

55 בבני ישראל ש"לא נשתנה מהות גופם רק שהגילוי

56 הי' מלוכש בהם", וזהו ענין "ירידה מלמעלה

57 למטה" - שה"משפיע" יורד "להתייחד עם המקבל

58 במקומו (ומדרגתו), ונמצא שלא נעשה שינוי כלל

59 בכלי המקבל".

60 אך האופן השני הנקרא "העלאה מלמטה

61 למעלה" שונה בכך, ועניינו הוא, שה"מטה" (המקבל)

62 (המקבל) עולה ומזדכך, ש"נשתנה כלי המקבל

63 ממהותו לגמרי, ונזדכך עד שיוכל לקבל מהות

64 המשפיע כמו שהמשפיע במקומו במדרגתו". וזהו

65 בחינת "ביטול", שהמהות הקודמת מתבטלת

66 ותחתיה נוצרת מהות חדשה ומזוככת ונעלה, הראוי

67 להיות כלי לאלקות.

68 וזהו ענין העלי' שיהי' לעת"ל, כמ"ש שיהי' אז

69 "מלאה הארץ דעה", ש"גם הארץ תשתנה ממהותה

70 ותזדכך עד שתמלא הארץ דעה את ה'". וכן יהי'

71 באדם "שיהי' זיכוך הגוף עד שישתנה ממהותו

72 לגמרי ויוכל לקבל שפע וחיות מאור אין-סוף

73 בגילוי. וראי' לזה, שאם יהיו הגופים באופן שהם

74 עכשיו איך אמרו שבעולם הבא אין בו לא אכילה,

75 ולא שתי', ואיך יוכל גוף גשמי להיות בלא אכילה,

76 וע"כ לומר שישתנה ויזדכך ממהותו לגמרי, וזוהי

77 בחינת עלי'".

78 ואותו הדבר הוא לענין לשון "עליית

79 העולמות" דשבת, שהכוונה בזה, שביום השבת

1 ע"פ מה שנתבאר לעיל בענין תוכן "עליית

2 הנשמה" (על ידי ירידתה למטה בתוך הגוף) נוכל

3 להבין גם ענין שתי הבחינות שבכל שבת, שבת

4 תתאה ושבת עלאה.

5 וכמבואר לעיל, שזהו הפירוש הפנימי במאמר

6 רז"ל "אלמלא משמרין ישראל שתי שבתות

7 כהלכתן מיד נגאלין", דקאי על שתי הבחינות

8 שבכל שבת ושבת.

9 [אך תחילה יקדים ביאור הלשון (שבתורת הסוד,

10 שמצב העולמות ביום השבת נקרא) "עליית

11 העולמות" - והקשינו לעיל, דמלשון זה משמע

12 "שעולים למעלה דוקא", והלא לית אתר פנוי מיני',

13 כלומר, ענין קדושת שבת הוא גילוי אור אין סוף ב"ה

14 בעולם, ו"למה צריך עלי' אליו, הלא הגילוי שלו יוכל

15 להיות למטה ג"כ כמו למעלה".]

16 ולכן מפרש, דבאמת ענין עליית העולמות אין

17 הכוונה שעולים למעלה, אלא שהעולמות מזדככים

18 ומתעלים על ידי השתנות מהותם לרוחני יותר

19 וביטולם לאלקות המח' אותם, ונעשים כלים ראויים

20 לקבל את האור האלקי, והוא כמו שלעת"ל יתגלה

21 האור האלקי בנשמות בגופים על ידי ביטולם לאור

22 אין סוף ב"ה.

23 וזהו שממשיך:]

24 כי הנה השבת הוא עליית העולמות, והעלייה

25 היינו ג"כ בחינת ביטול, וכמו ענין עלייה

26 דלעתיד לבא שהוא ג"כ בחינת ביטול הנ"ל.

27 - אך הענין, דלשון "עליית העולמות" (דיום

28 השבת) הוא כמו לשון "עליית" הנשמה לעתיד

29 לבא (ע"י עבודתה בעולם הזה), שאין הכוונה

30 שהיא עולה לעולמות עליונים, דהא אדרבה, הגילוי

31 דלעתיד יהי' לנשמות בגופים דוקא (וכנ"ל, דעיקר

32 קיבול שכר הוא בזמן תחיית המתים, היינו נשמות

33 בגופים).

34 אלא פירוש ענין ה"עלי" הוא - העלאת וזיכוך

35 הנברא, עד שנעשה כלי להשראת אור אין-סוף

36 ב"ה, וכמשנת"ל בארוכה, שע"י שהאדם מבטל את

37 ישותו (בקיום התורה ומצוות בעוה"ז) נעשים אברי

38 גופו ונפשו "כלים" לעתיד לבא להשראת אור

39 אין-סוף ב"ה, עד שכל עניינם הוא גלגול אלקות.

14 עד שנעשים כלים לגילוי אור איך סוף ב"ה לעת"ל
 15 בתחיית המתים;
 16 ואילו "זיכוכ" העולם והעלאתו ביום השבת [וכן
 17 עליית התורה ומעשים טובים של כל ימות החול
 18 שמתעלים למעלה בשבת] אינם נגרמים ע"י מעשי
 19 האדם אלא נעשים בדרך ממילא, מצד קדושת שבת
 20 הבאה מלמעלה, דקדושה זו נמשכת בעולם באופן
 21 שהיא "מעלה" את העולם ונותנת כח באדם להגיע
 22 לידי ביטול לאלקות.
 23 וזהו שהולך ומבאר - את התוכן והאופי המיוחד
 24 דקדושת שבת, הגורמת "עליית העולמות":

ד"ה את שבתותי תשמרו פרק יב

1 העולם עצמו משתנה ו"עולה" ממדרגתו דהיינו
 2 שמתבטל מ"ישותו" ומתקרב לאלקות - שזהו ענין
 3 "העלאה מלמטה למעלה".
 4 וכידוע דשבת היא מעין עולם הבא, ולכן גילוי
 5 האלקות דיום השבת אינו באופן שיש גילוי אלקות
 6 בעולם כפי שהעולם נשאר "במקומו ומדרגתו",
 7 אלא שהוא פועל בו עלי, שהולך ומזדכך ומתעלה,
 8 כמו שיהי' בעולם הבא לעת"ל.
 9 [אך יש הבדל בין עליית הנשמה על ידי עבודתה
 10 למטה בקיום מצוות מעשיות, לעליית העולמות ביום
 11 השבת:
 12 עליית הנשמה באה על ידי עבודתה בביטול
 13 והכנעת היש, שעבודה זו מזככת את הגוף ואת הנפש

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

26 בפ"מ ששרשו מגיע למעלה מעלה מאד נעלה גם
 27 מתו"מ והוא במהותו ועצמותו ית' כי מס"נ בפ"מ זהו
 28 למעלה מן הטעם והרצון לגמרי כו' ולזאת אין מס"נ
 29 נכתב בתורה בשם צווי כי ירושה היא בטבעיות מן
 30 האבות ולזאת כאשר עולה למעלה מעלה כ"כ מצד
 31 יציאות האור מן הכלי לגמרי בבחינת אור"ח אל
 32 העצמות ממש הרי ודאי חוזר ונמשך להם האור ע"י
 33 עליה זו מאותו מקום ומדרגה העליונה שעלו לשם ע"י
 34 מס"נ שלהם בהסכם המוחלט כנ"ל והוא שנמשך להם
 35 האור ממהות ועצמות אא"ס ב"ה עד שניתן להם
 36 התורה כמו שהיא במהותו ועצמותו ממש שהיא
 37 בבחינת מקיף ולבוש הגם שהוא האור היותר גבוה
 38 כמ"ש עטה אור כשלמה כו' הרי היותר גבוה יותר יוכל
 39 לירד ולהשפיל ולהתישב וזהו שנמשך להם בחינת אור
 40 דתורה בבחינת לבוש מלכות כמ"ש יביאו לבוש מלכות
 41 אשר לבש בו המלך כנ"ל שז"ש על התורה עטה אור
 42 כשלמה שנק' לבוש מל' אשר לבש בו המלך קודם
 43 שהאציל וברא כו' וכמו"כ בעשיית המצות שהן בחינת
 44 כלים מכלים שונים לבחינת אא"ס ב"ה כמו שהיה
 45 בעצמותו ממש ונקרא סוס אשר רכב עליו המלך כנ"ל
 46 וכידוע דאור נקרא רוכב והכלי נקרא סוס לפי שמלביש
 47 לאור והאור רוכב עליו כמו אותיות המלבישים לאור
 48 השכל או אור המדות וכמ"ש במ"א והן רמ"ח מ"ע
 49 שנק' רמ"ח אברין דמלכא כו' ומצד בחינת מס"נ שלהם
 50 כנ"ל זכו שיומשך להם תו"מ ממקום הנעלה הרבה

1 (ח) וזהו וקבל היהודים את אשר החלו לעשות דהנה
 2 במ"ת כשאמרו נעשה ונשמע היה ההתחל'
 3 והוא מה שאמרו נעשה תחלה ואח"כ נשמע שהוא
 4 לעשות בחי' הכלים תחלה לאורות והוא כדי שיתלבש
 5 האור בכלי ויתישב בו דוקא משום דנעוץ תחלתן בסופן
 6 דוקא וכמ"ש סוף דבר כו' את האלהים ירא ואת מצותיו
 7 שמור בפ"מ כי זה כל האדם דאורות דע"ס כו' אך
 8 במ"ת לא היה אז רק התחלת המעשה של הכלים וכמו
 9 שאמרו נעשה כו' שהוא רק התחלת מעשה לבד אבל
 10 בימי אחשורוש קימו וקבלו היהודים את אשר החלו
 11 לעשות במ"ת והוא שגמרו למעשה זו שכבר החלו
 12 לעשות במ"ת כו' דהיינו כשאמרו נעשה לא עשו עדיין
 13 גמר המלאכה ובימי אחשורוש גמרו את אשר החלו
 14 בזמן מ"ת כו' וזה פלא גדול דאיך אפשר דבמ"ת
 15 שעמדו בהר וראו ושמעו והקדימו נעשה לנשמע לא
 16 היה גמר מעשה ובימי אחשורוש נעשה גמר מעשה. אך
 17 הענין הוא כידוע שבימי אחשורוש היה לבנ"י מס"נ
 18 ממש כל אותה השנה בגזרת המן צורר היהודים שבקש
 19 לאבדם שנעשה הסכם אצל כולם מגדול עד קטן נשים
 20 וטף והוחלט אצלם שהגם שהם נתונים מדת גזרת
 21 המלך ליהרג כולם לא ימירו דתם בשום אופן גם אם
 22 יהרגו כולם ויאבדם לגמרי לא עלה מחשבת חוץ בלבם
 23 ח"ו וא"כ הרי כולם היו מזומנים ומוכנים להריגה על
 24 קדה"ש בפ"מ שאין זה נקרא מס"נ בכח ולא בפ"מ
 25 מאחר שהיו מוכנים להריגה בפ"מ וידוע בענין מס"נ

1 ביותר מכמו שהיה בזמן מ"ת אע"פ שקבלו ברצון
2 כשאמרו נעשה ונשמע כו' וזהו וקבל היהודים בימי
3 אחשורוש את אשר החלו לעשות בזמן מ"ת שאז לא
4 היה הרצון ע"י מס"נ רק שהיה רצונם לקבל ובמעשה

5 דוקא אך זהו רק התחלה אבל ע"י מס"נ נגמר קבלת
6 הרצון שהיה אז במ"ת מטעם הנ"ל שמס"נ בפ"מ עולה
7 על הכל עד שיש בכחו לקיים ולגמור כל קבלת תו"מ
8 שהחלו לעשות בזמן מ"ת וד"ל:

שנר הפורים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

1 וזהו ג"כ כענין המחלוקת בפ"י ושמתי כדכור ח"א
2 שוהם וח"א ישפה, דמיכאל שהוא מדת החסד
3 בחר שוהם שהוא מדרגתו של יוסף הצדיק דהיינו
4 שיהי' גילוי אלקות מלמעלה למטה והגם שלא ישתנו
5 העולמות ממדריגתו כ"כ לפ"ע גילוי האור אעפ"כ יהי'
6 בהם הגילוי הגדול והעצום וכמ"ש ונגלה כבוד ה' וראו
7 כל בשר כו', וגבריאל שמדתו גבורה בחר ישפה בחי'
8 בנימין הצדיק דהיינו שיתעלו העולמות ויזדככו זיכוך
9 ועילוי רב עד שיהי' בחי' כלי הראוי לקבל הגילוי
10 העצום ההוא, ואמר הקב"ה להוי כדין וכדין שיתקיימו
11 שני הבחי' ושיהי' שני המדריגות מלמעלה למטה
12 ומלמטה למעלה, והיינו ג"כ פ"י והתהלכתי בתוכם
13 שני בחי' שבהולכים והוא כי יש מעלה בכל א' משני
14 בחינות, כי הנה ע"י עליות העולמות שהתחתון מזדכך
15 כ"כ הזדככות עצומה להיות כפי בחי' העליון הרי עי"ז
16 נמצא מתאחד יותר עם גילוי האור ע"ד איהו וחיהי

17 חד ממש ע"ז נאמר הליכות עולם לו, וכיחוד כלים
18 דאצי' עם האורות, משא"כ בירידת העליון למטה כיון
19 שהכלי לא נזדכך הזדככות עצומה כהנ"ל א"כ אף
20 שעכ"ז נמשך בו גילוי אור העליון ממש כי הוא ית' כל
21 יכול מ"מ אין הגילוי אור מתייחד כ"כ עם הכלי ע"ד
22 איהו וחיהי וגרמוהי חד כו', ויש מעלה ג"כ בירידת
23 האור למטה כי כשיתגלה גילוי גדול כזה שיוכל
24 להתגלות אור הסוכ"ע לגוף ממש מבלי הזדככות
25 עצומה כ"כ שע"ד עליות העולמות צריך מקום שרש
26 הגילוי להיות ממקום גבוה יותר בכדי שיוכל לבוא
27 ולירד ולהשתלשל הגילוי למטה בגוף ממש, וא"כ גילוי
28 סובב בממלא אז ההשגה שמשיגין למטה נמשך שרשו
29 ממקום גבוה יותר מן מה שמשיגין בעלי' ממלא לסובב
30 כי אז א"צ להיות הגילוי ממקום גבוה כ"כ כמו שרש
31 הגילוי שמלמעלה למטה, וכידוע שמה שמקור שורשו
32 ממקום גבוה יותר יוכל לבוא ולהתגלות למטה יותר.

ערב שבועות תרט"ו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 **ואמנם** באמת הפרש גדול יש בענין הקריאת שם (אך
2 אין זה בבחירת האדם כמו המוחין, שאין זה
3 תלוי בבחירתו רק מה שנותני' מלמעלה, וכמארו"ל
4 טפה זו מה תהא עלי' חכים כו', ובאמת כפי מה שית'
5 אי"ה השם עוד יותר גבוה מבחי' המוחין, וע' בד"ה
6 טוב שם תרל"א ששם גבוה יותר מבחי' אור הגם כי
7 אור שם ומל' הכל בחי' אחת), שהרי כתי' ויקרא
8 האדם שמות לכל הבהמה כו' ואם נא' שהשם הוא רק
9 הסכם לבד מה הי' חכמתו של אדה"ר שידע לקרות
10 שמות לכל מין ומי יכחישו ומי יאמר לו כנגד, והרי

11 ארוז"ל במד"ר בשעה שא' הקב"ה למלאכי השרת
12 נעשה אדם, אמרו לו אדם זה מה טיבו, א"ל חכמתו
13 גדולה משלכם, העביר לפניהם בהמות וחיות ושאל
14 מהם מה שמן ולא ידעו וכשהעבירן לפני אדה"ר קרא
15 שמות לכל א' וא', שמזה מוכרח לאמר שיש בזה
16 חכמה עמוקה במה שידע עד"מ שהשור קורין אותו
17 שור דוקא ולא שם אחר, והיינו מפני שאותיות שור
18 המה המחיים את מין השור, ואותיות חמור הם
19 המחיים את מין החמור, ואותיות נשר הם המחיים את
20 מין הנשר ועד"ז כולן, וכמ"ש בשל"ה שאדה"ר השיג

1 בחכמתו מעלת ומדריגת המרכבה העליונה בחכמתו
2 שקרא שמות לכולם. ונמצא הגם כי נדמה לכאור'
3 שהשם בכלל המין וכן בפרט אצל כל אחד הוא בחי'

4 היותר אחרונה, מ"מ באמת לא כן הוא שהוא חכ'
5 נפלאה להכיר מפני כי חלוקי' בשרשן כו', ולפ"ז יובן
6 שיש שני בחי' בהשם.

ולקחתם אגודת אוב

בס"ד. (חג הפסח, ל"ב).

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

מב.
1 נושא הפרק: בחכמה מאיר האור העצמי המוסיף כח גם
2 בהשגה, והיא בחינת דעת עליון וכמשל השמן.
3 אמנם נראה ונרגש הדבר בחוש מה שהתבאר בפרק
4 הקודם שגם החלק התחתון של החכמה, והיינו השכלי
5 דחכמה בעצם אינו ענין השגה באמת, דבעיקרו -
6 כלומר הפנימיות שלו - הוא ענין הנחה בנפש (אליין
7 אין נפש וואס בא עם לייגט זעך דיא זאך אזוי שכמו
8 שמונח אצלו זה כך), ואין זה ענין השגה, וכזה ההבדל
9 המהותי בין החכמה לבינה, שהחכמה היא קליטת האור
10 שמעל ההשגה, ואילו בינה היא ענין של השגה בלבד.
11 ועם היות שבדרגת החכמה עצמה יש הבדלי דרגות,
12 שזהו לא בחינת ההנחה שמצד הראיה כי אם מצד
13 ההשכלה, כלומר, שההנחה שבנקודת ההשכלה היא
14 שונה מההנחה שמצד הראיה, שבגלל שרואה את
15 הדברים הרי זה מונח אצלו. ואילו בנקודת ההשכלה של
16 החכמה אין זה באופן של ראייה, הנה מכל-מקום גם
17 השכלי גופא הוא בדרך הנחה לא בדרך השגה כו',
18 ולכאורה הרי זה גופא שקוראים לו נקודת ההשכלה
19 מראה שיש כאן ענין של השגה? על זה אומר הרבי
20 נ"ע: והשכלי שבוז והיינו מה ששייך להשגה הוא בחינת
21 החיצונית לבר, ועצם הענין הוא בדרך הנחה כו'. -
22 כלומר אמנם קוראים לזה נקודת ההשכלה, אבל אין זה
23 בצורה של "איסוף נתונים" וחישוב שכלי כזה או אחר,
24 אלא שמונח אצלו הדבר בשכלו, והתפיסה השכלית
25 שבזה היא החיצונית בלבד.
26 וממחיש לנו הרבי נ"ע את הביטוי של ההנחה השכלית,
27 בתהליך השכלת שכל: וזהו שאנו רואין כאשר מייגע
28 את עצמו באיזה ענין שאינו מוכן לו, וכאשר בא אל
29 עומק ופנימיות הענין ונופל לו בשכלו שהוא באופן כך
30 ובר, - שזהו ענין הברקת החכמה, לאחר שהיה במצב
31 של "השתוממות" וחוסר הבנה, הנה כאשר מאיר אצלו
32 הנקודה שכליות בהענין מתיישב אצלו הענין כטוב (עם
33 ווערט עם רעכט דער ענין און זייער גוט - העניין מאיר
34 וזך אצלו ובאופן טוב), וכאשר מתחיל להביא בהשגה

פרטי הענין איך ומה הוא עדיין אין מתיישב אצלו הענין
כלל. - כלומר רואים תופעה מעניינת, שבזמן הברקת
הרעיון, לאחר שהתייגע והתאמץ ליישב את הקושיות,
הרי הוא מרגיש שההברקה מיישבת את הכל, ונעשה לו
ברור וטוב. ולאחר מכן, כשמתחיל לנתח את הפרטים,
בכח הבינה, הרי הוא שם לב שלא כל הפרטים
מיושבים.
והסיבה הוא מפני שבזמן השגת הפרטים בכח הבינה
נתעלם אצלו ההנחה שהיה אצלו קודם, כי זה שבא
מקודם אל עומק ופנימיות הענין היה זה בדרך הנחה
שכליות לא בבחינת שכלי לבר, - כלומר זה לא הגיע
מחישוב שכלי כזה או אחר, אלא באופן של "הנחה"
שהונחה בנפשו, והגיעה מלמעלה, והיה נרגש בזה
עצמות המושכל ומצד עצם המושכל נתיישב אצלו
הענין, ולמרות שמדובר על הבחינה התחתונה של
החכמה, והיא נקודת ההשכלה, ולא ראייה, הרי זה
באופן שעצמות הענין מושג אצלו ומונח אצלו, ואחר
כך כשמתחיל להשיג הענין בדרגת הבינה מתעלם
העצמות ומאיר רק החיצונית דהיינו השכלי לבר,
ובהשכלי אין הענין מתיישב עדיין,
והעצה הוא כדי ליישב שוב את הפרטים שיקשר עצמו
עוד הפעם (ער זאל זעך צו טראגן) אל עומק ופנימיות
הענין כמו שהיה אצלו בהנחה שכליות, כלומר שינסה
להתעלם מהפרטים, ויקשר את עצמו לשרש הענין
ולנקודת ההשכלה כפי שהונחה אצלו בזמן הברקת
ההברקה, בדרגת החכמה, והוא שירגיש יותר ההנחה
שכליות (דעם לייג פון דעם ענין - ההנחה של הענין),
וזה נותן כח בהשכלי ביותר ובא לידי השגה רבינה
להשיג כל מה שכאפשר להשיג בהענין כו'.
וכנודע בענין ראייה דחכמה - למרות שכאן מדבר על
ההנחה השכלית, שלמטה מההנחה של הראיה, הרי כדי
להבהיר לנו איך ההנחה מוסיפה בהשגה, מסביר הרבי
נ"ע כיצד ענין זה הוא בראיה של החכמה -
שמאיר בזה כאשר ישנה הראיה של החכמה עצם הענין
שלמעלה מהשגה לגמרי, ומכל-מקום למרות שזה מעבר

17 החכמה מוסיפה בהשגה באיך-ערוך, כך הוא בדרגה
 18 הנמוכה יותר שבחכמה, ההנחה של ההשגה השכלית,
 19 שהיא מוסיפה בהשגה ממש, למרות שההנחה הוא
 20 בעצם למעלה מהשגה כי ההנחה שכליות היא כמו
 21 הראיה החכמה רק שהיא במדרגה תחתונה ממנה,
 22 דראיה היא למעלה משכלי לגמרי וכלל לא מתלבשת
 23 בשכל.
 24 (הגם שגם בחינת הראיה זהו מה שבעין השכל בלבד
 25 בו, ולא ראיה גשמית ממש, ולעתיד יהיה בבחינת ראיה
 26 ממש כמו ראיית העין וכמו שכתוב⁹ כי עין בעין יראו
 27 בו' וכמו שמבואר במקום אחר),
 28 מכל-מקום, בשונה מהראיה שהיא למעלה מהשכל
 29 ממש, הרי - וההנחה שכליות הרי היא מתלבשת בשכל
 30 רק שהעיקר בזה הוא ההנחה בו', והרי זה מוסיף כח גם
 31 בהשכלי שזהו מה שמושג בכינה בו'.

1 להשגה הרי זה מוסיף כח בהשכלה גם כן שיהיה ריבוי
 2 נביעות ההשכלה ביותר בו'.
 3 וכמו שכתוב ב'פרי עץ חיים'⁷ בהאריו"ל שם מספר רבי
 4 חיים ויטאל על רבו האר"י ז"ל שבשנית צהרים דשבת
 5 קודש ראה בפרשת בלק ובלעם מה שהיה צריך לדבר
 6 בזה פ' שנה, ובאמת גם בזמן פ' שנה לא היה מגלה מה
 7 שראה בזה, כי הראיה הוא בעצם המהות שאי-אפשר
 8 לבוא לידי השגה כלל, וזה שהשתמש בלשון "פ' שנה"
 9 ללמדנו שלמרות שהראיה היא למעלה מההשגה, בכל
 10 אופן - רק שעלידי ראיית המהות גם ההשכלה היא
 11 כריבוי ובעומק ביותר בו'
 12 (ועיין מה שיתבאר לקמן פרק רס"ז⁸). - שם נתבאר, כי
 13 התוספת בהשגה על ידי הראיה אינה ענין של ריבוי
 14 ותוספת של משהו שלא ידע, אלא שמה שידע שהוא
 15 רואה באופן עמוק יותר.
 16 וכמו כן ההנחה שכליות - כלומר כמו שהראיה של

שבת פרשת דברים תער"ב

קודם, הרי ידיעתו בזה הוא באופן אחר לגמרי מבקודם ועושה קנין בנפשו
 באור"א לגמרי בו', והוא מפני שני"י שמינה לא ידע רק מציאות הדבר,
 והידיעה היא רק בהשגת השכל לבד שמבין טוב הדבר בו', ובראיה ה"ה
 רואה מהות ועצם הדבר מה שלא ידע כלל בשמינה, והידיעה היא לא רק
 בהשגה לבד כ"א מה שרואה טוב הדבר בו', ובדוגמא כזאת מצינו גבי
 משה דכתי' וירא את העגל בו' וישלך את הלוחות מידי, והלא ידע זאת
 מקודם בבירור שא"ל הקב"ה סרו מהר בו', ומכל-מקום ירד מן ההר ושתי
 הלוחות בידו בו', וכאשר ראה את העגל והמחולות השליך את הלוחות
 בו', לפי שאינו דומה ראיה לשמינה בו'. וכן אמר במ"ת לא את בניכם אשר
 לא ראו מוסר ה' אלליכם את גדלו בו' עיניכם הראות בו', והיינו שהוכיחם
 בזה שאינו דומה ראיה לשמינה בו'.
 9. ישעיה נב, ח.

7. שער קריאת שמע שעל המיטה פרק א. וזה לשונו שם:
 ומעשה שיהיה ישן מורי ז"ל ביום שבת שנית צהרים, ונכנס רבי אברהם הלוי,
 ומצאו שיהיה ישן ב' או ג' שעות, והיה אומר כי השינה מכלל עונג שבת
 ומצאו שיהיה מרחש בשפתיו. בין כך ובין כך נתעורר הרב, אמר לו ימחול
 אדוני שהקצתי אותו משניתו. א"ל, ומה היה אדוני מרחיש בשפתיו, א"ל,
 חייך שנטקתי עכשיו בישיבה של מעלה, בפרשת בלק ובלעם דברים
 נפלאים. ואמר לו, ואמר מ"כ"ל לי מהני מיילי מעלייתא. א"ל, חייך אם הייתי
 דורש פ' שנים רצופים יומם ולילה מה ששמעתי עתה, איני יכול להשלים.
 8. על פי שולי הגיליון. וזה לשונו שם: דהנה ידוע דבכח
 הראיה יש בזה התלבשות פנימי ועצמי מהנפש בו', דהרי אינו דומה שמינה
 לראיה, וכאשר אנו רואין בחוש דכשנשמע איה ענין ומבין ומשיג את
 הדבר ששמע ומצייר אותו בשכלו כמו שהוא, ואחר כך כשרואה את הדבר
 ה"ה מתפעל באופן אחר לגמרי הגם שלא נתחדש לו דבר ממה שידע

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

ספר המאמרים - ה'תרצ"ד

1 כחות מקיפים: "חיה" מדרגת החכמה - ראיה וביטול עצמי, "יחידה" היא עצם הנשמה
 2 המיוחדת בעצמות א"ס. נר"ן היא עבודת האדם, ואח"כ מקבל מדרגות ח"י, מתנה
 3 מלמעלה.
 4 וראו מי ברא אלה", ויובן הענין דראיה זו מכת ההפך
 5 שבנפש שהיא הפרת הענין, דהנה השגה היא דיעה
 6 מה שחוצץ לעצמו, והינו שידוע את הענין מצד השכל
 7 והספרא, והינו לא שהיא בעצמו ידוע את הדבר, רק
 8 מה שהשכל מתייב שהיא פך, ולכן נקראת הבינה
 9 שמיצה, דשמיצה היא ששומע מהזולת, לא שהיא
 10 עצמו ידוע ומכיר את הדבר רק מה שזולתו אומר לו,

1 כחות מקיפים: "חיה" מדרגת החכמה - ראיה וביטול עצמי, "יחידה" היא עצם הנשמה
 2 המיוחדת בעצמות א"ס. נר"ן היא עבודת האדם, ואח"כ מקבל מדרגות ח"י, מתנה
 3 מלמעלה.
 4 אָמְנָם פֶּל זֶה הוּא נַפְשֵׁרוּחַ-נְשָׁמָה שֶׁהֵם אֹרוֹת
 5 פְּנִימִיִּים, כַּחוֹת הַמְתַּלְבְּשִׁים בְּבָלִים, אֲבָל בְּחִינַת
 6 תְּחִי-יְחִידָה שֶׁבְּנִשְׁמָה הֵן אֹרוֹת מְקִיפִים שֶׁבְּנִפְשׁוֹ, וְהוּא
 7 בְּחִינַת אֵין שֶׁבְּנִשְׁמָה. חֻקָּמָה הִיא בְּחִינַת תְּחִי, וְכִמוּ
 8 שֶׁבְּתוֹב "וְהַחֻקָּמָה תְּחִי", וְיָדוּעַ דְּחֻקָּמָה הוּא בְּחִינַת
 9 רְאִיָּה, וְהוּא כַח הָרְאִיָּה וְהַחֻקָּמָה שֶׁבְּנִשְׁמָה לְרְאוֹת
 10 בְּעֵין הַשָּׁכֵל בְּאַלְקוֹת, וְכִמוּ שֶׁכְּתוּב "שָׂאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם

לְכַרר אֶת הַיֵּשׁ, וּכְמֵאמֶר "בְּחֻמְהָ אֲתַבְרִירוּ", דְּהַעֲקָר
 הוּא בְּחִינַת רֵאִיָּה דְחֻמְהָ. וְהַמְשָׁל בְּנֵה, הִנֵּה חֻכֵּם
 גְּדוּל כְּשֶׁעוֹסֵק בְּאִיזָה דְבָר מְשַׁפֵּל עַמֵּק, הִנֵּה לְאַחַר עֵינֵן
 הַטּוֹב בְּהַמְשָׁכַל בְּכָל פְּרָטִי עֵנְיָנוּ שֶׁהַמְשָׁכַל מְצַטִּיר
 אֲצֵלוֹ, הָרִי הוּא רוֹאֶה אַחֲר־כֶּף בְּעֵינֵי שְׁכָלוֹ אִם הוּא
 אָמֵת, פְּרוּשׁ אִם כָּל פְּרָטִי עֵנְיָנוּ הַהֲשָׁגָה מֵתְאִימִים עִם
 נְקֻדַּת הַמְשָׁכָל הַהוּא, דְּכָל נְקֻדָּה מֵתְקַבְּלַת בְּכֻמְהָ אֲפָנִי
 הַשְּׁגָה, וְכָל אֲפָן יֵשׁ לוֹ פְּרָטִים מִיְחֻדִּים הַשְּׂיָכִים לְאֲפָן
 הַהוּא, וּבְכָל פְּרָט יֵשׁ בוֹ גַם חֻלְק מִתִּיחַס לְפָרְט דְּאֲפָן
 אַחֵר, הִנֵּה הָרֵאִיָּה הוּא רֵאִית עֵינֵי הַשְּׁכָל בְּבַקּוֹר אֲמַתַּת
 הַפְּרָטִים עִם נְקֻדַּת הַהֲשָׁכָלָה בְּאֲפָן הַהוּא. וְהַמְשָׁל בְּנֵה,
 עַל-דֶּרֶךְ אֲפָן גְּדוּל הַעוֹשֶׂה כְּלֵי עַל פִּי כָּל חֻקֵי הַמְּלֶאכָה
 אוּ מְצִיר צִיּוֹר שֶׁהוּא עַל פִּי כָּל חֻקֵי הַצִּיּוֹר, וְאַחֵר
 שְׂגוּמָר מְלֶאכְתּוֹ הוּא מְבִיט עַל הַכְּלֵי אוֹ הַצִּיּוֹר אִם הוּא
 בְּטוֹב כְּרֵאִוִי, וְהֵינּוּ אִם יֵשׁ בוֹ הַטּוֹב טַעַם הָאֲמֵתִי, עַר
 קוֹקֵט זִיף צוֹ אוֹן פֶּאֲרֻטִּיפֻט זִיף אֵינִי דַעַם גְּעֵשְׂמֶאקָה שֶׁל
 הַמְּלֶאכָה שֶׁל הַכְּלֵי אוֹ הַצִּיּוֹר, אִם יֵשׁ בְּהֵם אוֹתוֹ הַיִּפִּי
 שְׂצִרִיף לְהִיּוֹת בְּהֵם כְּפִי מִחֻלְק נִפְשׁוֹ וְלַעֲמֵק חֻקְמָתוֹ
 בְּמֶלֶאכּוֹת הַהֵם, וְכֵן הוּא בְּכַח הַחֻמְהָ דְחֻכֵּם גְּדוּל
 שֶׁהַמְשָׁכַל מְצַטִּיר אֲצֵלוֹ בְּכָל עֵנְיָנוּ וְרוֹאֶה וּמְבִיט בוֹ
 בְּעֵינֵי שְׁכָלוֹ, וּכְמוֹ כֵן הוּא בְּרֵאִיָּה דְחֻמְהָ שְׂזָה מְבַרֵר
 וּמְאַמֵּת אֲמַתַּת הַדְּבָר, אֲבָל הוּא הָאֵין הַמְּבַרֵר אֶת הַיֵּשׁ.
 אָמֵנִם בְּחִינַת יְחִידָה הוּא בְּחִינַת אֵין דְּנִשְׁמָה שֶׁהוּא
 בְּבַחֲינַת אֵין מְשֵׁשׁ, וְהוּא עֶצֶם הַנִּשְׁמָה שֶׁקְשׁוּרָה
 וּמִיְחֻדָּת מְשֵׁשׁ בְּבַחֲינַת עֶצְמוֹת אֵין-סוֹף, וּכְמֵאמֶר
 "חֻבּוּקָה וְדְבוּקָה בְּכֹ כוֹ' יְחִידָה לְיַחֲדָךְ", וּכְמוֹ שְׂאָמֶר
 רַבֵּי שְׂמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי, "בְּחֻד קְטִירָא אֲתַקְשְׁרָנָא, בִּיה
 אַחֲיָדָא בִּיה לְהִיטָא", דְּבַחֲינַת חֲזֵה-יְחִידָה הוּא
 שְׁנוּתָנִים מְלַמְעֵלָה, דְּבַחֲינַת גְּפִשְׁרוּח־נִשְׁמָה דְנִשְׁמָה
 הוּא שְׂבַכְתַּת הָאָדָם לְעוֹרֵר בְּעֶצְמוֹ, מֵה-שְׂאֵין-כֵּן בְּחִינַת
 חֲזֵה-יְחִידָה אֵין זֶה בְּכַח הָאָדָם עֶצְמוֹ, וְהֵינּוּ מְפָנִי
 שֶׁהַגּוֹף מְעַרְב טוֹב וְרַע, עַל כֵּן אֵי-אֲפָשֶׁר שִׁיְהִיָּה בוֹ
 בְּחִינַת חֲזֵה-יְחִידָה בְּבַחֲינַת הַתְּלַבְּשׁוֹת פְּנִימִי, וְעַל כֵּן
 אֵין זֶה בְּכַח הָאָדָם מְעֶצְמוֹ כִּי-אִם מֵה שְׁנוּתָנִים לוֹ
 מְלַמְעֵלָה, אֲף הוּא עַל יְדֵי הַקְּדָמַת הַעֲבוּדָה בְּהַכְּחוֹת
 פְּנִימִיִּים דְּנִפְשֵׁי-רוּח־נִשְׁמָה.

כְּמוֹ כֵּן עֵנְיָן הַהֲשָׁגָה הוּא אֵינוֹ מֵה שֶׁהוּא עֶצְמוֹ יוֹדַע כִּי
 אִם רַק מֵה שֶׁהַשְּׁכָל מְחִיב כֵּן, וּמֵאַחֵר שְׂזָהוּ יְדִיעָה מֵה
 שְׂחוּץ לְעֶצְמוֹ הָרִי אֵין זֶה תּוֹפֵס בְּהַעֲצֵם כִּי-אִם רַק
 בְּמִצִּיאוֹת הַדְּבָר, אֲבָל הַכְּרָה הוּא שֶׁהוּא בְּעֶצְמוֹ מְפִיר
 שֶׁהַעֲנֵן הוּא כֶּף שְׂזָהוּ הַכְּרַת הַעֲנֵן, שִׁיּוּדַע וּמְפִיר
 בְּעֶצְמוֹ אֶת הַעֲנֵן שֶׁהוּא כֶּף, וְלָכֵן עָקֵר הַתְּקָף הוּא
 בְּדַעַת הַנְּקֵרָא "דַּעַת חֻזְק", דְּבַהֲשָׁגָה יְכוּל לְהִיּוֹת
 הַשְּׁתַנּוּת, וְהוּא שְׂמִסְבִּירִים אֶת הַשְּׁכָל וְהַהֲשָׁגָה בְּאֲפָן
 אַחֵר, וְיֵשׁ בוֹ סְפָקוֹת, מֵה-שְׂאֵין-כֵּן בְּדַעַת לֹא יִשְׁתַּנֵּה,
 וְהֵינּוּ מְפָנִי שְׂבַדַּעַת הוּא בְּעֶצְמוֹ מְפִיר שֶׁהוּא כֶּף, הָרִי
 זֶה אֲצֵלוֹ בְּהַתְּאֲמַתוֹת גְּדוּלָּה וְלֹא יִשְׁתַּנֵּה מִשׁוּם דְּבָר,
 וְהַכְּרָה הִיא בְּעֶצֶם הַדְּבָר. וּכְמוֹ כֵּן יוּכֵן בִּיּוֹתֵר עֵנְיָן
 הַהַתְּאֲמַתוֹת וְהַנְּחָה שְׂכֵלִית, דַּעַר לֵיִיג אֵין שְׁכָל מֵהָרֵאִיָּה
 דְחֻמְהָ, וְהֵינּוּ שְׂרוּאָה בְּעֵינֵי שְׁכָלוֹ אֶת הַעֲנֵן שֶׁהוּא כֶּף
 וְכֶף, וְהָרֵאִיָּה הוּא בְּעֶצֶם הַדְּבָר וְעַל כֵּן הוּא בְּהַתְּאֲמַתוֹת
 גְּדוּלָּה, וְיָדוּעַ דְּכָל הַשְּׁגָה הַכְּרָה וְרֵאִיָּה מְבִיא בְּטוֹל לְפִי
 מְעַלַּת עֲנֵן מֵהוֹתוֹ, וְאֵינוֹ דוֹמָה הַבְּטוֹל דְּהַשְּׁגָה לְהַבְּטוֹל
 דְּהַכְּרָה, וְיוֹתֵר מְזָה הוּא הַבְּטוֹל דְּרֵאִיָּה, דְּהַבְּטוֹל דְּרֵאִיָּה
 הוּא בְּבַחֲינַת בְּטוֹל עֶצְמִי, דְּלֵהִיּוֹת שְׂזָהוּ הָרֵאִיָּה בְּעֶצֶם
 הַדְּבָר מִתְּבַטֵּל בְּזָה בְּכָל עֶצְמוֹ לְגַמְרִי, וּכְמוֹ שְׂאָנוּ רוֹאִים
 בְּמוֹחַשׁ בְּרֵאִית צִיּוֹר נֶאֱהָ אוּ בְנֵן מְפֶאֶר שְׂנִמְשָׁף לְזָה
 בְּכָל עֶצְמוֹ, וְהַבְּטוֹל וְהַמְשָׁכָה הוּא בְּדֶרֶךְ מְמִילָא,
 דְּבַהֲשָׁגָה צִרִיף לְהִבִּיא אֶת הַהַתְּפַעְלוֹת מְפָנִי שֶׁהַהֲשָׁגָה
 הִיא חוּץ לְעֶצְמוֹ, וְהַהַתְּפַעְלוֹת הִיא חוּץ לְעֶצְמוֹת
 הַהֲשָׁגָה, אֲבָל בְּרֵאִיָּה הִנֵּה הַבְּטוֹל וְהַהַתְּפַעְלוֹת אֵינוֹ
 דְבָר שְׂחוּץ לְעֶצְמוֹ, דְחֻמְהָ הִיא בְּחִינַת בְּטוֹל בְּעֶצֶם
 וְעַל כֵּן הַבְּטוֹל הוּא שְׂבָא בְּדֶרֶךְ מְמִילָא, וּמְפַל-מְקוֹם
 הִנֵּה בְּטוֹל דְחֻמְהָ הוּא שִׁישׁ מֵה שְׂבַטֵל, דְּכַאֲשֶׁר לֹא
 יֵשׁ דְבָר כְּלָל אֵינוֹ שִׁיף בְּטוֹל גַּם כֵּן, וּמֵאַחֵר שְׂבַטֵל הָרִי
 יֵשׁ דְבָר הַמְּתַבְּטֵל, וְגַם שֶׁהַבְּטוֹל הוּא עַל יְדֵי הָרֵאִיָּה,
 אִם כֵּן הוּא עַל יְדֵי דְבָר הַגּוֹרֵם אֶת הַבְּטוֹל, וְהֵינּוּ
 ד'וְהַחֻמְהָ מֵאֵין תְּמַצָּא", שֶׁהַחֻמְהָ הוּא גַם כֵּן אֵין,
 וּמְפַל מְקוֹם אֵין זֶה בְּחִינַת אֵין עֶצְמִי, כִּי-אִם שְׂנִמְשָׁף
 מֵהָאֵין לְבַטֵּל אֶת הַיֵּשׁ, וּמֵאַחֵר שְׂזָהוּ בְּחִינַת הָאֵין
 שְׂלַבְטֵל אֶת הַיֵּשׁ הָרִי יֵשׁ לוֹ שְׂיָכוֹת אֶל הַיֵּשׁ, שְׂזָהוּ עֲנֵן
 הַבְּרוּרִים שֶׁהֵם בְּבַחֲינַת "מֵה" דְחֻמְהָ, שְׂזָהוּ מֵה שְׂבָא

פּוּרִים בְּסַעֲדָה, וְתוֹרצ"ד, רִיגא

ד. מתבררים. ה. הוא מביט ומתעמק בעונג. ו. בקשר אחד התקשרתי (בקדוש ברוך הוא), בו אני אחוז בו אני להוט.

לקוטי דיבורים

פרק יד.

מיהו ר' מרדכי דובין - העסקן מן העידן הישן והמנהיג מן העידן המודרני?

1 בשנת תרפ"ט נסע הרבי מליובאוויטש לאמריקה
 2 כדי להפעיל שם את מיבצע העזרה הגדול למען יהודי
 3 רוסיה הסובייטית. יחד אתו נסעו מספר מלווים,
 4 ביניהם מספר אישים נכבדים, שכל אחד מהם ראוי

47 אחד ממנהיגי התוֹךְ שלה. הוא מאמין בכוחו של
 48 ארגון מודרני על בסיס יציב, שכן לפי דעתו רק בדרך
 49 זו מסוגלת היהדות החרדית לצבור כוח ולהשיג את
 50 מטרתיה.
 51 אך יחד עם כך הוא ניחן ברוחב אופקים
 52 ובהסתכלות אוניברסלית במדה שהוא מסוגל
 53 להתרועע עם יהודים אחרים. ואכן ר' מרדכי דובין
 54 מוכר לא רק בגין מאבקיו עם יריבים פוליטיים, אלא
 55 גם בגין יחסו המנומס והעדין כלפי מתנגדיו.
 56 ר' מרדכי הוא יהודי למדן ותלמיד חכם מובהק
 57 אך בד בבד הוא ידען מופלג של שפות והשכלה
 58 אירופית כללית, ובעיקר ניחן בראיה נבונה של
 59 דברים ותופעות כמו מי שחונך להיות עסקן פוליטי
 60 וכלל ישראלי.
 61 דובין גדל בביתו של אביו, סוחר עצים עשיר
 62 וחסיד נאמן של ליובאוויטש, וחונך ברוח המסורתית
 63 של חסידות חב"ד. כך עוצבה דמותו של דובין כיהודי
 64 חסידי-חרדי ואיש העולם הגדול.
 65 עוד כבחור צעיר החל בפעילותו בוועדות שונות
 66 להושטת סיוע ליהודים נזקקים ובמיוחד מרביצי
 67 תורה ויהדות.
 68 במקומות נופש ומרפא רבים היו מתאספים בכל
 69 קיץ רבנים ומשמשים בקודש שונים שהיו זקוקים
 70 במוקדם או במאוחר לעזרה. דובין הצעיר רכש נסיון
 71 רב בעבודת הסיוע וכאשר פרצה מלחמת העולם
 72 (הראשונה) והחלו הגירושים והפוגרומים, ושאר
 73 הפגיעות לסוגיהן ביהודים, היה דובין לאחד מחשובי
 74 העסקנים בוועדות השונות, ומיד בלט והצטיין
 75 במרצו, מסירותו, כשרונותיו וידיעותיו.
 76 אלפי פליטים החלו להציף את ריגא, ודובין נהיה
 77 זה שדאג לספק להם מזון וקורת גג או בהוצאות
 78 הדרך להגירה למקומות אחרים או חזרה לבתיהם,
 79 הכל לפי הצורך והענין.
 80 לאחר הפיכת קרינסקי, החל דובין לפעול לארגון
 81 הקהילות היהודיות וכן להתארגנות פוליטית של
 82 היהודים. מאז החל נסיונו הפוליטי של דובין, כשהוא
 83 הולך וגדל ואישיותו הופכת להיות בולטת יותר ויותר,
 84 עד שתפס את מקומו כמנהיג ציבורי מובהק.
 85 בהיותו מודע לסבל היהודי הגדול ולצרכים
 86 הפוליטיים של העם היהודי, כמיעוט במדינות פזוריו,
 87 הוא נהיה לאחד ממייסדי אגודת ישראל ולמנהיג
 88 תנועה זו בלטיביה, והוא פועל בכל תחומי החיים
 89 היהודיים הציבוריים.
 90 עם כיבוש ריגא על ידי הגרמנים בתקופת מלחמת
 91 העולם הראשונה, מתעוררות בעיות רבות. אמנם
 92 ניתנת ליהודים הכרה, אך לא חסרות צרות.

1 לתשומת לב מיוחדת.
 2 באופן מיוחד אמורים הדברים לגבי ר' מרדכי
 3 דובין, ציר בסיים הלטיבי.
 4 דובין נחשב בעיני רבים כ"שר החוץ" של
 5 "ממלכת" ליובאוויטש החסידית, וכדיפלומט הוא
 6 מדבר והוא שותק כפי שהשעה מחייבת.
 7 אבל לא בדיבור ולא בשתיקה ניתן להכיר את ר'
 8 מרדכי דובין. הוא ניכר במעשיו, ובראש ובראשונה
 9 הוא איש של מעשה.
 10 וכשאתה מתוודע אל פעילותו אתה מתמלא
 11 פליאה כיצד מסוגל אדם אחד לפעול כה הרבה,
 12 ודווקא במדינה קטנה כמו לטביה. ברם, עובדה היא
 13 שלטביה, ובמיוחד בירתה ריגא, הפכה מכבר למדינת
 14 מעבר של עשרות אלפי יהודים מרוסיה ומארצות
 15 אחרות. מובן מאליו שאלפי אלפים מהם שרויים
 16 במצוקה - וכשיהודים שרויים במצוקה חייב להימצא
 17 מי שידאג להם. כך היה ר' מרדכי דובין לזה שדואג
 18 לספק את צרכיהם, והוא עשה זאת תמיד כאב לילדיו
 19 וכאח לאחיו. המהגר היהודי, הפליט וכל יהודי שהיה
 20 בצרה, מצא תמיד עזרה וסיוע אצל ר' מרדכי דובין.
 21 כשמדברים עם ר' מרדכי דובין על פעליו הרי הוא
 22 מצטנע. בקושי רב הוא מופיע על הבמה. לפי דעתו לא
 23 עשה יותר ממה שחובתו לעשות למען אחיו הסובלים.
 24 אך עובדה מעוררת השתוממות היא שמאז שנות
 25 מלחמת העולם (הראשונה), שאז החל דובין בעסקנותו
 26 הציבורית, הוא בא במגע אישי עם לא פחות ממאה
 27 אלף יהודים שנעזרו על ידו באופנים שונים.
 28 לפי מראה פניו, נראה דובין מבוגר מכפי גילו.
 29 בזקנו השחור העגלגל, התואם את פרצופו החולמני,
 30 משתזרים כבר נימים מוכספים, אך מפתיע להיווכח
 31 כי הוא בן 40 שנה בסך הכל, כל כך צעיר וכבר עבר
 32 כל כך הרבה בחיים!
 33 יש לו לדובין, בעל העיניים החולמות, מראה
 34 "פרופסורי". בשבת הוא חובש צילינדר ואז הוא
 35 נראה כדיפלומט טיפוס.
 36 דובין נולד וגדל בריגא. כל העת, ועד היום, הוא
 37 פועל בריגא, אבל פעילותו חרגה מכבר מעבר
 38 לגבולות ריגא ולטביה כולה. למרות העובדה שבגלל
 39 צניעותו לא שומעים כל כך עליו כפי ששומעים על
 40 רבים שיש להם רק אחת ממאה מזכויותיו שלו, ישנם
 41 אבל אלפים רבים באירופה ובאמריקה שחשו על
 42 בשרם כי דובין הוא עסקן יהודי אמיתי הממזג בקרבו
 43 את העוסק בצרכי ציבור מן הסוג הישן ואת
 44 הקברניט המדיני המודרני.
 45 יש לר' מרדכי דובין השקפת עולם יהודית
 46 תקיפה. הוא מנהיג חרדי השייך לאגודת ישראל והוא

35 מפלגה זורם, כאשר לנגד עיניו האינטרס העליון של
 36 העם היהודי, והכל מכירים בעובדה זו.
 37 דובין תופס מקום חשוב ובולט בסיים. הוא חבר
 38 בכמה ועדות חשובות, ובמיוחד בועדת התקציב, דבר
 39 המקנה לו מעמד חזק בחיים הכלליים של המדינה,
 40 ובהטבת מצב היהודים בפרט. כחבר בכיר בועדת
 41 התקציב עומד דובין תמיד על משמר שיון זכויות
 42 היהודים כפי החוקה הלטבית, ועניני היהודים
 43 השונים נתמכים על ידי הממשלה ככל האזרחים.
 44 הודות לפעילותו המתמדת של דובין זכו אלפי
 45 אלפי יהודים מרוסיה לסיוע מדיני וכספי. כך, הודות
 46 למעמדו הפוליטי האיתן בלטביה ולהשפעתו, היה
 47 מאלה שתרמו כה הרבה, באופן ישיר ובעקיפין, לכך
 48 שהרבי מליובאוויטש הורשה לעזוב את רוסיה.
 49 המצב הפוליטי ששרר אז, היווה שעת כושר לכך.
 50 אנגליה ניתקה את יחסיה עם ברית המועצות, דבר
 51 שהפריע מאד לקומוניסטים. באותה עת התנהל מו"מ
 52 בין רוסיה ללטביה על חתימת הסכם מסחרי. בגלל
 53 בדידותה הפוליטית, ראתה ברית המועצות חשיבות
 54 מיוחדת בהסכם זה, ולו רק מן הבחינה היוקרתית.
 55 בסיים הלטבי היתה אמורה להיערך הצבעה אם
 56 לאשר את ההסכם עם ברית המועצות, והמצב היה
 57 כזה, שכל קול היה עשוי להכריע בדבר. כך היתה
 58 בעיני הסובייטים חשיבות לכל ציר בסיים, ודובין
 59 ניצל את העובדה.
 60 דובין נסע למוסקבה והחל לנהל מו"מ למתן
 61 רשות לרבי לצאת מרוסיה עם כל משפחתו ועם
 62 הספריה הגדולה, בעזרת אוסקר קאהן ורבים אחרים
 63 הושג הדבר לשמחתו של דובין ושל אלפי יהודים
 64 אחרים.
 65 מאז נחשב ר' מרדכי דובין לאחד המקורבים
 66 החשובים ביותר של הרבי, ולאחד מראשי המסייעים
 67 בידו בפעילותו התורנית המסועפה.

יסודיו של הרבי מליובאוויטש ברוסיה הסובייטית

1 כשהבולשביקים כבשו את ריגא מידי הגרמנים
 2 מתחילות צרות יותר גדולות. בכל אותה עת שוררים
 3 במחנה היהודי רעב, רדיפות, ומאבקים פנימיים מרים.
 4 דובין דואג כל הזמן לסיפוק כל עניני הציבור היהודיים
 5 וכן לפתרון כל בעיות וסבל הפרט. הוא שומר על
 6 המסגרת הקהילתית ועל מוסדותיה, מקדיש כל
 7 המאמצים לאספקת מצות ליהודים, לפתוח מוסדות
 8 חינוך תורניים, לסייע למשמשים בקודש, ואחרים.
 9 תחת השלטון הבולשביקי נוצר מחסור בקמח,
 10 וחסר כמובן קמח. הקומוניסטים הלטביים מגלים
 11 אנטישמיות רבה ומצירים את צעדי היהודים. המצב
 12 קריטי. דובין מסכן את חירותו, ואף את חייו, ומגן
 13 בכל תוקף על זכויות היהודים. פעם אחת אף נאסר
 14 והואשם בפעילות קונטר-רבולוציונית. גם עסקנים
 15 ציבוריים יהודים נוספים היו נתונים לסכנת מאסר
 16 ולהאשמה דומה. ברם, דובין עמד בעוז ובהחלטיות
 17 על זכויותיו, ובידעו שהאמת לצדו הצליח להשתחרר
 18 מצפרי הבולשביקים.
 19 דובין עבר על בשרו את כל הצרות של חילופי
 20 השלטון התכופים בריגא ותחת מטר הכדורים
 21 וההפצצות, אך תמיד עמד על המשמר, ובכל הנסיבות
 22 דאג לרווחת וטובת אלפי אלפי היהודים שהיו
 23 זקוקים לעזרה ולהגנה.
 24 לא אחת הצליח לחלץ יהודים ממוות לאחר
 25 שנידונו למוות כמרגלים על ידי בתי דין שדה של
 26 הצדדים הלוחמים השונים שהשתלטו על ריגא.
 27 כאשר לטביה שוחררה והחלה לארגן ממשלה
 28 עצמאית, היה דובין מן הראשונים שהתמסר לעבודה
 29 הפוליטית הכרוכה בכך. בשליטתו היסודית בשפה
 30 הלטבית נעשה לאחד המנהיגים הפוליטיים הטובים
 31 והמוכשרים ביותר במדינה העצמאית המתחדשת.
 32 הוא נבחר לאסיפה המכוננת, והוא חבר בכיר של
 33 הסיים הלטבי מטעם אגודת ישראל מיומו הראשון
 34 של הפרלמנט, אבל למעשה הוא עומד מעל לכל

אגרות קודש

ב"ה א' ח' טבת תרפ"ד

4 תורה ויאדיר.
 5 מאד אתענג לשמוע מנועם שלום הדר"ג שליט"א
 6 ומכל אשר אתו עמו לטובה ולברכה, והאל הטוב יעזרנו
 7 לשמוע ולהשמיע אך טוב, וירום קרן התורה, וקרן עם
 8 ישראל בגו"ר.
 9 ויקבל החיוה"ש והברכה מאדוה"ש כאו"נ ידיו
 10 הדו"ש מוקירו ומכבדו כערכו הרם והנשא.

כבוד ידידי הרב הגאון המפורסם
 בתורתו ויראתו עה"י פטה"ח כש"ת
 מוהר"ר דוד טעבלי נ"י

1 שלום רב להדר"ג.

2 בשמחה קבלתי התשורה אשר הואיל הדר"ג שליט"א
 3 לכבד את התלמידים הנעלים שיי בספרו מי נפתח, ויגדיל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 198)

ולפי אומר לי, שהוא... כמין סינר... שחוגרות השרות
(רש"י כח, ד)

מספר, שפעם ראה רש"י שרה רוכבת על סוס
כשהיא חגורה בסניר. בתחלה הצטער על כך שראה
מראה כזה, אך כשכתב את פרושו נחה דעתו, כי זה
סיע לו להבין את מעשה האפור. ויש לומר שזהו שרמו
רש"י "ולפי אומר לי": הכח להוציא דבר חיובי ממאריך
שלילי נובע מדרגת 'יחידה', העצם של הנפש האלקית,
שמוקדם משפנה בלב.

שני ^א ועשית משבצות זהב: ^ב ושתי שרשרת זהב
טהור מגבולת תעשה אתם מעשה עבת ונתתה
את שרשרת העבתת על המשבצות: ^ג
^ד ועשית חשן משפט מעשה חשב כמעשה
אפד תעשנו זהב תכלת וארגמן ותולעת שני
ושש משור תעשה אתו: ^ה רכוע יהיה כפול ורת
ארכו וורת רחבו: ^ו ומלאת בו מלאת אבן
ארבעה טורים אבן טור אדם פטרה וברקת
הטור האחד: ^ז והטור השני נפך ספיר ויהלם:
^ח והטור השלישי לשם שבו ואחלמה: ^ט והטור
הרביעי תרשיש ושהם וישפה משבצים זהב
יהיו במלואתם: ^י והאבנים תהיין על שמות
בני ישראל שתים עשרה על שמותם פתוחי
חותם איש על שמו תהיין לשני עשר שבט:
^{יא} ועשית על החשן שרשת גבולת מעשה עבת
זהב טהור: ^{יב} ועשית על החשן שתי טבעות
זהב ונתת את שתי הטבעות על שני קצות
החשן: ^{יג} ונתת את שתי עבתת הזהב על
שתי הטבעת אל קצות החשן: ^{יד} ואת שתי
קצות שתי העבתת נתן על שתי המשבצות
ונתתה על פתפות האפד אל מול פניו:
^{טו} ועשית שתי טבעות זהב ושמת אתם על שני
קצות החשן על שפתו אשר אל עבר האפוד

פרשת תצוה

כז ואתה תצוה | את בני ישראל ויקחו אליך
שמן זית זך פתית למאור להעלות נר תמיד:
^א באהל מועד מחוץ לפרכת אשר על העדת
יערך אתו אהרן ובניו מערב עד בקר לפני יהוה
חקת עולם לדורתם מאת בני ישראל: ^ב
כח ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך
ואת בניו אתו מתוך בני ישראל לכהנו לי אהרן
גרב ואביתוא אלעזר ואיתמר בני אהרן:
^ג ועשית בגדי קדש לאהרן אחיך לכבוד
ולתפארת: ^ד ואתה תדבר אל כל חכמי לב
אשר מלאתיו רוח חכמה ועשו את בגדי אהרן
לקדשו לכהנו לי: ^ה ואלה הבגדים אשר יעשו
חשן ואפוד ומעיל וכתנת תשבץ מצנפת ואבנט
ועשו בגדי קדש לאהרן אחיך ולבניו לכהנו לי:
^ו והם יקחו את הזהב ואת התכלת ואת
הארגמן ואת תולעת השני ואת השש: ^ז
^ח ועשו את האפד זהב תכלת וארגמן ותולעת
שני ושש משור מעשה חשב: ^ט ושתי כתפת
הברת יהיה לו אל שני קצותיו וחבר: ^י וחשב
אפדתו אשר עליו כמעשהו ממנו יהיה זהב
תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משור:
^{יא} ולקחת את שתי אבני שהם ופתחת עליהם
שמות בני ישראל: ^{יב} ששה משמתם על
האבן האחת ואת שמות הששה הנותרים על
האבן השנית פתולדתם: ^{יג} מעשה חרש אבן
פתוחי חתם תפתח את שתי האבנים על שמות
בני ישראל מסכת משבצות זהב תעשה אתם:
^{יד} ושמת את שתי האבנים על כתפת האפד
אבני זפרן לבני ישראל ונשא אהרן את שמותם
לפני יהוה על שתי כתפיו לזכרון: ^{טו}

בֵּיתָהּ: כו וְעִשִׂיתְּ שְׂתֵי מַבְעוֹת זָהָב וְנִתְּתָה אֹתָם
עַל־שְׂתֵי כַתְּפוֹת הָאֹפֹד מִלְמַטָּה מִמּוֹל פְּנֵיו
לְעֹמֵת מַחְבְּרָתוֹ מִמַּעַל לַחֹשֶׁב הָאֹפֹד: כז וְיִרְכְּסוּ
אֶת־הַחֹשֶׁן כְּתִיב מִטְּבַעְתּוֹ קָרִי מִטְּבַעְתּוֹ אֶל־טְבַעַת
הָאֹפֹד בַּפֶּתִיל תִּכְלֵת לְהִיּוֹת עַל־חֹשֶׁב הָאֹפֹד
וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֹפֹד: כח וְנִשָּׂא אֶהְרֶן
אֶת־שְׂמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּחֹשֶׁן הַמְּשֻׁפֵּט עַל־לְבוֹ
בְּבָאוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזָכְרָן לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד:
כט וְנִתְּתָ אֶל־חֹשֶׁן הַמְּשֻׁפֵּט אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־
הַתָּמִים וְהָיוּ עַל־לֵב אֶהְרֶן בְּבָאוּ לִפְנֵי יְהוָה
וְנִשָּׂא אֶהְרֶן אֶת־מְשֻׁפֵּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לְבוֹ
לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד: ם

בֵּיתָהּ: כו וְעִשִׂיתְּ שְׂתֵי מַבְעוֹת זָהָב וְנִתְּתָה אֹתָם
עַל־שְׂתֵי כַתְּפוֹת הָאֹפֹד מִלְמַטָּה מִמּוֹל פְּנֵיו
לְעֹמֵת מַחְבְּרָתוֹ מִמַּעַל לַחֹשֶׁב הָאֹפֹד: כז וְיִרְכְּסוּ
אֶת־הַחֹשֶׁן כְּתִיב מִטְּבַעְתּוֹ קָרִי מִטְּבַעְתּוֹ אֶל־טְבַעַת
הָאֹפֹד בַּפֶּתִיל תִּכְלֵת לְהִיּוֹת עַל־חֹשֶׁב הָאֹפֹד
וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֹפֹד: כח וְנִשָּׂא אֶהְרֶן
אֶת־שְׂמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּחֹשֶׁן הַמְּשֻׁפֵּט עַל־לְבוֹ
בְּבָאוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזָכְרָן לִפְנֵי־יְהוָה תָּמִיד:
כט וְנִתְּתָ אֶל־חֹשֶׁן הַמְּשֻׁפֵּט אֶת־הָאוּרִים וְאֶת־
הַתָּמִים וְהָיוּ עַל־לֵב אֶהְרֶן בְּבָאוּ לִפְנֵי יְהוָה
וְנִשָּׂא אֶהְרֶן אֶת־מְשֻׁפֵּט בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־לְבוֹ
לִפְנֵי יְהוָה תָּמִיד: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 12 עמ' 151)

שְׂשָׁה מְשַׁמֵּתֶם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת (כח, י)

רָאשֵׁי תְבוֹת שְׂמַע, שְׂאֵמְרוּ שְׂמַע יִשְׂרָאֵל וְגו' (בעל השו"ס)
רְצוֹנוֹ לומר, שֶׁהַשְּׂבָטִים אָמְרוּ לַיעֲקֹב "שְׂמַע יִשְׂרָאֵל . .
אֵין בְּלִבְנוֹ אֵלָּא אֶחָד", וְאֵז פָּתַח יַעֲקֹב וְאָמַר "בְּרוּךְ שֵׁם . .
לְעוֹלָם וָעֶד" (פסחים נו, א). וְלִפִּי זֶה, שֵׁשֶׁת הַשְּׂמוֹת וְכ"ה
הַאוֹתִיּוֹת שֶׁל כֶּתֶף יְמִין הֵן לִנְגֵד שֵׁשֶׁת הַמַּלִּים וְכ"ה אוֹתִיּוֹת
שֶׁל שְׂמַע יִשְׂרָאֵל; וְשֵׁשֶׁת הַשְּׂמוֹת וְכ"ה אוֹתִיּוֹת שֶׁל כֶּתֶף
שְׂמָאל הֵן לִנְגֵד שֵׁשֶׁת הַמַּלִּים וְכ"ה אוֹתִיּוֹת שֶׁל 'בְּרוּךְ שֵׁם'
(עם הכולל).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 10 עמ' 337)

וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבָאוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ (כח, לה)

אָדָם שֶׁנֶּאֱבָק בִּישׁוֹת שְׁלוֹ - עֲבוּדָתוֹ הִיא בְּרַעַשׁ
וּבְכַסְעָה, כְּבוֹרַח מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה. זֶהוּ מַה שְּׂשׂוּלֵי הַמַּעֲיֵל,
שְׂרוּמִזִּים לַיהוּדֵי שְׁנַמְצָא בְּדַרְגָּה פְחוּתָה זו, מְשַׁמְעִים קוֹל.
מֵה־שְׂאִין־בֶּן אָדָם שֶׁהִגִּיעַ כְּבָר לְכַסּוֹל גְּמוּר, עֲבוּדָתוֹ הִיא
בִּ"קוֹל דְּמָמָה דְּקָה", "לֹא בְּרַעַשׁ ה'".

רבי **בט** א וְזֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם
לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַתֵּן לָּי לְקַח פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר
וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִים: ג וְלַחֵם מִצּוֹת וְחֹלֵת מִצַּת
בְּלוֹלַת בִּשְׁמֵן וְדִקְקֵי מִצּוֹת מִשְׁחִים בִּשְׁמֵן סֹלֶת
חֲטָיִם תַּעֲשֶׂה אֹתָם: ד וְנִתְּתָ אוֹתָם עַל־סֵל אֶחָד
וְהַקְרַבְתָּ אֹתָם בְּסֵל וְאֶת־הַפֶּר וְאֶת שְׁנֵי
הָאֵילִם: ה וְאֶת־אֶהְרֶן וְאֶת־בְּנָיו תִּקְרִיב אֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וְרַחֲצַתְּ אֹתָם בַּמַּיִם: ו וְלִקַּחְתָּ אֶת־
הַבְּגָדִים וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת־אֶהְרֶן אֶת־הַכֹּהֵן וְאֶת
מַעֲיַל הָאֹפֶד וְאֶת־הָאֹפֶד וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאֶפְדֹת לֹ
בְּחֹשֶׁב הָאֹפֶד: ז וְשַׁמֵּת הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ
וְנִתְּתָ אֶת־גּוֹר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנֶפֶת: ח וְלִקַּחְתָּ
אֶת־שְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וַיִּצְקַתְּ עַל־רֹאשׁוֹ וּמִשַּׁחְתָּ
אוֹתוֹ: ט וְאֶת־בְּנָיו תִּקְרִיב וְהַלְבַּשְׁתָּם כֹּהֵן:

שְׂלִישִׁי לֹא וְעִשִׂיתְּ אֶת־מַעֲיַל הָאֹפֹד בְּלִיל תִּכְלֵת:
כז וְהָיָה פִּירֵאשׁוֹ בְּתוֹכּוֹ שְׂפָה יְהִיָּה לְפִיו סָבִיב
מַעֲשֶׂה אֹרֶג כְּפִי תַחֲרָא יְהִיָּה־לּוֹ לֹא יִקְרַע:
כח וְעִשִׂיתְּ עַל־שׂוּלָיו רַמְזֵי תִכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת
שָׁנִי עַל־שׂוּלָיו סָבִיב וּפַעֲמֹנֵי זָהָב בְּתוֹכָם סָבִיב:
כט פַּעֲמֹן זָהָב וְרַמְזֵי פַעֲמֹן זָהָב וְרַמְזֵי עַל־שׂוּלֵי
הַמַּעֲיַל סָבִיב: לד וְהָיָה עַל־אֶהְרֶן לְשֹׂרֵת וְנִשְׁמַע
קוֹלוֹ בְּבָאוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבִצְאָתוֹ וְלֹא
יָמוּת: ם ז וְעִשִׂיתְּ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפִתַחְתָּ עָלָיו
פִּתּוּחֵי חֹתֶם קֹדֶשׁ לַיהוָה: ח וְשַׁמֵּת אֹתוֹ עַל־
פֶּתִיל תִּכְלֵת וְהָיָה עַל־הַמִּצְנֶפֶת אֶל־מּוֹל פְּנֵי־
הַמִּצְנֶפֶת יְהִיָּה: ט וְהָיָה עַל־מִצְעַח אֶהְרֶן וְנִשָּׂא
אֶהְרֶן אֶת־עֹן הַקֹּדֶשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִישׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל

עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשְׁמֵן הַמִּשְׁחָה וְהוֹיֵת עַל־אֹהֶרֶן
 וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בְּגָיו וְעַל־בְּגָדֵי בְנָיו אֹתוֹ וְקִדֵּשׁ
 הוּא וּבְגָדָיו וּבְנָיו וּבְגָדֵי בְנָיו אֹתוֹ: 26 וְלָקַחְתָּ
 מִן־הָאֵיל הַחֹלֵב וְהָאֵלֶּה וְאֶת־הַחֹלֵב | הַמִּכְסָּה
 אֶת־הַקָּרֵב וְאֶת יִתְרַת הַכֹּהֵן וְאֶת | שְׁתֵּי
 הַכֹּלִיֹּת וְאֶת־הַחֹלֵב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְאֶת שֹׁק
 הַיָּמִין כִּי אֵיל מִלֵּאִים הוּא: 27 וְכִפֵּר לָחֶם אֲחֵת
 וְחֵלֶת לָחֶם שֶׁמֶן אֲחֵת וְרִיקֵק אֶחָד מִסֵּל
 הַמִּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה: 28 וְשִׁמְתָה הֹלֵל עַל
 פְּנֵי אֹהֶרֶן וְעַל פְּנֵי בְנָיו וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה
 לִפְנֵי יְהוָה: 29 וְלָקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם וְהִקְמַרְתָּ
 הַמִּזְבֵּחַ עַל־הַעֲלָה לְרִיחַ נִיחֻחַ לִפְנֵי יְהוָה
 אֲשֶׁה הוּא לִיהוָה: 30 וְלָקַחְתָּ אֶת־הַחֹזֶה מֵאֵיל
 הַמִּלֵּאִים אֲשֶׁר לְאֹהֶרֶן וְהִנַּפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי
 יְהוָה וְהָיָה לְךָ לְמִנְחָה: 31 וְקִדַּשְׁתָּ אֶת | חֹזֶה
 הַתְּנוּפָה וְאֶת שֹׁק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוֹנֵף וְאֲשֶׁר
 הוֹרֵם מֵאֵיל הַמִּלֵּאִים מֵאֲשֶׁר לְאֹהֶרֶן וּמֵאֲשֶׁר
 לְבָנָיו: 32 וְהָיָה לְאֹהֶרֶן וּלְבָנָיו לְחֶק־עוֹלָם מֵאֵת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְרוּמָה הוּא וְתְרוּמָה יְהִיָּה מֵאֵת
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזְבְּחֵי שְׁלֵמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לִיהוָה:
 33 וּבְגָדֵי הַקִּדָּשׁ אֲשֶׁר לְאֹהֶרֶן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו
 לְמִשְׁחָה בָהֶם וּלְמִלֵּאֲכֶם אֶת־יָדָם: 34 שִׁבְעַת
 יָמִים יִלְבָּשׁם הַכֹּהֵן תַּחֲתוֹ תַּחֲתוֹ מִבְּגָיו אֲשֶׁר יָבֵא
 אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְשֵׁרֵת בְּקִדָּשׁ: 35 וְאֵת אֵיל
 הַמִּלֵּאִים תִּקַּח וּבִשְׁלַת אֶת־בָּשָׂרוֹ בְּמָקוֹם קִדָּשׁ:
 36 וְאָכַל אֹהֶרֶן וּבְנָיו אֶת־בָּשָׂר הָאֵיל וְאֶת־
 הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בִּסֵּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: 37 וְאָכְלוּ
 אֹתָם אֲשֶׁר כִּפֵּר בָּהֶם לְמִלֵּא אֶת־יָדָם לְקִדָּשׁ
 אֹתָם וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קִדָּשׁ הֵם: 38 וְאִם־יִוָּתֵר
 מִבָּשָׂר הַמִּלֵּאִים וּמִן־הַלֶּחֶם עַד־הַבֶּקֶר וְשִׂרְפַתָּ
 אֶת־הַנּוֹתֵר בָּאֵשׁ לֹא יֹאכַל כִּי־קִדָּשׁ הוּא:
 39 וְעֲשִׂיתָ לְאֹהֶרֶן וּלְבָנָיו כִּכָּה כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתִי
 אֹתְכֶם שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם: 40 וְפֶר חֲטָאת

וְחִגְרַתְּ אֹתָם אֲכַנֵּט אֹהֶרֶן וּבְנָיו וְחִבַּשְׁתָּ לָהֶם
 מִגְּבֻעַת וְהִיְתָה לָהֶם כְּהֵנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם
 וּמִלֵּאת יַד־אֹהֶרֶן וַיִּדִּבְּנָיו: 41 וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפֶּר
 לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וּסְמַךְ אֹהֶרֶן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם
 עַל־רֹאשׁ הַפֶּר: 42 וְשִׁחַטְתָּ אֶת־הַפֶּר לִפְנֵי יְהוָה
 פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: 43 וְלָקַחְתָּ מִדָּם הַפֶּר וְנִתְתָּה
 עַל־קַרְנֵת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעְךָ וְאֶת־כַּלְהֶדָם
 תִּשְׁפֹךְ אֶל־יְסוּד הַמִּזְבֵּחַ: 44 וְלָקַחְתָּ אֶת־כֹּל־
 הַחֹלֵב הַמִּכְסָּה אֶת־הַקָּרֵב וְאֶת הַיִּתְרַת עַל־
 הַכֹּהֵן וְאֶת שְׁתֵּי הַכֹּלִיֹּת וְאֶת־הַחֹלֵב אֲשֶׁר
 עֲלֵיהֶן וְהִקְמַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ: 45 וְאֶת־בָּשָׂר הַפֶּר
 וְאֶת־עֲרוֹ וְאֶת־פְּרָשׁוֹ תִשְׂרַף בְּאֵשׁ מִחוּץ
 לַמִּחֲנֶה חֲטָאת הוּא: 46 וְאֶת־הָאֵיל הָאֶחָד תִּקַּח
 וּסְמַכּוּ אֹהֶרֶן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל:
 47 וְשִׁחַטְתָּ אֶת־הָאֵיל וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמּוֹ וְזָרַקְתָּ
 עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: 48 וְאֶת־הָאֵיל תִּנְתַּח לְנִתְחוֹ
 וְרִחַצְתָּ קַרְבּוֹ וְכַרְעָיו וְנִתַּח עַל־נִתְחוֹ וְעַל־
 רֹאשׁוֹ: 49 וְהִקְמַרְתָּ אֶת־כַּל־הָאֵיל הַמִּזְבֵּחַ עֲלָה
 הוּא לִיהוָה רִיחַ נִיחֻחַ אֲשֶׁה לִיהוָה הוּא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו ענף 246)

מִשְׁחֵי בִשְׁמֵן (כט. ב)

מוֹשָׁחַן כַּמִּין כ"ף יוֹנִית (רש"י)

בימי חַנּוּכָּה טְמֵאוּ הַיּוֹנִים אֶת כָּל הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּהֵיכָל, פָּרַט לַפֶּד
 אֶחָד שֶׁנִּשְׂאָר טָהוֹר. וּמִבְּאֵר עַל כֶּף, שֶׁשְׁמֵנֵי הַהֵיכָל - הֵינּוּ
 חֻקָּה שֶׁבְּקִדָּשָׁה (שְׁמֵן רִמּוֹז לְחֻקָּה), שֶׁהַיּוֹנִים נִלְחָמוּ בָּהּ. כֶּף
 הַשֶּׁמֶן - הֵינּוּ סְפִירַת הַכֶּתֶר, שֶׁבְּכֻחַ הַתְּגַבְרוֹת עַל הַיּוֹנִים
 וְנִצְחוּסָם. זֶהוּ הַרְמִז כַּ"ף יוֹנִית - בְּכֻחַ שֶׁל אוֹת כ"ף, רֹאשֵׁי
 תְּבוֹת כֶּתֶר, נִתְּן לְנִצּוֹחַ אֶת הַיּוֹנִים וְאֵף לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בַּשְּׁפָתִים
 בְּקִדָּשָׁה, לְצַרֵּף הַמְּשִׁיחָה.

חִמִּישׁ יִּ וְלָקַחְתָּ אֶת הָאֵיל הַשֵּׁנִי וּסְמַךְ אֹהֶרֶן
 וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל: 47 וְשִׁחַטְתָּ
 אֶת־הָאֵיל וְלָקַחְתָּ מִדָּמּוֹ וְנִתְתָּה עַל־תְּנוּפֵךְ אֲזֵן
 אֹהֶרֶן וְעַל־תְּנוּפֵךְ אֲזֵן בְּנָיו הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֶן יָדָם
 הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֶן רִגְלָם הַיְמָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת־הַדָּם
 עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: 48 וְלָקַחְתָּ מִן־הַדָּם אֲשֶׁר

הדעות (גם לדעת הרמב"ן) המקדש הוא בשביל ישראל, והפולוגמא היא האם הוא בשביל עבודתם או בשביל השראת השכינה בתוכם. ויש להעיר מדברי הרמב"ן פאן (וראה גם רבנו פח"י פאן).

שביעי ל א ועשית מזבח מקטר קטרת עצי שטים תעשה אתו: א אמה ארכו ואמה רחבו רבוע יהיה ואמתים קמתו ממנו קרנתיו: ג וצפית אתו זהב טהור אתגנו ואת קורתיו סביב ואת קרנתיו ועשית לו זר זהב סביב: ד וישתי טבעת זהב תעשה לו | מתחת לזרו על שתי צלעותיו תעשה על-שני צדיו והיה לבתים לבדים לשאת אתו בהמה: ה ועשית את הבדים עצי שטים וצפית אתם זהב: ו ונתתה אתו לפני הפרכת אשר על-ארן העדת לפני הכפרת אשר על-העדת אשר אועד לך שמה: ז והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בכקר בכקר בהיטיבו את-הנרת יקטירנה: ח ובהעלת אהרן את-הנרת בין הערבים יקטירנה קטרת תמיד לפני יהוה לדרתיכם: ט לא-תעלו עליו קטרת זרה ועלה ומנחה ונסך לא תסכו עליו: י וכפר אהרן על-קרנתיו אחת בשנה מדם חטאת הפרים אחת בשנה יכפר עליו לדרתיכם קדש-קדשים הוא ליהוה: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 208)

ק"א פסוקים, מיכא"ל סימן

איתא בפסוקים, שבפפרשתנו נעלם שמו של משה (ראה בעל הטורים ריש הפרשה), ולכן מספר פסוקיה הוא כמספר אותיות המלוי של משה, הנעלמות במבטא - מס שין הא. והנה, מספר זה מורה על 'עצם', שלמעלה מ'שם' (ראה מהרש"א חגיגה ט, ב) לגבי השונה פרקו ק"א פעמים, שק' הוא 'נפש רוח ונשמה', וק"א הוא 'חלק אלקה ממעל'. וביזום הסתלקותו של משה, ז' אדר, שחל סמוך לפרשתנו, התעלה לצמיותו, שלמעלה מ'שם'.

תעשה ליום על-הכפרים וחתאת על-המזבח בכפרך עליו ומשחת אתו לקדשו: א שבעת ימים תכפר על-המזבח וקדשת אתו והיה המזבח קדש קדשים פל-הנגע במזבח יקדש: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח א עמ' 187)

כל הנוגע במזבח יקדש (כט, לו)

מה עולה ראיה, אף כל ראיה (רש"י)

לומר לך: נתן להחזיר קדשה רק בדבר הראוי והשקף לגבול הקדשה. ובלשון ספר התנ"א: "כל דברים שהורים ומתרים שבהם נעשית המצוה מעשית... כמאמר ר"ל לא הקשר למלאכת שמים אלא שהורים ומתרים בפיה, וכן אתרוג שאינו עולה, ומעות הצדקה שאינן גול, וכיוצא בהם".

ששי לה וזה אשר תעשה על-המזבח כבשים בני-שנה שנים ליום תמיד: א את-הכבש האחד תעשה בכקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים: ב ועשרן סלת כלול בשמן פתית רבע ההין ונסך רביעת ההין יין לכבש האחד: ג ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וכנספה תעשה-לה לריח ניחח אשה ליהוה: ד עלת תמיד לדרתיכם פתח אהל-מועד לפני יהוה אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם: ה ונעדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבדי: ו וקדשתי את-אהל מועד ואת-המזבח ואת-אהרן ואת-בניו אקדש לכהן לי: ז ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלהים: ח וידעו כי אני יהוה אלהיהם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לשכני בתוכם אני יהוה אלהיהם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 194)

לשכני בתוכם (כט, מו)

השכינה בישראל צרך הדייט, ולא צרך גבוה (רמב"ן) הרמב"ם והרמב"ן נחלקו לגבי בית המקדש - האם עיקר ענינו הוא הקרבת קרבנות או מניחת השכינה. ונראה, שלכל

חצי קדיש

לְעֵלָם וּלְעַלְמֵי עֲלָמָיָא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר,
וְיִתְרוֹמֵם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ
דְּקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעֵלְא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא,
תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְּאֲמִירָן בְּעֵלְמָא, וְאֲמִרוּ אָמֵן: אֲמֵן

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרֵעוּתָהּ וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וְיִצְמַח פְּרוּקְנָהּ
וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחַיִּיכוּן וּבְיוֹמֵיכוּן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל, בְּעֵנְלָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאֲמִרוּ אָמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ
רַבָּא מְבָרַךְ לְעֵלָם וּלְעַלְמֵי עֲלָמָיָא. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ

קוראין בספר שני פרשת זכור (מפטיר)

מִכָּל־אִיבֵיךְ מִסְכִּיב בְּאָרְץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ
נָתַן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחַה אֶת־זִכְרִי* זָכַר
עֲמֶלְךָ מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח:

מִפְטִיר ז' זָכֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמֶלְךָ בְּדֶרֶךְ
בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: י' אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנַב
בְּךָ כָּל־הַנְּחָשִׁים אֲחֵרֶיךָ וְאֵתָה עֵנְךָ וַיִּגַע וְלֹא
יָרָא אֱלֹהִים: י"ג וְהָיָה בְּהֵיטֵב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | לְךָ

אומרים פעמים מולת זכר. הראשון זכר (בצירה) ובשני זכר (בסגול).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. *מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶיָהּ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיָהּ דְּרַכֵּי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שְׁלוֹם. אֲרָךְ יָמִים בְּיַמִּינָהּ, בְּשִׂמְלָלָהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. י" חֲפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יִגְדִיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוף. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבִּיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנַבִּיאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הו"ק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

שי למורא

כִּזְכֹּרְתִי יְהוָה צְבָאוֹת פְּקֻדֹתַי יִזְכֵּר אֲנִי אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ מַאֲרִיבִים וְחֵילוֹת בְּדָרֶךְ בְּדָרֶךְ בְּעַלְתּוֹ מִמִּצְרַיִם: ג עַתָּה לֶךְ וְהִבִּיתָה אֶת־עַמְּלֶכְךָ וְהִחַרְמְתֶם עֵינָי פְּלִיז וּבְרִיתָה אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחְמוֹל עָלָיו וְהִמַּתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעַלְלֵי וְעַד־יוֹנָק מִשׁוֹר וְעַד־שָׂה מִגִּמְלוֹ

ג) וְהִחַרְמְתֶם, וְהִכְרִיתֶם. מִשׁוֹר וְעַד שָׂה וְגו', שְׁהָיוּ בְּעַלְי כְּשִׂפָּיִם, וּמִשְׁנִיִּים אֶת עַצְמָם לַחַיִּית דְּיוֹמִים לְבַחְמָה. ד) וַיִּשְׁמָעוּ, עֵינָי אֲסַפֶּה עַל יַד הַשְּׂמַעַת קוֹל הַמֶּאֱסָף. וַיִּפְקְדֵם בְּפִלְאִים, אָמַר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד שִׁקְחָה טֹלָה מִזֵּאֲנֵי שֵׁל הַמְּלָךְ, וְאֶחָד כֶּךָ מִנָּה אֶת הַפִּלְאִים. לְפִי שְׂאִסוֹר לְמַעַן אֶת יִשְׂרָאֵל, שְׂנֵאֲמַר בָּם "לֹא

יִסְפֵּר מִרְבֵּי" (בראשית ל"ב). וְגַלְגִּי הוֹלְכֵי נָגַל אֶת אִישׁ יְהוּדָה, אֲשֶׁר הָיוּ מִשְׁבֵּט יְהוּדָה. (ויקרא שְׁנֹבְרוֹ לְכַרְם מִתּוֹךְ שְׁנֹבְרוֹיִם הָיוּ.) ה) וַיִּרְבַּ בַּנְּחָל, וַיִּלְחֶם בַּנְּחָל וְרוֹ"ל אֲמָרוּ, עַל עַסְקֵי נַחַל רַב וְדָן אֶת עַצְמוֹ, וְזֶה בְּשִׁבְלֵי נַפְשׁ אַחַת אֲמָרָה תוֹרָה עָרַף עֹנֶה בַּנְּחָל, בְּשִׁבְלֵי כָל הַנְּפֹשׁוֹת הַלָּלוּ לֹא כָל־שִׁבְן. אִם אָדָם חָטָא, בַּחֲמוֹת מִה חָטָא, יֵצֵא בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ, שְׂאוּל, "עַל תִּיר צְדִיק הַרְבֵּה" יוֹתֵר מִבוֹרְאָה. ו) חֲקִינוּ, מִשְׁפַּחַת חֲקִינוּ, מִכְּנֵי יִתְרוֹ, שְׁהָיוּ יוֹשְׁבִים שָׁם. אֲסַפֶּה, לְשׁוֹן פְּלִיז, כִּמוֹ "פֶּן הַסְּפָרָה" (בראשית י"ט). חֲסֹד עַם כָּךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵהָנוּ מִסְּעֻדָתוֹ מִשָּׁה וְאִתְרוֹ וְכָל זֶכְנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמַעְלָה עָלָיו כֹּאֲלוֹ עָשָׂה חֲסֵד עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. ז) בּוֹאֵךְ שׁוֹר, עַד אֲשֶׁר תְּבוֹא לְשׁוֹר. ח) וְהַמִּשְׁנִיִּים, הַבְּחִמּוֹת הַבְּרִיאוֹת וּכְפִלוֹת פִּי שְׁנַיִם בְּעָרְפוֹ. חֲקָרִים, הַכְּבָשִׁים הַשְּׂמִינִים. וְכָל הַמְּלָאכָה, וְכָל הַמְּקַנָּה שֶׁמְשַׁמֵּשׁ לְמִלְאכָה. נִמְכָּרָה וְנִמְכַּם, נִבְּיָה וְנִשְׁחָת. יב) מַצִּיב לוֹ יָד, מִכֵּן

הפטרה לפרשת זכור לקריאה בציבור ולשמו"ת

שמואל א טו

טו כִּזְכֹּרְתִי יְהוָה צְבָאוֹת פְּקֻדֹתַי אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ בְּדָרֶךְ בְּעַלְתּוֹ מִמִּצְרַיִם: ג עַתָּה לֶךְ וְהִבִּיתָה אֶת־עַמְּלֶכְךָ וְהִחַרְמְתֶם עֵינָי פְּלִיז וּבְרִיתָה אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחְמוֹל עָלָיו וְהִמַּתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעַלְלֵי וְעַד־יוֹנָק מִשׁוֹר וְעַד־שָׂה מִגִּמְלוֹ וְעַד־חֲמוֹר: ד וַיִּשְׁמָע שְׂאוּל אֶת־הָעָם וַיִּפְקְדֵם בְּפִלְאִים מְאֹתִים אֶלְפֵי רִגְלֵי וְעַשְׂרֵת אֶלְפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה: ה וַיָּבֵא שְׂאוּל עַד־עִיר עַמְּלֶךְ וַיִּרְבַּ בַּנְּחָל: ו וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל־חֲקִינוֹ לְכוּ סְרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עַמְּלֶכְךָ פִּי הָיוּ יוֹשְׁבֵי מְדִינַת יְהוּדָה בְּגִבַּי עֲרֵד, וְעַד הָיָה עַמְּלֶךְ פְּנֵי־אֲסַפֶּה עִמּוֹ בַּעַת אַחֲרֵיהֶם וְאִתָּה עֲשִׂיתָ חֲסֵד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יִתְרוֹ יֹאמֵר שְׁעֵז לְהַעֲמִיד שׁוֹפְטִים בְּעַלְוֹתֶם מִמִּצְרַיִם וַיִּסַּר קִינֵי מִתּוֹךְ עַמְּלֶכְךָ: ז וַיִּבֶן שְׂאוּל אֶת־עַמְּלֶכְךָ מִחֻיְלָה בּוֹאֵךְ לְשׁוֹר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם: ח וַיִּתְּפֹשׂ אֶת־אֲנָג מֶלֶךְ־עַמְּלֶכְךָ חִי וְאֶת־כָּל־הָעָם הַחֲרִיִּים לְפִי־חֲרָב: ט וַיַּחְמֵלֵם שְׂאוּל וְהָעָם עַל־אֲנָג וְעַל־מִיטַב הַצֵּאֵן וְהַבְּקָר וְהַמִּשְׁנִיִּים וְעַל־הַפְּרִים וְעַל־כָּל־הַפָּזֹב וְלֹא אָבּוֹ חֲרִיִּימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה נִמְכָּרָה וְנִמְכַּם אֹתָהּ הַחֲרִיִּמוֹ: י וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׂמוּאֵל לֵאמֹר: יא נִחַמְתִּי הַפֶּדָה מִחֲשֵׁבָה עֲלִיתָ גְלִבִּי כִּי הִמְלַכְתִּי אֶת־שְׂאוּל לְמֶלֶךְ כִּי שָׁב מֵאֲחֵרֵי וְאֵת־דְּבָרֵי לֹא חָקִים וַיַּחַר לְשְׂמוּאֵל כַּעַם עַל עַצְמוֹ וַיִּזְעַק בְּתַפִּילָה עַל שְׂאוּל אֶל־יְהוָה כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־שְׂאוּל לְמֶלֶךְ כִּי־שָׁב מֵאֲחֵרֵי וְאֵת־דְּבָרֵי לֹא חָקִים וַיַּחַר לְשְׂמוּאֵל לְשְׂמוּאֵל

הפטרה לפרשת זכור לקריאה בציבור ולשמו"ת שמואל א טו טו כִּזְכֹּרְתִי יְהוָה צְבָאוֹת פְּקֻדֹתַי אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ בְּדָרֶךְ בְּעַלְתּוֹ מִמִּצְרַיִם: ג עַתָּה לֶךְ וְהִבִּיתָה אֶת־עַמְּלֶכְךָ וְהִחַרְמְתֶם עֵינָי פְּלִיז וּבְרִיתָה אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחְמוֹל עָלָיו וְהִמַּתָּה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעַלְלֵי וְעַד־יוֹנָק מִשׁוֹר וְעַד־שָׂה מִגִּמְלוֹ וְעַד־חֲמוֹר: ד וַיִּשְׁמָע שְׂאוּל אֶת־הָעָם וַיִּפְקְדֵם בְּפִלְאִים מְאֹתִים אֶלְפֵי רִגְלֵי וְעַשְׂרֵת אֶלְפִים אֶת־אִישׁ יְהוּדָה: ה וַיָּבֵא שְׂאוּל עַד־עִיר עַמְּלֶכְךָ וַיִּרְבַּ בַּנְּחָל: ו וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל־חֲקִינוֹ בְּנֵי יִתְרוֹ, לְכוּ סְרוּ רְדוּ מִתּוֹךְ עַמְּלֶכְךָ פִּי הָיוּ יוֹשְׁבֵי מְדִינַת יְהוּדָה בְּגִבַּי עֲרֵד, וְעַד הָיָה עַמְּלֶכְךָ פְּנֵי־אֲסַפֶּה עִמּוֹ בַּעַת אַחֲרֵיהֶם וְאִתָּה עֲשִׂיתָ חֲסֵד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יִתְרוֹ יֹאמֵר שְׁעֵז לְהַעֲמִיד שׁוֹפְטִים בְּעַלְוֹתֶם מִמִּצְרַיִם וַיִּסַּר קִינֵי מִתּוֹךְ עַמְּלֶכְךָ: ז וַיִּבֶן שְׂאוּל אֶת־עַמְּלֶכְךָ מִחֻיְלָה בּוֹאֵךְ עַד אֲשֶׁר תְּבוֹא לְשׁוֹר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם: ח וַיִּתְּפֹשׂ אֶת־אֲנָג מֶלֶךְ־עַמְּלֶכְךָ חִי וְאֶת־כָּל־הָעָם הַחֲרִיִּים לְפִי־חֲרָב: ט וַיַּחְמֵלֵם חֲמוֹל שְׂאוּל וְהָעָם עַל־אֲנָג וְעַל־מִיטַב הַשֵּׁלֶל הַצֵּאֵן וְהַבְּקָר וְהַמִּשְׁנִיִּים בְּבֶשֶׂר וּשְׂמִינִים וְעַל־הַפְּרִים הַכְּבָשִׁים הַשְּׂמִינִים וְעַל־כָּל־הַפָּזֹב וְלֹא אָבּוֹ חֲרִיִּימָם וְכָל־הַמְּלָאכָה הַמְּקַנָּה נִמְכָּרָה בְּיוֹמָם וְנִמְכַּם אֹתָהּ הַחֲרִיִּמוֹ: י וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׂמוּאֵל לֵאמֹר: יא נִחַמְתִּי הַפֶּדָה מִחֲשֵׁבָה עֲלִיתָ גְלִבִּי כִּי הִמְלַכְתִּי אֶת־שְׂאוּל לְמֶלֶךְ כִּי שָׁב מֵאֲחֵרֵי וְאֵת־דְּבָרֵי לֹא חָקִים וַיַּחַר לְשְׂמוּאֵל כַּעַם עַל עַצְמוֹ וַיִּזְעַק בְּתַפִּילָה עַל שְׂאוּל אֶל־יְהוָה כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־שְׂאוּל לְמֶלֶךְ כִּי־שָׁב מֵאֲחֵרֵי וְאֵת־דְּבָרֵי לֹא חָקִים וַיַּחַר לְשְׂמוּאֵל לְשְׂמוּאֵל

לו שם מקום להחנות את החיל ולחלק את הבנה. יג) אל שאול, אל הגלגל שנתה שם שאול. טז) הרר, עוב מדבוריך. יז) הלא אם קטן אתה בעיניך וגו', לפי שאמר לו שאול "אשר חמל העם", בלומר העם חמל ולא הוא, ולא רצה למנעם. אמר לו שמואל, הלא אם קטן אתה בעיניך, בלומר

אחי'עלפי שאתה קטן בעיניך ולא רצית להחגול על העם ולמנעם, הלא ראש שבטי ישראל אתה וליפקד משחד ה' למלך עליהם להתנהגם על הדרך השורה ולמנעם מהעברה, ואיך הנחת אותם לעבר על דברי ה'. יח) עד פלותם אותם, עד שהעם אשר אתך יכלו אותם. כ) אשר שמעתי וגו', בלומר, לא כפי שאתה אומר, אלא שמעתי בקול וכו'. כא) ראשית החרם, מיטב החרם. כג) פי חפאת קסם מרי, כמו שחמא קסם הוא חמא גדול, כי הוא מסיר בחטונו

בַּבְּקָר וַיַּגֵּד לְשִׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא־שָׂאוּל הַפְּרָמְלָה וְהִנֵּה מַצִּיב לִי יָד וַיִּסַּב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד הַגִּלְגָּל: יג וַיָּבֵא שְׁמוּאֵל אֶל־שָׂאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׂאוּל בְּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הַקִּימְתִי אֶת־דְּבַר יְהוָה: יד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וַיִּמָּה קוֹל־הַצֶּאֱזָן הַזֶּה בְּאֲזְנִי וְקוֹל הַבְּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ: טו וַיֹּאמֶר שָׂאוּל מֵעַמְלָקֵי הַבִּיאוֹם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל־מִיטֵב הַצֶּאֱזָן וְהַבְּקָר לָמַעַן זְבַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלֹא לַחַמּוּק לְעַצְמוֹ וְאֶת־הַיּוֹתֵר שְׂאִינִם רְאוּם לַבּוֹחַ הַחֶרְמָנוּ: טז וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־שָׂאוּל הֲרַף הַמֶּטֶן וַאֲגִידָה לְךָ אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ דְּבַר: יז וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אִם־קָטָן אַתָּה נֹחֵשֵׁב בְּעֵינֶיךָ מִקּוֹם הֲלֹא רֹאשׁ הָרֹאשׁ הַמּוֹלֵךְ עַל כָּל שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וְעוֹד וַיִּמְשַׁחֶךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְאִם כֵּן יָדָד תִּקְרָה עֲלֵיכֶם, וּמִדַּע אִם כֵּן לֹא מִחֵית גִּדְּמִם לָקַחַת מִשָּׁלַל עֲמָלֵק: יח הֲלֹא וַיִּשְׁלַחֶךָ יְהוָה בְּדַרְדָּר הִנֵּה וַיֹּאמֶר לְךָ וְהַחֲרַמְתָּה אֶת־הַחֲטָאִים אֶת־עַמְלָק וְנִלְחַמְתָּ בוֹ עַד פְּלוֹתָם אֹתָם: יט וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעַתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט אֶל־הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: כ וַיֹּאמֶר שָׂאוּל אֶל־שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה וְאַלֶּךְ בְּדַרְדָּר אֲשֶׁר שְׁלַחְנִי יְהוָה וְאָבִיא אֶת־אֲנָג מֶלֶךְ עַמְלָק וְאֶת־עַמְלָק הַחֲרַמְתִּי: כא וַיִּקַּח הָעָם מִהַשָּׁלָל צֶאֱזָן וּבְקָר רֹאשִׁית הַחֶרֶם לְזִבְחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּגִלְגָּל: כב וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֲפִיץ לַיהוָה בְּעֵלּוֹת וּזְבָחִים בְּשֹׁמֵעַ בְּקוֹל יְהוָה הִנֵּה שְׁמוֹעַ מִזְבַּח טוֹב לְהִקְשִׁיב מִחֲלֵב אֵילִים: כג כִּי חֲטָאת־קָסָם מְרִי וְאָנוּ וְתַרְפִּים

ללכת לקראת שאול בבקר ויגד לשמואל לאמר בא-שאול הפרמלה והנה מצויב לי יד ויסב ויעבר וירד הגלגל: יג ויבא שמואל אל-שאול ויאמר לו שאול ברוך אתה ליהוה הקימתי את-דבר יהוה אשר צויתני והנחות פאה על ידי: יד ויאמר שמואל ואם קטנת דבר ה' וימה קול-הצאן הזה באזני וקול הבקר אשר אנכי שמע האם המה מעמלק: טו ויאמר שאול הן אמת מעמלקי הביאום אשר חמל העם על-מיטב הצאן והבקר למען זבח ליהוה אלהיך ולא לחמוק לעצמו ואת-היותר שאינם ראויים לזבח החרמנו: טז ויאמר שמואל אל-שאול הרף המטן ואגידה לך את אשר דבר יהוה אלי הלילה ויאמר לו דבר: יז ויאמר שמואל הלא אם-קטן אתה נחשב בעיניך מקום הלא ראש הראש המולך על כל שבטי ישראל אתה ועוד וימשחך יהוה למלך על-ישראל ואם כן ידד תקיפה עליכם, ומידע אם כן לא מחית גידם לקחת משלל עמלק: יח הלא וישלחך יהוה בדרדור הנה ויאמר לך והחרמתה את-החטאים את-עמלק ונלחמת בו עד פלותם אתם: יט ולמה לא-שמעת בקול יהוה להתריפם מכל וכל, ובעבור דברי העם לא שמעת בקול ה' ותעט מהרפת אל-השלל ותעש הרע בעיני יהוה: כ ויאמר שאול אל-שמואל לא כאשר אתה תאמר אתה, אלא אשר כן שמעתי בקול יהוה ואלך בדרדור אשר-שלחני יהוה ואביא את-אנג מלך עמלק עם שלא הרגתיו, מכל מקום לא שלחתי לפשו ויבדי להרגו בכל עת ואת-עמלק החרמתי: כא ואף מהשלל

חמל העם על-מיטב הצאן והבקר למען זבח ליהוה אלהיך ואת-היותר החרמנו: טז ויאמר שמואל אל-שאול הרף ואגידה לך את אשר דבר יהוה אלי הלילה ויאמר לו דבר: יז ויאמר שמואל הלא אם-קטן אתה נחשב בעיניך מקום הלא ראש הראש המולך על כל שבטי ישראל אתה ועוד וימשחך יהוה למלך על-ישראל ואם כן ידד תקיפה עליכם, ומידע אם כן לא מחית גידם לקחת משלל עמלק: יח הלא וישלחך יהוה בדרדור הנה ויאמר לך והחרמתה את-החטאים את-עמלק ונלחמת בו עד פלותם אתם: יט ולמה לא-שמעת בקול יהוה ותעט אל-השלל ותעש הרע בעיני יהוה: כ ויאמר שאול אל-שמואל אשר שמעתי בקול יהוה ואלך בדרדור אשר שלחני יהוה ואביא את-אנג מלך עמלק ואת-עמלק החרמתי: כא ויקח העם מהשלל צאן ובקר ראשית החרם לזבח ליהוה אלהיך בגלגל: כב ויאמר שמואל החפץ ליהוה בעלות וזבחים בשמע בקול יהוה הנה שמע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים: כג כי חטאת-קסם מרי ואנו ותרפים

לא לקחתי אני מאומה אלא ויקח העם מהשלל צאן ובקר ראשית החרם וזה לבנה טובה לזבח ליהוה אלהיך בגלגל: כב ויאמר שמואל החפץ ליהוה וכי רצון ה' בעלות וזבחים בשמע בקול יהוה לא כן הדבר הנה שמע למצות ה' הוא טוב מזבח טוב להקשיב לדבר, טוב לפני מחלב אילים על מזבח ה': כג כי חטאת-קסם מרי חטאת-קסם מרי שאינו עושה מה שצוהו ה' שנה חטאת קסם, בעונש של ואנו ותרפים כן

עטרת מרים

שי למורא

עונש של הפצור כמה שאהיה מפציר להחיות בדעתך וען מאסת את דבר יהוה וימאסך ממלךך ויפסד מלכותך בעונך: כד ויאמר שאול אל שמואל הטאית פי עברתי את פי יהוה ואת דבריך כמה שאני מרבה דברים לסתור מאמרך ולומר אשר שמעתי וכי פי יראתי את העם

מהקב"ה ושם מבטחו כקסם; ככה גדול הוא חטא הפיר, מי שממרה פי ה' ואינו עושה מה שאוה. ואון ותרפים הפצר, וכמו דבר השקר והתהו שיש בתרפים; ככה הוא בהפצר, שהוא רבוי הדבורים. כו) ויחזק בכנף מעילו ויקרע, שאול אחז בכנף מעילו של שמואל למנעו מללכת, ואז נקרע הכנף. ולפי מדרשו,

ואשמע בקולם ועל ידי זה הטאית להמרות פי ה': כה ועתה על שעברתי דבריך שא נא את הטאית ועל שעברתי פי ה' ושוב עמי ואשתתחה ליהוה: כו ויאמר שמואל אל שאול לא אשוב עמך ואם ה' מאס בך, איד אשוב עמך פי מאסתה את דבר יהוה וימאסך יהוה מהיות מלך עלי ישראל: כז ויפסד שמואל ללכת מעם שאול ויחזק שאול אחז בכנף מעילו של שמואל למנעו מללכת מעמו ויקרע נקרע הכנף: כח ויאמר אליו שמואל הקריעה תהיא, היא לסמן שבקר קרע יהוה את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעה הטוב ממך והו יוד: כט כר אפרת המלכה פי כר נתנה לאחר ונב נצח ישראל הקדוש ברוך הוא שהוא נצחוני של ישראל לא ישקר בהבטחתו, ולא ינחם לאחר זמן כי לא אדם הוא להנחם: לו ויאמר אף פי הטאית עם כל זאת עתה כפרני נא נגד זקני עמי ונגד ישראל ושוב עמי והשתחויתי ליהוה אלהיך: לא וישב שמואל אחרי שאול וישתחו שאול ליהוה: לב ויאמר שמואל הנישו אלי את אגג מלך עמלק וילך אליו אגג מעדנת קשור בשלשלאות ויאמר אגג אכן באמת סר מר המנות מאלי, פי בעני השרים תי הבו והעבדות חליפות הפנות קשה יותר מן הפנות: לד ויאמר שמואל פאשר שבלה נשים חרפך לזשים אלמנות מפעליהם ומבניהן

הפצור וען מאסת את דבר יהוה וימאסך ממלךך: כד ויאמר שאול אל שמואל הטאית פי עברתי את פי יהוה ואת דבריך פי יראתי את העם ואשמע בקולם: כה ועתה שא נא את הטאית ושוב עמי ואשתתחה ליהוה: כו ויאמר שמואל אל שאול לא אשוב עמך פי מאסתה את דבר יהוה וימאסך יהוה מהיות מלך עלי ישראל: כז ויפסד שמואל ללכת מעם שאול ויחזק שאול אחז בכנף מעילו של שמואל למנעו מללכת מעמו ויקרע נקרע הכנף: כח ויאמר אליו שמואל הקריעה תהיא, היא לסמן שבקר קרע יהוה את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעה הטוב ממך והו יוד: כט כר אפרת המלכה פי כר נתנה לאחר ונב נצח ישראל הקדוש ברוך הוא שהוא נצחוני של ישראל לא ישקר בהבטחתו, ולא ינחם לאחר זמן כי לא אדם הוא להנחם: לו ויאמר אף פי הטאית עם כל זאת עתה כפרני נא נגד זקני עמי ונגד ישראל ושוב עמי והשתחויתי ליהוה אלהיך: לא וישב שמואל אחרי שאול וישתחו שאול ליהוה: לב ויאמר שמואל הנישו אלי את אגג מלך עמלק וילך אליו אגג מעדנת קשור בשלשלאות של ברוך. פרוש אחר, הלך אליו בשמחה ובתענוג, כי בחר מותו מתויו. סר מר הפנות, סר וקרב אליו מרידות הפנות. לד) פאשר שבלה נשים חרפך, כפי שבתרופה הרפת אנשים עם בניהם, והיו נשים שבולות מפעליהם ומבניהם. מן תשכל מנשים אפך, פעון הנשים הנו ורוקה להן, תרנה אפך שבולה ממך. וישפך, כמו ויבצע. גבעת שאול, לגבעת שאול.

כט ונב נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם פי לא אדם הוא להנחם: לו ויאמר הטאית עתה כפרני נא נגד זקני עמי ונגד ישראל ושוב עמי והשתחויתי ליהוה אלהיך: לא וישב שמואל אחרי שאול וישתחו שאול ליהוה: לב ויאמר שמואל הנישו אלי את אגג מלך עמלק וילך אליו אגג מעדנת קשור בשלשלאות ויאמר אגג אכן באמת סר מר המנות מאלי, פי בעני השרים תי הבו והעבדות חליפות הפנות קשה יותר מן הפנות: לד ויאמר שמואל פאשר שבלה נשים חרפך לזשים אלמנות מפעליהם ומבניהן

כד ויאמר שאול אל שמואל הטאית פי עברתי את פי יהוה ואת דבריך פי יראתי את העם ואשמע בקולם: כה ועתה שא נא את הטאית ושוב עמי ואשתתחה ליהוה: כו ויאמר שמואל אל שאול לא אשוב עמך ואם ה' מאס בך, איד אשוב עמך פי מאסתה את דבר יהוה וימאסך יהוה מהיות מלך עלי ישראל: כז ויפסד שמואל ללכת מעם שאול ויחזק שאול אחז בכנף מעילו של שמואל למנעו מללכת מעמו ויקרע נקרע הכנף: כח ויאמר אליו שמואל הקריעה תהיא, היא לסמן שבקר קרע יהוה את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעה הטוב ממך והו יוד: כט כר אפרת המלכה פי כר נתנה לאחר ונב נצח ישראל הקדוש ברוך הוא שהוא נצחוני של ישראל לא ישקר בהבטחתו, ולא ינחם לאחר זמן כי לא אדם הוא להנחם: לו ויאמר אף פי הטאית עם כל זאת עתה כפרני נא נגד זקני עמי ונגד ישראל ושוב עמי והשתחויתי ליהוה אלהיך: לא וישב שמואל אחרי שאול וישתחו שאול ליהוה: לב ויאמר שמואל הנישו אלי את אגג מלך עמלק וילך אליו אגג מעדנת קשור בשלשלאות ויאמר אגג אכן באמת סר מר המנות מאלי, פי בעני השרים תי הבו והעבדות חליפות הפנות קשה יותר מן הפנות: לד ויאמר שמואל פאשר שבלה נשים חרפך לזשים אלמנות מפעליהם ומבניהן

אל ביתו גבעת שאול:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמוֹם, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצַדִּיק:
נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וְתִשְׁמַח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶיךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבְּנוֹ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׂלֵא יִכְפֹּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּת לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תְּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תחילת זמן קידוש לבנה באה"ק:
ליל חמישי ז' אדר

אגרות קודש

בי"ה, ז' אדר, תשט"ז
ברוקלין.

הרה"ג ווי"ח אי"א נוי"נ מו"ה משה שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ד שבט, ונעם לי להודיע שממשיך בשיעוריו בחת"ת ובודאי יוסיף
בזה וכפסק רז"ל דמעלין בקדש.

מ"ש אודות לאתבא צדיקא בתיובתא, יעיין הביאור בזה בלקו"ת דברים (צב, ב), שם שה"ש (נ, ב)
ועוד, ובארוכה בשיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, דאחרון של פסח תרצ"ד.

כבקשתו יזכירוהו ואת זוגתו שיחיו על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

ובמש"כ בענין הזכרת ש"ש - יעוין בזה ד"ה ואתה קדוש (לכ"ק מו"ח אדמו"ר, בס' המאמרים

אידיש), ובתורה אור יד, ב.

לוח זמנים לשבוע פרשת תצוה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ו		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
18:14	17:17	18:04	18:00	17:38	17:33	9:59	10:02	8:59	9:03	8:26	8:29	6:09	6:16	באר שבע (ח)
18:13	17:08	18:02	17:58	17:39	17:34	9:58	10:01	8:59	9:03	8:25	8:29	6:10	6:17	חיפה (ח)
18:12	17:00	18:02	17:57	17:41	17:36	9:57	10:00	8:58	9:02	8:24	8:28	6:08	6:15	ירושלים (ח)
18:14	17:17	18:04	17:59	17:38	17:33	9:59	10:02	9:00	9:04	8:26	8:29	6:10	6:17	תל אביב (ח)
18:23	17:17	18:10	18:01	17:36	17:27	10:18	10:22	9:21	9:27	8:37	8:43	6:39	6:50	אוסטריה, וינה (ח)
20:42	19:47	20:31	20:39	20:03	20:11	11:23	11:21	10:16	10:13	9:37	9:34	7:03	6:56	אוסטרליה, מלבורן (ק)
18:26	17:21	18:13	18:05	17:41	17:32	10:20	10:24	9:23	9:28	8:40	8:46	6:39	6:50	אוקראינה, אודסה (ח)
17:57	16:51	17:44	17:35	17:11	17:01	9:52	9:56	8:55	9:01	8:12	8:17	6:13	6:24	אוקראינה, דונייצק (ח)
18:08	17:02	17:55	17:46	17:21	17:12	10:03	10:08	9:07	9:13	8:22	8:28	6:24	6:36	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)
18:33	17:25	18:20	18:10	17:45	17:34	10:30	10:34	9:33	9:40	8:47	8:54	6:52	7:04	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
18:26	17:17	18:12	18:02	17:37	17:27	10:22	10:27	9:26	9:32	8:40	8:46	6:45	6:57	אוקראינה, קייב (ח)
18:52	17:51	18:40	18:32	18:10	18:02	10:46	10:50	9:48	9:54	9:07	9:12	7:04	7:14	איטליה, מילאנו (ח)
19:01	18:12	18:52	18:53	18:30	18:31	10:25	10:26	9:23	9:24	8:54	8:55	6:23	6:24	אקוואדור, קיטו (ח)
20:10	19:16	19:59	20:07	19:33	19:40	10:57	10:56	9:51	9:49	9:15	9:12	6:40	6:34	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:12	20:13	21:00	21:09	20:30	20:39	11:47	11:45	10:39	10:36	9:59	9:55	7:25	7:18	ארגנטינה, ברילובה (ח)
18:37	17:38	18:26	18:20	17:58	17:51	10:27	10:30	9:28	9:33	8:51	8:55	6:41	6:49	ארה"ב, בולטימור (ח)
18:26	17:26	18:15	18:08	17:46	17:39	10:16	10:20	9:18	9:23	8:40	8:44	6:32	6:40	ארה"ב, ברוקלין (ח)
18:27	17:27	18:15	18:09	17:46	17:39	10:17	10:20	9:19	9:23	8:40	8:45	6:32	6:41	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
19:02	18:01	18:51	18:43	18:21	18:13	10:53	10:57	9:55	10:00	9:16	9:21	7:10	7:19	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:55	18:02	18:45	18:41	18:21	18:16	10:39	10:42	9:39	9:43	9:06	9:09	6:48	6:55	ארה"ב, האוסטון (ח)
18:25	17:29	18:14	18:09	17:48	17:42	10:10	10:13	9:11	9:15	8:37	8:40	6:22	6:29	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:56	18:04	18:47	18:43	18:22	18:19	10:37	10:40	9:37	9:41	9:05	9:08	6:45	6:51	ארה"ב, מיאמי (ח)
18:22	17:22	18:11	18:04	17:41	17:34	10:12	10:16	9:14	9:19	8:36	8:40	6:28	6:37	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
18:21	17:20	18:09	18:02	17:39	17:32	10:11	10:15	9:13	9:18	8:34	8:39	6:27	6:37	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:30	18:41	19:21	19:25	18:58	19:02	10:41	10:41	9:37	9:36	9:06	9:06	6:32	6:30	בוליביה, לה-פס (ח)
19:10	18:01	18:56	18:46	18:21	18:10	11:07	11:12	10:11	10:17	9:24	9:30	7:30	7:43	בלגיה, אנטוורפן (ח)
19:10	18:02	18:57	18:46	18:21	18:11	11:07	11:12	10:11	10:17	9:24	9:31	7:30	7:42	בלגיה, בריסל (ח)
19:11	18:24	19:01	19:06	18:41	18:46	10:13	10:13	9:08	9:07	8:36	8:35	6:01	5:58	ברזיל, סאן פאולו (ח)
18:58	18:07	18:48	18:53	18:24	18:29	10:01	10:01	8:57	8:56	8:25	8:23	5:50	5:47	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
18:28	17:23	18:14	18:04	17:40	17:29	10:25	10:30	9:29	9:36	8:42	8:48	6:49	7:01	בריטניה, לונדון (ח)
18:36	17:27	18:22	18:10	17:44	17:32	10:35	10:40	9:39	9:46	8:49	8:56	7:00	7:13	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
18:34	17:24	18:20	18:09	17:44	17:33	10:32	10:37	9:36	9:43	8:48	8:54	6:56	7:09	גרמניה, ברלין (ח)
18:53	17:45	18:40	18:30	18:05	17:55	10:50	10:54	9:53	10:00	9:07	9:14	7:12	7:24	גרמניה, פרינקפורט (ח)
19:14	18:29	19:04	19:10	18:46	18:51	10:13	10:13	9:08	9:06	8:35	8:33	6:00	5:56	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:16	18:25	19:07	19:05	18:44	18:41	10:54	10:56	9:53	9:56	9:23	9:25	6:59	7:03	הודו, מומבאי (ח)
19:13	18:22	19:03	19:01	18:40	18:38	10:50	10:52	9:49	9:51	9:19	9:21	6:55	6:59	הודו, פונה (ח)
18:12	17:07	17:59	17:50	17:26	17:17	10:07	10:11	9:10	9:16	8:27	8:32	6:27	6:38	הונגריה, בודפשט (ח)
18:31	17:30	18:19	18:12	17:50	17:43	10:21	10:25	9:23	9:28	8:45	8:49	6:37	6:46	טורקיה, איסטנבול (ח)
18:56	17:58	18:45	18:39	18:17	18:11	10:45	10:48	9:46	9:51	9:10	9:14	6:59	7:07	יוון, אתונה (ח)
18:33	17:28	18:20	18:12	17:48	17:39	10:28	10:32	9:30	9:36	8:48	8:53	6:47	6:58	מלדובה, קישינב (ח)

לוח זמנים לשבוע פרשת תצוה בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
19:14	18:22	19:04	19:02	18:41	18:39	10:51	10:53	9:50	9:53	9:20	9:22	6:56	7:00	מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)
20:06	19:04	19:53	20:04	19:20	19:30	10:29	10:27	9:20	9:17	8:36	8:31	6:03	5:55	ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)
18:38	17:45	18:28	18:25	18:03	17:59	10:21	10:23	9:21	9:24	8:49	8:52	6:30	6:35	נפאל, קטמנדו (ח)
19:51	19:02	19:42	19:43	19:20	19:21	11:16	11:17	10:14	10:15	9:45	9:46	7:15	7:16	סינגפור, סינגפור (ח)
18:03	16:53	17:49	17:39	17:13	17:02	10:01	10:06	9:05	9:12	8:17	8:24	6:25	6:38	פולין, ורשא (ח)
19:03	18:13	18:54	18:57	18:31	18:34	10:17	10:18	9:14	9:14	8:44	8:44	6:11	6:09	פרו, לימה (ח)
19:10	18:06	18:57	18:49	18:25	18:17	11:03	11:07	10:06	10:11	9:24	9:29	7:22	7:32	צרפת, ליאון (ח)
19:19	18:14	19:06	18:56	18:33	18:24	11:14	11:19	10:18	10:24	9:33	9:39	7:35	7:47	צרפת, פריז (ח)
18:41	17:52	18:32	18:32	18:10	18:10	10:09	10:10	9:07	9:08	8:38	8:39	6:08	6:10	קולומביה, בוגוטה (ח)
18:47	17:48	18:35	18:28	18:07	17:59	10:39	10:43	9:41	9:47	9:01	9:06	6:56	7:06	קנדה, טורונטו (ח)
18:24	17:21	18:11	18:03	17:41	17:32	10:16	10:20	9:19	9:25	8:37	8:43	6:35	6:45	קנדה, מונטריאול (ח)
18:18	17:21	18:07	18:02	17:40	17:34	10:04	10:08	9:06	9:10	8:30	8:34	6:17	6:24	קפריסין, לרנקה (ח)
19:23	18:09	19:08	18:56	18:29	18:17	11:23	11:28	10:27	10:35	9:36	9:43	7:49	8:04	רוסיה, ליובאוויטש (ח)
18:56	17:44	18:41	18:28	18:04	17:51	10:57	11:02	10:01	10:09	9:09	9:16	7:24	7:39	רוסיה, מוסקבה (ח)
18:50	17:45	18:37	18:28	18:04	17:55	10:44	10:48	9:47	9:53	9:04	9:10	7:04	7:15	רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)
18:54	17:53	18:42	18:33	18:13	18:04	10:49	10:53	9:52	9:58	9:09	9:14	7:09	7:20	שוויץ, ציריך (ח)
18:58	18:08	18:49	18:48	18:26	18:25	10:32	10:34	9:31	9:33	9:02	9:04	6:35	6:39	תאילנד, בנגקוק (ח)

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועודיות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבלילה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:**

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצדיקנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואורב ולקטים וחיזת רעות בדרך ומפל־פורעניות המתרגשות וקאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

ההורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00466
22/02/2015

P.P.
שולם
1949
תל אביב

